

کۆمەلە ئېك بەسەرھاتى كارىگەر

لە ژيانى پىغەمبەردا ﷺ

ئېك ھاتووہ لە (۴۰۰) بەسەرھاتى راستەقىنە

ئامادەکردنى
عەبدولرەزاق رەزاق ئەحمەد

چاپى يەككەم

۱۴۳۵ ك - ۲۰۱۴ ز

مەندى اقرأ الثقافى
www.igra.afilamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.igra.ahlamontada.com

كۆمەلىك بەسەرھاتى كارىگەر لە زىيانى پىغەمبەردا (ﷺ)

پىك ھاتووہ لە (٤٠٠) چىرۆك و بەسەرھاتى راستەقىنە

ئامادەکردنى

عەبدولرەزاق رەزاق ئەھمەد

چاپى يەكەم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ناوی کتیب : کۆمەڵیک بەسەرھاتی کاریگەر لە ژبانی پێغه مێردا (ﷺ)
- ئامادە کردنی : عەبدولڕەزاق رەزاق ئەحمەد
- نۆرە ی چاپ : یەگەم
- سالی چاپ : ۲۰۱۴ ز
- شوێنی چاپ : سلیمانی - کوردستان
- چاپخانه : چاپەمەنی زانا - سلیمانی شەقامی مەولەوی
- دیزاین : دیزاینی ناووە (ئومید عبدالرحمن) سلیمانی شەقامی مەولەوی
- ھەلە چن : رێنوار ھەوارە بەرزەیی
- ژمارە ی سپاردن : ۱۴۹۹ ی سالی ۲۰۱۴ پێدراوە
- تیراژ : ۲۰۰۰ دانە

له تايبه تهه ندييه کانی ئەم کتیبه

یه کهم پێک هاتوو له (۴۰۰) چیرۆک و به سهرهاتی راسته قینه له ژبانی پێغه مبهردا (ﷺ) .

دووهم : تیکرای ئەم چیرۆک و به سهرهاتانه راسته قینه له فرموده سه حه که کان و سه رچاوه باوه پیکراوه کانه وه وه رگیراون .

سێ یه م : ههر چیرۆک و به سهرهاتیک که له م کتیبه دا خراوه ته ڕوو ئاماژه به وه سه رچاوه یه کراوه که لیوه ی وه رگیراوه .

پىشەكى

بەناوى خاى بەخشىدە و مېھرەبان

درود بۇ گىيانى پاكى پىغەمبەرمان (ﷺ) وە يار و ياورمانى بەگشتى تا رۇزى دووايى ، بەراستى ماوھىك بوو بىرم لەوۋ دەكردەوۋ كە كىتەبىك بنوسم تايبەت بى بە چىرۇك و بەسەرھاتەكان لە ژيانى پىغەمبەردا (ﷺ) سوپاس بۇ خاى گەورە ناواتەكەم ھاتە دى توانىم كۆمەلىكى زۇر لە چىرۇك و بەسەرھاتە كارىگەرەكان ئامادە بكەم و بىانخەمە بەر دىدەى خوينەرەن چونكە لە ھەموو كات و سەردەمىكىدا خەلك بە گشتى ھەزى لە چىرۇك و بەسەرھاتە ، كارىگەرى زۇريان ھەيە لەسەر دىل و دەروونى مرۇف ئەگەر بە ووردى سەيرى ژيانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بكەين ھەموو ھەلسوكەوتوو گوشتار و رەفتارىكى سەرنجى تىرپامانە و دەرس و پەندى تايبەتى لى وەردەگىرى چونكە ھەموو ناكار و ھەلسوكەوتىكى پەرە لە ھىكمەت و ژىرى و خاى گەورە بە وەحى پىشتىگىرى كىردوۋە ، جا بۇيە زۇر پىويستە كە بىرواداران شارەزاي چىرۇك و بەسەرھاتەكانى ژيانى ئەو زاتە پاىەبەرزە بىن بۇ ئەوۋى ژيانىان بەپىتى ئەو رېئامايىيانەى ئەو جوان و پازاۋە بكەن و خۇشى و شادىيەكانى دىنيا و دوۋلرۇز بۇخۇيان مسۇگەر بكەن بە شتىوانى خاى گەورە و مېھرەبان .

جا خوينەرى بەرپىز ئەم كىتەبى بەر دەستت پىك ھاتوۋە لە كۆمەلىك چىرۇك و بەسەرھاتى كارىگەر كە لە ژيانى پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) پويانداۋە، وە تىكپراى ئەم چىرۇك و بەسەرھاتانەش راستەقىنەن و لەفەرموۋدە سەھىحەكان و سەرچاۋە باۋەر پىكراۋەكانەۋە وەرگىراۋن جا ھىوادارم تۇى بەرپىزىش ئەم كىتەبە بە چاۋى دىل بخوينىتەۋە و لە ئاكارى رۇزانە و شەۋانە و ناخىندا رەنگ بىداتەۋە . منىش داۋا لە خاى پەرۋەردگار دىكەم كە ئەم كىتەبەم بۇ بىكائە تىشۋى رۇزى قىيامەت ، وەخاى گەورە وامان لى بىكات ھەرجى كە دىمىلىين و دىمىنوسىن تەنھا مەبەستمان رەزامەندى زاتى پاكى ئەو بىت.

عەبدولرېزاق رەزاق ئەھمەد

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ (آل عمران: ١٠٢)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (النساء: ١)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (الاحزاب: ٧٠-٧١)

أما بعد فإن أصدق الحديث كتاب الله تعالى، وخير الهدى هدى محمد - صلى الله عليه وسلم -، وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة، وكل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار.

۱. ﴿ ھەر پېغەمبەرىك وەك ئەۋەدى ھېئىئەت گەلەكەى ئازارىيان داۋە ﴾

زۈھرى دەئى: لە عورۇۋە لە عائىشە دايكى بىرۋادارانەۋە (خۋاى لى پازى بېت) دەئى: يەكەم شت كە پېغەمبەر ﷺ بىنيويەتى خەۋنى راست بوۋە ئەۋجار گۆشەگىرى لەلا خۆشەۋىست بوۋە دەچۈۋە ئەشكەۋتى ھەراۋ چەندەھا شەۋ دەمايەۋە و عىبادەتى دەگرد زادو زەخىرەى بۇ خۋى دەست دەخست ئەۋجار دەگەپايەۋە لاى خەدىجەى خېزانى تا كاتىك كە بەرنامەى ھەق و راستى بۇ ھات كە ئەۋ لە ئەشكەۋتى ھەراۋ دابوۋ فريشتە ھاتە لاى وتى: بخوئىنە دەفەرموۋى: وتم خوئىندەۋارىم نىە دەفەرموۋى: توند گوشىمى بەخۋىيەۋە ئەۋجار بەرىدام ديسان وتى: بخوئىنە دەفەرموۋى: وتم من خوئىندەۋار نىم ديسان توند گوشىمى بە خۋىيەۋە ئەم جار بەرىدام ديسان وتى: بخوئىنە دەفەرموۋى: وتم خوئىندەۋار نىم ديسان بۇ سىيەم جار توند گوشىمى بە خۋىيەۋە ئەۋجار بەرىدام وتى: (۱) اَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (العلق: ۱-۵). پېغەمبەر ﷺ گەپايەۋە لاى خەدىجە فەرموۋى: دامبېۋىش ئەۋىش دايپۇشى تا ترسەكەى لەسەر لاچوۋ ھەۋالەكەى دا بە خەدىجە و فەرموۋى: زۆر دەترسم لە خۆم خەدىجە وتى: نا ھىچ نىە بەلگو مژدەت لى بى سوئىد بەخۋا خۋا قەت تۆ سەر شور ناكات چونكە تۆ پەيۋەستى بە جىبەجى كىردنى پەيۋەندى خىزمىيەتى ۋە راستگۈيىت و ھەسەكانت ھەموۋيان راستن ئەمجار بەرپى كەۋتن پېغەمبەر ﷺ و خەدىجە بۇ لاى نامۇزاكەى خەدىجە ۋە مەرقەى كورپى نەۋفەل كە يەكەك بوۋ لە شوئىنكەۋتۋانى ئايىنى نەصرانى لە نەقامىدا ۋە بەزمانى عەرەبى شتى دەنوسى ۋە ئىنجىلىشى بە زمانى عەرەبى نوسىيۋەۋە چەندى: توانىيىتى ۋە پىرىك بوۋە كە كۆپر بوۋ بوۋ خەدىجە پىنى وت گۆئ لە كورپى براى خۆت رابگرە وتى:

ئەۋى كورپى بىرام جىت بىنيۋە؟ ئەۋىش ھەۋالى پىدا ۋەرقە وتى: ئەۋ فريشتەيەكە ھاتە خۋارۋە بۇ لاى موسا وتى: خۆزگە بە تۋانا بامايە لە كاتىكدا كە قەۋمەكەت دەرت دەكەن يارمەتىم بىدائىيە فەرموۋى: بۇجى گەلەكەم دەرم دەكەن؟ وتى: بەئى ھەر پېغەمبەرىك وەك ئەۋەدى تۆى ھېئەت گەلەكەى دەريان كىردوۋە و ئازارىيان داۋە وتى: ئەگەر بگەمە ئەۋ رۆۋە زۆر بەچاكى يارمەتەت دەدەم و سەرت دەخەم بەلام ۋەرقە فرياي ئەۋە نەكەۋت مرد^۱.

^۱ أخرجه البخاري ۳/۱ ۴/۸۴ و ۶/۲۱۴، ۲۱۵ و ۲۱۶ و ۳۷/۹ و مسلم ۹۷/۱-۹۸ و غيرها وانظم طبقات ابن سعد ۱/۱۹۴ وابن هشام ۱/۲۳۴.

۲. ﴿ نه گهر نه هلی ناگر بوايه جلی غهیری سبی له بهردا ده بوو ﴾

تیرمزی رپوايه تی کردوو له عائیشه وه (خوای لی پازی بیئت) وتوو یه تی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ و مرهقه تۆی بهراست زانی و برپای پیکردی به لام مرد پێش دهرکه وتنی پیغه مبهرايه تی تۆی هه رمووی: له خه ودا بینیم که جلی سبی له بهردا بوو نه گهر نه هلی ناگر بوايه جلی غهیری سبی له بهردا نه بوو^۲

۳. ﴿ پیغه مبهردا ﷺ زۆر به توندی په یه وهست بووه به و وه حیهی که بۆی

ده هات ﴾

له هه ردوو سه حیه که دا هاتوو که پیغه مبهردا ﷺ نه و وه حیهی که بۆی ده هات زۆر به توندی په یه وهست بوو پیغه وه تا کو له بیری نه چیت وه هه ردوو ک لیوی دهرزو اند و له گه ن جبریل دهی وته وه تا خوای گه وه نه و نایه تهی دابه زانند (لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَکَ لِتَفْجَلَ بِهٖ * اِنْ عَلَيْنَا جَمْعُهُ وَقُرْآنُهُ) ، هه رمووی کۆی ده که مه وه له سنگت، (اِذَا قَرَأْتَ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) واته، گوئی بۆ بگره، (ثُمَّ اِنْ عَلَيْنَا بَيَانُهُ) واته: کاتیک جبریل هات بۆ لات گوئی بۆ بگره که نه و رۆی بیخوین وه وه هه روه ک خوای گه وه عزوجل به لێنی پێداوی.^۲

۴. ﴿ جبریل له سه ر ته ختیك بوو به جه واره ﴾

جابر (خوای لی پازی بیئت) یاسی نه و ماوه یه ده گێرا په وه که سروش بران بوو، سروش نه ده هات بۆ پیغه مبهردا ﷺ وتی: پیغه مبهردا ﷺ هه رمووی: نه و به پێوه ده رۆم له یه دهنگێکم بهر گوئی که وت له ناسمان وه، که حاوم هه لێری روانیم وا نه و هه رپشته په ی که له نه شه وتی جه واره هات بۆ لام له سه ر گورسپه ک دانیشوو وه له نیوان ناسمان و زه ویدا، لێر منبش لێی تۆهیم و گه رامه وه بۆ ماله وه وتم دام پۆشن دام پۆشن، جا له پاشان خوای گه وه نه م نایه تانه ی

^۲ اخرجه ترمذی (۲۳۹۰).

^۳ صحيح البخاري: (۵) و صحيح مسلم: (۴۴۸).

ناردە خوارموه (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبِّكَ فَكْبَرُ * وَيَا بَلَكُ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ) واتە: ئەو ئەو كەسەى كە خۆت بە نوێنى ناوماڵ بپچاوتەوه هەلسە تىبكۆشە كەى كاتى نوستن و پالکەوتنە، راپەرە ئەو خەلكە بى ناگايە بپداركەرەوه و لە سزا و تۆلەى خوا بيان ترستىنە، تەنيا خۆى خۆت بە گەورە بگرە و پىزى بگرە و هەر ئەو بە خۆى گەورەى خۆت بزانە و هەرگىز هاوبەشى بۆ پەيدا مەكە، وه جل و بەرگى خۆت پاك و تەمىز رابگرە، وهك هەميشە و تاسەر واز لە بت و بتكارى بپنە، يا دەست لە گوناح هەلگرە نىتر لەوه بەدوا سەروش بەگەرمى دەهات و پەيتا پەيتا لە دواى يەك دەهاتە خوارموه^۱

وه هەروەها يەحيا (خۆى لى رازى بپت) وتى: پرسیم لە ئەبو سەلهەمە: كام سوورمەتى قورئان لە پيشدا هاتۆتە خوارموه؟ وتى: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) وتم: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) ياخود (اقرأ)، جابىر وتى: من پيغمبهەر ﷺ چى فەرموووە ئەوتان بۆ دەگێرمەوه، فەرمووى ماوهى مانگى لە ئەشكەوتى حيرادا خەلۆم دەگيشا و خوا پەرستيم دەکرد، كە خەلۆم كەم تەواو كرد لە چياكە دابەزيم تا گەيشتمە ناو شيوەكە، ئەوەندەم زانى يەكى بانگم دەكات منيش سەپى ئەم لا و لاو بەردەم و پشت و راست و چەپى خۆم كرد كەچى كەسم نەدى، ديسان يەكى بانگى لى كردمەوه، كە كە تەماشام كردموه ديسان كەسم نەدى، هەمديسانهوه يەكى بانگى لى كردمەوه ئەمجارە سەرم بەرزكردموه تەماشام كرد وا جبريل لەسەر تەختىكە وا بە حەواوه نىتر لەرزىكى گران داىگرتەم و بەدەم لەرزموه چوومەوه بۆ لاى خەديجە و وتم: دام پۆشن، ئەوانيش دايان پۆشيم و هەندى ئاويان پياداكرەم، نىجا خۆى گەورە و سەروەر ئەمەى ناردە خوارموه: (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبِّكَ فَكْبَرُ * وَيَا بَلَكُ فَطَهِّرْ)

^۱ رواه البخاري ومسلم والرمذي.

^۲ بخاري بدء الوحي: ۳، مسلم إيمان: ۴۰۴.

۵. ﴿بەبێ هیچ دوو دئی و گومانیک برۆای بە پێغەمبەر ﷺ هینا﴾

بانگ کردنی ئەبوبکر بۆ لای ئیسلام بانگی کرد و هاوڕێکە ی که جێگە ی متمانە ی و پارێزەری نەهێنەکانی بوو ئەویش ئەبوبەگری راستگۆ (هزای خۆای لیبێت) بێ هیچ دوو دلێک و گومانیک برۆای بە پێغەمبەر ﷺ کرد و یەکەم بانگەوازکار بوو لە ئیسلام دا وە بە هۆی بەرەگەتی ئەوەوە هاتنە ناو ئیسلام یەکەم کاروانی هاوێلان کە لە ئیسلامدا گەورەترین هەول و تێکۆشانیاندا خۆای گەورە لە هەموویان رازی بێ ئەوانەش بریتی بوون لە عوسمانی کۆری عەفغان خاوەنی دوو نۆرەکە، وە زوبەیری کۆری عەووام پێغەمبەری خوا ﷺ وە صفەیی کچی عەبدولوتەلیب، وە عبدالرحمانی کۆری عەوف، وە سەعدی کۆری نەبوو و مقاص، خالی پێغەمبەر ﷺ وە تەلەعی کۆری عوبەیدوللە وە هەموو ئەوانە ی هاتنە ناو ئیسلام لەسەر دەستی ئەبوبەکر لە دە کەسە موژدە پێندراوەکان خۆای گەورە لە هەموویان رازی بێت.^۱

۶. ﴿بەسەرھاتی یەکەم کەس قورئانی بەدەنگ خویند دۆای پێغەمبەر ﷺ﴾

ﷺ

ئێبن ئیسحاق دەلی: بۆی گێڕامەووە یەحیای کۆری عوروہی کۆری زوبەیری لە باوکێوە کە دەلی یەکەم کەس کە قورئانی بە دەنگ خویند بێ دۆای پێغەمبەری خوا ﷺ لە مەککە عەبدوللای کۆری مەسعود بوو (خۆای لی رازی بێت) دەلی: رۆژیک هاوێلانی پێغەمبەر ﷺ کۆبونەووە وتیان بەخوای قورمیش گوێیان لە قورئان خویندن نەبوو بەدەنگی بەرز هەرگیز نەری کام پیاو دەتوانی قورئان بدا بە گوێیان دا؟ عەبدوللای کۆری مەسعود وتی: من وتیان: ئێمە دەترسین لەبارە ی تۆ ئێمە دەمانەوی پیاویک ئەم کارە نەنجام بدات کە خاوەن هۆز بێت کە هۆزەکە ی بەرگری لیبکەن و ببپاریزن لە بت پەرستانی قورمیش ئەگەر ویستان ئازاری بدن وتی: وازم لیبینن خۆای گەورە دەمپاریزی دەلی بەیانی ئێبن مەسعود هات تا گەیشتە

مه قام له چيشته نگاودا قورميش له شويني كۆبونه وهيان كۆبوو بوونه وه هات تا گه يشته مه قام نه و جار خويناى: (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ) دهنگى بهرز كرده وه سووره تى: (الرَّحْمٰنُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ) دهلى چوونه پيشه وه لى دهوريان دا دهيان وت نه وه چى دهلى كورى ئوم عهبد؟ نه مجار وتيان نه وه دهخويناى هه نديك له وهى كه بۆ موحه ممه د هاتوووه بۆى هه ستان لىيان دا له دم و چاوى نه ويش به رده وام بوو له خويناى تا نه وهى خوا ههز بگات خويناى له پاشان گه پرايه وه بۆ لاي هاورى كانى شوينه وارى لىدانه كهى به دم و چاويه وه بوو وتيان ئيمه نا له وه دهترساين لىت وتى: نه گهر ده تانه وى به يانيش ده چم به وينهى نه مرۆ ده كم و وتيان به سه چونكه به راستى نه وهى نه وان پىيان ناخوش بوو به گويت دان دان^۷

۷. به سه رها تى يه كه م كه س كه سه لامى كرد له پيغه مبهردا ﷺ به

سه لامى ئيسلامه تى

له عهبدوللاى كورى صامته وه (خواى لى رازى بيت) دهلى: نه بو زهر (خواى لى رازى بى) وتى: ده رچووين له ناو هۆزه كه مان غه فار حالىيان وابوو له مانگى هه ررامدا كۆچ و باربان ده كرد، من و ئونه يسى برام و دايكم هاتين بووين به ميوانى خالىيكان، ريزى لىگرتين و چاكه ي له گه ل كردين قه ومه كهى: هه سوديان بى بردين وتيان: هه ركات تۆ خيزانت جى ديلى ئونه يس ده چيته لايان خاله كه مان هات نه وهى پىي وترا بوو ده رى برى بۆمان منيش پيم وت: نه و چاكه يه ت كه رابوورد به راستى لىلت كرد، نىتر ئيمه له گه لت دانانيشين بركه و وشتره كه مان هيناىه نزيكمان و بارمان كرد خالىيكان به جله كانى خوى سه رى داپوشي و ده ستى كرد به گريان و رويشت هه تا گه يشته نزيك مه كه كه ئونه يس گره وى كرد له گه ل شاعيرى كدا له يه ر بركه وشتره كهى ئيمه نه وه ندهى نه وهى ئيمه چوونه لاي فالجى و پرسياريان لىكرد ئونه يس به چاك دانا گره وه كهى برده وه ئونه يس بركه كهى خوشمان و نه وه ندهى تريشى هيناىه وه دهلى: نهى برازام من نويزم ده كرد به رله وهى بگه م به پيغه مبهردا ﷺ به سى سال

^۷ ذكره القرطبي في تفسيره ۱/۱۴۷، عن عروة بن الزبير ذكره الطبري في تاريخه ۲/۳۳۴، ۳۳۵

وتم: بۆ کێ؟ وتی: بۆ خوا وتم: روت دەکردە کوێ؟ وتی: رووم دەکرد بۆ ھەر شوینیک کە خوا
 ڕێکی بخستایە نوێژی عیشام دەکرد ھەتا شوو درەنگ دەبوو دەکوتم وەک پەلاسی سەرکونە
 ھەتا خۆر بەرز دەبوو بەسەرما ئونەیس وتی: کاریکم ھەیە لە مەککە تۆ نیشەکانی من بکە
 ئونەیس ڕۆیی بۆ مەککە درەنگ ھاتەو کە ھاتەو وتم چیت کرد؟ وتی: گەیشتم بە پیاویک
 لە مەککە لەسەر دینی تۆیە دەلی: خوای گەورە ناردووەتی وتم: خەلک چی پێ دەلێن؟ وتی:
 دەلێن شاعیر، کاهینە، جادوگەرە ئونەیس کە خۆی یەکی بوو لە شاعیران وتی: من قسە
 کاهینەکانم بیستوووە ئەو گوشتارە لە قسە ئەوان ناچیت، وتەکەیم بەراورد کردوووە لەگەڵ
 ڕێبازەکانی شیعردا نە لەگەڵ شیعری من و نە لەگەڵ زمانی هیچ شاعیریکدا جگە لە من
 ناگونجی کە ئەو شیعریش بێت سویند بە خوا راست دەکات و ئەوان درۆ دەکەن ئەبوو زەر
 دەلی وتم: تۆ نیشەکانی من بکە تا دەچم بزانم چیە؟ ھاتمە مەککە پیاویکم بە ھەزار و بێ
 وە زانی پێم وت: ئەو پیاوێ ناوی دەبەن صابیئ لە کوێیە؟ نامزە بۆ من کردو بە
 خەلکەکی وت: ئەو صابیئە خەلکی ئەو دۆلە پەلاماریان دام بە ھەموو خشت و نیسکیک
 لەو ناو ھەبوو ھەتا کەوتم کاتی ھەڵسامەو ھەر لە بێ سورکراو بە خوین دەجووم ھاتمە سە
 زەمزەم و خوینەکەم لە خۆم شۆرد و ئاوم لی خواردەو پانزە شوو و پانزە پۆژ مامەو ئەو
 براکانم هیچ خۆراکیکم نەبوو جگە لە ناوی زەمزەم کەچی قەلەو بووم ھەتا لۆجی سکم شۆر
 بوو یەو و ھەستم بەلاوازی و برسێتی نەدەکرد لەکاتیکی خەلکی مەککە لە شەویکی مانگە
 شەوی سایەقە و سافدا بوون گویان ناخرا بوو بە خەویکی قورس و یەک کەس لە دەوری
 کەعبە نە دەگەران دوو ئافرەتیش لەوان لە (اساف) و (نائلە) دەپارانەو لە کاتی گەرانیاندا
 دایان بەلای مندا وتم یەکیکیان مارمبێر لەوێ تریان ھەر وازیان نەھینا و ھاتنەو
 بەسەرمندا وتم: ھینیکی ڕەقی وەک دار بەلام بە [] نەم وت ڕویشتم بەدەم وەلو لەو
 و دەیانوت خۆزگە لیژەدا یەکی لە کۆمەلەی خۆمان لا بوایە لەو کاتەدا پیغەمبەر ﷺ و
 نەبوەکر کە لە ڕاکردنی نیوان صفایا و مەروا دا دەھاتنە خوار ھاتن بەرەو ڕوویان فەرمووی:
 ئەو چیتانە؟ وتیان: صابیئەک لە نیوان کەعبە و پەردەکانیدا یە فەرمووی: چی پێ وتن؟
 فەرموویان قسەیکە پێ وتین پەر بەدەم ناوتریت پیغەمبەر ﷺ ھات کە ھەتا دەستی دا

لەبەردە پەشەكە و خۆى و ھاوولەكەى تەوافى بەيتيان كرد و دواى ئەو نوپزى كرد كاتى نوپزەكەى تەواو كرد ئەبو زەر دەلى: من يەكەم كەس بووم سەلامم بە سەلامى ئىسلام وتم: السلام عليكم يا رسول الله) فەرمووى (وعليك ورحمة الله) پاشان فەرمووى تۆ كىيى؟ وتم: لە غەفارم دەستى دانەواند و پەنجەكانى خستە سەر ناوچەوانى لە دلى خۆمدا وتم: پىي ناخۆش بوو لە غىفارم چووم بۆ لای دەستى بگرم ھاوپرەكەى گرتى ئەوئىش شارەزا تەربوو بە حالى من لەدوا سەرى بەرزكردەو و فەرمووى: لەكەيەو لىرە داي؟ وتم سى شەو و پۆژە واتە پانزە شەو و پانزە پۆژ وتى: كى خۆراكى دايى؟ وتم خۆراكم نەبوو جگە لە ناوى زەمزم قەئەوئىش بووم ھەتا لۆچى سكم شۆر بوەتەو لەسەر جەرگىشم ھەست بە لاوازى و برسپەتى ناكەم فەرمووى: بەراستى زەمزم پىرۆزە ھەر كەس بىخواتەو تىرى دەكات ئەبوبەكر(خوای لى رازى بىت) وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ پىگام بدە ئەمشەو من خۆراكى بدەمى پېغەمبەر ﷺ و ئەبوبەكر رۆيشتن منىش لەگەليان رۆيشتم ئەبوبەكر دەرگايەكى كردەو بەمشت مپۆزى تائىفى ئەداينى ئەو يەكەم خۆراك بوو خواردم لە مەككە دا دواى ئەو مامەو ئەومندەى كە مامەو چوومە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ فەرمووى: من لە خەودا خاكىكى خاوەن دار خورمام پيشان دراو لە يەپرىب بەولاولە بە ھىچ شويىنىكى ترى نازانم نايان تۆ دەنگم دەگەيەنيت بە ھۆزەگەت؟ بەلكو خوا بە ھۆى تۆو سوديان پىبگەيەنيت و تۆيىش پاداشت دەست كەوتىبەھۆى ئەوانەو دەلى: ھاتمەو بۆ لای ئونەيس وتى: چيت كرد؟ وتم ئەووم كرد كە مۇسلمان بووم و باوهرم ھىنا وتى: منىش لە دىنى تۆ لا نادەم بەراستى منىش مۇسلمان بووم و باوهرم ھىنا ھاتىن بۆ لای دايكمان وتى: من لە دىنى ئىو لنادەم ئەوا منىش مۇسلمان بووم و باوهرم ھىنا مائمان باركرد ھەتا گەيشتىنە لای ھۆزەكەمان غىفار نيوەيان مۇسلمان بوون ئىماى كورى روخصەى رپش سپيان بوو كە پيش نوپزى بۆ دەكردن نيوەى تريان وتيان ھەرگات پېغەمبەر ﷺ ھات بۆ مەدينە مۇسلمان دەبين ئەمجار پېغەمبەر ﷺ ھات بۆ مەدينە نيوەكەى تەريشيان مۇسلمان بوون ھۆزى ئەسلەمىش ھاتن وتيان: ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەوان براى ئىمەن ئىمەش مۇسلمان دەبين لەسەرئەوئى ئەوان لەسەرى مۇسلمان بوون

ھەموويان مۇسلمان بوون پىغەمبەر ﷺ ھەرمووى: (غەفار خوا لىيان بېورى، ئەسلەم خوا سەلامەتيان بىكات)^۸

وھ ھەروھە ھەر لەبارەى مۇسلمان بوونى ئەبو زەر لە صەھىحى بوخارىشدا ئاوا ھاتوۋە، لەدوای ئەوھى دەنگوباسى پىغەمبەر ﷺ گەيشتە ئەبو زەر بە براكەى وت سواربە و برۆ بۆ لای ئەو دۆلە واتە: مەككە بزائە ئەو پياۋە كىيە كە دەللىن دەنگوباسى لەئاسمانەوھ بۆ. دى گوى بگرە لە قسەكانى دوايى بگرەپزەرەوھ ھەوالم بەدرى لەبارەپەوھ براكەى دەرچوۋ بەرەو مەككە ھەتا گەيشتە ئەوئ وھ گوىى گرت لە ھەرمایشى پىغەمبەر ﷺ دوايى گەراپەوھ بۆ لای ئەبو زەر وتى: بىنىم ھەرمان دەكات بە رەۋشتى بەرز و پاىەدار وەقسەكانى شىعر نىن ئەبو زەر وتى: ئەوھى مەن دەمەوئ بەتەواۋى بۆت روون كەردمەوھ توپشوى كۆكردەوھ و ئاۋى لەكۆل خۆى ھەلدا ھات تا گەيشتە مەككە چوۋە مەزگەوت پىغەمبەرى ﷺ نەناسى وھ پىشى خۇش نەبوو كە پرسىار لەوبارپەوھ بىكات تا بەشىك لەشەو رۆيى ئىمامى عەلى بىنى زانى كە غەرىبەپەو رېبوارە بەدوای خۆى داۋ شوپنى كەوت لەگەلى چوۋە مائەوھ ھىچيان لەبارەى ئەوئىريان پرسىاريان لە يەكترى نەكرد تا بەياني داھات ئەمجار كۆلى توپشەكەى بەكۆل خۆى دادا بەرەو مەزگەوت رۆيى ماپەوھ ئەو رۆژەش پىغەمبەرى ﷺ نەبىنى تا ئىۋارە داھات گەراپەوھ شوپنى پشووۋدانى ئىمامى عەلى بەلای دا رۆيى دىسان ھەستا و لەگەلى رۆيى دىسان ھىچ كاميان لەبارەى ئەوئ تريان پرسىاريان لەيەكترى نەكرد تارۋۇزى سىيەم گەراپەوھ بەرەو مەزگەوت وەك جارەكانى تر دوايى ئىمامى عەلى لىي بىرسى ئەرئ بىم نالىي تۆ لەبەرچى ھاتوپتە ئىرە؟ وتى: ئەگەر بەللىن و پەيمانم پېبەدى كە رېنمونىم بىكە رېنمونىم بىكە دىنگ و باسى ھاتنى خۆى بۆ باس كەرد ئىمامى عەلى وتى: بەلئ ئەو راست دەكات بەراستى پىغەمبەرى ﷺ خواپە ﷺ ئەگەر بەياني داھات شوپنم كەوھ ئەگەر شتىكت بىنى لىي ترسایت ئەوا وەك ئاۋ برېژم ھەلۋەستە دەكەم ئەگەر رۆپىشتم شوپنم بىكەوھ ھەتا مەن لەكۆى چوۋە ژوورەوھ تۆپش بېيتە ژوورەوھ دوايى دوام كەوھ تا دەگەپنە خەزمەتى پىغەمبەر ﷺ بەرپىكەوتن تا چوۋنە لای پىغەمبەر وھ گوىى گرت لە وتە پىرۋزەكانى ھەر لەویدا مۇسلمان بوو پىغەمبەر ﷺ پىئىفەرەموو: بگرەپزەرەوھ بۆ لای قەومەكەت ھەواليان بەدرى تا ھەرمانى مەنت پى دەكات وتى: سويند بەوھى گيانى مەن بەدەستە لەناو كۆر و كۆمەلى قورەپش دا تەوھىد بەدەنگى بەرز ئاشكرا دەكەم ھاتە دەرەوھ و خۆى گەياندە مەزگەوت تاتوانى بەدەنگى بەرز قىراندى: (أشهد

^۸ پوختەى صەھىحى مۇسلىم لاپەرە ۸۴۶ تا ۸۴۹.

أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ خەڵکەکە بۆی هەستانەووە ئەوە دەیان لێدا هەتا دایان بە زەوی دا عەبباس هات لەژێر دەستی ئەوان دەری هینا و پێی وتن هاوار بە مائتان نایە ئێوە نازانن ئەوە غەفارییە و ڕێگای بازەرگانیە کەتان بەرمو شام بەلای ئەوان دایە دەری ڕزگاری کەن و وازی لێبێنن دیسان بەیانی گەڕایەووە بۆ لایان و هەمان هەلۆیستی دووبارە کردەووە دیسان عەبباس فریای کەوت و لە دەستی ئەوان ڕزگاری کرد^١

٨. بەسەرھاتی یەكەم وتار دەر کە بانگەوازی خەڵکی کرد بۆلای خواو

پێغەمبەر ﷺ

ئەبوبەکری راستگۆ داوای لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد خۆیان و بانگەوازه کەیان ناشکرا بکەن ئەمەش لە کاتی کدا کە ژمارەری بڕواداران گەشتبوو سی و هەشت کەس پێغەمبەری خواش ﷺ وەلامی ئەدایەووە کە هیشتا موسڵمانەکان کە من ئەمە فەرموو: (یا أبا بکر إنا قليل) ئەبوبەکری صدیق بەردەوام ئەمەمی بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ دووبارە دەکردهووە هەتا ماوەی دان دەرچن و بچنە مزگەوتی حەرام ئەوە بوو موسڵمانەکان هەریاویک لە گەڵ عەشرەتی خۆی دا لە کەعبە دا بلأویان لێ کرد و ئەبوبەکر لەناو خەڵکە کەدا هەستایەووە و دەستی بە وتاردان کرد و پێغەمبەری خواش ﷺ دانیشتبوو و ئەبوبەکر یەكەم وتاردەریک بوو کە بانگ بۆ لای خوا و پێغەمبەرە کە ی ﷺ بکات موشریکەکانیش بە گزی ئەبوبەکر و موسڵمانەکان دا هەلچوون ئەوە بوو لە هەموو لایەووە موسڵمانەکان لێدانیکی توندیان لێ دراو کافران نیشتنە مل ئەبوبەکر و زۆریان لێدا عوتبە ی کۆری ڕەبیعەش بە جوتی نەعلی ئەستورەووە دەستی بە لێدانی کرد و ئەویش کێشان بە دەم و چاوی دا هەتا لە هۆش خۆی چوو چەند پیاویکی نەووەی تەیم هەلێان گرت و بڕدیانەووە مالهووە و وتیان: ئەگەر ئەبوبەکر بمریت ئێمە عوتبە ی کۆری ڕەبیعە ئەکوزین ئەبوو قوحافە ی باوکی و خزمەکانی خەریکی بانگ لێکردنی بوون تا ئەوە بوو لە کۆتایی ئەو ڕۆژەدا هۆشی بە خۆی داها تەووە داخۆ ئەبوبەکر هۆشی بە خۆی داها تەبێتەووە چی کردبێت؟ یەكەم وتەیهك کە بە دەمیا هات ئەوە بوو کە وتی: پێغەمبەری خوا

^١ (رواه البخاري ١٧٣/٧) ٦٣ كتاب مناقب الانصار ٢٣٠٠ باب اسلام أبي الغفاري.

ﷺ چی کرد؟ چ باوکی چ خزمەکانی لەم ھەوڵە پرسینە بێزار بوون کاتێ کە تەنیا دایکی لەلایدا مابوێوە لێ پرسی: پێغەمبەری خوا ﷺ چی کرد؟ وتی: بەخوا ناگام لە ھاوڵەکەت نیە فەرمووی: بچۆ بۆ لای ئوم جەمیل واتە: فاتیمە کچی خەتتاب و پرسیاری لێبکە ئەویش ھێشتا موسڵمان بوونی خۆی ناشارا نەکردبوو دایکی ئەبوبەکر چوو بۆ لای و وتی: ئەبوبەکر ھەوڵی موحەممەدی کۆری عەبدوڵلای ھاوڵەت لێ ئەپرسی وتی: نە ئەبوبەکر دەناسم و نە موحەممەدی کۆری عەبدوڵلای جا ئەگەر بێت خۆشە بێم لەگەڵت دا بۆ لای کۆرەکەت ئەوا دێم وتی: بەئێ لەگەڵیا رۆشت و ئەبیین و ئەبوبەکر لە جیگا کەوتوو و ھیلاکە ئوم جەمیل لێ نزیك کەوتەوو بە دەنگی بەرز ھاواری کرد: بەخوا ئەوانە ئاوەھا لێیان داوی کۆمەلەیک فاسق و کافرن و ھیوادارێشم خوا تۆلەت لێیان بستی ئێ فەرمووی: پێغەمبەری خوا ﷺ چی کرد؟ وتی: ئەو دایکتە گوێی لێیە و وتی: خەمی ئەوت نەبی وتی: ساغ و سەلامەتە وتی: لە کوێیە؟ وتی: وا لەمالی ئەرەمە فەرمووی: مەرج بێت تا نەگەمە خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ نەنان و نە ئاوا تا نەگەم وازیان لێ ھێنا تا ھات و چۆ کەم بویەو کۆلانەکان چۆل بوون دوا ئەو ھەردوو ئافرەتە کە چوونە ژێر ھەردوو بالی ئەبوبەکر و گەیانەیانە خزمەتی پێغەمبەری خواش ﷺ خۆی دا بەسەری دا و ماچی کرد و موسڵمانەکانیش ماچیان کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ زۆر بەزەیی پێدا ھاتەو و ئەبوبەکر وتی: دایکم و باوکم بە قوربانت بن جگە لەوێ کە ئەو فاسقە دای لە دەم و جاوم ھیچم نیە ئەمەش دایکم لەگەڵم چاکە تۆیش موبارەکی بۆ لای خوا بانگی بکە و دوویشی بۆ بکە بەشکو خۆی گەورە بەھۆی تۆوە لە ناگر رزگاری بکات پێغەمبەری خوا ﷺ دوای بۆ کرد و بۆ ئیمان ھێنان بە خواش بانگی کرد و موسڵمان بوو.^۱

۹. عەمری کۆری عەبەسە بانگەشەى کە ئەو چواریەکی ئیسلامە

سەددادی کۆری عەبدوڵلا وتویەتی: ئەبو ئومامە وتی: ئەى عەمرى کۆرى عەبەسە چۆن بانگەشەى ئەو دەمکەیت کە تۆ چواریەکی ئیسلام بیت؟ وتی: لەسەردەمى ئەفامیدا خەلکم بە گومرا دەزانی و بتهکانیشم بە هیچ دا دەنان پاشان دەربارەى پیاویک دەنگ و باسم بیست کە لە مەککە دا هەندیک هەوال بلاو ئەکاتەووە باسى هەندیک شتیش دەکات سواری ووشترەکم بووم و هاتم هەتا گەیشتمە مەککە ئەبینم پێغمەبەرى خوا ﷺ بەبى دەنگ کار دەکات و قەومەکەشى دەستاین بەسەریدا دەروات، منیش خۆم دەرئەخست و چوومە خزمەتى وتم تۆ چیت؟ فەرمووی: (أنا نبي الله) وتم: پێغمەبەرى خوا چیه؟ فەرمووی: (رسول الله) دەلى وتم: خوا ناردوتى؟ فەرمووی: بەلى وتم: بەچی ناردوتى؟ فەرمووی: (بأن يوحى الله ولا يشرك به شيء ركس الأثران، رصلة الرحم) فەرمووی: ئەوێ کە خوا بە تاك و تەنیا بپەرسى و هیچ شتیک نەگرتە شەرىك و بتهكان بشکێن و سیلەى رەحمیش بە جى بهێنرى وتم: لەمەدا کێت لەگەڵ؟ فەرمووی: ئازادىك و بەندەیهك ئەبینم ئەبۆبەكرى کۆرى ئەبو قوحافە بیلالى بەندەى ئازادگراوى ئەبۆبەكرى لەگەڵ دایەو وتم: دەى من شویت دەکەوم فەرمووی: (إنك لاتستطيع ذلك يومك هذا ولكن أرجع إلى أهلک فإذا سمعت بي قد ظهرت فالق بي) واتە: فەرمووی: ئەمڕۆ تۆ توانای ئەوەت نیه بەلام بە موسلمانیهتى بگەرێوه بۆ ناو کەس و کارت و خەرىكى ئابندارى خۆت بە هەتا کاتىک بیستت من سەرکەوتووم ئەوا خۆت بگەرێوه بۆ لام دەلى: بە موسلمانیهتى گەرامەوه بۆ ناو کەس و کارم ئەووبوو پێغمەبەرى خوا ﷺ کۆچى بۆ مەدینە کرد و منیش هەر هەوالم دەپرسى تا ئەووبوو لە پەریبەوه کاروانىک هات و وتم: ئەم مەککەییە چیه هاتۆتە ناوتان؟ وتیان: قەومەکەى ویستویان بیکوژن کەچى نەیان توانیوه دەستیان پى نەگەیشتوووە کە ئێمەش هاتین خەلک بەپەلە دمجوون بۆ لای عەمرى کۆرى عەبەسە دەلىت منیش سواری ووشترەکم بووم هەتا گەیشتمە مەدینە و بە خزمەتى گەیشتم و وتم: ئەى پێغمەبەرى خوا ﷺ ئایا دەمناسیتەوه؟ فەرمووی: (نعم ألسنت أنت الذى أتيتي بمكة؟) فەرمووی: بەلى ئەو پیاو نیت کە لە مەککە هاتیتە لام؟ دەلى: وتم بەلى وتم: ئەى پێغمەبەرى خوا ﷺ ئەوێ کە خواى گەوره فێرى کردویت من نازانم فێرم بکە

۱۰. ﴿ پیاوێ ئیراشیە کە قەرزە کە ی ئە ئەبو جەهل وەرگرتەو ۛ﴾

ئبن ئیسحاق رىوايه‌تى كردوو و ووتيه‌تى : پياوێكى هۆزى ئيراش به‌جه‌ند سه‌ر و شترێكه‌وه هاته مه‌كه‌ و ئەبو جەهل لێى كړى به‌لام ده‌ستى ده‌ستى به‌ كابرا نه‌كرد و پاړه‌كه‌ى نه‌مه‌دايه كابراى ئيراشى هيجى بۆ نه‌مايه‌وه نه‌وه نه‌بى هاته لای كۆر و كۆمه‌لى قوره‌يش و پېغه‌مبه‌رى خواش (ﷺ) له‌لایه‌كى مزگه‌وته‌وه دانیشتبوو ووتى ئەى كۆمه‌لى قوره‌يش چ پياوێكتان ناماديه‌ نه‌و چه‌قه‌م له‌لای نه‌بوله‌كه‌مى كورى هيشام بۆ وەرېگرێته‌وه ؟ من غه‌ريب و رېبوارم و چه‌قه‌كه‌م ناداتى پياوانى كۆره‌كه ووتيان ئا نه‌وه نه‌بينى ؟ ناماژمیان بۆ پېغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) كرد چونكه‌ نه‌يانزانى له‌ نياوان نه‌و و نه‌بوجه‌لدا چ دوژمنایه‌تیه‌ك هه‌يه و تيان : برۆ بۆ لای چه‌قه‌كه‌ت بۆ وەرئەگرێته‌وه نه‌يان ويست گالته‌ى پى بکه‌ن ، كابراى ئيراشى هاته سه‌ر سه‌رى پېغه‌مبه‌ر (ﷺ) باسه‌كه‌ى دا به‌ گوێى دا نه‌ویش پياوانه هه‌ستايه‌وه و پېكه‌وه رۆيشتن كه‌ پياوانى كۆره‌كه چاويان لى بو هه‌ستايه‌وه و له‌گه‌لایا رۆيشت به‌ پياوێكيان كه‌ له‌گه‌لایندا بوو ووت : شوێنى بكه‌وه و بزانه چى نه‌كات ؟ پېغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) رۆيشت هه‌تا گه‌يشته لای مالى نه‌بوجه‌هل و ته‌قه‌ى له‌ده‌رگا‌دا ووتى نه‌وه كى يه ؟ فه‌رمووى (محمد فخرج) واته موحه‌ممهدم وهره دهره‌وه كه هاته دهره‌وه پهنكى زه‌رد هه‌لگه‌رابوو فه‌رمووى (اعط هذا الرجل حقّه) واته : هه‌قى ئەم كابرايه‌ بده ووتى : مه‌رۆ هه‌تا چى له‌ لامه‌ بیده‌مى چوووه ژوره‌وه و هاته‌وه و پاړه‌كه‌ى بۆ هینا و دايه ده‌ست دوای نه‌وه پېغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) گه‌رايه‌وه به‌ كابراى ئيراشى فه‌رموو: (الحق لشأنك) واته برۆ به‌لای كارى خۆته‌وه كابراى ئيراشى هاته‌وه بۆ لای كۆره‌كه و ووتى خوا پادا‌شتى به‌ چاكه‌ بدا‌ته‌وه هه‌قه‌كه‌م وەرگرتە‌وه كاتى نه‌و پياوه‌ى كه‌ نارديان تا بزانی نه‌بو جەهل چى نه‌كات گه‌رايه‌وه و پييان ووت : مالت كا‌ول بى چیت بينى ؟ ووتى شتێكى يه‌كجار سه‌يرم بينى به‌خوا هه‌ر نه‌ومنده بوو كه ته‌قه‌ى له‌ ده‌رگا‌كه‌ى دا هاته دهره‌وه و گيانى تيا نه‌ما‌بوو ووتى : هه‌قى ئەو كابرايه‌ بده نه‌ویش پيى دا نه‌ومنده‌ى پى نه‌چوو نه‌بو جەهل هاتوو نه‌وانیش لۆمه‌يان كردوو به‌ گالته‌وه پييان ووت دمه‌خوا نه‌وه‌ى تۆ ك‌ردوته تا ئیستا نه‌مان ديووه ووتى مالتا كا‌ول بى هه‌ر نه‌ومنده بوو كه ته‌قه‌ى له‌ ده‌رگا‌كه‌م دا ده‌نگێكم بيست و ترس و له‌رز دا‌یگرتمه‌وه و نيره و شترێكیش به‌سه‌ر سه‌ريه‌وه بوو كه هه‌رگيز نيره ووشترم له‌ شيوه‌ى كه‌لله‌سه‌ر و مل و كه‌لپه‌ى نه‌و و شتره‌دا نه‌ديوه دمه‌خوا نه‌گه‌ر به‌ گویم نه‌ك‌رايه‌ ده‌يخوا‌ردم نيت‌ر شيوه‌ى نه‌و نيره و شتره هه‌رگيز له‌ مێشكى نه‌بو جەهل دهر نه‌نه‌چوو^{۱۲}

۱۱. هانی کۆرەگەیی ئەدا تا کۆمەکی ئایینی تازە بکات ﴿

یەکیکی تر لەمانەیی که کهوتنە شوێن پێغەمبەری نازیز ﷺ و بەرگریان لە خۆی و بانگەواژەگەیی کرد گەنجیک بوو بە ناوی گولەبەیی کۆری عومەیر کاتیک گولەبە موسلمان ئەبێت ئەگەر پێتەووە لای دایکی و پێی دەلی: موسلمان بووم شوێن موحمەد ﷺ کەوتوووم پاشان ئەگەر وێتە بانگ کردنی دایکی بۆ سەر ئیسلام و ئەلێت: بۆچی موسلمان نابیت و شوێنی ناکەوی خۆ حەمزە برات (خوای لی پازی بێت) موسلمان بوو؟ دەلێت: جاومروان دەکەم تا بزائەم خوشکەکانەم چی دەکەن؟ دواي منیش وەك ئەوان دەکەم گولەبە دەلێت: لەبەر خاتری خوا داوات لی دەکەم که بجیتە خزمەتی و سەلامی لی بکەیت و تەصدیقی بکەیت و شاھیدی بەدیت که جگە لە زاتی خوا خواپەکی تر نیە دایکی وتی: (فانی أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً رسول الله) نیتەر لەو پۆژە بەدواوە ئەروا که دایکی گولەبە بوو بەرگری لە پێغەمبەری برازای دەکرد و گولەبەیش هەل ئەنا تا کۆمەکی ئایینی تازە بکات و فەرمانەکانی بە جوانی جی بەجی بکات لە پیاوێتەکی تردا لە ئەبوو سەلمەیی کۆری عەبدولموتەووە ئەگەر پێتەووە کە وتوێتە: گولەبەیی کۆری عومەیر (خوای گەورە لی پازی بێت) لەمالی ئەرقەم موسلمان بوو و کە ھاتە دەرەووە چوووە مائەووە لای دایکی کە ئەروای کچی عەبدولموتەلیب بوو وتی: موسلمان بووم و چومە سەر دینی (رب العالمین) دایکیشی وتی: شایانترین کەس کە تۆ یارمەتی بەدیت و کۆمەکی بکەیت خاڵۆزاکەتە بە خوا ئەوێ کە لە پیاوان دیت لە ئێمەش بەھاتایە شوێنی دەکەوتین بەرگریشمان لی ئەکرد دەلی: وەم: دایە بۆچی موسلمان نابیت گولەبە کە موسلمان بوو بوووە ئەندامیکی لیھاتوووی شوێنکەوتە قورئان و بەسەر و مال بەرگری لە پێغەمبەری نازیز ﷺ دەکرد ئەو بوو جارێکیان ئەبو جەھل و کۆمەلەیک لە ھاوێلانێ پێیان بە پێغەمبەر ﷺ گرتو نازاریان دا کە گولەبە ئەوێ بیست خۆی گەیانە لای ئەبو جەھل و دەستی بە لێدانی کرد تاسەری شکاندو گرتیان ئەبو لەھەبی خالی ھەستایەووە تا بەرگری لی بکا ئەم دەنگو باسە گەشتەووە لای ئەروای دایکی و ئەویش وتی: چاکترین پۆزانی تەمەنی تەمەنی ئەو پۆژەییە کە پشتگیری لە خاڵۆزاکە کردووە بە ئەبو لەھەبیان وت: ئەروای خوشکت لە دین وەرگەرێوە ئەویش چوو بۆ لای و لۆمە و گلەیی لی کرد ئەرواش وەلامی دایەووە: لە پشت سەری برازەکەتەووە بوووەستە جا ئەگەر سەرکەوت ئەوا بۆ تۆش چاکە ئەگەر نا لەلایەن برازاکەتەووە گلەیت نایەتە سەر ئەبو لەھەب وتی: جا ئێمە دوژمنایەتی ھەموو عەرەبمان پێ دەکری؟ ئەو دینیکی تازە بابەتی داھێناوە ١٦، ١٥، ١٤، ١٣

۱۲. ﴿كە ووتەي راھىبەكەي گىراپاھەو پىغەمبەر ﷺ بەو دىخۇش بوو﴾

حاکم لە (المستدرک) دا (۳/۳۶۹) لە ئىبراھىمى كۆرى موحەممەدى كۆرى تەلھەو ھىناوېھەتى كە وتووېھەتى: تەلھەى كۆرى عوبەيدوللا (خوای لى پازى بىت) پىمى وت: گەيشتمە بازارى بووسا ئەبىنەم وا راھىبىك لە پەرسىگاکەى داھە و ئەللى: لە خەلگى ھاتووى ئەم وەرزە پەرسىار بکەن بزەنن ئايا گەسىكى خەلگى حەرپەمى مەكکەيان تىاداھە؟ تەلھە وتى: بەللى من وتى: ئايا ئەحمەد دەرکەوتوو؟ ئەللى وتەم: ئەحمەد كىيە؟ وتى كۆرى عەبدوللاى كۆرى عەبدولموتەلېبە ئەمە ئەوگاتەھە كە تىايدا دەرەكەوئى و دوا پىغەمبەرىشە لە حەرپەم دا دەرەكەوئى و بۇ شوئىنى دار خورما و بەردى رەش و كوناوى خۆلى ئاودار و خوئىوایی كۆچ ئەكات نەكەى بەئىلى كەس پىشت بکەوئىت بۇ لای تەلھە دەللى ئەو قەسەھەى چووہ دلمەوہ بۆيە بەپەلە كەوتەمە رى ھەتا گەيشتمەوہ مەكکە وتەم: ھىچ شتىكى تازە پرووى داوہ؟ وتیان: بەللى موحەممەدى كۆرى عەبدوللاى ئەمىن داواى پىغەمبەراپەتى دەكات كۆرى ئەبو قوحافەش شوئىنى كەوتووہ دەللى لەمال دەرچووم خۇم گەياندە لای ئەبوېھەكر (خوای لى پازى بىت) وتەم: شوئىنى ئەم پىاوہ كەوتوو؟ فەرمووى: بەللى: تۆش بچۆ بۇ لای شوئىنى بکەوہ چونكە بۇ سەر ھەق بانگت دەكات لەوئى تەلھە ھەوالى راھىبەكەى بۇ ئەبوېھەكر گىراپاھەو و ئەبوېھەكر ھەستا و تەلھەى بردە خزمەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ و تەلھە مۇسلمان بوو وتەي راھىبەكەشى بۇ پىغەمبەرى خوا ﷺ گىراپاھەو و پىغەمبەرى خواش ﷺ بەو دىخۇش بوو جا كە ئەبوېھەكر و تەلھە مۇسلمان بوون نەوفەلى كۆرى خوەيلیدى عەدوہى گرتنى و بەپەتىك ھەردووكيانى بەست بەپەكەوہ و نەوہى تەمىش بەرگى لىيان نەكرد نەوفەلى كۆرى خوەيلید نازناوى شىرى قورەيشى لىنرابوو و قورەيشى ئەبوېھەكر و تەلھەى ناوانان (القرينين) واتە جوتە بەپەكەوہ بەستراوہكە لەرپاويەتەكەى بەپەھەقى دا ھاتووہ كە پىغەمبەر ﷺ فەرموويەتى (اللهم اكفلنا شر بن العروية) فەرمووى: خواپە شەرى نەوفەلمان لى لايدەى.

۱۳. ﴿بەسمە ئەگەر هیچی تریش نەبیستم باکم نیه﴾

ئیمامی ئەحمەد لە موسنەدەکی دا لە صەعصە کۆری موعاویە مامە فرزدەقەووە رێواپەتی کردووە کە دێتە خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) و ئەویش نەم نایەتە دەخویندەووە: (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (۷) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ) صەعصە وتی: بەسمە ئەگەر هیچی تریش نەبیستم باکم نیه واتە: ئەمەم بەسە تا لە حیکمەتی هاتنی قورئان تێبگەم چاکە و خرابە تەنها یەک زەرپەشیا ناهەوتی هەروەها رێواپەت کراوە کە کاتیک ئەعرابیەک ئەم دوو نایمەتی لە دەمی پێرۆزی پیغمبەر (ﷺ) دەبیستی دەرپا و دەلێت: زەرپە، زەرپە واتە: ئەوێ کە نایەتە کە باسی دەکات هەر کەسێک بەقەد مێقالە زەرپەک چاکە و خرابە بکات دەبیینێتەو پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: (لقد فقه الرجل) فەرمووی کابرا لە ئیسلام تێگەشت.

۱۴. ﴿فەرمانی کرد بە کچەکە کە سینگێ داپۆشی و ترس بە دئی دا نەیت﴾

تەبەرانی لە حارثی کۆری حاریتە وە تەخریجی کردووە: بە باوکم وت: ئەم کۆمەلە خەلکە چین؟ وتی: ئەمان لە دەوری بیاویکی لەدین وەرگەراوی خۆیان کۆبوونەتەو دەلێت: ئێمەش دابەزین و ئەبیین پیغمبەری خوا (ﷺ) خەلکە کە بۆ ناسینی خۆی گەورە بە تاک و تەنیاو ئیمان هێنان بانگ دەکات و ئەوانیش بەپەرچی قسەکانی ئەدەنەووە نازاری پێ نەگەپەنن هەتا پۆز نیووە بوو و خەلکەکی دەوری بلاوێان لێ کردو نافرمتیک کە سەرروی سنجی دەرکەوتبوو هات و دۆلکەیهک و دەسپێکی پێ بوون و پیغمبەر (ﷺ) لێی وەرگرتو ناوی خواردووە دەست نوێژی گرت و پاشان سەری بەرزکردووە بۆ لای فەرمووی: (يا بنیة خمری علیک نحرک ولا تخافی علی ابیک) واتە: کچەکەم سینگت داپۆشەو بۆ باوکت ترست بەدل دانەیت وتمان ئەمە کێیه؟ وتیان: ئەمە زمینەبی کچیەتی(خۆی لێ پازی بێت)^{۱۷}

۱۵. ﴿کەسێکم نەبوو بەرگرم لیبکات تا بچم بەدەمیەوه﴾

بەزار و تەبەرانی لە عەبدوللای کۆری مەسعودەوه (خوای لی رازی بیئت) هیناویانە کە وتووێتی:
 لەگاتینکدا پێغمەمبەری خوا ﷺ لە مزگەوت دابوو نەبوو جەهلی کۆری هیشام و شەیبە و عەتبە
 کۆری ڕەبیعە و عوقبە کۆری ابی موعیط ئومەییە کۆری خەلف و دوو پیاوی تر وەلیدی کۆری
 عوتبە و عومارە کۆری وەلید بوون کە حەوت پیاو بوون لە حێجردا و پێغمەمبەری خواش ﷺ نوێژی
 دەکرد کە سوچدە ی برد درێژە بە سەجدەکە دا نەبوو جەهل وتی: کێتان دەچن پاشەرۆکی
 و شترەکانی نەوهی فلان بینن و تا هەلی پێژن بەسەر شان و ملی موحەممەد؟ لە هەموویان بەدەختر
 عوتبە کۆری ابی موعیگ هەستا چوو هینای و خستیه سە هەردوو شانی و پێغمەمبەری خواش ﷺ
 لە سەجدە دابوو عەبدوللای کۆری مەسعود ئەتیت: منیش وەستا بووم و نەم ئەتوانی قسە بکەم
 چونکە کەسێکم نەبوو بەرگرم لی بکا تا بچم بەدەمیەوه نەوێبوو فاتیمة کچی پێغمەمبەری خوا
 ﷺ بیستبووی و هات بە دەمیەوه نەوهی خرابوێ سەرشانی دای گرت پاشان ڕووی لە قورەیش
 کردو قسە ی پێ وتن کەچی ئەوان وەلامیان نەدایەوه پێغمەمبەری خواش ﷺ وەک هەموو جارێک کە
 لە سەجدە ئەبوویەوه سەری بەرز کردەوه کە پێغمەمبەری خوا ﷺ لە نوێژەکە ی بۆوه فەرمووی: (
 اللهم عليك بقريش ثلاثا عليك بعقبة وعقبة وابي جهل و شيبه) فەرمووی: خواپە تۆلە لە قورەیش
 بستینی (سێ جار) وای فەرموو: خواپە تۆلە لە عوتبە و عوقبە و ئەبو جەهل و شەیبە بستینی پاشان
 لە مزگەوت دەرچوو و ئەبولبوختەری کە قامچیەکی بە دەستەوه بوو تووشی بوو کە پێغمەمبەری
 ﷺ بینی لەدەم و چاپیدا هەستی بە شتێک کرد بۆیە وتی: نەوه چیتە؟ پێغمەمبەر ﷺ فەرمووی وازم
 نێبیننە وتی: بەخوا بەرت نادەم هەتا هەوالم بدەیت چیتە؟ شتێک توش بوو کاتی کە پێغمەمبەر
 ﷺ زانی بەری نادات هەوای دایە و فەرمووی: (إن أبا جهل أمر فطرح علي فرث) واتە: ئەبو جەهل
 فەرمانی دا پاشەرۆکیان خستە سەرشانم و ملەم ئەبولبوختەری وتی: بابڕۆین بۆ مزگەوت نەوێبوو
 پێغمەمبەر و ئەبولبوختەری پێکەوه چوون بۆ مزگەوت پاشان ئەبولبوختەری ڕووی لە ئەبو جەهل
 کرد وتی: ئەبولجەکم تۆ فەرمانت داوه پاشەرۆک بخەرێتە سەر شان و ملی موحەممەد؟ وتی بەلی
 دەلی، قامچی یەکە ی بەرز کردەوه دای بە ئەوقە سەری دا پیاوەکان دەستیان بە هەلمەت دان بۆیەکتری
 کرد خێرا ئەبو جەهل هێراندی: مالتان گاول بێ ئەوش بۆ ئەو موحەممەد وستی دوزمنایەتی بخاتە
 نێوانمانەوه و خۆی و هاوەڵانیشی دەر باز بن لە ڕێوانەتەکە ی نیام نەحمەد دا وەها هاتوو کە
 عەبدوللای وتووێتی: هەموویان بینی لە ڕۆژی بەردا کوژرابوون.^{۱۸}

۱۶. ﴿ نەوانەى پێغەمبەرى خویان ئازار دەدا خۆى گەورە تۆلەى لى ﴾

سەندنەووە سوک و پێسوای کردن ﴿

لە عوروەى کورێ زوبەیرەووە (خۆای لى پازى بێت) دەلێ: پێغەمبەرى خوا ﷺ هەستا بەو کارەى کە خۆای گەورە بێ ی سباردوووە ئەویش گەیاندى ئایەتەکانى ئاینەکەیتى بە بێ باومرانی قورەیش پێغەمبەر ﷺ بەنارام بوو چاوەڕپى پاداشتى دەکرد لە خۆای گەورەو نامۆزگاریەکانى پەرورەدگارى دەگەیاندا بە خزمانى خۆى تاكو بەرەو ڕووى ھەموویان دەبوووەو ئەوان ئازاریان دەداو گالته جاریان بێ دەکردو بە درۆیان دەخستەووە عورپو دەلێ: نەوانەى گالتهیان بە پێغەمبەر ﷺ دەکرد پێنج پیاوی سەرکردەو ناودارو کەسانى خۆیان بوو لە کورانى بەنى ئەسەد ئەبو زەمعه کورێ ئەسوەدى کورێ مۆتەلیب، وە لەبەنى زوھەیری موعیرە وە لەبەنى سەھم عاصی کورێ وائلی سەھمی وە لە بەنى خوزاعە حارسى کورێ طلائل دەلێ: کاتى ئەوانە درێژەیان بەو کارە خراپەى خۆیاندا وە گالته جاریان بە پێغەمبەرى خوا ﷺ دەکرد تاكو خۆای گەورە ئەو ئایەتەکانى دابەزاندا کە دەفەرمووێت: (إِنَّا كَفَيْتَاكَ

المستهنين * الذين يجعلون مع الله إلها آخر فسوف يعلمون) الحجر (۹۵-۹۶) واتە: بەراستى نێمە گالته جیانمان لەکۆل کردیتەووە ئەوانەى لەگەڵ خودا پەرستراویکی تر دادەنێن جا دواتر دەزانن چۆن سزایان دەدەین پێغەمبەرى خوا ﷺ لەلایەن خۆای گەورەو بەلێنى بێ درابوو کە تۆلەى بۆ بکاتەووە ئەوانەى گالته جاریان بێ دەکردو لەناویان بەریت جاریکیان پێغەمبەر ﷺ لای کەعبە بوو جبریل ھات بۆ لای و وەستا لە لایەو پێغەمبەرى ﷺ گالته جاریەکەى ئەوانى بۆ گیرایەو دەفەرمووێت: ئەو پێنج کەسە کاتیک دەسورائەو بە دەورى کەعبەدا ئەسوەدى کوورى مۆتەلیب بەلایدا تێپەرى جبریل سەلامى خۆای لیبیت پەرە سەوزیکى بۆ ھەلداو کوێر بوو ئەنجا ئەسوەدى کورێ عەبدیە غوث لەلایدا جبریل سەلامى خۆای لیبیت بە پەنجەى دەستى ئیشارەتى کردو پاش ماویک توشى سک چونیکى زۆر سەخت بوو وەسکى باى کردو تا مرد پاشان وەلیدی کورێ موعیرە بەلایدا تێپەرى وە جبریل سەلامى خۆای لیبیت ئیشارەتى کرد بۆ لای برینیک لە پاژنەى قاجیەووە چەند سالتیک بوو توشى ببوو بەشەلى دەروێشتو عەباکەى دەخشاندا بە زەویدا وە ئەو برینە کولایەووە دیسان کێم و جەرەعتى لێو دەھاتە دەرەووە ھەتاكو کوشتى وە عاصی کورێ وائیلی سەھمی بەلایدا تێپەرى و جبریل سەلامى خۆای لیبیت ئیشارەتى کرد بۆ بنى پاژنەى پێی و ئەویش پاش ماویەک سواری گوی

درېزىكى خۇى بوو كه بجيت بۇ لاي باخهكانى له طائيف لهوئ لاي خهرمانىك ويستى دابهزيت قاجى چوو بهدپىكدا وه نهو دپكه بوو بههوى كوشتنى نهو پياوه حارسى كورى طه لائل بهلايدا تىبهپرى و جبريل نىشارهتى بۇ كرد بۇ لاي سهرى و پاش ماوميهك سهرى لهناوهوه تووشى كىم و جهراعهى تىكى زور بوو له رىوايهتىكى تردا دمفهرموويت: نىشارهتى كرد بۇ لاي سكى و توشى ناوى زهرى بوو تاواى لىهات پىساييهكهى لهدم و لوتى يهوه دههاته دهر تا دوا جار كوشتى نابو و جوهره خواى گهوره بهلىنى خوى هينايه دى بۇ پىغهمبهرهكهى ﷺ كه دمفهرموويت: (إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِينَ) الحجر ۹۵.

۱۷. ههتا له ژياندا بوو توشى لهرزوكى بووبوو ﴿

له عهبدورپرهمانى كورى نهبو بهكرهوه (خواى لى رازى بيت) دهلى: پىغهمبهرى خوا ﷺ برؤشتايه به رىگادا هكه مى كورى عاص لاسايى رؤيشتنهكهى پىغهمبهرى دهكردهوه چؤن برؤشتايه نهويش نهوا دمؤيشت له پيش چاوى خهلكيدا لاسايى دهكردهوه بۇ نهوى لهناو خهلكدا گالتهى بى بكات كاتى پىغهمبهر ﷺ بينى بهو شيويه لاسايى دهكاتهوه فهرمووى: (فَكَذَلِكَ) واته ههتا همتاييت ههر وابيت نهوه بوو ههتا نهو كابرايه له ژيانيدا بوو توشى لهرزوكى بووبوو.^{۱۹}

^{۱۹} أنظر سيرة ابن هشام ۲/۲۱، ۲۹۲ وقال محقق: إسناده صحيح إلى ابن زبير وابن جرير ۷/۵۵۰ (۲۱۶۱۷) والبيهقي في (السنن الكبرى) (۸/۹) و في الدلائل (۲/۳۱۶) وقال الذهبي في السيرة ص ۱۴۳ حديث صحيح وحسن إسناده الشيخ الألباني عن طريق البيهقي: كما في صحيح السيرة ص ۲۲۲
 ۲۰ أخرجه الحاكم (۲/۶۲۱) وصححه البيهقي في (دلائل النبوة) ۶/۲۳۹۸ وقال الحافظ العراقي في (تخريج الأحياء) (۲/۳۸۸): رواه البيهقي في الدلائل بإسناد جيد، وقال الحافظ في الإصابة (۱۷۸۱) في إسناده نظر.

١٨. ﴿خوای زیندوت دهکاتهوه و دهتخاته ناو ناگری دۆزهخ﴾

له فهرموودهی ئیبن عه بباسدا هاتوو (خوای لی رازی بیئت) که دهلی عاصی کوپی وائل ئیسکیکی له (البطحاء) دهست دایه و ووردی کرد به دهستی نهوجار به پێغه مبهردی خوای ﷺ وت: ئایه خوا نه مه زیندوو دهکاتهوه له دواى نهوهی ناوا شه و تاوه نه ما پێغه مبهرد ﷺ فهرمووی: به لی خوا دمت مرینیت نهوجار زیندوت دهکاتهوه و دهتخاته ناو ناگری دۆزهخ وه ئایه تهکانی کۆتایی سوهرتی پاسین له باره ی نهوه وه هاته خواره وه ئایه تهکانیش نه مانه ن: (أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ * وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُخِى الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ * قُلْ يُخِىهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ * الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَثْمَمْتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ * أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ * إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ * فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (یس ٧٦-٨٢). واته: ئایه ناده می نه یزانیوه که نه ومان له نو تقه یه ک درووست کردوو که چی یه کسه ر ده بیته دوزمنیکی دیار ده مه قالی که ریکی ناشکرایه و نه و نه مان بۆ دینیته وه به دیهینانی خو ی له بیر چۆته وه نه و بى بر وایه ده لی کى ئیسکه کان زیندوو دهکاتهوه له کاتیکدا که پزیون نه ی موحه ممه د ﷺ بلی نه و زاته زیندویان دهکاتهوه که له یه که م جار وه به دی هیناون و نه ویه به هه موو درووست کراویک زاناو ناگایه زاتی که له درهختی سه وز ناگری بۆ درووست کردوون نیتر نیوه ناگری پى ده که نه وه ئایا زاتی که ئاسمانه کان و زهوی به دی هیناوه ناتوانی وینه یان دروست بکات؟ به لی ده توانی و هه ر نه ویش دروستکاری زانایه به راستی کاری نه و (خوا) نه ویه هه ر کاتی بیه وی شتی که به دیبینی پتی ده لی: ببه دهست به جی نه و شته ده بیئت جا پاک و بیگه رده نه و خوا یه ی که مو لکایه تی هه موو شتی که به دهست نه وه بۆ لای نه ویش ده که پیننه وه^{٢١}

٢١ (اخرجه الحاكم ٤/٢٩٢) من طريق عمر بن عون و قال صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه و قال ابن كثير في التفسير أخرجه ابن أبي حاتم.

۱۹. ئەي خزمەكانم فرىاي خۇتان بگەون ﴿﴾

لە عائىشەو (خوای لى رازى بىت) دەللىت: كاتىك ئايەتى (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) ھاتە خوارەو پېغەمبەرى خوا ﷺ ھەستا وى: ئەي فاتىمەى كچى موحەممەد يا صافىە كچى عەبدولموتەلىب ئەي كورانى عەبدولموتەلىب مەن ھىچم پى ناكىرى لەلاى خوا بۇ ئىو ھەواتە فرىاي خۇتان بگەون و پرو لە بەرنامە راستەكەى خوا بگەن وە لەمالەكەم ھەر شىكتان دەوى داوام لى بگەن^{۲۲}

۲۰. ۋەلىدى كورى موغەيرە دان دەنى بەراستى بەرنامەى ئىسلام ﴿﴾

ۋەلىدى كورى موغەيرە دىتە لای پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەویش قورنانى بۇ دەخوئى ۋەك ئەوۋى دلى نەرم بىي ئەوا دەگاتەو بە ئەبو جەھل دىتە لای دەلى ئەي مامە گەلەكەت دەیانەوى مال و سامانت بۇ كۆ بگەنەو ۋەلىد وى: بۇچى؟ ئەبو جەھل وى: تا بت دەنى چونكە تۇ چوئە لای موحەممەد تا يارمەتت بىدات و مال و سامانت بىداتى ۋەلىد وى: خۇ قورمىش ئەوچاك دەزانى كە مەن لە ھەموويان زىاتر مال و سەرەمەت و سامانم ھەيە ئەبو جەھل وى: دە قسەيەك بلى لەبارەى موحەممەد كە بەگەلەكەت بگاتەو كە تۇ رقت لە لەو ۋە ئەوت ناوى ۋەلىد وى: جا نازانم جى بلىم؟ سوئند بە خوا ھىچ پىاوئىك لەناو ئىو دا نىە كە لە مەن شارەزا تر بىت لەبارەى شىعەرەو تىياندا نىە لەبارەى رەجەزى شىعر لە مەن شارەزا تر بى وە لە شىعەرەكانى جىنىش سوئند بە خوا ئەوۋى ئەو دەلى لە ھىچ شىك لە مانە ناچى سوئند بە خوا قسەكانى شىرىنىەكەيان تىدايە ۋە قسەكانى بەردارو خاۋەن بەروبوم بەرزىەكەيان ھەيە ئەوۋى ژىر خۇيان تىك دەشكىن ئەبو جەھل وى: قەۋكەكەت رازى نابىن تا شىك لە بارەيەو نەللى وى: وازم لى بىنە تا بىرىك دەكەمەو لە بارەيەو لە دوايدا وى: ئەو سىجىرىكى كارىگەرە ئەوجار ئايەتى: (ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا * وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا * وَبَنِينَ شُهُودًا) لەبارەيەو ھاتە خوارەو^{۲۳}.

۲۲ رواه مسلم في الصحيح كتاب الإيمان باب قوله (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) رقم ۲۰۵

۲۳ البداية والنهاية الجزء الثالث: ص ۵۱.

۲۱. ﴿قورەیش لای ئەبو تالیب سکا لایان کرد له بارە ی پیغه مبهردا ﷺ﴾

ئیمامی بوخاری له میژوه کهیدا ریوایهتی کردووه باش ئهوهی که قورمیش چهندهما جار سهردانی ئەبو تالیبی مامی پیغه مبهریان کردو سکا لایان له لا کرد دهرباری پیغه مبهردا ﷺ ئهویش ناردی به دوا ی پیغه مبهردا ﷺ پێی وت: ئهوی کوری برام گه له کهت هاتونه لام واو وایان وتوه واز بینه شتیک مه که که هم من و هم تۆش نه توانین بهرگهی بگرین واز له گه له که بینه ئه و قسانه یان بۆ مه که و پێیان مه ئی ناخۆشه پیغه مبهردا ﷺ وای زانی که مامی دهیداته دهست بی باوه رپهکان و توانای رپه وهستان له گه لی داو پشتگیری کردنی نه ماوه پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی: (یا عم لو وضعت الشمس فی یمینی والقمر فی یساری ما ترکت هذا الأمر حتی یظهره الله تعالى أو أهلك فی طلبه) واته: ئه ی مامه نه گەر خۆر بخه نه لای راستمه وه و مانگیش بخه نه لای چه پمه وه واز له و بانگه وازه ناهینم تا خوا سهری دمخات یا خود له پێناویدا تیاده چم، له دوا ی پیغه مبهردا ﷺ گریا ئەبو تالیب وتی: ئه ی کوری برام برۆ به شوین کاری خۆت داو بهردهوام به ئهوهی خۆت پیت خۆشه نهنجامی بده سویند به خوا به هیچ شیوه یه که تۆ نادهمه دهست نهوان.

۲۲. ﴿نه فامی و سه رگه شی ئەبو جهه ل بی ئەندازه بوو﴾

ئەبو جهه ل رۆژیک وتی: وه که گاته کردن به پیغه مبهردا ﷺ و ئه و په یامه راسته قینه ی که بۆ ئه و پیغه مبهردا پایه بهرزه هاتوو، وتی ئه ی کۆمه لی قورمیش موحه مبهردا رای ده گه یه نی ئه و سه ربازانه ی خوا ئیوه نازار دهمدن له ناو ناگری دۆزه خ دا نۆزده فریشته ن وه ئیوه ش خه لگیکی زۆرن له ژماره دا ئایه ههر سه د پیاو له ئیمه دمه رفه تی یه که یک له ئه وان نایمت؟ خوا ی گه و ره له باره ی ئەبو جهه لی نه فام ئه م ئایه تانه ی نارد ه خواره وه: (وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيَقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ المذثر: ۳۰-۳۱.

واتە: ھەر فرىشتەمان كىردوۋە بە كارىبە دەستى دۆزەخ ۋە ژمارى ئەو فرىشتەمان نەگىراۋە مەگەر بۇ تاقى كىرگەن ئەوانەى بى باۋەرن تا ئەوانەى كىتەبىيان پىدراۋە دۇنيا بن ۋە بىروا دارەگان بىرواگەيان زىاد بىكات ۋە ھىچيان دوو دل نەبن ئەوانەى كىتەبىيان پىدراۋە ئىماندارانىش ۋە تا بلىن ئەوانەى كە نەخۇشى ناپاكي يان لە دلایە ۋەبى بىرواگان خوا جى مەبەستە بەم ژمارەيە كە لە غەرىبىدا ۋەك مەسەل وایە نابەو جۆرە خوا ئەو كەسەى كە بىھوئى گومراى دەكات ۋە ئەو بىھوئى رىئى ئىمۋونى دەكات ۋەكەس ژمارەى لەشكرانى پەرۋەردىگارى تۇ نازانى مەگەر ھەر خۇى ۋە نەم نایەتەنە ھەر نامۇزگارى ۋە پەندن بۇ نادەمى^{۲۴}

۲۳. ﴿شەيتانە دۇراۋەكەى قورەيش تەنھا خەجالەتى ۋە سەرشۇرى بۇ ماپەۋە﴾

نەزرى كورى خارىس ئەگىك بوو لە شەيتانانى قورەيش چوو بوو بۇ حىرە فىرى سەرگوزشتەى مەلىكەكانى فارس ۋە چىرۆكى رۇستەم ۋە ئىسپەندىار بوو كاتىك پېغەمبەرى خوا ﷺ دادەنىشت لە كۆرىك نامۇزگاي دەگردن بە ترسان لە خواۋە كىردنى پادى خواۋە گەلەكەى دەترسان لەو سزاۋ نازارەى كە گەلانى پىشوو توشيان بوو بوو بە ھۆى ۋەزەينان لە رىبازى خوا دادەنىشت لە تەنىشت كۆرۈ مەجلىسى پېغەمبەر ﷺ جا دەى وت: سۆند بەخوا ئەى كۆمەلى قورەيش لە فەرمايشەكانى نەو چاترم لەلەيە ۋەرن بۇ لام من بۇتان باس دەكەم چاكتىر لەباسگردنى نەوچار بۇى باسى چىرۆكى مەلىكەكانى فارس ۋە رۇستەم ۋە ئىسپەندىار دەگردن نەوچار دەى وت بە چ شىۋمىەك موحەممەد لە من چاكتىران بۇ باس دەكات^{۲۵}

۲۴ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير ۱۰۰/۹ من حديث ابن عباس رضي الله عنه.

۲۵ السيرة النبوة لابن هشام.

٢٤. ﴿بەسەرھاتی قەرزەگەتی خەبباب کە لەلای عاصی کۆری وائیل بوو﴾

خەبباب (خوای لی رازی بێت) دەلی: قەرزیگم لای عاصی کۆری وائیل بوو چوووم بۆلای داوام کردووە پێی وتم: نات دەمەووە تا بێ باوەر نەبیت بە موخەممەد دەلی: منیش پێم وت: هەرگیز بێ باوەر نابم بە موخەممەد تا دەمریت پاشان زیندوو دەبیتەووە وتی: جا من زیندوو دەبەووە پاش مردن؟ کەوابوو لەوێ دمت دەمەووە کاتی گەڕامەووە لای مال و منداڵ و مکیع دەلی: ئەعمەشیش هەر وای وتوو: دەلی: نیت ئەم نایەتە هاتە خوارەو: (أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا) واتە: نایە ئەو جوۆرە کەسانەت دیووە کە باوەری بە نایەتەکانی نێمە نیو دەلیت: سویند بە خوا من سامان و نەووم پێدەدریت نایا ئەو ئاگادار بوووە بەسەر نەینێهەکاندا یان بەئینی لە خواوە وەرگرتوووە نەخیر وانیە ئەوێ دەلیت دەینوسین و لەسەری سزای دوورو درێژی دەدەین ئەوێ کە دەلیت بە میراتی لێی دەستینێهەووە خوێ بەتەنها دیتەووە بەردەستمان^{٢٦}

٢٥. ﴿سویند بەخوا ئەگەر بانگی ھاوڕێکانی کردبا فریشتە زەبر

بەدەستەکانی سزا دەیانگرت﴾

لە عەبدوڵلای کۆری عەبباسەووە (خوای لی رازی بێت) دەلی: ئەبو جەهل بەلای پێغەمبەر ﷺ تێپەری لە کاتیگدا نوێژی دەکرد ئەبو جەهل ووتی: نایە قەدەغەم نەکرد لیت کە نوێژ ئەنجام بدە؟ تۆ خۆت دەزانی هیچ کەسێک وەک من ھاوڕێ و ھاو دەمی نیە پێغەمبەری خوا ﷺ تێی خۆری و لێی تووڕە بوو جبریل فەرمووی: (قُلْ دَعِ نَادِيَهُ * سَدْعَ الزَّبَانِيَةِ) العلق ١٧-١٨. واتە: ئینجا با ئەو بانگی ھاوڕێکانی خوێ بکات نێمەش بانگی فریشتە زەبر بەدەست دەکەین سویند بەخوا ئەگەر بانگی ھاوڕێکانی خوێ کردبا فریشتە زەبر بەدەستەکان سزایان دەدا^{٢٧}

٢٦. ﴿ ھاوبەش پەرستان لەگەڵ پیغمبەردا ﷺ سوجدەیان برد ﴾

رۆژێک لە رۆژان پیغمبەری خوشەویست ﷺ جوووە ناو مزگەوتی بیروزی حەرام لە مەککەدا نوێژی کردو سورتی نەجمی خوێند کاتێک گەیشته فەرماشتی خوای گەورە کە دەفەرمووت: (أَرَأَيْتَ الْآزِفَةَ * لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَافِيَةٌ * أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ * وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ * وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ * فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا) النجم ٥٧-٦٢

واتە: رۆژی دوایی نزیک بۆتەووە بێجگە لە خوای گەورە کەس نیه بەرگری بکات ناشکرای بکات جانا ئەم ووتە کە قورئانە سەرتان سوڕ دەمێنێ؟ وە پێ دەکەن و ناگرین وە ئێوە سەرگەرم و بێ ناگان دەی سوژدە بەرن بۆ خواو پەرستشی بکەن پیغمبەر ﷺ سوژدە ی برد وە ھاوڵەکانی لەدوایەووە سوژدەیان برد پیغمبەر و ھاوڵەکانی و گومانیان بردکە بینیان قورەیش موسلمان بوون بۆیە نارەیان بۆ لای کۆج کردووەکانی حەبەشە موسلمانانی ناو مەککە چوونە پێشوازیان کە دەنگوباسی گەڕانەووەی ئەوانیان پێ گەیشت تانزیک مەککە بوونەووە پێیان راگەیانندن ئەوێ دەوتری لەبارە ی ئیسلام بوونی ئەهلی مەککە راست نیه کە ئەوەیان زانی هیچ بەکێک لەوان نەجوووە ناو مەککە بە پەنھانی نەبی^{٢٨}

٢٧. ﴿ داریک سەلامی کرد لە پیغمبەری خوا (ﷺ) ﴾

لە ئەنەسەووە (خوای لی رازی بیئت) دەلی: جبریل سەلامی خوای لیبیئت جاریکیان هات بۆ لای پیغمبەر ﷺ لە کاتێکدا دانیشتبوو زۆر غەمبار بوو وە زۆر شوینی خویناوی بوو بوو لەبەرئەوێ کە هەندێک خەلکی مەککە نازاریان داوو جبریل پێ فەرموو: ئەووە چیتە؟ پیغمبەریش ﷺ فەرموو: ئەوانە ناوایان لی کردووم ، جبریل سەلامی خوای لیبیئت پێی فەرموو: پێت خوشە نیشانەپەکت نیشان بەدم؟ پیغمبەر ﷺ فەرموو: بەلی فەرموو: تەماشای ئەو دارە بکە ئەویش تەماشای کرد لەوێپەری شیوەکەووە بوو جبریل (سەلامی خوای لیبیئت) فەرموو بانگی ئەو دارە بکە با بیئت بۆ لات پیغمبەریش ﷺ بانگی کردوو دارەکە

هات بۆ لای تا هاته بهردهمی پاشان وهستاو جبریل (سهلامی خوای لیبت) به پیغه مبهردی فهرموو: پێی بلێ با بگه پێتهوه جیبی خۆی نهویش پێی ووت و دارهکه گهراپهوه شوینی خۆی و پیغه مبهرد ﷺ بۆ دانهواوی خۆی فهرمووی: نههمم بهسه^{۲۹}، وه ههروهها له رپوایهتیکی تردا که له عومهری کورپی خهتتا بهوه (خوای لێ رازی بیئت) دهلێ: پیغه مبهرد ﷺ کاتی له حجون بوو واته: شاخهکهی پشت مهکهکه بێ باوه رهاکان بهر په رچیان دایه وه و نازاریان دا ننج دوعای کردوو فهرمووی خوایه گه و ره نه مرۆ نیشانهیه کهم نیشان بده هه رکهس به درۆم بختا به وه دوا ی نه نیشانهیه هیچ باکم نه بیئت ئینجا جبریل (سهلامی خوای لیبت) هات بۆ لای پێی ووت نهو داره دوو ره ی نهو لا بانگ بکه؟ پیغه مبهرد ﷺ داره که ی بانگ کرد به سه ر زه ویدا به خشکه خشکه هات تا گه یشته لای پیغه مبهرد ﷺ وه داره که ووتی: (السلام علیکم یا رسول الله) پاشان پیغه مبهرد ﷺ فهرمانی پێ کرد که بجێته وه جێگه ی خۆی داره کهش چوو وه جێگه ی و پیغه مبهرد ﷺ فهرمووی نیت باکم نیه هه رکهس له خزمانم نه گه ر له مه و دوا به درۆم بخته وه^{۳۰}

۲۸. ئیبن زه عبهری نه ی توانی به په رچی پیغه مبهرد ﷺ بداته وه ﴿

له ئیبن عه بباسه وه (خوای لێ رازی بیئت) دهلێ: کاتی که نه نایه ته هاته خواره وه: (إِئْتَمُوا بِمَنْ دُونَ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ) الانبیاء (۹۸)، واته: ئیوه و نه وه ی ده پیه رستن جگه له خوای گه و ره هه ردوولاتان سوتنه مه نی دۆزهخن و پێی ده گه ن ئیبن عه بباس دهلێ: بێ باوه رانی قورمیش نه مه یان زۆر به لا وه سه خت بوو ووتیان: موحه ممه د جوینی به خواکانی ئیمه دا وه یه کێ له ناو داره گانیان که ناوی ئیبن و زعبه ر بوو هاته لای قورمیش و پێی و تن

۲۹ أخرجه: أحمد (۱۱۳/۳) (۱۲۱۱۲) و قال محققه إسناده قوي على شرط مسلم والدارمي (۲۳) و صححه الشيخ الأرنؤوط على شرط مسلم في تعليقه على صحيح ابن حبان (۴۳۷/۱۴). و صححه الشيخ الألباني في صحيح ابن ماجه (۳۲۵۴)

۳۰ أخرجه: أبو يعلى (۲۱۵) والبخاري (۲۴۱۰)، والبيهقي في (دلائل النبوة) ۱۵۴/۲ وقال الهيثمي في (مجمع الزوائد) (۱۰/۹): رواه البزار و أبو يعلى و إسناده أبي يعلى حسن، و حسن إسناده السيوطي في (الجامع الكبير) كما في منتخب كنز العمال (۲۹۸/۴).

ئەوێ جی بوو؟ ووتیان: موحەممەد جۆینی بە پەرستراوەکانی ئیمە داو، وتی: جی ووتوو؟
 ووتیان ووتویەتی ھەر شتیک بپەرستیت جگە لە خوا لەگەڵ پەرستراوەکەش ھەردووکیان
 سوتەمەنی دۆزەخ دەبن، وتی: خەمتان نەبێت من موحەممەدتان بۆ بێ دەنگ دەکەم و خۆم
 دەمەقائە لەگەڵ دەکەم وتی: بانگی بکەن بۆم؟ ئەوێ بوو بۆیان بانگ کردو ئیبن و زەعبەری
 بێی وت: ئەو موحەممەد نایا ئەمە تۆ دەلیتیت تاییبەتە بە بتەکانی ئیمە یان تاییبەتە بە
 ھەموو شتیک کە پەرستراوە جگە لە خوا ی گەرە؟ ئەویش فەرمووی: بەئێ (بل لكل ما عبد
 من دون الله عزوجل)، واتە: بۆ ھەموو شتیکە کە پەرستراویت جگە لە خوا ی گەرە ئەویش
 ووتی: سوێند بەخوا زال بووین بەسەریداو بردمانەو بەشە تۆ دەلیتیت عیسا بەندە ی خوا یە و
 بیاو چاکە و فریشتەکان بەندە ی چاکن؟ پیغمبەر ﷺ فەرمووی: بەئێ ئەویش وتی: کەواتە
 گاوەکان عیسا دەپەرستن و جۆلەکەکان عوزەیر دەپەرستن ئەوێتا کۆرانی بەنی تەمیم
 فریشتەکان دەپەرستن کەواتە ھەر ھەموویان لە دۆزەخدان (عیسا و فریشتە ی عوزەیریش)
 دانیشتوانی مەککە زۆر زۆر خوشحال بوون بەم ووتە یە ی ئیبن و زەعبەری وە ووتە کە کەوتە
 دەمی ھەموو خەلکی مەککەو و وێستان بەمە بەرپەرچی پیغمبەر ﷺ بەدەنەو تا خوا ی
 گەرە ئەو ئایەتە ی ناردە خواریو: (إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ) الانبیاء
 ۱۰۱، واتە: ئەوانە ی پێش وەخت لەلایەن ئیمەو مژدە ی چاکیان بێ دراو ئەوانە دوورن لە
 دۆزەخ کەواتە ئەوان بێ ئەقڵ بوون چونکە پیغمبەر عیساو عوزیر (سەلامی خاویان لیبتیت)
 بە ھیچ جۆریک رازی نەبوون کە بپەرستێن وە ھەر وەھا فریشتە و پیغمبەران (علیهم السلام)
 بەرین لە ھاوبەش پەیدا کەرانیو ئەو کاری ئەو بێ باوەرانیە کە ئەوانیان کردوو بە جی
 تکا کردن و کردویانن بە ھاوبەشی خوا بە نەزانی.

۳۱ أخرجه: الطحاوي في مشكل الآثار (۴۳۱/۱-۴۳۲) والطبراني في المعجم الكبير (۱۵۳/۱۲) (۱۲۷۳۹) و الحاكم (۳۸۴/۲) و صححه و وافقه الذهبي، وقال ابن القيم في (شفاء العليل) (ص ۶۵) إنساده صحيح وقال الشيخ مقبل في الصحيح المسند من أسباب النزول (ص ۱۵۳) حديث صحيح لغيره.

۲۹. ﴿وتیان دەنگ بەرز بکەینەوهیان نزمی بکەینەوه هەر دەبیستیت﴾

عەبدوللای کۆری مەسعود (خۆی لێ پازی بێت) دەڵێ: چارێکیان من لە ژێر پەرەدی کەعبە دا بووم بپاویکی پەقەفی خەلکی گانێف لەگەڵ دوو زاواکە ی خۆی کە خەلکی مەککە و قورەیشی بوون لەوێدا دانیشتبووون و کەوتنەوێ هەسەکردن و نهوان زۆر قەڵەو بوون لەگەڵ ئەو هەشدا بێ عەقل بوون پەکیکیان وتی: تۆ بێتی خۆای گەوره ئەم هسانە ی ئیمە ببیستیت؟ ئەوی تریان وتی: ئەگەر دەنگ بەرز کەینەوه دەبیستیت بەلام ئەگەر دەنگ بەرز نەکەینەوه نابیستیت ئەوی تریان وتی: بەخوا دەنگ بەرز کەینەوه دەبیستیت نزمیشی کەینەوه هەر دەبیستیت عەبدوللای کۆری مەسعود دەڵێ: هاتمەوه بۆ لای پێغەمبەر ﷺ ئەم هەوالەم بێ راگەیاندا خۆای گەورهش ئەم ناپەتە ی دابەزاند: (وَمَا كُنتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ) فصلت: ۲۲، واتە: ئێوه خۆتان نە دەشاردەوه و نە دەپاراست لە گوتاح و لە شایەتی گوێ و جاوو پێستی لەشتان لە دژتان بەلکو وا گومانتان دەبرد کە خوا نازانی بەزۆرێک لەو کارانە ی کە دەیکەن، خۆای پروونی کردەوه کە گومانی خراپیان بردوو بە خوا کە وایان زانیوه خۆای گەوره لە زۆریه ی نیشەکانیدا ناگای لێیان نپیه وە ووتەکانیان نابیستیت بەلام بەهەلە داچوون وە لەگەڵ ئەو هەموو دەمە قالە کردنە کە بەرامبەر بە پێغەمبەر ﷺ ئەنجامیان دەدا لە ناخی دەروونیانەوه باش دەیانزانی کە درۆزن نییه وە چاکتر دەیانزانی ناینە، کە ی ناینی خۆایه و هەقە بەلام بەهۆی هیزو خۆپەزێل زانییان پێیان خۆش نەبوو کە بچنە ریزی بیلال و سوهەیب و هاوێلانێ تری پێغەمبەر ی خوا لەگەڵ ئەو هەشدا میان زانی ئەم قورئانە لای خوواوه هاتوو وە پێیان خۆش بوو گوێی بۆ بگرن.

۳۲ أخرجه: أحمد (۲۷۶/۱) (۲۴۹۵) وقال حقه الأرنؤوط: إسناده صحيح علي شرط الشيخين والبخاري في (خلق العمال العباد) ص: ۲۴، والرمذي (۳۲۴۵) وقال حديث حسن صحيح والطبراني في (المعجم الكبير) (۱۲۳۷۷) والحاكم (۴۱۰/۲) وصححه علي شرطهما واللقه الذهبي وصححه إسناده الحافظ في الفتح (۵۱/۱) وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الرمذي) (۲۵۵۲) وصححه علي شرطهما الشيخ مقبل من طريق أحمد في (الصحيح المسند كما ليس في الصحيحين) (۶۳۹).

۳۰. ﴿خوای گەوره ڕیگری لیکرد که دەریان بکات﴾

لە روانگەی خۆبەگەوره زانین و لافرتی کردنی بەگەسانی تر موشریکەکان بە پێغەمبەریان و ت ئیمە پازی نابین لە مەجلیس و کۆری تۆدا دابنیشین کە وینە ی ئائەمانە ی تیایدا بێ وەک سوهەیب و بیلال و خەبەب ئەوانە لە دەوری خۆت دەرکە پێغەمبەر ﷺ تەماعی ئەوێ کرد لە پێناو موسلمان بونی گەلەگە ی ئەوانیش ئەم کارە بکات بەلام خوای گەوره ڕیگری ئەوێ لیکرد قورئانی دابەزاند و فەرمووی: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ الأنعام: ۲۵۲ واتە ئەوانە دەرئەگەیت کە پەرورەدگاریان دەپەرستن و هاواری لێ دەکەن بە بەیانیان و ئیواران دا پەزامەندی خاویان دەوێ و لێپرسینەوێ هیچ شتیکیان لەسەر تۆ نیە وە لێپرسینەوێ هیچ شتیکی تۆش لەسەر ئەوان نیە جا ئەگەر دەریان کەیت دووریان خەپتەو ئەو لەستەمکاران دەبیت.

۳۱. ﴿یاخی بوو باوهری ئەهینا و ووشە یەکتاپەرستی ئەووت﴾

ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلیم ڕیوایەتیان کردووە لە موسەییەبی کوری حەزەنەو دەلی : کاتیک ئەبو تالیب لە سەرەمەرگدا بوو پێغەمبەر ﷺ ھات بۆ لای کە ئەبو جەھلیشی لەلا بوو لەگەڵ عەبدوڵلای کوری ئوممەییەبی کوری موغەیرە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئەی مامە بلێ: ﴿لا إله إلا الله﴾ بەو ووشە پیرۆزە من شایەدیت بۆ ددەم لەلای خوا، ئەبو جەھل و عەبدوڵلای کوری ئوممەییە ووتیان: ئەی ئەبو تالیب ئایە تۆ واز لە دینی لە ئاینی عەبدوڵووتەلیب بەردەوام پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو ووشە پیرۆزە یەکتاپەرستی بۆ دەخستە ڕوو داوای لێ دەکرد موسلمان بێ و بۆی دووبارە دەکردهو کەوا بلێ ھەتا لە دوایدا کۆتا قسە ی ئەو بوو کە وتی من لەسەر ئاینی عەبدوڵووتەلیبم وە یاخی بوو ئەی ووت: ﴿لا إله إلا الله﴾ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی سویند بەخوا داوای لێخۆش بوونت بۆ دەکەم مادام قەدەغە ئەکرتیم ئەو بەلام خوای عزوجل ئەو نایەتە ی دابەزاند: ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْحَرَجِ﴾ التوبة: ۱۱۳، واتە: پەرەو

شایسته نیه بۆ پێغمبەر و برواداران که داوای لیۆوردن بکەن بۆ هاوبەش پەیداکەران یا خزمی نزیکیشیان بن لەباش ئەوەی که بۆیان دەرکەوتوو که بیگومان ئەو هاوبەش دانەرانه هاوێ و پێری دۆزەخن وە هەروەها خۆی عزوجل لەبارەى ئەبو تالیب ئەو نایەتەشى دابەزاند فەرمووی بە پێغمبەر ﷺ (إِنَّكَ لَا تُهْدِي مَن أَحْبَبْتَ وَكَرِهَ اللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ) القصص: ٥٦، واتە: بەراستی ئەو موحەممەد ﷺ تۆ ناتوانی ئەو کەسەى خۆشت بوێ رێنموونی بکەیت بەلام خوا هەر کەسێ بوێ هیدایەتی دەدات و ئەو خواپە زانا ترە بەوانەى رێنموونی وەردەگرن.

٣٢. ﴿خۆڵەکە بە هەرکەسیکیان کەوت بە بێ باوەری کۆژا﴾

لە عەبدوللای کۆری عەبباسەو (خۆی لێ رازی بێت) دەئێ: تاقمی سەرکردایەتی قورەیش لەنزیک حیحجری پەنا کەعبە کۆبۆنەووە پەیمانیان بەست و سوێندیان خوارد بەلات و عوزاو مەنات و نائەو نیساف ئەگەر موحەممەدیان بەرچاو کەوت هەر هەموویان بەیەکجار بەیەکەووە لێی بدن و نازاری بدن و بەجیی نەهێلن تا دەیکۆژن ئەم هەوالە بلاو بۆوە تا گەیشته گۆیی فاتیمەى کچە خۆشەویستەکەى پێغمبەر ﷺ وە برگرێانەووە گەپایەووە بۆ مالهەووە هەوالەکەى بە باوکی راگەیانند و پێی وت: کۆمەلانی سەرکردەى قورەیش پەیمانیان داوە دژ بە تۆ وە هەریەکەیان بەشى خۆى دیاری کردووە لە بژاردنەووەى خوینی تۆ دواى کۆژرانت پێغمبەر ﷺ فەرمووی: (يا بنی اربیع وضوء) واتە: ئەو کچى خۆشەویستم ناویکی دشت نوێژم نیشان بدن و بۆم بەیتە دەئێ: ئاوى بۆ هێناو دەست نوێژى شۆرد و چوو بۆ کەعبە کاتێک بێ باوەرەکان پێغمبەریان ﷺ ببینی هەر لە دووردووە ووتیان: ئەوەهات سەریان گز کردو و ملیان شۆر کرد لە جیی دانیشتنەکانیان دابی دەنگ بوون و هەر نەشیان وێرا تەماشای بکەن وە هیچ پیاویکیان نەیدەوێرا بۆی هەستى پێغمبەر ﷺ بەرێکەوت تا گەیشته لای سەریانەووە ئەنجا مشتیک خۆلێ هەلگرت و فەرمووی: (شامت لوجره) واتە: چاوانتان کوێر بێت دەئێ: خۆڵەکەى گرته ئەو کۆمەلە قورەیشیەى کە لەوێ نامادە بوون بە هەر کەسیکیان کەوت بە بێ باوەرى کۆژا لە جەنگی بەدردا.^{٢٤}

^{٢٤} (اخرجه أحمد (٣٠٣/١) رقم (٢٧٦٢) و قال محققه الأناؤوط: إسناده حسن وكذلك صححه الشيخ أحمد شاكر في تحقيق المسند) (٢٦٩/٤) و اخرجه أبو نعیم في (الدلائل) ص ١٣٩ و الحاكم ١٦٣/١ و صححه ووافقه الذهبي والبيهقي في (الدلائل) ٢٤٠/٦ وابن حبان (٢: ٦٥) قال محققه حديث صحيح وقال الهيثمي في (مجمع

۳۳. ﴿ناره‌تترین کاری قورەیش بەرامبەر بە پیغمبەر ﷺ﴾

ئیبو ئیسحاق دەلی: یەحیای کۆری عۆرۆه لە باوکیه‌وه که عۆرۆهی کۆری زوبه‌یره بۆی گێرامه‌وه که عەبدوللای کۆری عەمەری کۆری عاصی وتوو: ئەری عەبدوللای چ دیمەنیک زۆر سەختت چاو پێکەوتوووە لەو دوژمنکاریانە که بێ باوەرانی قورەیش ئەنجامیان دەدا بەرامبەر بە پیغمبەر ﷺ؟ ئەویش وتی: رۆژێک من لەناویاندا بووم سەرگەردەکانی قورەیش کۆبوونەوه لای (حجر) باسی موخەممەدیان دەکرد دەیان وت: کەسمان نەدیوه سەیرتر لەم بیاوه که بیروبووەرمان پوچ دەکات و جۆین بە بابو باپیرانمان دەدات و رەخنە لە ئاینمان دەگرت و کۆمەلگاکە پارچەپارچە کردووین و جۆین بە پەرس تراودکانمان دەدات بەراستی لەسەر شتیکی گەورە خۆمان ئارام گرتوووە لێ دەلی: لەم قسانە دابوون پیغمبەر ﷺ هات بەره‌و کەعبە بۆ لای (حجر) و تێپەری بەلایاندا تەوافی کرد بەدەودەری کەعبەدا هەراکاتی دەرگەپشتە لای ئەوان لەوێوه تێدەپەری هەندێ توانج و ووشە ناشیرینیان پێ وت: زانیم پێی ناخۆش بوو وەرۆی و تەوافی کردەوه و لەو سەرەوه هاتەوه بۆ جاری دووم تێپەری بەلایاندا هەمان جۆین و ووتە ناشیرینیان پێوتەوه پیغمبەر ﷺ دیاربوو بە ناوچاوانیەوه که پێی ناخۆشە بەم شیوێ سێهەم جارێش ئەم پەفتارەیان نواندەوه پیغمبەر ﷺ وەستا بەره‌و پرویان فەرمووی: (أسمعون یا معشر قريش أما والذي نفسي بيده لقد جئتكم بالذبح)، واتە: گوێتان لێ بێت ئەو کۆمەلانی قورەیش سوپێندەوهی گیانی منی بەدەسته من هاتووم بۆ ئەوهی هەر هەمووتان بەسەربرین ببەم، دەلی: ئەم ووتەیه کاری لە هەر هەموویان کرد تاكو هەر هەموویان بێ دەنگ بوون لە جێی خۆیان سست بوون هەتا یەکیکیان هات و پیغمبەری ئارام کردەوه و ووتە نەرمی لەگەڵ بەکارهێناو هەتا دەیووت: بێرۆ ئەو قاسم ئەوا ئێمە نەفام و بێ ئەقلین خو تۆ مرووفێکی نافلی تۆ چۆن لەگەڵ ئێمەدا قسە ددکە دەلی: پیغمبەر ﷺ رۆیشتەوه دیسان بەیانی لای (حجر) کۆبونەوه و دەلی: بنیش لەناویاندا بووم و گوێم لێ بوو هەندیکیان بە هەندیکێ تریان دەوت: ئەوه ئێوه ناگاتان لێ نیه دوینی چیتان دەووت: و

چیتان دەکرد بە موحمەد ئەویش چی وت: بەرامبەرتان هەتا هەر شەوی لێکردن و وەستا بەرامبەرتان ئێوە لە ترسان وازتان لێ هێنا دەلی: لەم قسانە داووین پێغمبەر ﷺ هات بۆ کەعبە بینیان هەموویان لێی راست بونەووە چواری دەوریان گرتو پێیان وت: تۆ دەلیی ئاواو ئاوا پێغمبەریش ﷺ بێ ترسو ناشکرا فەرمووی: بەلی منم وا دەلیم دەلی: بیاوێکم بینی یەخە کراسەکە پێغمبەری ﷺ گرتبوو ئەبۆبەکر هاتو دەستی گرتو دووری خستەووە بەگریانەووە دەیفەرموو: ئایا ئێوە بیاوێک دەکوژن کە دەلی پەرودەرگارم (الله) یە ئنجا هاوبەش پەیدا کەرەکان بڵاویان لێکرد ئەو دوزمن کارترین دیمەن بوو کەمن چاوم بێ کەوتوووە ئەنجامیان دابی بەرامبەر پێغمبەر ﷺ. ۳۰

۳۴. گیرا بوونی نزای پێغمبەر ﷺ لە قورەیش

عەبدوللای کوری مەسعود (خوای لێ رازی بیّت) دەلی: کاتی پێغمبەری خوا ﷺ بانگەوازی قورەیشی دەکرد هەموویان بەدرۆیان خستەووە باوەریان پێ نەدەهێناو دوزمنانەووە ناھەموارانە دەوستان بەرامبەری ئنجا پێغمبەر ﷺ فەرمووی: (اللهم اعن علیهم بسبع کسب یوسف) واتە: خوای گەورە یارمەتیم بدەو توشی گرانیکیان بکە وەک گرانیگەکی یوسف (سەلامی خوای لەسەر بیّت) دەلی: گرانیکیان توش بوو هیچ شتیکیان بەدەستەووە نەما تا کەوتنە ئێسک خواردن هەتاوایان لێهات بیاوێکیان لێ هەلدەستە دیمەنی ئاسمانی وەک دوو کەل دمهاتە پێش چاو لەتاو هیلای و برسێتی هەتا خوای گەورە ئەو ئایەتە دابەزاند کە دھەرموویت: (فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُبِينٍ (۱۰) يَغْشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ) الدخان (۱۰-۱۱)، واتە: جا چاوەروان بە رۆژی ئاسمان دوکەلێکی ناشکرای لێ پەیدا دەبی هەموو ئادەمی دادەگریو دەلێن ئەمە بەلایەکی سەختە دەلی: دوا بەدوای ئەو ئەبۆ سوفیان هات بۆ لای پێغمبەر ﷺ وتی: ئەی موحمەد خزمە کانت لەناوچوون داوا لە خوا بکە ئەو هەمان

۳۰ (آخرجه: أحمد في (المسند) ۲/۲۱۸) وفي (فضائل الصحابة) (۶۳۹) وقال محقق: إسناده حسن، وابن أبي شيبة (۴۴۱/۸) و أبو يعلى (۷۳۳۹) و أبو نعيم في (دلائل النبوة) (۱۵۹) والبغري في شرح السنة (۳۷۴۰) والبيهقي في (دلائل النبوة) ۲/۲۷۵ وسيرة ابن هشام ۱/۳۸۸ (۲۰۶) وقال نققاه: إسناده قوي وقال الهيثمي في (مجمع الزوائد) ۶/۱۸: رواه أحمد وقد صرح ابن إسحاق بالتحديث وبقي رجاله رجال الصحيح وقال الشيخ الألباني في (صحيح السيرة) (ص/۱۴۸): إسناده حسن.

بەسەرھووە لابەریت وەکو خۆی گەورە دمه‌رموویت: (رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ) الدخان: ۱۲، واتە: ئەو پەرودگارمان ئەم سزایەمان لەسەر لایە بەراستی نیە باوەردارین پاشان پیغمبەر ﷺ دوعای بۆ کردو بارانیان بۆ باری و خۆی گەورە ئەو برسێتی قات و قریە لەسەر لابردن و ئەو نایەتە دوا بۆ دابەزاند کە دمه‌رموویت: (إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُم عَائِدُونَ) الدخان: ۱۵، واتە: بێگومان بۆ ماوەیەکی کەم ئەم بەلایە لادەبەین بێگومان نیوە دەگەڕێنەووە بۆ بێ باوەری ئنجا خۆی گەورە فەرمووی: (يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ) الدخان: ۱۶، واتە رۆژی دیت پەلاماریکی بەهێزو هەرە گەورەیان بۆ دەبەین بەراستی نیە تۆلە سینین لە کافران لە جەنگی بەدردا واتە: تۆلە هەرە سەخت و گەورەیان ئەو تۆلەیه یەکە لە شەری بەدردا چاوەڕێیان ددکات^{۳۶}

۳۵. ﴿ثُمَّ بَوَّالِيبٍ يَنْفَعُ مَبْرَىٰ خَوَا ۖ نَادَاتِهِ دَهْسَتِي بِيَاوَهْرَانِ﴾

قورپیش کە بینیان ئەبو تالیب چاریک بۆ برازاکی نەدۆزیه‌ووە قەدەغە نەکرد بەلاوکردنەوێ ناینی تازە بێ باک ماوەی دا کاری خۆی بکات دۆزینەوێ پلانیک کە چۆن چارمەیک بۆ ئەو کارە پیغمبەر ﷺ بدۆزنەووە لە ئەنجامدا هاتنە سەر ئەو رایە کە کورپکی گەنجی بێ گەوتوو دیاری بکەن تا لەگەڵ موحەممەد دا بێگۆزینەووە وە ببیتە کورپ ئەبو تالیب ئەبو تالیبیش برازای خۆی پادەستی ئەوان بکات تا لەسەر نەوێ لە ناینی موشریکەکان لای داوہ بیکۆژن بۆ ئەو عیمارە کورپ وەلیدی کورپ موعەیرەیان هەلبێزارد لەگەڵ خۆیان بردیان بۆ لای ئەبو تالیب و پێیان وت: ئەبو تالیب ئەو عیمارە کورپ وەلیدە کە بەهێزترین و جوانترین گەنجی قورپیشە وەری بگرەو ژیری و نازایەتیەکی پێشکەشت بێت و بیکە بە کورپ خۆت و ئەم برازایەشت کە لەدینی بابو باپیرت پاشگەزبۆتەووە قەومەکەتی پەرتەوازە کردون و پیاوہ ژیرەکانی بەبێ ئەقڵ لەقەڵەم داو ن پادەستمان بکە تا بیکۆژین ئەبو تالیب سەرنجی دا قورپیشەکان کاریکی منداڵانە دەکەن و بیرکردنەووەکیان زۆر ناتەواو و

۳۶ (اخرجه احمد (۴/۱)، البخاري ۴۸۲۱، ۴۸۲۴، واللفظ له مسلم ۲۷۹۸ والترمذي ۳۲۵۴ والبيهقي ۴۷۶۴ دلائل النبوة ۳۲۷/۲ وابن حبان ۴۷۶۴.

ھەلەيە بۆيە پېى وتن: بە خوا رىك كەوتنىكى خراپە كۆرەكەتانم ئەدەنى تا بەخىوى بىكەم بۆتان و منىش كۆرەكەمتان بىدەمى تا بىكوژن؟ بەخوا ھەرگىز ئەود رىك ناكەوئىت موطعیمی كۆرى عەدى كۆرى نەوفەل كە نامۆزای ئەبو تالیب بوو وتى: بەخوا ئەبو تالیب خزمەكانت ئەوپەرى ویزدانىان لەگەلدا بەكارھىناو ھەولئى تەواویشیان دا تا لەوہى كە پىنت ناخۆشە رزگارت بىكەن بەلام وا نابىنم كە تۆ ھىچيان لئى وەرېگريت ئەبو تالیب بە موگىمى وت: بەخوا ویزدانىان لەگەلەم دا بەكار نەھىنا بەلام تۆ بېريارت داوہ كە پشتى من بەربەدەيت و خەلكم لە دژ ھەلبنىيت جا چىت پئى خۆشە درىخى مەكە پاشان ئەبو تالیب دژى موطعیم و ئەو خزمانەشى لەنەوہى عەبدەمەناف كە پشتيان بەرداو ھەروەھا دژى ئەو ھۆزدە قورەيشانەش كە دژايەتيان كرد وتى:

ألا قل لعمر والوليد والمطعم
ألا ليت حظي من حياطتكم بكر

واتە: بلى بە ئەبو جەھل و وليدو مگعم خۆزگە لە جياتى ئىوہ وشتريكم ببوايە چونكە ئەو لە ئىوہ بەكەلكترە بۆم كە ئەبو تالیب بۆ ئەوہ لەگەلئان رىك نەكەوت نيوانيان تىكچوو بەو پەرى بئى ویزدانىيەوہ ئازاريان دەدان ئەبو تالیب سەرنجى دا قورەيش بېريارى تەواويان بۆ دژايەتى موخەممەدى برازای و موصلمانەكان داوہ بە ھىچ شىويەك دەستيان لئى ناپاريزن بۆ ئەوہ بانگى كردە نەوہى ھاشم و نەوہى مۆتەلىب تا ئەوانىش كۆمەكى بىكەن و بە ھەموويانەوہ موخەممەدى خزميان بېاريزن ئەوانىش ھاتن بەدەميەوہ ھەموويان بېريارى بەرگريان دا جگە لە ئەبو لەھەب ئەبو تالیب لە ستايشى خزمەكانىدا قەصيدەيەكى دانا تيايدا دەست خۆشى لئى كردن ھەوہا ئەبو تالیب كە سەرنجى دژايەتى قورەيشى دا ترسى نەوہ بە دلئيا ھات كە عەرمبەكان ھەر ھەموويان ھەلئويستى قورەيش بىگرنە بەرو دژايەتيان بىكەن بۆيە قەصيدە ناودارمەكەى وت تيايدا پەنا بە ھەرەمى مەككە نەبات وە ريزو خۆشەويستى بۆ پياو ماقولانى قەومەكەى دەرەخات و باسى نەوہش دەكات كە ھەرگىز دەست بەردارى پىغەمبەرى خوا ﷺ نابن و ئامادەيە بەخۆى و بنەوہى ھاشم وە ھەر ھەموويان لە بەرگري پىغەمبەرى ئازيز تيايچن.^{۳۷}

۳۶. ﴿ئەبۇبەكر (خوای لى رازى بىت) پەنادانى ئىبن و دوغنى رەت كردهو﴾

ئەبۇبەكر (خوای لى رازى بىت) لەبەر بېروا ھىنانى و لەسەر نەوھى كە لەسەر پىغەمبەرى خوا ﷺ دەرگەدوھ تووشى نازار و نارەھەتى ھات بە راددەھەك كە ناچار بوو بە دوای موسلمانە كۆچكەرەكان ئەویش كۆچ بكا بۆ ھەبەشە كە گەيشتە شوپىك پىي دەوترا (برك الغماد) توشى ئىبن و دوغوننە سەردارى ھۆزى قارە بوو نەویش لىي پىرسى: نىازى كۆپت ھەپە ئەبۇبەكر؟ وتى: خزمەكانم دىريان پەپاندم دىمەوئ بېرۆم بەولاتدا تا بتوانم پەروەردگارم بېرەستم وتى: پىاوى ھەك ئەبۇبەكر نابى دەرچىت و نابى دەریش بىكرىت پىاوى ھەك تۆ كە دەست گروپى پى نەوا دىكەيت و سىلەى رەھم بەجى نەھىنى و يارمەتى بارگران و دەست كورت دىمەيت و مىواندارى ئەكەيت و فرىاى لىقەماو دىكەيت من پەنات ئەدەم وەرە بگەپتوھ لە ولاتى خۆت دا خواپەستى خۆت بىكە ئەبۇبەكر لەگەلپا گەپاىەوھ و دانىشتەوھ ئىبن و دوغنى لەسەر پىا و ماقولانى قورەيش داگەپا و پىي وتن: پىاوى ھەك ئەبۇبەكر نابى دەرچىت و نابى دەریش بىكرىت ئاىا ئىوھ پىاوپكى وھا دەرئەكەن كە دەست گروپى بى نەوا ئەكات و سىلەى رەھم بەجى نەھىنى و يارمەتى بارگران و دەست كورت و مىواندارى ئەكات و فرىاى لىقەوماو ئەكەوئ؟ قورەيشەكان بۆ ئەوھى پەناكەى ئىبن و دوغنى وەرېگرن وتيان: بە ئەبۇبەكر بلى با لەمالى خۆى دا بۆخۆى خوا پەستى بكاو چەندى پى خۆشە نوپز بكاو قورئان بخوئى نەك بەناشكرا بەجىيان بھىنى و ئىمەيان پى نازار بدات چونكە ئىمە لەوھ ئەترسین مال و منالمان لەدىن وەرېگىرئ ئىبن و دوغنى ئەوھى بە ئەبۇبەكر گەياندو ئەویش ماوھەك لە مالەوھ نوپز و خواپەستى بەجى ئەھىنا لە ھىچ شوئىپكى تر نە نوپزى نەكردو نە قورئانى ئەخوئند دوای ماوھەك وای بەچاك زانى لەپەناى دىوارى مالەكەى دا مزگەوتىك دروست بىكات و بۆ خۆى خواپەستى تى دابىكات جا چونكە خاوندنى خاوندنى دل و دىرونىكى پاك و ناسك بوو ھەر كە قورئانى بخوئنداپە خۆى پى نە تەگىرا بەخور فرمىسكى لەجاوى جۆگەلەيان دەبەست و ژن و مندالى بت پەرسەكانىش لەدەورى جەمىيان ئەخواردو بەوپەرى سەرسامىيەوھ سەرنجى خاواسى راستەقىنەى رەوشت بەرزىان نەداو ئەم واتاىانە ئەكەوتنە مىشكىانەوھ: ناسىنى خوا بەتاك و تەنباو دەست بەردار بوونى بىتەكانى ئەمانەش لەو بارودۇخەدا و لە غەرىبى و نامۇپەدا پىاوى تەواو بەھىزىان ئەوئست بىتەپەرسەكانىش ھاواريان بىردەوھ بەر ئىبن و دوغنى تا سەرىكى مەككە بدات كە ھات پىيان وت: ئىمە بە پەنادانى تۆ ئەبۇبەكرمان پەنادا بەو مەرجەى بچى لەمالەكەى خۆى دا خواپەستى بىكات كەچى وا

له په نای دیواری مائه که ی دا مزگه وتیکی درووست کردوو و به ناشکرا نوێزی تیدا دهکات و هورانی تی دا نه خوینی و ئیمهش نه ترسین ژنو منداله کانمان بخه له تینی بویه ده مانه وی نه وه ی لی هه دهغه بکهیت نه گهر پیی خۆشه با له مالی خۆی دا خوا په رستی بکات و نه گهر وا نه کات و به ناشکرا به جیی نه هینی داوای لی بکه با په ناکهت بۆ بگێرێته وه چونکه ئیمه لمان جوان نه بوو په یمانی تۆ بشکینین و له هه مان کاتیش دا ئیمه ماوه ی نه وه نادمین نه بو به گهر به ناشکرا خوا په رستی بکات ئیبنو دوغنه هات بۆ لای نه بو به گهر پیی وت: خۆ نه زانیت و له یادته من چ به ئین و په یمانیکم پی دایت جا یا به و شیویه بکه یان په ناکه م بۆ بگێرێته وه چونکه من پیم ناخۆشه عه ره به کان دهنگ و باسی نه ووم بیستن که من په نایه کم داوه که چی شکینراوه نه بو به گهر خیرا سه رنجی دا په نای ئیبنو دوغنه واته: زهوت کردنی سه ره بهستی به رو با وه مکه ی واته: بی ئیمان نه خشه ی خوا په رستی بۆ بکیشی بی ئیمان ماوه ی بدا و په زامه ندی شوینی خوا په رستی دیاری بکات هه ر کاتیکیش ویستی له سه ر نه بوو نه و مافه ی لی وهر ده گرتیه وه بویه به یاری په ناکه ی بۆ ئیبنو دوغنه بگێرێته وه ته نها داوای یارمه تی له خوا بکات.^{٣٨}

٣٧- ﴿ به سه رهاتی مۆسلمان بوونی حوسهینی کۆری عوبه یدهی خوزاعی ﴾

حوسهین که باوکی عیمرانی کۆری حوسهین یه کێک له هه ره بیا و ماقول و ناوداری هۆزی خۆی پیاوێکی گه وره و زانا ودانا بوو ناریدیان بۆ نه وه ی لی کۆلینه وه نه نجام بدات له گه ل پیغه مبهردا (ﷺ) سه بارت به نه و ئاینه ی پیی هاتوو تا نه وه بووه هۆی مۆسلمان بوونی هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) عیمرانی کۆری حوسهین خۆی لی رازی بی - ده لی قورمیش هاتنه لای حوسهین و به گه وره یان ده زانی پێیان وت بیۆ گه تو گو مان بۆ بکه لای نه و پیاوه که به خرا په باسی په رسته راوه کانی ئیمه دهکات

عیمران ده ئیت: له گه ئیدا هاتم تا نزیکیان کرده وه له مالی پیغه مبه ردوه (ﷺ) پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ لای وه ره مووی: (اوسعوا للشیخ) واته: جییگه ی ئه م پیاوه به ته مه ن و ناوداره بکه نه وه عیمران و هاوه لانی تر که مۆسلمان بوون هه موویان له وی بوون حوسهین سه ره تا وتی

: ئا ئەمە چیه پێمان گەشتووە لە لایەن تۆوە کە بە خراپە یاسی پەرستراوەکانمان دەکەیت
ئەو موخەمەد؟

عەبدولوتەلیب چاکتر بوو لە تۆ بۆ خەرم و ھۆزەکی خۆی عەبدولوتەلیب جگەر و پیوی
دەرخوارد دەمان بەلام تۆ سەریان دەبێت ؟

پیغمبەر (ﷺ) پێی فەرموو : (یا حسین کەم تعبد من إله) واتە ئەو حسین چەند
پەرستراو دەپەرستیت ؟ وتی : ھەوت شەشیان لە زەوی و یەک لە ئاسمان پیغمبەر (ﷺ)
فەرمووی : (فإذا أصابك ال ر من تدعوا ؟) واتە ئەگەر تۆووشی زیانیکی ھاتیت ھاوار لە
کامیان دەکەیت ؟ وتی : ھاوار لە و میان دەکەم کە لە ئاسمانە پیغمبەریش (ﷺ) فەرمووی :
(فإذا هلك المال من تدعوا ؟) واتە ئەگەر پارەت نەما ھاوار لە کامیان دەکەیت ؟ وتی : ھاوار
لە و میان دەکەم کە لە ئاسمانە پیغمبەریش (ﷺ) فەرمووی : تەنھا ئەوێ ئاسمان ھەموو
شتیکت بۆ جی بە جی دماکت بەلام لە گەڵ ئەوەشدا ئەوانە زەویش ھاوبەش دەکەیت لە
گەڵیدا ئایا رازی دەبیت کە سوپاسیان بکەیت یان ئەو دەترسیت کە لەو پەرستراوانە زەوی
زال ببن بە سەرتدا حوسەین وتی : ئەوانە هیچیان نیە حوسەین دەلێت زانیم کە ئەو پیاو
و مکو ھیچ پیاوێکی تر نیە من قسەم لەگەڵدا کرد بێت دوا ئەو پێی وتم : ئەو حوسەین
موسڵمان بە سەلامەت دەبیت وتم : من کەس و ھۆزێکم ھەیە حوسەین دەلێت دوا ئەو
ویستم بپۆم وتم : جی بلییم ؟ پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی : (اللهم قنی شر نفسي واعزم لي على
ارشاد امری) وانە : بلی خواپە پەنام بەدی لە شەری نەفسی خۆم وە جیگیرم بکەیت لە سەر
چاکترین پەقاری خۆم حوسەین پۆشت و ھێشتا موسڵمان نەبوو بوو دوا ماوێەک موسڵمان
بوو پاشان گەراپەو و وتی : ئەو پیغمبەری خودا (ﷺ) من ھاتم بۆلات و پێم وتی فێرم کە
تۆیش ئەو ووتەیی پێشوو فێرکردم نیستا موسڵمان بووم جی بلییم ؟ فەرمووی : بلی : خواپە
پەنام بەدی لە شەری نەفسی خۆم وە لەو گوناھانەش خۆش بە کە پەنامەکی و بە ئاشکراو بە
ھەلەو بە ئەنقست و بەزانین و بەنەزانین کە ئەنجام داوین .^{٣٩}

^{٣٩} أخرجه: أحمد ٢٤٤٤/٤ (١٩٩٢) وقال محققه اساده على شرطها: والنسائي في (السنن الكبرى) (١٨٣٠-
١٨٣٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (١٠/٢٦٧ وابن حبان (٨٩٩) وقال محققه اساده صحيح على شرط البخاري
 وابن حليفة (١٦٨٩) الحاكم ٥١٠/١ والقضاعي في (مسند شهاب) (١٤٨٠) وقال الحافظ في الأصابة ٣٣٧/١ و
 ١٧٣٥ رواه أحمد والنسائي باسناد صحيح وقال الهيثمي في الجمع (١٧٤٣) رواه أحمد؟؟؟؟؟ الصحيح ولللفظ لابن
 ؟؟؟؟؟؟ والزبادات للنسائي.

۳۸ - ﴿جبریل سەلامى خۇاى لى بى لەناو پەلەھەرەكەدا بوو﴾

لە عانىشەو - خۇاى لى رازى بى - دەلى بە پېغەمبەرم (ﷺ) وت: ئايە ھىچ رۇزىك ھاتوۋە بەسەرت دا سەخت تر بوو بىت لە شەرى ئوھود؟ پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: ئەۋەى توۋشم بوو بەلام سەختىنيان لاي من رۇزى عەقەبەوو كاتى چووم بۇلاى كۆرەكەى عەبد ياليل بۇ ئەۋەى خۇمى پى بناسىنم بەلام ئەۋ ولامى ئەدامەۋە و منيش بەخەفەت بارىەۋە گەپامەۋە و ئاگام لەخۇ نەبوو تاگەيشتمە لوتكەى (پىۋى) يەكان كەسەرم بەرزكردەۋە پەلە ھەۋرىكم بىنى بە سەرمەۋە بوو سىبەرەكەى بەسەرمداھات تەماشام كرد جبرىلى تىلدايە بانگى لى كردم و فەرموۋى: خۇاى گەۋرە قسەى خزمەكانتى بىست كە جىيان وت: بەرامبەر بەتۇ ۋەخۇاى گەۋرە فرىشتەى شاخەكانى بۇ لاي تۇ ناردوۋە بۇ ئەۋەى كەبەۋىستى خۇت چى فەرمانىكى پى دەكەيت برامبەر خزمانى خۇت تا بۇت جى بەجى بكات ئەنجا فرىشتەى شاخەكان بانگى لىكردم و سەلامى لىكردم وتى: ئەى موخەمەد ئەمە لەۋىستى خۇت دايە با ھەردوۋ شاخەكە بىنمەيەك و لەناويان بەرم پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: نەخىر ھىۋادارم خۇاى گەۋرەۋە كە ساتىك دروست بكات لەنەۋەى ئەۋان كە خوا بېرستىن و ھىچ جۇرىك شەرىكى بۇ بىرپار نەدەن.

۳۹. ﴿ھەر لەۋ رۇزەۋە نازناۋى راستگۇى لى نرا﴾

عانىشەخۇاى لى رازى بىت - دەلى: شەۋ رەۋى گرا بە پېغەمبەر (ﷺ) بۇ مزكەۋتى ئەقۋا كە بەيانى بوۋە بۇ خەلكانى گىرايەۋە كە چى ھەندىك لەۋانەى كە باۋەريان بە پېغەمبەر (ﷺ) ھىتابوو ۋە بەراستىان زانىبوو پاشگەزبوۋنەۋە و كافر بوون و چون بۇلاى ئەۋو بەكر پىيان وت: نابىنى ھاۋەلەكەت ۋا رادەگەيەنىت كە ئەمشەۋ شەۋ رەۋى پىكراۋە بۇ (بىت المقدس) ئەۋبەكر وتى: ۋاى فەرموو ؟ وتيان بەلى: وتى: وتى ئەگەر ۋاى فەرموو بىت راستەكات وتيان: چۇن تۇ بەراستى دەخىتەۋە كەبەيەك شەۋ چوۋبىتە ئەۋى و گەپابىتەۋە پىش ئەۋەى بەيانى بەسەردا ھاتىبىت؟ وتى من لەۋە دوۋرتىش بە راستى دەخەمەۋە كەھەۋالى ئاسمانى بۇ دىت لەبەرە بەيانىكدا يان لە ئىۋارەيەكدا دەفەرمووئىت: ھەر لەۋ رۇزەۋە ئەۋو بەكر نازناۋى (الصديق) ى لى نرا.^{۴۱}

^{۴۱} أخرجه البخارى (۳۲۳۱) ومسلم (۱۷۹۵) وأبو نعيم في (الدلائل) (۲۰۱۳) وابن حبان (۶۵۶۱) وقال محققه إسناده صحيح على شرط مسلم.

^{۴۲} أخرجه الحاكم (۳/ ۶۲) وصححه ووافقه الذهبي والبيهقي في (الدلائل) (۲/ ۳۶۰-۳۶۱) والنسائي في (الكبرى) (۱۱۲۸۳) (۱۰۳۰) وقال محققه: أخرجه الحاكم والبيهقي بإسناد صحيح وصححه الشيخ الألباني في (السلسلة الصحيحة) (۳۰۶).

٤٠ ﴿یەكەم وشتەر لە پیشیانەوه ئەو وشتەرە بوو كە پێغمبەر (ﷺ) وەصفی كردبوو﴾

هەر لە بازەری ڕووداوی گەورەیی ئیسراو میعراجەوه پێغمبەر (ﷺ) فەرمووی بە هاوبەش بەرستەکان نیشانی راستی و تەكەنم ئەو یە مەن تێپەریم بەلای کاروانپێکی ئیوودا لە فلان جێگە و وشتەریکیان ئی وون بوو بوو وە فلانە کەس گرتبوویەوه بۆیان وەنەوان ئیستا لە ڕێ ڕۆشتنە کەیاندا گەشتونەتە فلان جێگە و لە فلان جێگە لایان داوێ وە. ڕۆژی ئەو وەندەمو ئەو وەندەدا دەگەرپنەوه و وشتەریکی سببی کە کۆپانیکی ڕەشی بەسەر پشتهوویە لە گەل دوو مەشکە ڕەش دا پیش کاروانەکەوه دەگەرپنەوه لاتان بۆ ناو شاری مەكکە لە فلان ڕۆژ و فلان ڕۆژدا کۆری ئەوس دەلی کاتی ئەو ڕۆژە هات کە پێغمبەر (ﷺ) دیاری کرد بوو بۆ گەڕانەوهی قافلەکە خەلکان لە سەربان و شوینە گشتیەکان تەماشایان دەکرد تا نزیکي نیوێ ڕۆبوو کاروانەکە لە دوورەوه دیار بوو کە گەڕایەوه یەكەم وشتەری لە پیشیانەوه ئەو و وشتەرە بوو کە پێغمبەر (ﷺ) وەصفی کرد بوو.^{٤٢}

٤١. ﴿عوسمانی کۆری مە ظعون رازی نەبوو بە پەنادانی بێتەرستان﴾

هاوێلی پاپەدار عوسمانی کۆری مضعون - خۆی ئی رازی بێ- لەوهو پیش وەلیدی کۆری موغیرە پەنای دا بوو قورەیشی لەو پەنادانە ناگادار کردبوو کە هییج کەسێک دەست بۆ عوسمان نەبات ، عوسمان سەرەنجی دا موسڵمانە بێ کەس و بێ دەرتانەکان هەر لە بەیانیهوه هەتا ئیوارە لە سەر لێمە سوورەوه بوو کە مەكکەدا سزا دەدرێن ڕۆژێک و دوان نیە مانگ و سال تێ دەپەرن و ئەو بەستەزمانانە لە ژێر نازاردا دەتلینەوه موسڵمانەکانی بەو حالەوه نەبینی و خۆشی بێ خەم و بێ ترس دەهات و دەچوو بە بۆنە پەنای سەر زلیکی قورەیشەوه کە هەتا لە سزادان و نازاردانی دلی پێغمبەری خۆایش (ﷺ) درێخی نەئەکرد بۆ ئەو بە خۆی و ت بەخوا ئەم هات و چۆیم بەیانان و ئیواران لە پەنای پیاویکی موشریک داو لەولاهو هاوێلانم و هاوێدانم سزاو نازار و بەلایان بەسەردا ئەباری و مەن هیچم تووش نابێ ئەو پەری ناتەواوی یە بۆ مەن بۆ ئەمە چوو بۆلای وەلیدی کۆری موغیرە و پێی و ت ئەو ئەبو عەبید شەمس ماوێ پەناکەت تەواو بوو و امنیش پەناکەت گێرایەوه بۆت دەلی جا بۆچی ئەو

^{٤٢} (أخرجه الطبراني في الكبير (١٧١٤٢) والبيهقي في الدلائل) ٢ / ٣٥٥ . قال: إسناده صحيح.

کۆری بڕام ؟ بۆچی هه‌یج خزمیکم نازاری داوی ؟ وتی نه‌خێر. به‌لام من پێم خوشه‌ له‌ په‌نای خوای گه‌ورمو به‌ دمه‌لات دابم و نامهوێ بچمه‌ په‌نای غه‌یری نه‌وموه‌ وه‌لید وتی : ده‌ی با بچین بۆ مزگه‌وت وله‌وێ وه‌ک به‌ ناشکرا په‌نام دای به‌ ناشکرا په‌ناکه‌م بۆ بگێڕه‌وه‌ ده‌لی : پێکه‌وه‌ روێشتیم هه‌تا گه‌یشتنه‌ مزگه‌وت و وه‌لید به‌ خه‌لکه‌که‌ی وت : نه‌مه‌ عوسمانه‌ وه‌اتوه‌ په‌ناکه‌م بۆ نه‌گێڕه‌په‌وه‌ نه‌ویش پێی وتن راست ده‌کا وه‌ه‌فای نواند وبه‌ رێژه‌وه‌ په‌نای دام به‌لام من وام پێ خوشه‌ که‌ جگه‌ له‌ خوا له‌ په‌نای هه‌یج که‌س دا نه‌بم بۆیه‌ په‌ناکه‌یم بۆ گێڕایه‌وه‌ دواي نه‌وه‌ عوسمان روێشت و له‌بیدی کۆری ره‌بیعه‌ی کۆری مالیکی کۆری کیلابی قه‌یسی له‌ کۆری قورمه‌یش دا بوو وشیعری بۆ ده‌خوینده‌وه‌ عوسمانیش چوو له‌ گه‌لیان دانیشت له‌بید به‌ شیوه‌ی شیعر وتی :

(الا کل شی ما خلا الله باطل)

عوسمان وتی : راست ده‌که‌یت له‌بید وتی :

(وکل نعیم لا محالة زائل)

عوسمان وتی راست نه‌کرد نازو نعیمه‌تی نه‌هلی به‌هه‌شت تیا دا ناچیت له‌بیدی کۆری ره‌بیعه‌ وتی نه‌ی کۆمه‌لی قورمه‌یش به‌خوا هه‌ر که‌س له‌ کۆری ئێوه‌ دا دابنیشتایه‌ نازاری نه‌ئه‌درا نه‌وه‌ که‌ی واتان ئی هاتوه‌ ؟

بیاوێکی کۆڕه‌که‌ وتی نه‌وه‌ یه‌کیکه‌ له‌و سه‌فه‌یه‌نه‌ی که‌ه‌زایان له‌ دینه‌که‌مان هه‌تاوه‌ به‌قه‌سه‌ی نه‌و خه‌مبارو ناره‌حمت مه‌ به‌ عوسمانیش وه‌لامی دایه‌وه‌ و ده‌نگیان به‌رز بوو یه‌وه‌ نه‌و پیاوه‌ هه‌ستایه‌ وه‌ و زیله‌یه‌کی له‌ چاوی عوسمان دا وشینی کرده‌وه‌ و وه‌لیدی کۆری موغیره‌ش له‌ نزیکه‌وه‌ چاوی ئی بوو که‌ عوسمان چی به‌سه‌ر هات وتی ده‌ به‌خوا نه‌ی کۆری بڕام پێوێستی نه‌ده‌کرد نه‌و چاوێ وه‌ه‌ی به‌سه‌ر بێ چونکه‌ تۆ له‌ په‌نایه‌کی پارێزراودا بووی : عوسمان وتی : به‌ئێ به‌خوا چاوه‌ ساغه‌که‌م به‌سته‌زمانه‌ که‌ وه‌ک هاوه‌له‌که‌ی له‌ رێی خوا دا وه‌ه‌ی به‌سه‌ر نه‌هاتوه‌ و من نیستا وام له‌ په‌نای یه‌کیک دا له‌ تۆ پایه‌دارتر وبه‌ توانا تره‌ نه‌ی نه‌بو عه‌بد شه‌مس نیتر نه‌وه‌ بوو عوسمان - خوای ئی رازی بێ- ده‌رباره‌ی ئی درانی نه‌و چاوه‌ی شیعرێکی وت.^{٤٣}

^{٤٣} شرح حياة الصحابة ١ / ٤٨٨ - ٤٩٠

٤٢. ﴿بەسەرھاتی مەیسەرە کۆری مەسروق لە گەڵ پێغه مێردی خودا (ﷺ)﴾

ئەبو نەعیم له (الدلائل) (١٠٢) دا له عەبدوللای کۆری وابیصە عەبەسی یەوہ له باوکێهوە له باپیریەوہ هیناویەتی که وتوویەتی پێغه مێردی خوا (ﷺ) تەشریفی هینا بۆ شوینی بارخستمان له مینا و نیمەش له (جمەرە) ی یەگەم که له دوای مزگەوتی (خیف) ه وه دیت بارمان خستبوو بەسواری و شترەکی تەشریفی هینا و زەیدی کۆری حاریتە شی لەگەڵ بوو ئەوہ بوو بانگی کردین دە بەخوا نەهاتین بە دەمیەوہ ونەو چاکە یە مان دەست گیرنەبوو دەلیت : بای خۆی و بانگەواژەگەیمان له وەرزی حەجدا بیستبوو تا ئەوہ بوو ھاتە لای نیمەش و بانگی کردین و گەس نەجوو بە دەمیەوہ ئەو گاتە مەیسەری کۆری مەسروقی عەبەسیشان لەگەڵ دا بوو وتی : سوێند بەخوا ئەخۆم نەگەر لە گەڵ ئەو پیاوہدا راست بکەین و بی بەینەوہ لە گەڵ خۆمان داو له نیاومان دا بەمینیتەوہ ئەوہ رای راستە دیسان سویندیش بەخوا نەخۆم که کاری ئەو پیاوہ سەردەگەوئ و دەگاتە ھەموو شوینیک خەلکەکه وتیان

وازان ئی بێنە تووشی بەزمیکمان مەکه که توانامان بە سەری دا نەشکی پێغه مێردی خوا (ﷺ) تەمای کردە مەیسەرە بۆ بڕوا هینان و فەرمايشتی لە گەڵ دا کرد مەیسەرەش وتی : ئای که فەسەگانت جوان و نوورائین بەلام خزمەکانم بە گویم ناکەن و پیاویش بە خزمەکانیەوہ بەندە نەگەر ئەوان پشتیوانی ئی نەکەن غەریبە پێغه مێردی خوا (ﷺ) تەشریفی بردو خەلکەکەش گەڕانەوہ بۆ ناو کەس و کاریان له پێی دا مەیسەرەیش وتی با لابد یە ناوایی فەدەك جوولەگە ی لێنە و دەربارە ی ئەم پیاوہ پرسیاریان ئی دەکەین خەلکەکه لایان دایە لای جوولەگەکان ونەوانیش بەشیک له بەشەکانی تەوراتیان دەرھینا و کردیانەوہ دەستیان بە دھراسە ی بای پێغه مێردی خوا (ﷺ) کرد پێغه مێردی نەخویندەواری عەرەبی که سواری ووشت دەبیت و بە پارچە یەك نان قەناعەت دەگات ونەدرێژە ونەکورت ونە قژی لولە ونە خاو له چاوانی دا سووریەك تیکەلی بە سبی بووہ جا نەگەر ئەمە یە ئێوہ ی بانگ کردووہ ئەوا بچن بە دەمیەوہ وشوین دینەکی بکەون و نیمەش حەسوودی پێ ئەبەین وشوینیشی نا کەوین ولەجەندین شوینیش دا بە دەستیەوہ تووشی بەلای گەورە گەورە دەبین عەرەبیش ھەر ھەموویان پان شوینی دەکەون پان لەگەڵیدا دەجەنگن جا نیوہ لە مانە بن که شوینی دەکەون مەیسەرە وتی : خزمینە ئەم گارە ڕوون و ناشرایە خەلکەکه وتیان دمتەوئ بگەڕێنەوہ بە

دواى خۇمان دا وبېچىنە لاي ؟ ھەممۇ جارىك دا بەرمۇ وولاتى خۇيان گەرانبەھە وپياوھ ناودارەكانيان نەيان ھىشت بېنە خزمەتى وتاقە كەسىكىيان موسلمان نەبوو كاتىك كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) كۆچى بۇ مەدىنە كىردو حەجى مال ناوايى ئەنجام دا مەيسەرە تووشى بوو وناسى يەوھە وتى ئەى پىغەمبەرى خوا بەخوا لەو كاتەوھە كە تەشرىفت ھىنايە ناومان ھەتا ئىستە سوور بووم لە سەر شوپىن كەوتنت تا ئەوھى كە رووى دا خواى گەورە ويستى ومھا بوو موسلمان بوونم وەك دەبىيىنى ئاوەھا دوا بىكەوئى وزۇربەى ئەوانەش كە ئەو كاتە لە گەلم دا بوون مردن دەبى شوپىنى ئەوانە كوئى بى ئەى پىغەمبەرى خوا ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموى (كل من مات على غير دين الإسلام فهو في النار) واتە ھەر كەسك لە سەر غەيرى ئاينى ئىسلام بمرئ لە ناگردايە، مەيسەرە وتى : سوپاس بۇ ئەو خوايەى كە رزگارى كىردم ئەوھە بوو موسلمان بوو بەلام موسلمان بوونىكى چاك بەرادمىيەك كە خامنى پايەو سەنگى تايبەتى بوو لەلاى ئەبو بەكر —خواى گەورەى لى رازى بى.

٤٣. ﴿بە ئافرەتەكەى وت پىغەمبەرىك نىردراوھ داوئىن پىسى قەدەغەكردوھ﴾

جابرى كورى عەبدوللا —خواى لى رازى بى- دەئى يەكەم ھەوائىكى ھاتنى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە مەدىنەدا بلاو بۆوھ ئەوھە بوو ئافرەتىك لە شارى مەدىنە جىنكەيەكى ھەبوو كە ھەوائى بى رادەگەياندا جارىكىيان بە شىوھى كۆترىكى سېى ھات ونىشتەوھ لەسەر دىوارى مالىيان ئافرەتەكە بى وت ئەوھ دانابەزىت بۇ لامان تا قسەت لەگەل دا بىكەين وقسەمان لە گەلدا بىكەيت وھەوالمان بىمەيتى و ھەوائت بىمەيتى ئەويش بە ئافرەتەكەى وت پىغەمبەرىك نىردراوھ لە شارى مەككە داوئىن پىسى حەرام كىردوھ ئارامى لە بەر بىريوين.^{٤٥}

^{٤٤} (البداية) ١٤٥/٣

^{٤٥} أخرجه : أبو نعيم في (الدلائل) (٢٩) وحسن إسناده الشيخ الالباني في صحيح الميرة (٨٣).

۴۴. ﴿ ئەياسى كۆرى مەغاز لە گوى گرتنى بۇ پېغەمبەر (ﷺ) (موسلمان

بوونى پۈۋە دياربوو﴾

وھىدى پاپە بەرزانى ئەنصار بۇ بەگەم چار گەپشتە ناو شارى مەككە ئەم وھىدەش
كۆمەلىك بوون لە كۆرانی ئەوس كە ژمارەيان كەم بوو وە دژايەتى يەكى سەخت ھەبوو لە
نيوان ئەوان و خەزرجى پەكانن ژمارە زۆر و خىزمانى بەنو قەينوقاق و بەنو نە سېر و بەنو
قورېضە بەلام ھۆزى ئەوس ھاو پەيمانىيان ئەبوو ئەوانىش بە ناچارانە پوويان كرده مەككە بۇ
ئەوھى داواى پەيمان بەستىن بگەن لە گەل قورەيش كە يارىدەدەرى ئەوس بېت دۇ بە خەزرج
بەلام خواى گەورە لەو ھاو پەيمانىتە چاكتى پى شكەش كردن ئەویش موسلمان بوونىيان
ورېنمىوونىيان بوو وە ناسىنى پېغەمبەرى پاپەدار (ﷺ) بوو ئەم بەسەر ھاتەش (موھەمەدى
كۆرى لەبىد) دەپ گېرىتەو و دەلى : كاتى ئەبو لەجەسېر نەنەسى كۆرى رافع گەپشتە مەككە لە
گەل ھەندىك لە كۆرانی بەنى عەبدولنە شەھل كە ئەياسى كۆرى مەغازيان تىادا بوو بۇ ئەوھى
پەيمان بېستىن لە گەل قورەيشدا دۇ بە ھۆزى خەزرجى خۇيان پېغەمبەر (ﷺ) پى ي
گەپشت كە ئەو كۆمەلە لە مەدىنەو گەپشتونەتە مەككە بۆيە پېغەمبەر (ﷺ) خىرا خۇى
گەپاندە ئەو كۆمەلەو لە گەلىالدا دانىشت و پى ي وتن ئايا شتىكى چاكتان دەوئت لەوھى كە
بۆى ھاتوون ؟ ووتيان : بەلى جى يە ؟ پېغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى : (أنا رسول الله بعثنى إلى
العباد أن يعبدوا الله ولا يشركوا به شيئاً وأنزل علي الكتاب) واتە : من پېغەمبەرى خوا
وخواى گەورە ناردوومى بۆلای سەرچەم بەندەكانى خۇى كە تەلھا ئەو بېەرستىن و شەرىكى بۇ
بېارنەدەن وكتىبى بۇ ھىناومەتە خوارموە پاشان دىفەر مووئت : پېغەمبەر (ﷺ) ئىسلامى بۇ

روون کردنەو و قورئانی بە سەردا خویندنەو و ئەياسی کۆری مەعاز کە لە ھەموویان منداڵ تر بوو وتی: ئەي خزمان وەلاھی ئەمە چاکترە لەوێ بۆی ھاتووین ئەبو لەحەسیریش چنگیک خۆلی ھەل گرتوو پەرژاندی بە پرویدا ووتی: وازمان ئی بەینە ئەي ئەياس بەتەمەنم ئیمە بۆ ئەمە ئەھاتووین بەئکو ھاتووین بۆ کاریکێ تر باشان ئەياس بێ دەنگ بوو پێغه مێردا (ﷺ) ھەستا بەجێ ی ھیش و ئەوان گەرانەو و بۆ شاری مەدینە و تووشی شەری (بەعث) ھاتن مەحمودی کۆری لەبید وتی: ئەو خزمانەي مەعاز لە کاتی سەرەمەرگدا گۆنیا ئی بوو کە موعاز ھەر (سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله)

دەووت تا دەفاتی کرد و خزمانیان گومانیان ئەبوو ئە وەي کە بە موسلمانێ مردوو و ووتیان : ئیمە ھەر لە گوێ گرتنەکەي بۆ پێغه مێردا (ﷺ) موسلمان بوونمان پێوہ بینیبوہ.^{٤٦}

^{٤٦} أخرجه أحمد (٤٢٧) (٢٣٦١٩) وقال محققه: إسناده حسن، والطبراني الكبير (١٨٠٥)، والحاكم ١٨٠ / ٣ وصححه على شرط مسلم، والطبري ٣٥٢ / ٢ والبخاري في التاريخ الكبير ٤٢٢ / ١، والبيهقي في الدلائل ٤٢٠ / ٢ وسيرة ابن هشام ٣٧ / ٢ قال المهدي في مجمع الزوائد ٣٦ / ٣ رواية أحمد والطبراني ورجالہ ثقات وقال الحافظ في الاصابة ٩١ / ١ صحيح وقال الارناؤوط في تحقيق (زاد المعاد) ٤٠ / ٣ سنده حسن رجاله ثقات

۴۵. ﴿پىياۋىكى جوولەكە وتى: بەخو ئىۋە بەختتان لە دەست داۋە﴾

ئەبو نەعیم ووتۇيتى موحەمەدى كۆرى عەبدوللاى كۆرى كەسىر لە ئىبن روومان وعەبدوللاى كۆرى ئەبو بەكر وغەيرى ئەوانىشەۋە. خوالىيان رازى بى- بۆى گىراۋمەتەۋە كە ووتۇيانە: پېغەمبەرى خوا(ﷺ) تەشرىفى ھات بۆ ناۋ ھەۋارگەى كىندە لە بازارى عوكاڭ دا بەلام نەچۈۋ بوۋە لاي ھىيىچ ھۆزىكى عەرەب كە ئەۋمىندەى ئەۋان نەرم ونيان بى كاتىك كە نەرم ونيانى وزمان پاراۋى وروو خۆشى ئەۋانى بىمىنى دەستى دايە فەرمايشت لە گەلىندا ۋەدى فەرموۋ: (أدعوكم إلى الله وحدة لا شريك له وأن تمنعوني مما تمنعون منه أنفسكم فإن أظهر فأنتم بالخيار) واتە: فەرموۋى بانگتان دەكەم بۆ ئيمان ھىنان بە خۋاى تاك وتەنيا وبى شەرىك وخوتان لە ھەرچى دەپارىزن منىشى لى بپارىزن جاك ە سەرگەۋتم ئىتر بەۋىستى خۇتانه زۆربەيان وتيان: ئەم ووتەيە چەند جوانە بەلام ئىمە خەرىكى پەرستىنى ئەۋ پەرستراۋانەين كە باب وباپىرمان دەيان پەرستىن ئەۋ كەسەى كە لە ھەر ھەموۋيان بچوك تر بوۋ ھاتە زمان و وتى: خزمىنە پىش ھەموۋ كەسىك ئيمان بەۋ پياۋە بھىنن بەر لەۋەى خەلك پىشتان بکەۋى دە بەخو ئەھلى كىتاب باسى ئەۋە دەكەن كە كاتى نزيك بۆتەۋە لە حەرەم دا پېغەمبەرىك روانە بکرى لە ناۋ خەلكەكەدا پىياۋىكى يەك چاۋ ھەبوۋ وتى: تىكايە بى دىنگ بن كاپرا عەشیرەتەكەى دەرى كىردوۋەۋ ئىۋە جىي دەكەنەۋە ئىۋە ئەتۋانن جەنگى ھەر ھەموۋ عەرەب بگرنە ئەستۆ؟ نانا ئىتر ئەۋە بوۋ بەخەمبارىۋەۋ بەجىي ھىشتن وخەلكەكەش گەرانەۋە بۆ ناۋ خزمەكانيان و ھەۋالىيان دانى پىياۋىكى جوولەكە وتى: بەخو ئىۋە بەختتان لە دەست داۋە دەلىت: پەلەبكەن ۋەھول بىدەن بەختى خۇتان دەست بکەۋى تا رىي راست بگرنە بەر دوايىن پېغەمبەرە ئەگەر پىش ھەموۋ كەس ئيمان بەم پياۋە بھىنن ئەۋا دەبنە سەردارى عەرەب ئىمە لە كىتبەكانمان دا ناۋونىشانەكانى دەبىنن ھەرچى جوولەكەكە سىفەتەكانى ھەل ئەدات ئەۋانەى كە چاۋيان بە پېغەمبەرى خوا(ﷺ) كەۋتۈۋۋ دانيان دەنا بە راستى سىفەتەكانى پاشان جوولەكەكە وتى: ئەبىنن كە لە مەككە دەبىتە پېغەمبەرۋ شۋىنى كۆچ كىردىشى خەلكەكە بە يەك دىنگى ھاتنە سەر ئەۋە كە سالى داھاتو لە حەج دا بىنەۋە خزمەتى بەلام ئەۋە بوۋ سەردارىكان لە حەجى ئەۋ سالى دواى خستىن ويەك كەسيان حەجيان نەكرد ئەۋە بوۋ پياۋە جوولەكەكەش مرد لە سەرە مەرگى دا ئەۋەى لى بىستىرا كە پېغەمبەرى بە راست زانىۋە وبامەرى پى ئەھىنا.^{۴۷}

^{۴۷} (أخرجه: أبو نعيم في (الدلائل) ۱۰۳) (الصحيح: ۸/ ۲۳۲).

۴۶. ﴿مەفروقى كۆرى عەمر كە گوئ بىستى ووتەكەى پېغەمبەر(ﷺ) بوو ووتى بە خوا ئەمە ووتەى دانىشتوانى زەوى نىيە﴾

ئەبو نەئىم لە عەبدوللاى كۆرى عەبباسەو لە عەلى كۆرى ئەبو تالىبەو—خوایان ئى رازى
بى— كە ووتوویەتى :

گەشتىنە كۆرىك كە ھىمنى و وىقار بائى كىشابو بەسەریاو دەبینىن پیاوى ریش سېى
خاوەن رىز تیايدا دانىشتبوون ئەبو بەكر پېش كەوت وسەلامى كرد نىمامى عەلى وتى : ئەبو
بەكر لە ھەموو كاتىكدا پېش دەكەوت ئەبو بەكر پرسىارى ئى كردن ئەم ھۆزە كىن ؟ وتیان :
ئىمە نەوھى شەيبانى كۆرى ئە عەبەھىن ئاوپرى دایەو ھە بۆ لای پېغەمبەرى خوا(ﷺ) و وتى:
دايك و باوكم بە قوربانت بن كەس ئەوئەندەى ئەمانە لە ناو قەومەكەیان دا دەستە لاتدار نىە
ئەو ھە بوو مەفروقى كۆرى عەمر و ھاننى كۆرى قەبىصەو موئىنناى كۆرى حارىنە ونوعمانى
كۆرى شەرىكىان لە ناودا بوون ونزىك ترين كەسشىيان لە ئەبو بەكرەو مەفروقى كۆرى عەمر
بوو مەفروق بە رەوان بېژى وزمان پاراوى لە پېش ھەموویاندا بوو دوو پەلكەشى ھەبوون
گەشتىبوونە سەر سنگى ولە دانشتنى كۆردەكەش دا لە ھەموویان نزىك تر بوو لە ئەبو بەكرەو
ئەبو بەكر پىى وت : ژمارەتان زۆرە ؟ وتى: لە ھەزار كەس زیاترىن وھەزارىش لە بەر كەمى
ناشكىن فەرمووى : ئەى پارىزگارى لە ناوتان داچۆنە ؟ وتى: لەسەرمان پىوىستە تواناى خۇمان
بەخت بكەين وھەموو كۆمەلىكىش خۇيان وبەختیان ئەبو بەكر وتى: ئەى جەنگتان لەگەل
دوژمنتان دا چۆنە ؟ مەفروق وتى: كاتىك كە بە دوژمن دەگەين لە ھەموو كەس تووپەترين
وكاتىكىش كە تووپە دەبین لە ھەموو كەس ئازاترىن وئىمە ئەسپى تىزمان لە مندا لانمان

وچه‌کیشمان له‌ ووشتری گوان پڕ له‌ شیر خۆشتر ده‌وێن و سه‌ره‌که‌وتنیش لای خوا به‌ جارێک سه‌رمان ده‌خات و جارێکیش ژێرمان ده‌خات له‌وه‌ ده‌چی تۆش کاکه‌ی قوربه‌شی بێت ؟ نه‌بو به‌کر وتی: ڕه‌نگه‌ ده‌نگو باسی پێغه‌مبه‌ری خواتان(ﷺ) پێ گه‌یشتبێت نه‌مه‌ نه‌وه‌ مه‌فروق وتی: پێمان گه‌یشتوه‌ که‌ نه‌و شتانه‌ باس ده‌کات پاشان ناوڕی دا به‌وه‌ بۆ لای پێغه‌مبه‌ری خوا و وتی: کاکێ قوربه‌شی بانگه‌واز بۆچی ده‌که‌ی ؟ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ها ته‌ پێشه‌وه‌ ودانیشت و نه‌بو به‌گریش هه‌ستایه‌ سه‌ره‌یی و به‌که‌راسه‌که‌ی سیبه‌ری بۆ ده‌کرد پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) فه‌رمووی : (أدعركم إلى الشهادة أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأنني رسول الله وأن تؤنوني وتمنعوني وتنصروني حتى أؤدي عن الله تعالى ما أمرني به، فإن قرشنا قد تظاهرت على أمر الله وكذبت رسوله واستغنت بالباطل عن الحق والله هو الغني الحميد) واته‌ فه‌رمووی بانگتان بۆ نه‌وه‌ ده‌که‌م که‌ شاهیدی بده‌ن جگه‌ له‌ زاتی (الله) هه‌یج خوا به‌کی تر نه‌یه‌ و تا که‌ و ته‌نیا وبێ شه‌ریکه‌و منیش پێغه‌مبه‌ری خوام و جێم به‌که‌نه‌وه‌ و بێم پارێزن و کۆمه‌کیم به‌که‌ن هه‌تا نه‌و فه‌رمانه‌ جێ به‌جێ به‌که‌ مکه‌ خوا خستوو به‌ته‌یه‌ نه‌ستۆم چونکه‌ قوربه‌ش له‌ دزی فه‌رمانی خوا به‌کیان گرت و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی نه‌ویان به‌ درۆ خسته‌وه‌ و به‌ شوێن که‌وتنی ناڕه‌وادا و ده‌هایان دانا که‌ پێویستیان به‌ هه‌ق و راستی نه‌یه‌ خوای گه‌وره‌ خۆی ده‌وله‌مه‌ندو سوپاس کراوه‌ مه‌فروق وتی: بۆچی تر بانگه‌واز ده‌که‌ی نه‌ی کاکێ قوربه‌شی ؟ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) نه‌م نایه‌تانه‌ی خویند: (قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِهْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكَمُ الَّذِي كُنتُمْ تُعْلَلُونَ {١٥١} وَلَا تَقْرَبُوا

مَالِ التَّيْمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تُكَلِّفُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ {١٥٢} وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن
سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {١٥٣} (الانعام: ١٥١-١٥٣)

واته: ئەو موحه مەد(ﷺ) بۆ وەرن با بخوێنمەوه بۆتان ئەوهی پەرۆمردگارتان یا ساغی
کردوووه لە سەرتان فەرمانیداوه کە وا هیچ شتێک نەکەن بە هاوبەش بۆی ولەگەڵ باوک
ودایکدا چاک ورفەتار جوان بن ومنداڵەکانتان مەکوژن لەبەر هەژاری ونەبوونی نێمە پۆزی
نیوه ونەوانیش دەدین وه نزیکى گوناھ و کردوووه زۆربەدەکان مەکەونهوه ئەوهی کە ناشکرا
دەکرئ لەو خراپانە ئەوهش پەنھان دەکرئ وه ئەو کەسە مەکوژن کە خوا حەرامی کردوووه
مەگەر هەق بۆ بکوژرێتەوه لە تۆلەدا خوا ئەوانەى بەنیۆه پاسپاردوووه بۆ ئەوهی تۆ بگەن
وژیری خۆتان بە کاربەینن ومنزیکى مالى هەتیوان مەکەونهوه مەگەر بەو شیوهی کە جوانتر و
چاکتر بێت تا بالغ دەبێت و دەگاتە هیزی خۆی ومپوانەو کێشانه بۆ زیاد وگەم نەنجام بدە نیه
دادگەری داواى ئەرك لە کەس ناکەین مەگەر بەئەندازەى توانای خۆی وهکاتى بۆ شایەتى دان
وشتى تر قەسەتان کرد دادوهر وراست بن با لە دژی خزمى نزیکى خوشتان بێت ومبەلین
وبەپیمانى خوا بە چاکى ببەنە سەر خوا ئەو شتانەى بە نیۆه پاسپاردوووه بۆ ئەوهی بیر
بکەنەوه فەرمانى داوه کە بۆ گومان ئەمە پێگای راستى منە کە راست ودروسته گەواته شوینی
بکەون وشوینی پێچکەکانى تر مەکەون چونکە دوورتان دەخەنەوه ولاتان دەدەن لە پێگەى خوا
خوا ئەو شتانەى بۆ نیۆه پاسپاردوووه بۆ ئەوهی پارێزگار بن مەفروق وتی: بۆ جی تر

بانگەواز دەكەي ئەي كاكي قورەيشى ؟ دەپەخوا ئەمە ووتەي دانىشتوانى زەوى نىە چونكە نەگەر قەسەي ئەوان بوواپە ئىمە دەمان زانى ديسان پېغەمبەرى خوا(ﷺ) دەستى بە قورئان خوئىندن كردهوہ: (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ { ۹۰ }) النحل

واتە : بە راستى خوا فەرمان دەدات بە دادگەرى وبە چاگەو بە بەخشىن بە خزم وخوئش وە خوا بەرگەرى دەكات لە داوئىن پىسى وخراپە و دەست درىزى ، نامۆزگارىتان دەكات بۆ ئەوەي پەند و مرگەن وبەر بکەنەوہ مەفروق وتى: كاكي قورەيشى بەخوا بانگەوازە بۆ رەوشت بەرزى و كردهوہى چاك كردهوہ و ھەر كۆمەلەكەش ھەوليان دابى بە درۆت بکەنەوہ و دژت يەكيان گرتەن ناھەقى يان كردهوہ جا پىي خوئش بوو كە ھانىنى كورى قەبىصەش لە باسەگەدا بەشداری بکات بۆيە وتى : ئەمەش ھانىنى كورى قەبىصەى ريش سېى وسەردارى دىنمانە ھانىن وتى: كاكي قورەيشى وتەكانتم بىستن وتەصدىقىشم كردن بەلام من و ھەي دەبينم كە ئەگەر ئىمە واز لە دىنى خۆمان بەيئىن وشوئىن دىنەكەى تۆ بکەوين ھەر تەنھا بە دانىشتنىكت لە گەلماندا كە نەبىرىك لە كارەگەت بکەينەوہ ونەسەرنجى سەرنجامى ئەووش بەدين كە بانگمان دەكەى بۆى ئەو پەرى بى سەلىقەيى وكەم نەقلى وكورت بىنى سەرنجامە ديارە بى ھەلگەوتنىش لە پەلەكردن داپە كۆمەلە خەلكانىكىشمان بەجى ھىشتوون پيمان ناخۆشە بى ئەوان ھىيچ پەيمانىك ببەستىن بەلام وا چاكە تۆ بگەرپىتەوہ و وورد بىتەوہ و ئىمەش بگەرپىتەوہ و ووردبىنەوہ جا پىي خوئش بوو كە موپەنناى كورى حارىتە ش لە باسەگەدا بەشداری بکات بۆيە وتى: ئەمەش موئە ننايە كە ريش سېى و ھەرماندەى جەنگمانە موئە

نناش وتى: وتەكانتم بىست بە چاكىشم لە قەلەم دان كاكى قورپىشى ئەوۋى كە باست كرد پىنى موعجىب بووم و وەلامىش ھەر ئەومىيە كە ھانىنى كۆرى قەبىصە دايەوۋە ئىمە لە وەلاتى خۇمان دا لە نىوان دوو ئاودا بارمان خستووۋە كە يەككىيان يەمامەيە وئەۋى كەشيان سەمامەيە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموۋى : (وما هذان الصيران ؟) فەرموۋى : ئەو دوو ئاۋە چىن ؟ وتى يەككىيان بەرزايى يە وشكەكان وزموى وزارى عەرەبە وئەۋى ترىشيان زموى وزارى فارس ورووبارى كىسرايە ئىمەش لە لايەن كىسراۋە پەيمانمان لى و مرگىراۋە كە ھىچ شتىكى تازە دانەھىننن و كۆمەكى ھىيچ داھىنراۋىكىش نەكەين ولەوۋەش دەچى ئەو كارى كە تۆ بانگەۋازى بۆ دەكەى پادشاين رقيان لىي بى جا ھەرچى كارىك لە وولاتى عەرمېدا روو بدات ئەوا چاۋپۇشى لە تاۋانى خاۋمەكەى دەكرىت و بىيانوۋشى لى و مردهگىرىت بەلام ھەرچى كارىك لە وولاتى فارس دا روو بدات ئەوا چاۋ پۇشى لە تاۋانى خاۋمەكەى ناكىرىت و بىيانوۋشى لى و مرناگىرىت جا ئەگەر بتەۋى لە ھەر كارىكدا كە پەيومندى بە وولاتى عەرمەوۋە كۆمەكىت بىكەين ئەوا بە سەر چاۋ ، پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموۋى: (ما أسألتكم الرد إذا سمعتم بالصدق إنه لا يقوم بدين الله إلا من حاطه من جميع جوانبه) واتە: بەخراب وەلامتان نەدايەوۋە بەۋى كە راستيتان دمربرى بەلام مەگەر كەسيك بتوانى دەست بە دىنى خواۋە بگرى كەلە ھەموو لايەنەكانىيەوۋە دەستى پىۋمبگرى پاشان پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەستاۋ دەستى ئەبو بەكرى گرت وگەرەنەوۋە.^{۴۸}

٤٧. ﴿دوو رۆژی ترم نەدیتن کە لە و دووانە بچن﴾

نیامی ئەحمەد لە ئەنەسی کۆری مالیکەووە رپوایەتی کردووە کە ووتوویەتی: لە گەل منداڵان دا رام ئەکردو خەلکی دەیان وت: موحەممەد هات : هەرام نەکردو هییچم نەدی دېسان دەیان وت : موحەممەد هات ومنیش هەر رام دەکردو هییچم نەئەدی تا ئەو بوو پێغەمبەری خوا(ﷺ) و ئەبو بەگری هاوێلی هاتن ونیمەش لە یەکیک لە کەلاوەکانی مەدینەدا خۆمان حەشاردا دواى ئەو ئەو هەردووکیان پیاویکی دەشتەکی یان نارد تا یارمەتی دەرمان لە هاتنیان ناگادار بکات ئەو بوو نزیکەى پینچ سەد پیاوی یارمەتی دەرمان هاتنە پێشوازیان وگەشتنە لاما نوبە پێغەمبەر و ئەبو بەگریان وت: بە سەلامەتی وگوێراپەتێ کرای بفرموون ئەو بوو پێغەمبەری خوا(ﷺ) و هاوێلەکی لە نیوانیان دا هاتن وخەلکی مەدینەش هەموو هاتنە دەرەو هەتا گەنجەکانیش بە سەر بانەکانەووە سەیریان دەکردو دەیان وت کامیان ئەو ؟ تا نیستە دیمەنی وەهامان و ئەو رۆژەش کە کۆچی دواى کرد ناگادار بووم دوو رۆژی ترم نەبینین لەو دوو رۆژە بچن .

۴۸. ﴿ پێغەمبەر (ﷺ) لە پاشا موسلمان بوونیان ناوی دوو دزەکە ی گۆری بە

جووتە پێز لێگیراوەکە﴾

نیمامی ئەحمەد (۷/ ۷۴) لە ئیبن سەعدی ئەسەلمی یەوہ کہ ئەو سەعدیە پێنیشان دەری

کۆچ کردن بووہ هیناویەتی کہ ئیبن سەعد ووتویەتی: باوکم بۆمی گیراوەتەوہ کہ

پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ ئەبو بەکر (خوای ئی رازی بێ) تەشریف دێنن و ئەبو بەکریش

کچکی شیرە خۆری لە لامان بوو پێغەمبەری خواش (ﷺ) دە ی وێست پێگای مەدینە کورت

بکاتەوہ ئیبن سەعد وتی: ئەمە پێگای غائیرە کہ لە رەگوبەوہ بۆی ئەحیت و دوو دزی نەوہی

ئەسەلمی لێیە کہ پێیان نەوتریت (المہانان) واتە: جووتە سووکە کہ جا نەکەر بفەرمووی لەلای

ئەوانەوہ دەرۆین پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (خذ بنا علیہما) واتە لە لای ئەوانەوہ

بمان بە سەعد دەلی: کەوتینە رێ تا ئەوہ بوو لە شوێنیک بەرزەوہ روانیمان بەسەریاندا و

بەکیکیان بە ھاوێی کە ی وت: ئەوہ کابرای یەمەنی بە پێغەمبەری خواش (ﷺ) ھانگی کردن

وباسی ئیسلامی بۆکردن و ئەوانیش ھەردوو کیان موسلمان بوون پاشان لێی پرسین کہ ناویان

چیە؟ وتیان: ئیمە ناومان (المہانان) ہ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (بل انتما المکرمان) واتە:

بەلکو ئێوہ جووتە پێز لێ گیراوەکەن فەرمانیشی دا لە مەدینە سەری لێ بدن .

۴۹. ﴿ بۆرەیدەى كۆرى ھەصیب بەخۆى و ھەشتا مالّ مۇسلمان بوون لە

خزمەتى پېغەمبەردا (ﷺ) ﴾

ئىبن سەعد (۴/ ۲۴۲) لە عاصمى كۆرى نەسلەمبەر ھىناوئەتى كە ووتوویەتى : كاتىك كە پېغەمبەر(ﷺ) لە مەككەو كۆچى بۆ مەدینە كردو گەشتە غەمىم لەوئ بۆرمیدەى كۆرى ھەصیب لە ھەردووك ھەججى بوخارى و موسلىمدا ھاتوو كە بۆرمیدە لە گەل پېغەمبەرى خوادا(ﷺ) بەشداری شازدە غەزای كردوو و لەسەردەمى خەلیفە عوسماندا چوو بۆ غەزای خۆراسان و لەوئو رووى لە مەرقناو و لەوئ نىشتە جئ بوو تا سالى شەست و دوو یان سئ و لەوئ كۆچى دواى كردوو و دوا ھاوئیش بوو كە لە خۆراسان كۆچ بكات جا ئەو بۆرمیدە ھاتە خزمەتى و پېغەمبەرى خواش(ﷺ) بانگى دەكات بۆ سەر ئىسلام و ئەوئش بە خۆى و ئەوانەشەو كە لەگەلئ دا بوون مۇسلمان بوون كە نزیكەى ھەشتا مالّ دىبوون ئەو بوو پېغەمبەرى خوا(ﷺ) نوئزى عىشای بۆ كردن و ئەوانئش لە پشئى سەرىمەو نوئزەكەیان بەجئ ھئنا .

۵۰. ﴿پاش رېنموونى خوا چەند قىسەيەكى جوولەكەكان بۇ ھۆكارى موسلمان بوونيان﴾

لە عاصمى كورى عومەرەوہ كە ئەویش لە ھەندى پياوہ ريش سببەكانى مامۇستايانى خۆيەوہ كە دەئىن : ئەوہى ھانى داين بۇ نىسلام بوونمان دواى رەھمەت ورېنموونى خوا ئەو قىسانە بوو كە دەمان بىست لە جوولەكەكان چۈنكە ئىمە كەسانىكى موشريك بووين وبتەمان دەپەرست بەلام ئەوان كەسانىكى ئەھلى كىتاب بوون وزانستان لا بوو ئىمە ھەندى جار ئەگەر زىامان پى بگەياندنایەو ياخود سەرىكە وتيناىە بەسەرياندا ئەوان پىيان دەووتىن نزىكە كاتى ھاتنى پېغەمبەرىك وئىمە لەگەل ئەو پېغەمبەردا بەوكوشتنەتان دەبەين كە خواى گەورە قەومى عاد ونىرەمى پى لە ناوبردووہ وزۆر جار ئەوھەرەشەيەمان بەرگوئى دىكەوت لە لاپەن ئەوانەوہ كاتى خواى گەورە ، پېغەمبەرى (ﷺ) نارد ئىمە دەست پېشخەريمان كرد بۇ باوہر ھىنان پى كە بانگى كردين بۆلاى خواى گەورە زانىمان ئەو پېغەمبەرمەيە كە جوولەكەكان ھەرەشەيان لىدەكردين پى ي پېش ئەوہى ئەوان خۆيانى پى بگەيەنن ئىمە خۆمان گەياندە پېغەمبەر(ﷺ) وباوہرمان پى ھىناو بەراستمان زانى بەلام جوولەكەكان بى باوہر بوون بەرامبەر بە پېغەمبەر(ﷺ) وسەبارەت بە ئىمە وئەوان ئەو ناىەتە ھاتە خوارەوہ: (وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ {۸۹}) البقرە: ۹۱

واتە : كاتىك كە نامەيەكيان بۇ ھات كە قورئان لە لاپەن خواوہ كە پىشتىوانى تەوراتەكەى ئەوانە پەسەند كەرى ئەو تەوراتەى كە لايانە وئەوان جوولەكەكان لەو پېش داواى زال بوونيان ئەكرد لە خوا بەسەر ئەوانەى كە بى برۋابوون كەچى كاتىك ئەو پېغەمبەرەى دەيان ناسى بۆيان ھات بى برۋابوون پى كەواتە نەفرىنى خوا لە بى برۋايان بى .

^{۹۱} أخرجه: ابن إسحاق أنظر (سيرة ابن هشام) (۲۰۳ / ۱) وقال الشيخ الألباني في (صحيح السيرة) (ص: ۷۵) إسناده صحيح، وقال الشيخ مقبل في (صحيح المسند من أسباب النزول) (ص: ۲۶) حديث حسن

۵۱. ﴿موصعبى كورى عومەير ئەشارى مەدىنەدا ناز ناوى قورئان خوینى لى﴾

نرابوو ﴿

لە رېوايەتى ئىبىن ئىسحاق دا ھاتووہ پىتەمبەر(ﷺ) فەرمانى بە موصعب کرد کہ قورئان بخوینیت بۆ خەلکى مەدىنەو ئىسلاميان بى رابگەيەنیت ولە ئاینى پىرخىرو بەرەکمەت و لە پىرۆزى ئىسلام شارمەزايان بکات موصعببىش -خوای گەورە لى رازى بى- ھەر لە شارى مەدىنەدا ناز ناوى قورئان خوینى لى نرا بوو ئەویش يەکەم جار چووہ لای کورانى بەنى غەنەم بۆلای پىاوى پاىەبەرز ئەسەدى كورى زورارە لە مالى ئەوانەوہ بە نەپنیانە خەلکى بانگ دەگرد بۆ ئىسلام تا بانگەوازەکەى بلاوبۆوہ وشوین گەوتوانى زۆربوون ئەوانیش ھەر بەنەپنى بەردەوام بوون تا رۆژیک ئەسەد لەگەل موصعبدا ھاتنە لای بىرى(مەرق) نزیک بەو شوپنە لە نزیک دارخورماکاندا دانىشت وھەندى لە خاوەن زەوى موسلمانى ئەو شوپنەيان بانگ کرد بە نەپنى وکۆبوونەوہیەکیان لەگەل کردن لەو کاتەدا موصعب قسەى بۆ دەگردن وپەسەر ھاتى بۆ دەگىرانەوہ ھەوائى ئەو کۆبوونەوہیە گەشت بە سەعدى كورى موغاز لە رېوايەتیکى گەى ئىبىن ئىسحاقدا دەلالت : ئەو رۆژ ئەسەد وئوسەيد دوو گەورەى ھۆزى خۇيان بوون لە کورانى (بنى عبد الاشهل) کە ھىشتا ھەر موشرىک بوون ولە سەر ئاپىنى خرمانى خۇيان بوون کاتى کە گوپيان لى بوو کە يەکیک لە مەککەوہ ھاتووہ وبانگەواز بلاو دەکاتەوہ لەو شارەدا سەعد بە ئوسەيدى وت: باوکت لە دەست نەچیت بچۆ بۆلای ئەو دوو پىاوہ کە ھاتوونە تە ناو ئەو خانوانە بۆ ئەوہى لاوازەگانمان بى نەقل بکەن بچۆلىيان توورە بپەو داوايان لى بکە دەست لەوکارە ھەلگرن وئزىگمان مەکەونەوہ چونکە تۆ دەزانى کە ئەسەد

چەند خزمایەتچىكى نىزىكى ھەيە لەگەلماو ھەروەھا دەزانی كە كورى پورمەو من ناتوانم
 بچم وھەل كۆتمە سەرى ئەگەر وانە بوايە خۆم دەجووم وپيويستی نە دەکرد كەتۇ بچیت
 ئوسەيدىش پمەكەى ھەلگرت وپەرەولای ئەوان چوو كاتى كە ئەسەد لای موصەب دانىشتبو
 وپىنى وا ئوسەيد بەرەو ئەوئ ھات بە موصەبى وت ئەو سەرگەردى ھۆزەكەى خۆپەتى
 كەھات بۆلات بەراستی نىسلامى پى بگەيەنە واتە: زۆر سووربە لەسەر ئەوئ كە ئەم پياوہ لە
 نىسلام ھالى بپى موصەبەش خۆاى لى رازى بى وتى: گەر دانىشت لامان قسەى لەگەل
 دىمكەين ئوسەيد ھات ولایان ھەستاو بە تورەپيەوہ پى وتى: چى وائ لى كەردوون بپى بۆلای
 ئىمە تا لاوازەكانمان بى ئەقل بگەن و فریويان بىدەن و دووركەونەوہ لىمان ئەگەر خۆتان لا
 خۆشەويستە موصەبەش وتى ئەى بۇ دانانىشت گوى بگريت ئەگەر رزى بويت بە شتىك وەرى
 بگرە وھنەگەر پىت ناخۆشە لىت دوور دەخەينەوہ ئەويش وتى: بەراستی قسەكەت
 دادپەرورمانەيە ئەنجا پمەكەى چەقاندو دانىشت لایان و مەصەب نىسلامى تىگەيانندو بوى
 پروون كەردەوہ و فورئانى بەسەردا خويىندەوہ دوايى مەصەب و ئەسەد وتیان: وەلاھى پيش
 ئەوئ ئوسەيد قسە بکات ئىمە نىسلامەتيمان دەپىنى لە پرويدا ديار بوو پيش ئەوئ
 شايمان بپى چونكە پرووى زۆرگەش بووہ جوان ھالى ئەبوو و مەبەشى گوى بۇ گرتبوو بۇ
 بانگەوازەكە كە بۇمان پروون كەردەوہ لە كۆتايدا وتى: ئەم قسەيەى كە تۇ دىلەيت جوانە
 وزۆرچاكە ئەوہچى دەكەن كە بتانەويت بچنە ناو ئەم ئايەنەوہ ؟ ھەردوو كبان پىيان وت:
 دىلەيت خۆت بشۆيت ھەردوو جەكەت پاك و خاوين بگەيت وپاشان شايبەتى بەھەق بىدەيت
 و دووركات نويزبگەيت ئەنجا ئەويش ھەستاو ئەوانەى جى بەجى كەردو وتى: پياويكەم بەجى
 ھىشتووہ لە دوامەوہيە گەر ئەو موسلمان بپت ھىيچ كەسيكى ئيرە دواناكەويت لە موسولمان

بوون ومنىش ئىستا دەچم دەپەيتنەمە لاتان ونەوېش سەعدى كۆپى موعازە نەنجا رەمەكەى
 ھەلگرت و چوو بەرمو لای سەعد سەعدېش لەگەل خزمانى خۆى دانىشتبوو لەجىگە دانىشتنى
 خۆيدا كە كاتى سەعد ئوسەيدى بېنى بە رەمەكەپەو ھەپايەو ھە نەوې بە ھاو دانىشتوھكەنى
 خۆى وت: سوېند دەخۆم بەخوا ئوسەيد ھاتەو ھاتەو لامان وېو دەم وچاوەى يەكەم جارى كە رۆى
 نەھاتەو ئوسەيد كاتى ھاتە لايان و وستا سەعد پېى وت: چىت كرد ؟ وتى: قسەم لەگەل دوو
 كەسەكە كرد وشتىكى واخراپەم لى نەبېنين وداوام لى كردن كە دەست لەو كارەيان ھەلگرن
 نەوانىش وتيان: نەوې تۆ پېت خۆشە نەو ھەكەين بەلام ھەوالەم پېگەيشتو كە كۆپانى بەنى
 حارىس ھەموو چوون بۆ لای نەسەدى كۆپى زورارە بۆ نەوې پقى تۆى پى ھەلەسېن وپەناى
 تۆى پى بشكېن پاشان سەعد توورە بوو ھەستا نەو ھەك كۆپانى بەنى حارىسە نەسەد بكوژن
 وپەمەكەى لە دەست ئوسەيد سەندو وتى: وەلاھى وابزانم ھىيچ سوودىكت نەبوو پاشان چوو بۆ
 لايان ونزىك بۆو ھەسەدى كۆپى زورارەى كۆرە پوورى خۆى بېنى لەگەلئاندا دانىشتبوو ھە
 ھىيچ ترس وپاكيان نەبوو ھە ھىيچ شەپىك لە نارادا نەبوو نىنجا بە توورەپەيەو لای
 ھەردووکیان وستاو بە نەسەدى خزمى خۆى وت: نەبوو ئومامە وەلاھى خۆت باش دىزانىت
 نەو خزمەپەتيەى كە ھەپە لە نىوان مەن وتۆدا گەر نەو ھەپايە تۆ وات نەدەكرد بەرامبەر بە
 مەن نەو ھەپەى نەو تاكە كەسە دەرگراو ھەپى ھاوتا و غەرىبەت گرتوتە لای خۆت بۆ نەوې
 كەم ھۆش ونەزانە كانمان تىك بدات ھە دواچار ئىوھش تىك دەدات مەن وای بە باش دىزانم كە
 لى نىزىك نەبېنەو ھەنجا بە موصەبى وت: بۆچى دېيتە ناو خانووەكانمان وشتى ناپرەھەتمان
 بەرامبەر بەكەپەت ؟ پېش نەوې سەعد بچېت بۆلات نەگەر شوپىت كەوېت ھىيچ كەس
 لەنەو ھەكەى دواناگەوېت لە شوپىن كەوتن بۆ ناپىنى نىسلام موصەبېش بە سەعدى وت: گوئ

بگره نهگەر شتيك تېي باش بوو نهوا وەرى بگره وئەگەر شتيك تېي ناخۆش بوو نهوا ليتي
 دوور دەخەينەووە سەعد وتي: قسەكەت زۆر داد پەرەمرانە بوو ئەنجا رەمەكەى چەقاندو
 دانىشت لە لاىان وموصەبەيش نىسلامى بېي راگەياند ئەسەد هەندىك نەرم ونيانى بينى
 لەلايەن سەعدەووە وپيى وت: ئەى پورزەم گويى بگره لە قسەكەى ئەو وە ئەگەر گوشت لە
 شتيكى راست بوو نهوا ملكەج وگوپرايەئى بىبە سەعد بە ئەسەدى وت: موصەبە جى دەئى؟
 موصەبەيش سەرھاتى سورمتى زخرفى بۆ خویندەووە كە دەفەرموويىت: ({ ۱ } وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ
 { ۲ } إِنْآ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ { ۳ }) الزخرف

هەردووکیان ووتیان: وەلاهی ئىسلامە تىمان دەبینى لە پرووی گەشى سەعدى كۆرى موعاز
 پيش ئەوہى قسەبكات دواى ئەوہى موصەبە لە قسەكانى تەواو بوو سەعد بە هەردووکیانى
 ووت: جى دەكەن گەر بتانەوئيىت موسلمان ببن بچنە ناو ئەو ئاينەووە ؟ ووتیان: هەستەو خۆت
 بشۆ وھەردوو بەرگەكەت خاويىن بکە وشايەتى بەھەق بدە و دووركات نوئيىر بکە ئەويش
 ئەوانەى جى بە جى كرد وپاشان رەمەكەى هەلگرت ويەپەلە گەراپەووە بۆلاى قەوم وھۆزەكەى
 خۆى ئەسەد دەئيىت : كە گەلەكەى خۆى بينى سەعد ونوسەيد گەرانەووە بۆلايان ھەر لەويى
 پيش گەيشتنى ئەودوووانە بۆلايان ووتیان: سوئيىد بەخوا سەعد بە پروويەكەووە گەراوتەووە
 بۆلامان لە پرووی جارانى جياوازتر بوو كە ليىرەووە رويشت ئەنجا سەعد ھات و وەستا لە لاىان
 وپيى ووتن: كورانى عەبدول ئەشھەل قسەى من چۆنە لە ناو تاندا ؟ ئەوانيش ووتیان : تۆ
 گەورەمانى وبۆچونت لە بۆچوونى ھەموومان چاكترە و تۆ لە ھەموومان گەورەترى بەرزترى:
 سەعد وتي: گويى بگرن قسەكردنى نافرەتانان وپياوانتان لەسەرم جەرام بيىت تا باوەر نەھيىن

بمخواو پێغمبەرەکی (ﷺ) وە ھەرکەسێک گومانێ ھەبە لەم ناینەدا لە بچووک و گەورەتان وە لە پیاوان و ئافرەتانتان با شتێکی چاکترمان بۆ بەپێیت لەم ناینەدا کە پێی ھاتوو وەلاھی فەرمان و ئاینێک ھاتۆتە پێشەو سەبە ی رۆژ ملەکانی لە سەر ھەڵدەکەنرین عورە دوێ، وەلاھی ئیوارە ی نەجوو تا خانووێک لە خانووکانی بەنو عەبدول ئەشھەل نەما چ پیاو وە چ ئافرەت تا ھەموویان سەرچەم لە رێ ی سەعدەو- خۆی گەورە ی رازی بێ- موسلمان بوون و ئەسەدو موصەب گەرانەو بۆ شوێنی خۆیان واتە: بۆ مانی ئەسەدی کۆری زورارە پاشان بە ئاشکرا ئیسلامیان دەگەیان بە خەڵکان تا خۆی گەورە کەسانیکی زۆری لە سەر دەستی دا رێنموونی کرد تا مالانێک نەما بوو لە مائەکانی یارمەتی دەراندە کە کەسانیکی ئی موسلمان نەبوو بێت بەسەر کردەکانیانەو وە: عەمری کۆری جەموح وە ئەو موسلمانانەش کەوتنە شانگەنی بتەکان وە کەسانیکی خاوەن دەسلەت بوون ژمارەیان زۆر بوو لە شاری مەدینە دا.

٥٢. ﴿موصەب بۆ یە کەمین جار نوێژی ھەینی کرد لە مەدینە دا﴾

لە رێواپەتێکی ئێبن عەبباس دا-خۆی ئی رازی بێ- دەلی: خۆی گەورە رێگای دا بوو بە پێغمبەر (ﷺ) کە کۆبوونەوی ھەینی جێ بە جێ بکات لە پێش ئەویدا کۆج بکات بۆ مەدینە بەلام پێغمبەر (ﷺ) نەیتوانی جومعە بکات لە شاری مەدینەدا بۆیە ھەوایی بۆ موصەب نارد کە لە مەدینەدا بوو و پێی فەرموو تەماشای بکە ئەو رۆژی کە جوولەکەکان بە

٥٠ (انظر سيرة ابن هشام: رواية ابن إسحاق ٢ / ٤٣ (٣١٣) وقال محققه: إسناده صحيح مرسل، والطبري في التاريخ) ٢ / ٣٥٧، والبيهقي في الدلائل ٢ / ٤٣٠ - ٤٣٣

ناشکرا زه‌بووری تێادا ده‌خوێنن نافرمان و کۆرانتان له‌و رۆژدا کۆیکه‌نمه‌وه کاتێک که گه‌یشتنه‌ نیوه‌ رۆو خۆر لایدا نا له‌و کاته‌دا دوو رگات نوێژ بکه‌ن تا نزیک بیه‌وه له‌ خوای گه‌وره‌ ده‌لتیت : یه‌که‌م که‌سێک که‌ نوێژی هه‌می کرد بێت بۆ خه‌لکی پێش هاتنی پێغەمبەر(ﷺ) بۆ مه‌دینه‌ موضعب بوو تا دوا جار پێغەمبەر(ﷺ) گۆچی کرد بۆ مه‌دینه‌و خه‌لکانی ناو شاری مه‌دینه‌ی کۆ کرده‌وه و به‌ ناشکرا نه‌و نوێژه‌ی نه‌نجامدا.^{٥١}

٥٣. ﴿سەرناکه‌ومه‌ سهربانیك تۆ له‌ ژیریدا بیت﴾

له‌ نه‌بو نه‌یوبه‌وه- خوای لی رازی بێ- که‌ پێغەمبەر(ﷺ) له‌ مالی نه‌ودابه‌زی پێغەمبەر(ﷺ) له‌ قاتی خواره‌وه‌ نیشته‌ جێ بوو نه‌بو نه‌یوبیش له‌ قاتی سه‌ره‌وه‌ شه‌ویک نه‌بو نه‌یوب به‌ ناگا هات و وتی: ئێمه‌ به‌سه‌ر سه‌ری پێغەمبەری، خوادا (ﷺ) ها توو چۆو بکه‌ین ؟ چوونه‌ سوچه‌که‌وه‌ وله‌وئ نه‌و شه‌وه‌پان برده‌ سه‌ر پاشان به‌ پێغەمبەری خوای(ﷺ) ووت : خواره‌وه‌ ئاسانه‌ وتی: سه‌رناکه‌ومه‌ سهربانیك تۆ له‌ ژیریدا بیت پێغەمبەری خوا(ﷺ) گواسته‌یه‌وه‌ بۆ قاتی سه‌ره‌وه‌ و نه‌بو نه‌یوب هاته‌ خواره‌وه‌ هه‌موو جارێک خواردنی درووست ده‌کرد بۆ پێغەمبەر(ﷺ) هه‌رکه‌ خواردنه‌که‌ی به‌تێنايه‌ بۆی پرسیا‌ری ده‌کرد له‌ شوینی په‌نجه‌گانی پێغەمبەر(ﷺ) دواتر نه‌ویش له‌جێ په‌نجه‌گانی پێغەمبەر(ﷺ) ده‌یخوارد جارێکیان خواردنیکی بۆ درووست کرد که‌ سیری تێدا بو و کاتی بۆی گه‌رایه‌وه‌ پرسیا‌ری کرد له‌ جیگه‌ په‌نجه‌گانی پێغەمبەر(ﷺ) پێی وترا نه‌یخوارد نه‌بو نه‌یوب ترساو شله‌ ژاو چووه‌ سه‌ره‌وه‌ بۆ خزمه‌تی و عه‌رزێ کرد ئایا حه‌رامه‌ ؟ پێغەمبەر(ﷺ) فه‌رموو: نه‌خێر به‌لکو من خۆشیم لێی نایه‌ نه‌ویش وتی: منیش خۆشیم نایه‌ له‌وه‌ی که‌ تۆ خۆشت لێی نایه‌ له‌و کاته‌دا پێغەمبەری خوا(ﷺ) وه‌ی بۆ هات هه‌زیشی نه‌ده‌کرد که‌ له‌و کاته‌دا بۆنی یومی ناخۆش بیت.^{٥٢}

^{٥١} أخرجه: الدار القطنی بإسناد حسن كما قال الشيخ الألبانی فی (إرواء الغلیل) ٣/ ٦٨ رقم ٦٠٨

^{٥٢} پڕۆسه‌ی صدیقی موسلیم لایه‌ره (٦٦٣).

٥٤. ﴿خانووەکی ئەبو ئەیوب ھەرماو و نزیک مزگەوتی پێغەمبەری خوایە﴾

ئەو خانووە ئەبو ئەیوب کە ئەو پێزو شەرفەوی دەست کەوت دواى کۆچی دواى خۆی کەوتە دەست (ئەفەلح) ی خزمەت گوزاری و موغیرمی کۆری عەبدورەحمانی کۆری حاریسەى کۆری ھیشام لێی کړی بە ھەزار دینار واتە: ھەزار مسقال ئالتەن و دەستیکی پیاو ھیناو ریک و بێکی کردووە و پاشان بە خانەوادەیکە ھەژاری دەست کورتی بەخشی ئەو خانووە ئیستاش ھەر ماو وە نزیک مزگەوتی پێغەمبەری خوادایە (ﷺ) و میوانان بۆ بیرەوهری میژووی پر سەرۆمری موسلمانان و خزمەت کردنیان سەری لێ دەدەن.

٥٥. ﴿جوولەگەکان پەیمانیان دا بە لام بە ئینەگەیان نەبردە سەر﴾

جوولەگەکان ھاتنە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) و ووتیان: ئەى ئەبا ھاسم ئێمە پرسیارت ئی دەگەین سەبارەت بە ھەندئ شت ئەگەر وەلامت داينەووە شویت دەگەوین و بەراست دەخەینەووە و باوەرت پێ دەھێنین ؟ پێغەمبەر (ﷺ) پەیمانی ئی وەرگرتن بەو پەیمانەى کە ئیسرائیل لە (یەعقوب) وەری گرتبوو لە کورەکانی ئەوانیش دواى پەیمانەکە ووتیان: (اللہ علی ما نقرل رکیل) واتە: خواى گەورە وەکیلە لەم پەیمانە ماندا کە ئێمە پابەند دەبین و دەپێننە دی یەگەم پرسیاریان ووتیان: پیمان بلێ نیشانەى پێغەمبەر جی یە؟ پێغەمبەر (ﷺ) ھەرمووی: (تنام عیناء ولا ینام قلبه) واتە: نیشانەى ئەومىی کە چاوی دەخەوێت و دلی ناخەوێت و ووتیان: راست دەگەیت، پیمان بلێ سکی ئافرەت ھەندیک جار کۆر

دهبیّت وهه ندیک جار کج دهبیّت ؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (یلتقی المان فان علا ماء المرأة ماء الرجل أنثت، وإن علا ماء الرجل ماء المرأة أذکرت) واته: ههردوو ئاومه بهیهک دهگهن نهگهر ئاوی ئافهرتهکه بهرز بوو به سه ره ئاوی پیاوه کهدا نهوا کج دهبیّت و نهگهر ئاوی پیاوه که به سه ره ئاوی ئافهرته کهدا سه رکهوت و بهرز بوو نهوا کور دهبیّت و وتیان: راست دهکهیت و پیمان بلێ سه بارهت به هه وره بروسکه چیه ؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (ملک من الملائکة الله عز وجل موکل بالسحاب في يده مخلاف من النار يسوق بها السحاب حيث شاء الله) واته: ئه وه فریشه تهیه که له فریشه کانی خوی گه وره که کاری هه وره بروسکه یی سپاردوو و گورزیکی ئاگری به دهسته وهیه هه وره کان هاتوو چۆ یی دهکات بۆ ئه و شوینه ی که خوی گه وره ویستی لێیه تی و وتیان: نه ی نه و دهنگه چیه که گویمان لێیه تی؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (زجرة السحاب إذا زجره حتى ينتهي به الى حيث أمر) واته: نه وه توو ره بوونی فریشه تهیه که که له هه وره که توو ره دهبیّت و دهیانبات تا کو ئه و شوینه ی که خوا فه رمانی یی کردوو نه و هه ورانه بگه یه نیته ئه و ئی و وتیان: راست دهکهیت، پیمان بلێ ئیسرائیل واته: (به عقوب) نه و شتانه ی که حه رامی کرد بووله سه ره خۆ ی چی بوو؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: (کان یسکن البدو فأشکى عرق النساء فلم یجد شینا یلانمه إلا لحوم الإبل وألبانها فلذلک حرماها) واته: نه و نیشته جی لادی بوو تووشی نه خۆشی (عرق النساء) بوو که ره گیکه له هاجدا یه و وادهکات نه و که سه نه توانی به ریگادا به روا ت و هیج شتیکی نه مینی که یی ی بکه و ئی و یی ی جاک بیته وه ته نها گوشت و شیر و وشر نه بیّت له به ره نه وه حه رامی کرد له سه ره خۆ ی ، و وتیان: راست دهکهیت ئینجا له کۆتایی قسه کاندای و وتیان : پیمان بلێ کۆ و هحیت بۆ دهینی هه ره ئه م پر سیا ره مان ماوه ؟ پێغه مبهردا ﷺ (فهرمووی: جبریل - سه لامی

خوای لی بێ- ووتیان: ئەو کەسە ی که شەڕو سزادێنیتە خواریوە ئەو دۆزمنی نێمەیه گەر
 بتوتایە میکانیل که پەحمەت و باران و پرواندنی زەوی بە دەستە ئەوا باوەرمان بێ دەهینایت
 وشوینت دەکەوتین خوای گەورە سەبارەت بەوان ئەم نایەتە ی دابەزاند که دەفەر مووین: (قُلْ
 مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰی قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ {٩٧} البقرة).

واتە: ئەو موحەمەد (ﷺ) پێیان بۆ: هەر کەسێک دۆزمنی جووهرنیله یا بزانیت که هەر
 ئەو جووهرنیله به فرمانی خوا ئەو قورئانی دابەزاندوێتە سەر دۆت که کتێبه پیشووهکان
 به راست دادەنیت و رێنموونی بۆ چاکە دەکات و مژدە به نێمانداران دەدات.^{٥٤}

٥٦. «پرووداویک پرووی دا له نیوان ئەبو بەکر و فینحاصی جووله که دا»

نێین نێسحاق دەیکێرتەوه و دەوت: رۆژێک ئەبو بەکر- خوای لی رازی بێ- جووه (بیت
 المدارس) واتە: قوتابخانە یهکی جووله که کانه که تهوراتی تیادا دهخوینن که ئەبو بەکر جوو
 بینی کۆمهڵێکیان له پیاویکی زانیان کۆبوو نەتەوه که ناوی فینحاص بوو جگە لهویش یهکیک
 له زانیانی تریشیان که ناوی نوسیع بوو له گەڵ یاندا بوو ئەبو بەکر به فینحاصی وت: له خوا
 بترسه موسلمان به تۆ دهزانیت که موحەمەد پێغمەربەری خوا یه (ﷺ) به هەق هاتوو له
 لایەن خواوه و دەبیینیت له تهوراتی خۆتاندا ناوی هاتوو ؟ فینحاص به ئەبو بەکر ی وت: ئەو

^{٥٤} أخرجه: أحمد (١/ ٢٧٤-٢٤٨٣) وقال محققه الأرنؤوط: حديث حسن، وابن سعد في (الطبقات) (١/ ١١٥)
 والطبراني (٢٧٣١)، والرمذي (٣١١٧) والنسائي (٩٠٧٢) والطبري في (الفسر) (١/ ٣٤٢) والطبراني في
 (الكبير) (١٢٤٢٩) وأبو نعيم في (الحلية) (٤/ ٣٠٤) وقال الميمني في (المجمع) (٢/ ٢٤٢) رجاله ثقات، وصححه
 الشيخ الألباني في صحيح الرمذي (٢٤٩٢) وفي السلسلة الصحيحة (١٨٧٢)

ئهبو به گر ئیمه ههزار نین به لکو خوا ههزاره و پێویستی به ئیمهیه نهو جووله که نهقام و بی ئیمانیه وتی: ئیمه له خوا ناپارێینهوه خوا له ئیمه دهپارێتهوه وتی: ئیمه پێویستمان به خوا نیه وخوا پێویستی به ئیمهیه نهگر پێویستی به ئیمه نهبوایه داوای قهرزی لی نهدهگر دین وهکو موحه مهدی لای ئیوه دهئیت ؟ ئهبو به کریش خوی بۆ نهگیراو کهوته لیدانی فینخاص ودوایی فینخاص خوی گه یانده لای پێغه مبهردا ﷺ پێغه مبه ریش ﷺ ئهبو به کری بانگ کردوو پپی وت: چی وای لی کردیت تا وای لی بکهیت؟ ئهبو به گر وتی: ئهی پێغه مبه ری خوا ﷺ ئهو دوزمه نی خوا قسه ی زور ناشی پینی دهوت به خوای گه و ره ودهیوت: که خوا فه قیره وئیمه دهوله مه ندین وه منیش له پیناوی خوای به رزو بی وینه دا تووره بووم وله فینخاصمدا فینخاص وتی: نه خیر من قسه ی وام نه کردوو وهه رگیز شتی وام نه ووتوووه سه بارهت به م روداو خوای گه و ره ئهم ئایه ته ی دابه زاند: (لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلُهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلُ دُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ { ١٨١ }) سوره ال عمران. ٥٥

واته: به راستی خوا بیستی ووته ی نهو جووله که نهی که ووتیان بی گومان خوا ههزاره وئیمه دهوله مه ندین چونکه داوای قهرزمان لی دهکات نهوه ی که ووتیان دهینوسین وه دهینوسین کوشتنی ئه وانه بۆ پێغه مبه ره کان به ناره و وه پینان ده لپین بچه ژن سزای ناگری سوتینه ر .

٥٥ أخرجه ابن هشام ٢/ (٤٣٧١٥٤) والطبري في التفسير (٨٣٠٠) وقال الحافظ في الفتح (٢٣١/٨) رواه ابن أبي حاتم وابن منده بإسناد حسن وقال السيوطي في (لباب النقول) ص: (٦٢) بإسناده حسن

۵۷. «سۆيىندى خوارىد كە لە كىتەبە كە ياندا سىفەتى پىغەمبەرى تىادا يە»

نەبو سەخوى عەقىلى لە پىاويك لە پىاوانى ئەعراب دەگىرپىتەو دەئەت جەئەبىك تەمەم ھىنا بۇ شارى مەدەنە لە كاتى ژيانى پىغەمبەر دا(ﷺ) و كاتى كرىن و فرۆشتەم تەمەكرد و تەم: دەبى بچەم بۆلای ئەم پىاوە ولى ى نەزىك بىمەو و گوئ بگرم لىئى رۆيشتەم پىغەمبەر(ﷺ) پەرەو رووم ھات و ئەبو بەگرو عومەرى لەگەندا بوو دواى ئەو رۆيشتەم و مەنىش شەيئان كەوتەم و چوون بۆلای پىاويكى جەولەكە تەو راتەكەى بىلاو كەرد بۆو و دەخوئىندەو و دلخوشى خۇى پى دەدايەو سەبارەت بە كورپكى جوان چاكى خۇى كە لە سەرمەركدا بوو پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: بە پىاوەكە: (أنشرك بالذي أنزل التوراة هل تجد في كتابك ذا صفتي ومخرجي) واتە: سۆيىنت دەدەم بەو خوايەى كە تەوراتى ناردۆتە خوارەو ئەپە لە كىتەبە كە تاندا وەصفى مەن و جەننىگەى كۆچكردنى مەن دەبىنپىتەو تىادا ؟ نەمىش بەسەر نامازەى كەرد و تى: نەخىر كورەكەشى كە لەسەرە مەركدا بوو و تى: بەئى سۆيىن بىبە خوا كە تەوراتى ھىناو تە خوار لە كىتەبە كە ماندا سىفەتى تۆى تىادا يە و سىفەتى مەدەنەى تىادا يەو مەنىش شاھىيدى دەدەم كە خواى گەورە تاك و تەنھايەو تۆش پىغەمبەرى خاوت(ﷺ).

ئەنجا كورەكە و ھەتاتى كەرد و مەرد پىغەمبەر(ﷺ) دواى ئەو فەرمووى: (أقيموا اليهودي

عن أخيكم) واتە: ئەو جەولەكە يە لە براكەى خۇتان دوور بىخەنەو پاشان بە نەرىتى ئىسلام

شور دەراو كەن و دىن كرا پىغەمبەر(ﷺ) نوپىزى لە سەر كەرد ^{۵۶}

^{۵۶} أخرجه: أحمد في (المسند) (۵ / ۴۱۱) (۲۳۴۹۲) وابن كثير في (السيرة) (۱ / ۳۲۳) وقال إسناده جيد وقال في التفسير (۲ / ۲۵۱) وقال الشيخ اللبناني في الصحيحة (۳۲۶۹) إسناده صحيح

۵۸. ﴿پىلانەكەى شاشى كۆرى قەيس سەرى نەگرت﴾

جوولەكەكان ھەمىشە لە گىرانی پىلاندا بوون بۇ تىكەدانى رىزى مۇسلمانانى يارمەتیدەران بە تايبەتى وکۆچەران بە گشتى (شاشى كۆرى قەيس) كە جوولەكە بوو رۆژىكىان تىبەرى بەلای كۆمەلانىكى ئەنصارىدا كە دانىشتبوون وتەبايى وبرايتى وخۇشەويستى لە نىوانياندا بوو ئەو خۆى ئەوانى دەناسى كە پىش ئىسلام بوونيان دۆزمنى سەر سەختى يەگتر بوون وشەرى بوغات روويدا بوو لە نىوانياندا سەرکردە كانىشيان كۆزرا بوون ئىستاش دەبينىت برايتى وناشتى وتەبايى ھەيە لە نىوانياندا لە بەر ئەو زۆرى بى ناخۆش بوو بانگى يەكەك لە جوولەكەكانى كرد كە بچىتە ناويان ودابنىشيت ولە قسەگرد ندا رۆزى بوعاپيان بەير بەينىتەووە ئەو شەرى كە چاكيان لە يەگتر كوشتو تايادا وبۇ ئەووە ئەو برىنەيان بكوئىنىتەووە و ديسان ھۆزايەتيان تايادا زىندوو بكاتەووە وناشوبەو شەرىك لە نىوان ئەوس وخەزرجدا درووست بكات ئەووە بوو ھاوار بەرز بوويەووە لە ھەردوو لايەنەكە وخۆيان نامادە كرد بۇ شەرىگردن تا پىغەمبەر(ﷺ) ئەو ناژاومىەى شاشى كۆرى قەيسى كوژاندەووە وبرايتى وتەبايى گىراپەووە ناو پىزى ئەوس وخەزرج لە لايەك ولە لايەكى ترەووە لە نىوان كۆچەران ويارمەتى دەران دا.^{۵۷}

^{۵۷} أخرجه : ابن هشام في (السيرة) (٢ / ١٥١) والطبري في التفسير (٧٥٢٤)

٥٩. ﴿پێغەمبەری خوا﴾ (ﷺ) ستایشی یارمەتی دەرمان دەکات ﴿

ئەوێ روون بۆتەوێ بۆ هەموو کەسێک یەکەم کەسانێک کە موسلمان بوون لە خەلکی مەدینەدا یارمەتی دەرمان بوون کە ئەوێلە بەرزە وپایەداریه یان دەست کەوت لە دونیاو دواڕۆژدا هەرۆک خۆی گەورە دەفەرمووی: (وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } { ١٠٠ }) سوره التوبه.

واتە: پێشکەوتووێ یەکەمەکان لە کۆچەرمان و یاریدەرمان ئەوانەش زۆر بە چاکی پەیرەوی ئەوانیان کردووێ وشوێنیان کەوتوون خوالێیان رازیه ئەوانیش لە خوا رازین وێ خوا بە هەشتانیکی بۆ ئامادە کردوون کە رۆوبارەکان دێن و دەچن بە ژێریاندا تێیدا دەمێننەوێ بێ برانەوێ ئەوێه گەشتن بە ئامانجی گەورە و مەھر و مەها قورئان دەفەرمووی: (وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُجْزَوْنَ مِنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } { ٩ }) سوره الحشر.

واتە: بۆ ئەو هەزارانە کە لە پێش کۆچەرماندا نیشتە جێ بوون لە مەدینە وگردیان بە بارمگای باومێ ئەوێ کۆچ بکات بۆ لایان خوێشان دموێ وێ شک نابەن لە دلی خوێاندا هێج جۆرە حەسوودی وپەخیلیه کە بەر ئەوێ بە کۆچەرمان دراوێ باوێ ئەوان دەدەن بەسەر خوێاندا با خوێشان زۆر پێویست بن پێی وێ ئەوێکەسێ خوێ لە رۆژدی دەررونی بپاریزێت بە راستی هەر ئەوانێ سەر فرازان وپێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەگەر لە بەر کۆچکردن ئەبواپە من وێ خۆم دادمانا کە یەکیکم لە یارمەتی دەرمان.^{٥٨}

^{٥٨} (رواه البخاري والسماني من حديث أبي هريرة).

٦٠. ﴿دادومریهکی راست وره‌وای کرد له نیوان دوو کهسه‌که‌دا﴾

هەر شەش زانی فەرمووده ده‌گیرنه‌وه له عوروێ کورێ زوبه‌یره‌وه وتی: زوبه‌یری کورێ
عه‌وام گیرایه‌وه که له‌گه‌ڵ پیاویکی نه‌نصاری که به‌شداری غه‌زای به‌دری کرد بوو ناکۆکی
وکیشه‌ی هه‌بوو له‌ گه‌ڵیدا له‌ سهر ناوی شیویک که هه‌ردوو کیان ناوی باغیان پێ ده‌ دێرا
پێغمه‌مبه‌ر(ﷺ) فەرمووی زووبه‌یر ناوی باغه‌که‌ت بدێره‌و پاشان به‌ره‌لای بکه‌ بۆ
دراوسیکه‌ت پیاوه‌ نه‌نصاریه‌که‌ له‌م حوکمه‌ رقی هه‌ستا و وتی: نه‌ی پێغمه‌مبه‌ر(ﷺ) هەر
له‌به‌ر نه‌وه‌ی که پوورزای خۆته‌؟ پێغمه‌مبه‌ریش(ﷺ) ره‌نگی گۆراو فەرمووی زوبه‌یر
ئاومه‌که‌ت بدێره‌ پاشان ئاوه‌که‌ بگره‌ تا جۆگه‌کان پڕ له‌ ئاو ده‌بی‌ت پێغمه‌مبه‌ر(ﷺ) مافی ته‌واوی
ئاودێرانی به‌ زوبه‌یر به‌خشی به‌لام پێشتر رایه‌کی نیشان زوبه‌یردا که بۆ زوبه‌یر
وه‌نصاریه‌که‌ش باش بوو جا کاتی نه‌نصاریه‌که‌ ده‌ستی له‌ مافی هه‌ڵده‌گرت
پێغمه‌مبه‌ریش(ﷺ) مافی ته‌واوی ئاودێرانی دابه‌ زوبه‌یر به‌ بریارێکی روون و بێ پێیج و به‌نا
ئینجا عوروه‌ ده‌ئی: زوبه‌یر ده‌لێت: وادمانم نه‌م ئایه‌ته‌ له‌ سه‌رم‌ن وه‌و نه‌نصاریه‌دا به‌زی که
خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: (فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا
يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا {٦٥}) (النساء) واته‌: سوێن د به‌
په‌رومردگارت بپروا دارنێن تا تۆ نه‌که‌نه‌ دادومر له‌ هەر ئازمه‌وه‌ و دوو به‌رمکی یه‌کی نیوانیان دا
له‌ پاشان هه‌ست نه‌که‌ن له‌ دموو نیاندا به‌ هیج بێزاری یه‌ک له‌و بریاره‌ی تۆ داوته‌ و مل که‌ج
نه‌که‌ن به‌ ملکه‌ چیه‌کی ته‌واو .

٦١ ﴿یەكسەر برپایان هیئا به قورئان وچاویان پر بوو له فرمیسك﴾

ئێین ئەبی حاتمە دمیگرتەوه له سهعیدی کوری موسەیهب و ئەبو بەکری کوری
عبدورەحمان و عورووی کوری زوبەیرهوه و وتیان: پێغەمبەری خوا (ﷺ) عەمری کوری
نومەییە ی نارد بۆ لای ئەجاشی و نامەیهکی دایە بۆی هەر که گەیشته لای ئەجاشی نامەگهی
خویندەوه و پاشان ناردی بەدوای جەعفەری کوری ئەبو تالیب سورتی مەریەمی بە سەردا
خویندەوه یەكسەر برپایان هیئا به قورئان وچاویان پر بوو له فرمیسك ئا ئەمانە ئەوانە
بیوان که خوی گەوره ئەم ئایەتە ی له بارەیانەوه ناردە خوارەوه که دمهفرمووی: اَلتَّحَدُّنْ اَشَدُّ
النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا
اِنَّا نَصَارَىٰ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِيَسِيْنَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ {٨٢} وَاِذَا سَمِعُوا مَا اُنْزِلَ
اِلَى الرَّسُوْلِ تَرٰى اَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشَّاهِدِيْنَ {٨٣} (المائده).

واتە : سوێند بێت دەبینیت نزیکترینیان له خۆشەویستی بۆ برۆ داران ئەوانەن که دەیان
وت: ئێمه گاوورین ئەوەش له بەر ئەوێهه بێگومان له ناویاندا قەشە وگۆشە گیرانیك هەن که
بە راستی ئەوانە خۆیان بە زل وگەوره دادەنێن هەر کاتی گوێیان لی بوايه ئەو قورئانە ی که
نێردراوێته خوارەوه بۆ پێغەمبەر (ﷺ) دەبینی چاوەکانیان له فرمیسك پر دەبی و دەڕزیت له
بەر ئەو راستیە ی که زانیویانە و بۆیان دەرکەوتوو دەلێن ئە ی پەرۆردگارمان ئەوا ئێمه
باوەرمان هیئا دە تۆش لەگەڵ شایەت دەران ناومان بنوسە .

بوخاری دهگیریتەوه له عەبدوللای کۆری عەبباسەوه وتی: لە تەمیمی داریەوه دەربارە ی
ئەم ئایەتە (یاایها الذین امنوا شهادة بینکم) دەگیریتەوه دەلی هەموو خەلک لی بی بەری بوو
جگە لە من و عەدی کۆری بەردا جا ئەوان کە هەردووکیان نەصرانی بوون و هات وچۆی
شامیان دەکرد و دەچوون بۆ مەککە و زۆر دەمانەوه وە لەوی ئینجا لە پاش کۆچ کردن بۆ
مەدینە شوینی بازەرگانیەکیان گواستەوه بۆ مەدینە جاریکیان لەوی دەرچوون بۆ شام
و گەنجیک لە بەنی سەهەم لە گەلیان هات لە شوینیکدا گەنجەکە مرد کە موسڵمانی تیادا نەبوو
و هسیەتی کرد بۆیان کە ئەو مالە ی پێیەتی بیدەنەوه بە خاوەنەکە ی ئەوانیش دایانەوه بەلام
جامیکی زیوی تیاوو هەلیان گرتوو فرۆشتیان بۆ خۆیان لە پاش سویند خواردن سویند دانیان
جامەکە لە مەککە دۆزرایەوه ئەوانە ی کریبویان لە تەمیم و عەدیمان کپیو پاشان دووکەس لە
میرات گرانی مردوو و هەتەن و سویندیان خوار دکه جامەکە هینی فلان مردوو و شایەتەکە ی
نیە راستەرە لە شایەتیەکە ی ئەوان و نیە دەست درێژیمان نەکردوو و دەفرمووی: جامەکە
وەرگرابەوه لێیان .

٦٢ ﴿خوای گەوره ههوره بروسکهیهکی بۆناردو سوتاندی﴾

بەززار لە ئەنەسەوه —خوای لی رازی بی- گێرایەتەوه که ووتویەتی: پێغمەمبەر(ﷺ) یەمکێک لە ھاوولانی نارد بۆلای پیاویکی گەوره لە بی باومرێان تا بانگی بکات بۆ سەر نایینی نیسلام پیاوێکەش وتی: ئەو خواپەیی تۆ منی بۆلا بانگ دەکەیت چیه؟ ئاسنە؟ مسە؟ زیو؟ ئالتونە؟ ئەنەسیش ھاتەوه بۆ خزمەتی پێغمەمبەر(ﷺ) وھەوالەکەیی بۆ گێرایەوه وپێغمەمبەریش جارێکی تر ناردیەوه بۆلای پیاوێکە. وبانگی کرد بۆلای خوا ئەویش ووتەکەیی پیشووی دووبارەکردەوه ئەنەس گەرایەوه پێغمەمبەر(ﷺ) بۆجاری سییەم ئەنەسی ناردەوه بۆلای پیاوێکە ھەمان ووتەیی پیشووی دووبارە کردەوه ئەنەس ھاتەوه بۆ لای پێغمەمبەر وھەوالەکەیی بۆ گێرایەوه جا خوای گەوره ههوره بروسکهیهکی بۆن نارد ئەو پیاوێ سوتاند پێغمەمبەر(ﷺ) ھەرمووی: بە ئەنەس خوای گەوره ههوره بروسکهیهکی نارد بۆ ھاوولەکەت و سوتاندی ئەنەس ئەو نایەتە ھاتە خوارەوه که دھەرمووی: (وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ {١٣}) سوره الرعد.

واتە: پەرورەدگا ههوره بروسکهگان دهنیری ودمیدات لە ھەرکەسی کە بیھوی لە کاتی کدا ئەوانە دهمە دەمی دەکەن دەربارەیی خوا وئەو خواپە ھیزو توانای زۆر بە تینە

٦٤. ﴿ره بیهه داوای کرد بیهه هاوړی ی پێغه مبهردا (ﷺ) له به هه شتدا﴾

نیمامی موسلیم ریوایهتی کردووه ئه بو فیراس ره بیهه ی کوری که عبی نه سه له می- خوای لی رازی بی- که خزمهت کاری پێغه مبهردا (ﷺ) بوو ده لی شو له گه ل پێغه مبهری خوادا (ﷺ) ده مامه وه ئاوی ده ست نوێزو پیوستیه کانیم بو ده هی نا فه رمووی: داوام لی بکه؟ وتم: داوات لی ده کم هاوړیت بم له به هه شتدا فه رمووی: جگه له وه داوایه کی تر ت هیه وتم: هه ره نه و داوایم هیه فه رمووی: که واته توش یارمه تیم بده به نوێز کردنی زۆر بو راهیانی نه مفسه له سه ره عیبادهت .

٦٥. ﴿به سه ره هاتی عه ره به ده شته کیه که له گه ل پێغه مبهردا (ﷺ)﴾

بو خاری وموسلیم ده گێر نه وه له نه نه سه وه- خوای لی رازی بی- وتی: من له گه ل پێغه مبهردا (ﷺ) ده رۆیشتم پێغه مبه ره به یه کی نه جرائی قه راغ نه ستوری له سه ره شان بوو عه ره بیهکی ده شته کی پی ی گه یشت وزۆر به توندی بوورده که ی راکیشاو منیش سه یری شان وملیم کرد قه راغی بوورده که سوری کرد بۆیه وه به هۆی توند راکیشانی بوورده که وه پاشان عه ره به ده شته کیه که وتی: نه ی موحه مه د (ﷺ) فه رمان بکه به شم بدن له و ماله ی خوا که لات ه پێغه مبه ریش (ﷺ) لای کرده وه به لایدا وپیکه نی ئینجا فه رمانی دام مالی پی بدن .

۶۶ ﴿خۆزگە ژېر خەرىكى نەرممان بۇ دا نايتايە﴾

ئىمامى ترمىزى رىۋايەتى كىردۈۋە لە عەبدوللانى كۆرى مەسعودەۋە -خوای لى رازى بى- دەلى: پىغەمبەرى خوا(ﷺ) لە سەر جەسىرىك خەۋتېۋو پاشان لە خەۋ ھەستاۋ شوئىنى قامىش ۋدارى جەسىرەكە بە تەنىشتىۋە دىار بوو ۋوتمان ئەى پىغەمبەرى خوا خۆزگە ژېر خەرىكى نەرممان بۇ دانائىتايە؟ پىغەمبەرىش(ﷺ) فەرموۋى: من جىم داۋە لە دونىا ۋمن دونىام بۇ جىە؟ من لە دونىادا تەنھا ۋەك ۋولاخ سۈرىك ۋام لە بەر گەرما چۈۋىتتە سىبەرى درەختىك ۋپاش ماۋەپەك بىروات ۋبە جى ى بىلى .

۶۷. ﴿پىغەمبەر(ﷺ) مۆلەتى ئەدا بە مرشد كە عەناق مارە بكات﴾

ترمىزى لە عەمرى كۆرى شوعەيبەۋە لە باۋكەۋە ئەۋىش لە باپىرىۋە دەگىرىتەۋە دەلىت: پىۋىك ھەۋو ناۋى(مرشد بن ابى مرشد) بوو بەندگراۋى لە مەككەۋە دەگۈيزايەۋە بۇ مەدىنە دەلىت: لە مەككەدا ئافرىتىكى زىناكار ھەۋو ناۋى عەناق بوو دۆستى مېرىد بوو پېش مۇسلمان بوۋنى مرشد دەلى پەيمانم دا بوو بە پىۋىكى گىراۋ لە مەككە كە رىزگارى بىكەم دەلىت: شەۋىكى مانگە شەۋ ھاتم بۇ مەككە ۋلە پال سىبەرى دىۋارىكدا خۆم شاردەۋە لەۋ كاتەدا عەناق ھات ۋتارمايى سىبەرەكەمى بىنى لە نىزىك دىۋارەكەدا كاتىك كە نىزىك كەۋتەۋە ناسىمى ۋوتى: مېرىد ۋتم: بەلى مرشد ۋوتى: سلاۋت لى بىت ۋبەخىر بىت ۋمرە ئەمشەۋ لام بىمىنەرەۋە دەلى: منىش ۋتم ئەى عەناق خوای گەۋرە داۋىن بىسى جەرام كىردۈۋە ئەنجا ۋتى: ئەى خەلىكىنە ئەم پىاۋە دىمەۋىت گىراۋەكانتان ببات ۋرېزگارىان بكات مېرىد دەلىت ھەشت

کەس شوینم کەوتن منیش رام کرد و بەرەو کتۆی خەندەمە رویشتم تاکو گەیشتمە ئەشکەوتیک و چوومە ناویەو ئەوانیش هاتن هەتا کو نزیک ئەشکەوتەکە کەوتنەو بەلام خوای گەورە چاویانی لە ناستی من کوێرکرد دەلیت پاشان گەرانبەو بۆ مەککەو منیش گەرامەو بۆلای ھاوڕێکەم و هەلەم گرت کە بیاویکی زۆر قورس بوو پاشان هاتم بە دوا یەکیکی تریاندا و دەست و پێوێندەکەیم کردە وە ئەویشم هەلگرت و یارمەتی دام هەتا کو بمباتەو بۆ مەدینە و چوومە لای پیغمبەری خوا (ﷺ) و تەم: ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) دومەویت عەناق بخوازم و ماری بکەم پیغمبەری خوا (ﷺ) بێدەنگ بوو هیج وەلامیکی نەدامەو هەتا کو نایەتی: (الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ { ٣ }) سوره النور.

واتە: بیاوی زیناکەر ماری ناکات تەنھا ئافرمتی زیناکەر و ئافرمتی موشریک نەبی وە ئافرمتی زینا کار ماری ناکات بیاوی زینا کەر یا بیاوی موشریک نەبی نەو ماری کردن و شوو کردن بە زینا کەرە قەدەمغە کراوە لە سەر ئیمانداران کە ئەو نایەتە هاتە خوارمەو پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی: ئەی مەڕبەد ئەی خوازیت و ماری نەکەیت .

٦٨. ﴿بەسەرھاتی ئەو مائەى كە پێیان دەوترا (ئوبەیرق)﴾

ترمذی و حاکم لە قەتادەى کۆرى نوعمانەو دەگیرنەو کەوتى: مائیک هەبوو لە ناو
 ئیمەدا پێیان دەوترا (ئوبەیرق) بیشرو بەشیر و موبەشەر و بوشەیر پیاویکی دوو ڕوو بوو
 شیعیرى دەووت و هاوێلانی پیغمەمبەرى پێ ئەکەدار دەکرد هەندئى لە عەرەبەکانیش شیعرەکانى
 ئەویان دەماو دەم پێ دەکردو دەیان وت: فائە کەس وای وت: مال و خێزانەکەى بوشەیر لە
 سەردەمى نەفامى و پاشان ئیسلامیش دا هەر ڕەجال و هەزار بوون تەنها خۆراکیان جۆ
 و خورماوو قەتادە دەئیت ڕیفاعەى کۆرى زەید کە مامى من بوو هەندئى خۆراکى کۆرى
 و خستیه جەوهندەمەکی ئاوووە کە قەلغان و شمشیر و چەکیشى تیدا بوو لەژێر خانوووە کە دا
 دزرا بوو جەوهندەگە لە بنەووە کون کرابوو هەرچی چەك و خۆراکى تیدا بوو برا بو و کاتیک
 ڕۆژ بووێووە مام هات و وتی: برازای خۆم ئەم شەو دزیمان لى کراو و جەوهندەگەمان کون
 کراو و خۆراک و چەکمان براووە ئیمە ئەو مائە گەڕاین و پرسیارمان کرد پێیان ووتین ئەم شەو
 مائى بەنى ئوبەیرق ناگریان کرد بۆو لەوانەیه هەندئى لە خۆراکە کەى ئیو بەیت لییان نابیت
 چووین پرسیارمان لە بەنى ئوبەیرق کرد ووتیان بەخوا لەوانەیه لەبیدی کۆرى سەهل مائى
 ئیوێ دزی بیت کە ئەو لەبیدە پیاویکی موسلمان و چاکەکار بوو لە ناوماندا جا کاتیک کە
 لەبید ئەم قەسەیهى بیست شمشیرەکەى هەلگرت و وتی: من دزی دەکەم؟ بەخوا پان ئەم
 شمشیرە تیکە لاوی لاشەتان دەبیت یان ئەم دزراوە ناشکرا دەکەن ووتیان، وازمان لى بێنە تۆ
 دزنیات جا پرسیارمان کرد دەربارەى ئەو مائە تا وای لى هات گومارمان نەما کە ئەوان دزیوانە
 مامەم وتی: برازاکەم بەلکو برۆیت بۆ خێمەتى پیغمەمبەر(ﷺ) و ئەمەى بۆباس بکەیت

دەلى منىش چووم بۇلاى پېغەمبەر ويۇم ياس كرد كه بنه ماله يەكى بى خىرى ناو خۇمان دەست درىزيان كردۆته سەر مامەم وجە ومنده كەيان كوون كردووه وخۇراك وجە كيان لى دزېوه با چەكەكە بگەرىننەووه بەلام پيوستمان بە خۇراكەكە نيه پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: دواتر لى ى دمكۆلمەووه جا كه بەنو ئوبەىرق ئەمەيان بيست هاتن بۇلاى پياويكى خرمى خۇيان كه ناوى نوسەيدى كورى عوروو بوو لەم بارەبەووه قسەيان لەگەلدا كردو هەندى لە پياوانى بنەمالەكەيان كۆكردهووه وجوونه خرمەتى پېغەمبەر (ﷺ) ووتيان بەراستى قەتادەى كورى نوعمان ومامەكەى خانەوادەبەكى ناو نيمە كەماليكى موسلمان و چاكن بە دزى تاوانباريان كردوون بەبى بەلگەو دلتيا بوون قەتادە دەلتيت : منىش رۇيشتەووه خرمەت پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: مائىك تاوانبار دەكەن بە دزى كه باسى چاكەيان دەكرىت وهىيچ بەلگەش بەدەستەووه نيه بۇ تاوانەكە؟ منىش گەرامەووه بۇلاى مامەم وهەوالەكەم بۇ گىرايەووه وتى: خوا يارمەتى دەرە زۇرى پى نەجوو قورنان دابەزى وفەرمووى: (إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا { ۱۰۵ } وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا { ۱۰۶ } وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَالُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا { ۱۰۷ } يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُمْ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّنُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَفْعَلُونَ مُحِيطًا { ۱۰۸ } هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلِ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا { ۱۰۹ } وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا { ۱۱۰ } وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبْهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا { ۱۱۱ } وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِينًا فَقَدْ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا { ۱۱۲ } وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ

عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهْمَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضْلُواكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا {۱۱۳}

(النساء).

واتە: بىگومان ئىمە دانىبەزاندۆتە سەر تو ئەم قورنانه بە راستى بۆ ئەوۋى بىرپار بەدى لە نىوان خەلكىدا بەو بىرپارەى كە خوا نىشانى داويت وە بۆ ناپاكان مەبە بەپارىزە روداواچى داۋاى لى خوشبوون لە خوا بكە بەراستى خوا لىخوشبووى بەبەزەبى يە بەرگرى مەكە لەوانەى ناپاكي دەكەن دەربارەى خۇيان بىگومان خوا خوشى ناويت ئەوانەى كە بەردەوام زۆر ناپاك و كوناھبارن تاوانەكانى خۇيان دەشارنەوۋە لە خەلكى لە ترساندا ونايشارنەوۋە لە خوا شەرم ناكەن لە خوا لە كاتىكدا خوا لە گەلىاندایە كاتى بە نەينى لە شەودا تەكىردەكەن و قەسەيەك دەكەن خوا بى ى رازى نىيە وەخوا ھەمىشە زاناو ئاگادارە بەھەر كەردەمىيەك كە ئەوان دەيكەن ئىمانداران بىدارىن وا ئىۋە بەرگرىتان لە ناپاكان كەرد لە زىيانى دونىادا دەى ئايا كى بەرگرىان لى دەكات لە سزای خوا لە رۆزى داويدا يان كى كاروبارىان دەگرىتە دەست وەھەر كەس كەردەمىيەكى خراب بكات يان ستە م لە خۆى بكات پاشان داۋاى لى خوشبوون لە خوا بكات دەبىنيت خوا لىبوردەى مېھربانە وە ھەر كەسىك گوناھىكى گەورمبكات بىگومان زىيانى ئەو گوناھە لەسەر خۆپەتى وە خوا ھەمىشە زانای كار دروستە وە ھەر كەسىك گوناھىك بكات بەھەلە يان گوناھىك بكات بەقەستى پاشان ئەو تاوانە بخاتە سەر بى تاوانىك ئەوۋە بىگومان خستووپەتيە ئەستۆى خۆى سزای بۆھتانيك و تاوانىكى ناشكرا وە ئەگەر بەخشش و بەزىي خوا بەسەر تەوۋە نەبوايە ئەى موحەمەد(ﷺ) بى گومان دەستەيەك لەو ناپاكانە بەنياز بوون

كە گومرات بکەن بەلام ئەوانە بەس خۇيان گومرا دەكەن وە ئەوانە ھىيچ زيانى ناگەيەنن بە
تۆ و خوا ناردوو پەتھە خوارەوہ بۆ سەرت قورئان و دانایی وە ئەوہى كە نەتەمزانى فەيرى کردى
وہ ھەمیشە بەخششى خوا بەسەر تۆوہ زۆر گەورەيە خائىنەكەش مالى بەنى ئوبەيرىق بوو جا
كاتىك قورئان لەم بارەوہ دابەزى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) چەكەكانى گەرانندەوہ بۆ رىفاعەو
بوشەيرىش پەيوەندى کرد بە موشرىكەكانەوہ و جووہ مالى سەلافەى كچى سەعد نىتر خواى
گەورە ئەو ئايەتەى ناردە خوارەوہ دەربارەى سەلافە كە دىفەر مووى: (وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ
بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ لُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَطُغِيَ جَهَنَّمَ وَرِئَاءَ مَصِيرًا
{۱۱۵} (النساء)

واتە: ھەرگەسىك دژايەتى پىغەمبەر(ﷺ) بكات پاش ئەوہى كە رىبازى راستى بۆ پروون
بوو پەوہە و شوپىنى رىگايەكى تپ بکەوئ بىجگە لە رىگەى بپرواداران پرووى و مردەگيرىن بۆ ئەو
رىبازەى كە ھەلى بژاردووە و دەيخەينە دۆزەخ ئاى چ پاشە روژىكى خراپە .

۶۹. ﴿بەر راستى خوشەويستى راستە قىنە دەبى ئاوابى﴾

ئىمامى تەبەرانى دەگىرتەوہ لە عانىشەوہ- خواى لى رازى بى- دەئيت: پياويك ھات بۆلاى
پىغەمبەر(ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) لە خۆم و كورەكەم و مال و مندالم زياتر تۆم
خۆش دەوئ ھەندى جار لە مالى خۆمدا بىرت دەكەم و نارام ناگرم تا دىم سەيرت دەكەم
و كاتىكىش بىر لە مردنى خۆم و تۆ دەكەمەوہ دەزانم كە تۆ جوويەتە بەھەشت پلەو جىگەت
بەرز دەگىرتەوہ لە گەل پىغەمبەراندا منىش ئەگەر بچمە بەھەشت دىترسم نەتەيىنم
پىغەمبەرىش(ﷺ) ھىيچ وەلامى نەدايەوہ تا جوبرىئىل بەم ئايەتەوہ دابەزى: (وَمَنْ يُطِيعِ

اللَّهُ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا { ٦٩ } (النساء)

واتە: ھەرکەسنىڭ گويىرايەلى خواو پېغەمبەر بىكات جا ئەوانە لەگەل كەسانىكن كە خوا بەھرى رېشتوو بە سەرياندا لە پېغەمبەران وراستگويان وشەھيدان وپياو چاكان وە ئەوانە چ ھاوپى وھاوئىكى چاكن.

۷۰. ﴿خېزانەكانى پېغەمبەر(ﷺ) دەستيان ھەنگرت لە داواكارىيەكەيان﴾

ئىمامى موسلىم لە عەبدوللاى كورى جابىرەو دەگىرپىتەو كە ووتوويەتى: ئەبو بەكر رۇيشت بۇلاى پېغەمبەر(ﷺ) داواى مۇلەتى كرد بىچىتە ژورەو بىنى خەلك لەبەر دەرگا كەيدا دانىشتوون مۇلەت بە ھىيچ كەسنىكان نەدراو بۇ چوونە ژورەو وتى: مۇلەت درا بە ئەبو بەكر ورۇيشتە ژورەو پاشان عومەر ھات مۇلەتى چوونە ژورەو ھى خواست ئەويش مۇلەتى پى درا بىنى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) دانىشتوو و خېزانەكانىشى بە خەفەتبارى وبەبى دەنگى بە دەوریدا دانىشتبوون پاشان عومەر وتى: سويند بە خوا قسەيەك دەگم پېغەمبەر(ﷺ) پى بکەنى وتى: خۆزگە ئەى پېغەمبەرى خوا چاوت لى بوايە خېزانم داواى نەفەقەى لى دەگرم منىش ھەئسامەو بۆى ودام بە گەردنىدا پېغەمبەر(ﷺ) پى كەنى وتى: ئەم ھاوسەرانەى منىش كە دەيان بىنى بە دەورى مندان داواى نەفەقەم لى دەكەن ئەبو بەكر ھەستا بۇ عائىشە مالى بە گەردنىدا ھەرۈھا عومەرىش مالى بە گەردنى حەفصەداو ھەردووكيان دەيان وت: پىيان داواى شتىك دەكەن لە پېغەمبەرى خوا(ﷺ) كە نىيەتى؟ ئەوانىش ووتيان سويند بەخوا ھەرگىز داواى شتىك ناكەين لە پېغەمبەر(ﷺ) كە ئەى بىت

پاشان مانگیك یان بیست و نۆ رۆژ دوورکه و تهوه لییان وجیی لی جیا کردنه وه جا نه م نایه تهی
 بۆ هاته خواره وه که دهه رمووی: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِذْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
 وَرِزْقَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأَسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً {٢٨} وَإِن كُنْتُنَّ تُرِذْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْآخِرَةَ
 فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسَنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْراً عَظِيماً {٢٩} الاحزاب .

واته: نهی پیغه مبهردا (ع.ه) به خیزانه کانت بلی نه گهر نیوه زیانی دنیاو رازاوهی نهوتان دهوی
 هه مووتان وهرن موته تان پی بدهم موته پارو شتومه کیکه دهه ریته نافرمتی ته لاق دراو
 وته لاق تان بدهم به ته لاق دانیکی چاک وبی زیان و نه گهر نیوه خواو پیغه مبهردا که ی وپاداشتی
 رۆژی دواپی تان دهوی نه وه بیگومان خوا ناماده ی کردووه بۆ چاکه کاران له نیوه پاداشتیکی
 گه وه جابیر ده ئیت: پیغه مبهردا (ع.ه) له عانی شه وه دهستی پی کرد وهه رمووی: نهی عانی شه
 دهه ویت کاریک بخرمه به دهست پی خوشه په لهی تیدا نه کهیت هه تا پرس ورا به باوک
 وداپکت ده کهیت؟ عانی شهش وتی: نه و کاره چیه نهی پیغه مبهردا (ع.ه) خوا (ع.ه) پیغه مبهردا (ع.ه)
 نایه ته که ی به سه ردا خوینده وه پرس ورا به باوک وداپکم بکه م نه خیر وانا که م به لکو خواو
 پیغه مبهردا که ی وپاداشتی دوا رۆژ هه لدمیژم وه داوات لی ده که م نه م قسه ی من کردم به
 هیج کام له خیزانه کانت نه ئیت پیغه مبهردا (ع.ه) هه رمووی: هه ر نافرمتیک له وان په سیارم لی
 بکات پی ی ده ئیم که خوا منی به نا په حهت کارو نا په حهت هینه رنه نار دووه به لکو به فیرکار
 وناسانکار نار دوومی.

۷۱. ﴿ جوولەكەكان وەلامى پېغەمبەريان پى ئەدرايەوہ ﴾

ئىمامى ئەحمەد گېرايەوہ لە عەوفى كۆرى مالىكەوہ —خوای لى رازى بى- دەلى: رۇژىك پېغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەستاو رۇشىت منىش لەگەلىدا رۇشىتم رۇشىتىن تا جووينە ناو كەنىسەى جوولەكەكان لە مەدىنە لەو رۇژمۇشدا جەزنى ئەوان بوولە بەر ئەوہ ئەو رۇشىتنەى ئىمەيان پى ناخۇش بوو بۇ ناويان ئىنجا پېغەمبەرى خوا(ﷺ) پىيانى فەرموو: ئەى خىلى جوولەكە لە ناو خۇتاندا دوانزە پياوم نىشان بەدن شايەتى بەدن كە ھىيچ پەرسىراوىك نى بە جگە لە خوا وشايەتى بەدن كە موخەممەدىش پېغەمبەرى خواپە خوای گەورە ئەو خەشم وغەزەبەى كە لە جوولەكەى گرتووە ھەلى دەگرئ لە سەر ھەموو جوولەكەيەك كە لە ژىر چەترى ئاسماندا بىت جا جوولەكەكان بى دەنگ بوون كەسيان وەلامى پېغەمبەريان ئەدرايەوہ پاشان سى بارەى كەردەوہ لىيان ھىيچ كەس وەلامى ئەدرايەوہ جا پېغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموو: ئەوہى لە ئىوہم وىست نەتان كەرد دەى سوپىند بەخوا بىگومان ھەر من كۆكەرەوہم كە ھەموو خەلك لە بەر پىم دا حەشر دەگرىت وە من كۇتا پېغەمبەرم منىشم پېغەمبەرى ھەئىزاردە لای خوا باوېرم پى بىنن يان باوېرم پى نەھىنن پاشان گەرايەوہ ومنىش لەگەلىدا بووم خەرىك بوو دەرۇشىتىنە دەرەوہ لە كەنىسەكە پىاوىك كە لە دوامانەوہ بوو بانگى كەردو وتى: لە شوپنى خۇت راوەستە ئەى موخەممەد(ﷺ) ئەنجا ھاتە پىشەوہ وتى: ئەى خىلى جوولەكە من بە پىاوىكى چۆن دەناسن ئەوانىش ووتيان سوپىند بە خوا لە ناو ئىمەدا كەس نەپە لە ئۇ شارەزاتر وتىگەپشتوو تربىت بە كىتېبى خوا بە ھەمان شېوہ باوكىشت پىش تۆ و باپىرىشت پىش باوكت لە ھەموو مان شارەزاتر بوون بە كىتېبى خوا وتى: دەى من شايەتى

دهدم که بێگومان نهم موحه مهده نهو پێغه مبهریه که له تهورات دا ناوی هاتوووه و دهیخویننهوه جووله که کان ووتیان: درۆ دهکهیت وراست نی یه و بهر بهر چیان دایهوه و قسهی ناشرین و خراپیان پێ وت پێغه مبهری خواش (ﷺ) ههرمووی: ئیوه درۆ دهکهن هییج قسهیه گیشتان لێ و مرناگیریت چونکه که مێک له مهو پیش نهو متان وت دهرباره ی چاکی نهو و کهووتتان به لام که باوه پری هیناو موسلمان بوو به درۆزنتان له قه لهم دا نهو قسه نابیه جیانه تان پێ وت که پیتان وت بۆیه قسه ی ئیوه دهرباره ی نهو و مرناگیرێ جا ههرسیکمان پێغه مبهری خوا (ﷺ) و من وعه بدولای کۆری سه لام چووینه دهره وه بهو هۆیه وه خوی گهوره نهم ئایه ته ی نارد هه خواره وه: (قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنَ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَّا أَتُكْبَرْتُمْ إِنْ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ { ۱۰ } الاحقاف

واته: نه ی موحه مهده (ﷺ) بلێ پیم بلین نه گهر نهم قورنانه له لایه ن خواوه بێ ئیومش باوهرتان پێ نه هینابی و مه که سیك له نه وه ی ئیسرا ئیل شایه تی دابی له سه ر وینه ی نه وه ی وا له قورنانه دا جا ئیمانی هینا بێ که چی ئیوه خو تان به گه وه زانی بێگومان خوا رینموونی گه لی سه مه کاران ناکات .

٧٢. ﴿بەسەر هاتی پیاوێ چاوشینە کە چاوەکانی وەك چاوی شەیتان

بوو﴾

ئیمامی ئەحمەد گێڕاویەتەووە لە عەبدەللائی کورپی عەبباسەووە. خۆی لێ پازی بێ- وتی:

پێغمبەر(ﷺ) وچەند موسڵمانیکی هاوێتی لە سێبەری مائیک لە مائەگانی پێغمبەردا

(ﷺ) دانیشتبوون کەسێبەرکە هەر ئەومندە بوو تیا دا جێیان بوو بوویەووە فەرمووی:

تۆزیکێ تر کەسێک دێتە ناوتان چاوەکانی کە پێیان دەبینی دەتیی چاوی شەیتانە جا کە هات

کەستان قەسە لەگەڵدا نەگەن پاشان بیاوێکی چاوشین هات پێغمبەرش(ﷺ) بانگی کردو

قەسە لەگەڵدا کرد فەرمووی: لە بەر چی تۆو فلان کەس وفلان کەس چەند کەسێکی ناو هێنا

جێیۆم بێ دمدەن ئەو پیاوێش پۆشت وئەو کەسانە ی بانگ کرد کە پێغمبەر(ﷺ) ناوی

هێنان جا دەستیان کرد بە سوێند خواردن وپاگانه کردن بۆ پێغمبەر(ﷺ) نێتر خۆی

گەورەش ئەم ئایەتە ی دابەزاند کە دمه‌رمووی: (يَوْمَ يَعْثُرُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَخْلِفُونَ لَهُ كَمَا

يَخْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَّا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ {١٨}) المجادلة.

واتە : لە پۆزیکدا کە خوا هەموویان زیندوو دماکاتەووە ئەوسا سوێندی بۆ دهمۆن هەرچۆنی

سوێندیان دهموارد بۆ ئیووە لە دنیا دا وە وادەزانن شتیکیان بە دەستەوویە با بزەن نەبە راستی

هەر ئەوانن درۆزن .

۷۳. ﴿رووخساری پیغهمبه﴾ (ﷺ) گه شایه وه وهک نه وهی زیږ پوښ بیت ﴿﴾

بکات .

٧٤. ﴿خِزَانَهُ كَيْ وَتَىٰ فَرُوشَتْنَه كَه ت به قازا نجه﴾

ئەحمەد و بەغەوی و حاکم لە ئەنەسەو هیناویانە کابرایەک وتی: ئەی پێغەمبەری خوا
 فلان کەس دار خورمایەکی هەبە و منیش دیوارەکەم لایەتی دەی پێی بلێ تا بەشم بەت
 پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو: (اعطه إياها بنخلة في الجنة) واتە: بەرامبەر بە دار
 خورمایەکی بەهەشت بیدەرێ بەلام کەسەکە نامادە نەبوو ئەبوو دەحداح هات ووتی: ئەو دار
 خورمایەم پێی بفرۆشە بەرامبەر حەوشەکەم ئەویش رازی بوو ئەنجا ئەبوو دەحداح هات بۆلای
 پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا دار خورماکەم لێ کەری دەی بیدە پێی من داومە
 بە تۆ فەرمووی: (کم من عنق راح لابي الدحداح في الجنة) واتە: چەند دار خورمای پەر
 بەر لە بەهەشتدا بۆ ئەبوو دەحداح دانراون چەند جارێک فەرمووی پاشان ئەبوو دەحداح چوو
 بۆلای ژنەکە ی ووتی: ئەی ئوم دەحداح لەو حەوشە برۆ دەرێ فرۆشتووومە بە دار خورمایەکە ی
 بەهەشت ئەویش وتی: فرۆشتنیکی بە قازانجە یان شتیکی لەو جوۆری وت.^{٥٩}

^{٥٩} (صحيح له الإصابة ج ٤ ص ٥٩ دا وا هاتوو هەیسەمی ج ٩ ص ٣٢٤ دەلێت: ئەحمەد و تەبەرانى بە سەلەدی
 صحیح هیناویالە.

۷۵. ﴿ بىرسىيەتى بە رووخسارى پىغەمبەرھوھ (ﷺ) ديار بوو ﴾

بوخارى لە ئەبو مەسعودى ئەنسارىيەوھ ھىناويەتى دەلىت يەككە لە بشتىوانان ھەبوو پېى دەوترا ئەبو شوغەيب غولامىكى قەلەى ھەبوو وتى: خواردنىكم بۇ نامادە بکە تا پىغەمبەر (ﷺ) وپىنج كەس بانگ بکەم يەككە شوئىيان كەوت پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى : تۆ ئىمە ئەم پىنجەت بانگکردوو ئەمەش كابرايەكە شوئىنمان كەوتووھ ئەگەر دمتەوئىت مۆلەتى بدە ئەگەرىش دمتەوئىت وھرى مەگرە وتى مۆلەتم داوھ.

ئىمامى موسلىم (ج ۲ ص ۱۷۷) لە ئەبو مەسعودھوھ بەو جۆرە ھىناويەتى پىغەمبەرى (ﷺ) بىنى وبرىسيەتى لە رووخسارىدا بە دىکرد بە غولامەكەى وت: قور بەسەر خواردنىكىمان بۇ نامادە بکە بۇ پىنج كەس .

۷۶. ﴿ پىغەمبەر (ﷺ) راوئىزى کرد بە جبريل سەلامى خواى لى بى ﴾

يەعقوبى كورى سوفيان لە عەبباسەوھ- خواى لى رازى بى - ھىناويەتى دەلىت خواى گەورە يەككە لە فريشتەكانى لە گەل جبريل (سەلامى خواى لى بى) نارد بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) فريشتەكە بە پىغەمبەرى (ﷺ) وت: خواى گەورە سەرپشكت دەكات لە نيوان ئەوھى بەندەيەكى پىغەمبەر بىت يان بادشاھەكى پىغەمبەر بىت پىغەمبەر (ﷺ) لاىكردەوھ بەلاى جبريلدا وەك ئەوھى راوئىزى بى بكات ئەوئىش نامازەى بۇ کرد كە خاكى بە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمووى بەلكو بەندەيەكى پىغەمبەرم دواى ئەو قسە بە پالدانەوھ نانئىكى تەواوى نەخوارد تا ئەو كاتەى گەرايەوھ لای خواى گەورە.^{۱۰}

^{۱۰} بوخارى لە (التارىخ) ونەسائىش ھىناويانە ھەروھەا لە (البدايە) و (النهايە) ج ۶ ص ۸۴۸ دا ھاتوھ.

۷۷. ﴿لە مالى پشتيوانان كەس ھىندەي مالى ئەبوسەعيد دەولەمەند

نەبوو﴾

ئىبن جەرر لە ئەبوسەعيدەو ھىناوئەتى رۇژىك بەيانى كىردەو ۋەتاو برسەيتى بەردىكى لەسەر سكى دانابوو ژنەكەي يان كەنيزە كەكەي پىيى وت: بىرۇ بۇ لاي پىغەمبەر(ﷺ) ۋاداۋى لىيكە ھالان كەس جوو بۇلاي ۋاداۋى لىكرد ۋىيىدا منىش جووم بۇلاي پىغەمبەر(ﷺ) ۋوتارى دەخوئىندەو بەو ھەرمائىشەي گەيشتم كە دىفەرموو: ئەوئەي دەولەمەندى بوئ ۋاداۋەكات خوا دەولەمەندى دەكات كى خۇي بگرىت خوا دەچىت بە ھاناپەو ۋناگاي لىيە ھەر كەس داو الە ئىمە بكات يان پىيى دەمىن يان سۆزو بەدەمەو جوونمان بۇي دەبىت نەبو ھەمزە گومانى ھەبوو ھەركەس لە ئىمە داۋانەكات لامان خۇشەوئىستە لەوئەي داۋامان لا دەكات دەئىت منىش گەرامەو ۋاداۋى ھىچەم لى نەكرد دواتر خوا بەردەوام رۇزى بۇ دەناردىن تا ئەوئەي بىروام ۋابوو كەس لە مالى پشتيوانان ھىندەي ئىمە دەولەمەند نەبوو.^{۶۱}

۷۸. ﴿پا بەندبوونى سەوبان بە ۋوتە پىرۋزەكەي پىغەمبەر(ﷺ)﴾

ئەھمەد ۋەئەسائى ۋئىبن ماجە ۋئەبو داود بە سەنەدى سەھىح لە سەوبانەو ھىناوئە دەئىت: پىغەمبەر(ﷺ) ھەرمووي: (من يكفل لي أن لا يسأل الناس شيئا أتكفل له بالجنة) ۋاتە: كى زامنى ئەوئەم بۇ دەكات داۋاي ھىيچ لە كەس نەكات زامنى بەھەشتى بۇ دەكەم من ۋتەم: من ئىدى داۋاي ھىيچ لە كەس ناكەم ئىبن ماجە ۋا ھىناوئەتى دەئىت: داۋاي ھىيچ لە خەلك مەكە سەوبان جار ھەبوو ھامچىكەي لە سەر ۋولاخەكەي دەكەوت بە كەسى نەدەوت بىدەرمەو دەستم دادەبەزى ۋ ھەئىدەگرتەو.^{۶۲}

^{۶۱} لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۲۲ دا ۋاھاترە .

^{۶۲} لە الرغب والرهيب ج ۲ ص ۱۰۱ دا ۋاھاترە .

۷۹. ﴿پێغمبەری خوا﴾ (ﷺ) فەرمانی کرد راخەرکە بگێرێنەووە بۆ نافرەتەکە

بەبێهەقی لە عانیشەووە خۆی لێ رازی بێ- هیناویەتی دەلێت: نافرەتێکی پشتیوانان هات بۆلام سەیری راخەرکە پێغمبەری (ﷺ) کرد کە قەیفەیک بوو راخەرێکی بۆناردم و پێغمبەر (ﷺ) هاتە ژۆرەووە بۆلام و فەرمووی: ئەو عایشە نەمە چیە ؟ و تەم: ئەو پێغمبەری خوا فلانە نافرەت هات و راخەرکە تۆی بینی و چوو نەمە بۆناردم فەرمووی: بگێرێنەووە عایشە سویند بە خوا ئەگەر بمویستایە خۆی گەورە شاخی زێڕو زیوی پێدەدام.^{۶۳}

۸۰. ﴿ئەبو جوحەیفە تا مرد تیری سکی نانی ئەخوارد﴾

تەبەرانی لە ئەبو جوحەیفەووە هیناویەتی دەلێت : گولێرمەگم بە گۆشتێکی چاکەووە خواردو هاتم بۆلای پێغمبەر (ﷺ) و نزگەرەم هەبوو پێغمبەر (ﷺ) فەرمووی: (أَكْفَ عَنَا جِشَاءُكَ أَبَا حَافِصَةَ فَإِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ شَبَعَا فِي الدُّنْيَا أَطْوَلَهُمْ جَوْعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ).

واتە: ئەبو جوحەیفە نزگەرەگەتمان لێ بە دوور بگرە چونکە ئەو کەسانە کە لە دنیا دا زیاتر تیرن لە رۆژی دوایدا برسێتیا ن دوور و درێژترە دوا ئەو ئەبو جوحەیفە تا مرد تیری سکی نانی ئەخوارد نانی بەیانی بخواردایە نانی شەوی نەدەخوارد یان نانی شەوی بخواردایە نانی بەیانی نەدەخوارد.^{۶۴}

^{۶۳} (حەبیب حەسەن) ئەبو شەیخ بە دوورو درێژ تر لەو هیناویەتی لە (الترغیب والترهیب) ج ۵ ص ۱۶۲ دا واهاتووە.

^{۶۴} هەبەسەمی ج ۵ ص ۲۶ دەلێت: تەبەرانی لە دوو موعجەمی وسط و کبیر دا بە چەند سەنەدێک لە سەنەدەکانی (العجم الکبیر) دا موحەممەدی کۆری خالیدی کوفی هەمە کە نایاسم کەسەکانی دیکە جێ متمانەن، ئێین عەبدولبەر لە (الاستیعاب) ج ۴ ص ۳۷ بەو جۆرە هیناویەتی بەزار بە دوو سەنەد بە کورتی بەو جۆرە هیناویەتی و کەسەکانی هەردوو سەنەدەکە جێ ی متمانەن .

هەبەسەمی ج ۱۰ ص ۳۲۲ و دەلێت: ئەبو نەعیم لە (الحلیە) ج ۷ ص ۲۵۶ لە ئەبو جوحەیفەووە بەو واتایە هیناویەتی و لەوێوە کە دەلێت نانی ئەخوارد تا کۆتای فەرموودەکە نەهێناوە .

۸۱. ﴿ھاۋەلان بە ھەرمايشته كەى پىغەمبەر(ﷺ) زۆر دلخوش بوون﴾

بوخارى وموسليم لە نەنەسەۋە ھىناۋايانە كە پەرسىياري كەرد لە پىغەمبەر(ﷺ) پۇزى دوايى كەى دىت؟ پىغەمبەر(ﷺ) ھەرموۋى: چىت بۇ نامادە كەردوۋە ؟ وتى: ھىيچ بەلام خواو پىغەمبەرى خوام خۇشەدەۋىت ھەرموۋى : تۇ لەگەل ئەۋەدايت كە خۇشت دەۋىت ئەنەس وتى: بە ھىيچ شتىك دلخوش نەبوۋىن ھىندەى بەۋ قەسى پىغەمبەر(ﷺ) دلخوش بوۋىن كە ھەرموۋى: تۇ لەگەل ئەۋەدايت كە خۇشت دەۋىت ئەنەس دەلىت: مەن پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ونەبو بەگرو عومەرم خۇش دەۋىت ھىوادارم بە خۇشە ويستىم بۇيان لە گەلىان بەم لە گىرەنەۋەپەكى بوخارىدا كەسىكى لادى نشىن ھات بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا پۇزى دواى كەى دىت؟ ھەرموۋى: ھاۋار بۇت چىت بۇ نامادە كەردوۋە؟ وتى: ھىيچەم بۇ نامادە نەكەردوۋە جگە لەۋەى خواو پىغەمبەرى خوام خۇشەدەۋىت ھەرموۋى: تۇ لەگەل ئەۋە دايت كە خۇشت دەۋىت وتى: نىمە واين؟ ھەرموۋى: بەلى نىمەش ئەۋ پۇزە زۆر خۇشەال بوۋىن.

۸۲. ﴿بەسەر ھاتى زەمامى كۆرى سەعلەبە لە خەمەت پىغەمبەرى

خودا(ﷺ)﴾

ئىبن ئىسھاق لە ئىبن عەبباسەۋەخۋاى لى رازى بى- ھىناۋىيەتى دەلىت: بەنو سەئىدى كۆرى بەگەر زەمامى كۆرى سەعلەبەيان نارد بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) نەۋىش چوو بۇلاى و ووشترەكەى لە بەردەم دەرگاى مزگەۋتدا بە جىھىشت دوايى بەستىمەۋە وچۈۋىە مزگەۋتەۋە پىغەمبەر(ﷺ) لە ناۋ ھاۋەلانىدا دانىشتىبوو زەمام كەسىكى قۇ درىزى خاۋەن پەرج بوو كە دوو پەرجى ھەبوو ھات تا لە بەردەم پىغەمبەردا(ﷺ) ۋ لە بەردەم ھاۋەلانىدا ۋستاو وتى: كامتان كۆرى عەبدول مۇتەلىبە؟ پىغەمبەر(ﷺ) ھەرموۋى: مەن ئەۋم وتى: مۇھەمەد ھەرموۋى: بەلى ؛ وتى: ئەى كۆرى عەبدول مۇتەلىب مەن لە مەسەلەيكدە پەرسىياري لى دەكەم ۋلىت توۋرەم دەى

وورىاي خۆت بە ئەۋىش فەرموۋى: ھىيىچ لە خۇمدا شك نابەم دەى پرسىيار لە سەر ئەۋە بگە
 كە ۋاى دەبىنىت ئەۋىش ۋتى: بۇ خاترى خۋاى تۆۋ خۋاى ئەۋانەى پېشۋوت ۋنەۋانەى
 دۋاترىشت ئايا خۋا تۆى بە پېغەمبەرى ناردۋوۋ بۇ ئىمە؟ فەرموۋى: ئەرى بەخۋا ۋتى: دەى بۇ
 خاترى خۋاى خۆت ۋنەۋانەى پېش تۆۋ دۋاى تۆ خۋا فەرمانى پې كىردۋىت تا فەرمانمان پې
 بگەيت بە تەنھا ئەۋ بېەرستىن ۋھىيىچ ھاۋەلىكى بۇ دانەننېن ۋۋاز لەۋ بتانە بھىنېن كە باب
 ۋباپىرانمان پەرەستۋيان؟ فەرموۋى: ئەرى بەخۋا ۋتى: سۋىنىت دەدەم بە خۋاى خۆت
 ۋنەۋانەى پېش خۆت ۋدۋاى خۆت خۋا فەرمانى پې كىردۋىت تا ئەۋ پېنچ نۆپزە بگەيت؟
 فەرموۋى: بەلى پاشان فەرزەكانى ئىسلامى ناۋ ھىنا فەرزى زەكات ۋرۆزۋ ھەج ۋشەرىعەتەكانى
 ئىسلام ۋلە ھەر كامىاندا سۋىندى دەدا تا لە ھەموۋيان بوۋىيەۋە ۋتى: دەى شاىەتى دەدەم ھىيىچ
 پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ موحەمەدىش پېغەمبەرى خۋايەۋ ئەۋ فەرزانە بەجى
 دەگەيەنەم دۋور دەكەۋمەۋە لەۋەى دۋورە پەرىزىت لى كىردۋون ئىتر زىادۋ كەمى تىادا ناكەم
 پاشان گەراپەۋە بەرمەۋلاى ۋۋشترەكەى پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: (إن صدق ذو العقيصتين
 دخل الجنة) ۋاتە: ئەگەر خاۋەن دۋو پىرچ راست بكات دەچىتە بەھەشتەۋە ئىنجا پىشمەى
 ۋلاخەكەى كىردەۋە ۋگرتى ۋچۋۋىيەۋە بۇ ناۋ ھۆزەكەى ۋھەموۋيان لە دەۋرى كۆبۋونەۋە يەكەم
 قىسە كىردى ئەۋە بوۋ : ئاى لە خراپى ۋپىسى لات ۋعوززا ئەۋانىش ۋوتيان ۋس بە زەمام لە
 نەخۋشى پېشت بىرسە كە تۋۋشت نەبىت بىرسە لە ۋەى تۋۋشى شىتى نەبىت ئەۋىش ۋتى:
 قورپان بەسەر بەخۋا ئەم دۋۋانە سوۋد ۋزىان ناگەيەنن خۋا پېغەمبەرىكى ناردۋوۋ ۋكتىبىكى
 بۇ دابەزاندۋوۋ كە لەۋ بارەتان پىزگارتان بكات مەن شاىەتى دەدەم ھىيىچ پەرستراۋىك نىيە جگە
 لە خۋاۋ موحەمەدىش بەندەۋ پېغەمبەرى ئەۋە مەن لەۋاى ئەۋەۋە فەرمان ۋپىگىرەكانەم بۇ
 ھىناۋن سۋىند بە خۋا ئىۋارە نەھات تا ھەموۋ ۋن ۋپىۋايان مۇسلمان بوۋن ئىبن عەبباس-
 خۋاى لى رازى بى- دەلىت: نەمان بىستۋوۋ ۋمەدى ھىيىچ ھۆزىك چاكىر بىت لە زەمامى كۋرى
 سەلەبە نىمامى نەحمەدىش لە پىگەى ئىبن ئىسحاق ۋ نىمامى ئەبۋ داۋدىش لەۋ پىگەۋە
 ھىناۋىەتى ۋاھىدىش دەلىت: ئىۋارەى ئەۋ رۆزە نەھات تا ھەموۋ ۋن ۋپىۋايان مۇسلمان بوۋن
 ۋمىزگەۋتياۋ بىناىد ناۋ بانگيان دا

۸۲. ﴿ پێغەمبەری خوا (ﷺ) ادوو عایەکی جیای کرد بۆ ئەبو ریحانە ﴾

ئەحمەد و نەسائی و تەبەرائی لە ئەبو ریحانە وە -خوای لی رازی بی- هیناویانە دەئیت، لە شەڕێکدا لە گەڵ پێغەمبەر (ﷺ) بوو دەئیت: شەڕێکیان جووینە شوینیک و زۆر سەرمانان بوو تا ئەوێ کەسی وا هەبوو چالی هەڵدەگەندو دەجووێ ناویەو و قەتەخانەگەیی دەدا بە سەر خۆیدا کاتیک پێغەمبەر (ﷺ) ئەمەیی بپێی فەرمووی کئی ئەمشو پاسەوانێمان دەگات تا نزایەکی بۆ بکەم فەزەلەگەیی پی بگات کەسێک لە پشتیوانان هەستا وتی: من ئەم پێغەمبەری خوا فەرمووی: تۆ کئیت ؟ وتی: فلان کەس فەرمووی: نزیک بەرەو نزیک بووێوە پێغەمبەر (ﷺ) هەندیک لە جەلەگەیی گرت و نزای بە سەردا خویند کە بیستم و تەم منیش فەرمووی: تۆ کئیت؟ وتە: ئەبو ریحانە نزایەکی جیا لە نزاکەیی ئەوێ بۆ خویندم پاشان فەرمووی: ناگر حرامە لە سەر چاویک کە لە پێناو خوادا پاسەوانی بکات.^{۹۵}

۸۴. ﴿ ئەگەر چووینانە ناو ناگرەکەوێ ئیی دەرنەدەچوون ﴾

بوخاری و موسلیم لە عەلی کۆری ئەبو تالیبەو -خوای لی رازی بی- هیناویانە دەئیت : پێغەمبەر (ﷺ) یەکیک لە پشتیوانانی لە سەر سەریەیک دانائو ناردنی و فەرمانی پێگەردن گوێگرو گوێراپەلی ئەو ئەمیرەیان بن ئەوانیش لە سەر شتییک توورەپیان کردو ئەویش وتی: دارو چیلەکم بۆ کۆ بکەنەو کۆیانکردووە وتی: ناگرم بۆ بکەنەو کردیانەو وتی: مەگەر پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێنەکردن گوێگرو گوێراپەلی بن؟ ووتیان: ئێمە لە دەست ناگر پامانکردووە بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) کە توورەپپەکەیی ئەماوە ناگرەکە کۆراپەو دواپی هاتنەو لای پێغەمبەر (ﷺ) پاسی ئەوێیان بۆ کرد ئەویش فەرمووی (لو دخلوها ما خرجوا منها إنما الطاعة في المعروف) وایە: ئەگەر بچوونایە ناو ناگرەکەوێ ئی دەرنەدەچوون بەراستی گوێراپەلی ئەنھا لە چاکەداپە .

^{۹۵} (صحیح لیه الاصابه ج ۲ ص ۵۶ دا واهاتووە) (مەبەسەمی ج ۵ ص ۲۸۷) دەئیت: کەسەکانی سەنددی لەجەد جی ئەمەلەن (بەبەقی ج ۹ ص ۱۴۹) بەو جەزە هیناویەتی بەتە ناری نەدەهاتنە دەری گوێراپەلی ئەنھا لە چاکەو درووستەداپە .

٨٥. هەردووکیان گریان لەبەر کاریگەری ووتەکەی پیڤەمبەر(ﷺ)

ئێبێن ئەبێ شەبیبە و ئەبو سەعیدی نەقاش لە ئوم سەلەمەووە -خوای لێ ڕازی بێ- هیناویانە دەئێت: دوو لە پشتیوانان ناکۆکیان هەبوو هاتنە خزمەتی پیڤەمبەر(ﷺ) لە سەر کێشەی میرات و بەلگەیان لە سەری نەبوو پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئێو کێشەتان هیناوتە لای من و منیش ڕای خۆم دەلێم و لە سەری سروشم بۆ دانەبەزیووە هەر کامتان بەپێی بەلگەکەی شتیکم بۆ بڕینەووە و لە مافی براکەی تیا دا بوو با نەبیات بۆ خۆی چونکە ئەو بەشە ناگیرێکە بۆی دەبڕمەووە و لە ڕۆژی دواپیدا کە دێت وەک بازنەیی دەوری گەردنی لە ملی ئالینراوە هەردوو کابراکە گریان و هەراکامیان دەیان وێ: ئەی پیڤەمبەر(ﷺ) خوا مافەکەی من بۆ ئەو پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: دەی نەگەر واتان کرد بڕۆن و بە دووی هەقدا بگەڕین و هەریەکە و پشکێک ببەن و هەراکامتان گەردنی ئەوی تریان نازاد بکەن.^{٦٦}

٨٦. کامتان دەچن لە گەڵ ئەم خاوەن مافەدا

ئێبێن ماجە لە ئەبێ سەعیدەووە -خوای لێ ڕازی بێ- هیناویەتی دەئێت: دەشتەکیەک هاتە خزمەت پیڤەمبەر(ﷺ) و داوای دانەوێ قەرزەکەی دەکرد لە سەری بوو زۆری بۆ هینا تا ئەوێ وتی: وازت لێ ناھێنم تا نەمدەیتەووە هاوێ لانی لێ هەستان و ووتیان: قورپ بەسەر دەزانیت لە گەڵ کێ قسە دەکەیت؟ وتی: من داوای مافی خۆم دەکەم پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: کامتان دەچن لە گەڵ ئەم خاوەن مافەدا؟ پاشان ناردی بۆلای خەولەیی کچی قەیس و پێی فەرموو: ئەگەر خورمات لایە بە قەرز بمان دەرێ تا خورمامان بۆ دێت و قەرزەکەت دەدەینەووە وتی: بەدایک و باوکمەووە بە قەربانت بێم ئەی پیڤەمبەر(ﷺ) خوا بە قەرز پێی داو قەرزەکەی داوە ئەویش وتی: خوا و مفا دارت بکات و مفا ت هەبوو پیڤەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەوانە چاکترین خەلگن پێڕۆزی نیە لە ئومەتیگدا کە تپایدا لاواز مافی خۆی وەرنەگیرێتەووە تا ماندوو نەکرێت.^{٦٧}

^{٦٦} صحیح له کنز العمال ج ٣ ص ١٨٢ دا هاتووە

^{٦٧} صحیح بەزار لە فەرموودەکەی عائشەووە -خوای لێ ڕازی بێ- بە گورتی هیناویەتی و تەبەرائیش لە فەرموودەکەی ئێبێن مەسعودەووە بەسەندی باش هیناویەتی لە (الرغیب والزہیب) (ج ٣ ص ٢٧٤) یشدا هاتووە.

۸۷. ﴿نۇسەيد كەلەكەي موبارەكى پېغەمبەرى (ﷺ) ماچ كرد﴾

حاكم له ج ۳ ص ۲۸۸ له عەبدوررەحمانى كۆرى ئەبو لەيلا له باوكىەووە ھىناوئەتى دەئىت: نۇسەيدى كۆرى حوزمىر- خۆى لى پازى بى- بېاوئىكى صالحى خەندەكارى گائەجى بوو پۇژىك له خزمەت پېغەمبەردا(ﷺ) بوو قسەى بۇ خەلك دەكرىو دەيخستەنە پېكەنىن پېغەمبەر(ﷺ) دای بە ناو وورگیدا ونەویش وتى: نازارت دام پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: تۆلە بكەرەووە وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا تۆ كراست له بەرەو منىش كراسم له بەر نەبوو پېغەمبەر(ﷺ) كراسەكەى ھەنگرد نەویش باوەشى پئیدا كرىو كەلەكەى ماچكرىد وتى: بە دايك وباوكمەووە بە قوربانىت بىم ئەى پېغەمبەرى خوا ئەمەم وويست.^{۶۸}

۸۸. ﴿كە پىاوەكە گۆى بىستى ووتەكەى پېغەمبەر (ﷺ) بوو بەندەكان نازادكران﴾

ئەحمەد و تەرمەزى له عائىشەووەخۆى لى پازى بى- ھىناوئەنە دەئىت: كەسىك ھات ولە بەردەم پېغەمبەردا(ﷺ) دانىشت ووتى: مەن دووگۆيلەم ھەن درۆم لەگەل دەكەن ولەگەلم ناپاگن ولە قسەم لادەمەن ومنىش جىنۆيان پى دەدەم ولييان دەدەم ئايا تاوانم بەرامبەريان ھەيە ؟ پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: ئەگەر پۇژى دوايى ھات لەسەر ئەوەى ناپاك بوون بەرامبەرت ولە قسەت لاينداووە ودرۆيان لەگەل كرىوويت لىپىچىنەووە دەكرىن وسزاي تۆش بۆيان بە پى تاوانيانە ئەووە بەسە نەبۆ تۆ نە لە دۆى تۆ ئەگەرىش سزادانى تۆ لە تاوانيان زياتر بووبىت ئەوا لە زىادە وچاكەى تۆ دەسنىن بۆ ئەوان وبەووە تۆلەيان بۆ دەكرىتەووە كابرا سەرى دانەواندە و دەگريا،^{۶۹} پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: مەگەر فەرمانى خوات نەخویندۆتەووە كە دەفەرمووى:

(ونضع الموازين القسط ليوم القيامة) كابرا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا چاكترىن شت واىە لىيان جىابەووە تۆ بەشاىەت دەگرم ھەموويان نازادن.^{۷۰}

^{۶۸} حاكم دەئىت: ئەم فەرموودە سەندەكەى صدحىد وبوخارى وموسلىم نەيانھىتاووە زەھەبىش لەسەرى كۆكە و دەئىت: صدحىد ئىبن عەساكىر لە ئەبۇ يەعلاوہ بەو جۆرە ھىناوئەتى لە (كنز العمال) (ج ۲ ص ۳۰۱) دا ھاترەو تەبەرانى لە نۇسەيدى كۆرى حوزەيرەووە بەو جۆرە ھىناوئەتى لە (كنز العمال) (ج ۴ ص ۴۳) دا ھاترەو
^{۶۹} صحيح

^{۷۰} لە (الترغيب والترهيب) ج ۳ ص ۴۹۹ دا ھاترەو ولە ج ۵ ص ۴۶۴ دا دەئىت: سەندەكەى ئەحمەد و ترمەزى مۇتەسەلن و گىرەووەكانى سەردوو كىشيان جى متمەنەن

۸۹. ﴿بەسرھاتى ئەبوراشىد ئەگەل پىغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئەبو راشىد كۆرى عەبدۇررحمان دەلىت ئەگەل سەد كەسى ھۆزەكەمدا چووم بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) كە لە پىغەمبەر(ﷺ) نىك بووينەوۈە وىستايىن وپىيان وتم: تۆ ئەى ئەبو موعاويە پىش بىكەوۈە ئەگەر شتىكى باشت بىنى وىرە بۇلامان تا ئىمەش بىچىن بۇلاى ئەگەر شتىكى ناحەزت بىنى وىرە وئىمەش ناچىن منىش چووم بۇلاى پىغەمبەر(ﷺ) وىچووكترىن ھۆزەكەم بووم وتم: بەيانىت باش ئەى موھەممەد(ﷺ) (لىس ھذا بسلام المسلمىن بعضهم على بعض) واتە ئەمە سەلامى موئلمانان نىە بۆ يەكتر منىش پىم وت: ئەى چۇنە ئەى پىغەمبەرى خوا؟ فەرمووى: ئەگەر ھاتى بۇلاى دەستەيەكى موئلمانان بلى (السلام عليكم ورحمة الله) منىش وتم سەلامى خوات لى بىت ئەى پىغەمبەرى خوا فەرمووى: (و عليكم السلام ورحمة الله وبركاته) پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: ناوت چىە وتۆ كىيت ؟ وتم: من ئەبو موعاويەى كۆرى عەبد لات وعوزام پىى فەرمووم: بەلكو تۆ ئەبو راشىد عەبدو پىرھمانىت رىزى گىرم ولەپال خۇيدا دانىشاندم وىلەكەى بەرى بۇدانام ونەلەكەى پىدام وگۇچانەكەى دەستى پىدام ومنىش موئلمان بووم لە ناو ئەوانەيدا دانىشتبوون بە پىغەمبەرى فەرموو ئەى پىغەمبەرى خوا ئىمە بىنىمان رىزى ئەو كابرايەت گىرت پىغەمبەر(ﷺ) پىى فەرموون: ئەوۈ گەوۈرەو بەرپىزى ھۆزەكەيەتى ئەگەر گەوۈرەو بەرپىزى ھۆز ھات بۇلاتان رىزى بگىرن.^{۷۱}

^{۷۱} (ئىبن مەندە) لەم رۈوۈە بە كورتى ھىناویدى، ئىبن سىكن ھىناویدى ولە الاصابه ج ۲ ص ۴۰۹ دا ھاترۈە لە منتخب (كنز العمال) ج ۵ ص ۲۱۶ شدا ھاترۈە.

٩٠. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) جوعەیلی کۆری سوراقە ی سپارد بە نێمانەکە﴾

ئەبو نەعیم ج ١ ص ٢٥٢ له ئەبو زەرەوہ - خۆای لی رازی بێ- هیناویەتی پێغەمبەر (ﷺ) بێی فەرموو (کیف تری جعیلا) واتە: جوعەیل چۆن دەبینیت؟ وتم: هەزارێکی وەک خەڵک فەرمووی: ئەو فلان کەس چۆن دەبینیت؟ وتم: گەورەیهکی خەڵکە فەرمووی: (جعیل خیر من مثل هذا ملء الارض) واتە: دەو جوعەیل باشترە لە نموونە ی پری دنیا لەو جۆرە کەسە وتم: ئەو پێغەمبەری خوا دەو فلان کەوا یە تۆ و ا ریزی دەگریت و وای لەگەڵ دەکەیت؟ فەرمووی: (انہ زاس قومہ فانا اتالفہم) واتە: ئەو سەر دەستە ی ھۆزەکە یەتی و من رایان دەکێشم ئێبن ئیسحاقیش لە موحەممەدی کۆری ئیبراھیمی تەمییەوہ هیناویەتی دەئیت بە پێغەمبەر (ﷺ) وترا: سەد سەدەت دا بە عوینە ی کۆری حصن و ئەفرمعی کۆری حابس و بە جوعەیل نەدا؟ فەرمووی: (والذي نفسي بيده لجعل بن سراقۃ خیر من طلاع الارض مثل عینۃ والاقرع لکنی اتالفها واکل جعیلا الی ایمانہ) واتە: سوین دێ وە ی گیانمی بە دەستە بە دنیاییموہ جوعەیلی کۆری سوراقە زۆر باشترە لە پری دنیای وەک عوینە یو ئەفرەع بەلام من ئەم دوانە رادەکێشم و جوعەیل دەسپێرم بە نێمانەکە ی.^{٧٢}

^{٧٢} (صحیح ئەم فەرموودە حەسەنی مرسەلە لە الاصابە دا ھاترەو ئەبو نەعیم لە الحلید ج ١ ص ٣٥٣ له موحەممەدی کۆری ئیبراھیموہ بەو جۆرە ھیناویەتی).

۹۱. ﴿فَرِيشْتَهِيَه ك وَه لَامِي بُو دَدايَه وَه وَه گَه ئِيْدَا بُو﴾

ئەحمەد وتەبەرانی لە ئەبو ھورمیرەو - خۆی لى رازى بى- ھىناويانە گەسىك جىئويكى دابە ئەبو بەكر- خۆی لى رازى بى- وپىغەمبەرى خوايش (ﷺ) دانىشتبو وپىغەمبەر (ﷺ) سەرى لىي سوورما وزەردەخەنەى كرد كە زۆرتر وتى: ئەبو بەكر ھەندى قسەى وەلام دابەوہ پىغەمبەر (ﷺ) توورە بوو وھەستاو ئەبو بەكرىش چوو بە دوايداو وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو جىئوى پىدام وتۆيش دانىشتبوويت كە وەلامم دابەوہ توورمبوويت وھەستاييت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (انہ كان معك ملك یرد عنك فلما رددت عليه بعض قوله وقع الشيطان فلم اكن لاقعد مع الشيطان) واتە: ئە گەلتا فرىشتەيەك ھەبوو وەلامى بُو دەدايتەوہ كە تُو وەلامى ھەندىك دابەوہ شەيتان ھات منىش لەگەل شەيتان دانانىشم پاشان فەرمووى: ئەى ئەبو بەكر سى شت ھەموويان ھەقن: ھەر بەندەيەك ستەمىكى لى بكريت وبيداتە دەست خوا ئەوا خۆى گەورە بەوہ سەرگەوتنى خۆى پى دەدات وعيرزەتمەندى دەكات ھەر گەسىك دەرگای بەخشىك بكاتەوہ ومەبەستى پىي پەيوەندى بىت خۆى گەورە بۆى زياد دەكات ھەر دەرگاپەكى داوا كارىش بكاتەوہ ومەبەستى پىي زياد كردن بىت خۆى گەورە زياتر بۆى كەم دەكاتەوہ.^{۷۳}

^{۷۳} (صحیح ھەبەسى) ج ۸ ص ۱۹۰ ھىتاوہتى ردەلەيت: كەسەكانى سەندەكەى نەجەد صەحىح نەبو داودىش ھىتاوہتى بەلام نەوہى تىدا لى پاشان فەرمووى ندى ئەبو بەكر.

۹۲. ﴿بەسەرھاتى سەعدى كۆرى عوبادە لەگەل پىغەمبەرى خوادا﴾ (ﷺ)

بوخارى لە (الادب المفرد) دا (ص ۱۵۷) لە ئەبو موساۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سى جار داۋاي مۆلەتم لە عومەر كرد مۆلەتى نەدام منىش چووم عومەر ناردى بەشوپىنداۋ وتى: عەبدوللا نەتەتۋانى لە بەر دەرگا بوەستى بزانە خەلكى بەو جۆرە لە سەريان سەختە لە بەر دەرگا بوەستن وتم: من سى جار داۋاي مۆلەتم كردو تۆ مۆلەت نەدام ومنىش گەرامەۋە عومەر وتى: نەمەت لە كى بىستۋە؟ وتم: لە پىغەمبەرم (ﷺ) بىست وتى: تۆ شتىك تە پىغەمبەر (ﷺ) بىستۋە كە ئىمە نەمانبىستۋە؟ يان بەلگەيەكم بۇ دىنىت يان دىتكم بەپەند منىش چووم تا گەپشتمە كۆمەلىكى پىشتىوانان كە لە مزگەوت دانىشتىۋون پىرسىارم لىكردن ووتيان: مەگەر كەس گومانى لەۋەدا ھەيە؟ وتم: عومەر ۋاي وتوۋە؟ ووتيان: دىت بچوۋكترىنمان لەگەلت بىت ئەبو سەعدى خودرى يان ئەبو مەسعود لە گەلەم ھات بۇلاى عومەر و وتى: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) چوۋىن بۇلاى سەعدى كۆرى عوبادە تا گەپشتمە ئەۋى سەلامى كردو ئەۋىش مۆلەتى نەدا لە داۋاي سىيەم جار كە مۆلەتى نەدا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى: (قضىنا ما علينا) واتە: ئەۋەى لە سەر مان بوو بە جىمان گەياند پاشان گەراپەۋە وسەعد خۇى گەياندە خزمەتى و وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا سوئىد بەۋەى تۆى بە ھەق ناردۋە جى سەلامەت كرد بېستىم و ۋەلام داپتەۋە بەلام بە نىزمى ھەزمكرد زۆر سەلام لە خۇم و مالەم بىكەيت ئەبو موسا وتى: بە خوا بە جوانى ھەرموۋدى پىغەمبەر (ﷺ) پاراستۋە وتى: بەلى بەلام ھەزم كرد ھەۋلى سەلماندى بىدەم.

۹۲. ﴿ پیغمبەر (ﷺ)) شایهتی خوزیمه‌ی به شایه‌تی دوو پیاو دانا ﴾

ئێبن سەعد له (ج ۲ ص ۳۷۸) له عماره‌ی کوری خوزیمه‌ی کوری ثابت له مامیه‌وه هیناویه‌تی به گێرانه‌وه‌ی راست و سه‌حیح که له هاوه‌لانی پیغمبەر (ﷺ) بوو پیغمبەر (ﷺ) نه‌سپییکی له کابرایه‌کی ده‌شته‌کی کری پیغمبەر (ﷺ) که‌وته شوینی تا پارمه‌کی پێ بدات بۆیه خێرا چوو ده‌شته‌کیه‌که‌ش هیواشی نواند هه‌ندی که‌س ده‌گه‌یشتن به ده‌شته‌کیه‌که‌و له‌سه‌ر نه‌سه‌په‌که‌ قسه‌یان له‌گه‌ڵ ده‌کرد و نه‌یان ده‌زانی پیغمبەر (ﷺ) کرپویه‌تی تاهه‌ندیکیان له‌و نرخه‌ی پیغمبەر (ﷺ) بۆی دا نابوو زیاتریان بۆ دانا کاتی نه‌وه بوو ده‌شته‌کیه‌که‌ پیغمبهری (ﷺ) بانگکردو وتی: نه‌گه‌ر نه‌و نه‌سه‌په‌ ده‌کریت نه‌وه بیکره نه‌گه‌ر نا ده‌یفرۆشم پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی: (ألس‌ت قد ابتعته‌ منک ؟)

واته: ئایا من نه‌مکری لیت؟ ده‌شته‌کیه‌که‌ وتی: نه‌ به‌خوا پێم نه‌فرۆشتیت پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی با من لیم کریت به‌لی لیم کریت خه‌لکی ده‌یاندا به‌لای پیغمبەر (ﷺ) و ده‌شته‌کیه‌که‌دا و نه‌وانیش قسه‌یان له‌سه‌ر ده‌کرد ده‌شته‌کیه‌که‌ ده‌یوت: ئاده‌ی شایه‌تیک بێنه که پێم فرۆشتوویت هه‌ر موسڵمانی ده‌هات به‌ ده‌شته‌کیه‌که‌ی ده‌وت: قورپ به‌سه‌ر پیغمبەر (ﷺ) ته‌نها هه‌ق ده‌لێت: تا خوزیمه‌ی کوری ثابت هات گوێ لیبوو چوو بۆ لای پیغمبەر (ﷺ) و ده‌شته‌کیه‌که‌ ده‌ی وت: شایه‌تیکم بۆ بێنه که پێم فرۆشتوویت خوزیمه‌ وتی: من شایه‌تی ده‌دم که تۆ پێت فرۆشت پیغمبەر (ﷺ) رویکرده خوزیمه‌ و فهرمووی: (بم تشهد؟) واته: به‌چی شایه‌تی ده‌ده‌یت؟ وتی: به‌وه‌ی به‌راستت ده‌زانم تۆ پیغمبهریت پیغمبەر (ﷺ) شایه‌تی خوزیمه‌ی به‌ شایه‌تی دوو پیاو دانا نه‌بو داود (ص ۵۰۸) له عماره‌ی کوری خوزیمه‌وه هیناویه‌تی ده‌لێت: پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی: نه‌ی خوزیمه‌ به‌چی شایه‌تی ده‌ده‌یت له‌ گه‌لمان نه‌بوویت؟ وتی: نه‌ی پیغمبهری خوا من سه‌بارمت به‌ هه‌وال دانت له‌ ناسمان به‌ راست ده‌زانم ئێستا به‌و قسه‌ت نه‌لیم راسته پیغمبەر (ﷺ) شایه‌تی خوزیمه‌ی به‌ شایه‌تی دوو پیاو دانا له گێرانه‌ومه‌یه‌کی تر دا وتی: ده‌زانم ته‌نها هه‌ق ده‌لێت له‌سه‌ر گهورمتر له‌وه له‌سه‌ر ئاینمان باوهرمان پێ هیناویت نه‌ویش شایه‌تیه‌که‌ی قیول کرد .

۹۴. ﴿به راستی ترسان له خوی گه وره ده بی ناوایی﴾

نیما می نه‌حمەد له عەمری گۆری شو‌عه‌یب له باوکی له باپیری‌وه هیناوی‌ه‌تی
 پێغه‌مبەر (ﷺ) له‌که‌ناری‌دا له شه‌ودا خو‌رمایه‌کی بی‌نی خواری‌و نه‌و شه‌وه نه‌خه‌وت په‌گێک له
 نافرته‌گانی وتی: نه‌ی پێغه‌مبهری خوا نه‌مشه‌و بێ‌دار بوو‌یت فه‌رمووی: (إني وجدت في
 جنبي ثمرة فأكلتها وكان عندنا تمر من تمر الصدقة فخشيت أن تكون منه) واته‌: من
 خو‌رمایه‌کم له لا پائەدا بی‌نی و‌خو‌اردم خو‌رمای سه‌ده‌قه‌شمان لا‌بوو ترسام له‌وه بێ‌ت.^{٧٤}

۹۵. ﴿پیغمبر (ﷺ) فرمانی کرد چاکه‌ی له‌گه‌ل بنوین هینده‌ی نه‌برد ده‌وله‌مند بوو﴾

بہیہقی لہ نہنہسہوہ - خَوای لَی پَازی بَی- ہیناویہتی دہلِیت: کہسِکَ ہات بُولای
پَیغہمبہر(ﷺ) وداوای شتی کرد نہویش فہرمانی کرد خورمایہکی بدنئی نہویش فرپی دا
کہسِکی تر ہات وفہرمانی کرد خورمایہکی بدنئی وتی: سوبحانہ لَلا خورمایہک کہ
پَیغہمبہری خوا بت داتئی پَیغہمبہر(ﷺ) بہ کہنیزمکہکھی فہرموو: (إذہبی إلى أم سلمة
فمریہا فلنعطہ الأربعین درہما الّتی عندها) واتہ: برؤ بُولای ثوم سہلہمہ وبیبہ بُولای با
نہو چل درہمہمی بداتئی کہ لایہتی ہمروہا لہ حہسہنہوہ ہیناویہتی کہسِکَ ہات بُولای
پَیغہمبہر(ﷺ) وداوای شتی لَی کرد پَیغہمبہر(ﷺ) خورمایہکی پی دا نہویش وتی: سوبحانہ
لَلا یہکئی لہ پَیغہمبہران خورمایہک دہبہخشی پَیغہمبہر(ﷺ) فہرموو: (أوما علمت أن
فیہا مَاقِیل نَر کثیر؟) واتہ: مہگہر نازانیت لہ ناویدا چہندین میتقال و ووردیلہ ہہیہ
کہسِکی تر ہات وداوای لیتگرد وخورمایہکی پی بہخشی وتی: خورمایہکی پَیغہمبہری خوا تا
ماوم نہم خورمایہ لہ خَوَم دوور ناخہمہوہ وبہردہوام ہیوای بہرہکہتیم ہہیہ
پَیغہمبہر(ﷺ) فہرمانی کرد چاکہی لہ گہل بنوینن وھیندہی نہبرد کابرا دہولہمہند بوو
بتوہستی نہما. ۷۰

۷۶ (صحيح له جدد به تهنها هيتاويدي ونوسامدي كورې زهيد له كدساني سندندي موسليمه له (البدايه والنهايه) (ج ۶ ص ۱۵۹ و ا هاتووه).

^{٧٥} (له كنز العمال ج ٤ ص ٤٢ دا وا هاتوره).

۹۶. ﴿ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پشتگیری قسه‌گانی سه‌لمانی کرد که ناراسته‌ی نه‌بو

ده‌ردای کردن ﴿

بوخاری له (ج ۱ ص ۲۶۴) له نه‌بو حوزمه‌فه‌وه هه‌ناویه‌تی ده‌لت: پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) براهه‌تی خسته نێوان سه‌لمان و نه‌بو ده‌ردا سه‌لمان سه‌ردانی نه‌بو ده‌ردای کرد ئوم ده‌ردای بینی خۆی زۆر شڕۆل وه‌یلاک کردبوو وتی: چیه‌؟ وتی: نه‌بو ده‌ردای برات له دنیا دا هه‌یج پێویسته‌کی نه‌یه نه‌بو ده‌ردا هات و خواردنیکی بۆ ناماده‌ گرد وتی: بخر من به‌ پۆژووم وتی: تا نه‌خۆیت ناخۆم لێی خوار دکه‌ شه‌و هات نه‌بو ده‌ردا هه‌ستا سه‌لمان وتی: بخه‌وه نه‌ویش خه‌وت باشان هه‌ستا و نه‌ویش ده‌پوت به‌هه‌وه‌ بۆ گۆتایی شه‌و سه‌لمان هه‌ستا وتی: نیستا هه‌سته‌ پێکه‌وه‌ نوێژیان کرد سه‌لمان پێی وت: خوا مافی هه‌یه‌ به‌سه‌ر ته‌وه‌ ده‌روونت مافی هه‌یه‌ به‌سه‌ر ته‌وه‌ مال و مندالت مافیان هه‌یه‌ به‌سه‌ر ته‌وه‌ ده‌ی هه‌رگامه‌و مافی خۆیان پێی بده‌ هاته‌ لای پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و نه‌وه‌ی بۆ باس کرد پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) هه‌رمووی: (صدق سلمان) واته‌ : سه‌لمان راست ده‌گات.^{۷۶}

^{۷۶} (له‌بر له‌عم له (الحلیه ج ۱ ص ۱۸۸) له‌ له‌بر چو‌ج‌ه‌یفه‌وه‌ به‌هه‌یجان شیره‌ هه‌ناویه‌تی له‌گه‌ل زیاده‌ که‌یدا ، نه‌بر به‌علا هه‌ناویه‌تی وه‌ک له‌ کنز العمال ج ۱ ص ۱۳۷ دا هاتوه‌ ، ترمه‌زی و به‌زار و نین خزه‌مه‌ و دارقوتی و ته‌به‌رانی و لێن حبان هه‌ناویه‌نه‌ وه‌ک له‌ فتح الباری ج ۴ ص ۱۵۱ دا هاتوه‌ ، نین سه‌عد ج ۴ ص ۱۸۵ به‌چند ده‌قیکی جیا جیا هه‌ناویه‌تی .

۹۷. ﴿بەسەرھاتى ئەو پىاۋەدى كە ئەلاى پېغەمبەر(ﷺ) نازەزايى دەربىرى بەرامبەر دراوسىڭەي﴾

ئىبن عەساکىر لە ئەنەسەۋە -خوای لى رازى بى- ھىناۋىيەتى كەسىك دای بەلاى كورپىكنا لە سەردەمى پېغەمبەردا وكابرا ۋەلامىيان دایەۋە كە تىپەرى يەككىيان وتى: من زۆر رەقەم لەو كەسەيە ۋوتيان بەسە بەخوای پى دەلتىن فلان برۆ پى بلى جى وت كابرا چوو بۆلاى پېغەمبەر(ﷺ) ۋېتى وت: جى بوۋە كابرا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا بىنرە بە دوايدا بزانە بۆجى رەقەمەتى لىم؟ پېغەمبەر(ﷺ) پى فەرموو (لم تبغضه؟) واتە: بۆجى رەقەمەتى لىم وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا من دراوسىنى ئەۋم وناگام لىيەتى نەمىبىنۋە نوپىزىك بىكات جگە لەو نوپىزى چاك وخراب دەيگەن كابرا پى وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا لىم بېرسە ئايە دەست نوپىزى خرابەم بۆگرتۈۋە يان لە كاتى خۆى دوام خستۈۋە؟ وتى: نا پاشان وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا من دراوسىنى ئەۋم وناگام لىيەتى ھەرگىز نەمىبىنۋە نانى ھەزارىك بىدات جگە لەو زەكاتەى چاك وخراب دەيدەن؟ وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا لىم بېرسە ئايە ھەر كەس داۋاى كەربىت لىم رېگەر بوۋم بىدەمى؟ پىرسىارى لىم كەرد وتى: نا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا من دراوسىنى ئەۋم نەمىبىنۋە ھەرگىز جگە لە مانگى رەمەزان كە چاك وخراب دەيگىزىت رۆزۋى تر بگىزىت كابرا وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا لىم بېرسە ئايە بىنۋىۋىيەتى ھەرگىز رۆزى رۆزۋى بىشكىنەم بە بى ئەۋەى نەخۆش بىم يان لەسەفەردابىم؟ وتى: نا پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: من نازانەم لە ۋانەيە لە تۆ باشتىر بىت.^{۷۷}

^{۷۷} (صحيح له كنز العمال ج ۲ ص ۱۷۰ دا ۋا ھاتۈرە).

۹۸. ﴿خو راست دەكات و سكى براكەت درؤ دەكات﴾

بوخارى وموسليم له ئەبو سەئىدى خورىيەو ھىناويانە كەسەك ھات بۆلەي پىغەمبەر(ﷺ) وتى: براكەم سكى ھىچ لە خو ناگرەت ھەرمووى: (ئسقە عسلا) واتە: ھەنگوئىنى بىدەرئ ئەويش چوو ھەنگوئىنى پىدا پاشان ھات وتى ئەي پىغەمبەرى خوا نەنگوئىم پىدا زياتر بوو ھەرمووى: بېرؤ ھەنگوئىنى بىدەرئ چوو ھەنگوئىنى پىدا پاشان ھات وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا سەك چوونى زياتر بوو ھەرمووى: (صدق الله وكذب بطن أخيك إذهب فاسقه عسلا) واتە: خوا راست دەكات وسكى براكەت درؤ دەكات بېرؤ ھەنگوئىنى بىدەرئ چوو ھەنگوئىنى پىدا چاك بوويەو.^{۷۸}

۹۹. ﴿رەببىعەى كورى كەعب دوارؤژ ھەلدەبژىرى بەسەر دنيادا﴾

ئەحمەد لە رەببىعەى كورى كەعبەو ھىناويەتى دەلەيت: من بە رۆژ خزمەتى پىغەمبەرم (ﷺ) دەگرد تا نوئىزى عىشاى دەگرد لە بەر دەرگای دادەنىشتم كە دەچوويە مالمووى دەموت بەلكو پىغەمبەر(ﷺ) پىئويستى وكارىكى ھەبەيت بەردەوام گويم لىبوو دەيفەرموو(سبحان الله وبحمده) تا ھىلاك دەبووم يان چاومگانم بەسەرمدا زال دەبوون ورا دەكشام رۆژىك كە ماھى بۆي وخزمەتكردنى منى بەدى گرد ھەرمووى: (يا ربعة بني كعب سلمي أعطك) واتە: ئەي رەببىعەى كورى كەعب داوام لىبكە تا پىت بىەخشم وتم: ئەي پىغەمبەرى خوا بىرى لىدەكەمەو ھە دواتر پىت دەلەيم بىرم كەردەو ھە دنيا دەبېرئ و دەرواوت وچى تىدايە بەشى منى تىدايە داواى رۆژى داوايى لای پىغەمبەر دەكەم چونكە لای خوا پلەو پاىە بەرزە چووم بۆلەي و ھەرمووى ئەي رەببىعە چىيت كەرد؟ وتم: بەلئ ئەي پىغەمبەرى خوا داوات لای پەروەردكار وشەفاعەتم بۆ بكەيت تا لە دۆزەخ بىپارەزىت ھەرمووى: ئەي رەببىعە كى ھەرمانى پىكردىت بەو؟ وتم: سوئند بەوھى تۆي بە ھەق ناردووە كەس پىي نەوتووم بەلام كاتى ھەرمووت داوام

^{۷۸} (لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۲ ص ۵۷۵ دا را ھاترە).

لېكىن تا پېت بېخىش تۇلای خوا ئەو پايمەت ھەيە سەيرى بارى خۇمىم كىرد زانىم دىنيا تەواو دەبىي و دەپرواۋ بەشى منىشى تىادا ھەيە وتم : داۋاي رۇزى دوايىم دەكەم پېغەمبەر(ﷺ) زۆر بېدەنگ بوو پاشان پېي فەرمووم(انى فاعل فاعني على نفسك بكثر السجود) واتە: من ئەو دەكەم دەي بەسوجدەي زۆر بىردن بۇخۇت يارمەتىم بىدە،^{۷۹} موسلىم ونەبو دەردا بە كورتى ھىناۋىانە و دەقەكەي موسلىم دەلئيت: من لەگەن پېغەمبەر(ﷺ) شەو دەمامەۋە ناۋى دەست نوپۇز كاروبارىم پادەپەراند پېي فەرمووم: (سلني) واتە: داۋام لى بىكە وتم: داۋات لى دەكەم لە بەھەشتدا ھاۋدەمت بىم فەرموۋى: (أو غير ذلك) واتە: جىكە لەۋە ناكىر؟ وتم: ئەۋەم دەۋىت فەرموۋى: دەي بە سوۋجەدە بىردىنى زۆر يارمەتىم بىدە بۇخۇت.^{۸۰}

۱۰۰. ﴿پېغەمبەرى خوا(ﷺ) ئامۇزگارى ۋە فىدى بەنى عامر دەكات﴾

نەبو داۋد وترمەزى لە مەرقەۋە ھىناۋىەتى دەلئيت: باۋكەم وتى: لەگەن ۋە فىدى بەنى عامر جووم بۇلای پېغەمبەر(ﷺ) و وتمان: تۇ گەۋرەمانىت فەرموۋى: (السيد لله) و وتمان: خاۋەن ھەزلىرىنمان و پشوو درىژ ترىنمان فەرموۋى: (قولوا بقولكم أو بعض قولكم ولا يستجرنكم الشيطان) واتە: ھەستەن بلىن يان ھەندىكى ھەستەن بلىن وشەيتان بەسەرتان دا زال نەبى زۆر لە خۇ بگەن ئىبىن رەزىن بەو جۆرە لە نەسائىيەۋە ھىناۋىەتى ونەۋەشى بۇ زىاد كىردوۋە فەرموۋى: من نامەۋىت بەرزىم بگەنەۋە بۇ سەرو پلەيەك كە خۋاي گەۋرە لەۋى داپناۋم من موخەمەدى كورې عەبدەللا بەندە ونىرداۋى خوا.^{۸۱}

^{۷۹} (لە الھدایە والنھایە ج ۳ ص ۳۹۵ دا ۋا ھاتوۋە ، تەبەرانى لە گىرائەۋەى ئىبن نىسحاق بەدھەمان شىۋە ھىناۋەتى).

^{۸۰} (لە الرغب والرهيب ج ۱ ص ۲۱۳ دا ۋا ھاتوۋە).

^{۸۱} (صحيح له جمع الفوائد ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋا ھاتوۋە).

۱۰۱. ﴿ له بهر نهو به ئینهی که دابووین به شداری جهنگه که یان نه کرد ﴾

پیغمبهردا (ﷺ) ڕێگهی نه دا به حوزمیفه و باوکی به شداری له م جهنه دا بکه نه بهر نهو به ئینهی که قورمیش لهو دوانه ی و مرگتوو موسعه بی گوری سمعد - خوی لی پازی بی- ده لی: موشریکه کان حوزمیفه و باوکیان پش بهر دمست گیر کردوو و ویستووین بیانکوژن به لام نازادیان کرد بوون به مهرجیک به شداری له جهنگی به دردا نه که نه. ^{۸۲} وه له ڕیوایه تیکی که دا حوزمیفه ده گیریته وه ده لی: نه وه ی ڕێگهی بی نه دا م که به شداری جهنی بهر بکه نه وه بوو م و حوسه یلی باوکه م درجوو بووین له ڕێگه دا بی یا و مرانی قورمیش نیمه یان گرت و ووتیان: ئیوه بۆلای موحه مه د ده چن؟ نیمه ش ووتمان: بۆلای نه و ناچین ته نها بۆشاری مه دینه ده چن نه وانیش به ئین و په یمانیان لی و مررتین که بچین بۆ مه دینه له و جهنگه دا له گه ن موسلمانان به شداری نه که ین نیمه ش هاتینه لای پیغمبهردا (ﷺ) وه وه له که مان بۆ گیرایه وه وه رمووی: (أنصر فأنفي لهم بعهدهم ونستعين الله عليهم) واته: ڕو نه وه به ئینه که یان به جی ده ئینین و داوای پشتیوانی له خوا ده که ین دژ به وان. ^{۸۳}

^{۸۲} (أخرجه أحمد و الحاكم والطبراني وصححه الشيخ الالباني في الصحيحة (۲۱۹۱).

^{۸۳} (أخرجه : مسلم (۴۶۱۵)).

۱۰۲. ﴿ھەتتا مۇسلمان نەبوو پىگەي پى نەدرا بەشداريان لەگەلدا بکات﴾

عائیشە - خەيلى رازى بى- دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) دەرچوو بەرمو بەدر كاتىك گەيشتە (حرۃ الوبرة) واتە: ناوچەي تو كەسوتاي نزيك مەدينە پياويك كە نازايەتى وبەجەرگى وقارەمانىەتيان لى باس دەكرد بە دواي مۇسلمانان كەوت وخوي گەيانەدە پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك بينيان دلخوش بوون پياوگە ھات وبەپىغەمبەرى (ﷺ) وت: ھاتووم تا لەگەل تاندابىم وشتم دەست كەويىت ؟ پىغەمبەر (ﷺ) پى ى فەرموو (تؤمن بالله ورسوله؟) واتە: باوەرەت ھەيە بەخوا وپىغەمبەرەگەي؟ وتى: نەخىر پى ى وت: (فارجع فلن أستعين بمشرك) واتە: بگەرپەرەوھە وەكۆمەگى موشرىكم ناويىت ئەنجا كابرارويشت وكاتىك گەيشتە لاي (الشجرة) پياوگە ديسان گەيشتەوھە بەوان وەك يەكەم جار وداواي بەشداري كردنى لە پىغەمبەر (ﷺ) كرد وەك يەكەم جار پىغەمبەر (ﷺ) وەلامى دايەوھە وپويشت وگەرپايەوھە تا گەيشتە ناوچەي (البداء) ديسان سى بارە گەيشتەوھە لاي پىغەمبەر وەك يەكەم جار وداواي بەشداري كردنى كرد پىغەمبەرىش (ﷺ) وەك يەكەم جار پى ى فەرموو: باوەرەت ھەيە بە خوا وپىغەمبەرەگەي ؟ ئەنجا پياوگە لە وەلامدا وتى: بەلى وپىغەمبەر (ﷺ) پىگەي پىداو فەرمووي: وەرە لەگەلمان.^{۸۴}

^{۸۴} (اخرجه أحمد ۶-۶۷، ومسلم ۴۶۷۷)، وأبو داود (۲۷۳۲)، والترمذي (۱۵۵۸)، والدارمي (۲-۲۳۳)، وابن حبان (۱۶۵-۱۲)، وابن ماجه (۲۸۳۲)، وابن حبان (۴۷۲۶)، وقال محققه صحيح على شرط مسلم أنظر (صحيح أبي داود ۲۳۷۲)، وصحيح ابن ماجه (۲۲۸۴)، وصحيح الترمذي (۱۲۶۲)

۱۰۳. رەۋشنى بەرزى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لە رۆيشتن بەرپىگادا لەگەل

ھاۋەلانیدا ﴿

عەبدوللای كورى مەسعود- خۆى لى رازى بى- دەلى: ئىمە لە رى ورويشتنى بەردا ھەموو سى كەسىگمان بەنۆرە سواری پىشتى يەك وشتر دەبووين ئەبو لوبابە وعەلى كورى ئەبو تالىب - خوايان لى رازى بى- ھەردووگان ھاوپى ي پېغەمبەر(ﷺ) بوون كاتىك كە سەرميان دەھات بە پېغەمبەريان دەوت ھەرموو سوار بە ئىمە لە جياتى تۆ دەروين واتە: نۆرەكەى ئىمەش بۆتۆ پېغەمبەر(ﷺ) دەيفەرموو: (ما أنتما بأقوى على المشي مني ولا أنا بأغنى عن الأجر منكما) ^{۸۵}

واتە: ھەردووگتان لە من بە تواناترين لە رۆيشتندا ۋە منىش لە ئىۋە زياتر نىم وپىۋىستم بە پاداشتە ئەمە رەۋشنى بەرزى پېغەمبەرى خوا بوو(ﷺ) لە رى رۆشتن لەگەل ھاۋەلانیدا بەلكو جابر-خۆى لى رازى بى- دەلىت: پېغەمبەر(ﷺ) لە رى وروشتندا خۆى دوا دەخست بى تواناى بىبىنيايە دادەبەزى ۋە جىگەى خۆى سواری دەکرد ياخود لە دواى خۆيەۋە لەسەر پىشتى ۋەلاخەكە سواری دەکردو دووعاى بۆ دەکردن وپۆيان دەپارايەۋە . ^{۸۶}

^{۸۵} (أخرجه أحمد (۳۹۰۱) والحاكم (۹۱-۲) وصححه ووافقه الذهبي والبيهقي الكبرى (۵-۲۵۸) وفي الدلائل (۳-۳۹) والبخاري (۱۷۵۹) وأبو يعلى (۵۳۵۹) والبخاري (۲۶۸۶) وابن حبان (۴۷۳۳) وقال محققه إسناده حسن وقال الحافظ في الفتح (۳۹۶-۱۰) رواه الطبري بإسناد جيد وحسنه الشيخ الألباني في الصحيحة (۲۲۵۷) وفقه السيرة ص (۲۳۴).

^{۸۶} (أخرجه أبو داود (۴۶۳۹) وصححه الشيخ الألباني في صحيح أبي داود (۲۲۹۸) والصحيحة (۲۱۲۰).

۱۰۴. ﴿ هەر که میقدادی کۆری عەمر قسەکانی کردن پیغمبەر(ﷺ) بە باشی وەلامی دایەو و دووعای بۆ کرد ﴾

پیغمبەر(ﷺ) لە کاتی رۆیشتن بەرەو بەدر پیغمبەری خوا(ﷺ) گۆی بیستی راویژو راو بۆجوونی موسلمانان بوو نەبو بەگری راستگۆ هەستاو ووتەیهکی زۆر چاکی وت: پاشان عومەری کۆری خەتتاب هەستاو ووتەیهکی زۆر چاکی وت: پاشان میقدادی کۆری عەمر هەستاو وتی: ئەو پیغمبەری خوا برۆ بۆ جی بە جی کردنی ئەو فەرمانەکی که خوا داوای لێ کردوویت نێمەت لەگەڵداین سویند بە خوا نێمە ئەو ووتەیم پێ نالێین که بەنی ئیسرائیل بە موسایان وت: برۆ خۆت وخواکەت بجەنگن نێمە نا لێردا دانیشتووین بەلام نێمە دەلێین: برۆ خۆت وخواکەت بجەنگن نێمە لەگەڵتاندا جەنگاوهرین سویند بەوێ تۆی ناردوو بەو راستیە گەر بەرۆیشتن بمان بەیت بۆ(برک الغماد) که جیگەیه که لە یەمەن بەجەنگ دێین لەگەڵندا دژ بە هەموو کەس تا دەگەیتە ئەو جیگەیه پیغمبەریش(ﷺ) بە باشی وەلامی دایەو و دووعای بۆ کرد.^{۸۷}

۱۰۵. ﴿ پیغمبەری خوا(ﷺ) بەووتە که ی سەعدی کۆری موعاز دڤخۆش بوو ﴾

پێش دەست پێ کردنی جەنگی بەدر سەعدی کۆری موعاز-خوای لێ پازی بێ- وتی: سویند بەخوا وادەزانم که نێمەت بە مەبەست بێ ئەو پیغمبەری خوا؟ هەرمووی: بەئێ سەعدیش وتی: پێ دەچیت ئەو پیغمبەری خوا لەو بترسی که یارمەتیدەران نایانەوویت کۆمەکیت بکەن و بە پێویستی نەزانن لە سەر خۆیان پارێزگاریت لێ بکەن تەنها دژ بەو دوژمنەکی که دەپیننەو لەناو خانوو منداڵ ونافرمتیاندا وەمن لە جیاتی یارمەتیدەران وەلامت دە دەمەو و بە نوێنەرایەتی ئەوانەو قسەدەکەم و دەلێم: سویند بەوێ که ریزی گرتوویت وکتیبی بەسەردا دابەزاندوویت تا نیستە بە رێگە(برک الغماد)ی یەمەندا نەرویشتووم وشارەزایم لە

^{۸۷} (أخرجه البخاري) (۴۶۰۹) .

بارمهوه نيه بهلام به رۆيشتن بمان بهيت تا ئهو جىگهيه لهگهلتدا دىين وهك ئهوانهش نابين كه به موسا- سهلامى خواى لى بى- يان وت: «قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّا لَن نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ { ۲۴ }» (المائده) برۆ تۆو خوايه كمت بجهنگن ئيمه ئاليرهدا دانىشتووين بهلام ئيمه دهليين: برۆ خۆت وخوايه كمت بجهنگن ئيمهش جهنگاوهرين لهگهلتاندا وه تۆ بۆ كارىك هاتيه دهر بهلام خواى گهوره بۆى گۆرپت به كارىكى تر برۆ بۆ جىي به جى كردنى ئهو كارهى كه خوا پىي سپاردوووت برۆ پهيوهندى لهگهال ئهو كهسه ببهسته كه خۆت دمهووت وه پهيوهندى لهگهال ئهو كهسه بپچره كه خۆت دمهووت وه برۆ بۆ ئهو جىگهيهى كه خۆت دمهووت و دوژمنايهتى لهگهال ئهو كهسه بكه كه خۆت دمهووت وه ناشتى لهگهال ئهو كهسه بكه كه خۆت دمهووت وه ببه له سامانهكانمان ئهوهى دمهووت،^{۸۸} وه ئهو سامانهمان بدمرئ كه خۆت دمهووت وه ئهوهى له سامانه كانمانت بردووه لامان خۆشهويست تره لهوهى كه بۆت بهجى هيشتووين،^{۸۹} ئيمه تۆمان به راست زانيووه وياوهرمان پى هيناووت وشايهتيمان داوه ئهوهى كه تۆ پى هاتوووت راست وپهوايه لهسهر ئهمهش ئيمه گفت وبه ئينمان داويتى كه گويت بۆ بگيرين وگوئ رايهلت بين برۆ بۆ جى بهجى كردنى ئهو كارهى كه خۆت دمهووت ئيمهت لهگهلتداين ئهى پىغه مبهردى خوا سويند بهوهى كه تۆى ناردووه بهو راستيه گهر پيشمان بكهويت بۆ ناو ئهو دهريايه ههر ههموومان شوينت دهكهوين ويهك پياومان لى دواناكهويت وههبيج پيمان ناخۆش نيه سبهينى بمان گهيه نيته دوژمنهكهمان وپووبه روويان بوهستين ئيمه به ئارامين له جهنگدا وراستين له جهنگ وپووبه روو بوونه وهدا وه بهلكو خوا نيشانت بدات له ئيمهدا ئهوهى كه دمبيته مايهى دلخۆشيت پيشمان بكهوه و بمان به لهسهر بهردهكتهى خوا پىغه مبهردى (ﷺ) به ووتهكهى سهعد دلخۆش و حالك بوو ئهنجا پىغه مبهردى (ﷺ) هاوه لائى هاندا بۆدمرچوون بهرهو بهدر.^{۹۰}

^{۸۸} (من رواية موسى بن عقبه كما في تاريخ الاسلام) للذهبي (۱ - ۱۰۷).

^{۸۹} (من رواية ابن مردويه كما في البداية) (۳ - ۲۶۴) .

^{۹۰} (أخرجه ابن حبان (۴۷۲۲) وقال محققه إسناده صحيح على شرطهما)

۱۰۶. ﴿عومەیری کۆری ئەلحمام تاهەزرۆ بوو بۆ دەست کەوتنی بەهەشت﴾

ئەنەسی کۆری مالیک - خۆی لێ پازی بێ- دەتێت: لە جەنگی بەدردا موشریکەکان نزیک بوونەوه و پیغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی: (قوموا الى الجنة عرضها السموات والارض) واتە: ههستن بۆ ئەو بەهەشتەى کە پانتاییه‌کەى زه‌وى و ئاسمانه‌کانه عومەیری کۆری ئەلحمامی ئەنصاری وتی: ئەى پیغه مبهردا خۆا بەهەشتیکە پانتاییه‌کەى زه‌وى و ئاسمانه‌کانه؟ پیغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی: بەلێ ئەویش وتی: بەخ بەخ پیغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی: جی وات لێ دەکات تا بلتیت بەخ بەخ ئەویش وتی: نا سۆیند بەخۆا ئەى پیغه مبهردا خۆا ئەمەم وت: بە هیوای ئەوێ کە من یه‌کێک بم لە خاوه‌نه‌کانی پیغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی: (فإنك من أهلها) واتە: تۆ یه‌کێکی لە خاوه‌نه‌کانی ئەو بەهەشته عومەیریش کەمێک خورمای پێ بوو دەری کردو کەوتە خواردنی وتی: بەراستی ژيانیکى دوورو درێژه من بوستم تا ئەم خورمایانە دەخۆم ئەنجا ئەوێ پێ ماوو فری داو کەوتە شەپه‌وه‌ له‌گه‌ڵ موشریکەکان تا شەهید کرا.^{۹۱}

^{۹۱} (أخرجہ أحمد (۳-۱۳۶) برقم (۱۲۳۹۸) وقال محققه إسناده صحيح على (۳- شرط مسلم (۱۹۰۱) والحاكم

(۴۲۶) وصححه الذهبي والبيهقي الكبرى (۹-۴۳)

١٠٧. ﴿بەسەرھاتی مەعازی کۆری عەمری کۆری ئەلجەمھوح ومعوەزی کۆری عەفرای ئەجەنگی بەدردا﴾

عەبدوڕەحمانی کۆری عەووف- خۆی لێ پازی بێ- دەئێت: لە گەرمەیی جەنگەکەدا و لە ریزی موسلماناندا لە شەپگەکە دەجەنگام تەماشای لای راست و چەپی خۆم کرد دەبینم لە نیوان دوو کۆری گەم تەمەنی ئەنصاریدام یەکیکیان ھاتە لامەو و دەستیکی لێ دام و بە چەپ بێ ی وتم: مامە ئەبو جەھل دەناسیت منیش وتم: بەئێ برازاگەم چ کاریکت پێی ھەیە وتی: بۆیان گیراومەتەووە کە ئەو جۆن و قسەیی ناشرینی بە پێغمبەری خوا(ﷺ) ووتووە سوێند بەووی کە گیانی منی بە دەستە ئەگەر بەس بیبینم نایە ئێم رووم لە رووی بێرازیت تا کامان بە پەلە بێت ئەوی تریان بکوژیت عەبدوڕەحمان دەئێت: زۆر سەرم سوپما لە ووتەگەیی کۆرەگەیی تریشیان ھاتە لامەو و ھەمان ووتەیی پێ وتم: منیش تەماشام کرد ئەبو جەھل بە ناو خەلگەکەدا دێت و دەمپرا ئەوجا بە ھەردووکیانم ووت: تەماشاکەن ئەووە ئەو کەسەییە کە بە دوایدا دەگەڕێن و پەرسپاری لە بارەووە دەکەن یەکسەر ھەردووکیان پەلاماریان داو بە شمشیرەکانیان کوشتیان.^{٩٢}

وئەو دوو گۆرەش ناویان معاز و معوز بوو لە رێوایەتییکی کەدا ھاتوووە کە بە ووردی باسی لە چۆنیەتی کوشتنی ئەبو جەھل دەکات معازی کۆری ئەلجەمھوح دەئێت: لە شەری بەدردا گۆیم لێبوو دەیان وت: ئەبو جەھل ھاوئەکانی لە ھەموو لایەکەووە وەک درەختییکی زۆر پەلدار پارێزگاری لێ دەکەن وە دەیان وت: کەس ناتوانێت بگاتە ئەبو جەھل کاتێک من ئەمەم گۆی لێ بوو و وتم دەبێت خۆمی پێ بگەییەنم خوراگرانە بەرەو رووی رویشتم تا لێی نزیک بوومەووە و پەلاماریم داو شمشیرەگەم لە پانیداو پەڕاندەم و مەکریمەیی کۆریشی لەویدا شمشیرێکی لەسەر قوڵ مەدا دەستی قەرتاندەم و تەنھا بێستەگەیی پێوەمایەووە و دەستم پێوەی ھەل و اسراوو ئەمەشم بوو ھۆی دوور کەوتنەووەم لە ئەبو جەھل منیش قاچم خستە سەر دەستەگەم و شانم راکیشا

^{٩٢} (آخرجه أحد(١٦٧٣)، والبخاری(٣٩٨٨)، ومسلم(١٧٥٢)، والحاكم(٤٢٥-٣)، وابن حبان(٤٨٤٠)، والبيهقي الدلائل(٨٣-٣).

تاليم كىردمۇ ۋە فرى مەدا ئىبن ھىشام دەلىت: پاشان معوزى بىراى معاز بەلاى ئىبو جەھلدا رۇيشت ولئى دا تا لە جوولەى خست وپاشان بەجئى ى ھىيلا ۋەيشتا گيانى تيا مابوو،^{۹۳} موساى كورپى عوقبە دەلىت: پىغەمبەر(ﷺ) ھات ولای كوزراۋەكان ۋەستاۋ بەدۋاى ئىبو جەھلدا گەپراۋ كەمىك نارەھەتى بە روخسارىەۋە ديار بوو ۋەھرموۋى: خوايە لە دەستم دەرئەجىت فىرەۋنى ئىم ئومەتە ھاۋەلانى بە ھەموو لاپەكدا بلاۋ بوۋنەۋە بۇ دۆزىنەۋەى تا عەبدوللاى كورپى مەسعود دۆزىنەۋە تۆزىك لە ناۋجەيەكى ئەۋلاى شەپكەكەۋە بوو ۋەبىنى گلاۋە وزى پۇشەكەى لە سەرداپە ۋەشمىرەكەى لەسەر رانەكانىەتى ۋەبىنى پىۋە ديار نىەۋە تواناى جوولە كىردنى تىدا نەماۋە ۋەسەرى بەلادا شۆر بوۋەتەۋە ۋەتەماشائى زەۋىەكە دەكات كاتىك عەبدەللاى كورپى مەسعود بىنى بە چۈار دەۋرىدا دەسۋاپەۋە بۇ ئەۋەى بىكوۋىت ۋەدەترسا لەۋەى ھەئىيەتەۋە بۇى ۋەپەلامارى بدات وزياتر لئى نىك بوۋەۋە ۋەى زانى كە بىرىندارەۋە تواناى جوولەى تىدا نەماۋە ۋەستى بە ۋەشمىرەكەى لئى بدات ترسا لەۋەى كە سوۋدى نەبىت بۇيە لە دۋاى ئەبو جەھلەۋە ھات ۋەشمىرەكەى ئەۋەى دەرھىنا ۋە مىلى داۋ كۈشتى ۋەپاشان عەبدەللاى كورپى مەسعود گەپراپەۋە ۋەئەم ھەۋالانى گەيانە پىغەمبەر(ﷺ) ۋەئەۋىش ۋەھرموۋى: ئەۋە لىدانى فرىشتەكانە خوايە بەئىنەكەت بۇ جئى بە جئى كىردم.^{۹۴}

^{۹۳} (أخرج ابن هشام في السيرة برقم (٥١٩) وأبو نعيم الدلائل برقم (٤١١)، والطبري في التاريخ (٢-٤٥٤)، والبيهقي في الدلائل (٣-٨٤)، والاصمعي في سير السلف الصالحين (٢-٦٥٦)، وقال محققه إسناده حسن
^{۹۴} (أخرج موسى بن عقبه كما في (الدلائل) للبيهقي (٣-١١٦) و(تاريخ الإسلام) للذهبي ص (١١١) وأنظر (المغازي) لعروة بن الزبير ص (١٤٢-١٤٣))

۱۰۸. ﴿ ھەوال دانەكەى پېغەمبەر(ﷺ) لە بارەى عوقبەى كورى ئەبى

موعەيت دەقاو دەق ھاتە دى ﴾

ئىبن عەبباس -خوای لى رازى بى- ووتىەتى: عوقبەى كورى ئەبى مەعەيت لە ھەر سەفەرىك كە دەگەرپاھەو خواردنىكى درووست دەکرد ودراسىكان وھەندىك كەسانى ناو شارى مەككە بۇ بانگ دەکردو زۆر جار دەچوو لەگەن پېغەمبەردا(ﷺ) دادەنىشت وھەرموودەمكى ئەوى بە لاوہ باش بوو بەلام لە ھەمان كاتدا خۇى زۆر پىاويكى خراب بوو جارىكيان لە گەشتىكى گەرپاھەو خواردنىكى درووست کردو پېغەمبەرى(ﷺ) بۇ ئەو خواردنە بانگ کردو پېغەمبەر(ﷺ) ھەرمووى: (ما أنا بالذي أكل طعامك حتى تشهد أن لا إله إلا الله وإني رسول الله) واتە: من ئەو كەسەنىم خواردنەكەت بخۆم تا شاھەتى نەدەيت كە خوا تاك وتەنھايە ومنیش پېغەمبەرى خوام عوقبە داواكارىەكەى دووبارە كەردەوہ وپېغەمبەرىش(ﷺ) ھەمان وەلامى داھەوہ باشان عوقبە شاھەتمانى ھىناو پېغەمبەرىش(ﷺ) خواردنەكەى خوارد ئەم باسە گەشتەوہ بە ئوبەى كورى خەلەف ئەویش ھات بۇلاى عوقبەى ھاوړى و پىى وى وت: بى دىن بوويت عوقبە؟ عوقبەش وتى: نا من بى دىن نەبووم بەلام پىاويكەم بانگ كرد بۇ مالەكەم ورازى نەبوو نانەكەم بخوات تا شاھەتەتى بۇ نەدەم منیش شەرمەم كرد كە لە مالەكەم بىرواتە دەرەوہ و نانەكەم نەخوات بۇيە شاھەتىم بۇدا ئوبەى پىى وت: من بەمە لىت رازى نايم ھەرگىز ھەتا نەچىتە لاى تفى لى نەكەيت ئەوہ بوو ئەو ستەمكارە وملھورە ئەو كارە ناپەسەندەى ئەنجامدا وە پۇژىكى تىرىش لە سەر داواى ئەبو جەھل شىلاوگ وناوسكى ھووشترى ھەلگرت وكە پېغەمبەر(ﷺ) چووە سووچدە كرديە سەر مل وناو شانى پېغەمبەر(ﷺ) كە تەنھا ئەو توانىويەتى وړىگەى بەخۇى داوہ لە ناو ھەموو قورەيشدا ئەم كارە ناپەسەندە ئەنجام بدات.^{۹۰} پېغەمبەرىش(ﷺ) پىى ى ھەرموو: (لا ألك خارجا من مكة إلا علوت رأسك بالسيف) واتە: ئەگەر پىت بگە ملە دەرەوہى مەككە دا بە

^{۹۰} (أخرجه أحمد (۱/ ۴۱۷) والبخاري(۳۱۸۵-۳۹۶۰) ومسلم(۴۶۲۵) والنسائي(۱/ ۱۶۱) وابن

شمشیر لە سمەرت دەدەم ئەو بوو ئەو تاوانبارە لە شەری بەدردا بەدیل گیرا و لە ناو ھەموویاندا تەنھا ئەو لە ملی دراو کوژرا.^{۹۶} و ئەو تاوانبارە ھەر ئەو کەسە بوو کە کاتیکی پێغەمبەر (ﷺ) بووردەپەکی بە شانەووە بوو نوێژی دەکرد لای کەعبە ئەم تاوانبارە ھات لە پشەووە بووردەپەکی پێغەمبەر (ﷺ) گرت و گرتی دا لە ملی بە توندی جەپاندی ھەتا وەخت بوو بیخەنکێنیت تا ئەبو بەکر لە دوورەووە ھات و عوقبەیی دوور خستەووە و پێغەمبەریش (ﷺ) ھیشتا ھەر لە نوێرە کەیدا بوو.^{۹۷}

^{۹۶} (أخرجہ أبو نعیم (الدلائل) (۴۰۱) وقال السيوطي ل (الخصائص الكبرى) (۵۱۵ / ۱) أخرجه أبو نعیم بسند صحيح.
^{۹۷} (أخرجہ البخاري (۳۶۷۸-۳۸۵۶) وأبو نعیم (الدلائل) (۱۵۹) وابن أبي شيبة (۲۹۷ / ۱۴) وأبو يعلى (۳۴۳ / ۱) وابن حبان (۶۵۶۹).

۱۰۹. ﴿سەودەى کچی زەمە ووتەیه کی له دەم دەرچوو پێغەمبەر (ﷺ) پێی

ناخۆش بوو﴾

کاتیک پێغەمبەر (ﷺ) له بهدر گهرايه وه وهاته وه ناو شاری مهدينه به ديلهگان ودمستگه وته گانه وه دوای نهوهی که خوای گهوره سهرکرده گانی موشریکه گانی له ناو بردووه موسولمانه گانی مهدينه تا ناوچهی (الروحاء) رۆیشتن لهویدا پێغەمبەر (ﷺ) وهاوه لانی گه یشتن وپیرۆز بایی ودمستخۆشیان لی دهکردن وپرسیاری کوژراوه گانی موشریکه گانیان لی دهکردن،^{۹۸} نهوه بوو ديله گانیان هیناو بریدیان وه ناو خانوو ده گانی شاری مهدينه عهبدوهره حمانی کوپی نه سه ده دی که پی زوراره ده لیت: سهوده ی کچی زه معه ی خیزانی پێغەمبەر (ﷺ) چوو بووه سهردانی بنه مائی (عفراء) نه وه ش پێش نه وه بوو که (حجاب) فه رز بکری ت سهوده ده لیت: سویند به خوا من له وه ی بووم وه اتن بۆلامان ووتیان: نه وه ديله گانه وا هینایان منیش گه رامه وه مائی خۆم وته ماشام کرد پێغەمبەر (ﷺ) لهو ی به له سوچی کی ژوو رمه کش سوهه یلی کوپی عه مری لی به وه هه ردوو ده ستی به پستی ملیه وه به په تیك گری دراوه ده لیت: سویند به خوا که نهوم بی نی خۆم پی نه گرا وتم: باوکی به زید ناواتان له خۆتان کرد وخۆتان دا به دمهسته وه دا نه ی بۆ به ریزه وه نه مردن سویند به خوا به ووریا نه هاته مه وه هه تا گویم له پێغەمبەر (ﷺ) بوو له سووچی ژوو رمه که وه فه رمووی : سهوده ئایه به رامبه ر خواو پێغەمبەر که ی هانیان دهمیت؟ منیش وتم: سویند به و خوا به ی که تو ی نار دووه به راستی خۆم پی نه گرا که نهوم ناوه ها بی نی تا نه و ووتیه م له دەم دەرچوو.^{۹۹}

^{۹۸} اخرجه ابن هشام السيرة ۲ / ۲۳۶ والبيهقي الدلائل ۱۴۷/۳ والحاكم ۴۱۸/۲ وقال صحيح مرسل وواقعه الذهبی .

^{۹۹} اخرجه ابن ابی شيبه ۳۶۶۷۸ ، وابن هشام السيرة ۲۳۸/۳ والحاكم ۲۲/۳ وصححه على شرط المسلم وواقعه الذهبی والطبرانی الكبير ۲۸/۲۴ وقال ابراهيم العلى فى (الصحيح السيرة ۲۸۶ سنده صحيح

۱۱۰. ﴿جوبهیری کوری مطعم هەر که گوی بیستی چەند ئایەتیک بوو ئیسلام

چوو قولاوی دئیەوه﴾

کاتیک که موشریکەکانی مەککە دەهاتن بۆ نازادکردنی دیلەکانیان پێزیان لێ دەگیرا و ه
پێغه مێریش (ﷺ) لە مزگەوتدا دایە نەنان وشە و ئیک لە مزگەوت دەمانەوه تا لە نزیکەوه راستی
پێغه مێر (ﷺ) وه هاوێڵەکانی وه ئاینی پیرۆزی ئیسلام بناسن جوبهیری کوری مطعم کوری
عەدی دەئیت: کاتیک که گەشتە ناو شاری مەدینە بە مەبەستی نازاد کردنی هەندیک لە
دیلەکانی بەدر ئەو پڕۆگارە من هێشتا موسلمان نەبووم من گەشتە ئەوێ زۆر ماندوو بووم
خەوتم لە مزگەوتدا بە دەنگی قورئان خوێندنی پێغه مێر (ﷺ) که پێش نوێژی بۆ دەکردن
لە نوێژی مەغریبدا وه سوورەتی (الطور) ی بۆ دەخوێندن من بە ئاگا هاتم و ترسام کاتیک لە
خوێندنە کەیدا بەردەوام گەشتە ئەم ئایەتە (أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ
بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {۳۸}) (الطور) دەئێ: که گویم لەم ئایەتە بوو نزیک بوو دڵم بفریشت
و پاشەو پاش لە مزگەوت هاتە دەرەوه و ئەمە یەکەم جار بوو ئیسلام چوو قولاوی دئیەوه لە
پەواپەتییکی تردا دەئیت: هێشتا لە دەرەوهی مزگەوت بووم گوی ملە دەنگی پێغه مێر خوا
(ﷺ) بوو که ئەم ئایەتە دەخوێند (إِنْ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ {۷}) (الطور) که ئەم ئایەتەم
بەرگویی کەوت نزیک بوو دڵم دوو کەرت بیت.^{۱۰۰}

^{۱۰۰} (أخرجه أحمد / ۴ / ۸۳) عبد الرزاق (۱۶۳۱) والطبراني الكبير (۱۴۹۸-۱۴۹۹) والطحاوي (۳۴۹ / ۱) والبیهقي الكبير (۱۳۴ / ۱) وقال الشيخ الالبانی في (الفتح المستطاب) (۷۷۱-۷۷۴) اسنادہ صحیح .

۱۱۱. هه رکه پیغه مبهردا (ع.س) هه واله که ی دا به عه بباس به ته وای دنیایا

بوو

ئین ئیسحاق- رهحه تهی خوی لی بی- ده لیت: عه بباسی کوری عه بدولوته لیب که له ناو دیله گاندا بوو پارهی نازاد گردنه که ی له هه موو دیله گانی تر زیاتر بوو چونکه نهو پیاویتی دهوله مه مند بوو سه د ئوقیه ئالته نهی بۆ نازاد کردنی خوی وعه بباس پارهی نازاد کردنی خوی دا له گه ن هه ردوو برزاکه ی عه قیل ونه وه ل وله گه ن عوتبه ی کوری جه حدمی هاو په میمانیدا هه ندیک له پیاوانی یارمه تی دهران داوایان له پیغه مبهردا (ع.س) کرد که عه بباس نازاد بکات به بی به رامبه ر وه ک نه نه سی کوری مالیک - خوی لی رازی بی- ده لیت: پیاوانیکی یارمه تی دهران به پیغه مبهریان (ع.س) وت: نه ی پیغه مبهری خوا رینگه مان بده با پارهی فیه که ی عه بباسی خوشکه زامان بوی بگێرپه نه وه؟ پیغه مبه ریش (ع.س) فه رمووی: نا سویند به خویه ک دره می بۆ ناگێرپه نه وه.^{۱۰۱}

عه بباسی کوری عه بدولوته لیب مامی پیغه مبهردا (ع.س) داوای له پیغه مبهری خوا کرد که نهو بیست ئوقیه ئالته نه ی که له گه لیدا گه راوه له سه ر پارهی فیده که ی دای بنیت عه بدولای کوری عه بباس - خوی لی رازی بی- ده لیت: پیغه مبهردا (ع.س) به عه بباسی فه رمووی: نه ی عه بباس فیده ی خۆت وهه ردوو برزاکه ت عه قیلی کوری نه بو تالیب ونه وه ل کوری نه ل حاریس وه او په میمانت عوتبه ی کوری جو حده م برای نه بی الحاریسی کوری فه هد چونکه تۆ پیاویتی پارهداری؟ عه بباسیش وتی: نه ی پیغه مبهری خوا من بێشتر موسولمان بووم به لام نه وان به زۆر راپه یجیان کردم له گه ن خۆیان ئیتر بۆ دمییت فیده مان لی و مر بگێریت؟

پیغه مبهردا (ع.س) فه رمووی: (الله اعلم باسلامک ان یكون ما تقول حقا فانه یجزیک به واما ظاهر امرک فقد کان علینا فالد نفسک وابن اخویک) واته: خوا باشتر ده زانی به ئیسلام بوونت نه گه ر نه وه ی ده لیتیت راست بێت نه وه خوا پاداشتی نه ووت دمه داته وه به لام روکه شی هه ل سوکه وته که ت دژ به ئیمه بوو له بهر نه وه فیده ی خۆت وهه ردوو برزاکه ت بده و عه بباس که دیل کرا بوو بیست ئوقیه ئالته نی هئ بوو لی ی و مر گه را بوو وه ک دمه که وت دابه ش کرا بوو

لەویدا عباس وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو ئالتۇنە شەم بۇ بخەرە رېزى فېدىيەكەمەو پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: (لا أفعل ذلك شيء أعطانا الله منك).

واتە: نا كارى وا ناگەم ئەو شەتتىكى تۆيە كە خوا داويەتى بە ئىمە عباسىش وتى: پارەى نەو فېدىيەم لانيە ئەى پىغەمبەرى خوا ئايە ئەمەت بۇ خىزمىيەتى پىي كردم؟ سوپند بەوہى كە عباس سوپندى پىي دەخوات وات لى كردم كە ھەزارترىن كەسى قورمىش بىم ھەتا لە ژياندا ماوم پىغەمبەرىش (ﷺ) پىي فەرموۋ: ئەى كوا ئەو پارمىيە كە پىش دەرچوونت تۆ ودايىكى ئەلفەزل شاردتانەو لە مەككەو كاتلىك كە ھەردووكتان بوون وكەستان لەگەلدانە بوو لە رېوايەتتىكى تردا ھاتوۋە كە پىغەمبەر(ﷺ) بە عباسى فەرموۋ تۆچۆن ھەزار ترىن كەسى قورمىش دەبىت ئەى پارچە ئالتۇنەكانت ئوم ولفەزل ونەنجا بەرەو لاي مەن ھاتىت واتە: بەرەو جەنگى بەدروپە ئومومولفەزلت وت: ئەگەر كوزرام ئەوا تۆم بەجى ھىشتوۋە بەدەولەمەندى ھەتا لە ژياندا بىت وە ئەگەر گەپامەوۋ خەمى ھىيىچ شەتتىك نەبىت وە ئەگەر لەم سەفەرەشدا كوزرام ئەوا ئەومەندە بۇ فەزل ونەومەندەش بۇ قوسم ونەومەندەش بۇ غەبدوللا؟ عباسىش وتى: سوپند بەوہى كە تۆى بەم راستىيە ناردوۋە كەس بەوہى نەزانيۋە تەنھا مەن ونەو نەبىت وەمەن دىزانم كە تۆ پىغەمبەرى خوايت وە سوپند بە خوا ئەى پىغەمبەرى خوا مەن شاىيەتى دەدەم كە تۆ پىغەمبەرى خوايت ئەنجا عباس فېدىيە خۆى وبرازاكەى وھاوپەيماۋەكەيدا وخواى گەورەش ئەم ئايەتەى دابەزاندا كە دەفەرموۋى: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَن فِي أَيْدِيكُمْ مِّنَ الْأَمْوَالِ إِن يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {۷۰} (الانفال) واتە: ئەى پىغەمبەرى خوا بەو دىلانەى كە لە ژىر دەستاندايە راگەيەنە گەر ئيمان وپاومر لە دلتاندا ھەبىت ئەوا خواى گەورە باشتەتان دەداتى لەوہى كە لىتان سەنراۋە وليتان خۇش دەبىت وخواى گەورەش بە بەزەى وليخۇشبوۋە،^{۱۰۲} خواى گەورە بەلئىنەى خۆى ھىنايە دى بۇ ئەو دىلانەى كە موستلمان بوون وە قەرمبوۋى ئەو پارانەى بۇ كەردنەوۋە كە لىيان وەرگىرايو .

^{۱۰۲} (اخرجه احمد (۳۱۰) وقال محققه الارناؤوط: حسن والطبري (التاريخ) (۳/ ۴۶۳) وأبي نعيم (الدلائل) (۴۰۹) والبيهقي (الدلائل) (۳/ ۱۱۹ ، ۱۴۳) والحاكم (۳/ ۳۳۴) وصححه على شرط مسلم و وافقه الذهبي و حسن الارناؤوط إسناده الحاكم في (المسند) (۵/ ۳۳۶)

۱۱۲. ﴿أَوَاتِهِ خَازِنُ بُوَ بِهِ قَاجِهِ شَهْلَهُ كَهِيَهُ بِهِ نَاوُ بِهِ هَشْتَا بَكَهْرِي﴾

ئەبەن ئیسحاق —رەحمەتی خۆی لێ بێ— دەئێت: عەمری کۆری ئەلجەمۆح بیاویکی شەلی قاج خوار بوو وەخواوەنی چوار شێرە کۆر بوو کە لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) لە هەموو جەنگەکاندا بەشدار دەبوون کاتێک جەنگی ئوحوود ھاتە پێش وویستیان ڕینگە لە باوکیان بگرن وەپێیان وت: تۆ پاساوی بەشدار نەبوونت ھەبە وخوای گەورە داوای بەشدار بوونت لێ ناکات ئەویش ھات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) پێی و: کۆرەکانم دمیانەوێت ڕینگەم لێ بگرن نەبەم بۆ ئەم جەنگە لەگەشتدا سوێند بە خوا من بە ھیوام بەم قاجە شەلەمەو بە ناو بەھەشتدا بڕۆم پێغەمبەریش (ﷺ) پێی و فەرموو: بەلام تۆ غەزات لە سەر نیەووە خواوەن عوززیت وە بە کۆرەکانیشی فەرموو: پێویستە ئێوەش ڕینگری نەکەن بەلکو خوا شەھیدی پێی ببەخشیت ئەو بەشدار بوو وە لە جەنگی ئوحویشدا شەھید بوو وە لە ڕیوایەتێکی تر لە جابیرەو —خوای لێ ڕازی بێ— ھاتوو کە دەئێت: عەمری کۆری ئەلجەمۆح قاجی شەل بوو ھات بۆلای پێغەمبەر (ﷺ) لە ڕۆژی ئوحووددا وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەگەر من نەمڕۆ بچەنگێم لە پێناوی خوادا ھەتا دەکوژرێم دەچمە بەھەشت وەنەم قاجەم ساغ دەبێتەو پێی بڕۆ ملە ناو بەھەشتدا ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرموو: بەئێ عەمریش وتی: سوێند بەوێ کە گیانی منی بە دەستە نا گەر پێمەو بۆلای خێزانەکەم تا نەچمە ناو بەھەشتەو عومەری کۆری خەتتاب —خوای لێ ڕازی بێ— وتی: سوێندەکەم مەکە بەمەرج بەسەر خواوە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموو: (مہلا یا عمر فان منهم من لو أقسم على الله لأبره منهم عمرو بن الجموح) واتە: لە سەر خۆ ئەی عومەر تیاياندا ھەبە ئەگەر سوێند دانیت لەسەر خوا خوای گەورە سوێندەکەي ناشکێنیت بۆی دەھێنیتە دی لەوانەش عەمری کۆری ئەلجەمۆح.^{۱۰۳}

^{۱۰۳} (آخرجه أحمد(۳۳۵۵۳) وقال محققه اسناده حسن ، وابن حبان(۷۰۳۴) وقال محققه اسناده جيد وحسنه الخلفاء لي (الفتح)(۳/ ۳۱۶) وقال الشيخ الالباني في تحقيق(فقه السيرة) ص(۳۸۳) اسناده صحيح

۱۱۳. ﴿حەرام سکاڵای کرد لە مەعاز لای پێغەمبەری خوا (ﷺ)﴾

جابر- خۆی لێ پازی بێ- دەلیت: مەعاز نوێزی عیشای لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) دەکرد و لە دواییدا دەگەڕایەوە و پێش نوێزی بۆ هاوڵەکانی دەکرد واتە: لە مزگەوتەکە ی گەرپەکی بەنی (خیطم) شەویکیان دواکەوت و نوێزی لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) کرد و پاشان گەڕایەوە بۆ لای خەزەمانی و پێش نوێزی بۆکردن و سوورمتی (البقرة) ی بۆ خوێندن و حەرام هات بۆ مزگەوت تا نوێزەکە ی بکات و پاشان بچیت دار خورماکانی ئاو بدات کاتیکی بینی مەعاز- خۆی لێ پازی بێ- نوێزەکە ی درێژ کردووە هاتە دواوە و بە تەنھا خۆی نوێزەکە ی کرد و بە پەلە تەواوی کرد و پاشان چوووە دەرەوە و هەوساری و وێستەکە ی گرتوو و چوو بۆ ئاودانی دار خورماکانی مەعاز نوێزەکە ی تەواو کرد و بای حەرامیان بۆکرد و مەعاز وتی: ئەوە دوورپووە کە نوێزەکە ی بەپەلە دەکات لە پێناوی ئاودانی دار خورماکانی دەبیست ئەوە بۆ پێغەمبەر (ﷺ) بگێڕمەوە مەعاز هات و بۆ پێغەمبەر (ﷺ) گێڕایەوە و دواتریش حەرام هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) مەعاز دیت بۆ لای تۆ نوێز دەکات و زۆر خۆی لای تۆ دوا دەخات و دەمینیتەوێت پاشان دەگەڕێتەوە بۆ لای ئێمە لە کاتی خەوتندا و ئێمە بە رۆژ لە کارەکانماندا ماندووین و دیت و بانگمان دەکات بۆ نوێزو ئێمەش لە مالهەکانمان دەر دەچین بۆ لای ئەویش نوێزەکە مان بەسەرەوە درێژ دەکاتەوێت تۆ ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) شەوی رابردوو نوێزەکە تۆ دوا خست و مەعاز نوێزی لەگەڵ کردیت پاشان گەڕایەوە و پێش نوێزی بۆ کردین وە من ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەو کاتەدا دەمویست زوو بچم تا دار خورماکانم ئاو بدەم و هاتمە مزگەوتەوێت تا لەگەڵ ئەوان دا نوێز بکەم و مەعاز دەستی کرد بە خوێندنی سوورمتی (البقرة) و نوێزەکە ی درێژ کردووە و منیش هاتمە دواوە و نوێزەکە م کرد بەپەلە چووم بە لای ئاودانی دار خورماکانمەوە و ئێمەش خاومنی و وێستە ئاوکیشە کانین و بە دەستەکانمان کار دەکەین لەگەڵ ئەویش دا مەعاز بە من دەلیت: دوورپووە بەلام مەعاز بۆی دەر دەکەوێت بەیانی کە دوژمن هاتە پێش و هەموو دەبینن کە پێیان گەشتین چۆن دەبیست ئەگەر خوا بیەوێت جابر- خۆی لێ پازی بێ- دەلیت: لەو کاتەدا هەوایی نزیکی بوونەوێت دوژمنانیان پێ گەشتبوو و موسلمانان هەموو خۆیان ئامادە دەکرد بۆ ئوحوود و حەرامیش لە جەنگی ئوحووددا شەھید بوو وواتر پێغەمبەر (ﷺ) بە مەعازی فەرموو: چۆن ئەوەی ناکۆکی و گەلهی لە هەردوو گەمان هەبوو؟ وتی: ئەو پێغەمبەر (ﷺ) سویند بەخوا ئەو راستی کرد و من درۆم کرد و شەھید بوو. ^{۱۰۴}

^{۱۰۴} (اعرجه البخاري) (۶۱۰۶) و مسلم (۱۷۸-۴۶۵) و أحمد (۳۳۷-۱۴۳۰۷) و قال محققه اسناده صحيح علی شرطهما .

١١٤. ﴿ سماکی کوری خه رشه شمشیره که ی پێغه مبهردی (ﷺ) به ههقی خوی وهرگرت ﴾

زوبهیری گوری عهوام - خوای لی رازی بی- دهلیت: پێغه مبهرد (ﷺ) له رۆژی جهنگی ئو خوددا شمشیرێکی نمایش کرد و پێشانی موسوڵمانانی دا و فهرمووی: کئ ئەم شمشیره وهردهگرت و ههقی خوی ده داتی؟ عومهر ههستاو وتی: من و مری دهگرم ئه پێغه مبهردی خوا؟ پێغه مبهرد (ﷺ) رپووی لی وهرگێراو پاشان فهرمایشته که ی به کهم جاری دووباره کردهوه و منیش وتم: من و مری دهگرم ئه ی پێغه مبهردی خوا ؟ به لام رپووی له منیش وهرگێرا پاشان فهرمایشته که ی سئ باره کردهوه و نه بو دوجانه واته: سماکی کوری خه رشه ههستاو وتی: من به ههقی خوی و مری دهگرم به لام ههقی خوی چیه ئه ی پێغه مبهردی خوا (ﷺ) پێغه مبهرد (ﷺ) فهرمووی: ههقی ئه و مبه موسوڵمانانی پئ نه کوژی وله رپووی کافریشدا رانه کهیت و له دوژمن بدیهیت تا ده چه مبه و پاشان پێغه مبهرد (ﷺ) شمشیره که ی دایه دهست نه بو دوجانه نه ویش پیاوێکی نازا بوو و فیزی دهنواند له کاتی جهنگدا و نه گهر وستی شهرکردنی بوایه خوی نیشانه ده کرد و پارچه قوماشیکی سووری له ناو چه وانه وه ده به ست و خه لکی ئه و میان بهر چاو بکه و تایه ده میانزانی که به راستی شهر ده کات ئیبن ئیسهحاق دهلیت: نه بو دوجانه شمشیره که ی وهرگرت له دهستی پیرۆزی پێغه مبهرد (ﷺ) ئنجا پارچه به رۆیه که ی هینایه دهره وه و به ناو چاوانیه وه به ست پاشان به فیزه وه دهرۆشت له به رده م ریزی پێشه وه ی موسوڵمانان دا و له پێش چاوی هاوبهش به رستان پێغه مبهرد (ﷺ) نه بو دوجانه ی بینی که به فیزه وه دهروات فهرمووی: ئه و جوړه رۆشتنیکه خوای گه و ره خاوه نه که ی ده بو غزینی مه گهر له جیگه یه کی وادا نه بیت.^{١٠٥}

^{١٠٥} (السيرة لابن مشام (١٦/٣) رقم (٥٩٤).

۱۱۵. ﴿بەسەرھاتی پابتی کۆری وەقش و یەمانی کۆری جابر لە جەنگی

نوحوددا﴾

مەحمودی کۆری لوبەید - خۆی لێ پازی بێ- دەئێت: کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) دەرچوو لە گەڵ موسولمانان بۆ جەنگی نوحود ئابتی کۆری وەقش و یەمانی کۆری جابر لە گەڵ ژن و مندالەکانیان لە هەلاکاندا دانرا بوون و هەردووکیان زۆر بەتەمەن بوون یەکیان بەوی تریانی وت: باشە ئێمە چاومڕێ ی جی دەکەین سویند بەخوا هەر یەکە لە ئێمە تەمەنیکی زۆر کەمی ماوە لەم پۆو سەینیدا ئێوە بۆ شمشێرەکانمان هەلنەگرین و پاشان خۆمان بگەیهینە خزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) بەلکو خۆی گەورە شەهیدیمان بە قسەت بکات ئێوە بوو هەردووکیان شمشێرەکانیان هەلگرت پاشان چوون تا خۆیان گەیانە پیزی موسولمانان بێ نەوی سوپای موسولمانان پێیان بزائن.^{۱۰۶}

۱۱۶. ﴿نوصەیری کۆری پابت لە پۆزی نوحوددا ئیسلام چوو دئیەو﴾

لە پۆزی نوحوددا (الاصیرم) ی کۆری ئابتی کۆری وەقش کە ئەو باوەر بەگۆرو تینە لە باوکە پەرەگەیدا بینی ئیسلام بوو وە خۆی گەیانە پیزی سوپای برواداران ئەبو هورمیرە - خۆی لێ پازی بێ- دەئێت: نوصەیرم کە ناوی عەمری کۆری ئابتی کۆری وەقش بوو پێشتر پەخنە لە موسلمان بوونی خزمەکانی دەگرت و هەندێک پاردی ریبای لە جەهالیەت دا هەبوو ئەوە ببوو پێگرتی لە موسلمان بوون دیوێست پاردەکانی وەرگریتهو پاشان موسولمان ببیت بەلام کە ئەو پۆزە هاتە پێش پێغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ غەزای نوحود لەو پۆزەدا ئیسلام چوو دئیەو و موسلمان بوو وە چوو پرسیاری کرد ئامۆزاکانم لە کوێن ؟ و تیان: لە نوحودن وتی: ئەم سەعدی کۆری موعاز لە کوێیە ؟ و تیان: لە نوحودە ئەویش قەلغانی سنگی لەبەر کرد

^{۱۰۶} (أخرجه ابن هشام برقم (۶۳۵) والحاكم (۳/ ۲۰۲) وقال صحيح على شرط مسلم وقال محقق (المستدرک) (۴۹۶۱) إسناده صحيح.

وشمشیره که ی ورمه که ی هه لگرت و سواری پشتی نه سپه که ی بوو پاشان چوو بۆ نوحود و به خیرایی خۆی گه یانده ناو ریزه گانی موسلمانانه وه و کاتیک موسولمانان بینیان پێیان وت: عه مر دوور بکه وه لییمان ؟ نه ویش وتی: من موسلمان بوومه.^{۱۰۷}

۱۱۷. موخه ی ریق وه سیه تی کرد که مال و سامانه که ی بدریته پیغه مبهری

خوا (ﷺ)

موخه ی ریق جووله که یه کی راست بوو له و به ئینه ی که له گه ل موسولمانان دا بووی که پاریزگاری له شاری مه دینه بکات ئیبن ئیسحاق ده ئیت: موخه ی ریق یه کیک بوو له جووله که گانی به نی ئه له به کاتیک جهنگی نوحود هاته پێش به جووله که گانی خزمی وت: نه ی کۆمه لی جووله که سویند به خوای گه وره دهرانن که پێویسته له سه رتان نه مرۆ موحه ممه د سه ربخه ن؟ نه وانیش وتیان: نه مرۆ رۆژی شه ممه یه نه ویش وتی: هه رگیز شه ممه و پشوو تان نه بیت پاشان شمشیر و که ل و په له که ی هه لگرت وتی: نه گه ر کوژرام مال و سامانه که م هی موحه ممه ده چی لی دمکات نارمزووی خۆیه تی نه و به ره به یانه خۆی گه یانده سوپای موسه لمانان و پیغه مبه ر (ﷺ) و پشتیوانی لی کرد تا شه هید کرا.^{۱۰۸}

^{۱۰۷} (اخرجه احمد (۲۳۶۳۴) وقال محققه الأرنأؤوط: إسناده حسن، والطبراني (الكبير) (۱۷ / ۳۷)، وأبو داود (۲۵۳۷) والحاكم (۲ / ۱۱۳) وصححه على شرط مسلم ووافقه الذهبي والبيهقي (الكبرى) (۹ / ۱۶۷) والدينوري (المجالسة) (۲۴۲۴) وقال محققه: سنده حسن الشيخ الألباني في (صحيح أبي داود) (۲۲۱۲) والشيخ المقل في (صحيح المسند) (۱۴۰۷)

^{۱۰۸} (أخرجه ابن هشام (السيرة) (۳ / ۴۴) والطبري (التاريخ) (۳ / ۵۳۱) وابن سعد (الطبقات) (۱ / ۳۸۹) وأبو نعيم (الدلائل) (۱ / ۸۷)

١١٨. مەربەعی کۆری قەییزی موناڤیق رق وکینهی خۆی ناشکرا کرد

بەرامبەر پێغەمبەری خوا (ﷺ)

لە کاتی دەرچوونی سوپای مۆسڵمانان بەرەو ئوحوود پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوێڵانی فەرموو: کێ دەتوانێت لە ڕینگەیه‌که‌وه بمانبات بە‌لای ئەواندا نەروات؟ ئە‌بو خەیسەمه نامادی دەربرێ وتی: من ئە‌ی پێغەمبەری خوا نێتر توانی لە‌ چە‌ره‌ی بنی حاریسه‌ وه‌ نێو ماله‌کانیان‌ه‌وه تێپەرێت لە‌ نێو باخێکی مەربەعی کۆری قە‌یزیه‌وه‌ بردنی که‌ پیاویکی موناڤیقی کوێر بوو جا کاتێک هەستی کرد بە‌ پێغەمبەری خوا (ﷺ) و مۆسڵمانان هە‌لسا و دەستی کردە‌ خۆ‌ڵ بە‌سەر پەرژان‌دی‌ان داو دە‌یووت: ئە‌گەر پێغەمبەری خۆ‌ای من پازی نابم بە‌ ناو باخه‌که‌مدا تێپەریت دە‌شگیرن‌ه‌وه‌ مشتێ خۆ‌لی هە‌لگرتووه‌ ووتوو‌یه‌تی: سوێند بە‌ خوا ئە‌گەر بمزان‌یبا فری بده‌م تە‌نها لە‌ تۆ نە‌بێت لە‌ که‌سی تر نادات وامده‌ کرد نێتر مۆسڵمانان هاتن بیکوژن بە‌لام پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: مە‌یکوژن ئە‌مه‌ کوێره‌ و دلێشی کوێره‌ بە‌لام سە‌عدی کۆری زه‌ید به‌نی عە‌بدولنه‌ شه‌ه‌لی پێش ئە‌وه‌ی ئە‌م قە‌سه‌یه‌ی پێغەمبەری (ﷺ) پی بگات بە‌ که‌وانه‌که‌ی لە‌ سه‌ری ئە‌و کابرایه‌ی داو شکاندی.^{١٠٩}

١١٩. ﴿بە سەرھاتی رافیی کۆری خودەییج و سومرە ی کۆری جوندەب لە جەنگی

ئوحوودا﴾

پێغەمبەر (ﷺ) لە سەر بازگە ی خۆ ی لە (الشیخین) هەلسا بە گێرپانەو ی هەندیک لە هاوێلان چونکە تەمەنیان منداڵ بوو چوار دە ساڵ و کەمتر بوون وەک عەبدوللای کۆری عومەر وزمیدی کۆری سابیت وئوسامە ی کۆری زمید وزمیدی کۆری ئەرقەم و بەرانی کۆری عازیب وئەبو سەعیدی خودری ژمارە ی ئەوانە گەشتە چوار دە منداڵ جێگیریش بوو کە عەبدوللای کۆری عومەر لە وانە بوو پێغەمبەر (ﷺ) ڕینگای دا بە رافیی کۆری خودەییج کاتیک پێیان وت رافیع تیر هاوێژە کاتیک ئەم هەواڵە گەشتە سومرە ی کۆری جوندەب چوو لە موپرە ی کۆری سینانی کۆری سەعلەبە کە میتردی دایکی ومامی ئەبو سەعیدی خودری بوو هەر خۆشی سومرە ی بەخیو کردبوو لەلای خۆ ی پێی وت: ئە ی باوکە پێغەمبەر (ﷺ) ڕینگای بە رافیع داو و منی گێراو تەووە من لە زۆرانبازی دا رافیع دەبەزێنم ئیتەر ئەم پیاووە چوو لە پێغەمبەر (ﷺ) پرووی کردە لە رافیع و سومرە ی پێی فەرموون: زۆرانبازی بکەن ئیتەر سومرە رافیی بەزاند و پێغەمبەر (ﷺ) ڕینگای ئەویشی دا لەگەڵیان دەریجیت وکردنی بەسەربازی سوپاکە ی کە هەر یەکە و تاییتمەندی خۆ ی هەبوو .^{١١٠}

١٢٠. ﴿بەسەرھاتی وەھبى کورې قابووسى موزەنى وھارىسى کورې قابووسى

برازای لە جەنگى ئوھوددا﴾

وەھبى کورې قابووسى موزەنى وھارىسى کورې قابووسى برازای لە کۆى موزەینەو بە مەرەکانیانەو هاتن بۆ مەدینە بىنەیان شار چۆلە پرسیاریان کرد خەلکى لە کۆین؟ وتیان لە ئوھودن پيغمبەر(ﷺ) دەر چوووە شەر لەگەڵ بتيەرستان بکات نيتەر دەرچوون تاکو هاتنە خزمەتى پيغمبەر(ﷺ) لە ئوھود سەیریان کرد شەر گەر مە وپيغمبەر وھاوولانی سەرکەوتوونە نيتەر ئەوانیش لەگەڵ موسولمانان بەشدار بوون لە دەستکەوتەکاندا ئینجا ئەسپ سوارمکان لە دواو هاتن خالیدی کورې وەلید وەیکريمەى کورې ئەبو جەهل نيتەر هەردووکیان شەرپکى سەختیان کرد بەشیک لە سوپای بتيەرستان جیا بوویەو پيغمبەر(ﷺ) فەرمووی: کى دەرەقەتى ئەو کۆمەلە دیت؟ وەھبى کورې قابووس وتی: مە ئەى پيغمبەرى خوا ئینجا دەستى کرد بە تیر باران کردنیان تاکو گەراندىنەو کۆمەلکى تریان لى جیاوو بوووەو پيغمبەر(ﷺ) فەرمووی: کى دەرەقەتى ئەو کۆمەلە سەربازە دیت؟ موزەنى وتی: مە ئەى پيغمبەرى خوا ئینجا هەلسا بە شمشیر گەراندىنەو وگەراپەو کۆمەلە جەکدارکى تر هاتن وپيغمبەر(ﷺ) فەرمووی: کى هەلەدەستیت بۆ ئەوانە ؟ دیسان وتی: مە ئەى پيغمبەرى خوا پيغمبەر(ﷺ) پى فەرموو: هەلسە و مژدەى بەهەشت لى بىت موزەنى بە خوشحالیەو هەلسا ووتی: سویند بە خوا نە بەشیمان دەبەو و نەواز دەهینم ننجا بە شمشیرکەپەو دەستى کرد بە لىدانیان وپيغمبەر(ﷺ) ئەماشای دەکرد تاکو لەو سەریانەو دەرچوو پيغمبەر(ﷺ) دەیفەرموو: خواپە سۆزو بەزەپى خۆت برپژە سەرى بەردەوام بە شمشیر وپمەکانیان کوشتیان و دواتر بىنرا بیست لىدانى کوشندەى پيۆمىەو ئەتکیش کراو ننجا برازاگەى شەرى کرد تا شەهید کرا عومەرى کورې خەتتاب دەپوت خوشترین مردن بەلامەو مردنى موزەنیە. ^{١١١} سەعد دەللیت: شایەتى دەدەم پيغمبەرم(ﷺ) بىنى لەسەرى پاوستابوو کاتیک کە شەهیدکرا بوو دەیفەرموو: خواى گەورە لیت رازى بىت مە لەتۆ رازیم ننجا بىنیم

پىغەمبەر (ﷺ) بەو ھەموو بىرىنەشىيەو لەسەرى راووستابوو تاكو خراپە گۆرەكەى بە پۇشاكىكى سەوز كفن كرابوو پىغەمبەر (ﷺ) دەستى درىز كرد بەو پۇشاكە رووخسارى داپۇشى ودرىزى كردهو سەرگيانى تاكو گەيشتە نيوەى قاجى وفەرمانى پى كردىن گوژالكمان ھىناو ھەردوو قاجيمان داپۇشى لە گۆرەكەيدا ئەنجا رۆيشت ، دەلى: منىش ناواتە خواز بووم بەو شىويە بمرديامە .

۱۲۱. ﴿بەسەرھاتى ھەنزەلەى كورى ئەبو عامىر — ئەو كەسەى كە شەھىد

كرا فرىشتەكان شۆرديان﴾

ھەنزەلە كورى ئەبو عامىرى فاسق بوو ھەنزەلە پىچەوانەى باوكى بوو گەنجىكى خوا ناس و سەر راست بوو باوكى ھەنزەلە پياوئىكى نا پاك بوو مەددينەى بەجى ھىشت و پالى بە كافرانى قورەيشەو داو دزى موسلمانەكان چەكى ھەلگرت بەلام ھەنزەلەى كورى ئەو پەرى بەردايەتى و وفاداي نواند ھەنزەلە لە ھەلوئىستى نا مروفانەى باوكى شەرمەزار بوو بۆيە داواى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كرد تا مۆلت بدات باوكى بكۆزىت بەلام پىغەمبەرى بە سۆز و رحەم پىگە نەدا و قەدەغەى كرد لە شەوى جەنگى ئوچوددا ھەنزەلە يەكەم شەوى زاوايەتى بوو ھەر ئەو شەو جەمىلەى كچى ئوبەى كورى سەلولى گواستبۆو كە خوشكى عەبدوللاى كورى ئوبەى سەرۆكى نىفاق بوو ھەنزەلە پياوانى بەشداری جەنگى ئوچودى كرد ھەنزەلە ئەو پياوئەى كە ناوئراو بە (غسيل الملائكة) چونكە كە شەھىد كرا لەشى گران بوو بەفەرمانى خوا مەلانىكە شۆرديان كە بەيانى زوو جار درا بۆ جىھاد بوكى بە جى ھىشتوو دەستى دايە كەرەستەى جەنگ و بى ئەو ھاوئەى ماوئەى ھەبى خۆى بشوات بەپەلە خۆى گەياندە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە جەنگ دەستى پىكرد ھەنزەلەش خۆى كرد بەناو ریزەكاندا و ناوجەرگەى مەيدانى جەنگ و گەيشتەى لای ئەبو سوفيانى فەرماندەى گشتى سوپای مەككە و ھەلمەتتىكى دايە و چوار پەل ئەسپەكەى قرتاندوو ئەبوو سوفيان لەسەرى كەوتە خوارووە كە ئەبوو سوفيان كەوتە زەوى ھەنزەلە ھەلمەتى داو پەريە سەرسەرى و وويستى سەرى بپرى

بەلام بەفەرمانى خوا رۆژى ئەبوو سۇفيان تەواو ئەبووبوو ئەبوا نەمرى ھەتا ئيمان بەيئى و پەلى ھاوئەيتى دەست بکەوى ئەو بوو يەكئى لە پياوھکانى دەوروپەرى ئەبوو سۇفيان کە ناوى شەددادى کورى ئەسود بوو بە نازناوى (ابن شعوب) ناسرا بوو بەپەلە ھەلمەتى دا تا ئەبو سۇفيان رزگار بکات بە شمشير حەنزەلەى داگرتەو و شەھىدى کرد دواى شەھيد بوونى حەنزەلەى پائەوان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموى (ان صاحبکم لتغسله ملائكة فسألوا أهل ما شأنه ؟) واتە : فەرموى : مەلانىکە حەنزەلە ئەشۆن لە ھاوسەرکەى پرسیار بکەن بزانی ھۆى ئەمە چى يە ؟ کە پرسیار لە ھاوسەرکەى کرا ووتى : کاتى کەدەنگى جار چى جیھادى بیست بەلەشى گرانهووە کەوتە پى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموى (لذلک غسلته الملائكة) فەرموى : لەبەر ئەو مەلانىکەت شۆردویانە .^{۱۱۲}

۱۲۲. ﴿بەسەرھاتى عەبدووللاى کورى عەمرى کورى حەرام —خوای لى رازى بى—

لە غەزای ئوھوددا﴾

عەبدووللا سوور بوو لە سەر بەشداری کردن لە غەزای ئوھوددا بە جابیری کورى وت: ئەى جابیر ھىيچت لەسەر نىە ئەگەر لە مەدینە بىئىتەووە تاکو دەرەکەوئیت مەسەلەى ئیمە بەجى دەگات سوئند بەخوا لە بەر ئەووە نەبئیت کچ لە دواى خۆم بەجى دەھيئلم حەزم دەکرد لە پيش دەستەدا بکوژيئیت.^{۱۱۳} ھەروەھا بە کورەکەى وت: وادەزانم لە سەرھتای ئەوانەى لە ھاوولانى پىغەمبەر(ﷺ) شەھيد دەکړن من دەبم ئینجا من لە پاشى خۆم کەسم نىە لە تۆ خۆشەويست تربئیت پىغەمبەر(ﷺ) نەبئیت ھەرزەکانم بدمرەووە وچاکە لەگەل خوشکەکانت بکە.^{۱۱۴}

^{۱۱۲} ژيالى نازيمان (ﷺ) بەرگى يەكەم لاڤەرە (۷۵۰ - ۷۵۱).

^{۱۱۳} (البخارى) (۴۰۹۷).

^{۱۱۴} (البخارى) (۱۳۵۱).

عهبدو لا له گهڵ موسولمانان در چوو بهی شهیدی به دهست هینا جابیر دهگیریتوه دهلی: کاتیک باوگم شهید کرا له نوحود روویم خسته دهرو دهگیرام هاوه لانی پیغمبهردا (ﷺ) داوایان لێ دهکردم نهگیرم و پیغمبهردا (ﷺ) هیچی نه دهوتنینجا پوورمه کهشم ههه له سهه باوگم دهگیرا پیغمبهردا (ﷺ) فهرمووی: (تبکین اولاً تبکین مازالت الملائكة تظله بأجنحتها حتى رفعتوه)^{۱۱۵}.

واته: بگریه یان نهگریه فریشتهکان به بالیان سینهریان بۆ دهکرد تا کو به رزتان کردهوه پیغمبهردا (ﷺ) جاریک به جابیری فهرموو: نهی جابیر بۆچی دامای؟ وتی: نهی پیغمبهردا (ﷺ) خوا (ﷺ) باوگم شهید بوو ههندی منداڵ و قهرزی به سهه مهوه جی هیشتوه پیغمبهردا (ﷺ) فهرمووی: نایه مژدهت پێ نهدهم خوی گهوره باوکتی چۆن پیشوازی کرد وتم: به لێ نهی پیغمبهردا (ﷺ) خوا فهرمووی: خوی گهوره له گهڵ کهسدا قسهی نه کردهوه له پشت پهردوهوه نه بیت به لام له گهڵ باوکت راسته و خۆ قسهی کردو فهرمووی: بهنده کهم ناوات بخوازه بیت ده به خشم نهویش وتی: خوایه زیندووم بکه رهوه بۆ نهوهی جاریکی تر بکوژیمه وه خوی گهوره فهرمووی: پیشتر بریومه ته وه له ناگه پێنه وه بۆ دونیا وتی: خوایه نه مانه ی دوا ی نیه ناگادار بکه رهوه،^{۱۱۶} ئیتر خوی گهوره نهه نایه تانه ی دابه زاند (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ { ۱۶۹ } فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ { ۱۷۰ }) سووره نی (ال عمران) نایه تی (۱۶۹-۱۷۰).

^{۱۱۵} (البخاری) (۱۲۴۴).

^{۱۱۶} (صحيح ابن ماجه الالباني رقم الحديث (۱۵۸-۱۸۹).

۱۳۳. ﴿ئەنەسى كۆرى نەضر بە راستى بەئىنەكەى خۆى بەجوانى بەجى﴾

گەياند ﴿

ئەنەسى كۆرى مالىك دەلىت : - ئەنەسى كۆرى نەضرى مامم دواگەوتبوو لە جەنگى بەدر

وتى:-

ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) لە يەكەم جەنگت لەگەل بىتەرستان دواگەوتەم بەلام ئەگەر
خوای گەورە ئەم جارە نامادەى جەنگى ھاوبەشپەرستەگانم بکات دەبينىت چى دەكەم وترسا
هيجى تر بلىت کاتىك کە جەنگى ئوحد بەرپا بوو موسولمانان رايان کرد وتى: - خواپە من
داواى لى بووردنت لى دەكەم لەو کارەى کە موسلمانان کردیان وە لە پىناوى تۇدا بەرىم لەوەى
کە موشرىکەگان پىى ھاتوون وئەنجامیان داوہ پاشان بە شمشىرەگەيەوہ چووہ پىش وسەعدى
كۆرى موعاز بەرەو پرووى ھات وپىى وت: - باوگى عومەر بۆ كۆى دەچىت ؟ ئەویش وتى: -
دەچم بۆ بەھەشت ئاى بۆنى بەھەشت كە خۆشە لە ناو ھەمووتان دا من بۆنى دەكەم سەعد
پىى وت : - ئەى بىرام چى دەكەيت منت لەگەلدام سەعد لە دوايدا بە پىغەمبەرى وت: - ئەى
پىغەمبەرى خوا ئەوہى ئەو ئەنجامى دا من نەمتوانى ئەنجامى بدەم ئەنەسى كۆرى نەضر
رۆيشت جەنگا لەگەل موشرىكەگان تا شەھىد كرا ئەنەس - خوای لى رازى بى - دەلىت
دواتر لاشەگەى ئەنەسى كۆرى نەضرمان دۆزيەوہ وسەيرمان کرد لە ھەشتا و سى لاوہ پىكرا
بوو بە شمشىرو پم وتىر دواترىش موشرىكەگان لاشەگەيان شيواند بوو كەس ئەى دەناسيەوہ
تەنھا خوشكەگەى نەبىت كە ھوورى من بوو ناوى رۆبەيەى كچى نەضر بوو وتى: براكەم نە
دەناسيەوہ تەنھا بەسەر پەنجەكەيدا نەبىت.^{۱۱۷}

^{۱۱۷} أخرجه: البخاري (۲۸۰۵) ومسلم (۱۹۰۳) والترمذي (۳۲۰۰ - ۳۲۰۱) والنسائي (الكبرى) (۱۱۴۰۳)

وابن هشام (السيرة) (۳ / ۳۷) ۱۲۱

١٢٤. ﴿بەسەرھاتی ئەبەلغەیدا قزمان لە جەنگی ئوچوددا﴾

یەكێك لەوانەى لەگەڵ موسلمانان شەریان کرد لە ئوچود پیاویك بوو قزمانى پى دموترى بە نازایى دەناسرا بەلام كە باسیان دەکرد بۆ پێغه مەبر (ﷺ) دمیفرموو: (إنه من اهل النار) واتە ئەو لە خەلكى دۆزەخە لە پۆزى ئوچوددا دوا گەوت بۆیە ژنانى بەنى زەفر تانەو تەشەریان لییدا ئینجا ھاتە لای پێغه مەبر (ﷺ) كە خەریكى پێكخستى پیزەكان بوو تاكو خۆى گەیانده پیزی یەكەم ئەو یەكەم كەس بوو كە تیر بەاویت دواى ئەو شەپكى زۆر نەبەردانەى كرد بە تیر وشمشیر ئینجا پێكراو كەوتە زەوى قەتادەى كورێ نوعمان بانگی كرد : ئەى ئەبەلغەیدا ق پیرۆزت بێت شەھیدی موسلمانانیش پێیان وت :- بە راستى شەپكى چاكت كرد مژدەت لى بێت ئەى قزمان وتی:- مژدەى چى ؟ سویند بەخوا لەبەر خزمەكانم شەرم دەكرد لە بەر ئەوێش نەبوايە شەرم نەدەكرد ئەومیان بۆ پێغه مەبر (ﷺ) باس كرد و قەرمووی :- (إنه من اهل النار إن الله تعالى يؤيد هذا الدين بالرجل الفاجر) واتە:- ئەو دەچیتە دۆزەخەو خاى گەورە پشٹیوانى ئەم ئایینە دەكات بە پیاوی خراپەكار.^{١١٨}

١٢٥. ﴿كە ھەلیان گرتەووە وەك گای دەییۆراند﴾

عوروێ كورێ زوبەیر - خاى لى پازى بى - دەئیت :- ئوبەى كورێ خەلەف لە مەككە سویندى خوارد بوو كە دەبیت پێغه مەبرى خوا بكوژیت وئەم ھەواڵەش گەشتبۆو پێغه مەبر (ﷺ) و قەرموو بووى بەلكو من ئەو دەكوژم (ان شاء الله) لە پۆزى جەنگى ئوچوددا ئوبەى كورێ خەلەف ھەموو لاشەى بە ئاسن داپۆشى بوو وە سەرو كلاوى ئاسنینى پۆشى بوو تەنھا چاوى دیار بوو ھێرشى ھێناو وتی:- پزگار نەبم ئەگەر موخەمەد پزگارى بێت ھێرشى ھێنا بۆ پێغه مەبر (ﷺ) موخەبى كورێ عومەیر لە پێشى پێغه مەبر (ﷺ) وەستا بوو بۆ پارێزگارى كردنى و مەصعب شەھید كرا و پێغه مەبر (ﷺ) چاوى بە ئەلقەمەكى

^{١١٨} (السيرة لابن هشام (٣ / ٩٩) غزوة احد دراسة دعوية (١١٣)

كراۋەى نىۋان كالاۋ درەكەى لە سەر قور قورپاگەى ئوبەى كەوت رېمىكى بۇ ھەلدا ولەو جىگەيەى داۋ لەسەر ئەسپەكەى خستىە خوارەو و بەلام خوڤن لە جى برىنەكەى نەھاتە دەر و ھاوەلانى ھەئىيان گرتەو وەك گا دىمىۋراند و پىيان وتبۇ وا بى غىرمتى ئەو تەنھا رېوشاۋىكە ؟ ئەو ىش بەلئىنەكەى پىغەمبەرى (ﷺ) بۇ گىرەنەو كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى بوۋى :- من ئوبەى دەكوژم پاشان وتى:- سوڤند بە خوا ئەو ئازارەى ئىستا بە منەو مە ئەگەر بە خەلكى ھەموۋ (ذى الحجاز) وە بىت ھەموۋىان دەمرن ئەو بوۋ ئوبەى پاشان مرد.^{۱۱۹}

۱۲۶. ﴿بەسەرھاتى رافعى كورپى خەدىچ و نووكە ئاسنەكەى ناۋ سىنگى﴾

لە رېۋايەتلىكدا خىزانەكەى رافعى كورپى خەدىچ دەئىت :- رافع لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بوۋلە جەنگى ئوچوددا وتىرىكى تى گىراۋ بەسەر سىنگى گۆى مەمكى كەوت و ھات بۇلای پىغەمبەر (ﷺ) وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو تىرەم لى دەرەكە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى :- (يا رافع إن شئت نزع السهم والقطبة جميعا ، وإن شئت نزع السهم وترك القطبة وشهدت لك يوم القيامة أنك شهيد) واتە:- ئەى رافع كەر و ىستت لىبوۋ ئەوا تىرەكە و نووكەكەى ھەردوۋكىيان دەرەكەم وە ئەگەر و ىستت لى بوۋ تىرەكە دەرەكەم و نووكە ئاسنەكەى دەر ناكەم و شاىەتت بوۋ دەدەم لە قىامە تدا كەتۇ شەھىدى رافىعەش وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تەنھا تىرەكە دەرئىنە و نووكەكەى واز لى بئىنە و شاىەتەم بۇ بدە لە قىامت دا كە من شەھىدەم ئەنجا پىغەمبەر (ﷺ) تەنھا تىرەكەى دەرگروۋ نووكەكەى دەر نەكرد رافىع لە دواى ئەو ئەو نووكە تىرەى ھەر لە جەستەدا بوۋ زىا تا زەمانى خىلافتەى معاۋىە ولە پىدا خوڤنى بەر بوۋ لە جىگە نووكەكەدا ولە دواى نۆيژى عەسر مرد.^{۱۲۰}

^{۱۱۹} أخرجه البيهقي (الدلائل) (۳/ ۳۵۸) وأبو نعيم (الدلائل) (۴۱۵)

^{۱۲۰} أخرجه: أحمد (۲۷/۲۸) وقال محققه الأرنؤوط: اسناده حسن، وأخرجه أيضاً، الطبراني (الكبير) ۲۳۹/۴ برقم (۴۲۴۲) وقال البوصيرى في (مختصر الأنحاف) ۴۷۷/۶ برقم (۵۰۶۰) رواه أبو داود والطيالسي بإسناد حسن.

۱۲۷ ﴿ ھەر ھەموویان پازى بوونى پىغەمبەریان (ﷺ) پى خوش بوو ﴾

موسای کورى عوڤبە و عورودى كورى ئەلزووبەير - خاويان لى پازى بى - دەلىن:- كاتىك پىغەمبەر(ﷺ) گەپراپەو ە ناومەدینەو تىپەپى بە كۆلانەکانیدا گوئى لە گریانىكى زۆر بوو و ھەرمووى ئەمە چىە ؟ ووتیان:- ئافرماتانى ئەنصارن بۆ شەھیدەکانیان دەگرین پىغەمبەرىش(ﷺ) لە گریانى ئەوان ھەمزەى مامى بە بیرھاتەو ە داواى لىخوشبوونى بۆ کردو ە ھەرمووى:- بەلام ھەمزە کەس نىە ئەمپۆ بۆى بگرى لە مەدینەدا پیاوانىكى یارمەتیدەران وەك سەعدى كورى موعاز و سەعدى كورى عوبادە و موعازى كورى جەبەل و عەبدەللى كورى رەواحە گوئیان لەم ووتەيەى پىغەمبەر(ﷺ) بوو گەپراپەو ە بۆ خانووەکانیان و ھەموو ئەو ئافرماتانەیان كۆکردەو ە كە بۆ شەھیدەکانیان دەگرین و پىيان ووتن:- سۆیند بە خوا نابىت بگرین بۆ شەھیدەکانتان تا بۆ ھەمزەى مامى پىغەمبەر(ﷺ) نەگرین چونکە باسى ئەو ەى کردو ە كە ھەمزە ھىچ کەسىكى نىە بۆى بگریت لە مەدینەدا و ە ھەمووان پازى بوونى پىغەمبەریان پى خوش بوو ئنجا عەبدوللى كورى رەواحە ھەموویانى ھىتا بۆلاى مالى پىغەمبەر(ﷺ) كاتىك پىغەمبەر(ﷺ) گوئى لە گریانە بوو ھەرمووى:- ئەمە چىە ؟ ئەوانیش بۆيان گىپراپەو ە كە یارمەتیدەران ھەموو ئافرەتەکانیان كۆکردۆتەو ە بۆ ئەو ەى بۆ ھەمزە بگرین پىغەمبەر(ﷺ) داواى لى خوش بوونى بۆ کردن و بەچاکە باسى کردن پازى بوو لەوانەى كە ھەرمانيان داو ە بەپازى بوونى پىغەمبەر(ﷺ) و ھەرمووى :- (ما هذا أردت وما أحب البكاء) واتە:- من ئەمەم نەویستو ە و گریانم پى خوش نىە پاشان داواى لى کردن كە دەست لە گریان ھەلگرن.^{۱۲۱}

۱۲۸. ﴿عەبدوللەي كۆرى ئوبەي دوو پوو پازى ئەبوو پېغەمبەر﴾ (داواي لى خوشبوونى بۇ بکات)

عەبدوللەي كۆرى ئوبەي سەرگەردەي دوو پوو دەكان لە يەكەم جومعهي دواي جەنگي نوحود وويستی نیاز پاکی ولایهنگیری خۆي وەك جاران دووپات بکاتەوہ بۇ پېغەمبەر (ﷺ) و موسلمانان دواي ئەوہي كە سېيەكي سوپاكەي لە گۆرەپانی جەنگدا گێرپاوه ئیبن نيسحاق - رەحمەتي خواي لى بێت. دەلێت :- عەبدوللەي كۆرى ئوبەي يەكێك بوو لە پياو ماقولانی تیرەو ھۆزەكەي خۆي لە ھەموو كۆبوونەوہي جومعهيەك دا لە ناو ھەموواندا ھەندەستاو لایەنگیری وسەرخستنی خۆي بۇ پېغەمبەر (ﷺ) دووپات دەگەردەوہ تا ئەوہ بوو ئەو كارە نەبەجیيەي ئەنجامدا لە نوحوددا وسېيەكي سوپاكەي گەراندەوہ لە دواي ئەوہ وەك جاران دیسان وويستی لە پۆزی جومعهدا ھەستیت لە ناو خەلكەكەدا و لایەنگیری خۆي دووپات بکاتەوہ ھەر كە وويستی ھەستیت موسلمانان لە ھەموو لایەكەوہ جل و بەرگەكەيان گرت و پێيان وت :- دانیشە ئەي دوژمنی خوا تۆ ئەو پياوہ نیت دواي ئەوہي ئەو گارەت ئەنجامدا ؟ عەبدوللەش بەسەر خەلكاندا ھەنگاوي دەنا بۇ چوونە دەرەوہ لە مزگەوت و دەي وت :- ھەستاوم لایەنگیری دەكەم دەلێي قسەي ناشیرینم کردووە پياویکی یارمەتي دەران لە دەرگای مزگەوت دا گەیشتە ئەو مونافیقە و پێي وت :- كۆرە بگەرێرەوہ تا پېغەمبەر (ﷺ) داواي لى خوش بوونت بۇ بکات ؟ وتی :- وەللا نامەوێت داواي لى خوشبوونم بۇ بکات. ^{۱۲۲}

خواي گەورەش وەصفی ئەم مونافیقانەي کردووە كە دەفەرمووی :-

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّاْ رُؤُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ
{ ۵ } المنافقون .

^{۱۲۲} أخرجه ابن هشام (السيرة) (۳ / ۶۶) برقم (۶۶۱) باسناد مرسل من الزهري وأوردته البيهقي (الدلائل) (۳ / ۳۱۸) وابن كثير (البدایة) (۴ / ۹۵)

واتە :- كاتىك پېيان بووترى وىرن بۇلاى پىغەمبەرى خوا تا داواى لىبوردنتان بۇ بىكات سەرپىچى دىمەن سەريان بادىمەن وە دەيان بىنىت روو وىردەگىرن لە كاتىكدا كە ئەوان خۇيان بە گەورە دەزانن .

ھاۋەلانى پىغەمبەر(ﷺ) ھەلۋىستان جۇراۋ جۇر بوو لە بارەى ئەو موناڧىقانى ھى كە گەراپوونەۋە لە جەنگى ئوھود زىمىدى كورپى ثابت -خوای لى پازى بى- دەلىت:- كاتىك پىغەمبەر(ﷺ) بەرەو ئوھود رۆىشت كەسانىك لەۋانەى كە لەگەلى دا بوون گەزانەۋە ھاۋەلانى پىغەمبەرىش(ﷺ) لە بارەى ئەوان دوو كۆمەل بوون كۆمەلىكىان ووتيان:- دەيان كوزىن وەكۆمەلەگەى كەيان ووتيان:- نايان كوزىن خوای گەورە ئەم ئايەتەى ناردە خوارەۋە (فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ وَاللَّهُ أَرْكَسُهُمْ بِمَا كَسَبُوا أَتُرِيدُونَ أَنْ تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا { ۸۸ } النساء

واتە:- ئەۋە چىتانە دىربارەى دوو پروەكان بوونەتە دوو دەستە لە كاتىكدا خوا ئەۋانەى گەراندىۋتەۋە بۇ بى باۋەرى بەھۋى كىردەۋە كانىانەۋە ئايا دەتانەۋىت پىنمۋنى كەسىك بىكەن كە خوا گومراى كىردوۋە ۋە ھەركەسى خوا گومراى بىكات ئەۋە ھەرگىز ناتۋانى پىگای راست بدۋزىتەۋە ، دوا جار پىغەمبەر(ﷺ) ھەرموۋى:- (إنها طيبة وإنها تنفي الخبث كما تنفي النار خبث الفضة) واتە:- ئەۋە شارى مەدىنەىيە كە پىسى ھىرئى دەمدات ۋەك چۇن ئاگر ۋەنگ ۱۲۲ وپىسى زىۋو ھىرئى دەمدات.

^{۱۲۲} أخرجه أحمد (۲۱۶۳۶ و ۲۱۵۹۹) وابن أبي شيبة (۴۰۶ / ۱۴) والبخاري (۴۰۵۰) ومسلم (۲۷۷۶) والبيهقي (الدلائل) (۲۲۲/۳) واللفظ لأحمد

١٢٩. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) دڵنەوایی بێشری کۆری عەقربە دەکات﴾

پێغەمبەر(ﷺ) خێزانی شەھیدەکانی نوحودی بەسەر دەگەردوووە بێشری کۆری عەقربە - خۆی ئی پازی بێ - دەئێت: گەشتە بە خەزەمتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە پۆزی نوحودا و بێم وت: باوکم چی ئی هات ؟ پێغەمبەری(ﷺ) فەرموو: (استشهد رحمة الله عليه) واتە: شەھید بوو پەرحەمتی خۆی لەسەر بێت نێر منیش گریام پێغەمبەر(ﷺ) منی گرت و دەستی هێنا بەسەرما و لەگەڵ خۆی سواری کردم و پێی فەرموو: (اسكت ما يبكيك اما ترضى ان اكون انا ابوك وعائشة أمك ؟) واتە: بێ دەنگ بە چی دەتگەڕێت ئەم پازی نابێت کە من باوکت بێم و عائیشەش داوێت. ^{١٢٤}

١٣٠. ﴿نزا کردنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ حەمنە کچی جەحش گیرابوو﴾

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) لە بەخاک سباردنی هاوێلانی بوو، هەوێلانی سواری نەسپەکەیی بوو لەگەڵ موسلماناندا گەڕانەوە بۆ مەدینە نێر تووشی حەمنە کچی جەحش بوو پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو: ئەم حەمنە داوای پاداشتی خوا بکە وتی: کێ کۆژراوە ئەم پێغەمبەری خوا؟ فەرموو: خاوت حەمزە کۆری عەبدو لوته لیب وتی: (إنا لله وإنا إليه راجعون) خۆی گەورە ئێمە خۆش بێت و شەھیدیش پێرۆز بێت نەجا پێی فەرموو: چاوەڕوانی پاداشتی خوا بکە وتی: کێ کۆژراوە ئەم پێغەمبەری خوا ؟ فەرموو: موصەبە کۆری عومەیری مێردت وتی: ئای لەو خەفەتە نەجا هاواری کرد و قیژاندی پێغەمبەر(ﷺ) فەرموو: مێر دڵە لای ژن پەلە و پاهەکی گەورە هەبە ئەوەی فەرموو کاتێک بێنی حەمنە خۆراگر بوو بەرامبەر کۆژرانی خاوتی و براکەیی بەلام بۆ کۆژرانی مێردەکەیی هاواری کرد دواوە پێغەمبەر(ﷺ) هەرسااری لێکرد بۆ وات کرد ؟ وتی: ئەم پێغەمبەری خوا بێم لە هەتیوی منداڵەکانی گەردوو و ناپەرحەمت بووم نێر پێغەمبەر(ﷺ) دوووعای بۆ خۆی و منداڵەکانی کرد

^{١٢٤} أخرجه البخاري (التاريخ الكبير) (١/ ٢ / ٧٨) وابن عساكر (التاريخ) (٣/ ٣٧٧) والبخاري (٣٨٥ / ٢) (١٩١٠) رحمه الشيخ الالباني في الصحيحة (٣٢٤٩).

کە خۆی گەورە چاکەیان لەگەڵ دا بکات و ئەو کەلێنەیان بۆ پڕ بکاتەو،^{١٢٥} دواتر شووی کرد بە تەلحەیی کۆری عوبەیدەللا و دوو کۆری ئی بوو بە ناوی موحەمەد و عیمران،^{١٢٦} جا موحەمەدی کۆری تەلحە بەسۆزترین کەس بوو بۆ منداڵەکانی.^{١٢٧}

١٣١. ﴿ نافرەتەکەیی ھۆزی دینار و خوشەویستی بی سنووری بۆ پیغمبەری

خوا (ﷺ) ﴾

سەعدی کۆری ئەبی وەققاس - خۆی ئی رازی بی- دەئیت:- پیغمبەر(ﷺ) بەلای نافرەتیکدا لە بەنی دینار تێپەری پیاوێکەیی و باوکی و براکەیی کوژرا بوون لە ئوحوود کاتیکی ھەوالی کوژرانی ئەو کەسانەیی پی درا وتی:- ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) چی بەسەر ھات ؟ وتیان:- ساغ و سەلامەتە ئەی دایکی فلان ئەو لە سایەیی خۆی گەورە بەو شیوێکە کە تۆ پیت خوشە وتی:- پیم نیشان بدە نیا تەماشای بکەم ئاماژەیان بۆ پیغمبەر (ﷺ) کرد تاکو بینی ووتی:- ھەموو کارساتیک لە پاش تۆ ئەی پیغمبەری خوا ئاسانە.^{١٢٨}

^{١٢٥} (البدایة والنهاية) (٤ / ٧٤) غزوة أحد دراسة دعوية (٣٣٦)

^{١٢٦} (الإصابة) (٨ / ٨٨) رقم (١١٠٦٠)

^{١٢٧} (غزوة أحد لأبي فارس ص (١٠٩).

^{١٢٨} (البدایة والنهاية) (٤ / ٤٨).

۱۴۲ ﴿عەبدوللانى كۆرى ئونەيس فەرمانەكەى پېغەمبەرى خاى (ﷺ)﴾

جى بە جى كرد ﴿﴾

موساى كۆرى عوقبە - پەحمەتى خاى لى بى - دەئىت: پېغەمبەرى خاى (ﷺ)
 عەبدوللانى كۆرى ئونەيسى سولامى نارد بۇ لە ئاۋ بردنى سوفيانى كۆرى عەبدوللانى نەبىيى
 ھەزەلى كە لە دۆلى عورنەى بەردەم دەشتى عەرفەى پىشت مەككەۋە بوۋ لەۋىدا خەلكانىكى لى
 كۆبۈۋنەۋە بەمەبەستى خۇسازاندن بۇ ھىرش كردنە سەر موسلمانان عەبدوللا رۇپىشت ولە
 پىگەدا لەگەل خەلكانى ئەۋ ناۋچەپەدا بە پىكەۋت خۇى بە يەككىك لە ھۆزى خوزاعە دەناساند
 وبە ھەرگەسىك بگەپىشتايە پى ى رادەگەيانند كە ئەۋ دەپەۋىت خۇى بگەپەنئىتە سوفيانى
 ھوزەلى عەبدوللا بە پىكەۋت خۇى گەيانندە سوفيانى ھوزەلى كە لەۋ كاتەدا لە دۆلى عورنە بە
 پىكەۋتوبوۋ ھەموۋ ئەحابىشەكانى ھاۋپەيمانانى چۈار دەۋرى كەعبەى بە دوۋاۋە بوۋ عەبدوللا
 دەئىت: كاتىك كە سوفيانم بىنى زۆر زۆرى لى ترسام وتەم: خاۋ پېغەمبەرەكەى راستيان
 ھەرموۋە پاشان خۇمىم بۇ مەلاس داۋ لە كەمىندا بوۋم بۆى خەلكان ئارام بوۋن وحەۋانەۋە
 پاشان فرسەتم لى ھىناۋ لە ناۋم برد. ^{۱۲۹}

ئىمامى ئەحمەد لە عەبدوللانى كۆرى ئونەيسمۈ - خاى لى رازى بى - دەمگىرپىتەۋە
 دەئىت: پېغەمبەرى خاى (ﷺ) بانگى كردم پى ى ھەرموۋم -: ھەۋالم پى ى گەپىشتوۋە كە
 خالەپى كۆرى سوفيانى نەبىيى ھوزەلى خەلكان كۆدەمكاتەۋە بۇ جەنگ لەگەل مىندا لە ناۋچەى
 عورنە لە رېۋاپەتتىكى كەدا لە نەخلە تۇش بگەرە ئەۋ كەسمو بېكۆزە دەئى: منىش وتەم: ئەى
 پېغەمبەرى خاى (ﷺ) شىۋەيم پى بلى تا بېناسمەۋە ؟ پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى: نىشانەى
 ناسىنەۋەى نىۋان تۆۋ ئەۋ ئەۋىيە كە دەپىپنىت شەپتانت بىر دەمكەۋىتەۋە ۋەست دەمكەپت
 لەرزۇكە عەبدوللا دەئىت: منىش شەپىرەكەم لەگەل خۇم برد تا گەپىشمە لاي لە ناۋچەى
 عورنە ئەۋ لەگەل يەككىك لە ژنە كانىدا جىگەپەكيان چاك دەكرد ئەۋىش لە كاتى نوۋزى
 ەسردا بو ۋكاتىك بىنىم بەۋ شىۋازە لەرزۇكىەى ناسىمەۋە كە پېغەمبەر (ﷺ) بۆى باس

کرد بووم لەویدا ترسا مکه هەولەئەم بۆ لە ناو بردنى ببێتە ھۆى لەبىر چوونەھوى نوێزمکەم
ولە دلى خۆمدا وتم:- دەترسم ھەول وپەلامارەکەم بۆ لە ناوبردنى ببێتە ھۆى دواخستنى
نوێزمکەم بۆيە ھەر بە رۆشتنەوہ رووبە ئەو نوێزم کرد ونامازەم بە بەرزکردنەوہ ونزم
کردنەھوى سەرم دەکرد لە رکوع وسجود دا تا گىشتە لای وئەو پى ى وتم:- پياوہکە کى ى ؟
منیش وتم :- پياويكى عەرەبم باسى تۆ ونامادەکردنى سوپاکەتم دژ بەو پياوہ پىگەشتووە و
ھاتووم تاکۆمەکىت بکەم لەو کارەتدا وتى:- بەلى من سەرقالى ئەو کارەم منیش تۆزىک
لەگەلدا رۆيشتەم تا فرسەتم لى ھىناو بە شمشىرەکەم لىمدا تا کوشتەم وھەتھاتم ئنجا ژنەکانى
گەيشتنە سەرى وئەوناوہم بە جى ھىشت وگەرپامەوہ خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) وکاتىک منى
بىنى فەرمووى:- (أفلح الوجه) واتە:- رووخسارت ئازاد وپرزگار بىت وسەرکەوتنت پىوہ دارە
دەلى:- منیش وتم:- من ئەوم کوشت ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىغەمبەرىش (ﷺ)
فەرمووى راست کرد پاشان ھەستاو منى لەگەل خۆيدا برد بۆ ناو مالەکەى خوى وگوچانىکى
کولى دايە دەستم وفەرمووى:- (امسك هذه عندك يا عبدالله في رواية تخصر بهذه حتى
تلقانى). واتە:- ئەمە بە دەستەوہ بگرە تاكو بەمن دەگەيت منیش لە مالى پىغەمبەر (ﷺ)
چوومە دەرەوہ وئەو گوچانەم بە دەستەوہ بوو ھاوہلانم پىيان وتم:- ئەم گوچانە چيە بە
دەستەوہ ؟ وتم:- ئەم گوچانە پىغەمبەر (ﷺ) پى ى بەخشىم وداواى لى کردم گە لای خۆم
بىھێلمەوہ ووتيان:- بۆچى ناگەرپىتەوہ پرسىارى ئەو گوچانە لە پىغەمبەر (ﷺ) بکەيت ؟
منیش گەرپامەوہ خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) وتم :- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم گوچانەت
بۆ پى بەخشىم ؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى:-

(أية بني وبينك يوم القيامة إن أقل الناس المتخصرون يومئذ) واتە:- ئەو گوچانەم
پى بەخشىت تا نىشانەيەك بىت لە نىوان من وتۆدا لە رۆژى قىامەت لەو رۆژەدا گە زۆر کەم
لە خەلکان نىشانەى وایان بە دەستەوہ دەبىت عەبدوللا دەلەيت:- عەبدوللاى باوکم لەو رۆژەوہ
لەگەل شمشىرەکەيدا بوو وھەردەم لەگەلى بوو تا مرد ودواجار کرايە ناو کفنەکەى
وبەيەکەوہ نىزان. ١٣٠

١٣٠ أخرجه: أحمد (١٦٠٤٨ ١٦٠٤٧) وأبو داود (١٣٤٩) وأبو يعلى (٩٠٥) وابن حبان (٧١٦٠) والبيهقي (الدلائل) (٤/ ٤٣) ولي (الكبرى) (٣/ ٣٥٦) وإسناد رجاله ثقات كما قال محققه (مسند أبي يعلى) (٣/ ٣٠٣) وقال ابن كثير في التفسير (١/ ٣٩٥) إسناد جيد وحسن إسناد أبي داود (الحافظ) في الفتح (٤٣٧) .

١٣٣. ﴿بەسەرھاتی کاره ساته که ی بیری مه عونه﴾

عامیری کۆری توفهیل یه کێک بوو له سهرگردهکانی بهنی عامیر که پیاویکی له سنوور دهرچووی سته مکار بوو پێشی وابوو پێغه مبهردا ﷺ زāl ده بێت به سهر دوورگی عهرمبیدا بۆیه نهو بته پرسته هاته لای پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) وله نیوان سێ شتا سهرپشکی کرد هه لێزێریت یان دهسه لات دا به شېبکریت له نیوان پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) وخۆی دا یان ببێته جیگیری پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) یان هێرش بکاته سهر مه دینه به هه زازان نه سپ سواره وه،^{١٣١} بێگومان پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) نهو پێکه چاره نه فامانه ی هه مووی رعت کرده وه ئینجا عامیر که (ملاعب الأسنة) ی هێ دهوتر و سهرگه وه ی بهنی عامیر بوو خۆی هات بۆ مه دینه و دیاری پێش کهش کرد به پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) داوای لێکرد موسلمان بێت و نه ویش رازی نه بوو پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) هێی هه رموو:-(فأني لا أقبل هدية من مشرك) واته: من دیاری له بته پرست و مرناگرم نه ویش وتی: خه لکانیک بنێره بۆ نه جد من دالده یان دهمم پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) هه لسا به ناردنی که سانیك وهك له هه رمووده ی نه نه سدا -خوای لێ رازی بێ- هاتوه که ووتوو یه تی: -که سانیك هاتنه لای پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) ووتیان: چه ند پیاویکمان له گه ل بنێره به لگو قورئان و سووننه تمان فێر بکه ن پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) هه لسا به ناردنی چه فتا پیاو له یارمه تیدهران (القراء) یان هێ دهوتر هه رمای خالوی نه نه سیسیان له گه لدا بوو نه وانه قورئان خوێن بوون شه وان پێکه وه ده یان خوێند و فێر ده بوون به روژیش ئاویان ده هێنا بۆ مزگه وته که وه داریان ده بری و ده یان فروشت و خواره مه نیان هێ ده کړی بۆ خه لکی صوفه وه هه زارده کان ئیتر پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) ناردنی و نه وانیش بۆ یان دانیشن وشه هیدیان کردن پێش نه وه ی بگه نه جیگای خوێان نه وانیش ووتیان: خوا به پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) که ت ناگادار بکه ره وه لیمان که ئیمه چاومان پێکه وت و رازیت کردین ولیمان رازی بوو ده ئیتر: پیاویک هاته لای هه رمای خالوی نه نه س وله پشته وه به رمه که ی لێ ی داو له سینگیه وه دهرچوو هه رام وتی:-(فزت ورب الکعبه) واته: سوێن دبه په ره مردگاری که عبه سهر که وتم ئیتر پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) به هاوه لانی هه رموو:-(إن إخوانكم قد قتلوا) واته: برا کانتان کوژران و ووتیان: خوا به پێغه مبهردا ﷺ (ﷺ) له حالمان ناگادار بکه.^{١٣٢}

^{١٣١} البخاري رقم (٤٠٩١).

^{١٣٢} (مسلم في الإمارة) باب (ثبوت اللجنة للشهيد) (٦٧٧).

۱۳۴ ﴿وہفاداری پېغەمبەرى خوا﴾ (ﷺ) بەرامبەر بەلّین وپەیمانەکانى لە ئەو پەرى پلەدا بوو﴿

(عمرو بن أمية الضمري) لە ڕۆژی گارەساتى بىرى مەعونەدا بەدیل گىرا کاتىك عامىرى كۆپى توفەیل زانى لە ھۆزى موزەرە بەریدا وقرى تەویلى برى ونازادى کرد بەرامبەر نازاد کردنى گەردنىك كە لەسەر دایكى بو وکاتىك عەمر بەرەو مەدینە دەرچوو لە ڕینگە لە سىبەرىكدا لايدا و دوو بپاوى لە بەنى عامىر بىنى كە گرىبەستيان ھەبوو لەگەڵ پېغەمبەر(ﷺ) عەمرى كۆپى ئومەيپە بەوھى نەدەزانی كە پېغەمبەر(ﷺ) ئەوانى بى ترس کردوو لەسەر گيانى خۇيان عەمر پرسیارى لى کردن :- نپوه لە چى ھۆزىكن ؟ ووتیان :- لە بەنى عامىرین ئیتر ھاوەرپوانى گرد تاگو خەویان لى كەوت وەك تۆلە ھەردووکیانى كوشت کاتىك گەراپەو مەدینەو ئەوھى پاس گرد پېغەمبەر(ﷺ) ھەرمووی :- (لقد قتلت قتلين لا دينهما).^{۱۳۳} واتە :- دوو گەست گوشتوو پېوېستە خوینبايەكەیان بدەم نەمەش ھەلۆیستىكى زۆر بەرزە چونكە ئەو دوو بپاوه گرىبەستىكيان ھەبوو لەگەڵ پېغەمبەر(ﷺ) بۆیە ھیچ ئەزمارى نەكرد بۆ ئەو ستەمەى ھۆزەكەى بەنى عامىر لە ھاوەرپوانى پېغەمبەر(ﷺ) کردوویانە ئەموش ئەوپەرى وە فاداریە بەرامبەر بەلّین وپەیمان خۆ دەكرا پېغەمبەر(ﷺ) ئەو كارەى عەمرى كۆپى ئومەيپەى بە بەشيك لە تۆلە كەردنەو بژمارداپە لە دژى ئەو ستەمكارانە بەلام گوناهى كەسانىكى بېتاوان چى پە تاگو بە تاوانى ستەمكارانى قەومەكەیان بكۆزىت ؟ ئاراستە ئىسلامپەكان پېغەمبەر(ﷺ) وموسلمانانپان ھان دەدا ڕەوشتیان بەرز بپتە وە بە شپۆمەك كە ھاو وینەى نەبپت لە جېھاندا.^{۱۳۴}

^{۱۳۳} (السيرة النبوية) لابن هشام (۳ / ۳۰۶) .

^{۱۳۴} (التاريخ الإسلامي) للحميدي (۶ / ۵۰)

١٣٥. ﴿عامیری کۆری فوھەیرە لە دواى شەھیدبوونی بەرزکرایەوہ بۆ ئاسمان و دوایى دووبارە دانرایەوہ﴾

لە پاش شەھید کرانی ئەوانەى لە بیرى مەعۆنەدا شەھید کران و عەمرى کۆرى نۆمەییە بە دیلى کەوتە دەستیان عامیری کۆرى توفەیل وتى: - ئەوہ کى یە ؟ نامازەى بۆ یەكێك لە کۆژراوەکان کرد عەمرى کۆرى نۆمەییە وتى: - ئەوہ عامیرە کۆرى فوھەیرەى وتى: - من ئەوہ بینى لە پاش کۆژرانى بەرز کرایەوہ بۆ ئاسمان تەنانت سەیری ئاسمانم دەکرد لە نیوان ئەو وزموى دا دواى ئەوہ دووبارە دانرایەوہ.

١٣٥

١٣٦. ﴿رۆژى لەچکەکە رۆژیکى سەر سوپهینهى خوى پەروردگار بوو﴾

عائیشە - خوى لى رازى بى - دەئیت: - کچیکى رەش پىستى خێلێكى عەرەب کە ناوى وەلیدە بوو ئازادیان کرد بوو لە گەلێاندا دەژیا کچۆلەیهك لە مالى دەرچوو لەچکێكى بەسەرەوہ بوو فرێدا یان لێى کەوت لەو کاتەدا دالێك بەویدا تێپەرى و وایزانى پارچە کۆشتە پەلامارى داو فراندی کاتى کەس وکارى گەپان بوى واگومانیان برد کە وەلیدە شار دوویەتیەوہ هەموو گیانى کچەکە گەپان نەیان دۆزیەوہ وەلیدە دەئیت: - بەخوا لەگەلێاندا وەستابوو دالەکە هات و فرێى داپە بەردەمیان دەئیت: - منیش وتم: - ئەوہ ئەو دیە کە منتان تاوانبار دەکرد لە سەرى منیش دوورم لەو کارەوہ داپەکە عائیشە - خوى لى رازى بى - دەئیت: - پاش ئەوہ وەلیدە هات بۆ خزمەتى پێغەمبەر (ﷺ) موسلمان بوو لە مزگەوتەکەدا ژووریکى بچووکى هەبوو یان چادریک عائیشە - خوى لى رازى بى - دەئیت: - هەموو جارێک دیتەلام و قسەم لەگەلێ دماکات بەلام پێش ئەوہى دابنیشیت دەئیت: - رۆژى لەچکەکە رۆژیکى سەر سوپهینهى پەروردگارم بوو بەلام لە ناوچەى کوفر رزگارى کردم عائیشە - خوى لى رازى بى - دەئیت: - پێم وت: - ئەوہ چیه دانانیشی هەتا ئەوہ نەئیت؟ ئەویش بەسەر هاتەکەى بۆ گیرامەوہ.

١٣٦

١٣٥ (البخاري في المغازي) (رقم ٤٠٩٣)

١٣٦ (پوختەى صدیحى برخارى لاپەرە ١٢٦)

١٣٧. ﴿ به سه رهاتی ژنه یارمه تیده ره که که پا کانه ی کرد بۆ عو ثمانی کور ی

مه ظعون — خوای لی رازی بیّت ﴾

(أم علاء الحضرمي) — خوای لی رازی بی- که ژنیک بووه له یاریده دمران (الأنصار) به یعه تی داوه به پێغه مبهری خوا (ﷺ) ده لیت-: کۆچه رییه کان به قورعه به شکران له نیوا نماندا عو ثمانی کور ی مه ظعون- خوای لی رازی بی- بهر نیمه کهوت نیمه ش له ماله کانی خو ماندا وهک یه کیك له خو مان میوانداریمان کرد که چی دوا یی نه خو ش کهوت ههر بهو نه خو شیه کۆچی دوا یی کرد کاتی کۆچی دوا یی کرد وشۆردرا وبه جله کانی خو ی کفن کرا پێغه مبهری خوا (ﷺ) ته شریفی هات منیش وتم-: نه ی ره حمه تی خوات لی بیّت نه ی (أبا السائب) من شایه تیت بۆ ئه دهم که به راستی خوا ری زی لی نای پێغه مبهردا (ﷺ) فه رمووی-: جا تۆ چو زانیت که خوا ری زی لی ناوه؟ منیش وتم-: با وکم به قوریانت بیّت نه ی پێغه مبهری خوا نه ی نیتر خوا ری ز له کی ده نیّت؟ فه رمووی-: ئه م پیاوه دلنیا یی ویه قینی بۆ هات واته تازه وه فاتی کردوو چوو به رپێ خۆیه وه به خوا من ههر ئومیدی خیرم هیه بۆی به خوا من خو شم که پێغه مبهری خوا م نازانم خوا چیم به سه ر دینێ وچیم پێ نه کات ده لیت-: منیش وتم-: سوین دبه خوا نیتر له مه ولا پاش نه و پا کانه بۆ هیج کهس نا کهم واته شایه تی پاکی ویه رائه ت بۆ کهس نادهم.

١٣٧

١٣٨. ﴿بەسەرھاتی ئەو ئافەرەتەى کە خێرەکانى دەبەخشیە هاوسەرەکەى﴾

زەینەب خێزانى عەبدوللای کۆرى مەسعود -خوای لى رازی بى- دەئیت: -لە مزگەوتدا بووم پێغەمبەرم (ﷺ) بىنى بە ئافەرەتانى فەرموو: -بەخشن ئەگەر لە خشلەکانیشتان بوو زەینەبیش خێرەکانى دەدا بە عەبدوللای مێردى وچەند هەتیویک کەلای خوای بوون بە عەبدوللای وت: -لە پێغەمبەر(ﷺ) بپرسە ئایە درووستە من خێرەکانم بێخەشم بە تۆ و بەو هەتیوانە ؟ عەبدوللای وتى: -خۆت بپرسە زەینەب -خوای لى رازی بى- دەئیت: -چووم بۆ خزمەتى پێغەمبەر(ﷺ) ببنیم ئافەرەتێكى ئەنصاری لەبەر دەرگا و مستاو و هەمان ئیشى منى هەیه بىلا لەبەر لاماندا تێپەرى پێمان وت: -بپرسە لە پێغەمبەر(ﷺ) ئایە درووستە ئێمە دەبەخشین بە مێردەکانمان و ئەو هەتیوانەى بە خێویان دەکەین ؟ بەلام ناومان مەهینە بىلال چوو و ژوورەو و پەرسىارى کرد پێغەمبەر(ﷺ) فەرموو: -کۆن ؟ وتى: -زەینەب فەرموو: -بەلى دوو پاداشتى هەیه پاداشتى خزمایەتى و پاداشتى بەخشینەکەش.

١٣٨

۱۳۹. ﴿دوای ساتىك پىاوهكه له بهستنهوه دەرپازى بوو﴾

ئەبو سەئید - خۆى لى رازى بى - دەگىرپتەوه ھەندىك له ھاوھلانى پىغەمبەر(ﷺ) له سەفەردا بوون ڕوويان کردە خىلىك له خىلە عەرەبەكان داوای ميوانداریان لى کردن که چى ميوانداریان لى نەکردن جا سەرۆكى ئەو خىلە شتىك پىوھیدا زۆر ھەولیاندا ئەملاو لایان کرد ھىچ سوودى نەبوو ھەندىكىان ووتیان:- بۆ نەچىن بۆلای ئەو چەند کەسەى کە ھاتن بەلکو ھەندىكىان چارەسەرئىکیان لابىت ئەوسا ھاتن بۆ لایان و ووتیان:- سەرۆکە کەمان شت پىوھى داوھ ھەولتى زۆرىشمان داوھ سوودى نەبووھ نایە ئىوھ چارە سەرئىك شك نابەن ؟ ھەندى له ھاوھلان ووتیان:- با بەخوا من دووعاى بۆ دەخوینم بەلام خوا ناگادارە کە نىمە داوای ميوانداریمان لى کردن که چى ميوانداریتان لى نەکردىن لەبەر ئەوھ من دووعاکە ناخوینم ھەتا شتىکما نبۆ برپار نەدەن ئەوسا له سەر چەند سەمەرئىك رىکەوتن ئىنجا قورئانى دەخویند وتەراپى دەمى دەدا له شوئى پىوھدانەکە (الحمد لله رب العالمین) ی بەردەوام دەخویند دوای ساتىك کابرا دمتوت له بهستنهوه دەرپازى بووھ نىتر ھەستاو دەرپشت ھىيچ ئىش و ئازارىكى نەما ئەوانىش ئەوھى کە رىکە وتبوون لەسەرى ھىنايان ھەندىكىان ووتیان با بەشيان بکەین بەلام ئەوھى کە قورئانەکەى دەخویند وتى:- وا مەکەن ھەتا دەگەینە خزمەت پىغەمبەر(ﷺ) وھەموو شتىكى بۆ دەگىرپتەوھ با بزانین فەرمانى بەچىھ نىتر ھەموويان ھاتن بۆ خزمەت پىغەمبەر(ﷺ) بەسەر ھاتەکەيان بۆ گىرپاھەوھ ئەویش پەرسى:- باشە تۆ چۆن زانىت ئەوھ دووعاىھەکى کارىگەرە ؟ پاشان پىغەمبەر(ﷺ) بە پىکەننەوھ فەرمووى:- له راستیدا پىکاو تانەدا بەشى بکەون وبەشىکىش بۆ من دابنن.

۱۳۹

۱۴۰. ﴿بەسرھاتى عومەرى كۆرى خەتتاب وھىشامى كۆرى ھەكىم لە بارەى

خویندى قورئان﴾

عومەرى كۆرى خەتتاب -خوای لى پازى بى - دەلىت گۆيم لى بوو ھىشامى كۆرى ھەكىم لە زىانى پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) سوورەتى (الفرقان) ى دەخویند گۆيم بۆ خویندەنەوھەكى گرت لەسر شىوازىكى زۆر جيا دەيخویندەوھ پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بەو شىوھىە بۆ منى نەخویند بۆوھ خەرىك بوو لە نوێژەكەدا پەلامارى بدەم خۆم گرت تا سەلامى داپەوھ پەخەى كراسەكەيم گرت وپييم وت ئەم سوورەتى كەلیم بىستىت كى پىي خویندوویت ؟ وتى:- پىغەمبەرى خوا(ﷺ) پىي خویندووم پىم وت:- درۆ دەكەيت پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بە شىوازىكى تر بە منى خویندوھ لەگەل خۆم بردم بۆلای پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وتم:- من گۆيم لە مەبوو سوورەتى (الفرقان) ى دەخویند بە شىوازىك تۆ وھا بۆ منت نەخویندوھ پىغەمبەر(ﷺ) وازى لى بىنە ئەى ھىشام بخوینە خویندى بەو شىوھىەى لىم بىستبوو پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى:- بەو شىوھىە ھاتۆتە خوارەوھ پاشان بە منى فەرموو:- (اقرأ يا عمر) منىش خویندم بەو شىوھى بۆى خویندبووم پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى:- بەو شىوھىە ھاتوووتە خوارەوھ ئەم قورئانە بە ھەوت شىواز ھاتۆتە خوارەوھ كاميان ئاسان بوو بەوميان بىخوینن.^{۱۴۰}

۱۴۱. ﴿ نَافِرَتَكَهَى لِيْ مَّارَهْ كَرَا بَهْوَ نُهَنْدَازَه قُورُنَانَهى كَه لَه بَهْرِى بُوو ﴾

سەھلى كۆرى سەعدى ساعدى -خوای لى رازى بى - دەلى ژنىك ھاتە خزمەتى پېغەمبەر(ﷺ) وتى:- ئەى پېغەمبەرى خوا ھاتووم خۆمت پېشكەش بىكەم پېغەمبەرى خوا(ﷺ) سەپرى كىردو باش وورد بۆۋە پاشان سەرى داخست كە ژنەكە بىنى پېغەمبەر(ﷺ) شىكىكى لە بارىپەۋە نەفەرموو دانىشت يەككىك لە ھاۋەلەكانى ھەستاۋ وتى:- ئەى پېغەمبەرى خوا ئەگەر تۆ داخۋازى نىت بۆ مىنى ماره بىكە فەرموۋى:- بىرۆ مالىۋە بزانە ھىچت دەست دەگەۋىت ؟ رۆيشت ۋەتەۋە وتى:- نەبەخوا ھىچم دەست نەگەۋت پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى :- ھەول بىدە با ئەلقەيەكى ئاسنىش بىت كابرا چو ھاتەۋە وتى:- نەبەخوا ئەى پېغەمبەرى خوا ئەلقەيەكى ئاسنىش دەست نەگەۋت بەلام ئەۋە پۇشاكەكەمە ھەر باشە نىۋەى بۆ ئەۋ سەھل وتى:- ئەۋ بىاۋە پۇشاكى تىرى نىيە پېغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى:- چى دەكەى لەۋ تەنھا پۇشاكەت ؟

تۆلە بەرى بىكەيت ھىچ بۆ ئەۋ نابىت ئەۋىش لە بەرى بىكات ھىچى بۆت ۋ نابىت كابرا دانىشتەكەى دىژەى كىشا نىجا ھەستا پېغەمبەرى خوا بىنى كابرا رۆيشت فەرمانى دا بانگىراپەۋە كە ھاتەۋە بېى فەرموۋ :- چەندە قورنانت لەبەرە وتى:- فلانە سوورمت وفلانە سوورمت ژمارەى كىردن فەرموۋى:- لەبەر دەيانخوۋىت ؟ وتى:- بەلى فەرموۋى:- بىرۆ ئەۋە لىم ماره كىرەيت بەۋ ئەندازە قورنانتەى لەبەرتە.^{۱۴۱}

۱۴۲. ﴿مەعقەلی کۆری یەسار کە گۆییستی ئایەتە کە بوو خوشکە کە ی ماره کردەوه له پیاوکه﴾

مەعقەلی کۆری یەسار- خۆی لی رازی بی- دەلێت:- خوشکی خۆم ماره کرد له پیاویک ته لاقی دا که ماوهی عیدهی بهسەر چوو هات خوازبێنی کردەوه پێم وت:- کردمه هاوسەرت وریزم گرتیت تۆ ته لاقەت دا پاشان هاتوویت خوازبێنی دەکه یته وه نابەخوا هەرگیز ناگەرێته وه بۆلات پیاویکی خراب نەبوو ژنە کەیش دەیویست بگەرێته وه بۆلای خۆی گهوره نەم ئایەتهی ناردە خوارەوه (فلا تعضلوهن) واتە:- رێگایان لی مەگرن بچنەوه لای میڕدەکانیان منیش وتم:- هەر نیستا دەیکەم ئە ی پێغمەری خوا نیتر لی ماره کردەوه.^{۱۴۲}

۱۴۳. ﴿پێغمەبەر (ﷺ) دادوهری کرد له نیوان دوو ژنە کە ی تیره ی هوزەیل﴾

ئەبو هورمیره -خۆی لی رازی بی- دەلێت:- پێغمەبەر(ﷺ) قەزاوت و دادومری کرد له نیوان دوو ژنی تیره ی هوزەیل کە شەریان کردبوو یەکیکیان بەردی هاویشتبوو بۆ ژنی دووم دابوو له سکی له کاتی کدا که باردار بوو مندالە کە ی کوشتبوو بۆ ئەو کیشە یه چوو بوونه خزمەتی پێغمەبەر(ﷺ) ئەویش بەو جۆره دادومری کرد بوو له نیوانیاندا خۆینی ئەو مندالە کوژراوه ی سکی ژنە کە کۆیلە یه کە بەندە یه کی پیاویان کە نیزەکیک لهو کاتەدا خاومنی ئەو ژنە ی تۆلە ی کەو تبوو سەر وتی:- چۆن خۆین بەدم ئە ی پێغمەبەری خوا بەرامبەر مندالێک له سکدا نه خوارنەوه ی خواردوو وه خواردن نه زمانی بووه نه دونیای رۆشنی بینووه شتی وا هەدمره و خۆینی بەفیرۆ چوووه پێغمەبەر(ﷺ) دیار بوو بەم قسانە نارەحەت بوو بۆ یه فەرموو ی:- به راستی ئەم پیاوه له دەستە برای کاهین و ئەوانە یه کە لاقی غەیب وزانین لێدەدمن،^{۱۴۳} کاهین به کەسیک دەوتری کە لاقی غەیب لێدەدات یا پە یوهندی به جنۆکە وه هەیه وههوالی دەدمن ی له گۆترە وه نوقلانە ی شت لی دەدات ئەوانەش کە زیاتر (سج) بەکار دێنن وله خۆیانە وه هۆنراوه دەهۆننە وه پێغمەبەر(ﷺ) لهو رووداوه دا له قسه هۆنینه وه ی ئەو پیاوه نارەحەت بوو.

^{۱۴۲} پرخە ی صدیحی بوخاری لاپەرە (۸۱۶).

^{۱۴۳} پرخە ی صدیحی بوخاری لاپەرە (۸۶۳).

۱۴۴. ﴿پىغەمبەرى خوا﴾ (ﷺ) داواكارى ھەردووك خزمەتگەى رەت كردهو

عەبدولوتەلىب كۆرى رەببىيەى كۆرى حارث دەلى. رەببىيەى كۆرى حارث وعەبباسى كۆرى عەبدولوتەلىب كۆبۈونەو ووتيان. بەخوا گەر ئىمەش ئەو دوو كۆرە بنىرىن من وفەزلى كۆرى عەبباس بۇ خزمەتى پىغەمبەر(ﷺ) قەسى لەگەل بکەن بەلکو بيانكات بە کارمەندى زەكات وخەلگى چى دەكات ئەوانىش بىكەن وخەلک چى دەست دەگەوئت ئەوانىش دەستيان بکەوئت لەو کاتەدا ئەوان لەو گفتو گۆيەدا بوون عەلى كۆرى ئەبو تالبىب -خوای لى رازى بى - ھاتە لايان وەستا ئەوانىش ئەو رازو نیازمیان بۇ باسکرد وتى. کارى وا مەکەن بەخوا شتى وا ناکات رەببىيەى كۆرى حارث لە پرویدا وىستا وتى. تۆ بۆيە وا دەگەيت حەسوودى بە ئىمە دەبەيت سوئن دېە خوا تۆ بویت بە زاوای پىغەمبەر(ﷺ) ئىمە حەسوودیمان بە تۆ نەبرد عەلى وتى. بیانپىرن ئەوان رۆيشتن وعەلىش - خوای لى رازى بى - راکشا عەبدولوتەلىب دەلى. کاتى پىغەمبەر(ﷺ) نوپۇزى نيوەرۇى کرد پىشى کەوتىن ولای حوجرەگەى وەستيان ھەتا ھات گوئى گرتىن وفەرمووى. چى لە دلتاندايە دەرى بىرن ئەو چووہ ژوورەوہ وئىمەش بە دوايدا لەو ژۆرەدا لای زمينەبى کچى جەحش بوو ئىمەش ھەريەکەمان بەتەما بوو ئەوى تریان قەسە بکات دوا جار يەکیکمان ھاتە گۆو وتى. ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) تۆ چاکترىن کەس وخزم دۆست ترين کەسى ئىمەش گەورە بووین وکاتى ژن ھىنانامان ھاتووە ھاتووين بمانکەيت بە کارمەندى ھەندى لەو خىرو زەکاتە خەلک چیت بۇ دەكات ئىمەش دەيکەين وخەلک چى دەست دەگەوئت ئىمەش دەستمان بکەوئت پىغەمبەر(ﷺ) ماوہيەكى زۆر بى دەنگ بوو ھەتا ويستمان قەسى لەگەلدا بکەينەوہ زمينەبىش لە پشتى پەردەگەوہ نامازەى بۇ دەکردين قەسى لەگەل مەکەن لە دوايدا فەرمووى. زەكات ناگونجى بۇ بنەمالەى موخەمەد چونکە چلگى سامانى خەلگىيە محمىيە ونوفلى كۆرى حارثى كۆرى موتەلىبىم بۇ بانگ بکەن گە لەو رۆژەدا محمىيە کارمەندى پىنج يەکكى دەستکەوتەکانى جەنگ بووہ دەلى. ھەردووکيان ھاتن بۇ خزمەتى بە محمىيە فەرموو. کچەگەت مارە بکە لەم كۆرە واتە. لە فەزلى كۆرى عەبباس بە نەوفەلى كۆرى حارثىشى فەرموو. کچەگەت مارە بکە لەم كۆرە واتە. لە من لى ى مارە کردم نىنجا بە محمىيە فەرموو. لە پىنج يەک ئەوئەندە و ئەوئەندە مارمىيى بدە لە برى ھەردووکيان زەرى راوى دەلى. ئەندازەگەى بۇ باس نەکردم.^{۱۴۴}

۱۴۵. ﴿بەسەرھاتى مۇسلمان بوونى ئە مامە ى كورى ئاتال﴾

ئەبو ھورەيرە - خۇلىي رازى بى - دەلى: پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) چەند سوارمىيەكى نارد رۇوبە نەجد پىاوتىكىان لە تىرەى بەنى ھەنىفە بە دىل ھىنا پىي دەوترا ئە مامە ى كورى ئاتال گەورەى خەلگى يەمامە بوو بەستىانەو بە كۆلەكەيەك لە كۆلەكەكانى مزكەوتەكەو پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ): چوو بۇلاى پىي فەرموو: ئەى ئە مامە چىت لايە ؟ وتى: ئەى موحەمد خىرم لايە ئەگەر بىكوزى بەحق دەمكوزى وە ئەگەر لىم خۇش بىي ئەوا لە كەسىكى سوپاسگوزار خۇش دەبى ئەگەر مال و سامانىشت دەوى ئەوا داوا بكە چەنلت دەوى پىت دەدرى پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) بە جىي ھىشت تا رۇزى دوايى دووبارە فەرموو: ئەى ئە مامە چىت لا ھەيە ؟ وتى: ھەر ئەومىيە كە عەرزىم كىرووت ئەگەر لىم خۇش بىي ئەوا لە كەسىكى سوپاسگوزار خۇش دەبى وە ئەگەر بىكوزى بەحق دەمكوزى ئەگەر مال و سامانىشت دەوى ئەوا داوا بكە چەنلت دەوى پىت دەدرى پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) ئەو رۇزەش بەجىي ھىشت تا رۇزى سى يەم دووبارە فەرموو: ئەى ئە مامە چىت لا ھەيە ؟ وتى: ھەر ئەومىيە كە عەرزىم كىرووت ئەگەر لىم خۇش بىي لە كەسىكى سوپاسگوزار خۇش دەبى وە ئەگەر بىكوزى بەحق دەمكوزى وە ئەگەر مال و سامانىشت دەوى ئەوا داوا بكە چەنلت دەوى پىت دەدرى پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) فەرموو: ئە مامە بەردن بەپر تاو چوو بۇ ناو باخە خورمايەكى نىزىك بە مزگەوتەكەو خۇى شۇرد پاشان ھاتە ناو مزگەوتەكەو وتى: (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمد عبده ورسوله) وتى: ئەى موحەمد سۆيىن دىبە خۇا لەم سەر زەمبەدا رۇخسارى نەبوو لەلام بە رادەى رۇوخسارى تۇ رەقم لى بى وا ئىستا رۇوخسارى تۇ خۇشەوئىستىنى ھەموو رۇخسارەكانە لەلام سۆيىن بە خۇا ھىچ ئاينىك نەبوو لەلام كە بە رادەى ئاينەكەى تۇ رەقم لى بىت وا ئىستا ئاينەكەى تۇ لە ھەموو ئاينىكى تر خۇشەوئىستە لەلام سۆيىن بەخۇا ھىچ شارى نەبوو لەلام كە بە رادەى شارەكەى تۇ رەقم لىي بى وا ئىستا شارەكەى تۇ بووئە خۇشەوئىستىن شار لەلام سوارەكانى تۇ منىيان گرت لە كاتىكدا كەمن دەموئىست بىچم بۇ عەمرە فەرمانت بە جىيە ؟ پىغەمبەرى خۇلىي (ﷺ) مۇزدەى پى دا

وفەرمانىشى پىي کرد که عەمرە بکات کاتى که گەيشتەو مەککە يەگىک پىي وت :- ئايە لە دىنەگەت ھەلگەرايتەو ؟ وتى :- نەخىر بەلام لە خەزەمتى پېغەمبەرى خوادا (ﷺ) مۇسلمان بووم سۆيىند بەخوا جارېكى تر لە يەمامەو دىنکە گەنمىکتان بۆ نايەت تا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) مۆلەتى پېنەدات.^{۱۴۵}

۱۴۶. ئافرەتەکان کە گوويان لە عومەر بوو عەباکانيان پىچا لە خۇيانەو

سەعدى كورپى ئەبو وەقاص -خوای لى پازى بى- دەلى:- عومەر داواى مۆلەتى کرد لە پېغەمبەر(ﷺ) لە کاتىکدا کە کۆمەلئى ئافرمى لابیو قەسەيان لەگەل دىکردو نامۆزگارى زياتريان دەکرد دەنگيان ھەلپىبوو کاتى عومەر پىگای خواست ھەستان وخىرا عەباکانيان پىچا بە خۇيانەو پېغەمبەر(ﷺ) بەدەم پىکەننەو پىگای عومەرى دا عومەر وتى :- خوا دانەکانت بىخاتە خەنن ئەى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرمووى:- سەرم لەم ئافرمەتە سورما کەلای من دانىشتبوون لە کاتىکدا دىنگى تۆيان بىست خىرا عەباکانيان پىچا بە خۇيانەو عومەر وتى ھەقيان وایە لە تۆ زياتر بىرسن لە پاشدا عومە ربه ئافرەتەکانى وت :- ئەى ئافرمەتانىک کە دوژمنى خۆتانن لەمن دىترسن ولە پېغەمبەر(ﷺ) ناترسن ؟ ووتيان:- بەلى تۆ پەق تری و ووشک تری لە پېغەمبەر(ﷺ) پېغەمبەر(ﷺ) فەرمووى :- سۆيىند بەو کەسەى گيانى منى بە دەستە ھىيچ کات شەيتان بەتۆ نەگەيشتوو لەسەر پىگایەکدا مەگەر ئەو پىگایەكى تری گرتوو واته پىگای خۆى گۆرپوو.^{۱۴۶}

^{۱۴۵} البخاري (المغازي) (۴۱۱۴)

^{۱۴۶} البخاري (بدء الخلق) (۳۱۳۰) .

۱۴۷. ﴿كُچە ھەتيوھە گريا كه گوئي له ووتەكەى پىغەمبەر(ﷺ) بوو﴾

نەنەسى كۆرى مالىك - خۆاى لى پازى بى- دەلى :- كچىكى ھەتيوو لای ئومو سولەيم -
 خۆاى لى پازى بى- بوو پىغەمبەر(ﷺ) جاوى بەم كچە ھەتيوھە كەوت فەرمووى :- ئەوھ تۆيت
 ؟ بەراستى گەورە بوويت بى نەگەيت كچە ھەتيوھەكە بە گریانەوھ گەراپەوھ بۆلای ئوم سولەيم
 ، ئوم سولەيم وتى:- كچەم چیتە ؟ كچەكە وتى:- پىغەمبەر(ﷺ) دووعاى لى كردم كە گەورە
 نەبەم نىتر قەت گەورەناپەم يان وتى:- تەمەنەم گەورە نابىت ئوم سولەيم بەپەلە چووھ دەردوھ
 ولەكچەكەى دا بە سەرىدا ھەتا گەشت بە پىغەمبەر(ﷺ) پاشان پىغەمبەر(ﷺ) پىي
 فەرموو :- ئوم سولەيم چیتە ؟ ئەویش وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا ئايە دووعات لەو كچە
 ھەتيوھە كردوھ ؟ پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى:- دووعاى چى ؟ ئوم سولەيم وتى:- وادەزانى كەتۆ
 دووعات لى كردوھ گەورەنەبىت يان تەمەنى گەورە نەبىت پىغەمبەر(ﷺ) زەردە خەنە
 گرتى پاشان فەرمووى:- ئوم سولەيم ئەى تۆ مەرجەكەى من لەسەر خوا نازانیت ؟ من بە
 راستى مەرجەم كردوھ لەگەل خۆاى خۆمداو ووتوومە :- بەراستى من مەرفەم پازى دەبەم وەك
 خەلگى پازى دەبەم ووتوورە دەبەم وەك ئەوان توورە دەبەن ھەر كەسكە من دووعام لى كرد لە
 ئومەمتى من بە دووعاىەك كە شاىەنى نەبىت ئەوھ بۆى بكە بە پاكدەندەوھى گوناھى وليى
 خۆش بەو بىكە بە ھۆى نزيك خستەندەوھى ئەو لە خۆتەوھ لە دوا رۆژدا.^{۱۴۷}

١٤٨. ﴿ به سەر هاتی ئەبو بەکری صدیق و حەنظلە لە ئە خزمەتی پێغه مېردا (ﷺ) ﴾

ابو عثمان الهندي -خوای لێ رازی بێ- ئەویش لە (حنظلة الأسدي) یهوه -خوای لێ رازی بێ- ئەو پیاوه لە نووسەرانی سرووشت بوو دەلێ :- ابو بەکری صدیقم بێ گەشت وتی:-
حەنظلە لە چۆنی ؟ وتم:- حەنظلە لە بووه بە دوو ڕوو وتی:- پاکی هەر بۆ خوايه ئەوه چی دەلێت ؟ دەلێ وتم:- کاتێک لە خزمەتی پێغه مېردا (ﷺ) دەبین دۆزەخ و بەهەشتمان دەخاتەوه یاد وەك ئەوهی بەچاوی خۆمان بینیبیتمان کاتێک لای پێغه مېر (ﷺ) دەر چووین ژن و منداڵ و نیش و کار سەر قالمان دەکەن و هەموو شتیکیان لە بیر دەچیتەوه ئەبو بەکریش وتی:- سویند بەخوا ئێمەش هەر بەو شیوەین هەمان حالتمان هەیه حەنزلە دەلێ :- من و ئەبو بەکر چووین بۆ خزمەتی پێغه مېری خوا (ﷺ) وتم : حەنزلە لە دوو ڕوویی کردوو پێغه مېر (ﷺ) فەرمووی:- ئەوه چی یە ؟ ئەو دوو ڕوویە ؟ وتم :- ئەو پێغه مېری خوا (ﷺ) کاتێک لای تۆ بین بەهەشت و دۆزەخمان دەخیتەوه یاد وەك ئەوهی بەچاوی خۆمان بینیبیتمان کاتیکیش لای تۆ دەرچووین ئەوا ژن و ماڵ و منداڵ سەرقالمان دەکات پێغه مېر (ﷺ) فەرمووی:- سویند بەو کەسە نەفسی منی بە دەستە ئەگەر بەردەوام بن لە سەر ئەو حالەتە کەلای منن یان لە یادکردنەوه دان ئەوا فریشتەکان لەگەڵتاندا دەبوون و تەو قەیان لەگەڵ دەکردن لە جیگەکانانتاندا و لە ڕیگاو بانەکاندا بەلام حەنزلە کات کاتە سێ جار دووبارە کردووە.^{١٤٨}

۱۴۹. ﴿ جوهریهی کچی حارث نافرەتیکی بە خێرو بەرەگەت بوو بۆ

هۆزەگەیی

نبین نیسحاق - رحمةمتی خوی لئ بئ- دەئیت:- پێغه مبهری خوا(ﷺ) له غەزای بەنی مصطلق ژماریهکی زۆر بپاو نافرەتی بەدیل گرت و هه موویانی دابهش کرد بەسەر موستمانەکاندا له ناویاندا جوهریهی کچی حارثی کۆری ضراری سەرکردهی بەنی مصطلق تێدابوو موحەمەدی کۆری جەعفەری کۆری زوبەیر له عۆرەووه ئەویش له عائیشەو- خوی لئ رازی بئ- دەئیت :- کاتێک پێغه مبهری خوا(ﷺ) گێراوهکانی دابهش کرد جوهریهی کچی حارث بەر ئابتی کۆری قەیس کەوت یان بەر کۆرە مامەگەیی ئابت کەوت کە ناوی صفوانی کۆری مالیک بوو جوهریهی کتابةگەیی کە بۆ کۆیلاپەتی دهنوسرا لەسەر خۆی نۆ ئۆقیەیی نووسی کە بپداتە خاومەگەیی کاتێک بپهویت خۆی ئازاد بکات جوهریهی نافرەتیکی جوان و بەرچاوی خوین شیرین بوو هەر کەسێک چاوی پئ بکەوتبایە دەچوو دێهەو هاتە خزمەتی پێغه مبهری خوا(ﷺ) و داوای لئ کرد هاوکاری بکات له ئازاد کردنەگەیدا عائیشە دەئیت وەللاهی پەگەم جار کە بینی مله دەرگای ژوورەگەم وەستا خۆشم نەویست زانییم ئەگەر پێغه مبهر چاوی پئ بکەوئ دەکەوئەتە بەر دئی دیارە سەیرکردن بۆ مەبەستی هاوسەرگیری بوو چونکە پێغه مبهری خوا (ﷺ) زۆر لەو گەورەتر بوو و سەیری نافرەتی نامەحرەمی نەکردوو چوو ژوورەو وئ- ئەی پێغه مبهری خوا(ﷺ) من جوهریهی کچی حارثم گەورەیی هۆزەگەیی لەو بەلایەیی من تووشی هاتووم خۆت ناگاداری کە من بووم بە کەنیزەک و ئەویش له بەرپێرت شاراوە نیه له دابهش کردنەگەدا بەر ئابتی کۆری قەیس یان کۆرە مامەگەیی کەوتم لەسەر نۆ ئۆقیە کتابةگەم نوسیوه بۆ ئازاد کردنم منیش هاتوومەتە خزمەتت تاکو پارمەتیم بدەیت ئازادم بکەن پێغه مبهری خوا (ﷺ) پئی فەرموو :- (فهل لك في خير من ذلك) ؟ واتە:- پارەیی ئازاد کردنەگەت لەسەر من وخوازیبێت دەگەم بۆ هاوسەرگیری ؟ وئ- ئەی پێغه مبهری خوا(ﷺ) رازییم فەرمووئ- بەئێ منیش بەئێنی خۆم جئ بەجئ دەگەم عائیشە -خوی لئ رازی بئ - دەئیت:- هه والله کە گەیشتە خەلکی کە پێغه مبهری

خوا(ﷺ) جوهریهی کچی حارثی هیناوه خه لکی ووتیان: نهوان هه موو بوون به خزمی پێغه مبهری خوا(ﷺ) نێتر نهوانیش گیراوه کانیان نازاد کرد و ناردیان نهوه به هوی هاوسه رگری یه کهی سه د کهس له خزم و کهسی خوی نازاد کرد له به می مصطلق نه مزانیووه هیهی نافرمتیک له جوهریه به خێرو به ره کهت تر بوو بێت بۆ هۆزمکهی.^{١٤٩}

١٥٠. ﴿به سه رهاتی نه بی یه سر نه و که سه ی که ژنیک ی ماچ کرد﴾

بوخاری و موسلیم له ابن مسعوده ده گیرنه وه ده لیت :- پیاویک نافرمتیکی ماچ کرد هات بۆ خزمه تی پێغه مبهری خوا (ﷺ) و پرووداوه کهی بۆ گیراوه خوی گهورمشی نایه تی (واقم الصلاة طرفي النهار وزلفا من الليل أن الحسنات يذهبن السيئات) دابه زانو پیاوه کهش و تی: نه و نایه ته بۆ منه ؟ پێغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: بۆ سه رجهم خه لکی یه ترمزی وه فه رمووده گیراوه کانی تر ده گیرنه وه له نه بی یه سه ره وه ده لیت: ژنیک هات بۆ لام خورما م لئ بکریت منیش وتم: له ماله وه خورما ی جوانترمان هیه نافرمته که له گه ئما هات بۆ ماله وه و په لامارم داو ماچیکم کرد ئنجا هاتم بۆ خزمه تی پێغه مبهری خوا(ﷺ) و پرووداوه کهم بۆ گیراوه فه رمووی: تۆ چاکه ی تیکوشه ریکی رێگه ی خوات به وه دایه وه ناوا به رامبه ر ژنه که ی بکه ییت ؟ ئینجا ماوه یه ک که وته ده ریای بیر کردنه وه هه تا په رموردگار نیگای بۆ ناردو نایه ته که دایه زی.

^{١٤٩} أخرجه أحمد (٣٦٣٦٥) وقال محققه :- سنده حسن والطبراني (الكبير) (٤٩ / ٣٤) أبو داود (٣٩٣١) ابن حبان (٤٠٥٤ - ٤٠٥٥) وقال محققه إسناده قوي الحاكم (٣٦ / ٤) البيهقي (الكبرى) (٧٤ / ٩) والدلائل (٤٩ / ٤) أبو يعلى (٤٩٦٣٩) وقال محققه إسناده صحيح ابن هشام (السيرة) (٣ / ٣٥٠) رقم (٨٠٣) وقال محققه إسناده حسن وحسن إسناده الشيخ الألباني في (صحيح أبي داود) (٣٣٣٧) وفي (الأرواء) (١٣١) وقال الأرنؤاط في (تخریج زاد المعاد) (١١٣ / ٣) إسناده صحيح وقال الشيخ مقل في (الصحيح المسند) (١٦٤٥)

۱۵۱. ﴿ جۈولەكە يەك داۋای گرهنتی كرد له پێغەمبەر (ﷺ) ﴾

له ئەبو رافیعەو دەگیرنەو دەئێت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) میوانیکی راگرت ئەوجا منی ناردە لای پیاویکی جۈولەكە تا ناردی لا بهێنم بە سەلەم ئەو کاتەش سەرمتای مانگی رەجەب بوو جۈولەكەكە وتی: -نەخێر نایەدەم تا گرەنتیم نەداتێ دەئێت: -هاتمەووە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و وەلامی جۈولەكەكەم پێ راگەیاندا نەویش فەرمووی: -سوێند بێ بەخوا من ئەمینو متمانە پێکراوم لە ئاسمان و زەویدا ئینجا هاوێلەكە دەئێت: -هێشتا لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) نەڕۆیشتبووم ئایەتی (ولا تمدن عينيك إلى ما متعنا به أزواجا منهم) داوەزی .

۱۵۲. ﴿ بەراستی پیاوێكە قسەكەى راست وتەواو بوو ﴾

(ابن المنذر) و (ابن أبي حاتم) له (ابن رزین) وە دەگیرنەو دەئێت: -دوو پیاو شەریك بوون یەكێکیان بەرەو شام رۆشت و ئەوی تریشیان مایەو کاتێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) رەوانەکرا نامەیهکی بۆ شەریكەكەى نووسی و دەربارەى پێغەمبەر (ﷺ) پرسىاری کرد گوايه جی کردووە ؟ ئەویش وەلامی نووسی کەوا لە فەرەیش دا تەنها لاواز و -هەزارەکان شوێنى کەو توون کابراش بازرگانهكەى بەجێ هێشت و گەپاوه بۆلای شەریكەكەى و بێى وت جینگەى پێغەمبەرم نیشان بەدە جا نەم پیاوێك چەند كۆتیبێكى خوێند بوویەو هاتە لای پێغەمبەر و وتی: -بۆجی بانگ دەكەیت ؟ ئەویش فەرمووی: -بۆ فلان شت و فیسارە شت وتی: -دەى شاهیدی دەدەم كە تۆ پێغەمبەرى خوايت ئەویش فەرمووی: -تۆ چۆن دەزانیت من پێغەمبەرى خوا وتی: -هیچ كات پێغەمبەرێك رەوانە نەكراوە تەنها لاواز و هەزارەکان شوێنى کەو توون ئێتر ئەم ئایەتە هاتە خوارەو (وما أرسلناك في قرية من نذير إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كافرون) واتە: -دواتر پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ناردى بە شوێن کابرا داو پێى فەرموو: -بەراستی خۆی گەورە ئەم ئایەتەى ناردە خوارەو دەربارەى راستیەتى ئەو قسەیه كە وتت .

۱۵۳. ﴿پىاۋدكە مل كەچ بوو بۇ ھەق﴾

پىاۋىك قەرزى لاي پىاۋىكى تر بوو ھات بۇ داۋا كىرەنەۋى قەرزەكەى كابرا قەرزدار داۋاي لە خاۋەن قەرز كىرەنە ۋىيان بىت ۋەندىك لە قەرزەكەى خۇش بىت چونكە ناتوانىت قەرزەكەى ھەموۋى بىدانەۋە كابرا پازى نەبوۋ ئىتر دەنگيان بەسەر يەكتىدا بەرز كىرەۋە خاۋەن قەرز سۈيىندى خۋارد سۈيىند بە خوا ۋا ناكەم پىغەمبەر (ﷺ) ئەم سۈيىندى گۈي لى بوو قەرمۈۋى. ئەۋە كىيە زىادە رەۋى دەكات لە سۈيىند داس وىند بەخوا دەخوات كە كارى چاكە نەكات كابرا وتى. من بووم ئەى پىغەمبەرى خوا كابرا ھەستى بەھەلەى خۋى كىرەنەۋە بوو كە پىغەمبەر (ﷺ) لى توۋرە نەبىت پۈۋى كىرەۋە كابرا وتى. كامىانت پى خۇشە ھەلېزىرە يان چەندە دىتوانى قەرزەكە بىدەيتەۋە مەيدەرەۋە يان بەۋىستى خۋت ئەندازمىەك لە قەرزەكە بىرە بۈيە ئەم كارەى كىرە تا ملكەچى ھەق بىت ۋ دلى براكەى پازى بىكات ۋگۈيرايەلى خواۋ پىغەمبەر (ﷺ) بىكات.^{۱۵۰}

۱۵۴. ﴿پاريزگارى كىرە لە ئاشكرا كىرەنى نەينى پىغەمبەر (ﷺ)﴾

رۈزىكىيان پىغەمبەر (ﷺ) ئەنەسى كۈرى مالىكى نارد بۇ كارىك بەۋەۋىيەۋە ئەنەس كەمىك درىنگ گەپايەۋە بۇ مالىۋەۋە بۈيە دايكى پىرسىارى لى كىرە لە ھۋى درىنگ گەپانەۋەى ؟ نەۋىش وتى. خەرىكى كارىكى پىغەمبەر (ﷺ) بووم وتى. ج كارىك ؟ ئەنەسىش وتى. نەينىيە لەۋ كاتەدا ئوم سولەيم دايكى زۆر دلخۇش بوو ئەۋسا وتى. ئەى ئەنەس نەكەى كەس لە نەينى پىغەمبەر (ﷺ) ئاگادار بىكەيت.^{۱۵۱}

^{۱۵۰} (مفق عليه).

^{۱۵۱} (رواه أبو داود).

١٥٥. ﴿ عومەری کۆری ئەبی سەلەمە پابەند بوو بە کارە جوانەکانی

پێغمبەر(ﷺ) ﴾

عومەری کۆری ئەبی سەلەمە -خوای لی پازی بی - منداڵێکی بچووک بووله مالی پێغمبەری خوا(ﷺ) دەژیا ئەو ھەر گات دەیویست نان بخوات دەستی دەگیرا بەناو قاپەکەدا لە لایەکەوە نەیدەخوارد نەمەش لە ناکاری خواردن نیە پێغمبەریش (ﷺ) ھیچ ھەلیکی فەرامۆش نەدەکرد کاتی لەگەڵ ھاوھەڵان کۆ دەبوو فیری شتانیکی دەکردن کە بەرژمومندی دنیاو دوا پۆژی ھەبێت پۆژیک عومەری کۆری ئەبی سەلەمە -خوای لی پازی بی - لە خزمەت پێغمبەردا(ﷺ) نانی دەخوارد کاتی بینی منداڵەکە وا نان دەخوات پێی فەرموو: کۆرم نزیك ببەرەو پاشان پێغمبەر(ﷺ) فیری ناکاری خواردنی کرد پێی فەرموو: (بسم الله) بکەو بەناوی خوا دەست بە خواردن بکە بە دەستی راست بخۆ ئنجا لەلای خۆتەو بخۆ دەست مەگیرە نیتەر ھەمیشە عومەری کۆری ئەبی سەلەمە پابەند بوو بەو ناکارە جوانانە پێغمبەر(ﷺ) فیری کرد.^{١٥٢}

۱۵۶. دەستى شەيتان لەگەل دەستى ھەردووکیان دا بوو ﴿

ھاوھالان - ڕەزای خاویان لى بى- کاتى لە خزمەت پېغەمبەردا (ﷺ) دادەنیشتن بۆ نان خواردن ھەرگیز پېش ئەو دەستیان بە خواردن نەدەکرد جارێک لە خزمەت پېغەمبەر (ﷺ) و لە دەورى خواردنێک دانیشتبوون کچیكى بچووک ھات دەستى بۆ خواردنەكە درێژ کرد پېغەمبەر (ﷺ) دەستى گرت ونەیهیشت پاشان دەشتەکیەك ھات و دەستى بۆ خواردنەكە درێژ کرد پېش ئەوھى پېغەمبەر (ﷺ) دەستى بۆ ببات ئەم جارەش پېغەمبەر دەستى کابرای گرت پاشان فەرمووی- ھەر خواردنێک ناوی خاوی لەسەر نەھێنرێت شەیتان بۆ خۆى ھەلال دەکات منیش دەستیم گرت ونەمھیشت ئینجا ئەو کابرایەى ھینا تا خواردنەكەى پى ھەلال بکات دەستیم گرت سویند بەخوا بەو زاتەى گیانى منى بە دەستە دەستى شەیتان لەگەل دەستى ھەردووکیان دا لە دەستى مندا بوو پاشان پېغەمبەر (ﷺ) (بسم الله) ى کرد و دەستى بە خواردن کرد. ۱۵۳

۱۵۷. پیاوھ ئەنصارىيەكە پابەند بوو بە نوێژى بە كۆمەل ﴿

پیاویكى ئەنصارى مالىان زۆر لە مژگەوتەو دەور بوو ولەگەل ئەوھشدا زۆر ھەولى دەدا نوێژەكانى بە جەماعەت لە دواى پېغەمبەرەوھ (ﷺ) بکات بۆیە ھىيچ کات لە جەماعەت دوا نەدەكەوت و ھاوھالان زۆر بۆى بە پەرۆش بوون نوبەى كۆپى كەعب -خاوی لى ڕازى بى- پېشنیاری بۆ کرد كە دەمەوێت گۆئ درێژىكت بۆ بكړم تا ھات وچووى پى بكەیت ؟ چونكە بە ناو ئەو لە گەرمەدا ھات وچۆ دەكەیت زۆر ماندوو دەبیت پیاوھكە وتى- نا براكەم من زۆر دئخۆش نیم لە نزيك مژگەوتەوھ بەم ئومىدیم وایە خاوی گەورە بەھاتنم بۆ مژگەوت وگەرانیوھم بۆ مال ئەجرو پاداشتى تەواوم دەست بكەوێت كاتێك ئەم ھەوالەیان دا بە پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووی- داوا كارم خاوی گەورە پاداشتى ئەوھات وچۆیەى بۆ كۆ بکاتەوھ و پاداشتى بداتەوھ. ۱۵۴

۱۵۳ (رواه مسلم .)

۱۵۴ (رواه مسلم .)

۱۵۸. ﴿بەسرھاتى پىياوۋە خاۋەن تەۋەرەكە﴾

رۇزىكىيان پىياۋىك داۋاي لە پىغەمبەر(ﷺ) كىرد تا خىرىكى پى بىكات پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھىچى نەدايە ۋەرموۋى :- چىت ھەيە لە مائەۋە ؟ كابرۋى :- پارچە بەرمىەك ۋەبەرداخىك پىغەمبەر(ﷺ) ۋەرموۋى :- بىچۇ بىيەننە ئەۋجا پىغەمبەر(ﷺ) بۇى فرۇشت بە دوو دەرھەم دايە دەستى سۈلكەرەكە ۋەرموۋى :- بە دەرھەمىكىيان خاۋاردن بىكەرە بۇ مىندالەكانت بە دەرھەمەكەى تر تەۋرىك بىكەرە كابرۋى رۇشت ئەۋەى پىغەمبەر(ﷺ) پىى ۋەرموۋى بوو جى بەجى كىرد ۋەگەرايەۋە تەۋرىكى بە دەستەۋە بوو پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بە دەستى پىرۇزى تەۋرەكەى بۇ ساز كىردو ۋەرموۋى :- بىرۇ دار بىيەننە لەۋ شاخە تا پازدە رۇز نەت بىنم كابرۋى رۇشت دەستى كىرد بە دارھىنان ۋەرۇشتىنى لەۋ ماۋەيەدا دە دەرھەمى دەست كەۋتبوو داۋى پازدە رۇزەكە ھاتەۋە پىغەمبەر(ﷺ) ۋەرموۋى :- بىرۇ بە ھەندىكى خاۋاردن بىكەرە بەۋەى ترىش پۇشاك ۋەراخەر بىكەرە ۋە پاشان بۇى رۈۋن كىردەۋە كە كار كىردن باشىرو پىرۇزە تا ئەۋەى سۈال بىكەيت ۋەدەست لە خەلك پان بىكەيتەۋە ۋەرموۋى :- ئەمە باشىرو چاكىترە لەۋەى كە سۈال بىكەى چۈنكە سۈال كىردن ۋا دەكا خالىكى رەش لە دەم ۋچاۋودا دەرەكەۋى لە رۇزى داۋى دا.^{۱۵۰}

۱۵۹. ﴿بەنۇ سەلەمە شۈينەكەى خۇى نەگۈرى لەۋىدا مايەۋە﴾

بەنۇ سەلەمە مائىيان زۇر دوۋر بوو لە مزگەۋتەۋە بەردەۋام باسى دەكىردە بە كىشەيەكى گەۋرە تەماشى دەكىرد ۋەنارەھىمىت دىبوۋ بە ھاتن ۋەگەرانەۋە رۇزىكىيان بەنۇ سەلەمە ۋويستى خانوۋەكەى بىرۇشپىت ۋەخۇى نىزىك بىكاتەۋە لە مزگەۋت ۋىيىتە دراۋسىى مزگەۋت پىغەمبەر(ﷺ) بەم باسەى زانى ۋناردى بە شۈينىدا ۋەرموۋى :- بىستۈۋمە ئەتەۋى باركەيت ۋخۇت نىزىكى مزگەۋت بىكەيتەۋە ؟ بەنۇ سەلەمە ۋتى :- بەئى ئەى پىغەمبەرى خوا نىيازىكى ناۋام ھەيە پىغەمبەر(ﷺ) ۋەرموۋى :- ئەى بەنى سەلەمە ئاسەۋارى رۇشتىن ۋچوۋنت لاي

خوا تۆمار دەکریت و دەبیته شاھید بۆت بمتنەرەوه لە شوینی خۆت با بەردەوام خیری هاتن و پرۆیشتنت بۆ بنوسرئ پیغمبەری خوا(ﷺ) دوو سی جار ئەم ووتەیهی فەرموو پاشان فەرمووی: تۆ بەهەموو هەنگاوێک کە دەینیت بەردەو مزگەوت خوا پلەیک بەرزت دەگاتەوه بەنو سەلەمە رازی بوو وە خۆی هیشتەوه لەم دووریە بەو هیوایە بەردەوام ئەو پاداشتی بۆ بنوسرئ دمی فەرموو :- مادام ناوایە قەت ئەم شوینە ناگۆرم.^{١٥٦}

١٦٠. ﴿ پیغمبەر (ﷺ) ئەو ووشانە فیڕی هەردووکیان کرد کە جبریل فیڕی کردبوو ﴾

عەلی کۆری ئەبو تالیب -خوای لی رازی بی- خاتوو فاتیمە کچی پیغمبەری خواست لە مائەوه نیش و کاریان زۆر بوو وە زۆر ماندوو دەبوون بەهۆی هارپنی گەنم بە دەستار نیمامی عەلی داوای لە فاتیمە کرد کە بجیت بۆلای باوکی کە پیغمبەرە (ﷺ) وە داوای لی بکات کە خزمەتکاریکی بدات تا یارمەتی بدات بۆ کارووبارەکانی مائەوه خاتوو فاتیمە -خوای لی رازی بی- رۆیشت بۆ خزمەت باوکی بەلام شەرمی کرد ئەو داوایە لە باوکی بکات و بە دەستی خالی گەراپەوه ئەم جارە لەگەڵ عەلی هاوسەری جوون بۆ خزمەت پیغمبەری خوا(ﷺ) وە باسی ماندوویی و ناپەرەحتی خۆیان کرد بە دەست نیش و کاری گرانهوه داوایان کرد لە پیغمبەر(ﷺ) کە خزمەتکاریکیان بدات پیغمبەر(ﷺ) رپووی نیکردن و فەرمووی: هەواتان بدەم بە شتی کە لەوه باشترە کە ئێوه داوای دەگەن ؟ ووتیان:- بەلی پیغمبەر(ﷺ) فەرمووی:- چەند ووشەیهکتان پێ دەلێم کە جوهرنیل منی فیڕ کردوو فەرمووی:- لە داوی هەموو نوێزیک دە جار (سبحان الله) بکەن وە دە جار (الحمد لله) بکەن وە دە جار (الله اکبر) بکەن وە ئەگەر چوونە سەر جیگای نووستن سی و سی جار (سبحان الله) بکەن و سی و سی جار (الحمد لله) بکەن و سی و چوار جار (الله اکبر) بکەن.^{١٥٧}

^{١٥٦} (رواه مسلم).

^{١٥٧} (رواه الإمام أحمد).

۱۶۱. ﴿قوبەيىصەى كورى المخارق وشەيدايى بۇ ۋەرگرتنى زانست﴾

قوبەيىصەى كورى المخارق - خۋاى لى رازى بى - بياۋىكى پىر بوو بەلام بە سالأ چۈۋنەكەى
 ۋى نەكرد واز لەۋەرگرتنى زانست بىنئىت چۈۋە خزمەتى پىغەمبەرى خۋا(ﷺ) فەرموۋى:-
 خۇجى ھاتوۋى ؟ قوبەيىصە ۋى:- تەمەنم زۆر بوۋە ئىسكەكانم لاواز بوۋە ھاتوۋم شتىكم فىر
 كى سوۋدم پىبگەيەننى لاي خۋاى گەۋرە پىغەمبەر(ﷺ) دلخۇش بوو كە بە پىرى ھاتوۋە
 رىست ۋەربىگىرى پىي فەرموۋ:- بەلاى ھىچ دارىك ۋەبەردىكدا ۋىدوارىك دا نەپۇشتوۋى
 ھەموۋيان داۋاى لى خۇشبوۋنيان بۇ كىردوۋى دوايى پىغەمبەر(ﷺ) دەستى كرد بە
 فىرگىردنى ئەۋەى سوۋدى پى دەگەيەننى فەرموۋى:- ئەى قوبەيىصە كاتىك نوۋىزى بەيانىت كرد
 سى جار بلى پاك ۋىبىگەردى بۇ خۋاى گەۋرە ۋە ستايشى ئەۋ دەكەم كە پاراستوۋمى لە نابىنابى
 ۋىگولى ۋىنپىلجى ئەى قوبەيىصە بلى خوايە داۋاى ئەۋە دەكەم كە لەلاى تۆيەۋە بىرئە
 ۋەسەرما فەزلى خۇت ۋە بەر سۆزى خۇتم بىخە ۋە بەم خەرە بەر بەرەكەتى خۇت.^{۱۵۸}

۱۶۲. ﴿پىرە ژنەكە كە شادوۋمان بوو بە مۇژدەكەى پىغەمبەر(ﷺ)﴾

رۇژىك ئافىرمىتىكى بەسالأ چۈۋ ھاتە لاي پىغەمبەرى(ﷺ) پىي ۋى :- ئەى پىغەمبەرى
 خۋا داۋاى دوۋعام بۇ بىكە بىچمە بەھەشت ؟ پىغەمبەر(ﷺ) بە گالتەۋە پىي فەرموۋ:- بىگومان
 بەھەشت كەسى پىرى ناچىتە ناۋ ئافىرمەكە زۆر خەمبارو بىتاقەت بوو ۋە زۆر ترسا ئىنجا
 پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى:- تۇ دەگەپتەۋە سەر شىۋازى گەنجى ۋىلاۋى لە بەھەشتدا.^{۱۵۹}

^{۱۵۸} (رواه الإمام أحمد).

^{۱۵۹} (أخرجه البيهقي).

۱۶۲. ﴿پىاۋە دەشتەكەيەكە پابەندى فەرمانەكەي پېغەمبەر (ﷺ) بۈۋ﴾

رۇژىك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋەك رېزگرتنى لە ھاۋەلانى وويستى بانگيان بكات بۇ ميوانداریەك بۇ ئەم مەبەستە فەرمانى بەسەلانى خزمەتكارى كرد گە خواردن نامادە بكات و پېغەمبەرىش (ﷺ) رۇيشت بۇ ئەۋەى ھاۋەلانى بانگ بكات بۇ سفرە و خوانەكە پېغەمبەر (ﷺ) ۋاۋەلانى نانيان خوارد وتیر بوون وکەمىك خواردن مایەۋە لەۋ کاتەدا كابرايەكى دەشتەكى بانگى كرد بۇ نان خواردن كابرا ھات و خواردنەكەى ھەموو بە دەستەۋە گرت و ناۋى خواى نەھینا و دەستى بە خواردن كرد پېغەمبەر (ﷺ) نامۇزگارى كرد فەرموۋى:-
خواردنەكە دابنى وپاشان ناۋە خوا (بسم الله) بکەۋ لەۋ جېگەۋە دەست بە خواردن بکە گە لیت نزيكە واتە:- لە بەردەمى خۆتەۋە كابراش گوۋى بۇ فەرمانەكانى پېغەمبەر (ﷺ) گرت وتیری خوارد وھىشتا خواردن ھەر مایەۋە.

۱۶۴. ﴿تەلجەى كۆرى بەرپا و خوشەويستى بى سنوورى بۇ پېغەمبەر (ﷺ)﴾

تەلجەى كۆرى بەرپا پېغەمبەرى خواى (ﷺ) زۆر خوش دەويست وزۆر لىتى دھترسا كە خراپەيەكى بەسەر بەھىنن رۇژىك لە پۇژەكانى زستان تەلجە نەخۇش كەۋتېۋو پېغەمبەر (ﷺ) چوو بۇ سەردانى كاتىك كە ھاتە دەرەۋە بە نزيكەكانى فەرموۋ:- ۋا نابىنم تەلجە زىندوو بمىنىت و دەمرىت بۇيە ئەگەر مرد ئاگادارم بکەنەۋە تا ئامادەى بم ونوۋىزى لەسەر بکەم ئىۋەش خىراى لىبکەن كاتى كە شەۋ داھات تەلجە ھەستى بە نەجەلەكەى كرد بۇيە دەورو بەرمەكى كۆكردەۋە وپىي وتن:- نەگەر مردم بمخەنە ناۋ گۆرەۋە وىمگەيەننە بەرۋەردگارم نەكەن پېغەمبەر (ﷺ) ئازار بدەن ۋەھۋالى كۆچى منى پېيىدن چۈنكە لەبەر جولەكەكان زۆرى لىدەترسم شتىكى بەسەر بەھىنن تەلجە لە نيۋەى شەۋدا خەمى نەۋمىيەتى جولەكەكان بەلایەك بەسەر پېغەمبەر دا (ﷺ) بەھىنن بەلى ئەۋە بوو تەلجە مرد وکەس وکارەكەى بە نھىنيەۋە

ئەسپەردەى خاكىيان كىرد لە بەرەبەيانىدا كە ھەوالەكە گەيشت بە پىغەمبەر (ﷺ) كەوتە رى بەرەو لای گۆرەكەى لەگەل خەلكىدا راوەستاو دەستەكانى بەرز كىردەو و فەرمووى: پەرەمەردگارا تەلەكە بگەيەنە بەخۆت بە شىوہەك بۆى پىبەكەنىت وئەویش بۆ تۆ پىبەكەنىت.^{۱۶۱}

۱۶۵. ﴿كۆرپك كە شانازى پى دەكرىت بە سەر فرىشتەكاندا﴾

عەبدوللای كۆرى رەواكە -خوای لى رازى بى- يەكك بوو لە ھاوئە بەرپەزەكان كە زۆر عاشقى زىكر بوو سور بوو لەسەر بەستنى كۆرى زىكر ئەو ھەر جارپك لە مال دەر دەچوو ھەوالى كۆرى زىكرى دەپرسى خەلكى بۆ بانگ دەكرد كە ئەگەر بگەشتايە بە پىاوپك لە ھاوئەلانى پىغەمبەر (ﷺ) دەپوت: وەرە با چەند ساتىك ئىمان بە خوا نوئ بگەيەنەو بۆيە رۆژىكىيان لە مال دەرچوو گەيشت بە پىاوپك لە ھاوئەلان پى وئ: وەرە با ساتىك ئىمان بەپىنن كابرە توورە بوو لەو قەسەيەو چوو بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەبىنى لای عەبدوللای كۆرى رەواكە ئارەزووى لە ئىمانت نىە وباس لە ئىمانى ساتىك دەكات پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: خوای گەورە رەحم بكات بە عەبدەوللای كۆرى رەواكە ئەو كۆرپكى خۆش دەوئت كە تىايدا شانازى پى بكرىت بەسەر فرىشتەكاندا.^{۱۶۲}

^{۱۶۱} (رواه الطبراني).

^{۱۶۲} (رواه الإمام أحمد).

۱۶۶. ﴿بەسەرھاتى لەقىتى كۆرى صەبرە لە خزمەتى پېغەمبەردا (ﷺ)﴾

لە لە (لقیط) ى كۆرى (صبرە)وہ دەگیرنەوہ كە ووتوویەتى من نوینەرى ھۆزى مونتەفیق بووم یان یەكی بووم لە نوینەرانى ھۆزى مونتەفیق بۆ لای پېغەمبەرى خوا(ﷺ) وتى :-كاتى كە گەشتینە ئەوئ تەشریفى لە ماڵ نەبوو نەمان دى بەلام عائیشەى دایكى باوەردارنەمان - رەزای خواى لى بى - بىنى لە قیط وتى:- عائیشە - رەزای خواى لى بى- ھەرمانى کرد خواردنى خەزیرەمان بۆ درووست بکەن كە بریتىيە لە پارچە گوشتى بچووك بچووك لەناو خوئ ئاودا دمیكوئینن كاتىك كە كولا ئاردى پێوہ دمكەن وتى:- بۆمان درووستكرا ولە سەر تەبەق سینیەك دا بۆیان ھیناین قوتەییە راوى ھەرموودەكە نەپوت تەبەق تەبەق شتىكە خورماى تىدايە پاشان پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھات ھەرمووى:- ئايە شتىكتان دەست كەوتووہ بىخۆن یان عائیشە ھەرمانى کردووہ كە شتىكتان بۆ درووست بکەن ؟ ووتمان بەئى :- ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى:- لە كاتىكدا كە ئیمە لەگەل پېغەمبەرى خوادا (ﷺ) دانىشتبووین وتووئیمان دەکرد شوانەكە مەرەكانى ھینایەوہ ودمیكرنە بەجەوہ بەرخۆلەییەكى پى بوو قارە قارى بوو پېغەمبەر(ﷺ) بە شوانەكەى ھەرموو:- ئەى فلان كەس جى بووہ وتى:- بەرخىكى بووہ ھەرمووى:- لەجیاتیدا مەرپىكمان بۆ سەربرن پاشان ھەرمووى:- وا مەزانن لە بەر ئێوہ سەرى دەمپرین سەد سەر مەرمان ھەيە نامانەوئت زیاد بکەن ھەر كاتىك بەرخىك لە دایك بوولە شوئیدا مەرپىك سەردەمپرین وتى:- وتم:- ئەى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) من ئىنىكى دەم درئز زمان پېسم ھەيە ھەرمووى :- دەى مادام وە ھایە تەلاقى بدە وتم:- ئەى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) ھاوئلى ژيانمە ومندالم لى ھەيە ھەرمووى:- دەى ناموژگارى بكە ئەگەر خىرى تىدا بئت وەرى دەگرئت و بەگوئت دەكات بەلام لە ژنەكەت مەدە وەك چۆن دەدى لەخزمەتكارمەكەت وتم:- ئەى پېغەمبەرى خوا(ﷺ) دەستنوئزئم فیر بكە ؟ ھەرمووى:- بەباشى دەست نوئز بگرە وپەنجە بخە نئوان پەنجەكانتەوہ وزۆر چاك ئاو بدە بەلوتداو چاك ھەلیمزە مەگەر بەرؤزوو بئت واتە:- ئەگەر بە رؤزوو بووئت زۆر ھەلى مەمزە نەوہك بزئتە قورگتەوہ ورؤزووہكەت بئتال بئتەوہ.

۱۶۳

۱۶۷. ﴿ حارثى كۆرى خوزاعى پابه‌ند بوو بهو به‌لىنەى كه دابووى به

پىغەمبەر(ﷺ) ﴾

ئەحمەد وئەوانى دىكەش لە حارثى كۆرى خوزاعى يەو دەگىرنەو دەلىت چوومە
خزمەت پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ئەوئىش بانگى كردم بۆلاى ئىسلام منىش دائم پىادا هىناو
موسلمان بووم پاشان بانگى كردم بۆ زەكاتدان ودانىشم بەودا ناو وتم :- ئەى پىغەمبەرى
خوا(ﷺ) ئەگەرپەمەو بۆ ناو ھۆزەكەم وبانگيان دەكەم بۆ موسلمان بوون وزەكاتدان ئەودى
وئەلام بەداتەو زەكاتى لى وەردەگرم وكۆى دەكەمەو تۆش نوپنەرىك بنىرە لە ھەمانكاتدا
ھەتا ئەودى من كۆى دەكەمەو بۆتى بنىرم دواى ئەودى حارث پۆشتەو وزەكاتەكەى
كۆكردەو لە وانەى وئەلامى بانگەوازەكەيان دا بووئەو پاشان وادەى ديارى كراوى ھاتنى
نوپنەرىكانى پىغەمبەرى خوا ھات بەلام نوپنەرىكان دواكەوتن حارث گومانى بۆ پەيدا بوو
واى زانى خوا وپىغەمبەرەكەى لى زویر بووین بۆئە پىاو ماھولانى ھۆزەكەى بانگ كردو پى
وتن پىغەمبەرى خوا(ﷺ) كاتىكى ديارىكردووە كە تىايدا نوپنەرىكانى بنىرىت ھەتا ئەو
زەكاتەى كۆمان كەردۆتەو بىبەن كەچى تا ئىستا نوپنەرى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ديار نىە
نەھاتنى نوپنەرىش بەزویر بوونى پىغەمبەر(ﷺ) لىك دەدەمەو با بچىن وخۆمان
بگەپەننە خزمەتى لە ھەمان كاتدا پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وەلىدى كۆرى عوقبەى نارد تا ئەو
زەكاتەى كۆكراوتەو وەرى بگرت وبەئىنىت كاتىك وەلىد دەرچوو ھەندىك لە پىگای پىرى
دواتر دوو دل بوو بە شوپن پى دا ھاتەو دواو تا گەراپەو خزمەت پىغەمبەرى خوا(ﷺ)
ئەو جا وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) حارث زەكاتەكەى نەدامى و وویستى بمكوژىت
پىغەمبەرى خواش (ﷺ)كۆمەلىكى ترو چەند نوپنەرىكى نارد بۆلاى حارث لەو لایشەو
حارث لەگەل ھاوئەكانىدا ھاتن و لە دەرەوئى شارى مەدىنە بەپەك گەشتن وتىكەل بەپەك
بوون وحارث وتى:- ئىو بۆ كۆى پەوانە كراون ؟ ئەوانىش ووتیان بۆلاى تۆ ؟ وتى:- بۆچى ؟
ووتیان:- پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وەلىدى كۆرى عوقبەى بۆلاى تۆ ناردووە و تۆ زەكات
نەدامتى وھەولنى كوشتنت داوہ حارث وتى نەخىر سوپند بەو زاتەى كە موھەممەدى بە ھەق

رهوانه کردوو به هیچ شیوهیهک چاوم پی نه که وتوووه وهه رگیز نه هاتۆته لام کاتی که حارث چوووه خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیی فهرموو. نهی حارث زهکاته نه داوه و ویستووته نوینه ره که شم بکوژی ؟ نهویش وتی. نه خیر سویند بیت بهو زاتهی که بهههق تۆی رهوانه کردوو به هیچ شیوهیهک شتی وهها پرووی نه داوووه نه چاوم پیی که وتوووه ونه ههولتی گوشتنیم داوه منیش بۆیه هاتوووم ههتا زهکاته که بدهم چونکه نوینهری تۆل ه وادی خۆی دوا کهوت وله گاتی خۆیدا نه هات منیش لهوه دمهترسام نهو دوا کهوتنه دمهترستنی توو په بوونی خواو پیغه مبه ره که ی بوو بیت پاشان له سوورتهی (الحجرات) دا نه م نایه ته هاته خواره وه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْلًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحِرُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ {٦} وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ {٧}) (الحجرات : واته. نهی نهوانه ی باومر تان هیتاوه نه گهر که سیکی متمانه پینه گراو هه والیک ی بۆهیتان خیرا بروای پی مه کهن به لکو سه رنج بدهن لی بکوئنه وه تا بۆتان پروون دمهیته وه ته وهکو نازار و ناخۆشی و گیر و گرفت بۆ خه لکی دروست بکه نبه نه زانی جا دوا ی په شیمان ببه وه لهو کاره ی که پیی هه ستاون نیوه دنیا بن ویزانن که پیغه مبهری خوا (ﷺ) له ناو تانوایه پرس و رای پی بکهن زۆر شت ههیه نه گهر نهو به پای نیوه ی بکر دایه تووشی گیر و گرفت و ناخۆشی دمهوون به لام خوا نیمان و باومر ی له لا خۆشه ویست کردوون وله دل و دمهروونتاندا رازانوویه تیوه لهو لایشه وه کوفرو و بیباومر ی و گونا هوو یاخی بوون له فه رمانی خوا ی له لا تال و نا شیرین کردوون نا نهوانه هه ر خۆیان پیگی ژیره سه ر هرازیان گرتوته بهر .

١٦٨. ﴿ هەردوو لا پاشگەز بوونەوه و خۆیان سپارد بە فەرمانی پەرورەدگار ﴾

(ابن جریر) و (ابن أبي حاتم) لە (سدى) ه وه دمگیرنهوه دهتیت بیاویک له بشتیوانهكان ناوی عیمران بوو خیزانیکی هه‌بوو پێیان ده‌وت (ام زید) ئەم ئافرەتە نیازی هه‌بوو سەردانی خزمەکانی بکات بەلام می‌رده‌که‌ی ڤێی لی‌گرتبوو له جینگه‌یه‌کی به‌رزدا داینا‌بوو ئافرەتە‌که‌ش وه‌لامی نارد بوو بۆ خزمە‌کانی وه‌اتبوون به‌ده‌میه‌وه ودا‌یان گرتبوو تا بیه‌نه‌وه له‌و کاته‌شدا می‌رده‌که‌ی له‌مال‌ جوو بووه دهره‌وه خزمانی خۆی بانگ کردبوو پاشان نامۆزا‌کانی پیا‌وه‌که‌ له‌و نی‌وانه‌دا هه‌وێی نه‌ومیان دا‌بوو نه‌یه‌ن خزمانی ئافرەتە‌که‌ خیزانی نامۆزا‌که‌یان بیه‌نه‌وه دهره‌نجامی ئەم بارو دۆخه‌ش به‌ ده‌نگه‌ ده‌نگ وده‌سته‌ویه‌خه‌ بوونی یه‌کدی ونه‌عل کێشا نه‌به‌ یه‌کتردا دوا‌یی هات‌بوو نه‌وجا ئەم ئایه‌ته سه‌بارت به‌و ڤوودا‌وه هاته‌ خوارمه‌وه (وإن طائفتان من المؤمنین اقتتلوا) دواتر پێغەمبەری خوا(ﷺ) ناردی به‌ دوا‌یاندا ودا‌دوم‌ری‌کرد له‌ نی‌وانیان هه‌ردوو‌لاش پاشگه‌ز بوونە‌وه و خۆیان سپارد به‌ فەرمانی پەرورەدگار .

۱۶۹. ﴿ پێغەمبەری خوا کە گۆی بیستی قسەى جوولەکەکان بوو توورە بوو

لییان ﴿

(حاکم) له (ابن عباس) وه دمیژیتەوه دەئیت : - جوولەکەکان هاتنە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) وپرسیاریان لیکرد دەربارەى درووست کردنى ئاسمانەکان وزەوى فەرمووی :- خواى گەورە لە رۆژى يەك شەممە و دووشەممە دا زەوى درووست کردوو لە رۆژى سێ شەممە شدا شاخەکان وئەو سوودەشى بەوانەوهیە درووستى کردوو لە رۆژى چوار شەممە شدا درەخت وئاو وتەختایى ئاوەدان و وێرانى درووست کردوو لە رۆژى پێنج شەممەدا ئاسمانى درووست کردو لە رۆژى هەینیش دا ئەستێرە وخورو مانگ فریشتەى درووست کردوو تا سێ کاتژمێر لەو رۆژەدا ماوتەوه جا لە یەكەمى ئەو سێ کاتژمێردا ئەجەل دیاریکرد تا ئەوى کاتى مردنى بێت بمرئ تا لە کاتژمێرى دووهدا بەلاو ئەهامەتى درووست کرد بۆ ئەو شتانەى مڕۆف سوودیان لى وەردەگرت لە کات ژمێرى سێیهەدا ئادەمى درووست کرد وجیگیرى کرد لە بەهەشت داو فەرمانى کرد بە نیبلیس کړنوو ش بەریت بۆ ئادەم لە کۆتایى کاتژمێرەکەشدا لە بەهەشتى وه دەرنا جوولەکەکان ووتیان باشە دواى ئەمە چى پرویدا ئەى موحەممەد پێغەمبەرى خواش (ﷺ) فەرمووی :- دەسلاتی خوێ راگرت بەسەر عەرشد (استوى على العرش) ووتیان :- ئەگەر قسەکەت تەواو کردبا راست دەکرد نینجا ووتیان :- خوا پشووێ کردوو لەو نیوەندە دا پێغەمبەرى خوا (ﷺ) زۆر توورەبوو پاشان نەم نایەتە هاتە خوارەوه (ولقد خلقنا السماوات والأرض وما بينهما في ستة أيام) .

١٧٠. ﴿خوای گەوره پێغەمبەری ئاگادار کرد سەبارەت بە قسەو باسی

جوولەکەکان﴾

شەعبی لە عومەرەوە -خوای ئی رازی بێ- دەگێڕێتەوه عومەر دەهاڵە لای جوولەکەکان و گوێی لە تەورات دەگرت لە تەورات سەری سووردەما چۆن ووتەکانی قورئان پراوپر بە راست و درووستی ھاتوو تا رۆژێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە لایندا تێپەری و عومەر وتی :- تووخوا دەزانن موحەمەد (ﷺ) نێردراوی پەرۆردگارە ؟ یەکیەک لە زاناکانیان لە وەلامدا وتی :- بەئێ- دەزانین پێغەمبەری خواپە عومەریش وتی ئەو بۆچی شوێنی ناگەون ؟ ووتیان :- پرسیارمان لێکرد :- کێ سروشت نیکات بۆ دەھێنێ وتی :- جووبەرئیلی دوژمنمان ئەو جووبەرئیلی شەپۆ ئازاوه و وێرانکاری دەبارێنی عومەریش لێی پرسی :- ئەو لای ئێوە کام ھەشتە بەرپرسی نیگایە ؟ ووتیان :- میکائیل باران و سۆزو بەزمی دەھێنێتە خوارووە ئنجا عومەر پرسی لێ ی :- ئەو باشە ئەم دوو ھەشتەپە لای خوا پلەو پایەیان چۆنە ؟ ووتیان :- یەکیکیان لای راست و ئەوی دیکەش لای چەپی عومەریش -خوای ئی رازی بێ- وتی :- لایەتی نێە هیچ کام لە جووبەرئیل و میکائیل دژایەتی یەکتری بکەن خۆ ئەگەر جووبەرئیل دوژمنی میکائیل بێت ئەوا ناگونجێت میکائیل دۆستایەتی ببەستێت لەگەڵ یەکیکدا کە دژایەتی بکات منیش بەش بە حالی خۆم شاھیدی دەدم ئەو دوو ھەشتەپە و پەرۆردگار ئاشتی خوازن بۆ ئەوانە ی ئاشتی و پارێزراوی ھەڵدە بژێرن و جەنگیش بەرپا دەکەن لەگەڵ ئەوانەدا دژایەتیان دەکەن ئنجا عومەر ھاڵە خەزمەتی پێغەمبەر (ﷺ) وویستی ئەو گەفتو گۆپە ی ئی رابگەپەنێت ئەو بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئی ی وت :- ئایا ئەو ئایەتەنە ئی رابگەپەنم کە ھاوونەتە خوارووە ؟ عومەریش وتی :- بەئێ ئەو پێغەمبەری خوا ئەوسا پێغەمبەر (ﷺ) ئەم ئایەتە ی خوێندەوہ (من کان عدوا لجبریل) تا گەشتە (الکافرین) ئەوجا عومەر وتی :- سوێند بێت بەخوا ئەو پێغەمبەری خوا لە لای جوولەکەکانوہ ھاڵم تا ئەوت ئی رابگەپەنم چی لە ئیلوان من و ئەواندا گوزمرا بەلام پەرۆردگار بێش من گەوت .

١٧١. ﴿ وابضه ی کوری معبد پرسپاری کرد له پێغه مەرد (ﷺ) دەرپاری

چاکه ﴾

وابضه ی کوری معبد - خوای لی رازی بی - دهلیت :- هاتم بۆ خزمەت پێغه مەری خوا (ﷺ) وپیی وتم هاتوویت پرسپار بکهیت سهبارت به چاکه ؟ وتم :- بهئی فەرمووی :- دلی خۆت سەر پشک بکهو چاکه ئەومیه نهفست دلتیا بیت پیی و خرابهش ئەومیه له نهفسدا دمبیت به گریئ وسینه دهگریت گهرچی خه لکی فتوات بۆ بدەن. ^{١٦٤}

١٧٢. ﴿ هه ماههنگ بوونی بۆچوونی عومەر له سی شویندا له گەل برپاری

خوای پهروهردگار ﴾

بوخاری وفەرمووده گیرهوهکانی تریش له عومەر موه دمگیرنهوه دهلیت :- له سی شویندا هه ماههنگ بووم له گەل خوای خۆم یه که میان وتم ئەی پێغه مەری خوا برپا مه قامی ئیبراهیم بکردایه به شوینی کۆبوونهوی خه لکی بۆ نوێژ ئەوه بوو ئایهتی (واتخذوا من مقام ابراهيم مصلی) دابهزی : دووه میان :- وتم ئەی پێغه مەری خوا خیزانه کانت مروقی پاک وپیس چاک وخراب پرویان تی دهکات ئەگەر فەرمانی بالا پۆشیت بدایه به سهریاندا ئەوا باش بوو ئەوه بوو ئایهتی حیجا بهاته خوار موه سیه میان :- خیزانهکانی پێغه مەری خوا له نیو خۆیاندا غیریان کرد له یهک ومنیش پیم وتن :- به لکو ئیوه تهلاق بدات خوای گهوره ژنی باشتی به نسیب بکات ئەوه بوو ئایهتی (عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكَ مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيَّابَاتٍ وَأَبْكَارًا {٥}) ناردە خوار موه ----

۱۷۲. ﴿بەسرەھاتى عوقبەى كۆرى عامىر لە كۆرى پېغەمبەرى خوادا

(ﷺ)﴾

لە عوقبەى كۆرى عامىرەو دەگىرنەو دەگىرنەو كە ووتوویەتى ۱- لەگەن پېغەمبەرى خوادا (ﷺ) بووین شوانى خۇمان بووین خۇمەتكارى گەس نەبووین سەرپەرشتى ووشترەكانى خۇمان دەگرد ھەر ئەو رۆژە وپەكەتەن ووشترەكانەن دەگرد بۇ لەوەرگا جارەك نۆرى مەن بوو ووشترەكانەن برد بۇ لەوەرگا نۆوارە گە ھىنانەو بۇ شوپنى جەوانەو ھەیان دواى ئەو ھەي كە ئېش وکارەكانەن راپەراند جووم بۇ كۆرى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ووتارى دەدا بۇ خەلەك گویم لى بوو دەپەرموو ۲- ھەر گەسەك لە نۆو بە جوانى وپە تەواوى دەستوێژەك بگریت پاشان ھەستى بەگەرد نەگەجى وپە خەو ھەو رووبەگەتە خواو دوو ركات نۆژ بەكات نەلا ئەو بەھەشتى بۇ مسۆگەر دەپەتەتە و تەم ۳- بەخ بەخ ئەمە چ بەخەندەپەگە گەورەپە پیاو گە پەشتەر لە كۆرەگەدا بوو وتى ۱- ئەى عوقبە لەو ھەش چاگەر سەرنجەدا سەر دەگەم عومەرى كۆرى خەتتاپە و تەم ۲- ئەو شە جەپە ئەى ئەبا جەفەس ؟ وتى ۱- پەش ئەو ھەي گە تۆ پەت پېغەمبەر (ﷺ) فەرمووى ۲- ھەر گەسەك دەستوێژەكى جوان بگریت پاشان بۆ (أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا عبده ورسوله)

واتە ۳- مەن شاھەتى دەدەم گە ھەج پەرساویكى راستە قەنە نە پەجگە لە خوا كە تەنپاپەو ھاوئەلى نەو ۴- وە شاھەتى دەدەم گە موخەمەد بەندەى خواپە و پېغەمبەرەتى ئەوا ھەر ھەشت دەرگاگەى بەھەشتى بۇ دەگىرنەو لە ھەر گامیانەو پەپەیتە بچەتە ژوورەو ئارەزووى خۆپەتى. ۱۶۵

١٧٤. ﴿ پیغمبەر (ﷺ) 》 که گوئ بیستی عائیشە بوو پیکەنی ﴿

خاتوو عائیشە - خۆی لی پازی بی- پارێهکی هەبوو که دوو بوکەلە بوو یاری پێدەکردن کاتیک پیغمبەر (ﷺ) خواستی ئەو دوو بوکەلە ی لەگەڵ خۆیدا برد پیغمبەر (ﷺ) لای عائیشە بینینی پرسیری لیکرد عائیشە ئەوانە چین ؟ عائیشە - خۆی لی پازی بی- وتی- کچەکانم بوکەلەکانم هەروەها پیغمبەر (ﷺ) لە نیوان ئەو دوو بوکەدا ئەسپێکی بینی که دوو بانی هەبوو فەرمووی :- ئەی ئەو شتە چیه لە نیوان دوو بوکەلەکاندا ؟

عائیشە وتی- ئەو ئەسپە پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی- ئەی ئەو چیه لەسەر هشتی وتی- ئەو دوو بانی کەپەتی پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی- ئەسپ و بانی هەیه ؟ عائیشە - خۆی لی پازی بی- وتی- ئەی نەتبیسووه که سولەیمان - سەلامی خۆی لی بی- ئەسپێکی هەبوو که بانی هەبوو ؟ پیغمبەر (ﷺ) پیکەنی.^{١٦٦}

١٧٥. ﴿ پیغمبەر (ﷺ) 》 لە هەلسوکه وتی کابرا دەشتهکیه که تووره بوو ﴿

کابراپهکی دەشتهکی ووشترێکی گرێبوو پۆژیکیان لی ی ون دەبی ئەو پۆژە زۆر دەگهڕی هەتا تاریکایی شەو دادی بەلام نایەدۆژێتەو لە نوێژی بهیانیدا کابرای دەشتهکی پۆشت بەرەو مزگەوت جووه ناو مزگەوت لە دای ئەو پیغمبەر (ﷺ) نوێژی بۆ خەلکە که کرد کابرای دەشتهکی کەوتە پرسپار کردن لە خەلکی ناخۆ ووشترەکی ئەویان نەدپوه پاشان بە دەنگێکی بەرز هاواری کرد هەر گەسیک ووشترێکی سووری ئەو شپۆی دۆزێوه که لێم وون بوو با ناگادارم بکاتەو ؟ پیغمبەر (ﷺ) که کابرای دی بەو شپۆیه هاوار دیکات تووره بوو فەرمووی- دەک ئەی دۆزێوه مزگەوتمان درووست کردووه بۆ خوا پەرستی ئەک بۆ بانگەواز کردن بۆ شتی ونبوو لە ناو مزگەوتدا فەرمووی :- ئەو دی گوئی لی بوو پیاویک بانگەواز بۆ شتی ونبوو دیکات با بلیت خوا بۆت نەگێڕێتەو چونکه مزگەوتەکان بۆ ئەو درووست نەکراون.^{١٦٧}

^{١٦٦} (رواه أبو داود).

^{١٦٧} (رواه مسلم).

١٧٦. ﴿ ھەوالدانەکە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە بارە ی حگمی کۆری ھندی

بکری دەقاو دەق ھاتە دی ﴾

لە عەگریمەووە دەگێرێنەووە دەئێت :- حطمی کۆری ھندی بکری ھات بۆ مەدینە لەگەڵ جەلەوی ووشتری خۆی داکی باریک لە خواردەمەنی یان ھەلگرتبوو و فرۆشتی پاشان چوو بۆ خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بو و کاتێک بشتی ھەلکرد پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی :-

بە پروویەکی پیاو خراپەووە ھاتە لام و بەسەر و سیمایەکی غەدر بارێشەووە بشتی ھەلکرد کاتێک حطم گەیشتە یەمامە پاشگەز بوویەووە کە نیسلام و ئنجا باری خواردنی نا لە ووشترەکانی و روویکردە مەککە لە مانگی (ذی القعدة) دا کاتێک ھاوولانی پێغەمبەر (ﷺ) نەم ھەوالەیان بیست چەند ھاوولێک خۆیان ئامادە کرد رێگە بە کاروانەکە ی بگرن خۆی گەورەش ئایەتی (یا ایھا الذین آمنوا لا تحلوا شعائر الله) ناردە خوارەووە ئنجا ھاوولان دانیشتن و دەست بەرداری ئەووە بوون .

١٧٧. ﴿ مەعازی کۆری جەبەل وسەعدی کۆری عوبادە ئامۆژگاری

جوولەکەکانیان کرد ﴾

لە ئیبن عەبباسەووە دەگێرێنەووە دەئێت :- پێغەمبەری خوا (ﷺ) جوولەکەکانی بانگ کرد بۆ موسلمان بوون و تەمەزرۆی گردن ئەوانیش بەرپەرچیان دایەووە رازی نەبوون مەعازی کۆری جەبەل وسەعدی کۆری عوبادەش بە جوولەکەکانیان وت :- ئە ی گرۆھی جوولەکە لە خوا بترسن سوێند بێ بە خوا ئێوە باش دزمان کە پێغەمبەری خوا یە پێش ئەو ی پەوانە بکری ئێوە بۆ ئێمە تان باس دەکردو سیفەتەکانیان بۆ والو دەست نیشان دەکردین رافعی کۆری حریملەو و مەببە کۆری یەھوزاش و وتیان شتی وامان پێ نەوتوون ولە دوا ی موسا شەو ھیچ کتیبێکی دیکە نازلنە بوو و دوا ی موسا نەترسینەرو نەمژدە دەریکی دی نەنیر دراوہ پەرورەدگاریش ئایەتی (یا اهل الکتاب قد جاءکم رسولنا بینات) ی دابەزاند .

۱۷۸. ﴿که نیزه که که نازاد کرا چونکه نیماندار بوو﴾

17A

١٧٩. ﴿پیاوێکە هەردوو دەستی خۆی پرکرد لە خێرو چاکە﴾

لە عەبدوڵلای کۆری ئەبێ ئەوفاوە هاتوووە کە ووتووێتی پیاویک هاتە لای پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی: ئیستا بەم دەست و بێردە ناتوانم هیچ لە قورئان لەبەر بکەم کەواتە شتیکم فێر بکە لە جیاتی قورئان ببخوینم فەرمووی: بلی: (سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله) پیاوێکە وتی: ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) ئەمە زیکرو یادێ خواپە بۆ ئەوە ئەی چی بۆم؟ فەرمووی: بلی (اللهم ارحمني وارزقني وعافني واهدني) واتە: خواپە لێم خۆش ببەو بەزمییت هەبێ بۆم ورۆزیم بدەو لەش ساغم بکەو پێنمایم بکە بۆ رێی راست جا پیاوێکە کە هەستا بپروا ووشە بە ووشە بە پەنجەکانی هەردوو دەستی دەپێژاردن هەرووشەپەکی دەوت و پەنجەپەکی دەنوێژاند و دەمیوت ئەمە یەک ئەمە دوو تا دواپی پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: بەلێ ئەم پیاوێ هەردوو دەستی خۆی پرکرد لە خێرو چاکە.^{١٦٩}

١٨٠. ﴿بەسەرھاتی (العدراء) تەشتە گۆرەکە پیغمبەر (ﷺ)﴾

پیغمبەر (ﷺ) تەشتیک لە گەنی گەورە هەبوو پێیان دەوت (العدراء) زۆر گەورەبوو چوار کەس کەمتر نەیان دەتوانی هەلبێگرن پۆژیک پیغمبەر (ﷺ) هاوێلانێ بانگ کرد بۆ خواردن لە دواى نوێژی چێشتەنگاوی پیغمبەر (ﷺ) ئەو تەشتە هێنا کە پێ بوو لە تریت پاشان بە هاوێلانێ فەرموو کرد بۆ خواردنی نەهە کە هەموویان هاتن لە دەوری دانێشتن تا جێگەیان تەسک بۆوە پیغمبەر (ﷺ) لەسەر ئەژنۆی دانێشت کابرایەکی دەشتەکی وتی: ئەم دانێشتنە چیه؟ پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: خۆی گەورە منی کردووە بە بەندەپەکی پێژدار و بەپێژ نەیکردووم بە کەسیکی سەر کەش و توند پاشان بە هاوێلانێ فەرموو: لە لاتەنێشتەکانی بخۆن فەراغەکانی ناو پراستەکە واز لێ بهێنن خۆی گەورە بەرەمەت و فەردەپێژێتە ناوی.^{١٧٠}

^{١٦٩} سنن ابو داود رقم ٨٣٢ و حسنه الشيخ الالباني.

^{١٧٠} (رواه أبو داود).

١٨٣. ﴿ ئامۆزگاریەکی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ جوبەیری کوری مطعه م بوو بە مایەیی خێرو بەرەکەت ﴾

پێغەمبەر (ﷺ) جوبەیری کوری مطعه می بینی پێی فەرموو ئایا بێت خۆشه نە ی جوبەیر نەگەر دەرچووی بۆ سەفەر که له باشترین هاوڵەکانت بیت له ڕووی شیوازەوه وه له هەموویان زیاتر تۆیشووت پێبیت ؟ جوبەیر وتی: بەئێ باوک ودايكم به قوربانت بیت پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: نەم پێنجە سوورمته بخوێنه (الكافرون , النصر , الإخلاص , انقلق , الناس) هەموو سوورمەتیک بە (بسم الله الرحمن الرحيم) دەست پێ بکە چەند ڕۆژ ومانگ تێپەری جوبەیر چەند جارێک بەسەفەر روشت دواى ئەو هەموو گەشت وگەڕانه وتی: من کەم مال بووم که دەرپویشتم بۆ سەفەر وه شیوازم له هەموویان ناشرین تر بوو له هەموویان تۆیشووم کەمتر بوو بەلام لەو کاتەوه که پێغەمبەر (ﷺ) نەم سوورمتهانی فێر کردووم و مدەیان خوێنم من له هەموویان شیوازم جوانتره وه له هەموویان تۆیشم زیاتره تا له سەفەر دەگەرێنەوه.^{١٧٣}

١٨٤. ﴿ که شیرەکی بە دیاری بۆن ئاردن دُنیا بوون که لییان توورەنەبووه ﴾

له ئەنەسی کورشی مالیکەوه دەگێرێنەوه که جوولەکه هەرکاتی ئافرمتیکیان بکەوتایەته بێ نوێزیهوه له مال دەرمان دەکرد نه خواردن و خواردنەومیان لهگەڵ دەخوارد نه له مالێشهوه لهگەڵی دادەنیشتن بەلکو پارێزیان لێ دەکردو جێیان بۆ جیا دەگەردەوه بۆیه یارانی پێغەمبەریش (ﷺ) لەو بارهیهوه لییان پرسى ؟ خواى گەورەش نەم نایەتهی بۆ ڕەوانەکرد (وبسألونك عن المحيض قل هو أذى فاعتزلوا النساء في المحيض) واتە :- وه پرسىارت لێ دەگەن دەربارەى حەیز بلێ حەیز نازاره گەواته دوور بکەونەوه له هاوسەرەکانتان له کاتى حەیزدا , ئینجا پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووی: له مالهکاندا له گەلیان کۆبنەوه وهههههه

شتىكىيان لەگەل ئەنجام بەدن جگە لە كارى جوتىبون جولەكە ووتيان :- ئەم پياوھ دىھەوئەت لە ھەموو ياسايەكى ئىمەدا دزى ئىمە بوەستى جا ئوسەيدى كۆرى حوزمىر وعەببەدى كۆرى بەشىر چوونە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم باسەيان بۆ گىرايەوھ و ووتيان :- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) جوولەكە ئاوا و ئاوا دەلئىن ئەى بۆچى رىگامان پى نادەى ھەتا لە كاتى بى نوئىزىدا بچىنە لايان ودرووست ببىن لەگەلئاندا ؟ جا پىغەمبەر (ﷺ) پرووى گرژ کردوو پەنگى گۆرا ھەتا وامان دەزانى كەلئىيان تووڤە بووھ بۆيە ھەردووكيان ھەستان چوونە دەرھوھ وروئىشتن لە پاشدا ھەندى شىريا نىبە ديارى ھىنا بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نەوئىش ھەندى لەو شىرەى نارد بۆيان وخوارديانەوھ وئىگەپىشتن كە دلى لئيان نەيەشاوھ.^{۱۷۴}

۱۸۵. ﴿دەشتەكەكە نەگەيشتە سبەى ئىوارە مرد﴾

ھەر كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) بىبىستايە كەسەك نەخۆشە سەردانى دەکرد سەردانى پياوان وژنانى دەکرد سەردانى منداڤ وپىرى دەکرد سەردانى مۇسلمان ونا مۇسلمانى دەکرد ھەبوو لەوانە سوودى دەبىنى لەو بەسەرگەردنەوھى پىغەمبەر (ﷺ) ھەشبوو وەك جوولەكە سوودى نەدەبىنى رۆژىكىيان پىغەمبەر(ﷺ) سەردانى دوو پياوى دەشتەكى كرد پىغەمبەر (ﷺ) كە سەردانى نەخۆشى دەکرد دەيفەرموو:- ھىچ نىبە خوا بىھوئەت مايەى پاك بوونەوھىيە كابرەى دەشتەكى وتى پاككە رەوھىيە ؟ نا بەلكو تايەكى لە ناو بەرھە لەسەر شىخى پىرو دەيكاتە ميوانى گۆر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىنى ناخۆش بوو ووتەكەى كابرە پىر بوو لە بى ھىوايى وھ سوودى نەبىنى لە نامۆزگارى و دووئاكەى پىغەمبەر (ﷺ) بۆيە فەرمووى:- تۆ نەگەر دووئەت پەت كەردەوھ ئىتر ئەوھ قەسە قەسەى خۆتە بىريارى خوا دئەتە دى كابرە نەگەيشتە سبەى ئىوارە مرد.^{۱۷۵}

^{۱۷۴} صحيح سنن ابو داود رقم ۲۵۸ و صححه الشيخ الالباني.

^{۱۷۵} (زواه البخاري) .

۱۸۶. ﴿پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌هه‌مان نیه‌تی خۆیان وه‌لامی جووله‌که‌کانی دایه‌وه﴾

رۆژێک کۆمه‌لیکی جووله‌که‌هاتنه‌ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌و کاته‌دا خاتوو عانیشه‌خوای لێ رازی بێ- خیزانی پیغه‌مبه‌ر رو داویتی باوه‌رداران له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا جووله‌که‌کان ووتیان (السام علیکم) له‌ حیاتی (السلام علیکم) واته‌ مردن وتیچوون بۆ ئیوه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (وعلیکم) له‌سهر خۆتان بی‌ت ئیتر هیچی زیاده‌ی نه‌فه‌رموو به‌لام عانیشه‌خوای لێ رازی بێ- توپه‌ بوو وتی: (بل علیکم أنتم السام واللعة) واته‌: به‌لکو له‌سهر ئیوه‌ بی‌ت تیاچوون ومه‌رگ ونوفرین پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: ئه‌ی عانیشه‌ بی‌گومان خوای گه‌وره‌ نه‌رم و نیانی خۆش ده‌وێت له‌ هه‌موو کارو بارێکدا وه‌ داوای لێکرد ئارام بی‌ته‌وه‌ عانیشه‌ وتی: گوێت لێ نه‌بوو حیان وت ؟ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: منیش وتم (وعلیکم) واته‌: به‌ هه‌مان نیه‌تی خۆیان وه‌لامم دانه‌وه.^{۱۷۶}

۱۸۷. ﴿فه‌رمانی به‌ کۆره‌که‌ی کرد له‌ دوا‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ب‌روات﴾

پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ سه‌فه‌ریکدا له‌گه‌ڵ هه‌ندێ له‌ هاوه‌له‌کانیدا بوو عومه‌ری کوری خه‌متاب وعه‌بدوولای کوری له‌گه‌ڵدا بوو وعه‌بدوولای کوری عومه‌ر حۆشترکی به‌هیزی چالاکی تیز په‌وی پێ بوو که‌ ه‌ی باوکی بوو له‌ میانه‌ی رێگه‌دا وعه‌بدوولای کوری عومه‌ر په‌له‌ی به‌ حۆشتره‌که‌ی کرد پێشی ئه‌و حۆشتره‌ که‌وت که‌ پیغه‌مبه‌ری له‌سهر بوو که‌ عومه‌ر ئه‌مه‌ی بی‌نی وعه‌بدوولای بانگ کرد په‌خنه‌ی لێگر تکه‌ پێشی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌وتوووه‌ فه‌دمغه‌ی کرد له‌سهر ئه‌مه‌ وفه‌رمانی کرد به‌ سه‌ریا که‌ له‌ دوا‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ب‌روات که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئیسه‌که‌ی عومه‌ری بی‌نی چی کرد داوای له‌ عومه‌ر کرد که‌ حۆشتره‌که‌ی لێبکری عومه‌ر- خوای لێ رازی بێ- وتی: بۆ تۆ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لێی کړی پاشان فه‌رمووی: به‌ وعه‌بدوولای: ئه‌و حۆشتره‌ بۆ تۆ ئه‌ی وعه‌بدوولای چی پێ ده‌که‌ی بیکه‌.^{۱۷۷}

^{۱۷۶} (رواه مسلم).

^{۱۷۷} (رواه البخاري).

١٨٨. ﴿دهقاليهك پوو دا له نياوان نه بو به كر وعومهدا﴾

بوخارى و نهوانى ديكهش له عهبدوئلاى كورى زوبه يرموه دمگير نه وه دهليت: كاروانيهك له لايه (بنوامية) وه هاته لاي پيغه مبهرى خوا (ﷺ) نه بو به كر وتى: فه رمان به قهقاعى كورى مه عبه د بكه عومهر يش وتى: به لكو فه رمان به نه قرمى كورى حابى بكه نه بو به كر وتى: به عومهر ته نيا مه به ست پيچه وانهى من بوو عومهر وتى: به لكو مه به ستم پيچه وانهى تو نه بوو دمه قاليه كيان بهر پا كرد تا دمنگيان بهرز بوويه وه ئنجا دهريارهى ئهم رووداو ه ئايهتى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ عَلِيمٌ} {١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ} {٢} إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ فَلَتُمُوتُوا لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرٌ عَظِيمٌ} {٣} إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الرُّحَرِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ} {٤} وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} {٥} (الحجرات).

واته :- نهى نهو كه سانهى باومرپتان هيناوه پيشى خواو پيغه مبهرى خوا مهكهون له بهرپار وپيشنيارداد له خوا بترسن وپاريزكار بن چونكه له راستى خوا بيسهره به گوشتارتان زانايه به نياز ونهنييهكانتان , نهى نهوانهى باومرپتان هيناوه دمنگتان بهسهر دهنكى پيغه مبهردا (ﷺ) بهرز مهكه نه وه له كاتى گفتو گودا فسه بى بهرده مهكه له خزمهتي دا وهكو بو يه كترى دهكه نه وهكو كردموهكانتان پوچ بيته وه وههستيشى پى نهكه نه بهراستى نهوانهى كه دمنگيان هينواش دهكه نه وه له خزمهت پيغه مبهرى خوا دا نهوانه نهو كه سانه كه خواى كه ووه دله كانيانى زاخاو داوه بو ته قواو خوا ناسين نهوانه ليخوش بوون وياداشتى كه ورمو گرانبه ها بزيان ئاماديه بهراستى نهوانهى له دهره وى ژووره كان بانگت لى دهكه نهوانه زوربهيان نهفامن وزيارى وهرناگرن چونكه رهوشتى كۆمه لايهتى درووستيان لهو بوارداد رهچاو نه كردووه خو نهگهر نهوانه خوگر بوونايه تا چوو پته دهره و بولايان نهوه چاگرو رهوانه تر بوو بزيان خوالىخوشبوو ميه ره بانه ----

١٨٩. ﴿بەسەر ھاتی ووتە بیژەکە ی تیرە ی بەنی سەعد وگفتوگۆ کردنی لەگەڵ پیغمبەردا (ﷺ)﴾

ئێبن سەعد لە موحەممەدی کۆری کەعبی قوریشیە وە دەگێڕێتەو دەئێت :- لە سالی نوێ کوجیدا دە کەس لە تیرە ی بەنی ئەسەد ھاتنە لای پیغمبەری خوا (ﷺ) یەکیک لەوان تەلحە ی کۆری خویلد بوو لەو کاتەدا پیغمبەری خوا (ﷺ) لە مزگەوتدا بوو لەگەڵ ھاوڵەکانیدا ئەوان سەلامیان کردوو ووتە بیژەکیان وتی:- ئە ی پیغمبەری خوا (ﷺ) ئێمە شایەتیمان داوێ خوا ی گەورە تاک و تەنیاو بێ ھاوڵە و گەواھیمانداوێ تۆش بەندەو پیغمبەری خوات خۆمان ھاتووین بۆلات بێ ئەوێ بنیری بە دوا ماندا ئێمەش ھاوچەشنی بەیزمێکە واین بۆ دوا ی خۆمان خەلکی چاومان لێ دەکەن ئنجا ئایەتی (يَتُورَنَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمْنُوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُ عَلَيْكُمْ اَنْ هٰذَا كُمْ لِلْاِيْمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ {١٧}) الحجرات.

واتە :- ئەوانە منەت دەکەن بەسەر تۆدا کە گواھە موسلمان بوون پێیان بلێ منەت مەکەن بەسەرمدا لەسەر موسلمان بوونەکەتان بەلکو خوا منەت دەکات بەسەر ئێوەدا کە ھیدایەتیداوون بۆ ئیمان و باوەڕ ئەگەر ئێوە راستگۆن

١٩٠. ﴿سەرە بزنیك ھەوت مال گەراو ئەوجا گەیشتەو دەست کەسی یەکەم﴾

واحدی لە ئێبن عەبباسەو دەگێڕێتەو دەئێت :- سەری بزنیك درا بە یەکیك لە ھاوڵاتی پیغمبەر (ﷺ) ئەویش وتی:- بەراستی فلانە کەسی بڕام و منداڵەکانی زیاتر پێویستی پێیەتی ھەتا ئێمە بۆیە سەرە بزنیكە ی نارد بۆ ئەوان بەم شیوازە ھەر لە مائەو ئەو سەرە بزنیان بە دیاری دھنارد بۆ ئەوی تر ھەتا ھەوت مال گەراو ئەوجا گەیشتەو دەست کەسی یەکەم ئیتەر ئەم ئایەتە نازل بووێ خواوە: (وَالَّذِينَ تَبَوَّؤْا الدَّارَ وَالْاِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُجْزَوْنَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُوْنَ فِيْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا اُوْتُوْا وَيُؤْتُوْنَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ {٩}) الحشر.

واتە :- ھەز بە بەخشینی دەسکەوتەکان بەوان دەکەن فەزلی ئەوان دەدەن بەسەر خۆیاندا ھەر چەندە ھەزارو نەداریشن جا ئەوێ خۆی لە نەفسی رەزلی بپاریزێت و زال بیت بەسەریدا نا ئەوانە ھەر سەر فرازن .

١٩١. ﴿بیلال چاوەڕوانی نەکرد و پەلە ی کرد﴾

لە موغیرە ی کور ی شوعبەووە هاتوووە کە و تەوویەتی :- شەوێکیان میوانداری پیغمبەرم کرد (ﷺ) فەرمانی کرد لایەکیان پارچەپەکی گەورە گوشتی مەری بۆ بەین بۆ نەوی بیبرژین چەقۆپەکی گەورە ی هەلگرت و گۆشتەکی بۆ دمبر ی موغیرە وتی :- بیلال هات هەوایی دایە بەو ی کە کاتی نوێژە موغیرە وتی :- چەقۆپەکی فرێدا و فەرمووی :- بۆچی بیلال پەلە ی کرد چاوەڕپێ نەکرد خواردنەگەم بخۆم دەستی بدریت بە خۆلەووە هەستا نوێژی کرد.^{١٧٨}

١٩٢. ﴿هەر کە پیغمبەری خوا (ﷺ) گۆی بیستی ووتە کە ی عەمر ی کور ی عاص بوو پیکەنی﴾

لە عەمر ی کور ی عاصەووە هاتوووە کە و تەوویەتی :- لە غەزای (ذات السلاسل) لە شەوێکی زۆر ساردا لەشەم گران بوو جا ترسام لەو ی کە ئەگەر خۆم بشۆم تیا بچم بۆیە تەپەموم کرد پاشان بەر نوێژی نوێژی بەیانیم بۆ هاوڵەکانم کرد کاتیک کە لە غەزا کە گەڕاینەووە بەسەر هاتەکەیان بۆ پیغمبەر (ﷺ) گێڕایەووە جا ئەویش فەرمووی :- ئە ی عەمر بەلەش گرانیهووە نوێژت بە هاوڵەکانت کرد ؟ منیش پێم پراگەیاندا کەچی رێگری لێکردم لەو ی کە خۆم نەشۆم و تەپەموم کرد وتم :- ئەم فەرموودەپەیی خوی گەورەم یاد کەوتەووە کە دەفەرمویت :- (ولا تقتلوا أنفسکم إن الله کان بکم رحیما) واتە :- خۆتان مەکوژن بەراستی خوی گەورە زۆر بە بەزەپییە بەرامبەر بە ئێوە پیغمبەری خوا (ﷺ) پیکەنی و هیچی نەفەرموو.^{١٧٩}

^{١٧٨} (رواه أبو داود رقم (١٨٨) وصححه الألبانی.

^{١٧٩} (رواه أبو داود رقم (٣٣٤) وصححه الألبانی.

۱۹۳. ﴿گەرماي توند ھەناسەي دۆزەخە﴾

لە ئەبو زەررە ھاتووہ :- كە وتووہتەي :- لە سەفەرئىكدا لە خزمەتەي پېغەمبەردا (ﷺ) بووین بانگبۆز وويستى بانگى نېوہ پۆبىدات پېغەمبەر (ﷺ) ھەرمووي :- ساردى كەرھوہ ديسان وويستى بانگ بىدات پېي ھەرمووہ :- ساردى كەرھوہ دوو جار تا سى جار بەو شېوہيە ھەتا سېبەري تەپۆلكەكانمان بېنى پاشان ھەرمووي :- بە راستى گەرماي توند ھەناسەي دۆزەخە ھەر كاتى گەرما زۆر تووند بوو بە نويزەكانتان ساردى بکەنموہ واتە :- نويزەكانتان دوا بخەن ھەتا گەرما نامېنى. ^{۱۸۰}

۱۹۴. ﴿پياوھەكە لە پۆشاكەكەي پېغەمبەردا (ﷺ) كفن كرا﴾

پۆژئىكيان يەككە لە ئافرەتە سەحابىيەكان بېيارىدا پۆشاكى جوان درووست بىكات ماوميەكى زۆر خەرىكى بوو تا تەواويكرد زۆر جوان درووستى كرد كاتى تەواو بوو ھەئى كرت وپە ديارى بردى بۆ پېغەمبەر (ﷺ) وپېي بەخشي وەكو ديارى وە پېغەمبەريش (ﷺ) ديارىيەكەي قىبول كرد وسوپاسى كرد پاشان پېغەمبەر (ﷺ) (صلى الله عليه وسلم) پۆشاكەكەي لە بەر كرد يەككە لە ھاوھەكان بە لايەوہ جوان وسەير بوو داواي لە پېغەمبەرگەرد كە ئەو پۆشاكەي بىي بېخشي پېغەمبەر (ﷺ) عادەتى وايووہ داواي چى لى كرابى بەخشيويەتەي وپەدى نەگردۆتەوہ چونكە زۆر بەخشندە وسەخى بوو لە بەخشين وسەخاومتدا وەكو شە باي فېنك بووہ بەخشيويەتەي ولەھەزاري نەترساوہ پېغەمبەر (ﷺ) پۆشاكەكەي داناو بەخشي بە پياوھەكە ولە خۆي بورد ھەندى لە خەلكى ووتيان :- بۆ لىت وەرگرت پېغەمبەر خۆي پېويستى پېيەتەي كابرأ بۆي پوونكرندنوہ بۆ ئەوہم ناوى لەبەري بکەم بەلكو دەموئى بېكە نەبە كفنم كاتى مردم تا بەر بەرەكەتەي پېغەمبەر بکەوم بەئى ئەم ھاوھەكە لە كاتى مرد لە پۆشاكەكەي پېغەمبەردا كفن كرا لەو كفنە پاكە جوانە. ^{۱۸۱}

^{۱۸۰} (رواه أبو داود رقم الحديث (۴۰۱) وصححه الألباني).

^{۱۸۱} (البخاري فتح / ۶۰۳۶ (نظرة النعيم) / ج ۳ / ۶۳۸).

۱۹۵. ﴿خاوەنى وويستەكان تەنھا خواى گەورەيه﴾

جارىك پياويك ھاتە لاى پىغەمبەر (ﷺ) و دەربارەى ھەندئ شت قسەى لەگەندا كرد پاشان پياوھەكە دەربارەى كارىك بە پىغەمبەرى (ﷺ) ووت: ئەگەر خواو تۆ بيانەويت پىغەمبەر (ﷺ) بە قسەكەى توورە بوو پاشان بۆى روون كردوھە كە خاومنى وويستەكان تەنھا خوايە وبەس كە ھەر كاتىك وويستى لە سەر شتئ ھەبوو ھەر دەبىت وئەگەر وويستىشى لەسەر شتئ نەبوو ئەوھ ھەرگىز نابىت ئەوسا پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموو: ئايا تۆ دمتەويت من بكەيتە ھاوئلى خواو وەك ئەو دامبىت ؟ وا مەئلى بەلكو ھەموو كات بلئ ئەگەر خوا خۆى وويستى لەسەر بئ. ^{۱۸۲}

۱۹۶. ﴿نامۆزگارىەكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ عەبدوئلاى كورى فضالە﴾

لە عەبدوئلاى كورى (فضالە) وە لە باوكيەوھ ھاتووھ كە وتوويەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كارەكانى نىسلام وئەحكامەكانى فېر دەكردم بىگومان يەكئ لەمانەى كە فېرى دەكردم بريتى بوو لەوھى كە فەرمانى پى كردم پارىزگارى لە پىنج فەرزەى نوپز بگە واتە: بەردەوام بە لەسەريان ولە يەكەم كاتى خۆياندا بە كۆمەن بيانكە (فضالە) وتى: وتم لەم كاتانەدا زۆر سەرھائەم بە نىش و كارى دنياوھ بۆيە شتېكم فېر بگە كە خىرو پاداشتەگەى ئەوھندە زۆر بىت بىكەم وبەسم بىت فەرموو: پارىزگارى لە دوو عەسرەكە بگە ئەمەش لە زمانى ئىمە نەبوو بۆيە وتم ئەم دوو عەسرە كامانەن ؟ فەرموو: نوپز كردن لە پيش خۆر كەوتن ولەپيش خۆر ئاوا بوون دا واتە: نوپزى بەيانى ونوپزى عەسر. ^{۱۸۳}

^{۱۸۲} (رواه البيهقي).

^{۱۸۳} (رواه أبو داود رقم الحديث (٤٢٧) وصححه الشيخ الألباني.

۱۹۷. ﴿عەمرى كۆرى عاص بىدەنگ بوو نەبادا پىغەمبەر (ﷺ) لە رىزبەندى خوشەويستەكانىدا بىخاتە كۆتايى﴾

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاۋەلانى خۇى زۇر خوشەويست ھەر يەككە لەوان واپاندەزانى كە پىغەمبەر (ﷺ) نەۋى لە ھەمووان خوشتر دەۋىت رۇژىك پىغەمبەر (ﷺ) سوپايەكى بۇ پروو بە پرووونەۋەى دوزمن نامادە كرىبوو عەمرى كۆرى عاصى ھەلئازاد بۇ سەركردايەتى سوپاكە ئەو سوپايە ئەبو بەكر وعومەرىشى تيا بوو - خوا لىيان پازى بىت - عەمر لە دلى خۇيدا واپازانى ئەم ھەلئازادەى پىغەمبەر لەبەر پلە وپايەو خوشەويستى عەمرە لە دلى پىغەمبەردا (ﷺ) بەلئ رۇشتن ولە غەزاي (ذات السلاسل) دا بەسەر بى باۋەيراندا سەركەۋتن كاتىك گەرانەۋە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) زۇر بە گەرمى پىشۋازى لى كرىن عەمر ھەستى كرى كە نىستا ئەو خوشەويستىن كەسە لەلای پىغەمبەر (ﷺ) بۇيە وتى:- ئەى پىغەمبەرى خوا خوشە ويستىن كەس لای تۇ كىيە ؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى:- عانىشە - خۋاى لى پازى بى - عەمر وتى:- مەبەستم لە ناو پياۋاندا ؟ فەرموۋى:- باۋكى عانىشە واتە:- ئەبو بەكرى صديق - خۋاى لى پازى بى - عەمر وتى:- پاش ئەو كى ؟ فەرموۋى:- پاشان عومەرى كۆرى خەتتاب پاشان چەند پياۋى تر ژمارد عەمر بىدەنگ بوو لە ترسى ئەۋەى نەبادا پىغەمبەر (ﷺ) لە رىز بەندى خوشەويستەكانىدا ئەو بخاتە كۆتايى.

۱۸۴

۱۹۸. ﴿ ھاۋەلە ئەنسارىيەگە بە خىرايى لە راگردندا ناسرا بوو ﴾

ھاۋەلىكى ئەنسارى ھەبوو بە خىرايى لە راگردندا ناسرا بوو لە كاتى گەرانەۋەى موسلمانان لە يەككە لە غەزاكاندا ھاۋارى كردو وتى: - كەس ھەيە راگردن وپىشېركىم لەگەلدا بىكات تا مەدىنە ؟ بەم شىۋەيە بانگەۋازەكەى دووبارە و دووبارە دەكرەمە كاتىك سەلەمەى كورپى ئەكەۋە بىستى پىي وتى: - ئەۋە پىز لە بەرپىز ناگرىت لە شەرىف و خانەدان ناترسى ؟ پىاۋەكە وتى: - نەخىر ناترسم مەگەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىت سەلەمە داۋاى لە پىغەمبەر (ﷺ) كرد تا مۆلەتى بدات پىشېركىي لەگەلدا بىكات پىغەمبەر (ﷺ) مۆلەتيدا ۋەفرموى: - ئەگەر خۆت بتهۋى سەلەمە ۋازى لە كابرە ھىنا تا ماۋەيەك رابىكات پىش ئەۋ باش كەمىك سەلەمە شوىنى كەوت تا گەشتەۋە بە كابرە دواتر بە تەۋاۋى پىشى كەوت.^{۱۸۵}

۱۹۹. ﴿ ئوم و مەرقەھى كچى نەۋفل بە شەھىدە ناۋى دەبرا ﴾

لە ئوم و مەرقەھى كچى نەۋفەلەۋە ھاتوۋە كاتى كە پىغەمبەر (ﷺ) ۋوېستى بچىت بۇ جەنگى بەدر پىم وتى: - ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مۆلەتم بەدرى با لەگەلت بىم بۇ جەنگ چارەسەرى و خزمەتى نەخۇش و برىندارەكان بىكەم بەلكو خۋاى گەۋرە پەلى بەرزى شەھىدىم پىي بىبەخشىت ؟ ۋەفرموى: - لە مالى خۆت بىمىنەرەۋە خۋاى گەۋرە پەلى بەرزى شەھىدىت پىي دىبەخشىت ۋەكىع راۋى ۋەرموۋدەكە وتى: - نىز لە دۋاى ئەۋە بە شەھىدە ناۋى دەبرا ۋەكىع وتى: - ئوم و مەرقەھە قورئانى لەبەر بوو بۇيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مۆلەتى پىدا لە مائەكەيدا بانگبىزى دابىي بانگى بۇ بدات و بەر نوپىزى بىكات بۇ ئافرەتان راۋى وتى: - غولامىك و كەنيزەكىكى ھەبوو پىي وتى: - لە دۋاى مردنم ئىۋەش ئازاد بن ئەۋانىش شەۋ چوۋنە سەرى و پۇشاكىيان دا بە سەر لوت و دەم و چاۋىدا بەستىيان ھەتا مرد جا ھەستان و رۇپشتن كاتى كە رۇز بوۋىمە ھەۋالەكە گەيشە پىشەۋا عومەر - خۋاى لى رازى بى - ھەستا و تارىكى بۇ خەلك خويندەۋە ووتى: - كى ھەۋالى ئەۋ دوۋانە دىزانىت يان كى بىنيۋونى بىناھىنىت بۇ لامان كاتى ھىتانىيان ۋەفرمانى كرد ھەلىان بواسن ئەۋەش يەكەم ھەلۋاسىن بوو لە شارى مەدىنەدا.^{۱۸۶}

^{۱۸۵} (رواه مسلم).

^{۱۸۶} (سنن أبو داود رقم الحديث (۵۹۱) وحسنه الشيخ الألباني).

۲۰۰. ﴿بەسەرھاتى پىاۋە ئەنصارىيەگە كە پابەند بوو بە غوڭغۇندى

سوورەتى ئىخلاص﴾

بىاۋىكى ئەنصارى لە مزگەۋى (ھىاء) پېش نوپۇزى بۇ خەلك دەكرد :- سوورەتى (قل
 ھو الله احد) ھەتا كۆتايى سوورمەتكە دەخوڭند تا تەۋاۋ دەبوو پاشان سوورەتتىكى تىرى
 دەخوڭند لە ھەموو رىكائىكىدا ئەمەى دووبارە دەكردەۋە ھاۋەلانى مزگەۋتەكەى پېشان وت :- تۇ
 ھەمىشە ئەم سوورەتە دەخوڭنى پاشان ۋەك ئەۋەى ۋابزانى نوپۇزەكەت تەۋاۋ نپە دەجىت
 سوورەتتىكى تىرىش دەخوڭنى يان تەنھا سوورەتى (الاخلاص) بىخوڭنە پان ئەۋە مەخوڭنە
 وسوورەتتىكى تىر بىخوڭنە ئەۋىش وتى :- من ھەرگىز ئەۋ كارە ۋاز لى ناهېنم جا ئەگەر پېتان
 خۇشە پېش نوپۇزىتان بۇ دەكەم ئەۋە نامادەم ئەگەر پېتان نا خۇشە ۋاز دەھېنم ئەۋانېش
 لەبەر ئەۋەى بىاۋىكى بەرپىزى ناۋيان بوو پېشان خۇش ئەبوو بىگۇرپن ۋولپان :- پازىن بەۋ
 شىۋەپە پېش نوپۇزىمان بۇ پەكە جا كاتىك ھاتنە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى ئەۋ
 رۋوداۋمىيان پىگەپاند ھەرموۋى :- ئەى ھالان كەس جى ۋاپلىگىردى بە گۇپى ھاۋەلەكانت ئەكەپت
 ؟ ۋە بۇجى ئەۋەندە پابەندى بەۋ سوورمەتەۋە لە ھەموو رىكائىكىدا دوو بارەى دەكەپتەۋە ؟
 وتى :- ئەۋ سوورمەتم زۇر خۇش دەۋىت پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى :- خۇشەۋىستىت بۇ ئەۋ
 سوورمەتە دەتباتە بەھەشتەۋە يان خواش تۇي خۇش دەۋىت.^{۱۸۷}

٢٠١. ﴿ بەسەر ھاتی خەواتی کوژی جوبەیری ئەنساری لە خزمەتی

پێغەمبەردا (ﷺ) ﴉ

نیبن ھەجەر لە کتیی (الإصابة) دا ئەم بەسەر ھاتی ھیناوە کە خەوات شاعیریکی جاھیلی بوو لە مەدینە ھۆنراوی دەوت بەسەر ئافرەتاندا ونوکتەو دنگو باسی لە ناو ھەربدا بلاو بوو خۆی دەگیرێتەووە و دەلێت تازە موسلمان بووم لەگەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) ھەر چووین لە دۆلێکی مەککە بە ناوی (ظهران) خیمەمان ھەڵدا بوو شەویەک کە مانگە شەو بوو ھاتمە ھەروە چەند ئافرەتێکی ناو چەگەم بینی دانیشتبوون و قسەیان دەکرد منیش گەرامەووە خیمەگەم خۆم گۆژی و ھاتمە لایان قسەیان لەگەڵ بکەم و ھۆنراویان بۆ بخوینمەووە لەو کاتەدا پێغەمبەر (ﷺ) ھاتە ھەروە بۆ ئیشی خۆی و منی بینی لەگەڵ ئافرەتەکاندا و فەرمووی: باوکی عەبدوڵلا چی دەکەوی بەم شەو ؟ زۆر تەریق بوومەووە بۆ پینەیی ھالی خۆم و تەم: حوشرەگەم بەرەلا بوو ھەوای ئەو پێغەمبەر (ﷺ) لە مەدینە بینیمەووە فەرمووی: مەسەلەیی حوشرەگەت بو بەچی ؟ منیش لە شەرم و تەریقیدا نەدەچووم بۆ مرگەوت تا پێغەمبەر (ﷺ) نەبینم تا پۆژیک ھەستم کرد کە پێغەمبەر (ﷺ) لە مرگەوتدا نیە چووم نوێژ بکەم ھەستم کرد پێغەمبەر (ﷺ) لە ماڵی خۆیان ھاتە ھەروە و دوو پکات نوێژی کردو دانیشت منیش نوێژەگەم درێژ کردووە بەلکو ھەستێ و بپروات ئەویش فەرمووی: وا من دانیشتووم چەند نوێژەگەت درێژ دەکەیتەووە بیکە ناچار نوێژەگەم تەواو کرد و چوومە خزمەتی و تەم: ئەی پێغەمبەری خوا لەو کاتەدا لاواز بووم و گوناھێکی وام کرد ئەویش بە زەردە خەنەووە فەرمووی: خوا پەحمت پێ بکات , خوا پەحمت پێ بکات .

۲۰۳. ﴿ كَاتىك گە نەجەكان پېغەمبەريان بىنى بلاۋەيان كرد ﴾

رۇژىك كۆمەلىك گەنجى مەككە پۇشاكەكانى بەريان داكەند بوو وەك حەبل لوليان كرد بوو بە يەكترياندا دەكىشا لەو كاتەدا ئەوان ئەو كارەيان دەكرد دوو ھاۋەلى پېغەمبەر (ﷺ) بە لاياندا رۇشتن گەنەجەكان گالەنەيان پېكردن وباكەيان نەبوو ھىچ رېزىيان بۇ ئەو كەسانە دانەدەنا كە بە لاياندا دەرۋىشت پاشان پېغەمبەر (ﷺ) بە لاياندا رۇشت كاتىك پېغەمبەريان بىنى بلاۋەيان لېكرد پېغەمبەر (ﷺ) بە تورەيى گەرەپەوۋە بۇ مال دەربارەى ئەو گەنەجانە دەمقەرموۋ. (سبحان الله) شەرم لە خوا ناكەن ولە بەردەم پېغەمبەرى خواشدا خۇيان دا نابۇشن ئوم ئەيمەن - خۋاى لى رازى بى - پىي فەرموۋ. ئەى پېغەمبەرى خوا داۋاى لىخۇشبونيان بۇ بكە وە زۆر جەختى لى كەردەوۋە تا داۋايان بۇ بكات بەلام پېغەمبەر (ﷺ) داۋاى لىخۇشبوۋنى بۇ نەكردن.^{۱۸۹}

۲۰۴. ﴿ كەچاۋى بە حالى كورەكەى كەۋت چاۋە پېرۋزەكانى پېغەمبەر ﴾

(ﷺ) فرمىسكىيان باراند

كاتىك پېغەمبەر (ﷺ) لەگەل ھەندى لە ھاۋەلان چوون بۇلاى ئىبراھىمى كورى لەو كاتەدا لە كاتى گيانكىشاندا بوو پېغەمبەر (ﷺ) دەستى كرد بە گريان ھەتا لە چاۋە پېرۋزەكانى فرمىسك دەھاتە خوارى ھەندى لە ھاۋەلە بەرېزەكان گومانەيان وابرد كە گريان وغەمبارى نىشانەى خۇرپانەگرتنە عەبدورەحمانى كورى عەۋف وتى. تۇش ئەى پېغەمبەرى خوا ؟ پېغەمبەر فەرموۋى. ئەى كورى عەۋف ئەمە بە پاستى سۆزە چاۋ فرمىسك دەرۋىزى دل غەمبار دەيى ئەمە واتاى ئەوۋە نىە رازى نەيىن بە وويستى خۋاى گەورە بەلام لە جيا بوونەۋەت ئەى ئىبراھىم ھەموومان خەفەت بارىن وە رۇژىكىان كچىكى پېغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇ خزمەت پېغەمبەر (ﷺ) مندالىكمان وەفاتى كەردوۋە پېغەمبەر (ﷺ) نىردراۋەكەى ناردەۋە بۇلاى پىي فەرموۋ سەلامەت لى دەكات وە پىي بلى ھەموۋى ھى خۋايە نەۋەى دەمبەخشى ئەۋەى دەمبەتەۋە وە ھەموۋ شىك لى خۋاى گەورە ماۋەى بۇ ديارى كراۋە بۇيە خۇرپاگر بە وچاۋەرپى پاداشتى خۋاى گەورە بكە.^{۱۹۰}

^{۱۸۹} (رواه أحمد والطبراني).

^{۱۹۰} (رواه البخاري ومسلم).

۲۰۵. ﴿ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەشتەكەكى فېرى نوپۇزى كىرە ﴾

پۇتلىك پىياۋىكى دەشتەكى خۇي كىرە بە مەزگەوتدا نوپۇزى بە خىرايى كىرە ھىچ پەقۇع
 ۋەسجۈۋى تەۋاۋ نەبۈۋ واتە:-- ھەقى خۇي پى نەدەدان پېغەمبەر (ﷺ) تەماشاي كىرە پاشان
 فەرمۇۋى:-- بىرۇ نوپۇزەكەت بىكە ئەۋە نوپۇز نەبۈۋ تۇ گىرەت كابرا رۇيشت نوپۇزەكەى دووبارە
 كىرەۋەۋە ۋەئىنجا چوۋە خىزمەت پېغەمبەرەۋە (ﷺ) دووبارە فەرمۇۋى:-- بىرۇ نوپۇزەكەت بىكە
 ئەۋە نوپۇز نەبۈۋ تۇ كىرەت كابرا رۇيشت سى يەم جار نوپۇزەكەى كىرەۋەۋە بەلام پېغەمبەر
 (ﷺ) ھەر فەرمۇۋى:-- بىرۇ نوپۇزەكەت بىكەرمەۋە كابرا ۋتى:-- ئەى پېغەمبەرى خوا سۇند بە
 خۇي گەۋرە لەۋە باشىر نازانم فېرم بىكە ؟ ئەۋجا پېغەمبەر (ﷺ) كابراى دانىشانىۋ فېرى
 نوپۇزى كىرە ۋفەرمۇۋى:-- ئەگەر چۈپتە پەقۇع ئەۋەندە بىننەۋە تا جەستەت ئىسراحتە بىكات ۋ
 باقى نوپۇزەكە بە ھەمان شىۋە.^{۱۹۱}

۲۰۶. ﴿ پېغەمبەر (ﷺ) كارى ئافرىتەكەى بە گەۋرە سەير كىرە ﴾

لە سەر دەمى پېغەمبەردا (ﷺ) ئافرىتەكە ھەلدەستا بە پاك كىرەنەۋەى مەزگەۋتى
 پېغەمبەر (ﷺ) ۋە چاۋ دېرى تەۋاۋى دەكىرە پېغەمبەرى خوا سۇزى ھەبۈۋ بۇى ۋپىرسىارى
 دەكىرە لە حال ۋگوزەرانى كارەكەى بە گەۋرە سەير دەكىرە ۋزۇر سوپاسى دەكىرە لە سەر
 كارەكەى پۇتلىك پېغەمبەر (ﷺ) چوۋە مەزگەۋتەۋە ئافرىتەكەى نەبىنى پىرسىارى كىرە ئەۋ
 ئافرىتە لە كۇپىيە ؟ ۋوتىان :-- قورىبان مەردوۋە ۋە ھەۋالىيان داىيە كە شۇراۋە ۋنۇپۇزىيان لەسەر
 كىرەۋەۋە ۋەسپەردەى خاكىيان كىرەۋەۋە پېغەمبەر (ﷺ) فەرمۇۋى:-- بۇ پىش ناستىنى ئاگادارتان
 نەكىرەم ؟ پاشان فەرمۇۋى:-- ئەم گۇرەنە تارىكە بۇ خاۋەنەكەى بەلام خۇي گەۋرە رەۋناكى
 دەكەتەۋە بە ھۇى ئەۋەى كە نوپۇزىيان لەسەر دەكەم.^{۱۹۲}

^{۱۹۱} (متفق عليه).

^{۱۹۲} (رواه مسلم).

۲۰۷. ﴿ پێغەمبەری خوا بە شیوەیەکی زۆر تووند سەرزەنشتی ئەقرەعی کۆری

حابسی کرد﴾

ئەقرەعی کۆری حابس -خوای لی پازی بێ- سەردانی مالی پێغەمبەری کرد کاتیك دانیشتبووون پێغەمبەری بینی حەسەنی کۆری نیمامی عەلی کە کچەزای بوو ماچ کرد ئەقرەع سەری سوڕما لەو کارە پێغەمبەر (ﷺ) وتی:- من دە منداڵم هەیه تا نیستا هیچیانم ماچ نەکردوو؟ ئایە ئێوە منداڵەکانتان ماچ دەکەن؟ من تا نیستا ماچم نەکردوو کە دە منداڵم هەیه؟ پێغەمبەری خوا (ﷺ) زۆر بە لایەوه سەیر بوو کە نەم پیاوه واتە:- ئەقرەع بۆ ئەوەندە ووشکە و دل داخراوه بەرامبەر بە منداڵەکانی پووی تیکردوو سەرزەنشتی کرد بە شیوەیەکی زۆر توند فەرمووی:- چی بکەم لە دێك کە خوای گەوره سۆزو بەزمیی و میهرمبانی تیا هەلگرتوو واتە:- هیچ ناکرێ و ناوترێ لێگەل کەسێ کە دلی بەزمیی تیا نەبێ وە پێغەمبەر (ﷺ) ئەقرەعی ناگادار کردەوه لەو دل رەقی و ووشکی و بێ بەزمییە فەرمووی:- ئەوهی بە بەزمیی نەبێ خواش بە بەزمیی نابێ بەرامبەر بەو کەسە.

۱۹۳

٢٠٨. ﴿ هەر که گوی بیستی ووتەکهی پێغەمبەر بوو ئەبو بەکر له خوشیدا

سوپاسی خوای کرد ﴿

له سههلی گوری سهعهده هاتوو که ووتویهتی :- رۆژێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) چوو بۆ ناو هۆزی بهنی عەمری کۆری عەوف بۆ ناوێری هەتا ئاشتیان بکاتەوه کاتی نوێژ بوو بانگدەر که بیلال بوو هات بۆلای پێشەوا ئەبو بەکر -خوای ئی رازی بێ- وتی:- ئەگەر بانگ بدم بەر نوێژی دێکە بۆ خەڵک ؟ وتی:- بەئێ جە که پێشەوا ئەبو بەکر نوێژی دابەست باش کەمێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) هاتەوه هێشتا نوێژەکیان تەواو نەکردبوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) یەکه یەکه درێ بەرپێژە کاندە هەتا خۆی گەیانده ریزی یەکهەم لەوێ وەستا خەڵکەکه به بهری دەستیان دایان له پشٹی دەستیان ئەبو بەکریش عادهتی نەبوو لابکاتەوه بەلام که بینی خەڵکەکه ئەوەندە بهبهری دەستیان دەدەن له پشٹی دەستیان ئەویش ناوێری دایەوه پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناماژە بۆ کرد که له شوێنی خۆت بمینەرەوه ونوێژەکیان بۆ تەواو که پێشەوا ئەبو بەکر له خوشیدا دەستی بەرز کردەوه وسوپاسی وستایشی خوای کرد له سەر فەرمانەکهی پێغەمبەری خوا (ﷺ) پاشان ئەبو بەکر هاتە دواوه بۆ ناو ریزەکهو پێغەمبەری خوا (ﷺ) چوووه پێشەوه کاتی له نوێژ بوویهوه فەرمووی:- ئەی ئەبو بەکر جی رێگری ئی کردی له جی خۆت بمینیتەوه کاتی که فەرمانم ئی کردی ؟ ئەبو بەکر وتی:- بۆ کۆری ئەبو فوحافە ناگونجیت له پێش پێغەمبەری خواوه (ﷺ) نوێژ بکات جە پێغەمبەری خوا (ﷺ) به خەڵکەکهی فەرموو:- ئەوه جی بوو ئەوەندە به بهری دەستان داتان له پشٹی دەستان ؟ هەر کەسێ له ناو نوێژەکیدە شتیکی ئی روویدا با (سبحان الله) بکات کاتی که (سبحان الله)ی کرد پێش نوێژ ناوێری ئی دەداتەوه چونکه به بهری دەست دان له پشٹی دەست له ناو نوێژدا بۆ ئافرماتنه.

١٩٤

۲۰۹. ﴿خوای پەروردگار بزق ورۆزی دیاری دهکات له بینى فەجرو رۆژه لاتدا﴾

رۆژیکیان پىغەمبەر (ﷺ) نوێزی بهیانی بۆ هاوێلان کرد له دواى نوێزمەكەى ڕوومو مالى خاتوو فاتیمەى كچی ڕۆشت بینى هیشتا ئەوان نووستوون وبه خەبەر نەهاتوون له كاتێكدا تەواو دنیا ڕووناك بۆتەووە خەبەرى كردنەووە وئاگادارى كردنەووە له فەزل و بەرەكەتى سەعاتى دواى نوێزی بهیانی كە لەو كاتەدا خەيرو بەرەكەتێكى زۆر ھەیه فەرمووێ: ئەى كچەكەم ھەستە شاھید وبە ئاگابە لەسەر ڕزقى پەروردگار نەكەى له بى ئاگایان بێت چونكە خوای پەروردگار بزق ورۆزی خەلكى دیاری دەكات له بهینى فەجرو رۆژه لاتدا.^{۱۹۰}

۲۱۰. ﴿سەلمانی فارسی بە بیینی چەند نیشانە یەك له پىغەمبەرى خوا یەكسەر موسلمان بوو﴾

له ئیبن عەبباسەو دەلێت :- سەلمانی فارسی قسەى بۆ كردم وتی:- من كەسێكەى فارسی بووم له ئەھلى ئەصفەھان خەلكى گوندێك بووم بە ناوى (جى) كە شارۆچكە یەك بوو له ئەصفەھانى كۆن كە باوكم كوێخاكەى بوو وە من خۆشەویستى كەسى باوكم بووم ئەوەندە خۆشى دەوویستم زۆر جار ھەروەك كە نەیزەك له مائەوە دەیبەستمەووە له ناىنى ئاگر پەرستیدا تەقەلام دا تا بوومە ھاوئەشینی ئەو ئاگرەى كە باوكم ھەلیدە گیرساند و نەیدە ھێشت بۆ كاتزمیترێك بكۆزیتەووە وە باوكم زەوى زاریكى گەورەى ھەبوو ڕۆژیکیان بەھۆى درووست كردنى خانوو یەكەووە سەرقال بو و پى ى وتم:- كۆرم ئەووە من ئەمڕۆ بە ھۆى سەرقالیەووە بە بیئا كردنەووە له زەوى یەكەم دابراوم تۆ بڕۆ چاویكە لى بیت وچەند فەرمانیكى تریشى دا بەسەرمدا منیش چوویمە دەرەووە پاشان باوكم پى ى وتم:- خۆتم لى وون نەكەى چونكە تۆ زۆر له زەوى یەكە بۆمن گرتگرتیت نەگەر خۆت وون كەیت ئەوا بە خۆتەووە سەرقالم دەكەیت

ۋەھموو شىتېكم بىر دەجىت منىش چوومە دەرەۋە بە نىيازى رۆيشتن بۇ سەر زەۋى يەكەى لە
 رېگا بەلەى يەكئ لە كەنىسەكانى گاۋرەكاندا تىپەپ بووم گۆئ ملە دىنگيان بوو دووعاىان دوكرد
 منىش نەمدەزانى كارى ئەمانە ج پەيۋىند يەكى بە بەند كردنى منەۋە ھەيە لە لايەن
 باۋكەمەۋە لە مائەۋە ئەۋە بوو كە تىپەپىم بە لاياندا گۆيىم لە دىنگيان بوو چوومە ژوورەۋە بۇ
 لايان تا بزانم خەرىكى جىن كە بىنىم سەرم سوپما لە نويزەكەيان وموعجىبى بووم وحەزم
 لە كارەكەيان كرد وتم:- سوئند بە خوا ئەمە باشترە لەۋ ئاينەى وا ئىمە لە سەرى دەرۋىن
 سوئند بە خوا بەجىم نەھىشت تا خۆر ئاۋا بوو وازم لە زەۋى باۋكەم ھىناۋ نەچوومە سەرى
 بەۋانەى ناۋ كلىسەكەم وت:- بىنجىنەى ئەم ناينە لە كۆيىە ؟ ووتيان لە شامە دەئىت :- ئەۋ جا
 گەپرامەۋە بۇلەى باۋكەم كە ناردبوۋى بە دوامدا ۋبە بۇنەى گەپران بە دۋاى مندا ھەموو كارەكانى
 خۆى واز لئ ھىنا بوو بەمنەۋە سەرقال بو وكاتئ ھاتم بۇلەى پىنى وتم:- دەى كورم لە كۆئ
 بوئت ؟ باشە من پىم نەۋتى واۋ وا بكە ؟ وتم :- بابە گيان راستىەكەى ئەۋە بوو بەلەى
 خەلكانىكدا رەت بووم لە كلىسا نوپۇز دووعاىان دەخوئند منىش موعجىبى كارو ناينەكەيان
 بووم وسوئند بە خوا لە لايان مامەۋە تا خۆر ئاۋا بوون باۋكەم وتى:- كورم ئەۋ ناينەى ئەۋان
 خىرى تيا نىە بەلگو ناينى خۆت وباۋ باپىرانت باشترە لەۋە وتم:- نا بەخوا بەلگو ئەۋە لە
 ناينەكەى ئىمە باشترە دەئىت:- ئەۋ جا باۋكەم ترساۋ بە قەيدىك قاجى بەستەمەۋە ولە مائەۋە
 بەندى كردم دەئىت:- پەيامىكم نارد بۇ گاۋرەكان و وتم:- ئەگەر قافلەيەكى بازىرگانى لە شامەۋە
 ھات بۇلاتان لە بازىرگانانى گاۋر ھەۋائىم پى بىدن ئەۋە بوو قافلەيەك لە شامەۋە ھاتە لايان
 ونەۋانىش ھەۋائىان پى دام وتم:- ئەگەر كارەكانىان تەۋا و بوو وويستيان بگەرپنەۋە پىم بلين
 دەئىت:- ئەۋانىش وايان كرد منىش قەيدە ئاسنەكەم ھەر جۇنىك بوو لە قاجم كردهۋە
 ولەگەئيان چووم تا گەيشتمە شام كە گەيشتمە شام وتم:- كئ باشترىن كەسە لە ناۋ ئەم ناينەدا
 ؟ ووتيان واعيزو ئەسقىمى ناۋ كلىسا باشترىن پىۋاى ئەم ناينەيە منىش ھاتم بۇلەى پىم وت:-
 من رەغبەت و وويستى ئەم ناينەم كردو حەزم كرد لەگەل تۆدبىم ولە ناۋ كلىسادا خزمەت
 بكەم وشىشت لئ فېرىم ونوئزت لەگەل بكەم دەئىت:- ھاتە ژوورەۋە ومنىش لەگەلئىدا ھاتمە
 ژوورەۋە ومامەۋە بۇم دەرگەۋت پىۋاۋ خراپىكە فەرمان بە خەلگى دەكات كە مائ و سامان

بىبەخىش وھانىيان دەدات بە سەدەققە وھەركە خەلگەكە پارمىيان كۆكردەوۈ بۇ بەخشىنى ئەم
 لاي خۇي گلى دەدايەوۈ وھىچى لى ئەدەدا بە ھەزاران تاۋاي لى ھات ھەوت قالال (قالال) جۆرە
 جامىتى عەرمىي يە زىرو پارمىيەكى زۆرى كۆكردەوۈ منىش لە بەر ئەوۈ زۆر زۆر رەقەم لى
 ھەئسا پاشان مرد گاۋرەكان كۆبۈنەوۈ كە بە خاگى بىسپىرن پىم وتى:- ئەم پياۋە كەسىكى
 خراپە فەرمانى بە ئىۋە ئەكرد كە بىبەخىش وھانى ئەدان كە بۇتان ئەھىنا ھەئى ئەگرت بۇ
 خۇي وھىچى لى نە ئەدا بە ھەزاران وئەوجا شوپنى گەنجىنەكەيم نىشاندان كە ھەوت گۆزى
 پىرى تىابوو ئەوانىش كە دىتيان ووتيان:- سوپىند بە خوا نابى ھەرگىز بىسپىرن ئەوۈ بوو لە
 خاچيان داۋ بەرد بارانىان كەرد ئەوجا پىاۋىكىيان لە جىيى دانا پىاۋى وا باشم نەدىبوو كەسىكى
 زاھىد بوو لە دنيا روۋى لە قىيامەت بوو ھەر زۆر بەرىز بوو شەو رۆژ خەرىكى خوا پەرسىتى
 بوو شتانىكى فېر كەردم كە تا ئەو كاتە باشترىن وخۆشەۋىستىرن شت بوو لە دىلا لەلاى مامەوۈ
 تا وفاتى كەرد لەسەرە مەرگدا پىم وتى:- ئەي فلان كەس وا دىبىنى كە خوا حافىزى ئەكەيت
 ودىزەنى كە سوپىند بەخوا كەسم ھىندەى تۆ خۆشەۋىستىرە پىم بلى چى بىكەم وبۇلاى كى
 بىرۆم دۋاي خۆت ؟ پىيى وتى:- كورم سوپىند بەخوا ئەۋەندە دىزانم پىاۋىك لە موصل ھەيە بىرۆ
 بۇلاى دىبىنىت ھەر وەك من بىت دۋاي مردنى رۆيشتەم بۇ موصل وچوۋمە لاي ھاۋەلەكەى
 دىبىنەم ھەر وەك ئەوۈ لە كۆشش وزوھدا پىم وتى:- فلان كەس منى بە تۆ سپاردوۈۈ كە بىمە
 لات ولەگەلت بىم پىيى وتى:- دىمەئسە كورم ولەلام بىمىنەرەوۈ منىش لەلاى مامەوۈ تا ئەۋىش
 مەرگى ھاتە پىشەوۈ پىم وتى:- فلان منى بە تۆ سپارد تۆش وا خەرىكى كۆچ دىكەيت بە كىم
 دىسپىرى ؟ وچى فەرمانىكەم پى دىكەيت؟ وتى:- سوپىند بە خوا ھەر ئەۋەندە ئەزانم پىاۋىك لە
 فلان جى ھەيە بىرۆ بۇلاى ئەوۈ بوو دۋاي سپاردنى چوۋم بۇلاى ئەو پىاۋە ولەلاى مامەوۈ كە
 ھەر وەك ئەۋان بوو تا ئەۋىش كەۋتە سەرە مەرگى و وسىيەتى بۇ كەردم بىچم بۇلاى پىاۋىك لە
 ئەھلى (عمورىيە) لە رۆم منىش ھاتەم بۇلاى ئەۋىش ھەر وەك ئەۋان بوو لەو نىۋانەدا من بووم
 بە خاۋەنى چەند سەر مانگاۋ مالات بە كاسىبى كەردن ئەۋىش كەۋتە سەرەمەرگ وقسەم لەگەل
 كەرد دىربارەى ئەۋەى دۋاي ئەو بۇ كۆى بىرۆم وروو لە كى بىكەم؟ وتى:- كورم سوپىند بە خوا
 ئەۋەندەى من دىزانم كەس نەماۋە لە سەر ئەو رى يە بىرۋات كە نىمەى لەسەر رۆيشتىن تا

ھەرمەنت پى بىكەم بېجىتە لاي بەلام رۇۋانىك نىزىكەن كە پىغەمبەرىك دىت لە ھەرپەمەھو ھەر
بەمەر دىمىرى بۇ زەھى يەكى شۆرەگاتى پىر لە دار خورما ۋەچەند نىشانەيەكى پىۋمىيە كە
نەشاردىتەھو لە نىۋان ھەردوۋ شانىشىدا مۇرى پىغەمبەرايەتى ھەيە دىارى ۋەردەگىرىت
ۋەبەخشى سەدەھە ۋەتەن دىمەگاتەھو ۋەمەرى ناگىرىت ئەگەر تەۋانىت خۇت بىگەيەنەتە ئەۋ ۋولتاتە
ئەۋ ئەۋ كەرە بىكە چۈنكە زەمانى ھاتنى ۋا سىبەرى بۇت كىرەۋە ۋاتە:- تۇ ئىستا لەۋ زەمانە
دەيت ئەۋە بوۋ باش ئەۋەى ئەمەشيان سىپاردەكەرد مامەھو تا پىۋانىك لە بازىرگەنە ھەرمەبەكان
لە (كەلەب) بەلامدا تىبەرىن پىمە ۋەتەن:- لەگەل خۇتان ھەلمەگىر بۇ ۋولتە ھەرمەبى بەرامبەر
ئەۋ مەۋلەك ۋەچەند سەر مانگايە كە ھەمە ۋەتەن:- باشە مال ۋەمانگەكەنە پىدان ئەۋانىش لەگەل
خۇيان ھەلىانگەتە ھەتا گەياندەمەيەنە (ۋادى القرى) لە ۋىدا سەتەمەيان لى كىردەم ۋەك
كۆيەلەيەك فرۇشتەمەيان بە پىۋانىكى جۈۋەلەكە كە لە (ۋادى القرى) بوۋ سۈيىند بە خەۋا چاۋم
بەدار خورما كەۋەت ۋەتەمەم ئەۋە بوۋ كە ئىرە ئەۋ جىگايە بىتە كە ھەۋەلەكەم بۇى ۋەسەف
كەرد بوۋم سۈيىند بەخەۋا بۇم يەكەلە نەبۋىيەۋە ھەتا پىۋانىك لە (بەنى قەريظە) ھات بۇ (ۋادى
القرى) ۋەگەلەي جۈۋەلەكە مەنى پى فرۇشتە ئەۋىش مەنى لەگەل خۇى بىردە تا ھاتىنە مەدەنە
سۈيىند بە گەۋەمەيە خەۋا ھەركە دىتەم ۋە چاۋم بە مەدەنە كەۋەت زانىمە كە ئەۋ جىگايەيە مەن
بۇى دەگەپىم ئىتە بە كۆيەلەيەتى مامەھو لەۋ نىۋانەدا خەۋا گەۋە پەيەمەيە خۇى نار دىبە
پىغەمبەركەيدا (ﷺ) لە مەككە ۋەبە ھەۋى ئەۋ ھال ۋەكۆيەلەيەتى يەى مەنى تىا بوۋ كەس
ھەيە پى نەۋتەۋەم لەۋ بارەيەۋە ھەتا پىغەمبەرى خەۋا (ﷺ) ھاتە (قەبە) كاتى مەن خەرىكە
بوۋم لە باخىكى دار خۇرمادا كەرم دەگەرد بۇ خەۋەنەكەم ۋەللاھى مەن خەرىكى كەرى خۇم بوۋم
تا كۆرە مەمەكى ھات ۋەتە:- ئەى فەلان كەس خەۋا (بەنى قەبە) ۋاتە:- ھەردوۋ ھەۋى ئەۋس
ۋەخەزەج بە كۆشت دات سۈيىند بەخەۋا ئەۋان ئىستا لە (قەبە) كۆۋەنەتەۋە لەگەل پىۋانىك لە
مەككە كە ئەلەين گەۋايە پىغەمبەرە سەلمان ۋەتە:- سۈيىند بەخەۋا ھەر ئەۋەندەى گەۋىم لەۋ قەسانە
بوۋ ھەمەۋ گەيەنە كەۋەتە لەرزىن بە جۆرىكە ۋەتە:- ئىستا ئەكەۋم بەسەر خەۋەنەكەمدا خەۋا
دەبەزىمە ۋەتە:- ئەم ھەۋالە چى بوۋ؟ سەلمان دەتە گەۋەمەكەشەم دەستى بەرز كەردەۋە زەلەيەكى
تەۋەندى لى دام ۋەتە:- تۇ چىتە بەم قەسانەۋە بىرۇ خەرىكى كەرى خۇت بە سەلمان دەتە:- مەنىش

وتم:- هىچ تەنھا ھەوالىكم بىست وھەزم كرد بزانم چى يە كاتى شەو داھات برىك خۇراكم
پى بوو ھەلمگرت ورۆيشتەم بۇلاى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ (قبا) پىم وت:- پىيان وتووم كە
تۇ پىاويكى چاكسازىت وچەند ھاوئىكى غەرىبت لەگەلدايە وھەمنىش برىك بەخشش
وصەدھەم پى بوو بە خۆم وت كە نىوہ لە ھەموو كەسىك لەم وولاتەدا زياتر لەسەر ھەقن
وہ شايستەن بەم صەدھەقىە فەرمووى:- لىى بخۇ دەلىت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پارىزى كردو
لىى نەخوارد وبە ھاوئەكانى فەرموو بىخۇن منىش بە خۆم وت:- ئەمە يەككىكە لەو
سىفاتانەى كە ھاوئەكەم پىى وتم پاشان گەرامەوہ پىغەمبەرى خواش (ﷺ) ھاتبوو بۇ
مەدىنە برىك كەل وپەلم كۆكردەوہ لەلاى خۆمەوہ وھىنام بۇى و وتم:- دەبىنم لە صەدھەقىە
ناخۆيت بەلام ئەمە ديارى يە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وەرى گرت ولىى خوارد وھاوئلانىش
لىيان خوارد وتم:- ئەمەش سىفاتىكى ترە كە بۆم باسكرا پاشان ھاتمەوہ بۇلاى پىغەمبەرى خوا
(ﷺ) كە بە شوپن جەنازەيەكەوہ بوو لە ناو ھاوئلانىدا گەرامە دواوہ وچوومە پشتەوہ
سەيرى بكەم بزانم ئەو مۆرەى كە بۆم وەسف كرا بوو بە پشتىەوہ ھەيە يان نا ئەوہ بو وكاتى
پىغەمبەرى خوا (ﷺ) منى بىنى وا چوومەتە دوايەوہ زانى كە ئەمەوئ لەشتىك دلنبا بم كە
پىشتەر بۆم وەسف كراوہ بۇيە عەباكەى لادا لەسەر پشتى كە مۆرەكەم بىنى وناسىمەوہ خىرا
باوھشم پىادا كرد وبە دەم گريانەوہ ماچم دەكرد پىغەمبەرى خواش (ﷺ) پىى وتم:- وەرە
بەو لاوہ منىش ھاتمە ئەملاوہ وچىرۆكەكەى خۆم بۇ باس كرد ھەر وەك نىستا بۇ تۆى باس
دەكەم ئەى (ئىبن عەباس) پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەزى كرد ھاوئلانىشى گوڤيان لە
چىرۆكەكەم بىت پاشان سەلمان بە كۆيلەيەتى مايەوہ تا بەو ھۆيەوہ نەيتوانى لە بەدرو ئوحد
نامادە بىت لەگەل پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) پاشان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى:- (كاتب
يا سەلمان) واتە:- خۆت بكەرەوہ ئەى سەلمان، سەلمان دەلى:- منىش لەگەل خاومەكەم رىك
كەوتىن كە سى سەد بن دار خورماى بۇ برۆينم بە نەمام لەگەل چل ئوقىەدا ئەويش من نازاد
بكات پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بە ھاوئلانى فەرموو:- ھاوكارى براكەتان بكەن نەوانىش بە دار
خورما ھاوكارىان كردم ھەبوو بە سى نەمام وھەبوو بىست وھەبوو بە پازدە ھەتا سى سەد
نەمام كۆكردەوہ ئەوجا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى:- (أذهب يا سەلمان ففقر لها , فإذا

فرغت فانتنتى اكون انا اضعها بيدي) برۆ زەۋىيەكەيان بۇ ھەلگەنە وچاكى بكة كه لىنى
 بوويتهوه وەرە پېم بلى من به دەستى خۆم نەمامەگانى تى دەخەم منىش جىگای نەمامەگانم
 ھەلگەند بە ھاۋگارى ھاۋەلەنم وکە لىبوومەۋە ھاتم بۆلای پېغەمبەرى خوا (ﷺ) وپېم وت که
 تەۋاۋ بوۋىن ئەۋىش لەگەلەم ھات نىمەش شەتەل و نەمامەگانمان بۇ نىزىک دەکردەۋە ونەۋىش
 دەپخستە ناۋ چالەکەۋە سویند بەۋ زاتەى نەفسى سەلمانى بە دەستە يەك دانە لەۋ شەتلانە
 نەمردو ووشك نەبوۋ بەۋ جۆرە دار خورماکەم لە کۆل بوۋىيەۋە ئەدام کرد مایەۋە پارەکە ئەدا
 بکەم ئەۋە بوۋ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بە قەبارەى ھىلکەى مریشکىک زىپرى ھىنا کەلە چەند
 غەزايەکدا دەستى مۇسلمانان کەۋ تىۋو فەرموۋى:- (ما فعل لفارسي المكاتب ؟) واتە:- برا
 فارسىيە مکتەبەکەمان چى کرد ؟ منيان بانگ کردە لای فەرموۋى:- (خذها فاد بها ما عليك)
 واتە:- ئەمە بەرە وىيە بە گەۋرەگەت ونەۋەى لەسەرتە بىيە وتم:- ئەى پېغەمبەرى خوا
 (ﷺ) ئەمە بەش دەکات ؟ فەرموۋى:- (خذها فان الله سيؤدي بها عنك) واتە:- بىيە بىگومان
 خۋاى گەۋرە بۆت جى بە جى دەکات منىش بىردم وکىشى چل نۇقىم بۇ كىشانە کردن وھەقى
 خۋيانم دا پېيان ونازاد بووم نەۋجا بە نازادى لەگەل پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دا
 لە جەنگى خەندەق بەشدارىم کرد وپاش ئەۋىش لە ھىچ غەزايەكى تر دوانەگەۋتم.^{۱۹۶}

۲۱۱. سەرکەوتنى ئىمامى ئەلى بەسەر ئەمرى كۆرى ئەبدوددا لە جەنگى

خەندەقدا ﴿

ئىبن نىسحاق - رەحمەتى خەلىق - دەلىت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ومۇسلمانەكان
 ۋەستابوون بەرامبەر بە ئەھزاب ۋە دوژمنەكانىشان گەمارۆيان دابوون بەلام ھىچ رەۋبە رەۋ
 بوونەۋمىھەكى سەربازى بە شىۋە تىك پەرزان رەۋى ئەدا لە نىۋانىندا تەنھا ئەۋە نەبىت چەند
 سوارىكى قورەيش لە ناۋياندا ئەمرى كۆرى ئەبدود ۋەئىكرىمەى كۆرى ئەبو جەھل
 ۋەھوبەيرەى كۆرى ئەبو ۋەھبى مەزۇمى سىرارى كۆرى خەتتاب خۇيان ئامادە كردو بەرگى
 جەنگىيان پۇشى پاشان دەرچوون بە ئەسپەكانىيان ۋە ئىنجا شۇنىكى بەر تەسكىيان رەچاۋ كرد
 لە خەندەقكەۋ لە ئەسپەكانىيان خورى ۋە ۋىۋە پەرىنەۋە ۋەكەوتنە ناۋ قوراپۇك چەقەن لە
 نىۋان خەندەق ۋەكىۋى (سەلەع) دا ئەلى كۆرى ئەبو تالىب - خەلىق رەۋى - لەگەل
 دەستەيەك لە مۇسلمانان بۇيان چوون ھەتاكە گەشتەن سەريان لەۋ دەرۋازەى لىۋە پەرى
 بوونەۋە بە ئەسپەكانىيانەۋە ۋەھولياندەدا بە خىراىى بەرەۋ رەۋيان رەۋن ئەمرى كۆرى
 ئەبدود لە پائەۋانە ناسراۋەكانى قورەيش بوو بەژدارى غەزەى بەدرى كرد بوو لەۋدا برىندار
 بوو بوو بەژدارى غەزەى ئوخودى نەكرد بو ۋەكەتلىك غەزەى خەندەق ھات بەژدارى كردو
 پەرىۋەكى بۇ ناسىنەۋەى لە نىۋان چاۋانى بەستىبو بۇ ئەۋەى پەيەى خەى دەرۋازەى ۋەبىنرەيت
 كەتلىك خەى لەسەر ئەسپەكەى بوو وتى: كى بووم دىتە مەيدان بۇ شەشپىر بازى ؟ ئەلى كۆرى
 ئەبو تالىب بۇى چوۋە مەيدان ۋەپىى فەرموو: ئەمر تۆ شەرت ۋەپەيمانەت لەگەل خەۋا
 بەستوۋە كە ھەر كەسكى قورەيشى داۋى دوو شەرت لى بىكەت يەككىيانى بۇ جى بە جى بىكەيت
 پىى وت: بەلى ئىمامى ئەلى وتى: مەن بانگەت دەكەم كە باۋەر بە خەۋا پىغەمبەرەكەى ۋەئەينى
 پىرۋزى ئىسلام بىنى وتى: پىۋىستەم بەۋە نىە ئىمامى ئەلى وتى: كەۋاتا داۋى دابەزىنت لى
 دەكەم بۇ شەرە شەشپىر بە ئەلى وت: بۇچى ئەلى كۆرى بىرام ۋەللاھى مەن پىم خەش نىە تۆ
 بىكۆزم ئەلى پىى وت : بەلام ۋەللاھى مەن پىم خەشە بىكۆزم ئەمر رەقى ھەستە كە ئەۋ قەسى
 كۆى لى بوو لە ئەسپەكەى خەى ھەلدايە خەۋەرەۋە ۋە دەم ۋەچاۋى ئەسپەكەى دا ۋەكۆشتى

باشان بەروو ڕووی عەلی ڕۆیشت کەوتە شەپەرە شمشێر لە گەلیداو یەکتریان دمهیناو دمبەرد ئەووە بوو عەلی - خۆای لێ ڕازی بێ - دواجار عەمری گوشت ونەسپ سوارمگانی تر لە ترسان بە شکست خواردوو بە پەلە لە خەندەفەکەووە ڕایان کردەووە عیكریمە ی کوری ئەبو جەهل لە پەلەیان و لە ترسان پەمەکی لە بیر چوو لەو پۆژەدا لەبەر ئەووی کە بەسەر عەمرەدا هات و ڕای کرد.

۱۹۷

۲۱۲. ﴿بەسەرھاتی ئەبو لوبابە ی کوری عەبدولمۆنزیر لە غەزای ئەحزاب دا﴾

لە غەزای ئەحزابدا پێغه مێردا ﷺ ڕێکەوتنیکی لەگەڵ (بنی قوریطە) دا گریدا بوو یەکیک لە بەندەگانی ئەو ڕێکەوتننامەیە ئەووە بوو کە هەردوو لا بە هاوبەشی پارێزگاری لە مەدینە بکەن ئەگەر تووشی دوژمنکاری یەکی دەرەکی هات و کاتی ئەحزاب کۆبوونەووە بەمەبەستی ڕێشەکشێش کردنی ڕەجەلەکی مۆسڵمانان و لە دەورووبەری مەدینە قەرە وێیان دانا هەوایی پەیمانشکێنی جوولەکەگانی (بنی قریظە) گەشت ووتیان: - کە هیچ گریبەست و پەیمانیک لە نیوان ئێمە و موحمەددا نیە و خەریک بوو ئەم پلانی ستمکارانە یە هەموو مۆسڵمانان لە ناو بەریت ئەگەر بەزەیی ولوتفی خۆای بالا دەست نەبوا یە لە ئەبو سەعید ی خۆدیرەووە - خۆای لێ ڕازی بێ - دەلێت: - ڕۆژی خەندەق پەرسیمان -: ئە ی پێغه مێردا ﷺ (ﷺ) لە راستیدا دلەکان گەشتوونەتە گەروو لە تۆقیندا جیمان پێ دەلێت کە ئەنجامی بەدین یان بیلێن ؟ ئەویش هەرمووی: - (اللهم أستر عوراتنا وأمن روعاتنا) واتە: - بێن -: ئە ی پەرورەدگار عەورەت و دامێنمان ببۆشە و لە ترس و تۆقین دلتیا ونەمینمان کە دەلێت: - ئەووە بوو پەرورەدگار بە ڕەشەبا دای لە دەم و جاوی دوژمنان و بە ڕەشەبا شکستی پێ هێنان خۆای گەورە دەفەر مووی: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا { ۹ }﴾ (الاحزاب.

۱۹۷ (أخرجه :ابن هشام(السيرة) ۳ / ۱۸۰ , والحاكم ۳ / ۳۲ , رقم(۴۳۸۵) وقال محققه سنه الى ابن اسحاق

صحيح ومهر معضل , والبيهقي (الدلائل) ۳ / ۴۳۷

واته:-- ئه‌و جا که پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ جه‌نگی ئه‌حزابه‌کان بوویه‌وه به‌ره‌و (بنی قریظه) موس‌لمانه‌کانی برد تا ئاب‌لوقه‌یان بده‌ن پاش ئه‌وه‌ی له‌ کاتی نه‌هات ونا‌ره‌حه‌تیدا ئه‌و په‌یمانیه‌ دا بوویان شکاندیان و نه‌یان‌برده سه‌ر نیبن نیس‌حاق ده‌لیت:-- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) عه‌ل کوری ئه‌بو تالیبی به‌ خۆی و نالا که‌یه‌وه پێش‌خست بۆلای (بنی قریظه) و هه‌ر که نزیک قه‌لاکانیان بوویه‌وه گوێی له‌ قسه‌یه‌کی ناشیرین و نه‌شیاو بوو که به‌ پێغه‌مبه‌ری خوایان (ﷺ) ده‌وت ئه‌وه بوو که‌پایه‌وه تا له‌ رینگا به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌یشت پێی فهرموو:-- ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌گه‌ر نزیک نه‌بیته‌وه له‌و پیس و ده‌غ‌لان‌ه‌ باش‌تره‌ فهرموو:-- (لم ؟ اظنک سمعت منهم لی اذی) واته:-- له‌به‌ر چی ؟ وا دیاره شتێکی ئازار ده‌رت لی‌یان بیستوه‌وه ده‌رباره‌ی من ؟ وتی:-- به‌ئێ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه‌یش (ﷺ) فهرموو:-- (لو راونی لم یقولوا من ذلک شیئا) ئه‌گه‌ر منیان بدیایه‌ شتی وا له‌ زاریان ده‌رنه‌ده‌ چوو ئه‌و جاک ه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌ قه‌لاکانیان نزیک بوویه‌وه فهرموو:-- (یا اِخوان القردة هل اُخراکم الله وانزل بکم نقمته ؟) واته :-- ئه‌ی براو خوشکی مه‌یموونه‌کان ده‌لیی خوا پيسوای کردوون و غه‌زه‌بی خۆی به‌ سه‌رتاندا دا‌به‌زاندوه‌وه ؟ ووتیان :-- ئه‌ی ئه‌با قاسم هه‌رگیز نه‌زان نه‌بوویت،^{۱۹۸} ئه‌وجا پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌مارۆی دان بۆ ماوه‌ی بیست و پێنج شه‌و هه‌تا ئه‌و که‌مارۆدان‌ه‌ جووله‌که‌کانی شه‌که‌ت کردو ترس و تۆقینی هاو‌پشته‌ ده‌لاکانیان و پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بانگی کردن که بین به‌ دهم فهرمان و برپاری یه‌وه و ملکه‌چی بن ئه‌وجا (بنی قریظه) که‌سیکیان نارد له‌ لای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که ئه‌با لوبابه‌ی کوری منزی برای عه‌مری کوری عه‌وفیان بۆ بنی‌ریت ئه‌وان هاو‌په‌یمانی ئه‌وس بوون تاوه‌کو راویزی پێ بکه‌ن ده‌رباره‌ی حاڵی خۆیان پێغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) ناردی بۆیان هه‌ر که بینیان پیاو ئافه‌رم‌تیا‌ن ده‌سته‌و دامینی بوون و ده‌ستیان به‌ گریان کرد ئه‌وه‌یش به‌زه‌می پیا‌یاندا ها‌ته‌وه ئه‌بو لوبابه‌ ده‌یزانی برپاری

^{۱۹۸} حاکم له‌ (المستدرک) (۳ / ۳۴ ، ۳۵) له‌ عاتشه‌ره‌ سخ‌رای لی‌ رازی بی-- ه‌تا‌وره‌تی به‌ له‌فرێکی هاو شێوه ده‌لیت:-- له‌سه‌ر مه‌رجی هه‌ردوو شه‌یخ سه‌حیحه‌ و نه‌وان ده‌ره‌تیا‌ن بۆ نه‌کردوه‌وه زه‌هه‌یش هاو‌رایه‌ و نیبن که‌سه‌ر له‌ (التاریخ) (۴ / ۱۱۸) ده‌لیت:-- ئهم فهرمووده‌یه‌ چه‌ند رینگه‌یه‌کی باشی ه‌یه‌ له‌ عاتشه‌و غه‌یری نه‌ویشه‌وه

پێغه مەبری خوا (ﷺ) چیه بۆیان وه مۆلهتی ئهوهشی نهبوو كه ئهو نهئینه بدرکینی پێیان وت: ئهی ئهبا لوبابه بهزای تۆ بهدهم فهرمانی موحه مەدهوه بچین ؟

وتی: به ئی به دهستی ئامازهی بۆ گهرووی کرد مه مه بهستی کوشتن بوو ئهبو لوبابه دهئیت: سوین دبه خوا هینشا له جینی خۆم نهجولا بووم زانی مکه ناپاکیم لهگهڵ خوا و پێغه مەبری خوا (ﷺ) کردوو هاشان ئهبو لوبابه بۆی دهرجوو نههاته لای پێغه مەبری خوا (ﷺ) وله مزگهوت خۆی بهستهوه به یهکێک له پایه کانهوه و وتی: لهم جینیهی خۆم ناجولیم ئاخوا لیم خۆش دهبی لهسهر ئهوهی که کردم و پهیمان به پهرومردگار ددهم که ههرگیز بی نهخه مه لای (بنی قریظه) وه وئهو جیگایه نه بینم که تیایدا ناپاکیم له خواو پێغه مەبر کرد و نهئینه کهم درکاند نیبن هیشام دهئیت: سفیانی کورپی عوبینه له ئیسماعیلی کورپی ئهبی خالیدهوه له عهبدو لای کورپی ئهبی قه تادهوه دهئیت: خوای گهوره دهربارهی ئهبو لهبابه ئهم ئایه تهی نارد هواروه (لِیَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيْثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيْثَ بَعْضُهُ عَلٰی بَعْضٍ فَيَرُكُمُ جَمِیْعًا فَيَجْعَلُهُ فِیْ جَهَنَّمَ اُولٰٓئِکَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ { ۳۷ }) (الانفال).

واته: ئهی ئهوانه ی باوهرتان هیناوه خیانهت مه کهن له ئه مانهت و سپارده کانتان که پێیان ده سپیر دریت له کاتی کهدا ئیوه دمرانن که ئه وه خیانه ته نیبن ئیسه ق دهئیت: کاتی هه والی ئه بو لوبابه به پێغه مەبری خوا (ﷺ) گه یشت ئه وه بوو ههر دیار نه مابوو که بیته وه لای پێغه مەبری خوا (ﷺ) فهرمووی: (اما انه لو كان جاءني لأستغفرت له فأما اذ قد فعل فأفعل فما أنا بالذي أطلقه من مكانه حتى يتوب الله عليه)^{۱۹۹}.

واته: ئه گهر به اتابیه بۆلای من نهوا داوای لی خوشبوونم بۆ ده کرد به لام مادهم ئه وه ی کردوو ه که کردوو یه تی له مزگهوت ماوه ته وه ئه وه منی شله جینی خۆی به ره لای ناگه م تا خوا لی خۆش ده بی نیبن ئیسه ق دهئیت: په زیدی کورپی عه بدو لای کورپی قسبط بۆی باس کردم که قبوول کردنی ته و به که ی ئه بو لوبابه له کاتی سهر له به پانی دا به زبووه بۆ پێغه مەبری خوا (ﷺ) که له مالی ئوم سه له مه دا بوو ئهم سه له مه —خوای لی رازی بی — وتی: گوئ مله

^{۱۹۹} (ابن جریری تهبری له تفسیره کهیدا (۹۷ / ۲۱) والواحی له (اسباب النزول) (۱۹۳).

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بوو بەيانى زوو پىكەنى پرسىم بەچى پى دەكەنى ئەى پىغەمبەرى
 خوا ؟ ياخوا ھەمىشە خۇش حال بىت ؟ ھەرمووى:- خوا لە ئەبو لوبابە خۇش بوو
 وتەوبەكەى وەرگرتوو وەم:- نەچم مژدەى پى بدم ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى:-
 بەلى بىرۇ ئەگەر بىتەوى دەلىت:- نوم سەلەمە - خوى لى رازى بى - لە دەرگى ژوورەكەىو
 لەو كاتەدا ھىشتا ئايەتەكانى بالاپۇشى نەھاتبوو خوارەو وتى:- ئەى ئەبو لوبابە مژدە بى
 خوا تۆبەكەى قىوول كرەويت نوم سەلەمە دەلىت:- خەلك ھەموو بەرەو روى رۇيشتن تا
 بىكەنەو وتى:- نا بەخوا ھەروا دەمىنم تا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) خوى دەست وبەندەكانم
 بكتەو بە دەستى موبارەكى نەوجا كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ نوژە بەيانى چوو بۇ
 مژگەوت دەست وبەندەكەى كرمەو،^{۲۰۰} ئىبن ھىشام دەلىت:- ئەبو لوبابە بە بەستراومى
 بۇماو شەش رۇز خوى ھىشتەو وە كاتى نوژەكاندا خىزانەكەى دەھات دەستى دەرەو
 تا نوژەكەى بكات وپاشان خوى دەبەستەو بە پاىەكەو ھەروەك ھەندى لە زاستخوازان بۇيان
 باس كرەووم ئەو ئايەتەش كە لە تەوبەكەيدا دابەزى ئەمە بوو كە پەرومردگار دەھەرمووى:
 سورەتى (التوبە) ئايەتى (۱۰۲).

واتە:- بىجگە لەوانە كەسانىكى تىرىش ھەن كە دان بە گوناھو ھەلەكانياندا دەنن و
 كرادارى چاك و كرادارى خراپىشيان تىكەل كرەوو ئەمانە نرىكە خوا تەوبەيان لى وەرگرت
 چونكە بە راستى خوا لىخۇشبوو مېھربانە ئەبو لوبابە پاش دابەزىنى ئەم ئايەتە بە
 وەرگرتى تەوبەكەى بەومفادارى بۇ ئايەكەى مايەو وبەخوا پەرسى يەو خەرىك بوو تا
 ئەو كاتەى ومفاتى بۇ ھاتە پىش وگەشت بە ھافلەى سەرھازان - خوى لى رازى بى - .

^{۲۰۰} (دالە پالگەى (مرسلە) بەيھەقى لە (الدلائل) (۱۷ / ۴) دەرى ھىناو.

۲۱۲. ﴿ دوعاکانی پیغمبەر (ﷺ) و موعجیزەی سەرکەوتن لە غەزای

خەندەقدا ﴾

پیغمبەر (ﷺ) زۆر هاواری کردو دمیاریهوه له خوای گهواره به تايبهتی له کاتی غمزاکاندا کاتیکیش موسلمانان کهوتنه حالهتیکی نارهحهتهوه بهو شیوهی خوای گهواره باسی کردووه موسلمانان چارهیان نهما نهوه نهبیت روویانکرده پیغمبەر (ﷺ) و ووتیان ئایه هیچ شتیک هیه بیلین ؟ چونکه دلهکان گهیشتونته بینه قافا پیغمبەر (ﷺ) فهرمووی:-
بهائی بلین (اللهم استر عوراتنا وامن روعاتنا).^{۲۰۱}

واته:- خوايه عهیب وکهم وکورییهکانمان دا ببۆشه وترسیشمان لهسەر لابده ههردوو پیشهوا بوخاری وموسلیم له عهبدوولای کوری نهبی نهوفا دهگیرنهوه که ووتوویهتی
پیغمبەر (ﷺ) پاراوتهوه له دژی نهحزابهکان وفهرموویهتی:- خوايه ئهی ئهو کهسهی قورئانت دابهزاندوو و بهپهله لیپرسینهوه دهکهیت شکست بهینه بهو نهحزابهانه خوايه بیانبهزینهوه و بیان لهزینه خوای گهورهش دوعای پیغمبهرمهکی قبول کردو تهفرو تونای کردن ورهشهبايهکی ساردی ناردهسهریان وترسه و بیمی خسته دلهکانیانوه وه وکو فهرموویهتی :- (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا { ۹ }) (الاحزاب)

واته:- ئهی نهوانهی ئیمان و باوهرتان هیناوه یادی نیعمهتی خوا بکهنهوه له سهرتان , مهبهست جهنگی خهندهقه که خوای گهوره فریای ئیمان داران کهوت کاتیکی سهربازانی کوفر هاتنه سهرتان ئیمهش رهشهبايهکی بههیزو سهربازانیکیان نارد سهریان که نهتان دهبینین خوای گهوره بینابوو به ههول وکۆششتان چۆن پاسهوانیتان دهکرد چۆن ئهو چاله قول ودریزهتان ههلهکهند قورتوبی - رهحهتی خوای لی بیت - دهئیت:- ئهو رهشهبايه موعجیزهیهک بوو بۆ پیغمبەر (ﷺ) چونکه نێوان ههردوولا تهنها پانایی کهنهرکه بوو

^{۲۰۱} (مسند الامام أحمد عن أبي سعيد الخدري - ۲ / ۳).

ئىتر خۇاى گەورە فرىشتەكانى ناردو مىخى چادرەكانى ھەلگەندو ئاگرەكانى كوژاننەو
ومەنجهلەكانى رشتن ئەسپەكانىشان بەيەكدا دەچوون و(الله اكبر)ى فرىشتەكانىش زىادى كرد
لە دەووروو بەرى سەربازگەكەو بە يەكتريان دەوت با خۇمان رزگار بكەين ئەوئەندە تۇقيبوون
ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) سوور بوو لە جەخت كردن لەسەر ئەوئەى ئەو ئەحزابانە لەلایەن
جەنگاومرە موسلمانەكانەو ئەبەزىئران سەرمەراى فیداكارى زۇريان بەلكو خۇاى گەورە خۇى
بەزاندى وەكو لە سورەتى ئەحزاب ئايەتى (۹)دا ھاتوو ، لە ئەبو ھورمىرەو ھاتوو كە
پىغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو:-- ھىچ خوايەك نىيە (الله) نەبىت سەربازەكانى خۇى سەربەرز
كردو بەندەى خۇى سەرخست وتەنھا خۇىشى ئەحزابەكانى شكاندو ھىچ شتىكىش نىيە لە پاش
ئەو .

٢١٤. ﴿ خۆی گەوره ڕێنمایی تاقە پیاویکی کردوو سووپای کافرەکانی پەرتەوازە کرد ئە غەزای خەندەقدا ﴾

شەویەک پێش دوا شەوی ئەحزاب خوا هیدایەتی نوعیمیی کۆری مەسعوودی دا دڵەکەیی بە
نیمان ناشنا بوو و لەو کاتە ناسکەدا نووری نیمان گەشەیی کرد نەم گەش بوونەوه نیمانیەیی لای
هیچ کەس باسی نەکرد پیاویکی پیاوانە بوو خاوەن سەلیقە بوو بەبێ دەنگی لەسەربازگەیی
ئەحزاب خۆی دزیهوه و لە بەردەم خەندەقەوه لە تاریکیی شەودا بەرەو سەربازگەیی
پیغمبەری خوا (ﷺ) کەوتە ڕێ کە ئەوه بوو پیغمبەرو هاوەڵانی لەوئ پاسەوانی خەندەق
بوون ئەوێش ئەو پەڕی ئازایەتی یە لەو تاریکە شەودا بپەرتەوه دیارە فریشتەکانی خوا چاو
دێریان کردووه موسڵمانەکان دمیگەیهننە خزمەتی پیغمبەری خوا (ﷺ) لەوئ بەنەینی پای
دەگەیهنئ کە خوا هیدایەتی داوه ودلی چۆتە سەر نیمان هێنان ئامادەییە بپێتە سەربازگی
گۆئ راپەڵی بە کەلک بۆ ئەم هەلۆیستە ناھەموارە پای گەیانە موسڵمان بووه و دمیەوئ
پیغمبەری فەرماندە فەرمانی بەسەردا بدات نوعیم وتی: ئەی پیغمبەری خوا من
موسڵمان بووم و خزمەکانیشم بەم موسڵمان بوونەمیان نەزانیهو چیت بێ خوشە فەرمانم
بەسەردا بدە پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی: تۆ تاقە پیاویکی چیت بێ دەرکێ ئەگەر توانیت
دوژمنمان لێ دوور بخەرەوه چونکە جەنگ خەلەتاندن و فرۆ فێلە لە رپوایەتیکی تردا داوا
دەکات کە پیغمبەری خوا (ﷺ) ماوهی بدات ئەگەر پێویست بوو شتانیک بێ کەوا نەبێ
ئەویش ماوهی دا بەوه ماوهی دا کە بەھەر چۆرێک بۆی رێک دەکەوئ با سوپای ئەحزاب تێک
بدات و پەرتەوازەیان بکات نوعیم بەپەلە هەستا بەرەو ناوچەیی ئەوهی قورمیزە کەوتە ڕێ کە
بە بۆنەیی هەل گەرانەوهی ئەوانەوه بارو دۆخەکە ئالۆزتر بوو نوعیم لەلای جۆولەکەیی
ئەوهی قورمیزە کەسیکی ناسراو بوو و جۆولەکە ھۆگری بوو بوون و لەسەردەمی ئەقامی دا
دۆستایەتی وتیکەلێ لەگەڵدا کرد بوون کاتیک کە نوعیمیی کۆری مەسعوود گەیشتە قەلاکانی
ئەوهی قورمیزە بەلام موسڵمان بوونی ناشکرا نەکردبوو دەستی کرد بە هەل بەستنی ئەو
فێلەیی کە بە تەمابوو سوپای ئەحزاب و جۆولەکەیی بێ تێک بدات ئەو فێلەیی کە بە راستی بووه

ھۇي تىك شكاندى ئەھزاب وسەر فراز بوونى سوپا بچۇككەھى ئىسلام نوعەيم پىي وتن ئەى نەھى قورمىزە دۇستايەتى من بۇ جولەكە بە تايىبەتى بۇ ئىۋە ھەمووتان چاك دەيزانن بەبى ئىنكارى ھەموويان پشتىگىرى قسەگەيان كردوو وتيان:- راست دمەكى بەلای ئىمەوۋە ھىچ تاوانبارىەكت نىە نوعەيم دەستى بە كارەكەى خۇى گرد كە برىتى بوو لە درووست گردنى گومان ودوو دلى لە نىوان جوولەگەو سوپاكانى ئەھزابدا تا بتوانى رىك كەوتنەكەيان تىك بىدات سەرۇكەكانى نەھى قورمىزە كۇبوونەوۋە چونكە ھەموويان دەيان ناسى متمانەيان پى دەگرد ئەویش ومھا خۇى لەقەلەم ئەدا كە پەكىكە لەوان وبە چاكى خەمىيان دەخوات بۇيە پىي وتن:- قورمىش وغە طە فان وەك ئىۋە نىن ئىۋە وولات وولاتى خۇتانە مال و سامان وژن ومندالتانى تىدايە ناتوانن بەجىي بەيلىن وبىچن بۇ شوئىتىكى تر قورمىش وغە طە فان ھاتوون لەگەل موخەممەد وھاوۋەلانى دا بجەنگن ئىۋە لە دزى موخەممەد پشتى ئەوانتات گرتوۋە ونەوان وولات وخوا خىزان وسامانيان لە شوئىتىكى ترە ئەوان وەك ئىۋە نىن چا ئەوان ئەگەر ھەليان دەست كەوت ئەوا دەستى خۇيان دەوۋەشنىن وگەر وایش نەبوو دەگەرپنەوۋە بۇ وولاتى خۇيان ونىۋە وكابرا لەم وولاتى خۇتاندا بەجى ئەھيلىن ھەروا لەسەر ترساندىيان بەردەوام بوو تاوتى:- ديارە ئىۋەش بەتەنيا چارى ئەو ناكەن واتە بەرگەى موسلمانەكان ناگرن كە زانى ترسيان لەلا درووست بووۋە وراستىشە بەرگەى سوپاي ئىسلام ناگرن نوعەيم دوا گورزى كارىگەرى وەشاندى رىي بۇ دانان ووتى:- چا ئىۋە لەگەل ئەھزاب بەبى كۇل دان لەگەل موخەممەدا ئەجەنگن ھەتا بى دەن بە زەوى دا قسەگەى نوعەيم بەراستى لەجىي خۇى دا بوو جوولەكە نەزان كارىوون خۇيان خستە ئەو گىزاۋە وە خۇ ھەتا نەيان توانى وەك پىاو بجەنە سەر قەلای ژن ومندالەكان چ جاي بجەنە سەر سەنگەرى پىاوۋەكان خۇيان خستە جەنگەوۋە بەبى مانا ئەھزابىش سوپايەكى دىندەى بى سەرۋو بەرە وھەر سەعاتىك وويستيان ئەدەن لە ئاۋزەنگى وبەرەو مالمەۋە ئەكىشىن تەنھا جوولەكەى قور بەسەر ماۋەى ھەلاتىيان نىە لەبەر ئەوۋە بە چاكى برۋايا نە قسەكانى نوعەيم ھەبوو وھەستيان گرد كە پىۋىستيان بە يارمەتى وزامن بوون ھەيە تا لە ناپاگى پارىزراۋ بن بەوۋە جوولەكە سوپاسىكى بى پايانى نوعەيميان كرد لەسەر ئەم ئامۇزگارىە دۇستانەيە وپىيان وت:- بەراستى راي چاكت دەست نىشان كرد نىتر

حېريان داک ە لىي لانەدەن نوعەيم کە ھەستى کرد وا قۇناغى يەكەمى نەخشەکەى کە بۇ
مانىنى ھاوکارى بىتەرستى وجوولەکە دای پىژابوو سەرى گرت ولە وەش بى خەم بوو کە
نەوى قورمىزە برۋايا نە قسەکانى کردوو وگومانىان لە دۆستايەتى ئەو نىە بۆيان بەپەلە
خۆى گەيانە بىنکەى ھەرماندەمىەتى گشتى سوپای ئەحزاب تا بەشەکەى تری نەخشەکەى کە
بۇ تىک دانى ئەحزاب دای پىژا بوو ئەنجام بەدات کە گەشت لە پىشەو داواى کرد لەگەل
ھەرماندەى گشتى ئەحزاب ئەبو سوفيانى کورپى ھەرب و دەستەى ئەرکانى جەنگى قورمىشى دا
کۆبىيەتەو کە دانىشتن ديارە نەيان دەزانى مۇسلمان بوو ھەوالى دانى کەبۇ کارىكى گرنگ
ھاتوو بۆلايان کە پەيوەندى بەسەلامەتى خۆيان وسوپاگانىانەو ھەپە ولەبەر نەوى کە بى
وەى بن وئابرووى سوپاگانىان نەچى خۆى ناچار زانیو وەک دۆستىک بىت ولە کارىكى گرنگ
کە پەيوەندى بە نەوى قورمىزەى ھاو پەيمانىانەو ھەپە ناگادارىان بکات بە ئەبو سوفيان وە
دەستەى ئەرکانى جەنگى قورمىشى وت:- خۇشتان ناگادارن کە مەن دۆستى ئىو و دوزمنى
موحەممەد ئەوانىش ئىنکارى ئەو قسانەيان نەکرد چونکە دەيانزانى وەک خۆيان بىت پەرستە
و پەکىکە لە پىاو نەوادارەکانى ئەحزاب کە لە ئابلووھەى مەدینە و دەست وەشاندن لە
مۇسلمانەکان دەورىكى گرنگى ھەبوو کە نوعەيم زانى قورمىش مەمانەى پى ئەکەن وەک
نامۇزگارىكى دىسوز لىيان ھاتە پىش وکەوتە باسى ئەو پىلانەى کە جوولەکە بە دەستیانەومىە
لە دزى قورمىش و غە طە ھان کە ئەننیرن بۆلايان و داواى ھەفتا پىاو لە قورمىش و غە طە ھان
دەکەن تا بە وینەى بارمە لە لایان بن و دلىان مەمانە بکاتک ە سوپای ئەحزاب دەورى مەدینە
چول ناکەن ھەتا بە تەواوى مۇسلمانەکان لە ناو بەرن جا لەلایەن خۆپەو شتىكى تری بۇ زیاد
کرد تا ھەردوولا چ جوولەکە وچ ئەحزاب مەمانەيان بەپەک نەمىنى نوعەيم بە ھەرماندەکانى
قورمىشى وت:- دەنگ و باسىکم بىستوو کە بە پىويستم زانى وەک نامۇزگارەک بۆتان پى تانى
رەبگەپەنم بەلام بلاوى مەکەنەو ووتيان :- باشە پىي وتن :- ئەزانن کە جوولەکە پەشىمانى
نەوەن کە نىوان خۆى و موحەمەدیان تىک داو و اتە:- پەیمانەکەيان شکاندوو جا ناردوو پەیمانە
بۆلاى کە نىمە پەشىمانى ئەو کارە مانىن پاشان پىيان رەگەياندوو کە نامادەن سەر لە نوئ
دەست بىخەنە ناو دەستپەو و نامادەشن لە گەلپا بن دزى سوپای ئەحزاب جا بۇ نەوى بى

سەلێنن کە راست دەکەن لەگەڵیا پێیان ووتوو: ئایە بەووە رازی دەبیت کە ئێمە لە هەردوو هۆزەگە لە قورمیش ولە غە طە فەن چەند پیاویکی ماقوولیان و مەریگەری و بیان دەینە دەست و بەدی لە ملیان پاشان ئێمە لەگەڵتا بین دژی ئەوانەیان کە ماون هەتا ریشە کەنیان بکەین ئەویش واتە: پێغەمبەری خوا (ﷺ) رەزامەندی بۆ ئەووە نواندوووە پاشان بە شیوەی نامۆژگاری نۆعەیم بە فەرماندەکانی قورمیشی وت: ئەگەر جوولەگە ناریدیان بۆ لاتان و داوای چەند پیاویکیان بە بارمە لێتان کرد تاقە پیاویکیان نەدەنێ دواي ئەووە نۆعەیم دڵ و میشتکی سەردارە قورمیشیەکانی لە گومان و دوو دلی دەر هەق بە جوولەگە پەر کرد خێرا هەستاو خۆی گەیانده لای غە طە فانی خزم و گەسی لە ناو سەربازگەیی گەورە غە طە فەن دا داوای کۆبوونەو میەکی نەهێنی لەگەڵ سەردار و فەرماندەکانیان عویەینە کۆری حیصن و طەرلەیحە کۆری خوەیلیدی ئەسەدی و حاریثی کۆری عەوفی مورپیی کرد کە لەلای کۆبوونەو پێی وتن: ئەو کۆمەلەی غە طە فەن ئێوە بنەرەت و عەشیرەت و خۆشەویست ترین کەسەن و بێرواناکەم بە تاوان بارم بزانن ووتیان: راست دەکەیت و بە لامانەو هێج تاوان باریەکت نیە ئەویش ئاگاداری کردن کە هەوائیکی گەریگی بە لاومیە و پەییوهندیشی بە سەلامەتی ئەمانەو هەمە جا پێی وتن: ئەم هەوائەم بپارێزن و بلاوی مەکەنەو ووتیان: باشە جی بە قورمیش و ت وچۆن ئاگاداری کردن کە ووریا بن و بە جوولەگە نەخەلەتین بەوانیشی گەیانده ئاگاداری کردن کە نەکەن بارمە بەدەنە دەست جوولەگە ناپاک زۆر سوپاسی نۆعەیمیان کرد لەسەر ئەو کارە و جەختیشیان لەسەر ئەووە کردموە کە خەمی نەبی تاقە پیاویکیان بە بارمە نادەنە دەست نەووە قورمیزە بەم شیوەیە نۆعەیم لە یەکەم رۆژی موسلمان بوونیدا بە ژیری و سەلیقەیی خۆی توانی داوێک بۆ ئەو سوپا مل هورە بنێتەو کە ببێتە مایەیی تێک چوونیان و سەرەنجام پاشە کەشیان لە دەوری مەدینە لە راستیدا فەرماندەیی قورمیش و غە طە فەن بایەخی تەواویان بەو دەنگ و بایەسی نۆعەیمی کۆری مەسعوددا چونکە لەو بێ گومان بوون کە دۆستیانە و بێ بەرژمەندی ئەوان ئەم قەسەیی کردوو لە هەمان کاتدا یەکجار پێی بێ تاقەت بوون ئەو شەو هەردوولا بە داخ و خەفەتێکی زۆر وە سەریان نایەو و رقی و قینیکی زۆریشیان لە نەووە قورمیزە هەلگرت دواي ئەووە کە سەرگردایەتی قورمیش و غە طە فەن بە

تەواۋىتى قەناعەتلىك بىلەن پىلانە كىردى ھەر ئىككى ئىۋارمىيە كە پۇزى جۈمىيە بۈۋى بىرپارىيان دا كە
 كۆمەلە پىياۋىكىيان لە سەرۋىك ۋەقەرماندەكانىيان بە نۆپنەرى بىنېرنە لاي نەۋى قورمىزە تا لەۋى
 جەخت لەسەر راستى ئىۋ ھەۋالەى نۈعەيىم بىكەنەۋە جا بۇ نەۋى بە شىۋىيەكى ناپراستەۋ خۇ
 لە راستى ھەۋالەكە ئاگادار بىن بەۋ نۆپنەرانەيان ۋت كە داۋ الە جۈۋلەكە بىكەن تا خۇيان ئامادە
 يىكەن تا پۇزى شەمەمە ۋاتە:- سەبەينى بە ھەمۋىيەنەۋە ھىرش بىكەنە سەر مۇسلىمانەكان نەۋە
 بۈۋ ھەر ئىۋ شەۋە بە نەينى ۋلە تارىكى دا نۆپنەرەكان گەيشتنە مەنزلگى نەۋى قورمىزە كە
 كەۋتېۋىۋنە نەۋىۋى سۈپاى مەسلىمانەكانەۋە كە گەيشتن ھەستىيان بە ساردو سېرى سەرۋىكە
 جۈۋلەكەكان كىرد بەلام ھەر جۇن بۈۋ نۆپنەرەكان بە نەۋى قورمىزە يان گەياند كە
 ۋەرمانداپەتى ھاۋبەشى سۈپاى نەحزاب نەبەۋى ھىرشىكى ناخۇفى بىكاتە سەر مۇسلىمانەكان
 ۋەك لە بىناغەدا لەسەرى پىك كەۋتۋون ۋداۋا لەۋانىش دىكرى كە ئامادىن نەۋە بۈۋ ۋوتىيان:-
 نەى نەۋى قورمىزە ئىمە نىن لە شۋىنى خۇمان دا نەۋە تا چ ۋوشترۋ چ ئىسپىمان ھەمۋىيان
 تىا جۈۋن ئىۋەش خۇتان ئامادە بىكەن ھەتا بىچىن بەگۇ موحەمەددا ۋناكۇكى نىۋانمان بېرىنەۋە
 سەرۋىكە جۈۋلەكەكان نەيان ۋۋىست راستەۋ خۇ بە ۋۋى نۆپنەرەكانى نەحزابدا ھەلچن بەۋى
 كە دىرى بېن ئىۋان ئامادىن جەنگ بىكەن ھەتا بارمەتەيان لەلا دانەنن بەلكو ھەنگاۋ بە
 ھەنگاۋ بۇى جۈۋن كە نەحزاب داۋاى بەشدارى جەنگىيان كىرد جۈۋلەكە نەۋىيان كىردە بىيانو
 ۋكە سەبەينى شەمەمەيە ۋنەۋانىش بە پىنى ئامۇزگارى دىنەكەيان لە شەمەمەدا ھىچ شىك
 بايەخى ھەبى يا نەبى نەنجام نادەن بۇيە ناتوانن لەۋ ۋۇزەدا جەنگ بىكەن داۋى نەۋە بەرە
 بەرە ھاتنە سەر باسە سەرەكىيەكە كە نەۋان ترسىيان لە دىداپە سۈپاى نەحزاب تا سەر لە ھەر
 جەنگ بەردەۋام نەبى ۋبەبى نەۋى مۇسلىمانەكان پىشەكەن بىكەن بىگەپنەۋە بۇ ۋولاتى خۇيان
 ۋنەۋى قورمىزە بە تەنبا لەبەردەم سۈپاى مۇسلىمانەكان دا بەجى بېلن نەۋە بۈۋ راستەۋ خۇ
 بە نۆپنەرەكانى نەحزابىيان ۋت:- لەگەل نەۋەشدا ئىمە جەنگتان لەگەل ئاكەپىن دۇى
 موحەمەد ھەتا چەند پىياۋىكتان بە بارمەتە لە لامان دانەنن تا دىلمان مەمانە بىكات بۇ نەۋى
 موحەمەد بىدەپن بە زەۋى دا چۈنكە ئىمە دىترسىن كە نەگەر جەنگ ناپەحەتى كىردى
 ۋگۇشتار نارمەت بۈۋ بۇتان پىشمان تى بىكەن ۋبىگەپنەۋە بۇ ۋولاتى خۇتان ۋنەمە ۋگابرا لەم

وولاته ماندا بهجى بهيلين وئەو کاتە ئىمەش چارى ئەو ناکەين کاتيک که نوينه رانى ئەحزاب ئەمەيان لە دەم سەرۆکە جوولەکەکان بىست بە بى وەلام دانەو گەرانەو بۆ بىکەى فەرماندەيتى گشتى و وەلامى قورمىزە يان بۆ باس کردن بەمە هيج گومانىک لە دلى قورمىش و غە طە فان دا دەر هەق بە نوعەيمى کورپى مەسعوود نەماو برۆيان کرد که ئەو جوولەکانە نيازى خراپيان کردوو وراستە ئەو بارمتانەيان بۆ ئەو ئەوين که بيان دمنە دەست پىڤه مېرى خوا (ﷺ) تا ئەویش تۆلەى خۆى بە کوشتنى ئەوانە بکاتەو تا بەم کارە لە جوولەگەش خۆش بىي دەر هەق بە پەيمان شکاندنەيان فەرماندەکانى ئەحزاب هەموو بەيەک دىنگ بە يەکتريان وت:- بەخوا ئەوەى که نوعەيمى کورپى مەسعوود بۆى باس کردن راست بوو بەمە هەموويان هاتنە سەر ئەو رايە که جوولەکە ناپاکيان کردوو و بىي گومان ئەگەر بارمتەيان بدەنئى تەسليميان دەکەن هەر هەموو خۆيان ئەخواردەو بۆ ناپاکى جوولەکە بۆيە بەپەلە لە کۆمەلەيکى تر پياويان زەوانەى لای جوولەکە کرد تا پييان رابگەيەنن که بارمتە لە لايان دانانين وداوای ئەوەش ئەکەن که بەپيى رپک گەوتنى هەردوولا پیکەو هيرش بکەنە سەر مۆسلمانەکان بۆ چارى دووهم نوينه رى ئەحزاب خۆيان گەياندە مەنزلى قورمىزە وبە ناوای فەرماندايەتى پييان رابگەياندن که تاقە پياوئىکيان بە شيوەى بارمتە بە دەستەو نادەن چونکە ئەمە بى متمانەيى يە بە فەرماندايەتى ئەحزاب جا ئەگەر جەنگيان دەوئ با دەرچن وبەشدارى جەنگ بکەن که گەورە جوولەکەکان ئەم وەلامەيان لە فەرماندەى ئەحزابەو وەرگرت هيج گومانىکيان بەلاو نەما که نوعەيمى کورپى مەسعوود راستى کردوو دەربارەى قورمىش و غە طە فان ئەو بوو بە يەکتريان ئەوت:- ئەوەى که نوعەيمى کورپى مەسعوود بۆى باس کردن راست بوو ئەو خەلکە ئەيانەوئ ئيوە جەنگ بکە نجا ئەگەر هەليان دەست کەوت ئەوا ئەى قۆز نەو و ئەگەر وایش نەبوو ئەوا پشت هەل ئەکەن و ئەگەر پىڤه بۆ وولاتى خۆيان و دەست بەردارى ئيوە ئەبەن لە بەردەم کابردا دواى ئەم بۆچوونە قورمىزەش نيردراويان نارد بۆلای سەرکردايەتى ئەحزاب و پييان رابگەياندن که جوولەکە بە هيج شيوەيەک بەشدارى جەنگى دزى مۆسلمانەکان ناکەن هەتا بارمتەيان لە لەلا دانەنرپت بۆ ئەوەى دلپان پەر لە متمانە بىي که بەتەنيا بە جپيان ناهيلن ديارە فەرماندايەتى ئەحزاب بۆ چارىکى تر داواکارى

جوولەگەیان دایە دواوە کە باریتە دانانین سەرۆکی جوولەگەکی نەوێ نە ضییر حویەیی کۆری نە ختە ب کە لە بنەرمتدا ناگرەکە نەو هەلی گیرساند ئەم عەرمانەکی بۆ ئەو کۆکردووە موسلمانان ریشەگەن بگەن کە سەرنجی بارو دۆخەگەکی دا نەبینی وا خەریکە ریشەگەکی نەبیتەو بە خوری بۆیە هەوڵی دا نەهێلێ بەینیان لەگەڵ نەوێ قورمیزدا تێک بجێ ئەو بوو چوو بۆلای نەوێ قورمیزو هەوڵی لەگەڵ دان هەتا قەناعەتیان پێ بکا بۆ هێرش کردنە سەر موسلمانەکان بەلام بێ سوود بوو چونکە جوولەگە لەسەر بیانووی خۆیان سوور بوون کە ئەبێ حەفتا پیاوی باریتە بدریتە دەستیان تا لە خۆیان بێ خەم بن بەم شیوەیە نەخشەگەکی نوعەیمی کۆری مەسعود سەری گرت وناکۆکی کەوتە نیوان جوولەگەکی قورمیزە و نەحزابەو و ئەمەش ئاسوودمیەک بوو بۆ موسلمانەکان ئیمامی بەیھەقی لە کتیبی (الدلائل) دا ئەوێ گێراوەتەو کە کاتی نیوانی جوولەگەو نەحزاب تێک چوو و باریتەیان نەدایە دەست جوولەگەکی نەوێ قورمیزە پەيوەندیان بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) کرد تا لەگەڵیان دا رێک بگەون بەو مەرجەکی ئەویش رێگابدا جوولەگەکانی نەوێ نەضیریان بگەرێنەو بۆ مەدینە کەچی ئەم داواکاری یە لەلایەن پێغەمبەری خواوە درایە دواوە.

۲۰۲

۲۱۵. جوولەکەى بەنو قورە یظه پابەند نەبوون بە نامۆزگاریەکەى ئیبن

هەیبان ﴿﴾

لە کاتی گەمارۆدانى جوولەکەکانى بەنو قورەىظه سێ کەس مەسلمان بوون لە جوولەکەکانى بەنى (هەدل) وهاتنه خواروهو بۆ خزمەتى پێغمبەرى خوا (ﷺ) و موسلمان بوونى خۆيان راگەياندا و بهوهش خوێن و مال و مولك و كەسو كارى خۆيان و خێزان و منداڵەكانيان پاراست لە تياچوون ئیبن ئىسحاق دەلێت: - لەو کاتەدا ئە علبە وئوسەيدى كۆرى سەعیه و وئەسەدى كۆرى عوبەيد لە كەسانێك بوون لەبەنى (هەدل) ولە بەنى قورەىظه نەبوون وە نەدەچوونەوه سەر بەنى نەضریش رشتەى باوكيان لە سەر ووى ئەوانەوه بوو ئەوان لە كۆرانى مامیان بوون هەر لەو شەودا موسلمان بوون چیرۆكى موسلمان بوونيان بە درێژى لە گێرپانەوهیهكى تردا لە عاصمى كۆرى عەمرهوه ئەویش لە پیاویكى پیری بەنى قورەىظه وە دەگێرپتەوه دەلێت: - لەو کاتەدا ئە علبە وئوسەيدى كۆرى سەعید وئەسەدى كۆرى عوبەيد لە كەسانێك بوون لە بەنى (هەدل) ولە بەنى قورەىظه نەبوون وە نەدەچوونەوه سەر بەنى نەضریش رشتەى باوكيان لە سەر ووى ئەوانەوه بوو ئەوان لە كۆرانى مامیان بوون هەر لەو شەودا موسلمان بوون چیرۆكى موسلمان بوونيان بە درێژى لە گێرپانەوهیهكى تردا لە عاصمى كۆرى عەمرهوه ئەویش لە پیاویكى پیری بەنى قورەىظه وە دەگێرپتەوه دەلێت: - پیاویك لە جوولەکەکانى خەلکی شام کە پێیان دەوت (ئیبن هەیبان) هاتە لامان بێش هاتنى ئىسلام بە چەند سالى كە لە ناوماندا مایهوه وهللأهى هیچ كەسێكمان نەدەیبوو پێنج فەرەزى نوێز لە ئەو رێك و بێكتر ئەنجام بدات دواى ئەوهى جیگیر بوو لە لامان ئێمە دوو چارى بۆ بارانى و وشكە سالى بووین ووتمان پێى ئیبن هەیبان هەستە نوێزى باران بارینمان بۆ بکە ئەویش لەوه لāmدا وتى: - وهللأهى كارى وا ناکەم هەتا زمکات لە مالهكانتان دەرئەكەن وە لەبەر دەستى مندا داينەنێن ووتيان: - چەندە وتى: - بۆ هەموو كەسێك يەك پێوانە خورما و مشتێك جۆ پیرە مێردەگە دەئێ: - ئێمە زەكاتەكەمان لى دەرکرد ئەویش ئێمەى بڕدە دەرەوه بۆ گەرمەسێرێكى خۆمان لەو دەرەستە نوێزە بارانەى بۆ كردين وهللأهى ئەو هێشتا لە گۆر و دانیشتنەكەمان هەلئەستا بوو كە بۆ نوێز خوێننخمان و مستابوون لەو کاتەدا پەلە هەورى پەرتەوازه كۆبوونەوهو بوو بە باران و بە هۆى ئەوهوه بارانمان بۆ بارى وتیر ئاو بووین ئەوهى چەندین جار دووپات دەکردەوه نەجاریك ونە دوان ونە سیان هەتاكو گەشتە سەرە

مەرگ کاتیک زانی دەمریت وتی: ئەو کۆمەلەو جۆولەکەکان بە بۆچوونی ئێو ج شتیک منی لە خاکیک پر دارو درخت وشینایی وەدەرناو بۆ خاکیک پر لە برسیەتی ونەهامەتی ؟ دەلیت: ووتمان: خوا زانترە وتی: من ھاتووم بۆ ئەو وولاتە لە چاومروانی ھاتنی پێغەمبەریکدا بووم کە سەردەمی ھاتنی نزیک بۆتەو ئەو وولاتە ئێمە کە کۆچی بۆ دھکات من تکام وا بوو پەوانە بکریت وشوینی بکەوم بەلام کاتی ھاتنی لە ئێو نزیکە ئەو کۆمەلە جۆولەکەکان با ھیچ کەسێک پێش ئێو نەکەوێت لە شوێن کەوتن وچوون بەدەم بەنگەوازەکەپەو ئەو دەنێردریت کوشتار و دەستکەوتی جەنگی بۆ حەلال دەبیت تەنانەت ژن و مندالیش بۆ ھەر کەسێک کە دزایەتی بکات و پێچەوانە ئێو بجوێتەو بە ئەو شتانە نەبەرێگر لەبەردەمتان لەوێ کە بگە نەبە خزمەتی کاتیک پێغەمبەری خوا (ﷺ) پەوانە کراو ھات بۆ گەمارۆی بەنی قورەیطە ئەوانە گەنج بوون وە تازە پێدەگەشتن لە گێرپانەومیەکی تردا کاتیک ئەو شەو ھات کە بۆ بەیانیکە بەنی قورەیطە فەتخ کرا وخۆیان دا بە دەستەو ئەو سێ کەسە ئەعلەبە کۆری سوعنە وئوسەیدی برای وئەسەدی کۆری عوبەید بە جۆولەکەکانیان وت: ئەو کۆمەلەو جۆولەکە ئەو بەنی قورەیطە وەللاھی ئەو ئەو پێغەمبەرمە (ﷺ) کە ئێین ھەبیا ئێوێ ل ناگادار کرد بوووە وپاسپارد بوون کە شوینی بکەون ئێوێ لە خوا بترسن شوینی بکەون بەلام جۆولەکەکان گۆیان پێنەدان و سەرپێچیان کردن و ووتیان: ئەو ئەو کەسە نیە ووتیان: وەللاھی ئەو خۆیەتی بە نیشانەکانی دیارە کە ئەو ئەوان دابەزین و موسلمان بوونی خۆیان ڕاگەیاندا و سەرو مال و موک و خیزان و مندالی خۆیان پاراست دەلیت: مال و سامانیان لە ناو قەلاکەدا ماوو لەگەڵ جۆولەکەکان کاتیک فەتخ کرا ھەموویان بۆ گەڕانەو و دایانەو پێیان.

۲۰۳

۲۰۳ أخرجه أبو نعيم (الدلائل) (۴۲) و ابن سعد (الطبقات) (۱/۱۶۰) و ابن هشام (۱/۲۱۳) والبيهقي (الكبرى) (۱۱۳/۹) وفي الدلائل (۴/۳۱، ۳۲) و ابن عبد البر (الد) ص ۲۰۴ / ۲۰۵ وقال حافظ في (الاصابة) (۱/۳۳) أخرجه: ابن السكن باسناد قوي وقال الشيخ الالباني في صحيح (لسيرة) ص: ۶۱ اسناده صحيح

۲۱۶. ﴿ پێغه مبهری خوا (ﷺ) حوکمیکی توندی دهرکرد له بارهی

هه لگه راوه کانی عوکه ل و عورهینه ﴾

له مانگی شه ووالی سانی شه شه می کۆچی دا هه شت پیاوی عوکه ل و عورهینه (عورهینه) شوینی که له وولاتی فه زاره له نه جد هاتنه مه دینه و موسلمان بوونی خۆیان راگه یاند به ماومیه کی کهم ناو هه وای مه دینه یان پێ نه که وت ونه خۆش که وتن بۆ ئه مه پێغه مبهری خوا (ﷺ) فرمانی دا بېرێن بۆ ناوچه ی (جدر) له لای (قباء) وه که نزیکي چپای عیره وشهش میل له مه دینه وه دووره تا له وێ شیري نه و ووشترانه یان دهرخوارد بدری که له وێ به خێو دهرکران و ناوچه یه کی سازگاریش بوو که له و شوینه دا به فه رمانی پێغه مبهری خوا (ﷺ) کۆمه لیک ووشتر له و شوینه دا بۆ شیردان راگیرا بوون تا دهرخواردی میوان ونوینه ران بدری دهستی یارمه تیش بۆ هه ژاران و لاوازان درێژ بکری ت نه و میوانانه ماومیه ک له وێ مانه وه له لایه که وه هه وای سازگارو له لایه کیشه وه خواردنه وای شیري ووشتره کان بوونه هۆی چاک بوونه وه وه له و بوونیان نه وانه له به رامبه ر ئه م خزمه ته دا نامه ردیان لی وهشایه وه هه ستان نه و ووشترانه ی که به شیره که یان فه له و بوو بوون دایاننه به رو وویستیان بیان دزن و بیان به نه وه بۆ وولاتی خۆیان که یه ساری به نده ی پێغه مبهری خوا (ﷺ) له مه ناگادار بوو یه ساری نه وویی به نده ی نازاد کراوی پێغه مبهری خوا بووه (ﷺ) که پێغه مبهری خوا (ﷺ) سه رنجی یه سار نه که ری ت به جوانی نوێژ به جی ده هی نی نازادی ده کات و نه ی نی ری بۆ سه روکاری نه و ووشترانه ی که بۆ شیردان راگیرا بوون جا یه سار له گه ل چه ند که سیکی که مدا که وتنه دوا ی نه و هه لگه راوانه له نا ین هه تا ووشتره کان یان لی سېننه وه که گه یشتنه لایان ده ستیان دایه کوشتار ویه ساریان شه هید کرد وده ست و پێیان بېی ودرکیان چه قاند به زمان وه هردوو چاوی دا که ئه م دمنگ و باسه گه یشته لای پێغه مبهری خوا (ﷺ) بیست نه سپ سواری له هاوه لاتی هه لبژارد وه فرماندایه تی دانه ده ست که رزی کوری جابیری فه هری وه رمانی دا بکه ونه دوا ی عه وره ی نیه کان و بیان گرن دوا ی نار دنیان دوو عاشی له و نامه ردانه کردو فه رمووی: (اللهم اعم علیهم الطریق واجعلها علیهم اضیق من مسک)

واته: خوايه رێيان لێ وون بکهیت ههرواش بوو خوا رێی لێ وون کردن و سهریه
موسلمانهکه به پهله رۆشتن وهریایان کهوتن و دهوریان لێ دان و دهست و پهلیان بهستن
وهینا پاننهوه بۆ مەدینه ئەو تەمە کەبە حەرامانەیان بردنە خزمەتی پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ) تا
بریاریان بۆ دەرێکات دواى لێ کۆڵینهوه دەرکهوت که تاوان بارن بۆیه پێغه مێردا ﷺ خوا (ﷺ)
حوکمیکی توندی بۆ دەرکردن تا ببێه پەندو نامۆژگاری بۆ هه موو ئەمە که به حەرامیکی نامەرد
فەرمانی دا دەست و پێیان بپردرێت و چاویان دەر بهێندرێت یان چاویان به بزمەر بته قێندرێت
چونکه ئەوان به دێک چاوی پهساری شوانیان تهقاند بوو پاشان فری درانه سەر ناوچه
بهرداویهکه و داوی ناویان ئەکرد هیچ کەس پێی نه نهاندان ههتا مردن ئەم دەست و پێی برین
و چاو کوێر کردنه به (تمثیل) نازمێرددری چونکه ئەوانه:.

په کهم: - دزی

دووهم: - گوشتن

سێیهم: - (تمثیل) کردن به پهسار

چوارهم: - دواى موسلمان بوون کافر بوونهوه

پێنجهم: - دژا بهتی گردنی خواو پێغه مێردا ﷺ ئەنجام داوه دەست و پێیان له سەر دزی و جهردهمی
براون و گوشتن و چاو دهرهینانیشان له تۆلهی گوشتن و چاو دهرهینان دا ئێین سهعد دهلیت: -
بۆ ئەمه خواى گهوره ئەم نایه تهى ناردە خوارهوه (إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا
مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ { ۳۳ }) (المائده).

واته: - بێگومان پاداشتی ئەوانهى که دهجهنگین و دوژمنایهتی خواو پێغه مێردا ﷺ دهکهن
و به گهرمی ههول دهن بۆ بلاو کردنه وهی فهسادو بهدرهوشتی له زهویدا ههر ئەوهیه
ئهوانه پان که خهڵکیان گوشتوو ده بێت بکوژرێن ئەوانهش که خهڵکیان گوشتوو
و جهردهشیان کردوو ده بێت له خاچ بدرێن ئەوانه پان تهنها جهردهمی دهکهن دهست
و هاچێکیان به پێچهوانهوه بپردرێت ئەوانه پان که مهترسیان لێ دهکریت ئەوه دوور بخهینهوه
له وولات ئەو سزایه خهجالهتی و سهر شوپیه بۆیان له دونیادا له قیامهتیشدا سزای سهخت
و گهوره پان بۆ ههیه - - - - - ۲۰۴

۲۱۷. ﴿نەخشەكەى عەبدوللای كۆرى عەتىك وھاوئەكانى دژى ئەبورافىع﴾

سەرى گرت ﴿﴾

سەلامى كۆرى ئەبو لەھوقەيق لە جوولەكەى نەوئەى نە ضىر بوو دواى ئەو پىلانەى كە جوولەكە وويستيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بكوژن لە مەدىنە دەركران وخۆيان گەياندە خەيبەر ئەم جوولەكەى يەككە بوو لە پىلان گىران لە خەيبەرىش بۇ خۆيان دانەنىشتن خەرىكى ئازاوە نەوئە بوون چەند سەر زلېكيان كەوتنە پىلان گىران بۇ لە ناو بردنى موسلمانەكان نەوئە بوو قورمىش و غە طە فانيان ھەل نان تا دەھەزار جەنگاوردى قورمىش و غە طە فان بھىننە سەر مەدىنە بۇ جەنگى ئەحزاب وسەرەنجام خواى گەورە موسلمانانى لە دەستيان دەرېاز كرد سەلام خۆى گەياندەو خەيبەر وپەيوەندى لەگەل سەرۆكى ھۆزە بت پەرسەكان بەست بەو نیازەى لە دژى موسلمانەكان ھەليان بنى تا جەنگىكى ترى وەك جەنگى ئەحزاب بەرپا بکەنەو بۇ ئەمە پىويست بوو موسلمانان لە كۆلى خۆيانى بکەنەو پىنج پياو لە خەزرجىيەكان خۆيان ئامادەكردىو ئەوئەى پادشاى خەيبەر بكوژن پياوھەكانىش برىتى بوون لە :-

۱ – عەبدوللای كۆرى عەتىك.

۲ – مەسوودى كۆرى سىنانى ئەسلەمى.

۳ – عەبدوللای كۆرى ئونەيسى جوهەينى.

۴ – حارىثى كۆرى رھبەى ئەبو قەتادەى ئەنصارى.

۵ – خوزاعى كۆرى ئەسوود.

ئەم پىنجىنە دواى راوئىزكردن لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بەرھەو خەيبەر كەوتنە رى و عەبدوللای كۆرى عەتىك ئەمىريان بوو تا كاريان لى تىك نەجى پىش دەرچوونيان لەلایەن پىغەمبەرى غوا: (ﷺ) ئامۆژگارى كران كە نە مندال و نە ئافرىت نەكوژن و دەست درىزيان

نەكەنە سەر ئەوۈش لە مانگى رەمەزانى سائى شەشەمى كۆچى دا بوو دواى چەند رۇژنىك ھەر بېنجىان گەشتنە خەيبەر (خەيبەر) بازارىكى گەورە بوو بۇ كرىن وەرۇشتى كەل وپەلى بېويست بە تايبەت خۇراك وەك خورماو گەنم وچۇ وگەنمە شامى بۆيە غەرمەكانى ئەو دەورووبەرە بە ئاسانى ھات وچۇيان نەكرد بەلام بېنج پالەوانە خەزرەجىيەكە ئەوميان بى نەنەكرا چونكە ئەوۈى نە ضىر چەند مانگىك بوو لە مەدىنە دەرگرا بوون ويەك بە يەكى ئەوس وخەزرەجىيان ئەناسى ھەتا دەنگيان ئەناسىن لە بەر ئەوۈى ھەر بە مندائى بېكەوہ ژيا بوون ونەگەر بيان دىيانايە ئەيان گرتن ونەيان كوشتن چونكە مۇسلمانانى مەدىنە لەگەل خەيبەردا ناكۆك بوون بەلام شتىك كارى بۇ ئاسان كردن كە ئەويش ئەوہ بوو غەبدوللاى كورى عەتتىكى ئەمىريان شارمزاى لە زمانى جوولەكەدا ھەبوو بۆيە ھاوہلەكانى ھەشار دان وخۇى تىكەلئى ھەندى جوولەكە بوو وتوانى بە زمانى خۇيان بيان دۆلئى بۇ ئەوۈى زانىارى بېويست دەربارەى ئەبو را فەيغ سەلامى كورى ئەبو لحوقەيق وەر بگىرئ ئەمەش بۇ ئاسان كردنى كوشتنى دواى ئەوۈى نەخشەيان بۇ خۇيان دانا چۆنىەتى كوشتنى ئەبو را فەيغ لە رېوايەتەكەى بوخارىدا ئاوا باس كراوہ:- كاتتىك كە مۇسلمانەكان نەگەنە خەيبەر غەبدوللاى كورى عەتتىكى ئەمىريان فەرمانيان بەسەردا ئەدا ئەوان لەجىي خۇيان دا بىئىننەوہ تا خۇى بچئ ھەوال بزانى كە وتى:- لە شوئنى خۇتان دا دابنىش تا سەير بكام غەبدوللاى كورى عەتىك دەلئيت:- ھەولم دا بچمە ناو قەلەكەوہ ئەوہ بوو گوئ درىژىكيان وون بوو بوو وبە شۆلەيەكەوہ لە قەلە دەرچوو بوون وبە دواى دا ئەگەرەن منىش ترسام بىم ناسن بۆيە سەرو قاچم داپۇشين ھەرۈەك دەست بە ناو بگەيەنم پاشان دەرگاوانەكە بانگى كرد بەر لەوۈى دەرگاگە داخەم كئ دىتە ژوورەوہ با بىت لە رېوايەتىك دا بانگ لە غەبدوللاى كورى عەتىك ئەكات ئەى بەندەى خوا ئەگەر ئەتەوئ بىتە ژوورەوہ وەرە ئەمەوئ دەرگاگە داخەم ئەلئيت:- چوومە ناو قەلەكەوہ كە خەلگەكە چوونە ژوورەوہ دەرگاگە داخراو كىلەگانىيان بە كۆلە كەپەكەوہ ھەل واسىن منىش لە شوئنى بەستەوۈى گوئ درىژنىك دا لە نزيك دەرگاى قەلەكەدا خۇم ھەشاردا ئەبو رافىعەيش لە بالا خانەيەكى دا ميوانى ھەبوون لە لاي ئەو نانئ ئىوارمىيان خوارد وبە قەسەكردنەوہ بەشىكى شەو رۇيشت پاشان گەرەنەوہ مائى خۇيان كە دەنگە دەنگ

نەماو جەم و جۆلەم نەئەبیست هەستام بۆ کلیلەکان و دام گرتن و دەرگای قەلەکم کردەمو و وتم:-
 ئەگەر پێیان زانییم لەسەر خۆ بۆی دەر ئەجم دەئێت:- دواى ئەوە چووم دەرگای ژوورەکانیانە
 لە دەرەو لەسەریان داخست و هەرچی دەرگایەکم ئەکردەو لە ناوێوە لەسەر خۆم
 دانەخستەو وتم:- ئەگەر پێشم بزانی ئەوان ناگەنە لام من ئەو ئەکوژم گەیشتمە لای ئەبو را
 فیع ئەبینم وا لە ژوورێکی تاریک دا لە ناو خاوی خیزانی دا ونەم ئەزانی لەج شوینیکی
 ژوورەکەدا یە وتم:- ئەبو رافیع وتی:- ئەوە کییە ؟ دەئێت:- بەرەو دەرگەکە خۆم هەلداو بە
 شمشیر دام گرتەو و سەریشم سوڕنەما لێدانی شمشیرەکم هیچی پێ نەکرد هاواری لێ بەرز
 بوویەو و منیش لە ژوورەکە چوومە دەرەو بەلام دوور نەکەوتمەو کاتیکی کە خاومنی (
 السيرة الحلبية) راپۆیەتەکەى بوخاری نەقل دەکات دەئێت:- ژنەکەى ئەبو رافیع بە میردەمکەى
 ئەئێت:- ئەوە دەرنگى عەبدوڵلای کوپى عەتیکە میردەمکەى پێی ئەئێت:- دایکت رۆلە رۆت بۆ
 بکات عەبدوڵلای کوپى عەتیک لە کوێ یە ؟ لەبەر ئەوەى ئەوەى نە ضییر و هۆزى خەزەرەج
 دۆست و هاوڕەیمەن بوون تیکەلێان هەبوو و یەکتریان ناسیو بەشێوەکەى فریای بکەوم هاتە
 لای و دەرنگى خۆم گۆزى و بە عیبرى پێم وت:- ئەوە چیتە ؟ وتی:- دایکت تیا جێت پیاویک
 هاتە ژوورەو بە شمشیر لێی دام ئەئێت:- جارێکی تر بۆی چوومەو و بە شمشیر لێم دایەو
 بەلام هیچی پێ نەکرد هاواری لێ بەرز بوویەو و کەس و کاری بەخەبەر هاتن بەشیوەى فریا
 گوزار هاتە بە دەمیەو و دەرنگى خۆم گۆزى ئەبینم کەوتوو بە پشت دەئێت:- منیش
 شمشیرەکم خستە سەر و ورگی و خۆم دا بەسەرى دا هەتا قەرچەى ئێسقانەکانم بیست دواى
 ئەوەى کە شمشیرەکە لە پشتیەو دەر ئەچێ ئێتر زانییم کۆشتوو ئەئێت:- هاتم یەک بە یەک
 دەرگاکانم کردنەو و بەسەر سامیەو هاتە دەرەو هەتا گەیشتمە لای پەیزەکە و ئەم ویست
 بێمە خوارەو بەسەریەو کەوتمە خوارەو پێم دەرچوو خیرا بەستم و بە شەلە شەل هاتەو
 لای هاوێلەکانم وتم :- دەرچن مژدە بدن بە پێغمبەرى خوا (ﷺ) من لێرە ناجولێم هەتا
 دەرنگى ئافەرەتى شیوەن کەر ببیستم کە کەئەشیری بەر بەیان خویندى شیوەن کەر لەسەر
 شووراکە و هەستاو هەوالی مردنی ئەبو رافییى گەورە بازەرگانی ئەهلی حەجازی دا بە خەلکەکە
 دەئێت:- ئێتر منیش فریای هاوێلەکانم کەوتم و بەر لەوەى کە بچنە خزمەتى پێغمبەرى خوا

(ﷺ) مژدەم دایە ویۆم باس کرد فەرمووی: ئادەدی قاجت درێژ بکە کە درێژم کرد دەستی پیا هینا هەر وەک هەرگیز نازاری نەبووبی .

بوخاری ئەئیت: زوھەوی ووتووێھتی ھاتنەوێ خزمەتی پێغمەبەری خوا (ﷺ) کە لەسەر مینبەر بوو و فەرمووی: (أفلحت الرجوه) عەبدوللای کۆری عەتیکیش وتی: دەم وچاوی خۆت گەشاوێ بێ ئەو پێغمەبیەری خوا فەرمووی: (أفکتّموه ؟) نایە دەستان لێ وماند ؟ ووتیان :- بەئێ فەرمووی: (ناولني السيف) کە شمشیرەکی لە کێلان دەرھینا فەرمووی: (أجل هذا طعامه في زباب السيف) واتە: بەئێ ئەو خواردنەگەپەتی بە دەمی شمشیرەگەپەوێ دواي ئەوێ کە پێنج مۆسڵمانەکە ئەبوو را فەعیان گوشت و جۆولەکە ھەواڵەگەیان زانی کە مۆسڵمانان لە مەدینەوێ ھاتوون و گوشتووێانە بە تەبەت ھاوسەرەکی ھاواری کرد ئەو پیاوێ عەبدوللای کۆری عەتیک بوو و دەنگی ناسیوتمەوێ جۆولەکە ھەوێان دا ئەوانە بگرن یان بیان کۆژن ئەوێ بوو بەسەرگردایەتی حاریث ئەبو زەینەب پێش بەرمبەیان سێ ھەزار جۆولەکە بلایەیان لێ کردو بەدواي بکۆژانی ئەبوو را فەعی دا گەران بەلام بێ ھوو دەبوو نەیان دۆزینەوێ چونکە بە چاکی خۆیان شارد بۆوێ ھەتا ئەئیت دوو رۆژ خۆیان حەشار داوێ ئەوسا بەرمو مەدینە کەوتوونەتەری.^{٢٠٥}

^{٢٠٥} (ژانی نازیمان - ﷺ - بەرگی دووێم لاپەرە - ٢٢٩ - ٢٣٦).

۲۱۸. له حوده یبیه دا موعجیزه یه کی گه وری پێغه مبهری خوا (ﷺ)

دهرکه وت

له کاتی بار خستنی موسلمانان دا له حوده یبیه موسلمانان ههر هه موویان موعجیزه یه کی روون وناشکریان به پێغه مبهری خواوه (ﷺ) بینی نه وه بوو له سه ر بیرک خستیان که ناویکی زۆر که می تیدا بوو هاوه لان که وتنه پیش برکێ که ههر که سه نه یو یست خۆی ناو بخواته وه وولاغه که شێ ناو بدات سه یریان کرد ناوه که په کجار که مه که به شی چهند که سیکێ که میش ناکات چ جای نه وان که هه زارو چوار سه د که س بوون وزۆر به شییان ولاغیان پێ بوو نه بو موسلمانان کان ماومیه ک له حوده یبیه به مابانه وه بۆیه سه رنجیان دا حال وگوزمرانی خۆیان وولاغه کانیان په کجار سه خت نه بیت و به بێ ناو ناژین وله و نزیکانه ش دا ناویان ده ست ناکه وی چونکه له ههر شوینیکیش ناوه به بێ قوره پیش ده ستی به سه ردا گرتووه وناهیان که لکی لی و مریگرن که هاوه لان هیچ چاره یه کیان بۆ په یدا کردنی ناو له به رده مدا نه مایه وه ها ته خزمه تی پێغه مبهری خوا (ﷺ) و دادی بێ ناویان کرد نه ویش په نای برده به ر بارمگای خۆای که و ره وپاشان فه رمانی به سه ر په کی له هاوه لانی دا تا به جیته ناو بیره که م ناوه که وه و نه و تیره ی پیادا به جقه ئینی که به ده ستی موباره کی خۆی پێی دا نه و هاوه له ناوی ناحیه ی کورێ نه عجه م بوو جا ناحیه ی کورێ نه عجه م نه ی وت: که دادی که م ناوی برایه خزمه تی پێغه مبهری خوا (ﷺ) بانگی کردم وله تیر دانه که ی دا تیرکی دهر هینا و دای پیم و داوای دۆلکه یه ک له ناوی بیره که ی کرد که بۆم هینا ده ست نوێزی پێ گرت و ناوی له ده می رادا و کردیه وه ناو دۆلکه که وخه لکه که ش گهرما زۆری بوو هینا بوون و نه نها په ک بیریش هه بوو وبت په رسته کان زوو گه یشتبوونه به لده و ده ستیان به سه ر ناوه گانی دا گرتبوو فه رمووی: (انزل بالماء فصبه في البئر وأثر ماءها بالسهم) فه رمووی: دابه زه ناو بیره که وه و نه م ناوه بکه ره وه ناو بیره که و تیره که ش به بیره که دا به جقه ئینه نه ئیت: منیش چووم وهام کرد ده ی به و خوایه ی که نه وی به هه ق ره وانه کردووه نه ها تبوو مه دهره وه هه تا ناو خه ریک بوو دام پۆشی به وینه ی قابله مه هه ل چوو هه تا پر له ناو بوو ناوگه یشته لیوی بیره که وله فه راغیا به ده ست

ناويان دهر نه هيتا ههتا دوايه كيان تير ناو بوون كاتيك كه نه موعجيزميه رووى دا ههموو سوپاي ئيسلام به چاوى خويان بينيان وبه هيچ كهس ئينكارى نه نه كرا ههتا مونا فقهه كان وهك كورپى ئوبه ي وجهددى كورپى قهيس به چاوى خويان نه مه يان بينى وهه ندى له خزم ونزيكانيان كه وتنه گله يى ولومه ي عه بدوللاى كورپى ئوبه ي كه واز له پى چه وت وجه وئى نيفاق ناهيتى يه كى له وانه ي كه لومه ي كورپى ئوبه ي كرد نه وسى كورپى خهولى خه زهرجى بوو كه له هۆزه كه ي عه بدوللاى كورپى ئوبه ي بوو كه تاكه ي قه ناعه ت به راست گۆي پيغه مبهرى خوا (ﷺ) ناكات؟ به لام عه بدوللا خوى ناسا به بى نيمانانه وهلامى دايموه وهوس لى تووره بوو نه لىت:- شتى وههام ديوه نه وسيش نه لىت:- خوا خۆت وراو بو جونت ناشيرين كات نه م مله جه ربه ي عه بدوللا گه يشته وه لاي پيغه مبهرى خوا (ﷺ) جا كه عه بدوللا هات بو دانيشتن له خزمه تى پيغه مبهرى خوا (ﷺ) پى قهرموو:- (أي أبا الحباب أين رأيت مثل ما رأيت اليوم ؟) قهرموو:- عه بدوللا نه وه ي نه مرپۆ ديت له چ شوئى تى تر ديوته ؟ وتى:- ههرگيز وهك نه مه م نه ديوه پيغه مبهرى خوا (ﷺ) نه وه ي ومير هيتايموه كه به نه وسى كورپى خهولى وتبوو عه بدوللاش چارى نه ما ونينكارى نه ووتنه ناشيرينه ي نه كرد جا بو نه وه ي نه كه وئته بهر خه شى موسلمانان وتى:- (استغفر الله) عه بدوللاى كورپى نه و مونا فقهه ش كه گه نجيكي چاك وخوا ناس بوو وتى:- داواى لى خۆش بوونى بو بكه نه ي پيغه مبهرى خوا نه وئيش داواى لى خۆش بوونى بو كرد ههروهها جهددى كورپى قهيسيش بهش به حالى خوى له ناو خزمه كانى دا سهردار بوو به لام نه مئيش له نيفاقدا هاوتاي كورپى ئوبه ي كردو وهك نه وئيش رقى له پيغه مبهرى خوا بوو به لام بو ئاژاوه له گه ل سوپاي ئيسلامدا هاتبوو واقيدى له نه بو قه تاده باسى كردوو كه ووتويه تى :- كاتيك كه له حوده ييبه خستمان وئاو كه م بوو گوئ مله جهددى كورپى قهيس بوو نه ي وت:- دهرجوونمان بو ناو نه و خه لكه هيچى به سهر نه بوو ههر ههموومان له تينوانا نه مرين نه بو قه تاده نه لى:- وتم:- باوكى عه بدوللا نه وه مه لى جا بوچى به رى كه وتويه تى:- له گه ل خزمه كانم دا هاتووم وتم:- نه ي بو عه مره نه ها توويت؟ وتى:- نه خير به خوا ئيحرامم نه به ستووه نه بو قه تاده وتى:- نيته تى عه مره شت نه هيتاوه ؟ وتى:- كاتيك كه پيغه مبهرى خوا (ﷺ) پياوه كه ي بانگ كرد وبه تيره كه وه دابه زى به ناو بيركه و

پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە دۆلەکەدا دەست نوێژی گرت و ئاوەکەى ناو دەمیشى تفى یەوہ ناوی وپاشان ئاوەکەى گەڕاندەوہ بۆ ناو بیرەکە و ئاوی بیرەکە ھەڵ چوو ئەبێنم جەدد ھەردوو پێی لە قەراغى بیرەکەوہ بۆ ناو ئاوەکە شۆڕ کردوونەتەوہ دەلی. منیش وتم: باوکی عەبدوللا ئەوہى تۆ وت کوا؟ وتی: گالتەم لەگەڵ کردی ئەوہى کە وتم: ھىچى بۆ موحمەد نەگێریتەوہ ئەبو قەتادە دەلی. منیش ئەوہم زووتر بۆ پێغەمبەر (ﷺ) باس کرد بوو جەدد توورە بوو وتی: لەگەڵ چەند منداڵێکى خزمان ھەلس وکەوت دەکەین کە گوێ بە پایەو تەمەنمان نادەن بە راستى ئەمەپۆ ناوسکی زەوى چاک ترە لەسەر زەوى ئەبو قەتادە ئەلی. ئەوہ بوو قسەکەیم بۆ پێغەمبەر (ﷺ) باس کردبوو ئەویش قەرمووی: (اینە خیر منە) واتە: کورەکەى لە خۆى چاکترە ئەلی. چەند کەسێک لە خزمانم تووشم بوون و دەستیان دایە سەرزەنشێت کردنم لەسەر ئەوہى کە قسەیکەم گەياند بوو بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) منیش پێم وتن: بە راستى خزم گەلیکى خراپن تیاچن لە جەددى کورى قەیس بەرگری ئەکەن ؟ ووتیان: بەلی گەورەو سەردارمانە وتم: بەخوا پێغەمبەرى خوا (ﷺ) سەردارى ئەوہى لەسەر ئەوہى سەلیمە لابردووە و بيشرى کورى بەرائى کورى مەعوورى کردۆتە سەردارمان و ھەر پایەو پلەيەک لە دەرگای جەددا بووہ پوو خانددوومانە ولە دەرگای بيشرى کورى بەرە دا بنیاتمان ئاوەتەوہ و ھەتا رۆژى قیامەت ھەر ئەو سەردارمانە جەددى موناھىق ھەروا بە ترسنۆکى ژيانى بەسەر بردو لە کاتى بەیعت دانى شدا لە ترساندا خۆى ئەشاردەوہ.^{۲۰۶}

۲۱۹. ﴿لە كاتى ووتوو وىژى پىغەمبەرى خواو غوروھى كورى مەسعوود لە

خودەيبىيەدا رووداويكى سەير رووى دا﴾

دواى ئەوھى گە بت پەرستانى مەككە غوروھى كورى مەسعوودى سەققەفيان ناردە لای
پىغەمبەر (ﷺ) لە خودەيبىيەدا غوروھ مەككى جېھىشت وچووە خزمەت پىغەمبەرى خوا
(ﷺ) وە لە نزيك پىغەمبەر (ﷺ) دانىشت پاشان كەوتە قەسەكردن و وتى: ئەى موحەمەد
ئەوھ چىە كۆمەلە خەلكىكى ھەرچى وپەرچى وناكەس بەجەت ھىناوتمە سەر خزم و كەس
وھۆزەكەت دمتەوئەت بن بېريان بگەيت و بەوان لە ناويان بەریت وورىابە ئەوھ قورپەشە
بەھەرچى گەورەو بچووك وژن ومندايانەوھ ھەموويان بۆت ھاتوونە دەرى و جل و بەرگى
پلنگيان پۆشيوە و پەيمانيان داوھ بەخوا ھەرگىز بە تۆبىزى و زۆرە ملئ پىگە تېئ نەدەن بچىتە
ناو مەككەوھ پىغەمبەرى خواش چ فەرمايشتىكى بە بودەمىلى كورى وەرھاء فەرموو بوو بە
نەويشى پراگەيانە لە گىرپانەوھى تردا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەويش فەرمووى: (إنا لم نأت
لقتال ولكنا أردنا أن نقضي عمرتنا وننحر هدينا فهل لك أن تأتي قومك فأنهم أهل قتب
وأن الحرب قد أخافتهم وأنه لا خير لهم أن تأكل الحرب منهم إلا ما قد أكلت فيخلون
بينى وبين البيت فنقضي عمرتنا وننحر هدينا ويجعلون بينى وبينهم مدة تزل أي تهدأ
فيها نساؤهم ويأمن فيها سربهم ويخلون بينى وبين الناس فإني والله لأقاتلن على هذا
الأمر الأحمر والأسود حتى يظهرني الله أو تنفرد سالفتي , فإن أصابني الناس فذاك
الذي يريدون وإن أظهرني الله عليهم أختاروا, أما قاتلوا معدين وأما دخلوا في السلم
وافرين).^{۲۰۷}

واتە: ئىمە نەھاتووین بۆ شەر وکۆشتار بەلام ئىمە دەمانەوئەت عەمرەكەمان بەجى
بگەمەنین وقوربانىيەكانمان سەربرپن با ئەوئە پى بلیم كە چووئەوھ لای خزم وکەسانت ئەوان
تا كەى مائیان لە سەر پىشتى ئەسپ و ووشت بۆت وەك كۆچ وبارى كۆچەرئەكان وە جەنگ
وھەرا دوو چارى ترس و دلە پراوكى ى كرىوون وھىچ خىرو بىرى تیدا نىە بۆيان لە كاتىكدا
شەر و كۆشتار لەبنى ھىناون ئىنجا ھەتاکو بە تەواوى نەى بړاندوونەتەوھ با لە پەيوئەندى

^{۲۰۷} (أخرجه ابن أبي شيبة - المصنف - (۳۷۹۹۴).

نیوان من وخەلکەکە بگەرێن وخۆم یەکلایی بکەمەوه وەللاهی من شەر دەکەم لەسەر ئەو
 پەيامە خواپیه لەگەڵ تیکرای ئەو خەلکە بەبێ جیاوازی ڕەگەزو ڕەنگ وزمان هەتاگو خوا
 سەرم دمخات یان لەو پێناوەدا سەری خۆم دا دەنیتم ئەگەر خەلکی توانیان لە ناومان بەرن ئەوا
 ئاواتیان ھاتۆتە دی وئەوانیش ئەوەیان دەوێت وئەگەر خواش سەری خستم بەسەریاندا ئەو
 ئەوان سەرپشکن یا خۆیان بۆ شەپرو کوشتار ئامادە دەکەن یاخود بەوویستی خۆیان بچنە
 پەیمانێ ھەرکەسیکەووە عورۆی کورپی مەسوود لەو کاتەدا وتی: - ئایە کەسیک بەر لە تۆ لە ناو
 عەرمب وویستووێتێ بئەچەو خزم وکەسی خۆی لەبن بینی بە راستی ئەووە کاریکی نەشیاو
 ونەگونجاو وەللاهی من وا دەبینم ئەو خەلکە ھەرچی وپەرچی و دەم ڕووتە لە دەم وچاواندا
 ئەووە دەخوێنمەووە کەسبە ی ھەر شتێک ڕووبدات ئەوان ڕادەکەن وپشتت بەردەمدن لەو کاتەدا
 ئەبو بەگری صدیق - خۆی ئی رازی بێ - کە لە پشت پێغەمبەری خواوہ (ﷺ) دانیشتبوو
 فەرمووی: - ئەو دەستت بە لاقیتە ی لات ئیمە ڕادەکەین وپێغەمبەر (ﷺ) جی دەھێلین
 وپشتی تێ دەکەین ئیمە دووچاری شکستی دەکەین و بە دەست دوژمنیەووی دە دەین عورۆ
 وتی: - ئەووە کییە ئەو موحەمەد ؟ فەرمووی: - ئەبو بەگری کورپی ئەبو قوحافە وتی: -
 وەللاهی لە بەر ئەووە نەبوا یە کە چاکە یەکت بەسەرمەوویە هیشتا قەرمبووم نەکردۆتەو بۆت
 دەنا وەلامم دەدایتەووە بەلام با ئەو لە بری ئەووە بێت واتە: - عورۆ ھەستا بوو بە لە ئەستۆ
 گرتنی خۆینی کوژراویکی خزمی ئەبو بەکریش یارمەتی وھاوکاری باشی کرد بوو بۆ
 ئاشتەوا ییەکە عورۆ پێغەمبەری خوا ی دەواند ھەر کاتێک قسە یەکی دەکرد دەستی دەبرد بۆر
 یشی پێغەمبەر (ﷺ) ئەووش نەریتیکی باوی ناو خێلە عەرمبەکان بوو لە کاتی گفتو گۆدا بە
 تابیەتی لە کاتی رازی کردنی بەرامبەر و نەرمی نواندن بە مەبەستی لێک نزیک بوونەووە لەو
 کاتەشدا موغیرە ی کورپی شوعبە وەک پاسەوان بە دیار سەری پێغەمبەری خواوہ (ﷺ)
 وەستابوو خۆی دەمامەک دا بوو بە خودە ی ئاسنین وشمشیرەکەشی بە دەستەووە بوو ھەر
 کاتێک عورۆ دەیویست دەستی ببات بۆر یشی پیرۆزی پێغەمبەر (ﷺ) بە دەسکی
 شمشیرەکی دە ی گیشا بە دەستیدا و دەیفەرموو: - دەستت بکیشەووە لە یشی پێغەمبەر بەر

لەوھى نەگەرپىتەوھ بۆلات لە گىرپانەوھىيەكى تردا دلتىابە يا ئەوھىيە دەستت دەكىشىەوھ يا دەستت ناگەرپىتەوھ بۆلات.^{۲۰۸}

عورپوھ سەرى بەرز كەردەوھ وتى:- ئەى بى بەلا بى چەند توندو تىزو زېرىت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بزمىيەكى كەرد عورپوھ بىيى وت:- ئەوھ كى يە موھەمەد ؟ (ﷺ) فەرمووى:- ئەوھ برازاگەتە موغىرەى كورپى شوغەبەيە وتى:- ئەى چەند سېلەى ئەى ئەى سەمكارى پىاو كوز تۆ هېشتا لە تاوانەكەى دوئىت پاك نەبووئەوھ كە لە بازارى (عكاظ) ئەنجامت داوھ ھەول وگۆشى من نەبووايە تاوانەكەت نەدەبىرايەوھ وسولحت بۆ نەدەگرا ئىبن هېشام - رەحمەتى خواى لى بى - دەئىت:- مەبەستى عورپوھ لەو قەسەيە ئەوھ بوو كە موغىرەى كورپى شوغەبە - خواى لى پازى بى - بەر لە موسلمان بوونى سىانزە كەسى لە بەنى مالىكى ھۆزى (ثقيف) كوشتبوو ئەوھش ئاشوبى بەر پا كەردبوو ھەر دوو بەرە بابى ھۆزى (ئە قىف) كەرد بە گزىيەكدا بەنى مالىكى خىلى كوزراوھەكان وھ ئەحلاف خىلى موغەپرە عورپوھ خوئىنى ھەر سىانزە كوزراوھەكەى خستە ئەستۆى خۇبى وخوئىنەكەى پىدان بەوھش كىشەكەى چارە سەر كەرد وئاشتەوايى خستەوھ نىوانيان .

ئىبن ھەجەرى عەسقىلانى - رەحمەتى خواى لى بى - دەئىت:- پوختەى رىووداوەكەى موغەپرە بەم شىوھىيە بوو موغەپرە لەگەل كۆمەلىك بۆ گەشت دەرچوون بە مەبەستى سەردانى كەردنى موھەققى مىسر ئەوئىش مىواندارىيەكى باشى كەردن وپزىكى شايستەى لى گرتن وپەخشىكى باشى وھك ديارى پىدان ئەوانىش بەشى موغەپرەيان كەم دانائو پەشت كويان خست ئەوئىش ئەمەى لە دلى خۆى گرت ولييان بە رقى دا چوو كاتىك لە رىگادا گەرپانەوھ ئارەھيان خواردەوھ كاتىك سەرخۆش بوون وخەويان لىكەوت موغەپرەش ئەم ھەلەى قۇستەوھ وھەلى كوتايە سەريان وھەموويانى كوش.^{۲۰۹}

^{۲۰۸} (أخرجه ابن أبي شيبة - المصنف - (۹ / ۲۰۰) وصحح إسناده كل من الحفاظ في - المطالب العالیه - (۲۸۹) والبرصري في - تحاف الخيرة المهرة - (۶۲۸۰) .

^{۲۰۹} (فتح الباري) (۵ / ۳۴۰) .

هه موو مال و که لو په ل و سامانه که شی هینان وله دوایدا هاته خزمهت پیغه مبهری خودا
(ﷺ) و موسلمان بوو پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی: پیی :- (أما الإسلام فأمتك وأما المال
فلسنت منه في شيء فإنه مال غدر لا حاجة لنا فيه).

واته: - موسلمان بوونه کهتمان له دله وه پیی رازین به لام مال و سامانه کهت په یوهندی به
نیمه وه نیه و هیچ شتیکی لی وەر ناگیرین نه وه مالی به سته م زهوت کراوه نیمه هیچ پیویستی
په کهمان پیی نیه به و جوړه پیغه مبهردا خوا رازی نه بوو و مری بگریت.^{۲۱۰}

^{۲۱۰} (أخرجه - أحمد (۱۸۱۵۳) وقال محققه إسناده صحيح على شرطهما والطبراني (الكبير) (۲۰ / ۳۶۵) وقال
محققه حديث صحيح النسائي (الكبرى) (۸۷۳۳) وقال الشيخ مقبل في صحيح المسند (۱۱۵۰) حديث
صحيح)

۲۲۰. ﴿بەسەرھاتی ئەبو جەندەلی کۆری سۆھەیل لە کاتی مۆرکردنی رێکەوتنامەی ھودەیبیەدا﴾

لە ھودەیبیەدا ھەرکە ئەبو جەندەلی کۆری سۆھەیلی کۆری عەمر گەیشتنە خزمەت پێغمەبەری خوا (ﷺ) کاتێک بینی بەرھو پرووی دێت فەرمووی: ئەو سۆھەیلە خۆی گەورە نەم دۆخەتان بە ئاسانی بۆ چارەسەر دەکات دیارە قورەیشی یەکان رێکەوتن وناشتە وایان دەوێت کاتێک ئەو پیاویمان ناردووە ھەرکە سۆھەیلی کۆری عەمر گەیشتنە خزمەت پێغمەبەری خوا (ﷺ) گەفتو گۆی دەست پێ کردو قسە کردن لە بارە دانوستانەکەووە درێژی کێشا پێدا چوونەووەی تەواویان کردو دەستیان پێ دەرکردووە ھەتاکو بە رێکەوتن وناشتەوایی لە نیوانیاندا کوتایی پێ ھات کاتێک بە تەواوی کارەکە بڕایەووە وھیج شتێک لە گۆر نەما عومەری کۆری خەتتاب - خۆی لێ پازی بێ - بەھەلە داوان خۆی گەیاندا ئەبو بەکر - خۆی لێ پازی بێ - وتی: ئەی ئەبو بەکر ئایە ئەو پێغمەبەری خوا (ﷺ) نییە ؟ وە ئێمەش موسلمان نین ؟ ئەوانیش موشریک و بێ باوەڕن ؟ وتی: بەئێ ، وتی: باشە لەسەر چی ئێمە بە زەلیلی لەسەر ئاینەکەمان پازی بین ؟ ئەبو بەکر وتی: ئەی عومەر بابەند و دڵنیایە پێغمەبەر (ﷺ) بێ مەبەست ئەم کارە نەکردوووە من شایەتی دەدەم کە ئەو نێردراوی خواپە عومەریش وتی: وەمنیش شایەتی دەدەم کە ئەو پێغمەبەری خواپە ئنجە سۆھەیل وتی: نوسراویکم بۆ بنووسە و لە نیوان ئێمەو خۆتاندا با نوسراویکی فەرمی ھەبێت لە نیوا نماندا پێغمەبەری خوا (ﷺ) فەرمووی بە عەل - خۆی لێ پازی بێ - (أكتب الشرط بیننا أكتب:- بسم الله الرحمن الرحيم).^{۲۱۱}

واتە :- بنووسە ئەو خال و مەرجانەیی لە سەریان رێکەوتن سەرەتا بنووسە (بسم الله الرحمن الرحيم) سۆھەیل وتی: وەللاھی من (الرحمن الرحيم) نانا سەم ونازانم کێ یە بەئێکو

^{۲۱۱} (أخرجه البخاري (۱۳۱۸۴) ومسلم (۱۷۸۳))

ئەو بنووسە کە ناسراوە لەلامان (باسمک اللھم) کە پېشتەر دمت نووسی مۇسلمانەکان ووتیان:-
وہللاہی ئیمہ هیچ شتیک نانوو سین تەنھا (بسم اللہ الرحمن الرحیم) دونوو سین.^{۲۱۲}

پيغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووی:- (اكتب باسمك اللهم ما صالح عليه محمد رسول الله
سهيل بن عمرو) واتە:- بنووسە (باسمک اللھم) ئەو ئەو رېکەوتنەيە کە موحمەد
پيغەمبەرى خوا (ﷺ) وسەھەیلی کورې عەمر لە سەرى رېکەوتن سۆھەیلی کورې عەمر
وتى:- وہللاہی ئیمہ دان نانئین بەوہدا سوئند بەخوا ئەگەر بمانزانایە تۆ نیردراوی خوای
رېگريمان لى نەدەکردیت لەوہی سەردانی کەعبە بکەیت وشەرمان لەگەل نەدەکردیت
وباوەرمان پى دەکردیت وبەيەعتمان پى دەدايت لەسەر ئەو پەيامە بەلکو ناوی خۆت ویاوکت
بنووسە يەکە ئەو رېکەوتنەيە کە موحمەد کورې عەبدەللا وسۆھەیلی کورې عەمر
لەسەرى پىک ھاتوون پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووی:- وہللاہی من نیردراو فرستادى خوام ئەگەر
ئىوہش بە درۆم بخەنەوہ عەلى :- بيسرەوہ خوايە تۆ دەزانی کە من پيغەمبەرى تۆم ئەوہ رەش
بکەوہ ئەى عەلى وبنووسە:- ئەمە ئەو رېکەوتنەيە کە موحمەد کورې عەبدوللا مۆرى
کردووہ.^{۲۱۳}

عەلى - خوای لى پازى بى - وتى:- وہللاہی نایسرمەوہ پيغەمبەرى خوا (ﷺ)
نووسراوەکەى وەرگرت کە خۆى نەخوئندەوار بوو سڤەوہ وا بریار درا لەسەر ئەوہی دەست
نەھيئەنە رېگەیان تا بتوانن تەواف بکەن سۆھەيل وتى:-

وہللاہی نابيئت خيئە عەرمبەکان بليئ بە زۆرە ملئ چوونە مەککەوہ بەلام ئەگەر سالى
نايندە ھاتن ئیمە شارەکەتان بۆ چۆل دەکەين خۆت وھاوہلانت وەرنە ناو مەککەود سى رۆژ
تايادا بميننەوہ وتەنھا چەکی رېبوارتان پى بيت دەبيئت بيئە ناو شارەوہ تەنھا شمشیرتان پى
بيئت لە کيلاندا وە رېککەوتن کە بۆ ماوہى دەسال شەرو کوشتار لە نيوانياندا بوەستيت
وخەلکی بە تەواوی بکەونە ئاسايش وەلئنايەيەوہ ھەردوو لایان دەست لە خوئین رشتنى يەگەر

^{۲۱۲} (أخرجه البخاري (۲۷۳۱).

^{۲۱۳} (أخرجه أحمد (۱۱۸۷) وقال محققه إسناده حسن).

ھەلگىرن ولە كاتى بە يەك گەشتىندا دەست لەيەك نەكەنەو ۋە ھەرومھا لەسەر ئەو ۋە پىك ھاتن كە ھەر كەسپك لە قورەيشەكان ھاتە خزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) تا مۇسلمان بىت بېويستە پىكە پېدان ۋرۇخەستى خاۋەن ۋەكەس ۋەكارى لەسەر بىت گەر ۋا نەبىت بېويستە بىنيرنەو ۋە بۇ مەككە لە دواى ئەو پىكەۋتەنە مۇسلمانەكان ۋوتيان:- (سبحان الله) چۇن بىنيردېتەو ۋە بۇلاى مۇشرىكەكان لە كاتىكدا ھاتوۋە مۇسلمان بوۋە ؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرموۋ:- (اكتب فكتب :- من ياتي منكم ردنناه عليكم ومن اتى منا تركناه عليكم) ۋاتە:- بىنۋوسە:- ھەر كەسپك لە لاى ئىۋوۋە ھات دەينيرنەو ۋە بۇ لاتان ۋە ھەر كەسپك لە لاى ئىمەو ھاتە ناۋتا نېۋ مەككە ئەو دەست بەردارى دەيىن بۇتان ۋوتيان:- ئەى پېغەمبەرى خوا بىنۋوسىن ۋە ھەمىيان پى بىمىن ؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرموۋ:- (نعم إنه من ذهب منا إليهم فأبعده الله , من جاءنا منهم فردناه سيجعل الله له فرجا ومخرجا) ۋاتە:- بەئى ھەر كەسپك لە ناۋ ئىمەو ۋە بىرۋاتەو ۋە ناۋيان ئەو ۋە خوا پىزگارى كىرۋىن لە دەستى لە كۆلمان بوۋتەو ۋە ھەر كەسپكش لە لاى ئەۋانەو ۋە بىتە لامان كە دەيگىرپىنەو ۋە بۇ لاىان خۋاى گەرە ۋە زوۋترىن كات دەرۋى خىرى لى دەكاتەو ۋە پىزگارى دەكات. ۲۱۴

ۋە يەككى تىر لە بەندەكانى پىكەۋتەنە كە كاتىك كە نوۋسراۋەكەيان نوۋسى ئەو ۋە بوۋ كە دۇنيا بىن ۋەھىچ پەيمان شكىنى ۋە فرسەت قۇستەو ۋە ھەلۋەشاندىنەو لە نىۋانماندا نەمىنىت ۋە خەلگىش پىشت راست ۋە دۇنيا بىن لەۋەى ھەر كەسپك پىي خۇشە پەيمان لە گەل مۇجەمەددا بىبەستىت ۋە ھاپەيمانى بى گرفت دەتۋانىت ئەو كارە بىكات لەۋىدا ھۇزى خوزاعە راست بوۋنەو ۋوتيان:- ئىمە گىرپەستى ۋە ھاپەيمانى لەگەل پېغەمبەرى خوا (ﷺ) مۇر دەكەين ۋە دەچىنە پەيمانى ئەۋمەو بەنى بەگىش ھەستان ۋوتيان :- كەۋاتە ئىمەش گىرى بەستى ھاپەيمانىيە تىمان لەگەل قورەيشەو دەچىنە ھاپەيمانىيەتى ئەۋانەو ھىشتا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بەردەۋام بوۋ لە نوۋسىنى بەندەكانى پىكەۋتەنەمەكە ئەۋ جەندەل كورپى سۈھەيلى كورپى

عەمىر ھاتە خىزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە بە ئاسن بەستراپۇۋە وگۆت وزنچىر كرا بوۋە راپكرد بوۋ لە خواروۋى مەككەۋە ھاتبوۋ ھەتاكو خۇى كرد بە ناۋ رېزى مۇسلىمانەكاندا.^{۲۱۵}

وہ خۇى گەياندە خىزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك دەرچوون بەرەو مەككە ھىچ گومان و دوو دلىەكيان لە فەتھ و رزگار كردنى مەككە دا نەبوو لەبەر ئەو خەو بىنىنەى كە پىغەمبەر (ﷺ) لە خەودا بىنىبوۋى كاتىك چاۋيان كەوت بە ھەوى كە دەھاتە پىش لە رىكەۋتن و ئاشتەۋاىى وە قورەيش بەندو بارىان لەسەر دانان بۇ گەرانەۋمىيان ونەچوونە ناۋ شارى مەككە و كاتىك رازى بوون و چوونە ژىر بارى ئەو مەرجە قورسانەى دانوۋستان ئەمانەيان بىنى لە لاين پىغەمبەرەۋە (ﷺ) مقۇ مقۇيەك كەۋتە ناۋ خەلكەكەۋە ئەمەيان بە كارىكى گەورە و قورس بۇ سەر خۇيان دا دەنا ھەتاكو نىك بوۋ دوو چارى لە ناۋ چوون و بى فەرمانى خواۋ پىغەمبەريان (ﷺ) بكات ھەر كە سۈھەيل چاۋى كەوت بە ئەبو جەندەلى كورى ھەستا بۇى و كەۋتە پىدا كىشانى بە زللەو بە عەباكەى راي دەكىشاۋ ئىنجا وتى:- ئەى موحەممەد ئەمە يەكەم كەسە كە دەكەۋىتە گەردنت لە رىكەۋتنەكە كە بىگىرپىتەۋە بۇمن پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى:- (إنا لم نقض الكتاب بعد) واتە:- ئىمە ھىشتا نوسراۋمەكەمان تەۋاۋ نەكردوۋە و مۇر نەكراۋە وتى:- وەللاھى ئەگەر واىت بە ھىچ جۇرىك لەسەر ھىچ شتىك رىكەۋتنەكە لەگەل ناكەين پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى:- ئەۋە بە من ببەخشە وتى:- ناىبەخشەم بەتۇ فەرموۋى:- بەلكو ئەۋ كارە بكەيت وتى:- من ناتوانم ئەۋ كارە بكەم موكرىز وتى:- ئەۋە بەخشىمان بەتۇ سۈھەيل وتى:- موحەممەد كۇتايمان بە ھەموو شتىك ھىتاۋ ھەموۋى بىراپەۋە لە نىۋان من وتۇدا بەر لە ھاتنى ئەمە فەرموۋى:- پاست دەكەيت ئەبو جەندەل پروۋى كرده مۇسلىمانەكان ووتى:- ئەى گرۇھى مۇسلىمانان رادەستى موشرىكەكانم دەكەنەۋە لە كاتىكدا بە مۇسلىمانى ھاتوۋمە ناۋتان ئايە نازانن كە دووچارى چى دىمەۋە ؟ دووچارى سزاۋ ئازارىكى سەخت دىمەۋە لە پىناۋى خاۋدا عومەر - خۋاى لى رازى بى - وتى:- وەللاھى لەۋ رۇزەۋە كە مۇسلىمان بووم دووچارى ھىچ گومان و دوو دلىەك نەبووم تەنھا

ئەو رۆژە نەبیت چوومە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتم: تۆ پێغەمبەری خوا نیت ؟
 فەرمووی: بەئێ. دەلێت. وتم: کەواتە با بە زەلیلی رازی بین لەسەر ناینەکەمان و با
 نەگەرپێنەوه هەتاگو خوا نیوانی ئێمە و ئەوان یەکلایی دەکاتەوه فەرمووی: (انی رسول الله
 ولست اعصيه وهو ناصري ولن اخالف امره ولن يضيعني) واتە: من پێغەمبەری خوا من
 سەرپێچی ناکەم لە کاتیکدا ئەو پشتیوان و فریادرسەم و پێچەوانەی فەرمانەکانی ناجوێتەوه
 ئەویش هەرگیز پشتم تێ ناکات و دەست بەردارم نابێت وتم: ئەی تۆ نەت فەرموو پێمان کە
 ئێمە دەچینە کەعبەوه و تەوافی بەدەوردا دەکەین ؟ فەرمووی: بەئێ من پێم وتی کە تۆ ئەم
 سال دەچیت ؟ وتم: نەخێر فەرمووی: تۆ دەچیتە مەککەو تەوافی مائی خواش دەکەیت
 دەلێت: دواي ئەو چوومە خزمەت ئەبو بەکر پێم وت: ئەبو بەکر ئایە هەر بەراستی ئەو
 پێغەمبەری خوا نیە ؟ فەرمووی: بەئێ وتم: وە ئێمە لەسەر هەق نین و دوژمنەکانمان لەسەر
 ناھەق و پوچ نین ؟ وتی: بەئێ وتم: ئایە کوژراوەکانی ئێمە لە بەھەشتدا نین و کوژراوەکانی
 ئەوانیش لە ئاگردا نین ؟ وتی: بەئێ وتم: ئەی بۆچی رازی بین بە زەلیلی لەسەر ناینەکەمان
 و بەوجۆرە بگەرپێنەوه کە هیشتا خۆی گەورە نیوانی ئێمە و ئەوانی یەکلایی نەکردۆتەوه ئەبو
 بەکر وتی: واز بێنە عومەر لە بۆچوون و بیرو رای ئەو بپاوه کە ئەو پێغەمبەری خواوە
 هەرگیز سەرپێچی پەروردگاری خاوەن دەسلەلاتی خۆی ناکات و خواش پشتیوان و سەر
 خەریەتی هەرگیز خوا دەست بەرداری نابێت پابەندی پێ و شوێنی بە هەتاگو دەمرێ وەللاھی
 ئەو لەسەر هەق و راستی یە وتم: ئەی نەیفەرموو پێمان کە دەچینە کەعبەو تەوافی دەکەین ؟
 وتی: بەئێ بەس فەرمووی کە ئەم سال دەچین ؟ وتم: نەخێر وتی: کەواتە دەچیت و تەوا
 فیش دەکەیت عومەر دەلێت: بەردەوام خێرو سەدەفە و رۆژوو و نوویزی زیاتر ئەنجام دەدا
 و بەندەم ئازاد دەکرد لە ترسی ئەوەی ئەو رۆژوووە کردم وەلە بەر ئەو قسانە ی کردم هەتاگو
 ئەو خێرو چاگانە فەرمبووی بکاتەوه وە سۆھەیل بە توندو تیزی بەرامبەر ئەبو جەندەل
 و مستایەوه عەباکە ی گرت و بە دواي خۆیدا رای دەکێشا بۆ ئەوەی ببباتەوه بۆلای قورەیش ئەبو
 جەندەلەیش بە دەنگی بەرز ھاواری دەکرد :- ئەی گروھی موسلمانان ئایە دەمگیرنەوه بۆ ناو
 موشریکەکان کە لەسەر ناینەکەم پاشگەزم بکەنەوه بۆ شەریک و ھاوبەشی دانان دەلێت:-

خەڵکەکە زیاتر ڕقیان ھەڵدە سا لەوێ کە بەسەریان دە ھات بەھۆی سۆلحەو پێغەمبەر (ﷺ) ھەرمووی: - (یا ابا جندل اصبر واحتسب فإن الله عز وجل جاعل لك ولن معك من المستضعفين فرجا ومخرجا , إنا قد عقدنا بيننا وبين القوم صلحا وأعطيناهم على ذلك وأعطونا عليه عهدا وإنا لن نغدر بهم) واتە: - ئەبو جەندەل خۆ ڕاگر بە وپشت بە خوا ببەستە دڵنیابە خوای گەورە بە دەسلەت بۆ تۆ و ئەوانە ی لەگەڵ تۆدان لە چەوساوەکانی مەککە دەرئووی خێرو خوشی و ڕزگاریتان لێ دەکاتەو ئەوێش پەیمانمان بە یەکتەر داومو وە نێمەش ھەرگیز ستەمکارو پەیمان شکێن نابین لەگەڵیاندا دەلێت: - عومەر بە ھەڵەداوان خۆی گەیانە لای ئەبو جەندەل ولە تەکیەو دەڕۆشت و دە ی وت: - دان بە خۆدا بگرە ئەبو جەندەل ئەوانە موشریکن خۆینی ھەر کەسیکیان وەك خۆینی سەگ وایە عومەر خۆی لێ نزیک کردبوو و باوکیشی دەستی گرت بوو پەل کێشی دەکرد بە دوا ی خۆیدا عومەریش دەبووت: - ئەو تەنھا کەسیکە شمشیر لە خزمەتت دایە ئەبو جەندەل ئەو شمشیرەو بیگرە یەك بە یەك دەوستانەو سۆھیل وتی: - ئە ی عومەر ئەو یارمەتی دەدەیت لە دژی من دەلێت: - عومەر - خوای لێ ڕازی بێ - دەسکی شمشیرەکی لێ نزیک دەخستەو بۆی دەبردە پێش عومەر - خوای لێ ڕازی بێ - دەبووت: - دەمویست شمشیرەکە وەرگریت و باوکی بکوژیت ئەویش ھەر لە پال باوکیدا مایەو و بەوێش بپارەکە جێ بە جێ کرا و نەسراوەکەش تەواو بپارەو کاتیك نوسراوەکە کۆتایی پێ ھات و مۆر کرا بە نامادەبوونی کەسانیك لە مۆسڵمانەکان و موشریکەکان لەوانە ی نامادەیی ڕیکەوتنەکە بوون لە مۆسڵمانەکان ئەبو بەکری صدیق و عەمەری کۆری خەتتاب و عەبدورەحمانی کۆری عەوف و عەبدەللا ی کۆری سۆھەیلی کۆری عەمر و سەعدی کۆری ئەبو وەھاب و مەحمودی کۆری مەسلەمە و موکریزی کۆری حەفص کە ئەو کاتە موشریک بوو وە عەلی کۆری ئەبو تالیبیش کە نووسەری ڕیکەوتننامەکە بوو.^{٢١٦}

و دەربارە ی ئەبو جەندەل و ئەوانە ی تریش وەك پێغەمبەر (ﷺ) ھەواڵی داو بو دقا و دەق ھاتە دی دەرئووی خێر و خوشی و ڕزگاریان لێ کرایەو .

^{٢١٦} (أخرجه البخاري (٢٧٣٦) (٢٧٣٢) (مسلم (١٧٨٤) (وأحمد (١٨٩١٠) وقال محققه إسناده صحيح.

۲۳۱. ﴿بەسەرھاتى سەلەمەى كۆرى ئەكۈە پائەوانە ناودارەكەى غەزای (ذى قرد)﴾

عیمىرانى كۆپى حوصەین - خۆاى لى پازى بى - دەلئىت: - ھۆزى ئە قىف كە لە طائف نىشتە جى بوون ھاوبەيمانى خىلى عوقەيل بوون دوو كەس لە ھاوادلانى پىغەمبەريان (ﷺ) بە دىل كرتبوو ھاوادلانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە تۆلەى ئەودا كەسىكىان لە خىلى عوقەيل بەووشتومگەمىھە دەستگىر كەرد بە ناوى (عضاء) كە پىشپەرى ئەو ووشترانى دەكرد كە بۆ كاتى حەج ديارى دەكران وەك ھەدىە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتە لای ئەو دەست بەسەرە لە كاتى بەندكرانەكەى دا وتى: - ئەى موحەممەد ؟ پىغەمبەرى خواش (ﷺ) لى نەزىك بووئە وھەرمووى: - چىت دەوئىت ؟ وتى: - لەبەر چى منتان گرتوئە؟ ئەوە منىش لىگەپەن ئەى لەبەر چى ئەو ووشترە پىشپەرى ووشترەكانى ھەدىەى حەجتان دەست گىر كەردوئە واتە: - تاوانىكى گەورە بوو ئەوسا عىمران دەلئىت: - ئەو ووشترە پىشپەرى ووشترەكانى ديارى كراوى حەجى دەكرد لە سەردەمى نەقامى دا ھەر ووشترىكى لەو جۆرەش لەو سەردەمەدا رىگىرى لى نەدەكرا لە ھەر ھەوزو ئەستىلئىك ئاوى بخواردایەتەو لە ھەر پاوان ولەو پەگایەكەش بلەو پەگایە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى: - تۆ لە بەر ھاوبەيمانە ئە قەفەكەنت دەست بەسەر كراوئىت ئىنجا تەشرىفى رۆپىشت لەلای وبانگى كەردەو پەوگە ئىنجا وتى: - ئەى موحەممەد ئەى موحەممەد پىغەمبەرى خواش (ﷺ) كەسايەتەكى نەرم و نىيان و بەبەزمى بوو لای كەردەو بەلای دا وھەرمووى : ئىنجا چىت دەوئىت ؟ وتى: - من مۇسلمانم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىنى ھەرموو: (لو قلتها وأنت تملك أمرك أفلحت كل الفلاح) واتە: - ئەگەر بەر لە دەست بەسەرپەكەت ئەمەت بووتایە كارى خۆت دەكەوتەو دەست سەرفرازى تەواوت بۆ خۆت بە دەست دەھىنا واتە: - ئازاد بوونت نىسلامەت دەبەردەو پاشان تەشرىفى رۆشت لەلای ئەوئە دىسان بانگى كەردەو و وتى: - ئەى موحەممەد ئەى موحەممەد پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتەو لەلای وھەرمووى: - چىت دەوئىت ؟ وتى: - من برسیمە پىخۆرم بەدەنى بىخۆم وە زۆرم تىنوئە ئاوم بەدەنى ھەرمووى: - ئەو پەداوئىستى رۆژانەتە ئامادەىە دواتر ئالوگۇرپان پىكرا بە

دووكەسە موسلمانەكە كە ھۆزى ئەقىف بە دىل گرتىۋونى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) (عضباء) لى خۆى گىلدايەۋە بۇ گەشت وسەفەرى خۆى ئەۋە بوو (عضباء) لەگەن مېگەلە ۋوشترەكەى تر نىردرا بۇ لەۋمېرگا كە ھى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بوو تا لە لەۋمېرگاكانى مەدىنە بلەۋمېرېن پاشان موشرىكەكان دايان بەسەر مېگەلە ۋمالاتى شارى مەدىنەدا بە تالان بردىيان (عضباء) يش لە ناو ئەۋ مالاتانەدا بوو سەلەمەى كۆرى عەمرى كۆرى ئەكودە - خۋاى لى رازى بى - لەۋ بارەۋە دەلتىت:- لە خودمىبىيە گەراينەۋە پاشان گەيشتىنەۋە شارى مەدىنە ئەۋە بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مېگەلىك ۋوشترى خۆى لەگەلە خزمەتكارىكى خۆى ناردە دەرەۋە كە ناۋى (رەباح) بوو بۇ لەۋمېرگا منىش لە گەلى دا بووم رۆيشتەم ئەسپى طە لەھى كۆرى عوبەيدىللام پىيوو تاۋم داۋ پاشان مېگەلەكەمان نار دىبە ۋوشترەكەى پىغەمبەرى خواشەۋە (ﷺ) بۇ لەۋمېرگا كاتىك رۆيشتىن بانگى يەكەمى بەيانى دابوو رانە ۋوشترەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە ناۋچەى (ذى قرد) دەلەۋمېرگان كە كىۋىكى رەش بوو لە دوورى (۲۵ كم) لە باكورى رۆژھەلاتى شارى مەدىنەۋە بەلەى ناۋچەى غابەۋە دواتر خزمەتكارىكى عەبدورەھمانى كۆرى عەۋفەم پىگەيشت پىم وت:- بى قەزا بىت ئەۋە چى بوۋە ؟ وتى: مېگەلە ۋوشترەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وتم:- كى بەتالانى بردوۋنى ؟ وتى:- تاقمىك لە ھۆزى غە طە فان ۋفوزارە.^{۲۱۷} سەلەمەى پالەۋانى ئەم داستانە دەلتىت:- كاتىك بەيانىمان كىردەۋە دىمىنن عەبدورەھمانى كۆرى عەيىنەى كۆرى حۋسەيىنى فوزارى داۋىەتى بە سەرمالاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە ژمارمىيان بىست ۋشترى مېينە بوو ھەموۋيانى داۋمە پىش خۆى ۋشوانەكەشى كۈشتۈە كە زىمى كۆرى ئەبۇ زىمى غەفارى بوو ئەۋە بوو بەمپەلە ۋ ھەلە داۋان خۆى ۋئەۋانەى لە گەلى دا بوون لە ئەسپ سوارەكان بە راۋمىدونان مېگەلەكەيان لە شار دوور خستىۋوۋە لەۋ بارەۋە نىبن ھىشام دەلتىت:- ئەۋ مالاتە پىۋىكى ھۆزى غەفار شۋانى دىكرىد لەگەلە ھاۋسەرەكەى پىۋەكەيان كۈشت كە زىمى كۆرى ئەبۇ زىمى بوو ژنەكەشيان بىر لەگەلە مېگەلەكە ژنەكە ناۋى لەيلا بوو سەلەمە - خۋاى لى رازى بى - دەلتىت:- وتم رەباح ۋمەرە سۋارى ئەم ئەسپە بەۋ بىگەمىنەۋە دەستى طەلەھى كۆرى عوبەيدىللا - خۋاى لى رازى بى -

^{۲۱۷} (أخرجه البخاري (۴۱۹۴) ومسلم (۱۸۰۶) .

وه به پێغه مبهري خوا (ﷺ) رابگهيه نه كه موشرىكه كان داويانه به سهر مهر و مالاته كهيدا پاشان خوشم به شوينيدا رويشم بو سهر تهپۆلكه يه كه وه سهر كه وتم ههتا گهيشتمه قه دپالى غابهو له ناوچهى (ثنية الوداع) سهيرم كردن نهوان ميگه له كهيان راوناوه و به شيرزمى داويانه ته پيش خويان تا بوى دهرچن منيش سهر كه وتمه سهر كيوى سهلع و پرووم كرده شارى مهدينه و سى چار به دهنگى بهرز هاوارم كرد (يا صبحاه - يا صبحاه - يا صبحاه) نه مه بانگ كردنىك بوو بو ههر رووداويك پيش بهاتايه لهو سهر ده مه دا به جورىك هه موو دانىشتوانى مهدينه گوڤيان لى بوو نه وه بوو پرومو لاي من هاتن منيش به گورجى شوينيان كه وتم چونكه من پيشتر دهرچوو بووم بو راوشكار به شمشير و تىرو كه وانه وه خوتم پر چهك كرد بوو دهنگى هاوارو بانگه وازه كه م گهيشتمووه خزمهت پېغه مبهري خوا (ﷺ) خه لگى مهدينه ش هاوارو بانگى دهرچوونيان لى دا بوو فهرموويان :- قه و ماوه - قه و ماوه سهر منچام ههشت سوار چاك له دهورى پېغه مبهري خوا (ﷺ) كۆبوونه وه كه نه مانه بوون (مىقدادى كورى نه سومدى كيندى - عوبادهى كورى به شىرى نه نصارى - ئوسهيدى كورى ظرهه پىرى نه نصارى - عوكاشهى كورى مىحصه نى نه سهدى - موهرىزى كورى نه ضله ي نه سهدى كه به نه خرهم ناسرابوو - وقه تاده حارشى كورى روبعى - نه بو عه ياش عبيدهى كورى زهيد) كاتىك له خزمهتيا كۆبوونه وه - سه عدى كورى زهيدى نه نصارى - خواى لى رازى بى - كرده نه ميرىان و پى فهرموون :- (اخرج في طلب القوم حتى الحقك في الناس) واته :- به گورجى برۆن به شوين نهو چهتهو رېنگرانه ههتا له گه ل خه لگه كه پيتان دهگهين ئيبين ئيسحاق - رهحمهتى خواى لى بيت - ده لىت :- له ولاشه وه سه له مه به گورجى كه وتبووه دوايان كه ژماره يان چل كهس بوون وهك شىر هه لمهتى دمېرد ههتا گهيشتم پيتان ئىنجا كه وته تىر باران كردنيان كاتىك به نه سپه كانيان وه بوى دهگه رانه وه به په له راي ده كرد پاشان به رهنگاريان بووه وه نه گه ر دهر فتهيشى بو دهر خسا تىريان تى بگريت ده كه وته تىر هاويشتن سه له مه - خواى لى رازى بى - خوى لهو باره وه ده لىت :- نه وه بوو له بهر چاوم ون بوون ههتا گهيشتمه وه پيتان له سهر ناويك لايان دا بوو ناويان ده خوارد وه وه لايان ده هينجا من تىر هاويزىكى لىهاتوو بووم كه وتمه تىر باران كردنيان وكوشتنى نه سپه كانيان لهو كاته دا به شىوازى هونراوه دم وت :- (انا ابن

الاکوع الیوم یوم ترضع) واتە:-- من کۆری ئەکومەم ئەمڕۆ ڕۆژی لە ناوچوونی ناکەس بەچەو نا بپاوانە ئەو لەو کاتەدا بوو کە درەخت و دەوێن زۆر سەوز بوون لە ناویان خۆم گەیانە کەسیکیان لەسەر و شترەکەیی بوو تیرێکم تیگرت ئەو بوو بەر قاجی کەوت و خزی سەری تیرەکە لە شانی چەقی و پێم وت:-- بگرە من ئەوێ ئەکومەم ئەمڕۆکە ڕۆژی پێسا بوونی سووک و چروکانە سویند بەخوا بەو جۆرە تیرم تێ دەگرتن و دەمیکیان بە بەردەوامی و بێ وچان ھەر کاتیەک ئەسپ سوارەکانیان بۆ دەگەرانەوێ من دەرپوێستە ژێر درەختیکەوێ ناو تەنگە بەرانی شاخەکەوێ بەناو ھەلات و دۆڵەکەدا ڕۆیشتن چوونە شوینی سەخت و تەنگەوێ منیش سەرکەوتە سەر بەرزایی شاخەکەوێ بەردم بەسەردا گلدانە خواروێ بەوشیوێ کۆلەم ئەدا و بەردەوام بووم ئەوێ ھەتا من و ئەوان بوو بەردەوام بووم لە شوین کەوتنیان و لە دوايان نەبوومەوێ ھەتا ھەرچی خوا درووستی کردبوو لە و شترەکانی پێغەمبەر مالاتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) لێم دەسەندەوێ و دەمخستە دواي خۆمەوێ ڕزگارم دەکرد لە دەستیان و جێم دەھێشتن و دواي ئەوان دەکەوتم و تیرم تێ دەگرتن ھەتا زیاتر لە سێ عەبای خەمت و ڕەمیان کەوتە دەستم منیش دەشاردنەوێ و کۆمەلە بەردێکم کەلەکە دەکرد لەسەری و ھەر ئاوا ڤێم نەئەدا و لە سەر ڕینگاکە دام دەنا بۆ ئەوێ پێغەمبەری خوا (ﷺ) و ھاوێلانێ بیناسنەوێ ھەتا گەرما تینی سەند ئنجا عوینەیی کۆری حوسەینی کۆری بەدری فوزاری ھات بە ھاواریانەوێ و بۆ ئەوێ پشتیوانیان بکات ئەوانیش لەقەد پالێکی تەنگەبەردا بوون دانیشتبوون بۆ ئەوێ نانی بەیانی بخۆن منیش سەر کەوتم بۆ قەد پالێ شاخەکەوێ چوومە سەر لوتکەیی شاخەکە دانیشتم بە سەریاندا دەمڕوانی و ئەوان کەوتبوونە لای خواروێ عوینە و تی:-- ئەوێ کێ یە ؟ من دەیبینم ؟ ووتیان :- ئەوێ دوو چاری ناپەتەیی سەختی کردوین و ئەللاھی لە تاریکی بەرە بەیانەوێ ھەتا ئیستا بە دوامانەوێیە لە کۆلمان نابیتەوێ و تیرمان تێ دەگرت ھەرچی بەر دەستمان کەوتبوو لێی وەرگرتینەوێ و لە دواي خۆی دایناوێ بەجێی ھێشتووێ عوینە و تی:-- ئەگەر ئەو دنیایا نەبایە ئەوێ کە پشتیوانی ھەیەو بە دوايدا دێن گەروا نەبوایە دەستی لێ ھەندەگرتن ئادەیی با چوار کەستان بۆی ھەستن و سەرکەوێ سەر شاخەکە بۆی سەلەمە دەلیت:-- کاتیەک گویم لە دەنگیان بوو ئەوێ نزیك بووین دەمان توانی لەیەک تێ بگەین پێم

وتىن: دىزانن كە من كىم ؟ ووتيان: نەخىر تۆ كىي ؟ وتم: من سەلەمەي كۆرى عەمرى كۆرى نەكومەم سۆيىند بەۋەي رېزى لە موحەممەد (ﷺ) گرتوۋە بمەۋىت بەھەر كەسىكتان بگەم بىزگارى نابىت لە دەستەم وە ھىچ كەسىكىش لە ئىۋە ناتوانىت دەست بگەيەنىتە من ولەبەينەم بىبات يەكىكىان وتى: وا گومان دەبەم راست دەكات سەلەمە بەۋە ترساندىنى ئەۋانىش گەرەنەۋە بى ئەۋەي ھىچ بگەن منىش سۆيىنى خۆم چۆل نەكردو نەپۇشىتم ھەتا ھەشت سوار چاكەكانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىنى لە ناۋدەرەختەكانەۋە دەھاتن يەكەمىن كەسىان ئەخرەمى نەسەدى بوو كە ناۋى موحەپىزەي كۆرى نەضلەيە بە دۋاي ئەۋەدا سوار چاكى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەبو قەتادەي كىندى - خۋاي لى رازى بى - موشرىكەكان كە ئەمىان بىنى پشتيان ھەلگىردو كەۋتنە راكردن منىش لە شاخە ھاتمە خۋارەۋە چاۋم كەۋت بە ئەخرەم پىم وت: ئەخرەم يەكەمىن وورىاي خۆت بە دەۋرت نەگىرن لەسەر خۆ بە ھەتا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و ھاۋەلانى پىمان دەگەن فەرمۋى: ئەي سەلەمە ئەگەر تۆ باۋەرت بە خۋاۋ رۆزى دۋايى ھەيە دىزانى كە بەھەشت و دۆزەخ راستەقىنەيە تۆ مەبە رېگىر لە نىۋان من و دەست خستى شەھادەتدا سەلەمە - خۋاي لى رازى بى - دەلىت: نىنجا وازم لى ھىنا ئەۋە بوو بەرھىنگارى عەبدۈرەھمانى كۆرى عۆيىنە بوۋەۋە وە كەۋتنە وەشاندىنى شمشىر لەيەكتر ئەۋە بوو ئەخرەم ئەسپەكەي عەبدۈرەھمانى سەرپىرى وئەۋىش شمشىرىكى وەشانىدە ئەخرەم وە شەھىدى كرد وە سواری ئەسپەكەي بوو ئەبو قەتادەي سوار چاكى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) گەيشتە سەرى و كەۋتنە شمشىر وەشاندىن لەيەكترى عەبدۈرەھمان ئەسپەكەي ئەبو قەتادەي پىكاۋ كۈشتى ئەبو قەتادەش تۋانى شمشىرىكى پىيدا بكىشيت وىپكوژىت پاشان سواری ئەسپەكەي بىت كە ئەسپەكەي ئەخرەم بوو پىشتەر ئەۋانى تىرىش بەھەلەداۋان رايان كرد ئەبو قەتادە عەباكەي سەر شانى دانا وپى داپۇشى ۋاتە: لاشەي عەبدۈرەھمانى پى داپۇشى سەلەمە - خۋاي لى رازى بى - دەلىت - بەۋەي رېزى لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ناۋە لەسەر پىيەكانى خۆم دەپۇشىتم و شوپىيان كەۋتم لە كاتىكدا ھىچ كەس لە ھاۋەلانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە دۋاي خۆمەۋە نەدە دى و تۆۋز خۆلىشىيان ديار نەبوو ھەتا بەر لە خۆر ئاۋا بوون شۆرپوۋنەۋە بۆ ناۋ دۆلىك كە ئاۋى تىدا بوو پىيان دەۋت (ذى قرد) زۆريان تىنوۋ بوو بۆ نەۋەي ئاۋى لى

بخۆنەوه سەیری منیان دەکرد کە شوێنیان کەوتبووم منیش لای سەرەووم لێ گرتبوون و پێگەم نەدان یەک دلوپ ئاو بخۆنەوه ئەوە بوو ھەستان ئاوەکەیان بەجێھشت خۆیان دوو چاری ناپەرھەتی کرد لە قەدپالێکی سەخت و دژواردا لەوێدا خۆرئاوا بوو منیش دوایان کەوتبووم گەیشتم بە کەسیکیان تیریەکم تیگرت و لە ناوەراستی شانیم دا و پێم وت :- من ئەوەی ئەکومەم ئەمە پێم پێم پێم پێم سوک و ناکەس بەچانە وتی :- دایکم پۆلە پۆم بۆ بکات ئەمە ئەکومەکە بەرەبەیانە ؟ وتم :- ئەو دوژمنی ئەفسی خۆت ئەکومەکە بەرەبەیانە ؟ ئەو بیاوێش ئەو کەسە بوو کە لە سەرھاتای بەیانیدا تیریەکم تێ گرت بوو پێکا بووم ئێستا تیریکی تریشم تیگرت و پێکام دوو تیری پێوە بوو لەوێشدا دوو ئەسپم پێ بە جێ ھێشتن لە سەر قەد پالە کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە پێنج سەد کەس لە موسلمانەکانەوه تەشریفی ھێناو عەبدوڵلای کۆری نۆم مەکتومی بەسەر کاری مەدینە دانا پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە کاتی تیپەر بوونی بە ناوچەکەدا خەلکەکەیی بینی شلە ژابوون و دەیان وت :- ئەبو قەتادە کوژراوە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ھەرمووی :- (لیس بأبي قتادة ولكنه قتيل أبي قتادة وضع عليه برده لتعرفوا انه صاحبه خلو عنه وعن سلبه ثم قال امعنوا في اثر القوم فامعنوا واستنقذوا بعض اللقاح) واتە :- ئەو ئابو قەتادە نیە بەلکو کوژراوی دەستی ئەبو قەتادە بە عەباکەیی خۆی دایبۆشیووە بۆ ئەوەی بزانی کە خۆی کوشتوویەتی دەست لە گۆلو پەلی سەربازی یەکەیی نەدەن و لێی گەرێن پاشان ھەرمووی :- بەردەوام بن بابرۆین بە شوێن پێیان دا تا دەگەینەوه پێیان ھاوێلان بەردەوام بوون لە پوێشتن ئەوە بوو ھەندێک لە مالاتەکانیان پزگار کرد لە دەستیان ، سەلەمە دەلیت :- بە دوو ئەسپەکەیی دەستم کەوتبوو پێش خۆم دابوون و بەرەو خزمەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەھاتم مامیشم عامر پێشم کەوتبوو دواي ئەوەی کەشەو تارێک بوو دوو قاپی پێبوو یەکیکیان تۆزێ شیری تێدا بوو ئەوەی تریشیان ئاوی تێدا بوو ھەندێک لێ خواردەوه وە ئەوھشی مایەو دەست نوێژم پێ شۆرد نوێژم کرد پاشان چوومە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەو تەشریفی ھێنا بوو سەر ئەو ئاوەی کە موشریکەکانم لێ دوور خستەوه و نەمھێشت دەمیانی لێ تەر بکەن کە پێیان دەوت (ذی قرد) کاتێک گەیشتم پێی دەبینم ئەو ووشترانە و ھەموو ئەو شانەیی لە دەستی موشریکەکانم پزگار کرد بوو لەگەڵ

ھەموو پەمەكان وە ھەموو عەباكانىشىيان بىي ۈھو دەستيان كەو تووھ لە رىگادا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كەوتە دابەش كردنى بەسەر ھاوولاندا بۇ ھەر سەد كەسىكىيان ووشترىكى بۇ سەرپرېن وداپەش كرا بەسەرياندا وە لەولاوھ بېلال - خواى لى پازى بىي - ووشترىكى مېيەى سەر برى كە من لە دەستى چەتەو رىگرەكان رزگارم كرد بوو ئەوھ بوو كۆپال وجرەگەكەى بۇ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەبرزانەد عەرزەم كرد وەتم :- ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) رىگەم بدە تا لە ناو ھاوولانەت سەد كەس دەست نىشان بىكەم وھەلىيان بىزىرم پاشان بىيان بەم بۇ ئەوھى لە كاتى عىشادا بىدەن بەسەر ئەو ھاوبەش پەيداكەراندەدا وھەموويان بىكوزن وىەك كەسىيان نەمىنپىتەوھە كە ھەوالى دواى خۇيان بىباتەوھ ؟ فەرمووى :- (يا سلمة اترك كفت فاعلا ذلك) ؟ واتە :- سەلەمە تۆوا دەزمانى دەتوانى بەو كارە ھەستى وئەنجامى بدەى ؟ وەتم :- بەلى سۆيىد بەوھى كە رىزى لە تۆ ناوھ بە پىغەمبەرايەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەوئەندە پىكەنى ھەتا لەبەر پرووناكى ناگرەكە خرىكانەم بىيى وەتم :- بە دايك وىاوكەوھ بە قوربانەت بەم من رىگەم نەدا ئەو بىي باومرپانە لە ناوگە بىخۆنەوھ لە كاتىكدا زۆريان تىنو بوو با بۇ ساتىك بگەرپىمەوھ سەريان ؟ فەرمووى :- (يا ابن الأكوخ ملكك فأسجد أي قدرت فاعفوا أنهم الآن بغطفان يقرون أي : يضافون في قومهم) واتە :- ئەى كورپى ئەكەوھ تەوانا دار بووئەت بەسەرياندا بەلام دەست ھەلگرە ئىستا ئەوان لە ناو ھۆزى غەتەفان مېوان داريان بۇ دەكرىت سەلەمە - خواى لى پازى بىي - دەلېت :- كەسىك ھات لە ھۆزى غەتەفان وئى :- مېوانى فلانە كەسى غەتەفانى بوون ئەوئەش چەندىن چەيوانى بۇ سەرپرېن كاتىك كەوليان كردن تەپو تۆزىان لە دوورەوھ بەدى دەكرەد ووتيان :- مۇسلمانەكان ھاتن بەپەلە بۆى دەرچوون ورايان كرد كاتىك بەيانىمان كەردەوھ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (خير فرساننا اليوم أبو قتادة وخير رجالنا سلمة) واتە :- ئەمرو بىشتىن سوار چاكامان ئەبو قەتادە بوو وىاشتىن پىادەشمان سەلەمە بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دوو بەشى لە دەست كەوت پىدام بەشى ئەسپ سوار وىەشى پىادەش ھەردووكيانى بۇ كۆ كەردمەوھ وىپى بەخشىم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دواتر شەو ورۆزىك لەسەر ئاوى (ذي القرد) ماىەوھ مۇساي كورپى تەلەھى كورپى عوبەيدەللا - خواى لى پازى بىي - ئەو رۆژەدا چەندىن ووشترى سەرپرې واتە :- لە غەزاي (ذي قرد) داخ وادەن

و خواردنەوێی بۆ ھاوێلان ئامادە دەکرد و دەرخواردی دەدان پێغەمبەری خوا (ﷺ) لەبەر ئەو
هەلۆستە پێ لە جوامێریە پێی فەرموو (یا طلحة الفياض) واتە ئەو تەلحە زۆر
بەخشندە و سەخاوت هەر لە بەر ئەو ناوێر بە تەلحە فەیز. ^{٢١٨}

٢٢٢. ﴿پێغەمبەر (ﷺ) رێگاکانی چاکە پێشانی مەعازی کۆری جەبەل دا﴾

پێغەمبەر (ﷺ) لە گەشتیکدا بوو لەگەڵ ھاوێلان مەعازی کۆری جەبەل - خۆای لێ
رازی بێ - ھاوێلی پێغەمبەر (ﷺ) وتی :- ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) کردەوێهەم پێ بێ
کە بمخاتە ناو بەهەشت و دوورم بخاتەووە لە دۆزەخ ؟ پێغەمبەر (ﷺ) ھاوێلی پێدا بە
رێگاکانی چاکە فەرمووی :- خوا بپەرستەو شەریکی بۆ بپار نەدەو و نوێژ ئەنجام بدەیت
وزەکات بدەیت و روژووی پەمەزان بگرت و سەردانی مائی خوا بکەیت واتە :- حەج بکەیت وە
پێنمایی کرد بۆ خێر کردن وە پێنمایی کرد بۆ شەو نوێژ کردن وە زۆر دووپاتی کردەو لە
سەر نوێژ و جیها دلە رێی خوادا ئەنجا فەرمووی :- ئەو مەعاز : پێت بێم کۆی هەموو ئەمانە
لە جیدایە ؟ مەعاز وتی بەئێ ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) زبانی خۆی
گرت و فەرمووی :- ئەمە لەسەر خۆت بگرە مەعاز وتی :- ئێمە موخاسەبە دەکڕین لەسەر ئەو
شتانەی دەبێتین ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی :- دایک رۆڵە رۆت بۆ بکات ئەو مەعاز نایە
شتیک هەیە کە خەلکی رابکێشێ لە سەر رۆی بۆ دۆزەخ یان لە سەر لوتیان جگە لە بەرھەمی
دروێنە زما نەبێت. ^{٢١٩}

^{٢١٨} أخرجه الحاكم (٣/ ٣٧٤) وصححه ووافقه الذهبي والحديث من أوله إلى هنا من رواية مسلم (١٨٠٦)
١٨٧٢ (١٦٤١) وأحمد (١٦٥٣٩) و(١٦٤٩٥) وبعضه عند البخاري (٤١٩٤) وأبي داود (٢٣٩١) و(٣٢٩٢)
والترمذي (١٦١٥) والطبراني الكبير (٦٢٧٨) وأبو حنبل (٧١٧٣) والبيهقي الدلائل (٤/ ١٩٠) واللفظ لمسلم
والزيادة لأحمد والبخاري وأبو حنبل والطبراني وابن هشام السيرة (٣/ ٢٣٥).

^{٢١٩} رواة الترمذي

٢٢٢. ﴿لە مائی پێغه مبهردا (ﷺ) تەنها یەك پەرداخ شیر هەبوو﴾

لە رۆژی گواستنه‌وه‌ی عانیشه - خوای لی رازی بی - بو پێغه مبهردا (ﷺ) لە مائی پێغه مبهردا خواردن نه‌بوو تەنها پەرداخێك شیری تێدا بوو پێغه مبهردا (ﷺ) هەلیگرت ولێی خواردوه پاشان دای بە دەستی عانیشه‌وه بەس ئەو شەرمی کردو تەریق دەبووێه‌وه که وەربگیرئ بەلام ئەو ئافەرتانە‌ی لای ئاماده بوون ووتیان بە عانیشه دەستی پێغه مبهردا (ﷺ) مەگیره‌وه وه لی وەرگره عانیشه وەری گرت و بە سەرمیکه‌وه لی خواردوه ئەنجا پێغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی بە عانیشه بیده به‌و ئافەرتانە‌ی لە دەورتن ئافەرتەکانیش ووتیان ئارەزوومان لی نیه پێغه مبهردا (ﷺ) بیی فەرموون :- برسیه‌تی و درؤ کۆمه‌که‌نه‌وه ئەسمائی کچی عومه‌یس - خوای لی رازی بی - وتی :- ئەی پێغه مبهردا (ﷺ) خوا (ﷺ) ئەگەر یەکیك لە نیمه‌ حەزی لە شتیك بیئت بلیت حەزم لی نیه به درؤ حساب ده‌کری ؟ پێغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی :- درؤ به درؤ دەنوسرین به‌لکو درؤی بچووک دەنوسریت به درؤی بچووک.^{٢٢٠}

٢٢٤. ﴿مندالەکه بەرگه تازه‌که‌ی پۆشی و دلخۆش بوو﴾

جابری کوری عەبدوللا - خوای لی رازی بی - لە جەنگێکدا لە خەزمت پێغه مبهردا (ﷺ) بوو لە ڕینگە‌ی گەڕانه‌وه‌دا جابر پشویدا لە ژێر سیبه‌ری دارێکدا وه داوای لە پێغه مبهردا (ﷺ) کرد که لە گە‌لی لە ژێر ئەو سیبه‌ره‌دا بیئت پێغه مبهردا (ﷺ) وه‌لامی داواکه‌ی جابری دایه‌وه داوی تۆزیک مندالێك هات که شوانی ئازەله‌کانی جابر بوو مندالەکه که دوو پۆشاکێ کۆنی له‌به‌ردا بوو پێغه مبهردا (ﷺ) سه‌یری کردو وتی به جابر : ئەوه جگه‌ له‌م دوو به‌رگه‌ی هه‌یجی تری نیه ؟ جابر - خوای لی رازی بی - وتی به‌لێ هه‌یه‌تی دوو پۆشاکێ تری هه‌یه که له‌ جەژندا بۆم کردووه پێغه مبهردا (ﷺ) فەرمووی : بانگی بکه‌وه بیی بلی بیان پۆشیت نیت جابر مندالەکه‌ی بانگ کردووه فەرمانی پێدا که پۆشاکه تازه‌کان له‌به‌ر بکات جا مندالەکه به‌رگه تازه‌کانی پۆشی و دلخۆش بوو کاتیك پێغه مبهردا (ﷺ) بیی فەرمووی : ئەوه جیه ؟ ئایه ئەمه‌ چاکتر نیه ؟^{٢٢١} -----

^{٢٢٠} (رواه ابن ماجه وأحمد).

^{٢٢١} (رواه البزار).

٢٢٥. ﴿بەسەرھاتی خودەیر ئەو کەسەى کە خۆى گەورە جبریلی ناردە لای

پێغەمبەر (ﷺ) لە پیناوی ئەودا﴾

لە نافعەووە لە ئیبن عومەرەووە : پێغەمبەرى خوا (ﷺ) سوپایەکی بەرپۆ کرد پیاویکیان لە ناودا بوو بە ناوی خودمیر وە ئەو سائە سائی گرانى بوو زۆر خۆراك بەکەمى دەست دەکەوت وە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) خۆراکی بەشى ھەموویان داو و خودمیری لە یاد چوو بەلام خودمیر بە ئارامى و ئومیدی پاداشتى خودا لەگەڵ سوپاکەدا بەرپۆ کەوت وە لە دواى ھەموویانەووە بوو دەپووت : (لا إله إلا الله , والله أكبر , والحمد لله , سبحان الله , ولا حول ولا قوة إلا بالله) دەپووت : ئا ئەمانە باشترین تۆیشوووە پەرورەدگار و بەردەوام ئەو ووشانەى دەوتەووە و لە دواى کۆمەلەووەکەووە بوو دەئیت جبریل ھاتە لای پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پێی فەرموو : (إن ربي أرسلني إليك يخبرك إنك زودت أصحابك ونسيت أن تزود حديرا وهو في آخر الركب يقول (لا إله إلا الله , والله أكبر , والحمد لله , وسبحان الله , ولا حول ولا قوة إلا بالله) ويقول : (نعم الزاد هو يا رب) دەئیت پەرورەدگارم ناردوومى بۆ لات تا پێت بلیم کە تۆیشووت بۆ ھاوولانت رێکخستوووە و خودمیرت لە بیر چوووە کە ئەو لە دواى قافلەکەیانەووە یەو بەردەوام دەئیت (ھێچ خودایەک نیه جگە لە (الله) , (الله) لە ھوموو شت گەورەترە پاک و بێگەردى بۆ خوا , سوپاس و ستایش بۆ خوا , وە ھێچ گۆران و ھێچ ھیزو توانایەک نیه مەگەر بە وویستی خوا دەئیت : ئا ئەمە باشترین تۆیشوووە پەرورەدگار جبریل (سەلامى خۆى لەسەر بێت) دەئیت : ئەو ووشانەى کە دەئیتەووە لە رۆژى قیامەتدا بۆى دەبێتە رووناکی یەک کە نێوان زەوى و ئاسمان داگیر دەکات ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) بەشى خۆى تۆیشووى بۆ بنێرە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) پیاویکی بانگ کردو برێک خۆراك و تۆیشووى داہە کە بەشى خودمیر بوو و فەرمانى پێ کرد کە گەیشتە لای خودمیر و کەل و پەلەکەى داہە گوێى بۆ راگرێ بزانى دەئیت چى و لەبەرى بکات و ئەو جا پێى بلیت (إن رسوا الله (صلى الله عليه وسلم) يقرأ عليك السلام ورحمة الله , ويخبرك إنه كان نسي أن يزودك , إن ربي تبارك وتعالى أرسل إلى جبريل يذكرني بك , فذكره جبريل وأعلمه مكانك) فەرموو : بلى : پێغەمبەرى خوا (ﷺ) سەلام و رەحمەتى

۲۲۲

^{٢٢٢} (ابن الجوزي له (صفة الصفوة) (١ / ٣٥٦ ، ٣٧٨) باسی کردووه مه روه ها (أبو نعيم) يش له (الحليه) دا باسی کردووه

٢٢٦. ﴿بەسەرھاتی ئەو پیاووی کە فریشتەکان شەرمیان لێ دەکرد﴾

لە عانیشە دایکی ئیماندارانەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) دانیشتبوو رانی بەدەرەو بوو ، ئەبو بەکر مۆلەتی ھاتنە ژوورەووی وەرگرت ئەویش ھەر بەو شیوێیە مۆلەتی دا ، ئەوجا عومەر مۆلەتی ھاتنە ژوورەووی وەرگرت بۆ ئەویش بە ھەمان شیوێ مۆلەتی دا بەلام کاتی عوسمان مۆلەتی ھاتنە ژوورەووی وەرگرت پێغەمبەری خوا (ﷺ) جلەکانی دا بەسەر رانیدا وداپۆشی دواي ئەوێ ھەئسان پرسیم ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەبو بەکر عومەر مۆلەتیان وەرگرت تۆش فەرمووت لێکردن لە کاتێکدا ھەر بەو ھالە بووێت کە بووێت رانەکان بەدەرەو بوون کەچی کاتی عوسمان مۆلەتی وەرگرت جلەکان بەدەرەو رانیدا فەرمووی (يا عائشة ألا أستحي من رجل والله وإن الملائكة تستحي منه) واتە : ئەو عانیشە ئایە شەرم لە پیاوێک نەکەم کە سوێند بەخوا فریشتەکان شەرمی لێ دەکەن.^{٢٢٣}

٢٢٧. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) سالم مولای ئەبو حوزەیفە بە چاکە کار

وہسف کرد﴾

دایکی ئیمانداران عانیشە - خوای لێ رازی بێ - دەئێت پێغەمبەری خوا (ﷺ) شەوێکیان پێی فەرموو (ماحسبك) ؟ واتە : بۆچی وا دوا کەوتی ودرنگ گەشتی ؟ وتم : لە مزگەوت دەنگێک ھات خۆشترین دەنگ بوو بیستبێتم لە قورئان خوێندندا واتە: گوێم بۆی راگرتبوو پێغەمبەری خواش (ﷺ) پۆبەکەئە ھەلگرت وچوو دەرەو وگوێی بۆ راگرت دەبینی سالم مەولای ئەبی حوزەیفە فەرمووی: (الحمد لله الذي جعل في امتي مثلك).^{٢٢٤} واتە: سوپاس بۆ ئەو خواوەی وێنەی کەسێکی وەک تۆی لە ناو ئوممەتی ئیسلامدا بەدی ھێناوە .

^{٢٢٣} (أخرجه : مسلم).

^{٢٢٤} (صحيح أخرجه أحمد وحاکم (٢٢٦ / ٣)

۲۲۸. ﴿ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەسقى عەبدوللاى كورپى عومەرى كرد بە

پىياو چاك ﴾

سالم لە باوكىەو دەگىرپەتەو دەلتىت ھەر پىياوئىك لە ژيانى پېغەمبەرى خوادا (ﷺ)
خەونىكى بدىبابە بۆى دەگىرپەتەو وەمن كورپىكى سەلت ولاو بووم وەلە مزگەوت دەخەوتەم
جارىك لە خەونەدا دوو فرىشتە ھاتنە لام وېردەمیان بۆلاى دۆزەخ دەبىنەم ئاگرى دۆزەخ ھەر
وەك بىر لولى خواردوو پىچراو پە وشاخى ھەپەو خەلگىكى تىدا بوو ئەمناسىنەو وەھەر لەبەر
خۆمەو دەمووت (اعوذ بالله من النار) پەنا دەگرم بەخوا لە ئاگر ئەوجا فرىشتەپەك ھاتە
لامان وھەرمووى ئەو چارەنووسى تۆنپە منىش خەونەكەم گىرپەتەو بۆ حەفصەى كچى
عومەر - خاى لى پازى بى - وخوشكى عەبدوللا ودايىكى ئىمانداران ئەویش گىرپەتەو بۆ
پېغەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى : (نعم الرجل عبد الله لو كان يصلي من الليل) واتە : باشتەرىن
پىياو عەبدوللايە ئەگەر شەو نوپز بكات ئەو بوو عەبدوللا دواى ئەو زۆر بەگەمى شەو
دەنووست وزۆرپەى كاتەكانى شەوى زىندو دەگەردەو. ^{۲۲۵} ھەروەھا نا فە ھاو شېوئەى ئەمەى
گىرپەتەو وتيايدا ھاتوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووپەتەى : (ان عبد الله رجل صالح) بە
راستى عەبدوللا پىياوى چاكە .

٢٢٩. ﴿ پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە گۆی بیستی قورئان خویندە کە ی زەیدی

کۆری ثابت بوو سەرسام بوو پێی ﴾

زەمید یەکی بوو له زیرەك و بلیمەتەكان كاتێ پێغەمبەری خوا (ﷺ) كۆچی كرد بۆ مەدینە موسلمان بوو و تەمەنی ئەو كاتە تەنھا یازدە ساڵ بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێی كرد كە فێری زمانی نووسینی جولەكە بێت تا پەيام و نووسراوەكانیان بۆ بخوینێتەو و دەیفەرموو (فإني لا أضمنهم) چونكە من باوەڕیان پێ ناكەم واتە : باوەڕ بە جولەكە ناكەم بۆم بخوینێتەو له خارجهو له باوكیهو دەلێت پێغەمبەری خوا (ﷺ) هێنامی بۆ داخڵی مەدینە و وتیان ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەمە غولامێكە له (بني النجار) و لەو قورئانە ی بۆ تۆ دابەزیووە حەفدە سوورەتی خویندۆتەو منیش بۆم خویندەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) پێی سەرسام بوو فەرموو : ئەو زەمید خۆت فێری نووسینی جولەكە بكە بۆم چونكە له راستیدا من لێیان بە گومانم پەيامەكانم بنووسن دەلێت منیش خۆم فێری كردو و بانزە رۆژی نەبەرد تیايدا كارامە بووم ئەوجا دواي ئەو ئەگەر پێغەمبەری خوا (ﷺ) پەيامی بۆیان بناردایە من بۆم دمنووسی. ٢٢٦

٢٣٠. ﴿ حارثە ی كۆری نوعمان دووجار جبریلی بیانی لە ژانی خۆی دا ﴾

حارثە هاوێڵکی بەرپۆزی ئەنصاری خەزرجی بوو له بەدر و ئەوانی تریشدا بەشدار بوو دیندارێکی باش و كەسیکی زۆر چاكە كار بوو بۆ دایکی وە ئەم هاوێڵە - خۆی لێ پازێ بێ - هەتا جێنشینیایەتی معاویە ژیاو پێغەمبەری خوا (ﷺ) گۆی لێ بوو كە له بەهشتدا دەوری قورئانی كردۆتەو و بە دەنگی زوڵال خویند و وێهەتی له عایشەو - خۆی لێ پازێ بێ - دەلێت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموو : (ودخلت الجنة سمعت فيها قراءة , قلت : من هذا ؟ قالوا : حارثة بن النعمان كذاكم البر كذاكم البر) واتە : چووومە بەهەشت لەوێ گۆیم

لە خوێندنی قورئان بوو پرسیم : ئەمە کێ یە ؟ ووتیان : حاریسە کۆری نوعمانە ئا ئەوە چاکەمە ئا ئەوە چاکەمە و ئەوە لەگەڵ دایکی چاکە کار بوو حاریسە دەگێڕێتەو دەتێت : جبریل لە تەمەندا دووجار بینیووە جاری یەکەم لە پۆزی (الصورین) جیگایەکە دەکەوێتە بەقیع لە شاری مەدینە کاتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) چووە دەرەووە بۆ غەزای (بنی قریظە) جبریل - سەلامی خۆی لە سەر بێ - لە سەر وێنەی دەحییە کلبی کە هاوێشکێ بە ریزو جوان چاک بوو جبریل لە شیوەی ئەودا خۆی دەر دەخست بە لاماندا روشت و فەرمانی بێ کردین خۆمان بێستینەووە و چەك هەلگیرین جاری دوووەم پۆزی دانان و شوینی جەنازەکان کە لە حونەین گەراپنەووە من تێپەریم دەبینم لەگەڵ پێغەمبەری خوا (ﷺ) قسە دەکات من سەلام نەکرد جبریل - (سەلامی خۆی لە سەر بێت) فەرمووی : ئەمە کێ یە ئەو موحەمەد ؟ فەرمووی : حاریسە کۆری نوعمانە فەرمووی : (أما أنه من المائة الصبارة يوم حنين الذين تكفل الله بأرزاقهم في الجنة , ولو سلم لرددنا عليهم) واتە : بێ گومان ئەو یەکیەکە لەو سەد کەسە لە پۆزی حونەین دا خوگرێان کردو لە گەشتدا مانەووە ئەمانە لە خۆی پەرورەدگار بوووە کەفیلی پۆزی دانیان لە بەهەشتدا خۆ ئەگەر سەلامی بکردایە وەلامان دەدایەووە هەرودە بە نێساندێکی پچر پچر گێراویەتەووە کە حاریسە جاوی بینایی لە دەست داووە بۆیە گوریستکی لە نێوان جینگای نوێژمەکی و ژوورەکەیدا داناووە بۆ ئەوەی دەستی پێوە بگرێت لەو نێوانەدا و هەرودە بڕێک خورما وشتی تری لە ژوورەکەیدا داناووە هەر کە هەژاریک سەلامی بکردایە بەشی دەدا و دەستی بە بەنەکەووە دەگرت هەتا دەگەیشتە لای دەرگای ژوورەکە و دەمدا بە دەستی هەژارەکە مان و خێزانەکە پێیان دەوت کە ئەو کارە بۆ ئەوان دانێت بەلام ئەو دەموت : گویم لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بوووە فەرموویەتی : (مناولة المسكين تقي ميتة السوء) واتە : بەخشین بە ئەداران بە دەستی خۆت دەتپاریزی لە مردنی خراپ و عاقبەتی خراپ.

٢٣١. ﴿پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕیگای ئەدا ئافرەتەکە نەزرەکی

بەریتەسەر﴾

عیمرانی کۆری حوصەین - خۆای لی ڕازی بی - دەئیت موشریکەکان ووشرە ناسراوەکی پێغەمبەری خۆایان (ﷺ) برد کە ناوی (عضباء) بوو وەزنی شوانەکەو مالاتەکانیان دەستگیر کرد بەردیان لەگەڵ خۆیان دەئیت : ئافرەتەکانیان بەستبوو دەستەکانیان شەکەت کردبوو خۆشیان سەر قالی لەومراندنی مالاتەکانیان بوون لە بەردەم مالاگانیاندا شەویکیان ژنە خۆی کردەو لە کاتیکیدا ئەوان نووستبوون و خۆی گەیانە لای ووشرەکان کاتیک نزیك دەبوو لە هەر کامیکیان بۆ ئەوەی سواری بیت چۆکی دانەدەدا سەرگەشی دەکردو دمی کردە گرمە گرم ئەویش دەستی لی هەندەگرت هەتاکو گەیشتە لای ووشرەکی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە بە (عضباء) ناسرابوو و شترێکی پام کردوو ملکەچ بوو هیچ سەرگەشی لای نیشتان ئەداو دەنگی لیووە نەهات تاکو سەر گەوتە سەر پشتی ننجای تیی خۆری و بۆی دەرچوو بەپاکردن بەر لەوەی بگاتەو مەدینە پێیان زانی وکەوتە دواي بەلام دەستەو سان بوون و نەیان توانی دەستگیری بکەنەو ئافرەتەکەش نەزری کرد ئەگەر خوا ڕزگاری بکات بە هۆی ئەو ووشرەو ئەو بیکاتە قوربانی سەری بپریت ئەو بوو ڕزگاری بوو کاتیک گەیشتەو شاری مەدینەو خەلکی بینیان ووتیان ئەو (عضباء) و شترەکی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئافرەتەکەش وتی من نەزرم کردوو لە سەر خۆم ئەگەر خوا ڕزگارم بکات لەسەری بیکەمە قوربانی و سەری بپریم ئافرەتەکە بەردی بۆ سەر برپیی خەلکەکەش نەیان هێشت و ڕزگریان لی کرد وچوونە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەنگو باسەکانیان بۆ باس کرد زەردە خەنەیهکی کردو فەرمووی : (سبحانه الله بنسما جزتها ونذرت ان نجاها الله عليها لتنحرنها لا وفاء لنذر في معصية الله ولا وفاء لنذر فيما لا يملك العبد) واتە پاک و بی گەردی بۆ خوا خراپترین پاداشتی دەداتەو نەزری کردوو ئەگەر خوا ڕزگاری کرد بە هۆیەو بیکاتە قوربانی نەزری بەجی ناهێنریت سەر پێچی خۆای تیدا بیت و ئەو نەزرەش بەجی نا هێنریت لە شتیکیدا کە مۆلکی خۆی نەبیت ئافرەتەکە هاتە خزمەتی و ئەومیان پی ڕاگەیان پێغەمبەریش (صلی الله

عیه وسلم) فەرمووی : (إنما هي ناقة من إبلي فأرجعي إلى أهلک علی بركة الله) واتە : نمو و شترە لە و شترەکانی منە وتۆش لە ژێر فەرۆ بەرمەکتی خوادا بگەرێتووە بۆ ناو کەس و کارت

٢٢٨

٢٢٢. ﴿ پێغەمبەری خوا (ﷺ) گەنجینه یەکی بەهەشتی پیشانی ئەبو

موسا دا ﴾

لە ئەبو عەسمانی نەھدیەووە ھاتوووە کە ئەبو موسای ئەشعەری ووتویەتی : لە سەفەرێکدا لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بووم کاتێ کە نزیک بوووەوە لە مەدینە خەڵکە کە بەدەنگی بەرز (الله اکبر) یان کرد پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەی خەڵکینە ئێوە بانگی کەسێ ناکەن کە نەبیستی یان غائبی بیت بانگی خواپە دەکەن کە دەنگتان دەبیستی و دەتانبینی لە پاشدا فەرمووی ئەی ئەبو موسا ھۆشیار بە با ووشەپەکت نیشان بدەم کە یەکیەکە لە گەنجینەکانی بەهەشت وەم : ئەو ووشە کامەپە ؟ فەرمووی : (لا حول ولا قوہ إلا باللہ) یە واتە : ھیچ گۆران و ھێزێک نیە مەگەر بە خوا ی گەورەووە.

٢٢٩

٢٢٨ أخرجه احمد (٤٣٠/٣) ومسلم (١٦٤١) وابی داود (٣٢٩٢ ، ٣٣١٦) والترمذی (١٥٦٢) وابن ماجه (٢١٢٤) والنسائي (١٩/٧) وابن حبان (٤٣٩٢) وقال محققه : اسناده صحيح وابن هشام (٢٤٠/٣) واللفظ لمسلم والزيادات لاحد وابن حبان وابن هشام .

٢٢٩ (صحيح سنن أبي داود رقم (١٥٢٦) وصححه الشيخ الألباني .

۲۳۲. ﴿پياوۋە ئەسەدىيەكە كە گۆي بىستى ووتەكەي پىغمبەر بوو داواي ھىچ

شتىكى نەكرد﴾

لە عطائى كورى يەسارەو لە پياويكى ھۆزى ئەسەدەو دەگىرنەو كە وتوويەتى من
 وخىزانەكەم ھاتىن بۇ مەدينە لە دەوروبەرى (بقىع الغرقد) دابەزىن (بقىع) گۆرستانى
 خەلكى مەدينەيە (غرقد) يش ناوى درەختىكە لەو گۆرستانە ھەيە خىزانەكەم پىي و تم :
 برۆ بۆ لاي پىغمبەرى خوا (ﷺ) داواي شتىكى لى بىكە با بىخۆين منيش چووم بۆلای
 پىغمبەرى خوا (ﷺ) پياويكم بينى داواي لى دەكرد كە شتىكى بداتى فەرمووى : ھىچم نىە
 ھەتا بتدەمى پياوۋەكە پىشتى ھەلگىردو تۆرە بوو دىيوت سويند بى ئەوۋى بىتەوئ پىي
 دىبەخشى پىغمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : لىم توورەي كە ھىچم نىە ھەتا بتدەمى ئەوۋى
 ئۆقيەيە كە چل درەھمى زىوہ يان ھىندەي ھەبىت وسوال بىكات ئەوۋە بە زۆر سوال دىسپىنى لە
 خەلك وئىلحاحى كىردوۋە پياوۋە ئەسەدىيەكە وتى : وتم : وشترەكەم كە شىر دەدات گەلى چاكترە
 لە ئۆقيە يە ئۆقيە يە دەكاتە چل درەھمى زىو پياوۋە ئەسەدىيەكە وتى گەرامەوۋە بۆ
 شوپنەكەي خۆم وداواي ھىچ شتىكم لى نەكرد پاش ماۋىيەك پىغمبەرى خوا (ﷺ) جۆ
 وميۋزى بۆ ھات لەوۋە بەشىداين يان وتى : ھەتا خواي گەورە دەۋلە مەندى كردين.^{۲۳۰}

^{۲۳۰} (صحيح سنن أبي داود رقم (۱۶۲۷) وصححه الشيخ الالباني.

۲۲۴. ﴿ پىاۋە جۈلەكەكە ھەر كە زانى زاۋاي پېغەمبەرى خوايە ﴾ (ﷺ)

دىنارەكەو ئاردەكەي بەخشىيە ئىمامى عەلى ﴿

لە سەھلى كۆرى سەعدەۋە دەگىرپنەۋە كە پېشەۋا عەلى - رەزاي خۋاي لى بى - چوۋ
بۇلاي فاتىمەي خىزانى بىنى ھەسەن ۋ ھوسەين دەگىرپنەۋە : ئەۋە بۇچى دەگىرپنە ؟ فاتىمە
ۋتى لە بىرسانا دەگىرپنەۋە عەلى لە مال دەر چوۋ لە بازار دىنارىكى دۈزىيەۋە ھىنايەۋە بۇ
فاتىمەي خىزانى ۋپىي پاكەياندا كە لە بازار دۈزىيەۋەۋە ۋتى : بىرۇ لاي فلانە جۈۋلەكە كە
ئاردمان بۇ بىنە ئەۋىش چوۋ بۇلاي كاپراي جۈۋلەكە ۋبابى دىنارەكە ئاردى لى كرى
جۈۋلەكەكە ۋتى : تۇ زاۋاي ئەۋ كەسەي كە پىي وايە پېغەمبەرى خوايە ؟ ۋتى بەلى ۋتى :
ئەۋە دىنارەكەت ۋ ئاردەكەش بۇ خۆت عەلى ھاتەۋە بۇلاي فاتىمە ۋ ھەۋالەكەي بۇ گىرپايەۋە
ۋتى بىرۇ بۇلاي فلانە قەساب بايى درەمى گۆشتان بۇ بىرە چوۋ بۇلاي قەسابەكە
ۋدىنارەكەي بە رەھن دانا لە جىياتى بايى درەمىك گۆشتى ھىنايەۋە بۇ فاتىمە ۋ ئەۋىش
شىلاي ۋخستىيە سەر ئاگر ئاردى بەدۋاي باۋكىدا ئەۋىش ھات بۇلايان ۋتى : ئەي پېغەمبەرى
خۋا (ﷺ) بەسەر ھاتەكەت بۇ دەگىرپنەۋە جا ئەگەر پىت ۋا بوو كە ھەلالە بۇمان ئەۋە لىي
دەخۋىن ۋتۇش لەگەلمان بىخۇ لىي فەرموۋى : بە ناۋى خواۋە لىي بىخۇن ئەۋانىش لىيان خۋارد
لە جىگەي خۋياندا نەجۈلابوۋن غولامىك ھات بە ناۋى خواۋ ئىسلامەۋە بانگەۋازى بۇ دىنارە
ۋنىۋەۋەكەي دەكرد پېغەمبەرى خۋا (ﷺ) فەرمانى كرد كە بۇي بانگ بىكەن لىي پىرسى ۋتى :
لە بازار لىي كەۋتوۋە پېغەمبەرى خۋا (ﷺ) فەرموۋى : ئەي عەلى بىرۇ بۇلاي قەسابەكە ۋ پىي
بلى پېغەمبەرى خۋا (ﷺ) پىت دەفەرموۋىت : دىنارىكم بۇ بىنەرە دەرەمەكەت لەسەر مەن
قەسابەكە دىنارەكەي بۇ ئارد ئەۋىش دىنارەكەي دا بە غولامەكە. ^{۲۳۱}

۲۳۵. ﴿كە گۆيىستى ئايەتەكە بوو ھۇن ھۇن فرمىسك بە چاود

پىرۈزەكانىدا ھاتە خوارەوہ﴾

رۇزىكىان پىغەمبەر (ﷺ) بە عەبدوللانى كۆرى مەسعودى فەرموو قورئانم بەسەرد
بخوینە عەبدوللانى وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من قورئانم بۇ تۆ بخوینم لە كاتىك
قورئان بۇ تۆ دابەزىوہ ؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموو : بىم خۇشە لە كەسىكى ترموہ گۆنى
لى بگرم عەبدوللانى كۆرى مەسعودىش دەستى كرد بە خویندىنى سورمتى (النساء) ھەتا گەشتە
ئەو فەرمایشتەى كە دەفەرموویت (فكيف إذا جننا من كل أمة بشهيد وجننا بك على
هؤلاء شهداء) (النساء / الآية ۴۱)

واتە : ئىنجا دەبىت ھالى ئەو خەلكە چۇن بىت كاتىك لە ھەر مىلەتىك شايەتىكىمان ھىناو
تۆشمان ھىنا ئەى موحەمەد (ﷺ) بە شايەت بەسەر ئەو خەلكەوہ كە پەيامى خوات
پىراگەياندون پاشان پىغەمبەر (ﷺ) بىتى دەفەرموویت بەسە لىردا بوہ ستە عەبدوللا
سەيرى پىغەمبەر (ﷺ) دەكات و دەبىنىت كە دەگرى وھۇن ھۇن فرمىسك بە چاودەكانىدا دىتە
خوارەوہ. ۲۳۲

۲۳۶. ﴿عومەرى كۆرى خەتتاب زۆر دلخۇش بوو بە ووتە پىرۈزەكەى

پىغەمبەرى خوا (ﷺ)﴾

عومەرى كۆرى خەتتاب – خواى لى رازى بى – دەلئىت : داواى مۆلەتم كرد لە پىغەمبەرى
خوا (ﷺ) تا بچم بۇ عەمرە ئەویش مۆلەتى پىدام وە فەرموو : لە بىرمان نەكەپت براكەم
لە دووكانتدا عومەر دەلئىت ووتەيكە كە زۆر دلخۇشى كردم لە دونيا ئەو فەرمایشتەى
پىغەمبەر (ﷺ) بوو كە بە ئەندازەى ھەموو دونيا لام خۇش بوو. ۲۳۳

۲۳۲ (مفق عليه).

۲۳۳ (رواه أبو داود).

۲۳۷. ﴿عەبدوللاى كوپى عومەر پابەند بوو بە رىنمايىيەكەى پىغەمبەر

(ﷺ)﴾

كاتىك كە عەبدوللاى كوپى عومەر تىبەرى بە بەردەمى پىغەمبەرداۋ جل وبەرگى دېژ بوون پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى جەكانت بەرز بىكەرەۋە چونكە نىشانەى سادىمىي و خاكى بوونى تىايە درىژى جل وبەرگ نىشانەيە بۇ خۇ بە گەرە گرتن نىتر عەبدوللا جەكەى بەرز كىرەۋە بەلام ھەر درىژ بوو پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى زۆر تر بەرزى بىكەرەۋە نىتر عەبدوللاۋاى كرد بەردەۋام گىرنگى دەدا بە شۆر نەبوونى جل وبەرگى تا خۇى لە خۇيە گەرە گرتن دوور بىگرى يەككە لە ھاۋەلەكانى پىنى وت عەبدوللا بۇ كوپى بەرزى دەكەيتەۋە ؟ عەبدوللاۋى : بۇ پەقايى قاچم. ۲۳۴

۲۳۸. ﴿پىاۋەكە گوىى لە فەرمايشتەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو پىش ئەۋەى

خىزمەتكارەكە بگاتە لاي﴾

پىغەمبەر (ﷺ) سەردانى يەككە لە ھاۋەلانى كرد لە مائەۋە پىاۋىك لە ھۆزى (بەنى عامر) بەمەى زانى وويستى بىرواتە ژوور كاتىك پىاۋەكە كە لەبەر دەم مائى ھاۋەلەكەيدا ۋەستا وتى: نايە مۇلەت ھەيە بىمە ژوور پىغەمبەر (ﷺ) بە خىزمەت كارەكەى فەرموۋ بىچۇ دەرەۋە بۇلاى ئەۋ پىاۋە فىرى مۇلەت خواستنى بىكە وبلئ با بلىت سلاۋى خواتان لى بىت نايە بىمە ژوورەۋە ؟ كابرە گوىى لە فەرمايشتەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو پىش ئەۋەى خىزمەت كارەكە بگاتە لاي وتى : سلاۋى خواتان لى بىت نايە بىمە ژوورەۋە ؟ جا پىغەمبەر (ﷺ) بىنى ۋا مۇلەت خواستەكەى تەۋاۋ بوو ۋەقسەكانى بە سلاۋ دەست پى كرد مۇلەتى داۋ پىاۋەكەش ھاتە ژوورو بە بىنىنى پىغەمبەر (ﷺ) شادمان بوو. ۲۳۵

۲۳۴ رواه المسلم .

۲۳۵ رواه ابو داود .

۲۳۹. ﴿ فرىشتەكان سەردانى عمرانى كۆرى حوصەينيان دەكرد ﴾

مطرفى كۆرى عەبدوللا دەئىت : عمرانى كۆرى حوسەين وتى : شتىكت بۇ باس دەكەم بەلكو خوا بىكاته ماىهى سوودو قازانچ بۆت : پىغەمبەرى خوا (ﷺ) حەج وعەمەرى پىكەوہ گرى دەدا وپىگرىشى لى نہ کردووہ هەتا وفاتى کردووہ وہ قورئانىشى لەو بارمىەوہ بۇ دانەبەزىوہ كە حەرامى بکات هەروەها دەمەوى پىت بلىم كەمن هەتا داخ كرام فرىشتەكان دەھاتن وسەلاميان لى دەكردم بەلام دواى ئەوہى داخ كرام نہهاتنەوہ هەتا وازم لە داخ كردن هينايەوہ دووبارە گەرانەوہ وسەلاميان لى دەكردم.^{۲۳۶}

۲۴۰. ﴿ بەسەرھاتى موسلمان بوونى جەريرى كۆرى عەبدوللا لە خزمەتى

پىغەمبەردا (ﷺ) ﴾

جەريرى كۆرى عەبدوللاى بجلى پىشەواى خانەدان وحوانچاك ولە (محطان)ە كانەوہ لە ھاوئلە ھەلكەو تووہكانە بەيەعتى دا بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە دلسۆز وئامۆزگارىكەر بىت بۇ ھەموو موسلمانىك ذہبى دەئىت : لە رادە بەدەر جوان بووہ لە جوانيدا كامل بووہ جەرير دەئىت كاتى لە مەدىنە نزىك بوومەوہ چۆكم بە ولاخەكەم داو تورمكەكەم كردمەوہ وجل وبەرگى پاك وپىك وپىكم لى دەرھىناو لەبەرم كرد پاشان چووہ مزگەوت دەبينم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ووتار دەدات خەلكەكە ھەموو بەجارى لە منيان پروانى لەوہى لە تەنىشتەدا دانىشتبوو پىرسىم : باشە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) باسى منى کردووہ وا سەيرم ئەكەن ؟ وتى : بەئى بە باشترىن شىوہ باسى تووى كرد لە كاتىكدا ووتارى دەدا لە نيوہى ووتارمكەيدا فەرمووى : (انه سيدخل عليكم من هذا الفج من خير ذي يمن , الا وان على وجه مسحة ملك)^{۲۳۷}.

^{۲۳۶} رواه المسلم (۶۲۲۶ ، ۱۶۷) له باسى حە ج دا

^{۲۳۷} أخرجه احمد فى (المسند) (۳۶۴ / ۴) ارناتوط سىر (۵۳۱ / ۲) .

واته لهم پێیهوه کهسێک دیته لاتان که له باشترینی خهڵکی یه مهنه وه وله سر دهم وچاوی (مسحة) یهکی فریشتهی هیه واته : دهلی ی فریشتهیه (مسحة) شوینه وایکی کهم بهلام بهر چاوو دیاره نهوجا سوپایی خوام کرد کاتی جهریر هاته ژوورمه بۆلای پێغه مبهری خوا (ﷺ) راخه رهگهی بۆ دانا تا لهسهری دانیشیت بهلام جهریر لهسهر زهوی یه که دانیشت پێغه مبهری خوا (ﷺ) پێی فهرموو (اشهد أنك لا تبغي علوا في الأرض ولا فسادا) واته : شایهتی ددهم بۆت که تۆ ناتهووی لهسهر زهوی خراپه کاری بلاو بکه یته وه وله خۆت بایی ببیت نهویش موسلمان بوو پاشان پێغه مبهری خوا (ﷺ) به هاوه لانی فهرموو (إذا أتاكم كريم القوم فأكرموه) واته : نهگهر پیاویکی به پێز هاته لاتان پێزی بگرن له جهریره وه دهلی : پێغه مبهری خوا (ﷺ) پێی وتم (الا تريحنی من ذي الخلفة بیت خضع) واته ناتهووی را حمتان کهیت لهو بته که ناوی (بیت خضع) ه ؟ به که عبهی یه مهنی ناسرا بوو دهلیت : ئیمهش پروو خاندان یان سوتاندان و وهک حوشتری که پ وازمان لی هیناو هاتین تا مژده به پێغه مبهری خوا (ﷺ) بدهین پێنج جار بهسهر نه سپه که مه وه دابه زیم دهلیت نهوجا وتم : نهی پێغه مبهری خوا (ﷺ) ناتوانم بهسهر نه سپه وه خۆم راگرم نهویش دهستی موبارهکی لهسهر دهم وچاوم دانا له پیاو یه تیکی تر دا لهسهر سنگم داناو فهرمووی : (اللهم اجعله هاديا مهديا)^{٢٣٨} واته نهی بهروردگار بیکه ره که سێکی هیدایه تدار و پێنمونیکار ههروه ها له جهریره وه دهلیت :

لهو کاته وه موسلمان بووم هه رگیز پێغه مبهری خوا (ﷺ) خۆی لیم لانه داوه وهه ر کات منی بینیبیت له پومدا پێکه نیوه.^{٢٣٩}

^{٢٣٨} صحیح رواه البخاري و مسلم و احمد.

^{٢٣٩} صحیح رواه البخاري (٣٨٢٢).

۲۶۱. ﴿بەسەرھاتی ئەسمانی کچی یەزید و شانیدیکی ئافرەتان لە خزمەتی

پیغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئەسمانی کچی یەزیدی کۆری سەکەنە دایکی عامرو دایکی سەلەمە ئەنصارى ئەشەهلیە پورزای مەعازی کۆری جەبەلە و یەکیکە لەوانەى بەیعتیان داو یەکیکە لە تیکۆشەران ئەسما - خواى لى رازى بى - هات بۆلای پیغەمبەرى خوا (ﷺ) کە لەگەڵ ھاوێلانیدا بوو پێى وت : دایک و باوکم بە قوربانت بن ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) من نێردراوى کۆمەلەیک لە موسلمانانم کە ھەموویان ھەمان قەسەى من دەمکەن و لەسەر راي منن بێگومانین کە خوا بۆ پیاوان و ئافرەتانى ناردوویت و ئێمەش باومرمان پێ ھینایت و شوینت کەوتین ئێمەى ئافرەتانیش کە پەيوەست و پەردە نشینین و لە مائەکانماندا ماوینەتەووە جیگای ئارموزووی پیاوانین و مندالەکانیان بۆ ھەلەدەگرین و پیاوان بە جومعەو نوێژە جەماعەتەکان و ئامادەبوون لە گۆری جەنازمو خەباتى پێى خوادا چاکەیان بەسەرماندا دراووە و کاتى ئەوان بۆ جیھاد ئەپۆن ئێمەى ئافرەتان مال و ناموسیانتان پاراستوووە و مندالەکانیانمان بۆ پەرومردە کردوون داخۆ ئێمەش بەشداری پاداشتی ئەوانین ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ؟

پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ڕووی کردە ھاوێلانێ و فەرمووی : (هل سمعتم مقالة امرأة احسن سؤالا عن دينها من هذه ؟) واتە تا ئیستا ووتەى ھیچ ئافرەتێکتان گوێ لى بوووە کە بەم باشى یە پرسیار لەسەر دینەکەى بکات ؟ ووتیان : بە راستى وایە ئەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) گومانمان نەدەمبەرد کە ئافرەتێک بەم شیوە دەربرینە داواى مافى خۆى بکات پیغەمبەرى خوا (ﷺ) ڕووی کردە ئەسماء و فەرمووی : بڕۆ ئەى ئەسماء و بەوانش رابگەیهنە کە تۆیان ناردوووە پێیان بلێ کە باشە یان بۆ ھاوسەرەکانیان و ھەولەدانیان بۆ رازى کردنى و شوین کەوتنى و یست و فەرمانەکانى ھاوسەرەکەى ھاوتای ھەموو ئەوانەییە کە بۆ پیاوان باست کرد ئەسمانیى بەدەم و تنى (لا إله إلا الله) و (الله أكبر) ە و بەخۆشى ئەو موژدییەى پیغەمبەرى خوا (ﷺ) پێى دان ڕۆیشت لە ئەسمانى کچی یەزیدەووە و دەلێت :- لەگەڵ چەند کەنیزەکیى ھاوتەمەندا بووم پیغەمبەرى خوا (ﷺ) دای بە لاماندا و فەرمووی : (إياكن وكفر المتعمين) واتە : نەکەن

بەخششەکان و نعیمةتەکان ناسو پاس گوزارین و بەکەم سەیری کەن من لە هەموویان نازتربووم
بۆ پرسیار کردن لێی وتم : ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) مەبەستت ناپازی بوون و نا شوکری لە
بەخششەکان چی یە ؟

فەرمووی : لەوانە یە یەکیکیان ماوێهەکی زۆر بە ڕەبەنی لە مالی باوکیدا بمینیتەووە پاشتر
خوا هاوسەرێکی پێی ببەخشێ و لەو هاوسەرە منداڵی پێی ببەخشێ کەچی توورە بیت و کوفر
بکات و بێی : هەرگیز خێرو چاکەم لێ نەدیویت.^{٢٤٠}

٢٤٢. ﴿عکاشە ی کوری محصن شکۆمەندی دویاو قیامەتی بە دەست هینا﴾

ئەم پیاووە بەختەووە عکاشە ی کوری محصن شکۆمەندی دویاو قیامەتی بە دەست هینا
پێغەمبەری خوا (ﷺ) مژدە ی پێ داووە کە یەکیکە لەو حەفتا هەزار کەسە ی بەبێ لێ
پرسینەووە دەچنە بەهەشت لە ئێین عەبباسەووە - خوای لێ پازی بێ - دەلێت : پێغەمبەری
خوا (ﷺ) فەرمووی : نەتەووەکانم پیشان درا تێپەر دەبوون دەمبینی پێغەمبەری وا هەبوو
چەند کەسیکی لەگەڵ بوو هەبوو هیچ کەسی لەگەڵدا نەبوو تاوێکو رە شای یەکی گەورەم
بەسەردا هەڵدرا یەووە واتە : کەسانیکی زۆرم بەر چاو کەوت بەهۆی زۆریانەووە وەک پارچە یەک
رە ش ی دەر دەکەوتن وتم : ئەمانە کێن ؟ ئومەتەکە ی منن ؟ پێم و ترا نەخێر بەلکو موساو
ئومەتەکە ی ئەون پێم و ترا سەیری ئەولا بکە دیم ڕەشای یەک هەموو ئاسۆی داگیر کردوو
پێم و ترا سەیری ئەملا و ئەولا بکە لە پانتایی ئاسماندا دەمبینی لەبەر زۆری خەلکەکە ئاسمان
رەش بوو پێم و ترا ئەمە ئومەتە ی تۆیە و لەوانە حەفتا هەزار یان بەبێ لێ پرسینەووە دەچنە
بەهەشت پاشان چوووە زوورەووە هیچی بۆ بەیان نەکرین خەلکەکەش دوی ئەو ی بلایان لێ
کرد و وتیان : ئێمە لەوانە یین چونکە باوەرمان بەخوا هیناوە وشوین پێغەمبەرەکی کە و تەوین
یان منداڵەکانمان لەوانە ی کە لەناو ئیسلامدا هاتوونەتە دنیاووە ئێمە لە جاهیلیە تدا

^{٢٤٠} صحیح رواه البخاری فی الادب (المفرد) (١٠٤٧) واحمد فی المسند (٣٥٧/٤).

ہاتوینہ تہ دنیا نہ مہ بہ پیغہ مہری خوا (ﷺ) گہشت چووہ دہرمووہ فہرمووی (ہم
الذین لا یسرقون ، ولا یطیرون ، ولا یسکتون ، وعلی ربہم یتوکلون)۔

واته :- به لڳو نهوانهمن که دزی ناگهن وره شبین نابن وهه ناسن به داخ گردن بؤ چارمه سر وپشت به خوی خویان دمهستن عکاشه وتی : نهی پیغه مبهری خوا (علیه السلام) من له ناو نهوانه دا هم ؟ فهرمووی : به لئ نهوجا یه کیکی تر له ناویاندا هه ناسایه وه نهویش پرسى : نهی من چی نهی پیغه مبهری خوا (علیه السلام) ؟ فهرمووی (سبقك بها عکاشه) واته عکاشه پښ توی دایه وه له گه یشتن به وهدا.

۲۴۳. ﴿مَالِیکِ کُوْرٍ حَوِیْرَتٍ رَهْتِی کَرْدَمُووَه پِیْش نَوِیْزِی بُو مِیَوَانَه کَانِی بَکَات﴾

پيغمبەر (ﷺ) زور داکوکی دکرد لهسەر ئەومى که هه‌موو شتێ هه‌قى خۆى پى بىرى وه هه‌قى پياو له نىسلامدا ئەوميه که گه‌ورەى مال بىت وه ئەم بوى هه‌يه ته‌صرووف به مال و‌حاله‌وه بکات هه‌چ کەس بوى نيه بچيته ماله‌وه ته‌نها به مۆله‌تى ئەو نه‌بى وه کەس بوى نيه دانيشى وه پال کەوى له ماله‌يا ته‌نها به ئيزنى ئەو ده‌توانن ئەو کارانه بکەن و‌کەس بوى نيه نوێز بکا له ماله‌ياو نىمامت بکا بۆ جه‌ماعه‌تى ته‌نها مه‌گەر ئەم ئيزنيان بدات پيغمبەر (ﷺ) به‌م شىوميه هاوه‌لانى فير کردوه پوژيکيان مالکى کورپى حويرث – خواى لى پازى پى – که له هاوه‌لانى پيغمبەر بوو هه‌ندى هاوه‌لى به‌رپز چوونه سه‌ردانى به‌ ميوانى کاتى نوێز هات هاوه‌لان شوينيکيان کرده شوينى نوێز کردن وه قامه‌تيان کردو داوايان کرد که مالک پيش نويزيان بۆ بکات به‌لام مالک ئەمه‌ى رمت کردهوه فهرمووى : که‌سيک له خو‌تان پيش خەن با نويزتان بۆ بکات وه بو‌تان پوون ده‌که‌مه‌وه که من بۆ ئەم کاره‌م نه‌کرد چونکه بىستومه له پيغمبەر (ﷺ) که ده‌يفه‌رموو هەر کاتى سه‌ردانى شوينيکتان کرد با ئىمام له خو‌يان

٢٤٢
ب.

^{٢١١} (صحيح) أخرجه البخاري كتاب (الطب) (٥٧٠٥) ومسلم والرمذي).

۲۴۲ (رواه أبو داود).

٢٤٤. ﴿ ئافرەتە کەى تیرەى بەنى ئەسەد پابەند بوو بە یادى خوا ﴾

ئافرەتەى تیرەى بەنى ئەسەد دەهاتە لای دایكى موسلمانان خاتوو عائیشەى دایكى نىعمانداران - خواى لى پازى بى - بۆ بينىنى جارىكان لەلای عائیشە بوو پێغه مېهر (ﷺ) جووہ لای عائیشە کە ئەو ئافرەتەى بينى فەرمووى : عائیشە ئەو کى یە ؟ عائیشە وتى ئەمە فلان کەسە کە بە شەو ناخەوێت پاشان ئافرەتە کە رۆشت و عائیشە باسى نوێزو ئارامگرى کرد لەسەر خوا پەرستى پێغه مېهر (ﷺ) فەرمووى لەسەر ئێوہ یە ئەوہى لە تواناتان دایە سوێند بەخوا خواى گەورە ماندوو نابێت بەلکو ئێوہ ماندوو دەبن عائیشە - خواى لى پازى بى - ھەواڵیدا کە خۆشەويست ترين دیندارى بە لای پێغه مېهردوہ (ﷺ) ئەومێہ کە خاومە کەى بەردەوام بێت. ٢٤٣

٢٤٥. ﴿ خوریمى ئەسەدى پابەند بوو بە رێنماییه کانى پێغه مېهر (ﷺ) ﴾

رؤڤىك پێغه مېهر (ﷺ) بە ھاوہلانى فەرموو : خورە یمى ئەسەدى چەند پیاویكى چاکە ئەگەر قزى زۆر درێژ نەبوايە و جل و بەرگی درێژ نەبوايە خوریم لەوئ نەبوو ھاوہلان ئەم ووتە جوانەى پێغه مېهريان گەيانەدە خوریم دواى زەمەنىك خوریم گەرايەوہ و بە قسە کەى پێغه مېهري زانى بە پەلە بڕ رێكى نامادە کردو قزى سەرى پى كورت کردوہ بۆلای گوێى وە قزى پاك و خاوێن کردو دای ھینا وە جلەکانى كورت کردوہ تا پەقاپى قاجى لەبەر گوێرايەلى پێغه مېهر (ﷺ) بەم ھەلوێستە خوریم بوو بەو شیوہى کە پێغه مېهر (ﷺ) فەرمووى چەند پیاوی چاکە. ٢٤٤

٢٤٣ (متفق عليه) .

٢٤٤ (رواه أبو داود) .

۲۴۶. ﴿ پیغمبەری خوا (ﷺ) ئامۆزگاری ئەبو بەکر و عومەری کرد لە بارەى شەو نوێژەکانیان ﴾

ئەبو قەتادە دەلێت : پیغمبەری خوا (ﷺ) شەوێک لە مال دەرچوو بە لای ئەبو بەکر و
تێپەری خەریکی شەو نوێژ بوو بە دەنگی نزم قورئانی دەخویند ئەبو قەتادە وتی : بەلای
عومەردا تێپەری خەریکی شەو نوێژ بوو بە دەنگی بەرز قورئانی دەخویند ئەبو قەتادە وتی :
کاتێک هەردووکیان لە خزمەت پیغمبەردا (ﷺ) کۆبوونەوه پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی :
ئەى ئەبو بەکر بەلاتدا تێپەڕیم شەو نوێژت دەکرد بە دەنگی نزم قورئانت دەخویند وتی
ئەو کەسەى کە من گەفتو گۆم لەگەڵی دەکردو وێى دەپارامەوه گوێی لێم بوو ئەى پیغمبەری
خوا (ﷺ) بۆیە پێویست ناکات دەنگم بەرز کەمەوه بە عومەریشى فەرموو ئەى عومەر
بەلاتدا تێپەڕیم شەو نوێژت دەکرد بە دەنگی بەرز قورئانت دەخویند راوی وتی : عومەر وتی
ئەى پیغمبەری خوا (ﷺ) خەو لە چاوی خەوالوێکان دقتۆرینم و خەبەریان دەکەمەوه
شەیتانیش راودەنێم و دووری دەخەمەوه حەسەن لە فەرموودە کەیدا ئەمەى بۆ زیاد کرد
پیغمبەر (ﷺ) بە ئەبو بەکری فەرموو ئەى ئەبو بەکر کەمى دەنگت بەرز کەرەوه بە
عومەریشى فەرموو : ئەى عومەر تۆش کەمى دەنگت نزم کەرەوه.^{۲۴۵}

^{۲۴۵} (سنن أبوداود رقم (۱۳۲۹) وصححه الشيخ الألباني).

٢٤٧. ﴿کە فەرمايشته کە ی پیغمبەری خوا هاتهوه یادی ئەبو بەکر زۆر بە

سەختی گریا﴾

لە زەمیدی کۆری نەرقەمەوه جارێک ئەبو بەکر تینووی بوو جامێکیان بۆ هینا کە ئاو
هەنگوینی تێدا بوو کاتێ نزیکێ کردەوه لە دەمی دەستی کرد بە گریان و ئەوانە ی دەوورو
بەریشی خستە گریان ئەو بێ دەنگ بوو کەچی ئەوان هەر ئەگریان پاشان دەستی کردەوه بە
گریان بە رادەپەک خەڵکە کە وایان دەزانی ناتوانن پرسیاری لێ بکەن لە هۆی گریانە کە ی پاشان
دەم وچاوی سەری و هاتهوه سەر خۆ پێیان وت : چی یە وەها ئەو گریانە ؟ فەرمووی : جارێک
لە گەڵ پیغمبەری خوادا (ﷺ) بووم دەمبێنی بەردەوام شتێکی لە خۆی دوور دەخستەوه
و دەیفەرموو : (وازم لێ بێنە , وازم لێ بێنە) وەمن هیچم نەئەدی وتم : ئە ی پیغمبەری خوا
دەمبێنم شتێک لە خۆت لا ئەدەیت و هیچیشت لە گەڵدا نابینم ؟ فەرمووی : (هذە الدنیا مثلت
لی بما فیها فقلت لها إلیک عني , فتنحت و قالت أما والله لئن أنفلت مني لا ینفلت مني
من بعدک) واتە : فەرمووی : ئەوه دۆنیایە و خۆیم بەهەموو شتێکەوه نیشان ئەدات , منیش
پێم وت : وازم لێ بێنە ئەویش خۆی لاداو وتی : سوێند بەخوا ئەگەر تۆ لە دەستم دەرچووی
ئەوانە ی دوا ی تۆ لە دەستم دەر ناچن ئەبو بەکر وتی منیش ترسام ئەوه دۆنیا بێت
گەشتبێتە من ئەوه گریاندمی.^{٢٤٦}

^{٢٤٦} (رواه الحاكم والبخار - وقال العراقي : إسناده جيد.)

٢٤٨. ﴿ هه‌وای دانه‌که‌ی پێغەمبەر (ﷺ) له باره‌ی عه‌بدوڵلای کۆری عه‌بباس ده‌قواو ده‌ق هاته‌ دی ﴾

له ئێبن عه‌باسه‌وه - خ‌وای لێ رازی بێ - ده‌لێت ئوم فه‌ ضلی کچی حارث بۆی گێڕامه‌وه وتی : کاتی تیپه‌ر بووم و پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له به‌رده‌م ده‌رگادا بوو فه‌رمووی : ئه‌ی ئوم فه‌ ضل وتم : به‌ئێ : ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی : (إنك حامل بـغلام) واته‌ : کۆرپێک له سکت دایه‌ وتم چۆن ؟ له کاتی‌کدا قورمیش به‌یمانیان به‌یه‌کداوه ژنه‌کانیان منداڵی نه‌بێ فه‌رمووی (هو ما أقول لك , فإذا وضعته فاتيني به) فه‌رمووی هه‌ر ئه‌وه‌ی پێم وتی : وایه‌ جا ئه‌گه‌ر لێت بووه‌وو له دایک بوو بۆم بێنه‌ منیش کاتی له دایک بوو هێنایم بۆ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌ویش ناوی نا عه‌بدوڵلا ولیکی موبارکی هێنا به‌ مه‌لا شوویدا وه‌فه‌رمووی (إذهبي به فلتجدنه کيسا) واته‌ بيبه‌ به‌ راستی ئه‌و که‌سیکی زاناو به‌هرمه‌ندو لێ هاتووی لێ ده‌رده‌چێ , ده‌لێ : هاتم بۆلای عه‌باس وه‌ه‌واله‌که‌م بێ دا ئه‌ویش زه‌رده‌ خه‌نه‌یه‌کی کردو هه‌تساو چوو بۆلای پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) عه‌باس - خ‌وای لێ رازی بێ - که‌ پیاویکی جوان و چاک و بالا به‌رز بووه‌ کاتی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چاوی پێی که‌وت هه‌تسایه‌وه‌ نێو چه‌وانی ماچ کردو له‌لای راستی خ‌وای داینیشاندو پاشان فه‌رمووی : ئه‌مه‌ مامی منه‌ کێش چه‌ز ئه‌کات بابه‌ مامیه‌وه‌ بنازی عه‌باس هه‌ندێ شتی وت وه‌ک ئه‌وه‌ی ته‌ریق بێته‌وه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمووی : (ولم لا أقول وأنت عمي وبقية أبنائي , والعم والد) واته‌ : جا بۆچی ئه‌مه‌ نه‌لێم که‌ تۆ مامی منی و باوانی منی چونکه‌ مام له‌ جێی باوکه‌ یاخود وه‌ک باوکه‌.

٢٤٧

٢٤٧ نێسانده‌که‌ی حه‌سه‌نه‌ ته‌به‌رانی گێڕاویه‌تیوه‌ , هه‌یسه‌می ده‌لێت دانه‌ پاله‌که‌ی حه‌سه‌نه‌ , انجم ژماره

٢٤٩. ﴿ پێغەمبەر (ﷺ) نژای تەمەن درێژی کرد بۆ دایکی خالید ﴾

جلیکی ئاوریشمی زەردی قۆچە داریان هێنا بۆ پێغەمبەر (ﷺ) ئەویش ھەلیگرت و سەیری کرد پاشان فەرمووی بەوانە دەوورو بەری کۆ دەبینن شیاو بیت ئەم پۆشاکە بەدینێ ؟ بێدەنگ بوون و گەسیان ھەسیان نەکرد ئەنجا فەرمووی دایکی خالیدم بۆ بەینن کەس و کارەکی رۆشتن هینایان و منداڵێکی بچووکیان لەگەڵ هینا کە لە خاکی حەبەشە منداڵێکی بوو کاتێک کۆچیان کرد لەگەڵ دایک و باوکی لە ترسی پێرۆزی خۆی پۆشاکەکی پێدا بە گائەووە پێی فەرموو ئەو دایکی خالید ئەمە چاکە و جوانە نێر منداڵەکی بوو بە ھاودەمی پێغەمبەر (ﷺ) بە دەوری پێغەمبەردا دەھات و دەچوو دەستی دەخستە سەر شانی پێغەمبەر (ﷺ) باوکی سەرزەنشتی کرد پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : وازی لێ بێنە وە فەرمووی بە دایکی خالید تەمەنت درێژ بیت و جەلەگانت بەدێنی ئەمە پارێنەووە بوو بۆ تەمەن درێژی چونکە ھەرکەس تەمەنی درێژ بیت جەلەگانی دەدرێن. ^{٢٤٨}

٢٥٠. ﴿ ئەبوبەکر ھەرکە گۆی بیستی گۆرانی دوو کچەکە بوو توورەبوو ﴾

لە یەکیەک لە جەژنەکان دا دوو کچ لای خاتوو عائیشە - خوای لێ رازی بێ - گۆرانیان دەوت و بە ھۆنراوەی جەنگی (بعاث) ئەمەش یەکیەک بوو لەو جەنگانەی عەرەب لە ئەفامیدا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ھاتە ژوورەووە لە جیگاکی دانیش و سەیری دوو کچەکی کرد دواتر ئەبو بەکری صدیق - خوای لێ رازی بێ - گۆی لە گۆرانی ئەو دوو کچە گرتوو بە توورەمی ھەسە لەگەڵدا کرد نەوێنی لەووە کرد ئەیان وت فەرمووی حوزەلە شەیتان لای پێغەمبەرخوا ؟ پێغەمبەر (ﷺ) ھەستا و فەرمووی : وازیان لێ بێنە ئنجا ئەبو بەکر - خوای لێ رازی بێ - ھێواش بوو و عائیشە ئامازەکی کرد بۆ دوو کچەکە ھەردووکیان چوونە دەرەووە لەم جەژنەدا خەلگی حەبەشە یاریان بەلقات و خەنجەر دەکرد کاتێ پێغەمبەر (ﷺ) زانی عائیشە حەز دەکات یاریەکیان ببینێ لە دواي خۆیەووە وەستانی بۆ ئەووە بیان ببینێ تا تەواو ماندوو بوو سەیری کردن ئنجا چوونە مائەووە ^{٢٤٩}

^{٢٤٨} (أخرجه : البخاري).

^{٢٤٩} (رواه مسلم).

۲۵۱. ﴿رېنەمايى يەكەي پىغەمبەر (ﷺ) بۇ ئەسمائى كچى ئەبو بەكر﴾

ئەسمائى كچى ئەبو بەكر رۆيشت بۇلاي خوشكەكەي كە عانىشەيە - خۇاى لى رازى بى -
 ھاوسەرى پىغەمبەر (ﷺ) قسەيان دەكرد لەگەل يەكتردا دواى ماومىيەك پىغەمبەر (ﷺ)
 گەرايەوۋە ئەسمائى بىنى پۇشاكىكى تەنكى پۇشى بوو ھەندى لاشەي دەرگەو تىبوو پىغەمبەر
 (ﷺ) ئەمەي قەدەغە كرد چونكە ئەسمائى كچى ئەبو بەكر گەورە بوو سوڧى مانگانەي
 بىنى بوو پىغەمبەر (ﷺ) ويستى ئەسماء ئاگادار بىكات لەو ھەئىيە كە تىي كەوتووۋە
 فەرموۋى: ئەي ئەسماء ئافرىت كە سوڧى مانگانەي بىنى نىتر ئاگونجى ھىچ شوئىنكى بىبىرى
 جگە لە دەستەكانى و دەم وچاۋى نەبىت كە خۇي ئامازەي كرد بۇ دەست و دەم و چاۋى.^{۲۵۰}

۲۵۲. ﴿خۇ بەگەورە گرتن رەت كەردنەوۋە راستىيە﴾

پىغەمبەر (ﷺ) دانىشتىبوو لە نىو ھاۋەلانددا فىرى رەۋشتىك لە رەۋشتەكانى ئىسلامى
 دەكردن تا بەختەۋەر بن پىي لە دونىاو قىيامەتدا نەۋىش رەۋشتى خۇ بە كەم گرتن بوو
 پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموۋن : ئاچىتە بەھەشت ئەو كەسەي تۆزىك لەخۇ بە گەورە گرتن
 لە دلىدا ھەبىت يەكك لە ھاۋەلان ترسا كە ئەو رەۋشتە چوۋبىتە دلىۋە كە گرنگى بە جل
 وبەرگ دەدات يان نەعلەكانى پىرسىارى گرد پىاو پىي خۇشە كە جل وبەرگى جوان بىت يان
 نەعلەكانى جوان بن ئايە ئەمە خۇ بە گەورە گرتن ؟ پىغەمبەر (ﷺ) رپوۋنى كەردمەۋە كە
 گرنگى دان بە جل وبەرگ شتىكى جوانە وخوا پىي خۇشە چونكە خوا جوانە وجوانى خۇش
 دەۋىت ھەز دەكات مروۋفە كان لەسەر شىۋەيەكى جوان بن پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى : (خوا
 جوانە وجوانى بىي خۇشە) پاشان تىگەيشتنى دروۋستى بۇ نەخۇشى خۇ بە گەورە گرتن كرد
 فەرموۋى : (خۇ بە گەورە گرتن و پەدكەردنەۋە ۋەل كەچ نەكەردنە بۇ راستى ۋە خەلك بەكەم
 سەير كەردنە^{۲۵۱}

^{۲۵۰} (رواه أبو داود).

^{۲۵۱} (رواه مسلم).

٢٥٣. ﴿عەبدوللای کۆری رەواحە بەرتیلی جوولەگەکانی رەت کردووە﴾

لە سلێمانی کۆری یەسارەو دەئێت : پێغەمبەری خوا (ﷺ) عەبدوللای کۆری رەواحەى نارد بۆ خەيبر لەو ئێ گەل جوولەگەکاندا مامەڵەیکى بۆ دەخەملاند ن هەئسان بېرێك خشى ئافرمەتەگانەان بۆ کۆ کردووە و ووتیان ئەمە بۆ تۆ وکارمەمان لەسەر سووک گە فەرمووی : ئەى جوولەگە پەنە سوێند بە خوا لە ئاو درووست کراوانى خوادا کەس نیه هێندەى ئێو رەق لێیان بێت بەلام ئەمەش وام لى ناکات نادادى لەگەل تاندا بکەم هەروەها بەرتیلیش جەرام و ناپەرواى ووتیان : ئا بەمە ئاسمان وزەوى راگیراون.^{٢٥٢}

٢٥٤. ﴿حەکیمی کۆری حزام جل و بەرگی ژى یەزنى بە دیاری برد بۆ پێغەمبەر (ﷺ)﴾

لە عراقى کۆری مالیکەو حەکیمی کۆری حزام وتى موحەمەد (ﷺ) لە پێش هاتنى ئیسلامدا خۆشه و یستزین کەسم بوو بەلام لە پاش ئەوەى پەيامى ئیسلامى بۆ هات وکۆچى کرد بۆ مەدینە حەکیم ئەو وەرزه بە بى باوەرى مایەو پاشان دەبینى جل و بەرگیكى ذى پەزن گە یەکیکە لە پاشاگانى یەمەن دەفرۆشن چوو کرى بە پەنجا دینار تا بە دیاری بیداته پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەو بوو هێنای بۆ مەدینە دای بە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) بە دیاری بەلام وەرى نەگرت عەبدوللای دەئێت : وەك ئەوەى گوێم لى بوو فەرمووی : (إنا لا نقبل من المشركين شيئاً , ولكن إن شئت بالثمن) واتە : ئیمە هیچ شتێك لە موشریکەکان قبوڵ ناکەین بەلام نەگەر رازیت ئەو بەنرخەگەى لیت وەردەگرم دەئێت : منیش کە زانییم بە دیاری وەرى ناکرێ بەنرخەگەى پێم دا،^{٢٥٣} هەروەها (طەبەرائى) لە راپۆرتەکاندا ئەمەى زیاد کردووە ئەوچا لە بەرى کردوو لەسەر بڵند گۆ پێغەمبەرى خوا (ﷺ) م بینی لەبەرى کرد

^{٢٥٢} (سیر اعلام النبلاء) (١ - ٢٣٧) .

^{٢٥٣} (رواه احمد (٤٠٢ / ٣ , ٤٠٣) الحاكم (٤٨٣ , ٤٨٥ / ٣) وقال صحيح الاسناد (٢٦٨) .

بوون ھىچ شتىكى لەو جوانتر نەبوو ئەو رۆژە پاشان دای بە ئوسامە وھكەيم بە ئوسامەوہ
 بىنى وتى : ئەى ئوسامە ئەلئى كراسەكەى (ذى یزن) ن لەبەر كرددوہ ۹ وتى : بەلئى سوئند
 بە خوا من لەو باشترم واتە : مەبەستى ئەوہ بوو كە ئەو لە پاشا (ذى یزن) باشترە وە وتى :
 باوكىشم لە باوكى ئەو باشترە ھەكەيم دەئەيت : منىش چووم بۆ مەككەو بە ھسەكانى ئوسامە
 سەرسامم كردن . .

۲۵۵. ﴿ عومەر پۇشاكەكەى دا بە برا بېياومرەكەى لەبەر جى بە جى كەرنى

فەرمانەكەى پېغەمبەر (ﷺ) ﴾

عومەرى كۆرى خەتاب - خواى لى رازى بى - دەرۆشت لە بازاردا لای فرۆشيارىك
 پۇشاكىكى جوانى بىنى زۆر پىي جوان بوو كرى وەكو ديارىك بەخشى بە پېغەمبەر (ﷺ)
 كە لە بەرى بكات كاتىك كە ميوانى دىت يان لە رۆزى جومعه لەبەرى بكات كە پېغەمبەر
 (ﷺ) بىنى زانى كە ئاورىشمە وخوا ھەرامى كرددوہ لەسەر پياوان فەرمووى : ئەوانەى ئەمە
 دەرۆشن بەشيان لە قىامت دا نىيە وە ئەو پۇشاكەى دا بە عومەر , عومەر سەرى سورما وتى :
 ئەمە چۆن ئەو جلە وەرگرم كە تۆ فەرمووت : كە ئاورىشم ھەرامە لەسەر پياوان پېغەمبەر
 (ﷺ) فەرمووى بىگومان بۇيە ناردم بۇلاى تۆ تا بىفرۆشى يان بىپۆشى عومەر رۆشت
 وپۇشاكەكەى دا بە برا بى باومرەكەى لەبەر جى بە جى كەرنى فەرمانى پېغەمبەر (ﷺ). ۲۵۴

٢٥٦. ﴿ ئیمانەکەى (أبو ته عله به ى خوشنى) لیوان لیو بوو له دنیایى

ومتمانه ﴿

(دار قطنی) وغهیری نهویش دهئیت ابو ته عله به ى خوشنى - خواى لی پازى بى - یهکێکه لهوانهى له بهیعهتى (رضوان) دا بهشدار بوون ورۆزى خهیههر پێغه مبهرى خوا (ﷺ) له غه نیمه بهشى نهویشى جیا کردوه ههروهها ناردوو یهتى بۆلای هۆزهکەى وه عه مری کورى جره مەى براى ههر له سهرده مى پێغه مبهرى خوا (ﷺ) موسلمان بووه،^{٢٥٥} کاتى له راستى ئەم ئاینه گه یشتبوو موسلمان بوو دنیای بوو له وهى ئەم ئاینه بۆ هه میشه یى به نه مری ده مینیت هوه وخواى پهروهردگار ئەهلهکەى بالا دهست دهکات ومنمت وچاکه ی خۆى به سه ر چه وساو هکانى سه ر زه ویدا دهبارینى ودهیانکاته پێشه و او میراتگر له سه ر زه ویدا ابو ته عله به دهئیت : هاتم بۆلای پێغه مبهرى خوا (ﷺ) پیم وت : ئەى پێغه مبهرى خوا (ﷺ) بمنیره بۆ فلان جیگا له شام تا ئەم ئاینه یان پى راگه یه نین ئەو کاته هیشتا پێغه مبهرى خوا (ﷺ) دهستى نه گه یشتبووه ئەو جیگایانه فهرمووی (ألا تسمعون ما یقول هذا ؟) واته : گویتان لی یه ئەم بیاوه جی دهئیت ؟ ئەبو ته عله به وتی : سویند به و کسه ی گیانی منى به دهسته دنیام که دهگه ینه ئەوئ وتیایدا بالا دهست ده بین پێغه مبهرى خوا (ﷺ) په یامى خۆى دنیامى وپیایدا ناردی.^{٢٥٦}

^{٢٥٥} (الاصابة (٢٧٦/٧) ژبانی عه مری کورى ئەهله بدی خوشنى.

^{٢٥٦} (صحیح: رواة الامام احمد لی {المسند} ٤/٤، ١٩٤، ١٩٣).

۲۵۷. ﴿بەسەرھاتی عوینە کۆری حیصن وئەقرەعی کۆری حابیس لە

خزمەتی پیغمبەردا (ﷺ)﴾

لە سەھلی کۆری (حنظلة) وە دەرگەزەووە کە ووتووینەتی عوینە کۆری حیصن وئەقرەعی کۆری حابیس هاتن بۆلای پیغمبەری خوا (ﷺ) وداوایان لێ کرد کە شتیکیان بداتن فەرمانی دا کە بیاندەنن موعاویە فەرمانی دا نامە ی نووسی بۆیان ئەووی کە داوایان کردوووە بیاندەنن ئەقرەع نامەکی وەرگرت وپیچایەووە بە عەمامەکە یەووە وروپشت عوینەش نامەکی وەرگرت وھات بۆلای پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی ئەو موحەمەد من نازانم ئەم نامە یە چە تێدا یە وەك نامەکی (متلمس) ؟

(متلمس) ی شاعیر بەسەر هاتیکی بە ناو بانگە لەلای عەرەبەکان چوووەتە لای یەکیك لە فەرمانرەواگان وھەجوی کردوووە واتە بە ھۆنراوە سەرزەنشتی کردوووە ئەویش نامە یەکی بۆ نووسیوووە کە بیبات بۆلای یەکیك لە سەرکارەکانی گومانی وا بوووە کە خەلات دەرگەیت لە رینگادا نامەکە دەکاتەووە دەبینن نوسراوە ھەرکە گەیشتە لات بیکۆزە ئەویش نامەکە دەدرێنن و بۆی دەردەچیت نێر لەو کاتەووە عەرەبەکان ئەو نامەیان کردوووە بە پەندو دەلینەووە جا موعاویە فەرموودەکی پیغمبەری خوا ی بۆ گیرایەووە پیغمبەری خوا (ﷺ) دەفەرمووی (ئەووی بەشی خۆی ھەبێ و سوال بکات ئەووە داوای ناگری زیاتر دەکات بۆ خۆی) نوڤەیلی لە جیگایەکی تردا دەلیت فەرمووی (داوای پشکووی ناگری دۆزەخ زیاتر دەکات بۆ خۆی) ووتیان ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) مرۆڤ چەندی ھەبێ بەشی دەکات ؟ نوڤەیلی لە جیگایەکی تردا دەلیت (مرۆڤ چەندی ھەبێ بەشی دەکات وئێتر نابێ سوال بکات ؟) فەرمووی : ئەوئەندە ی ھەبێ کە بەشی شەو پۆژی تیری لێ بخوات.^{۲۵۷}

۲۵۸. ﴿ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ماناى ھاۋەلىيەتى فېرى پىاۋە ئەنصارىيە كە

کرد ﴾

رۆژىك لە رۆژان پىغەمبەر (ﷺ) بە سەفەر چوو گاىرايەكى ئەنصارى بوو بە ھاۋەلى رېڭاى بە رېڭەى خۇياندا دەپۇشتن ھەركەس بە سواری وولاخى خۇى لە ميانەى رېڭا پىغەمبەر (ﷺ) بە شوپىنكا رۇشت ھەندى دارى تىادا بوو رۇشتە ناو دارەكان دواى ماومىيەك دەرچوو دوو لقى لە دارەكان ھىنا يەككىيان پاست بوو يەككىيان لار بوو , راستەكەيانى دايە ھاۋەلەكەى خۇى ئەۋى ترىانى ھەلگرت ھاۋەلەكەى وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تۇ شاىان ترى بەم پەلە راستەيان پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى دايەۋ فەرموۋى دەبىت ھاۋەل لە نامادە باشى وجى بە جى كرىنى پىۋىستىياتى ھاۋەلەكەيدا بىت نەنجا فەرموۋى وانى يە فلان كەس ؟ ھەموو ھاۋەلى كە ھاۋەلى يەككىى تر دەكات ئەۋە بەر پەرسە لە ھاۋەلەكەى نەگەر ھاۋەلەتىەكەيان سەعاتە رۆژىكىش بىت.^{۲۵۸}

۲۵۹. ﴿ رېزو ئەدەبى عەبدوللاى كورپى عەباس بەرامبەر پىغەمبەرى خوا بى

ئەندازە بوو ﴾

عەبدوللاى كورپى عەباس - خۋاى لى رازى بى - دەلىت : لە كۆتايى شەۋىكدا ھاتم بۇلاى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە پىشتىۋە نويزم كرىد نەۋىش دەستى گرتىم وراپكىشام تا گەياندىمە لاي قاجى واتە : تەنىشت خۇى وكاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پروۋى كرىدە پروگە چوۋمە دواۋە وپىغەمبەرى خوا (ﷺ) نويزەكەى كرىد كە لى بوۋىيەۋە فەرموۋى : چىتە بۇچى دىتخەمە تەنىشت خۇمەۋە بەلام تۇ ئەچىتەۋە دواۋە ؟ وتم : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) مەگەر ئەكرى كەسەك لە تەنىشت تۆۋە نويز بكات كە پىغەمبەرى خۋاىت وخۋا ئەۋ رېزەى بە تۇ بەخىشۋە ؟ دەلىت : پىغەمبەرى خوا (ﷺ) سەرسام بوو بە قسەكانم دودوۋعاى بۇ كرىم كە خۋا زىاتر زانىست وتىگەىشتىم بى بىبە خىشەت.^{۲۵۹}

^{۲۵۸} (رواه الطبراني).

^{۲۵۹} ھە يە مى دەلىت تەجمەد گىزاۋىدەۋە پاۋانى صەحىحن (الجمع) (۱۵۵۲۶).

۲۶۰. بەسەرھاتی نەزری ژنە زەشە دەف لێدەرە کە لە خزمەتی پێغمبەردا

(ﷺ)

بۆرەیدە - خۆی لێ پازێ بێ - وتی : پێغمبەر (ﷺ) دەرچوو پوشت بۆ غەزایە کە هاتەو و گەپایەو و بۆ مالهو و کەنیزەکی پەش هات وتی : ئەو پێغمبەری خوا نەزرم کردووە ئەگەر خوا بە خێرو خوشی تۆی هێنایەو و لەم غەزایە لە خزمەتدا دەف لێ بدەم و گۆرانی بێم ؟ بێ فەرموو ئەگەر نەزرت کردووە لێی بدە ئەگینا مەیکە جا کەنیزەکە دەستی کرد بە دەف لێدان جا ئەبو بەکر هات ئەو هەر دەف خۆی لێ دەدا لە پاشان عەلی هات ئەو هەر دەف خۆی لێ دەدا لە پاشان عوسمان هات ئەو هەر دەف خۆی لێ دەدا لە پاشان عومەر هات ئێتر ژنە کە دەفەکە دانا لە ژێر خۆی دا و لەسەری دانیشت جا پێغمبەر (ﷺ) فەرمووی : ئەو عومەر بە راستی شەیتان لە تۆ دەترسێت من خۆم دانیشتبووم ئەو ژنە هەر دەف خۆی لێ دەدا ئەبو بەکر هات ئەو هەر دەف خۆی لێ دەدا عەلی هات ئەو هەر دەف خۆی لێ دەدا عوسمانیش هات ئەو هەر دەف خۆی لێ دەدا بەلام کە تۆ هاتیت ئەو عومەر ئێتر دەفەکە فەڕی دا.^{۲۶۰}

٢٦١. ﴿ پیغمبەری خوا (ﷺ) نژای کرد بو حوزەیفە ودایکی ﴾

حوزەیفە - خۆای لی پازی بی - وتی دایکم لی پرسیم له کەیهو به خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) نهگه یشتووی ؟ وتم له فیسار وختهوه به خزمەتی نهگه یشتووم دایکم قسە ی بی وتم پیم وت لیم گه پ دهجم بو خزمەتی ونویزی شیوان له گه لیدا دهکم وداوای لی دهکم که هەم بۆمن وهەم بو تو بپارێتەوه وداوای لی خوشبوونمان بو بکات جا چووم ونویزی شیوانم له پشتیهوه کرد ئیتر پیغمبەر (ﷺ) هەر نویزی تری دهکرد هەتا نویزی خەوتنانی کرد له پاشان گه رایهوه منیش شوینی کهوتم که گوئی لی دهنگم بوو فەرمووی : ئەوه کی په ؟ حوزەیفە په ؟ وتم : به لی فەرمووی : چیت دهوئ وداخواییت چیه ؟ خوا له خۆت وله دایکت خوش بیئت له پاشان فەرمووی : نا ئەمه فریشتەیه که یه کهم جاره که دی بو سەرزهوی رووخسەتی خواستوو له خوا که بی بۆلای من وسلاوم لی بکات وه مرگینیم بداتی که فاتیمه گه وره سەرورهی ئافرەتانی بهههشته وه حەسەن وحوسەینیش گه وره سەرورهی هەموو لاوانی بهههشتن.^{٢٦١}

٢٦٢. ﴿ پیغمبەر (ﷺ) پرووی وه پگێرا له خاوەنی باڵه خانە بهرزەکه ﴾

ئەنەس - خۆای لی پازی بی - ده ئیت : پیغمبەر (ﷺ) جارێک چاوی به باڵه خانەیه کی بهرز کهوت فەرمووی : ئەوه چیه ؟ ووتیان : هی فلانە پیاوی ئەنصاریه پیغمبەر (ﷺ) ئەو کاته دهنگی نه کرد به لام گرتیه دل هەتا پوژی خاومنی ئەو باڵه خانەیه هاته خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) کاتی سلاوی لی کرد پیغمبەر (ﷺ) پشتی تیکردوو پرووی لی وه پگێرا بپاوه که چەند جارێ وای کرد هەموو جارێک پیغمبەر (ﷺ) پرووی نه ده دای لی جا تیگه یشت که پیغمبەر (ﷺ) له بهر شتیکی لی دلگیره ده چی سکالای حالی خۆی له لای هەندی له یاران دهکات ئەوانیش باسی باڵه خانە که ی بو ده گیرنه وه ئەویش ده چی ده پروخینی وتهختی دهکا

لەگەل زەويدا ھەتا رۆژى پىغەمبەر (ﷺ) تەشرىفى لەوتۆھ دەروا سەير دەكات بەلە خانەكە نەماوھ كە ھۆى ئەوھ دەپرسى دەلىت خاومەكەى كە زانى تۆ لەبەر ئەم بەلە خانەيە ڤووز پى نادەى ئەویش چوو ڤووخاندى پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى دەى باش باش بزانن كە ھەموو خانووئەك ئەگەر بۆ ڤەزاي خوا نەبى لە ڤۆزى ژيانەویدا دەبى بەبارگرانى بۆ خاومەكەى بەلام ئەوھى كە ناچار دەبى بۆ رەزامەندى خوا بى ئەوھ قەينا كات واتە ئەوھى كە بە پى كات وشوین بوونى پىويست بى ئەوھ قەيدى نىه.

۲۶۲

۲۶۲ ﴿بەسەرھاتى ئەو ھاوئەلى كە سكالای كرد لە براىەكەى لە خزمەتى

پىغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئەنەس - خواى لى ڤازى بى - وتى لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) دوو برا ھەبوون يەككىيان دەھات بۆ خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) لە خزمەتیدا فیری زانست وزانىارى ئاين دەبوو ئەوى تریشيان كارو كەسابەتى دەکردو خویشى وبراكەیشى بەخىو دەکرد ئیشكەرەكەيان لەلای پىغەمبەر (ﷺ) سكالای لە دەست براكەى كرد كە گوايە ئیش وكارى بۆ گوزمرانى خوى ناكات فەرمووى : رى ى تى دەچى كە خوا لەبەر خاترى ئەو رزق وڤۆزى تۆیش بدا كەواتە گلەبى لى مەكە.

۲۶۳

۲۶۲ (رواه ابو داود بسند صالح).

۲۶۳ (رواه الترمذی بسند صحيح).

۲۶۴. ﴿بەسەرھاتی شووشە زێرەکەى مائى پێغەمبەر (ﷺ)﴾

عوقبە - پەزای خۆى لى بى - وتى : لە مەدینە جارىك پێغەمبەر (ﷺ) نوێزى عە
سرى بۆ كردین كە سلاوى دایەو بە پەلە ھەستاو چوو بۆ مائى یەكێك لە ھاوسەرەكانى لە
پاشان گەراپەووە و كە ھاتەووە تەماشای پرووى خەلكەكەى كرد پوانى خەلكەكە سەیریان دى لەم
پەلە كردنەى ھەرمووى ئەو بۆیە وام كرد چونكە لە ناو نوێزەكەدا بیرم كەوتەووە كە
شووشەيەك زێرمان لەلا ھەيە جا ھەزم نەكرد لە مائى مندا ئیوارەى بەسەردابى یان ھەرمووى
شەوى بەسەردا بى وە لە مائەووە پێم وتن كە دابەشى بكەن بەسەر ھەزاران دا لە
گێرپانەوھەيەكى تری بوخاریدا لە مائەووە شووشەيەك زێر كە ھى زەكات بوو مابوو ھەزم نەكرد
كە ئەم شەو لە مائى مندا بمىنێ. ^{۲۶۴}

۲۶۵. ﴿بەسەرھاتی نەزەرەكەى ئەبو ئیسرائیل﴾

ئەبن عەبباس - خۆى لى پازى بى - وتى : جارىك پێغەمبەر (ﷺ) ووتارى دەدا پیاوێكى
بەینى لەبەر ھەتاووەكە راوہ ستا بوو پرسى بۆچى ئەو پیاوہ وا رەق راوہستاوہ ؟ عەرزىان كرد
ئەو ئەبو ئیسرائیلە نەزرى كردووە بە پێوہ لەبەر خۆر رەق راوہستى و دانەنیشى و نەچیتە
بەر سێبەر و قسە نەكاو لە ھەمان كاتدا بە رۆزوىش بى ھەرمووى : ھەرمانى پى بكە و لە زمانى
منەوہ پى بلى : كە قسە بكا و بچیتە بەر سێبەر و دانیشى بەلام رۆزووەكەى تەواو بكات. ^{۲۶۵}

^{۲۶۴} (آخرجه: البخاري { ۸۵۱ } .

^{۲۶۵} (آخرجه: البخاري { ۶۷۰ ۴ } .

٢٦٦. ﴿عەبدوﻟﻼﻯ کورى موغەففەل پەيوەندى پىچراند لەگەﻝ خزمەکەى﴾

ئەبۇ سەئید عەبدوﻟﻼﻯ کورى موغەففەل - رەزای خۆى لى بى - وتى پىغەمبەر (ﷺ) رىگەى پەلە پىتکە ھاویشتنى نەدەدا دەمىفەرموو : ئەمە نە نىجىرى پى دەکوژرى ونە دوژمنى پى کۆلەوار دەکرى وەلى رى دەکەوى دەدا لە چاوى بى تاوانىک کوبرى دەکات یا دەدا لە ددانى دۆستىک وە ناهەق دەيشکىنى ديارە شتىکىش کە ھەر زىانى رپوت بى زۆر ناپەسەندە. ٢٦٦

لە گىرپانەوہىەکى تردا خزمىکى ئىبنو موغەففەل پەلە پىتکەى دەھاوشت ئەویش قەدەمغەى لى کردو وتى: پىغەمبەر (ﷺ) رىگەى پەلە پىتکەى ھاویشتنى نەدەدا دەمىفەرموو : شتى وا رپاوى پى ناکرى بەلام خزمەکەى دوو بارە تى ھەلچووہو و دەستى کردەوہ بە پەلە پىتکە وەشانەن عەبدوﻟﻼيش توورە بوو وتى من پىت دەلیم کە پىغەمبەر (ﷺ) رىگەى شتى وا نادا کەجى دوو بارە پەلە پىتکە فرى دەدەى کەوا بوو بىرپاى بىر قسەت لەگەﻝ ناکەم .

٢٦٧. ﴿کە فەرمانەکەى پىغەمبەرى پىگەىشت پىاوە نەخۆشەکە ھەموو

تفاقەکەى خۆى دایە ئەسەمىيەکە﴾

ئەنەس - خۆى لى رازى بى - وتى: لاوىکى ئەسەمى وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من دەمەوى بچەم بۆ غەزا وەلى ھىچ کەرستەىەکم نىە کە خۆى بى رىک بەخەم فەرمووى : برۆ بۆلاى فلانە پىاوە ئەو خۆى نامادە کرد بوو تفاقى رىک خستبوو بەلام نەخۆش کەوتووہ وناجى لاوەکە چوو بۆلاى ووتى پىغەمبەر (ﷺ) سلاوت لى دەکات و دەمەفەرمووى : تفاقەکەى خۆت بەدەى بەمن پىاوەکەش بەزەنەکەى خۆى وت کچى ئەو تفاقەى کە بۆ خۆم نامادە کردبوو گشتى بىنەو بىدە بەمە وە ھىچى لى گل مەدەرەوہ سا بەو خواىە ھەرچى لەو تفاقە گل بەدەیتەوہ بۆ خۆمان خىرى لى نابىنین. ٢٦٧

٢٦٦ (آخرجه: البخاري {٦٢٢٠} ومسلم {١٩٥٤} .

٢٦٧ (رواه مسلم {١٨٩٤} .

۲۶۸. ﴿ئوبەي كۆرى كەعب دەستى كرد بە گریان لە خوشى ئەوھى كە خۆى گەورە رېزى لى ناوہ﴾

ئەنھەس - خۆى لى رازى بى - وتى : پىغەمبەر (ﷺ) بە ئوبەي كۆرى كەعبى فەرموو
خۆى گەورە وسەرورم فەرمانى پى كەردووم كە سوورەتى (لم يكن الذين كفروا) ت لەلا بخوینم
ئوبەي وتى خوا بۆ خۆى ناوى منى هینا بۆت ؟ فەرمووى بەئى ئىتر ئوبەي لە خوشى
ئەوھى كە خوا ئەو دەستى قەدرى رېزەي لىناوہ دەستى كرد بە گریان.^{۲۶۸}

۲۶۹. ﴿عەبدوللای كۆرى عەمر ئاواتە خواز بوو مۆلەتەكەي پىغەمبەرى خۆى قىبوولېكردايە﴾

لە عەبدوللای كۆرى عەمرەوہ دەئىت : باوكم ئافرەتتىكى قورمىشى بۆ مارە كردم ئەوہ بوو
كاتى ھاتە ژوورمەوہ بۆلام دەبىنم تافەتم نىە بىچم بە دەورىدا بەھۆى كۆشش و ووزەى زۆر كە
لە پەرسەشى ھەك نوئىز و رۆژو و بە كارى دىنم پاشان عەمرى كۆرى عاصى باوكى ھات بۆلای
بووگەكەي و پەرسى : ھاوسەرەكەت چۆن دەبىنى ؟ وتى : باشترین پىاوە يان باشترین ھاوسەرە
لە ناو ئەو پىاوانەدا كە بە ھىچ جۆرى نەھاتوون بە دەورى ئافرەتانیان دا ولتییان نزیك
نەبوونەتەوہ دەئىت : باوكىشم ھات بۆم ولیم توورەبوو وتى ئافرەتتىكى خاوەن پلەو پایەي
قورمىشم بۆمارە كەردووى تا پەشتى تى بكەيت و سارد و سەپى لەگەلیدا ؟ دەئىت : پاشان بەرەو
لای پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەرچوو بۆ سكالاً كەردن لىم پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ناردى بە
دوامداو فەرمووى : (أتصوم النهار ؟) واتە : بە رۆژوو دەبیت ؟ وتم : بەئى فەرمووى : شەو
نوئىز دەكەي ؟ وتم : بەئى فەرمووى : (ولكن أصوم وأفطر , وأصلي وأنام , وأمس النساء
فمن رغب عن سنتي فليس مني) واتە بەلام من ھەندى جار بە رۆژوو دەبم ھەندى
جارىش بە رۆژوو نابم ھە شەو نوئىزىش دەكەم و دەشخەوم وەماق خىزانەكانىشم دەدەم بەوھى

خۇميان لى دوور نەخەمەو ھەر كەسپىش لە سوننەتى من لابلادت ئەو لەمن نىيە فەرمووى : (أقرأ القرآن من كل شهر) واتە قورئان لە ھەموو مانگىڭدا خەتم بکە وتم : توانای لەو زياترم ھەيە فەرمووى : (فأقرأ في كل عشرة أيام) دەى لە دە رۆژ جاريڭدا خەتمى كە وتم توانای زياتر لەو ھەشم ھەيە فەرمووى (فأقرأه في كل ثلاث) واتە دەى لە ماوئى سى رۆژدا خەتمى كە وپاشان فەرمووى : (صم في كل شهر ثلاثة أيام) واتە : لە ھەر مانگىڭدا سى رۆژ بە رۆژو بە وتم : لەو زياترىش ئەتوانم دەلىت : بەردەوام پېغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لە گەلما ھات تا فەرمووى : (صم يوما وأفطر يوما أفضل الصيام وهو صيام أخي داود) واتە : رۆژى نا رۆژى بە رۆژو بە وئەو باشتىر بە رۆژو بوونە وداودى برايش ھەر بەو جۆرە بەرۆژو دەبوو پاشان فەرمووى : (فإن لكل عابد شرة , ولكل شرة فترة , فأما الى سنة وإما الى بدعة فمن كانت فترته الى سنة فقد اهتدى , ومن كانت فترته الى غير ذلك فقد هلك)^{۲۶۹}.

واتە ھەر عابىڭ گۆرچو گۆلى وسەرگەرمى يەكى تيايەو ھەر سەرگەرمىەكىش يان خواستىڭ كاتىكى تيايە مەروۇ لەشى خاوە ئەو ماوئە يان بەرەو سووننەتى دەبات يان بەرەو بىدعە لەبەر ئەو ھەر كەسى ماوئى ووجان وسستى يەكەى بەرەو سووننەتى بەرىت ئەو رېنموونى كراوە وئەو ھەشى بەرەو بىدعەى بەرىت ئەو تياجوو وە ئەم پياو ھەمورەو عابىدە بەرپەزە عىبدوللاى كورپى عەمر- خواى لى رازى بى - كاتى جوو بە سالىدا دەيفەرموو: خۆزگە ئەو دەرڤەت ومۆلەتەنى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پىي دابووم وبوى خستەم روو قەبەلم بگردايە...^{۲۷۰}

^{۲۶۹} (صحیح: ابی عاصم گىراوتىرە, وە ابن حبان لە صحیحە كەيدا).

^{۲۷۰} (صحیح بخارى ۱/۱۹۱, ۱۸۹) وە برۋانە سىر اعلام النبلاء ۳/۸۴).

۲۷۰. ﴿ ئوم شورەيك لە ئاسمانەوہ سەتلىك ئاوى بۆھات ﴾

ئوم شورەيك خاتوو غوزمىيەى گچى جابرى كۆرى حەكىمى دۆسى يە زۆربەى زانايان دەلتىن : ئەو ئافرىتە بوو كە خۆى پېشكەشى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كرد بەلام ئەو قىبوولى نەكرد وئوم شورەيك شووى نەكرد ھەتا وفاتى كرد ئىبن عەباس دەلتىت : ئىسلام كەوتە دلى ئوم شورەيك ۋەھر لە مەككە موسلمان بوو لەو كاتەدا ھاوسەرى (أبى العسكرى دوسى) بوو پاشان بە نەينى دەچووہ لای ئافرىتانى قورمىش ۋھانى ئەدان بۆ لای ئىسلام تاۋەكو لای ئەھلى مەككە ئاشكرا بوو برديان وپپيان وت : ئەگەر لەبەر خاترى ھۆزەكەت نەبوايە ۋمھاو ۋمھا مان لى ئەكردى بەلام ئەتگىرپىنەوہ بۆلای ھۆزەكەت دەلتىت : پاشان خستىمانە سەر پىشتى وشتىك بەبى ئەوہى ھىچ شتىك لەسەر پىشتى وشتەكەوہ ھەبىت پاشان سى رۆژ بەو جۆرە بەجپيان ھىشتەم بەبى ئەوہى نان و نە ئاوم پى بدن ۋە كاتى لە جى يەك دابەزىن منيان لەبەر خۇردا ئەبەستەوہ وخۇشيان نەچوونە سىبەرىك و نان و ئاويان لى بىرپىووم ئەوہ بوو لە كاتىكدا كە لە جىيەك دابەزىوون ومنيان لەبەر خۇردەكە دابەستىووە ۋەھەستەم بە ساردى يەك كرد كەوتە سەر سنگەم دەبىنەم سەتلىك ئاۋە گرتەم و بىرىكەم لى خواردەوہ پاشان لە دەستەم ۋەرگىرايەوہ ۋبەرز كرايەوہ پاشان گەرايەوہ ۋ گرتەم ودىسان لىم خواردەوہ ۋبەرز كرايەوہ ۋچەند جارىك ئەمە دوو پات بوويەوہ تا تىر ئاۋ بووم ۋئەوہى تىايدا مايەوہ كردم بە سەر لەش ۋجلەكانمدا ئەوہ بوو كە بە خەبەر ھاتن ۋ شوپنەۋارى ئاويان پىۋە بىننەم ھالەم باش بوو پىيان وتەم : خۇت بەرداۋە ۋ لە ئاۋەكەى ئىمەت خواردۇتەوہ ؟ وتەم نە بەخۋا شتەكە بەو جۆرە بوو كە بۇتان باس دەكەم ووتيان ئەگەر راست بلىتت ئەوا ئاينەكەى تۆ باشترە لە ئاينەكەى ئىمە ئەوہ بوو كە سەيرى ئاۋەكەى خۇيانايان كرد ھىچى لى كەم نەبوو بوو ھەر لەۋىدا موسلمان بوون.

۲۷۱

۲۷۱. ﴿پرسىيارەكەي ئوم سەلەمە لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە بارەى درىژى پۇشاكى ئافرەتان﴾

رۇژنىك پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد بە ھاوولەكانى كە جل و بەرگ كورت بكەنەو تا ھۆكارى خۇ بەكەم گرتنى پىوھ ديار بىت و ترساندىنى لە درىژى جل و بەرگ فەرمووى : ھەر كەس جل و بەرگى درىژ لەبەر بكات بۇ خۇ بە گەورە گرتن و فیزو خۇ نواندن خوا لە رۇژى دواپیدا سەپىرى ناكات ئوم سەلەمە و وىستى پرسىيار لە ھوكمى درىژى پۇشاكى ئافرمەتان بكات وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەى ئافرمەتان چى بكەن لە درىژى پۇشاكيان ؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى با بىستىك بۇ پۇشاكيان تەواوھ ئوم سەلەمە وتى كەواتە قاجيان دەرەكەوئىت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى : دەى با پۇشاكەكە درىژ بكەنەو بەلىك كە نزىكەى شەست سانتىمەتر با زياتر نەبىت. ۲۷۲

۲۷۲. ﴿ئافرەتلىك بەسەر و ولاخىكەوھ راجەلەكى لە خزمەتى پىغەمبەردا (ﷺ)﴾

ئىبن عەباس - رمزى خاوى لى بى - دەئىت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە رەھوچا كە شوئىننىكە لە نىوان مەككەو مەدىنەدا گەيشت بە كۆمەلە سوارنىك سەلامى لى كردن و فەرمووى : ئىوھ لە كام ھۆزن ؟ ووتيان : لە ھۆزى مۇسلمانانين ووتيان ئەى ئىوھ كىن ؟ ئەوانەى كە لە خزمەتىدا بوون ووتيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئافرەتلىك بەسەر و ولاخىكەوھ راجەلەكى لەو شوئىنەدا كە ھەك كەزاوھ واپە بەلام سەققى نىيە پەلى مىندالىكى گرت وھىنايە دەرەوھ وتى : ئەى پى غەمبەرى خوا (ﷺ) نايە ئەم مىندالە ھەجى بوو دەبى ؟ فەرمووى : بەلى بۇ تۆش پاداشتى ھەيە . . . ۲۷۳

۲۷۲ (رواه الرمذي).

۲۷۳ (سنن ابر داود رقم (۱۷۳۶) وصححه الشيخ الالباني).

۲۷۲. ﴿ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بە ئىينەكەى بە جى گەياند بۇ عەبدوللاى كورى ئەبو لىحەمسائە ﴾

صەحابەيەك مە ناوى عەبدوللاى كورى ئەبو لىحەمسائە يە بۆمان دەگىرپىتەوۋە و دەلىت :
 لە پېش ئەوۋدا كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكرى بە پىغەمبەرى شتىكم لى كرى ھەندى لە
 بەھاكەى لە سەرم مابوو نەمدابوۋىيە وە عدو بە ئىنم دايە كە لە فلان شوپندا لە فلان رۇزدا
 لەو كاتەدا ئەوۋى كە لەلام ماوۋ تەسلىمى بىكەم بەلام بەھۋى مەشغەلى بەشتى ترەوۋە
 ومعدەكەى خۆم لە بىر چۆۋە پاش سى شەو نەمجا بىر كەوتەوۋە كەمن ومعدەم داوۋە كە بىچم
 ئەو پلرمىيە بۇ موخەمەد (ﷺ) بىبەم خۇ ئەو لەوئى چاومرپىم دەكات بۆيە بە پەلە رۇپىشم بۇ
 شوپنە دىارى كراوۋەكە تەماشە دەكەم وا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەوئى يە ھىشتا ھەر چاومرپى
 من دەكات بە تەرىقىيەوۋە چوومە خزمەتى وەرزىم كرد : ئەوۋە خۆم من ومعدەكەى خۆم لەبىر
 چوۋ بۆۋە ئەى جەنابت لە كەيەوۋە لىرە وە ستاۋى ؟ وامزانى ئەو رۇزە كە ھاتوۋوۋە من
 نەھاتوۋوم رۇپىشتۆتەوۋە ونىستا سەرى لىرە داوۋتەوۋە بزائى نامبىننى بەلام پىغەمبەرى خوا
 ھەرموۋى : { يا فتى لقد شققت علي أنا هنا منذ ثلاث أنتظر ك } .^{۲۷۴}

واتە : - ھەرموۋى : ئەى كورى لاۋ بە راستى توۋوشى سەغلەتى زەحمەتت كردم ئەمە سى
 شەوۋە من لىرە چاومروانت دەكەم .

۲۷۴. ﴿بەسەرھاتی کللی دەرگای کەعبە وینەمالەئە {بەنی عبد الدار}﴾

لە زەمانی پێش نیسلامدا کللی دەرگای کەعبە پێرۆز بە دەست تایەفەئە {بەنی عبد الدار} وە بوو کاتیکیش خۆی گەورە موخەمەدی (ﷺ) کرد بە پێغه مەبەر لەو کاتەدا کللی کەعبە بە دەست کابرایە کەووە بوو ناوی (عوسمانی کۆری تەلحە) بوو کە لە ھۆزی {بەنی عبد دار} بوو پۆزێکیان پێغه مەبەری خوا (ﷺ) لە تەنیشت کەعبە دانیشتبوو چاوی لێ بوو وا چەند کەسێک لە گەورە پیاوان و ناوداران قورەیش و جۆنە لای (عوسمانی کۆری تەلحە) و ئەویش دەرگاکی کەعبە بۆ کردنەووە جۆنە ژوورەووە پێغه مەبەری خواش بە خێرای جۆو بۆلای عوسمان و فەرمووی : - ئەی عوسمان ئایە پێگام دەدەئە منیش بچمە ژوورەووە کەعبە پێرۆز ؟ عوسمان بە زمانێکی رەق و زبیر وەلامی داوەوە وتی : نەخێر پێگا بۆ ھەموو کەس ھەیە تەنھا بۆ تۆ نەبێ پێغه مەبەری خوا ھیچ خۆی توورە نەکرد بەلکو بە نەرمیە کەووە فەرمووی : (یا عثمان لعل یوما یأتی یكون المفتاح معي ولا أعطيه لك)

واتە : ئەی عوسمان دنیا ھەر وانابێ پەنگە پۆزێک بێتە پێشەووە من دەسلالت پەیدا بکەم و تۆ بێدە سلالت بکەوی و کللی ئەم کەعبە یە لای من بێت و تۆ داوای بکەئە و منیش نەت دەمێ . عوسمانی کۆری تەلحە بە لە خۆبایی بوون و گالائە جاریەووە وتی : - { إن جاء ذلك اليوم فبطن الأرض خیر لی من ظہرہا }

واتە : - دە ھەرکاتێ ئەو پۆزە ھات ئەی موخەمەد کە تۆ کللی کەعبەت بکەوێتە دەست و من چاو پێ دەستی تۆبم ئەووە ئەو کاتە ناوسکی زەوی و قەبر بۆمن باشترە تا ئەوێ لەسەر زەوی بژیم بەتێ ئەو ووتوێزە لە نێوانیاندا پوویدا و لە پەکتری دوور کەوتنەووە پۆزگار ھات و جۆو پۆزان پۆزیان لە دواوە نیسلام ھێزو دەسلالتی پەیدا کردو پێغه مەبەری خوا (ﷺ) شاری مەککەئە ھەتھ کردو لە بت و بتپەرستان پاک کردووە خەلکی مەککە چەند کەسیکی کەمی نەبێ ھەموویان موستمان بوون یەکی لەوانە عوسمانی کۆری تەلحە پێغه مەبەری خوا جۆووە لای کەعبەووە و چاوی بە عوسمان کەوت و فەرمووی : ئەی عوسمان کوا کللیە کەعبە ؟

عوسمان وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا كلىلەكەى كەعبە لەمالھوۋە دامناوۋە لاى دايكم بىچم بىھىنمە خزمەتت ؟ فەرموۋى : بىرۆ بىھىنە عوسمان چوۋە مالھوۋە بە دايكى وت دايە گيان كلىلەكە كانى كەعبەم بىدىيە پىغەمبەرى خوا داۋاى دەكات دايكى وتى : ھا رۆلە گيان ئەوۋە ئەو رۆزىيە كە پىغەمبەرى خوا پىيى وتى رۆزىك دى كلىلى كەعبە دەست مەن دەكەۋى وتۆ چاۋمىرپى دەستى مەن دەكەى عوسمان وتى دايە واز لەو قسانە بىنە خىرا كلىلەكەم بىدىيە پىغەمبەرى خوا چاۋمىرپىمە وموشتاقە بۆ چوۋنە ناو كەعبەوۋە تا لە بت باكى بىكاتەوۋە دايكى وتى : دە بىرۆ وا كلىلەكان لە ناو جلو بەرگە دانراۋەكەمدا يە بەئى تا عەسمان كلىلەكەى دۆزىيەوۋە ماۋمىيەكى پىچوۋ وەكەمى دوا كەوت پىغەمبەرى خوا فەرموۋى عوسمان دوا كەوت ونەھاتەوۋە ئەى عومەرى كۆرى خەتتاب بىچۆ بۆ مالى عوسمان كلىلەكەى لى ۋەرىگرە وبەپەلە بۆم بىنە ئىمامى عومەر چوۋ بۆمالى عوسمانى كۆرى تەلجە ولە دەرگاي دا وفەرموۋى ئەى عوسمان كوا كلىلەكە ؟ لەو كاتەدا دايكى عوسمان ھەستاۋ خىرا كلىلەكەى ھىناۋ دايە دەست ئىمامى عومەر چونكە دەيزانى عومەر نەرم ونيانى نىيە بەرامبەر كەسىك كە سەر پىچى لە فەرمانى پىغەمبەرى خوا بىكات ئىمامى عومەر كلىلەكەى ۋەرىگرە وعوسمانى كۆرى تەلجەش بە شوپىندا ھاتەوۋە بۆ خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) كلىلەكانى لى ۋەرىگرە ۋەروۋى كىردە عوسمان وفەرموۋى : { يا عثمان أتذكر يوم قلت لك : لعلني أخذه منك فلا أعطيه لك } دەستدا بى وتۆش چاۋمىرپى ئەوۋە بىكەى بىدەمەوۋە دەستت بەلام نەتەدەمەوۋە ئايە لە بىرتە ؟ عوسمانى كۆرى تەلجە بىدەنگ بوو تەرىق بۆۋە لە شەرمان سەرى دانەواند لەو كاتەدا عەباسى مامى پىغەمبەر ھات وفەرموۋى : ئەى پىغەمبەرى خوا دەرگاي كەعبە بىكەوۋە وكلىلەكان بىدە دەست مەن با لەمەودوا بە دەست بىنەمالەى (عەبدولۋەتەلىبەوۋە) بى كلىلەكان مەدەوۋە دەست عوسمانى كۆرى تەلجە بەلام ئەوۋە پىغەمبەرى خواپە زۆر لەوۋە گەۋەرتەرە كە تۆلە لە كەس بىكاتەوۋە ونەمانەت تەسلىمى خاۋەنەكەى نەكاتەوۋە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە داۋاى كلىلەكەى لە عوسمان كىردو پاشان ئىمامى عومەرى نارد مەبەستى ئەوۋە بوو كە دواى كىردنەوۋەى دەرگاي كەعبە تەسلىمى بىكاتەوۋە بۆيە ئەو بەئىنەى كە لە ناو دلى خۆيدا دابوۋى كە كلىلەكە بىداتەوۋە بە عوسمانى كۆرى تەلجە ھەر چەندە بە زوۋبانبىش نەيۋتوبو ھەر لە بىرى بوو فەرموۋى : }

لا يا عباس إنه يوم بر ووفاء يوم بر ووفاء { . دوو جار لەسەر يەك فەرمووی :- نا نا ئەى
 عباس نابى دەست بە سەر کلیلەکانى کەعبەدا بگرم ولە عوسمانى بستیتم وبيدهم بە تۆ
 چونکە ئەمپۆ پۆزى چاکە کردن و وه فادارى يە بەرامبەر بە بەلّين وپەيمان .ئيمە ومعدو
 بەلّينمان دا بە خەلگى مەككە كە زيان وبيرو باوەرو مالّ و سامانيان پاريزراوه وکەس دەستيان
 بۆ دريژ ناکات يەكئى لەوانەى بەر ئەو پەيمان وبەلّينە دەکەوى عوسمانە کە کلیلەکان ھەر لای
 خۆى وبنە مالەکەى بى ئيتەر چۆن بەلّين بشکينم وکلیلەکەى نەدەمەوھ پاشان بانگى عوسمانى
 کوپى تەلحەى کرد ولە بەر چاوى ھەموو صەحابەکان فەرمووی :- { خذھا يا بني عبد الدار
 خالدة معکم لا ياخذھا منکم إلا ظالم }^{۲۷۰} واتە : - وەرن ئەى بەنى (عبد الدار) کلیلەکانى
 کەعبە وەربگرن وھەتا ھەتايە لای ئێوھ دەبى وھيچ کەس دەست دريژيتان ناکاتە سەر
 وکلیلەکانتان لى ناسەنى ئەو کەسە نەبى کە زالم وستەمکارە وخراپەکارە بەم شێوھ
 کلیلەکانى کەعبەى داھەوھ دەست عوسمانى کوپى تەلحە وھەتا پۆزى نەمپۆش کلیلە کەعبەى
 پیرۆز ھەر لای بنەمالەى (عبد الدار) ە وھيچ مەلىک وسەرگەردمىەك بۆى نىە بچیتە ناو
 کەعبەوھ بە ئيزن ورمزامەندى ئەو بنەمالەىە نەبى وەکو وھفایەك بۆ ئەو عەھدو بەلّينەى کە
 کاتى خۆى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پىی دان .

٢٧٥. ﴿وہفاداری پیغمبەری خوا (ﷺ) بەرامبەر خیزانەکە ی خەدیجە -

خوای لی پازی بی﴾

پیغمبەری خوا (ﷺ) شاری مەککە ی پەرۆزی فەتەح کردو و ناواتی لە میژینە ی ھاتە دی و نیسلام ڕەگی دا کوتا و ھە بت و بێتخانەکان لە ناو بران و خەلکی پۆل پۆل دینە ناو ئاینی خوای گەورە و بە راستی ڕۆژیکی بێوێنە بوو لە میژووی ئیسلامدا پیغمبەری خوا زۆر سەرقال و مەشغولە ھەموو کەس دمیھوئ قەسە ی لەگەڵدا بکات داوا کاری خۆی پێش کەش بکات نا لەم جەوہ ناسکە دا لەم ھەموو کاروبارە گرنگە دا چاوی بە پیرە ژنیکی پشت جەماوە ی دەست بە گۆچان کەوت پیغمبەری خوا وازی لە ھەموو خەلکە کە ھینا بەرەو ڕووی پیرە ژنە کە ڕۆشت و دەستی گرت و ھینای لای خۆی ھەوہ دانیشان و عەبای موبارەکی خۆی بۆ ڕاخیست ماوە ی یەک سەعات زیاتر گوئی لە قەسە ی پیرە ژنە کە گرت لەو کاتە دا یەکی لەو ھەموو کەسانە ی کە ئەم ڕەفتارە ی پیغمبەری خوا سەرنجی ڕاکیشا کە لەم وەختە ناسکە دا و پیغمبەری خوا ئەو ھەموو کاتە ی خۆی لەگەڵ ئەو پیرە ژنە دا بەسەر بردو عەبای خۆی بۆ ڕاخیست عانیشە ی خیزانی فەرمووی : - ئە ی پیغمبەری خوا ئەو پیرە ژنە کی بوو و ڕیزت گرت و ئەو ھەندە لەگەڵیدا دوا ی ؟ پیغمبەر (ﷺ) کە چاوەکانی پڕ ببوو لە فرمیسک فەرمووی - { إنها صاحبة خديجة كانت تأتينا أيام خديجة } . واتە :- فەرمووی ئە ی عانیشە ئەوہ یەکی بوو لە دۆستەکانی خەد یجە خاتوونی خیزانم ئەم پیرە ژنە خەد یجە ی زۆر خۆشە و ویست و بەر دەوام سەردانی دەکردین عانیشە وتی :- ئە ی پیغمبەری خوا زیاتر لە سەعاتیک لەگەڵ ئەو پیرە ژنە دا دانیشتبووی ئەوہ باسی چیتان دەکرد ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی :- { كنا نتذكر الأيام الخوالي } واتە :- ئە ی عانیشە باسی ئەو ڕۆژگارە شیرین و پڕ خۆشیە مان دەکرد کە کاتی خۆی خەد یجە لە ژیاندا بوو زۆر بەخۆشی ژیا نە لەگەڵدا گوزەراند بە راستی باشتە ی و وەفادارترین ھاوسەر بوو عانیشە - ڕەزای خوای لی بی - غیرە گرتی و بە توورە پیە کەوہ بە پیغمبەری خوای فەرموو :- ئەوہ جیە دیسان باسی ئەو پیرە ژنە ت کردەوہ کە خەد یجە یە کە گۆل ڕزاندوو یەتی لە گۆرە کەیدا لە

کاتێک دا خۆی گەورە لەو باشتی پێ بەخشیوی مەبەستی لە خۆی بوو کە ئەم کچەو ئەو بیوژن بوو ئەم گەنجە و ئەو کاتی خۆی لە پێغەمبەر بە تەمەنتر بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) وەك وەفادارترین ھاوسەر بۆ خێزانی خۆی فەرمووی :- { لا والله ما أبدلني الله من هي خير منها وستني حين منعتني الناس أمنت بي حين كذبني الناس }

واتە نەخێر ئەو عایشە نەبە خوا خۆی گەورە کەسی لە خەد یجە باشت پێ نەبەخشیووم چونکە خەدی جە ئەو کەسە وەفادارە بوو کە کاتی خەلکی مالا و سامانی خۆیان لێ قەدەغە کردم ئەو ھەموو مالا و سەر و مەتە کە خۆی بە قوربانی من و دینە کەم کرد وە لەو کاتەدا خەلکی بریاریان پێ نە دەھێنام و بە درۆیان دەخستەووە کە دەموت پێغەمبەر و پەوانە گراوی خوا م لەو کاتەدا یە کەم کەس کە نێمانی پێ ھێنام خەد یجە بوو بە راستی ئەو وەفاداریە ئەو بە ئێن و پەیمان بردنە سەر کە ھاوسەر بە ھاوسەری خۆی بدات دەزانن کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) ناوا وەسفی خەدیجە کرد ؟ لە کاتێکدا بوو کە جوار دە سال بوو خەدیجە وەفاتی کرد بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) جوار دە سال بوو لە خەدیجە دابرابوو چەند ژنی تری ھێنا بوو عایشە کچی ئەبو بەکری صدیقی ھاوسەری بوو کەچی وەفادار بوو بەرامبەر خەدیجە و ھەرگیز لە بیری نەدەچوووە.^{٢٧٦}

^{٢٧٦} (دین و ژین لە ژێر رۆشنایی راسپاردەکانی (رب العالمین) لاپەرە ٦١٦ - ٦١٧).

۲۷۶. ﴿بەھەشتى لى حەرام كرا چونكە خۇي كوشت﴾

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) باسى كەسىك دەگىرپىتەوۋە كە لە نەتەوۋەكانى پېشووۋا بوۋە لە شەپىكدا برىندار دەبى نازارى برىنەكە زۆرى بۇ دىنى بۆيە جەقۇيەك دىنى و دەمارىكى قۇلى خۇي دەبىر ئا وەكو ئەوۋەندەى خۇيىن لى دىت دەمرى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى خۇي گەورە دەربارەى ئەو كەسە كە ئاۋا خۇي كوشت فەرموۋى :- عەبدەكەم پەلەى كرد وئارامى نەگرت بە مردنى خۇي بمرى خۇي كوشت منىش بەھەشتە لى حەرام كرد.^{۲۷۷}

۲۷۷. ﴿پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نزاى كرد بۇ پىاۋەكە كە دەستەكانى جوان

پىتەوۋە﴾

موسلىم - رەحمەتى خۇي لى بىت - لە جابىرەوۋە - رەزاى خۇي لى بى - دەگىرپىتەوۋە و دەئىت :- پىاۋىكى بە ناۋ بانگ وناۋدار وزمان رەۋان كە ناۋى (طفيل ابن عمر الدوسي) بوۋ ھاتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) عەرزى كرد ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر لوتف بكەى و رەزامەندى بفرموۋى خۇت ويارانت لە زولم و ستەمى خزمە نادان و نەقامەكانت رەزگار بكەيت و مەككە بەجى بېلى و كۆچ بكەى بۇ وولاتى ئىمە ئەۋا بۇت دەبىن بە قەلاى پۇلايىن و شووراي ئاسنىن و ھەموۋمان خۇمان بە ھوربانى خۇت و دىنەكەت دەكەين بەلام پىغەمبەرى خوا قىۋوللى نەكرد كە كۆچ بكا بۇ ئەۋى چونكە خۇي گەورە ئەۋ سەر بەرزى و شانازى و دەستى خىر لىئانەى ھەلگرتبوۋ بۇ يارىدەمدەرەكانى مەدىنەۋ كەردى بە خەلاتى ئەۋان جا كاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كۆچى كرد بۇ مەدىنەى مۈنەۋمەرە توفەيل و پىاۋىك لە ھۆزەكەى ھەردوۋىكان نىشتىمان و وولاتى خۇيان بەجى ھىشت و كۆچيان كرد بۇ خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ شارى مەدىنەى پىرۆز و لەۋى پىاۋەكە نەخۇش كەۋت و ئوقرەى لى بىروا لە تاۋى نازارى لەشى بە دەمە تىرىكى پانكۆلە جەمسەرى پەنجەكانى دەستى خۇي برىپەۋە ئىتر ھەردوۋ دەستى

بريندار بوون وخۇنيان بەربوو وه خوئنه كەيان نەو مستايەو هەتا ەرد پاش ماومەك توفەيل
 ئەم خزمە مردووى خۇى لە خەودا دەبينى تەماشە دەكا شىووى دەم وچاوى زۇر جوانە ورووى
 ومكو مانگى چوارە دەدمروشتەو بەلام هەردوو دەستى خۇى داپۇشيوە ومكو ئەووى كە
 ناشرين بن ونەيوەى كەس چاوى پىيان بكوئ توفەيل لە خەومگەيدا بە خزمەكەى دەلى
 ەلان كەس خۇ دەزانم تۇ مردووى ودوونيات بەجى ەشتووە باشە پىم بلى خواى گەورە چۇن
 بوو لەگەلت دا ؟

كابرش دەلى : بە بەرمكەتى كۆچ كردنم بۇ خزمەتى پېغەمبەرى خوا كەلە خۇشەويستى
 ئەو زاتە مال و حال ونىشتيمان وقەومم بەجى ەشت لە پاداشتى ئەوەدا خواى گەورە لىم
 خۇش بوو توفەيل دەلى ئەى باشە دەبينم هەردوو دەستى خۇتت داپۇشيوە ئەوە بوچى
 دەريان ناخەى ؟

ئەويش لە وەلامدا دەلى : ئەى توفەيل خۇت ئاگادارى كە ومختى نازارى زۇرى بۇ ەينام لە
 تاوى لەشم بەو دەمە تىرە سەرى پەنجەكانى خۇم بريندار كرد هەر چەندە من بۆيەم وانە
 كرد كە پىي بمرم بەلام ئەوە بوو تووشى خوئن بەربوون بووم ومردم جا لە لايەن خواوە پىم
 ووترا بە ەوى خۇشەويستىت بۇ پېغەمبەرى خوا كۆچ كردنت بۇ خزمەتى لە ەموو
 گوناھىكت خۇش بووم بەلام ئەووى كە بە دەستى خۇت خراپت كردووە لە لەشى خۇت كە
 دەستەكانى خۇتن چاكى ناكەينەوە بۇت بەلى بۇ بەيانى توفەيل دىتە خزمەت پېغەمبەرى
 خوا وخەوەكەى بۇ دەگىرپتەوە پېغەمبەر(ﷺ) دەفەرمووى ئەم خەوە راستە وپاشان
 فەرمووى (اللهم وليديه فأغفر) واتە: ئەى خواى گەورەمان لە دەستەكانىشى خۇش بە
 ئەوانىشى بۇ جوان بكە .

۲۸۷. ﴿نامۆزگارىيە ناودارو گرنگەكەي پىغەمبەر (ﷺ) بۇ پىياويكى دىل

رەق﴾

صەحابى بەرپىز ئەبى دەرداء (پەزى خەي لى بىت) دەلىت جارىيەك كابرەك ھاتە خەمەتى پىغەمبەر شەكەي ھالى خەي كە دىل رەقە ھەر چەند قورئانى بۇ بخوئندىرئەو ھەر لە مردن وقەبر وقىامەت بىكەتەو دىل نەرم نابى ودلى رەقە عەرزى پىغەمبەرى كەرد ئايە چى بىكەت ؟ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) قەرمووى : ئەگەر ھەز دەكەيت دىل نەرم بىت و بەپىوستى وئاواتى دىل خەت بگەيت ئەوا (إرحم الينيم, وإمسح رأسه, وأطعمه من طعامك, يلين قلبك, وتذكر حاجتك).^{۲۷۸} واتە : بەزەيىت بە ھەتئودا بىتەو ھەست بە سەرىدا بەئىنە ۋە خەردنى خەتى دەر خەرد بەدە بەو دىل نەرم دەيىت ۋە ئاواتى دىل خەت دەگەي .

۲۷۹. ﴿ئافرەتەك بەھەشتى بۇ مەسۇگەر بوو لەبەر خاترى دوو كچەكانى﴾

دايىكى ئىمانداران عانىشە – پەزى خەي لىبىت – بۇمان دەگىرئەو ۋەلىت : رۆزىيەك لە ژوورەكەي خەمدا لە مالى پىغەمبەرى خوادا (ﷺ) دانىشتىووم لەو كاتەدا ژنىكى ھەزار لە دەرگەي ژوورەكەي داو كە دەرگام لى كەردەو تەماشام كەرد دوو كچەكەي لەگەل دا بوو نىشانەي برسەيتى بە دەم وچاويانەو دە خوئندىرايەو ۋە بۇيە دايكەكەيان داواي لىكەردم كە شىيەكەيان پى بەدەم بىخەن مەنىش ھەموو ژوورو مالكەم گەرام تەنھا سى دەنكە خورمەم دۆزىەو سى دەنكە خورمەم دايە دەست ژنەكە ۋەنەيش يەكى دەنكى خورمەي دايە كچەكانى ھەر خەي خەردىيان وقووتيان داو ئەم دايكە كە ئاگرى برسەيتى تىنى بۇ ھىنا بوو دەنكە خورمەكەي كە بەر خەي كەوتىو ۋەردى بۇ دەمى بۇ ئەو ۋەي كەمەك لەو برسەيتەي بىتە خەو ۋە بەلام ھەردو كچەكەي داوايان لى كەرد كە دەنكە خورمەكەي خەي بەدات بەوان ئافرەتەكەش دەنكە

^{۲۷۸} (رواه الطبراني وصححه الالباني).

خورماكەى خۆشى كە خەرىك بوو بىخوات كردى بە دوو كەرتمەو وداى بەوان وبۇ خۆى هيجى نەخوارد عائىشە - خواى لى رازى بى - دەلىت : ئەم كارەى ئەو ئافەرتە بىومۇنەم بۇ ئەو دوو كچۆلە ھەتىوانەى زۆر سەرنجى پاكىشام وكارەكەى زۆر لام پەسەند بوو زۆر بە دلم بوو لەبەر ئەو كاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھاتەو بۇ مائەو بۆم گىپرايەو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى (إن الله قد أوجب لها بها الجنة , أو اعتقها بها من النار).^{۲۷۹} واتە خواى گەورە لەبەر خاترى ئەو دوو كچە بەھەشتى بۇ دايكەكەيان مسۆگەر كردووە يان فەرمووى خواى گەورە بە ھۆى چاكە كردن و خزمەت كردنى ئەو دوو كچۆلە يەو ئەو دايكەيان لە ناگرى دۆزەخ نازاد دەكات .

۲۸۰. نىھەتى دل لە كارو كەسابە تدايە ﴿﴾

كەعبى كورى عومرە - پرمزاي خواى لى بى - بۆمان دەگىپىتەو و دەلىت : رۆزىكەيان كە كۆمەلى ھاوەل لە خزمەت پىغەمبەرى خوادا دانىشتبوون نا لەو لەو كاتمەدا گەنجىكى زۆر جوان وړىك وپىك بە بەردەمياندا ھات و سەلامى كرد زۆر لەش سووكانە دەھات و دەچوو شتى دەگرى و دەفرۆشت و كەل وپەلى باردەكردو دادەگرت صەحابەكان پرويان كرده پىغەمبەرى خۆشەويست و ووتيان : (لو كان هذا في سبيل الله) واتە : خۆزگايە ماندوو بوونى ئەو كۆرە گەنجە كە ئاوا بۇ كارو كاسپى لەشى سووكە بە ھەلمەتە ودانىشتن نازانى خۆزگە بۇ خوا بوايە ولە رىگای خوادا ئاوا تىكۆشەر بوايە چونكە صەحابەكان وا حالى بوو بوون كارو كاسپى كردن با حەلالىش بى ھەر پەيوەندى بە دونياو زىانى دونياو ھەيە وھيىچ پاداشىك بۇ كاسپ كار لای خۆى دانانى جا بۇ راستكردنەو ھى ئەم بۆچوونە ھەلەيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وەلامى دانەو و فەرمووى ئەى صەحابەكان ئەى ھەموو موسلمانان دەى بزائن نا ئەم گەنجە روح سووكە لەش سووكە كاسبە (إن كان خرج يسعى على ولده صيغارا فهو في سبيل الله) .

واته : ئەم کۆرە کاسبە ئەگەر بۆیه ئاوا هەتێبە دەکا وئەملاو ئەولا دەکاو نازانی دانیشی مەبەستی لەم کاسبی کردنەى ئەوە بێ کە ئەگەر منداڵی بچووکی هەبێ منداڵە بچووکیەکانی کە چاومرپی دەستی ئەم باوکەیانن ئیوارە شتیکیان بۆ بەریتەو و تیریان بکاو پێداویستیهکانیان بۆ دابین بکاو مال و منداڵی چاوا لە دەست و دەمی دەرو دراوسێ و خەڵک نەبن ئەگەر بەم نیتەو کاسبی بکات ئەوا هەموو هەنگاوێکی بە چاکەیهک بۆ دەنووسرێ و پاداشتی وەکو ئەو کەسانەیه کە لە پێناوی خوادا تێدە کۆشن، (وإن کان خرج یسعی علی أبوین شیخین کبیرین فهو فی سبیل الله).

واته : هەر وەها ئەگەر ئەم کۆرە گەنجە لەم کاسبی و هاتوو چۆیهیدا مەبەستی ئەوە بێ کە باوک و دایکی پێرو پەککەوتەى کەلای ئەمن و بەختیوان دەکاو ناھێڵی موحتاج بن و پرووت و ڕەجالی و نەداری پیریان پێو دیار بێ ئەگەر بەم نیتەو کاسبی بکا ئەو ئەو کارو کەسابەتەى بە تێکۆشان لە ڕێی خوادا بۆ حیساب دەکری دواى ئەو پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : (وإن کان خرج یسعی علی نفسه یعفاها فهو فی سبیل الله).

واته : ئەگەر ئەم کۆرە گەنجە بەیانی کە لە مال دێتە دەر وەو بەو نیتەو بێتە ئەم بازار وەو و ئاوا خۆی هیلاک دەکا بۆ ئەوێ کە پێویستیهکانی ژیاى خۆی دابین بکاو تووشی دەست پانکردنەو لەم و لەو نەبێ و خەڵکی نەتێن بەرەلایە و بە خۆراپی دەسووریتەو بۆ نا ئەم مەبەستە کاسبی بکات ئەو هەر بە جیهاد بۆی حیسابە و خوا پاداشتی گەورەى دەداتەو بەلام (وإن کان خرج یسعی ریا و مفاخرة فهو فی سبیل الشیطان).^{٢٨٠}

واته : ئەگەر ئەم کۆرە کاسبە مەبەستی لەم کاسبی کردن و پیاو پێیدا کردنەیدا هەر ئەو بێ کە خۆی دەوڵەمەند بکا و پاشان بە مال و سامانەکەى فیزو دەعیە بکا بەسەر خەڵکیدا ئەو بۆ ڕێگای شەیتانە و خوا لێی رازی نابێ کە واته : پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە جوار نیتەى دڵ لە کار و کاسبیدا بۆ سیانیان فەرمووی ئەو کاسبیە بەخوا بەرستی حسابە بە مەرجیک واجبە دینییهکانی لەسەر نەفەوتینی ئەمجا بەشی چوارەمی بە بەشی شەیتان دانا .

^{٢٨٠} (رواه الطبرانی و رجاله رجال الصحیح).

٢٨١ ﴿ نِیمامی عەلی ئیشی بۆ پیرە ژنیك کرد بە شازدە دەنگ خورما ﴾

رۆژیکیان نِیمامی عەلی (پەرزای خۆی لێ بێت) چوو ئیشی بۆ پیرە ژنیك کرد ئیشەكەش ئەوە بوو ئاوی بۆ لە بیر دەردەھێنا بەلام دۆلچەكە كە زۆر گەورە بوو زۆری ئاو دەگرت و فۆرس بوو پەتەكەش زۆر زبرو ناخۆش بوو بۆیە دەستی نِیمامی عەلی سوور ببۆوە و قەش قەش بوو كاتی لە ئاو ھەلکێشانەكە بۆوە وە پیرە ژنەكە شازدە دەنگە خورمای دایە نِیمامی عەلی لە رێگای مالهووە پێغەمبەری خوا (ﷺ) تووشی نِیمامی عەلی بوو كە تەوقەى لەگەڵدا كردو سەیری دەستی كرد و سوور بۆتەووە و ئاوساووە فەرمووی ئەى عەلی ئەووە بەجى وات لێ ھاتووە ؟ نِیمامی عەلی فەرمووی : ئەى پێغەمبەرى خوا ئاوم ھەلکێشاو شازدە دەنگە خورما وەرگرت پێغەمبەرى خوا فەرمووی : دەبێتە با منیش لەو خورما پاك و ھەلآلەى بە دەست ھێناوە بخۆم جا نِیمامی عەلی لەو بارەووە دەفەرمووی :

لحمل الصخر على قمم الجبال أحب إلي من منن الرجال
يقول الناس لي في الكسب عار فقلت العار في ذل السؤال

واتە ھەلگرتنى بەردى گەورە و ھێنانە خوارەوێ بە پشت لەسەر شاخی بەرزەووە بە لامەووە خۆشترە لەوێ كە مەنتە بارى خەلكى بىم و جاو لە دەستیان بىم خەلكى پێم دەلێن كە لە ھەندى كارو كاسپیدا عەیب و عار ھەبە و خەلكى بە چاوى سووك سەیری دەكەن بەلام من دەلێم : عەیبە و كەم و كۆرێ ئەوێە كە نینسان دەست لە خەلكى پان بكاتەووە و دوور كەوێتەووە لە كارو كاسپى ھەلآل و بە ھۆى سوال كردن و پارانەووە لە خەلكیەووە تووشى زەلیلى ببێ. ^{٢٨١}

۲۸۲. ﴿ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئامۇڭگارى ميوە فرۇشېك دىھكات ﴾

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) زۆر گرنگى دەدا بەۋەدى كە لە كاتى فرۇشتىنى ميوە ۋەھەر كەلو بەلىكدا دىۋى دەرەۋەو ناۋەۋەدى ۋەكو يەك بىت ۋەكو جارىكىيان پىغەمبەرى خوا بەلەي كابرايەكدا رۇيشت كە خوار دەمەنى وميوەدى دىفرۇشت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى (صاحب الطعام أسفل هذا مثل أعلاء؟ فقال نعم يا رسول الله) فەرموۋى : ئەي خاۋمنى ئەو خۇراكە وفرۇشيارى ئەو ميوەيە ئايە ژىرەۋەدى ئەو خۇراكە وميوەيەش ۋەكو سەرەۋەكەي وايە ؟ كابرا وتى : بەئى ئەي پىغەمبەرى خوا پاشان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى دەي بزانن وئاگادار بن (من غش المسلمين فليس منهم) واتە ھەر كەسېك فىل ۋەغەش لە موسلمانان بىكات ولە كاتى كرپن وفرۇشتندا دەستيان بېرئ وخرابيان بە چاك پى بفرۇشئ ئەۋە لە كۆمەلى موسلمانان حىساب نىيە. ^{۲۸۲}

۲۸۳. ﴿ دادپەرۋەرى پىغەمبەر (ﷺ) ئە دانەۋەدى قەرزدا ﴾

خەۋلە كىچى قەيس خىزانى سەر كەردە شەھىدانى ئىسلام حەمزەي كورپى عەبدولمولىب - رەزاي خۋاى لى بىت - بۆمان دەگىرپتەۋە ۋەدەلەيت كابرايەك لە بەنى ساعىدە ھەندئ خورماي بە قەرز بە پىغەمبەرى خۋادا بوۋ دۋاى تەۋاۋ بوۋنى ماۋەدى قەرزەكە ھاتە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) داۋاى قەرزەكەي كەردەۋە پىغەمبەرى خواش فەرمانى كەرد بە پىاۋىك لە يارىدەدەرانى مەدىنەيى كە بىچئ خورماكە بداتەۋە بە خاۋمنى خورماكە بەئى كابرا لەگەل خاۋەن قەرزەكەدا رۇيشت ۋېردىيە ئەو شوئىنەي كە خورماي لىبوۋ خورماكەي بۇ كىشاۋ دايەۋە بە كابراي خاۋەن خورما تەماشاي كەرد ئەم خورمايە ۋەكو خورماكەي خۇي باش نىيە ۋىيە دلى نەبوۋ بۇيە وتى : من ئەم خورما خراپە لە جىياتى خورما چاكەكەي خۇم كە كاتى خۇي بە قەرز داۋمە بە پىغەمبەرى خوا ۋەرى ناگرمەۋە ۋخورماي باشم دەۋئ كابراي مەدىنەيى وتى :

(أترد علی رسول الله ؟) ئەوه تۆ شت بهسهر پێغه مبهری خوا داده یهوه ؟ کابرا وتی : (نعد ومن أحق بالعدل من رسول الله) به ئێ شتی خراپ له حیاتی شتی باش و مرناگرمهوه و نامهوی باشه چ کهسێک لایهق تره بهوهی که به دادپهروهری ههقی خاوهن ماف بداتهوه نه پێغه مبهری خوا (ﷺ)؟ بهم شیوهیه هاتنهوه بۆ خزمهت پێغه مبهری خوا (ﷺ) ههموو بهسهر هاته که یان بۆ گێڕایهوه پێغه مبهری خوا (ﷺ) ههردوو چاوی پیرۆزی پڕ بوو له فرمیسکی خوشی وهههرووی (صدق ومن أحق بالعدل مني لا قدس الله أمة لا يأخذ ضعيفها حقه من شديدها ولا يتعتقه) واته ئەم کابرا خاوهن ههقه راست دهکات ئایه چ کهسێک له من لایه قتره بۆ نهوهی که مافی خه ئکی به داد پهروهری بداتهوه ؟ خوای گهوره ئەو گهل ومیلله ته به رزناگاتهوه وخووشی ناوین له کاتی کهدا که ههزار و بێ دهسهلات و بیکهسیان نه توانی داوای مافی خوای له دهسهلاتدا بکات وههقی خوای به تهواوی ئی وهرگیرتهوه ئەمجا فههرووی: ئەو خهولهی گچی فهیس که نامۆژمی برۆ خورمایهکی زۆر باشی بدهوه ئەو خورمایهی بدهوه که دلی پیتی رازی دهبی چونکه (فانه ليس من غريم يخرج من عند غريمه راضيا إلا صلت عليه دواب الأرض ونون البحار، وليس من عبد يلوي غريمه وهو يجد إلا كتب الله عليه في كل يوم وليلة إثما) واته : ههر کاتی خاوهن قهرز له کاتی دیاریکراوی قهرز وهرگرتهوهدا چوو بۆ لای قهرز دهکه و نهویش بو پرووی گهش ودلی فراوانهوه ههر وهکو یه کهم جار که قهرزه کهی وهرگرتبوو ئاوا به پروو خوشیهوه قهرزه کهی دایهوهو دلی خاوهن قهرزه کهی رازی کرد ئەوه زینده وهرانی سهه زهوی وماسی دهریاگان دووعای خیری بۆ دهکهن وههر قهرزدارئ له کاتی دیاریکراوی دانهوهی قهرزه کهدا توانای ههبوو پارهو ماله کهی له بهر دهستدا بوو به لاجم ناماده نه بوو قهرزه که بداتهوه تا وهکو خاوهن قهرزه که بی نومیید بوو له وهرگرتهوهی چونکه ههر ئەمڕۆ سبهی پێ کرد بوو ئەوا به ههموو شهوو پڕۆژێک که ئەم قهرزداره به ناوهوا دهست بهسهه نهو ماله دا دهگرئ خوا تاوانیکی له سهه دهنوسی.^{٢٨٣}

٢٨٤. راست کۆیی لە قسەدا دروشمی مروۆفی بڕوادارە ﴿

عەبدوڵلای کۆری عامیر (پەزای خۆی لێ بیئت) دەئێت : رۆژێکیان پیغمبەری خوا (ﷺ) مالى نێمەدا دانیش بوو لەو کاتەدا من منداڵ بووم لە دەرەوێ مالى یاریم دەکرد دایکم بانگی کردم وە فەرمووی (هيا تعال أعطيك) رۆڵە گیان وەرەو شتێک دەدەم ؟ پیغمبەری خوا فەرمووی (ما أردت أن تعطيه ؟) نیازت وایە چی بەدیت ؟ دایکم وتی خورمای دەدەم خوشەوێست (ﷺ) فەرمووی (أما إنك لو لم تعطه شيئاً كتبت عليك كذبة) نەگەر هیچت نەدابایە بە درۆیەکت لەسەر دەنووسرا. ^{٢٨٤}

٢٨٥. رێنمایی یەگەى پیغمبەر (ﷺ) بۆ پیاویکی ئەنصاری بوو بەمایەى خێرو بەرەگەت ﴿

ئیمام ئەبو حەنیفە - پەرحمەتی خۆی لێ بیئت - لە موسنەدەکیدە لە جابری کۆری عەبدوڵلای - پەزای خۆی لێ بیئت - دەگێرێتەووە کە پیاویک لە ئەنصارێەکان ھاتە خزمەت پیغمبەری خوا (ﷺ) عەرزى کرد : ئەى پیغمبەرى خوا چەند سالتیکە ژنم ھەيە تا ئیستا خوا منداڵى پێ نەبەخشوين وھيچ منداڵمان نیه ئەى پیغمبەرى خوا بەھۆى ئەووە دلى خۆم وخیزانم زۆر تەنگە باشە چی بکەين ؟

پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی : (فأین أنت من كثرة الإستغفار وكثرة الصدقة ترزق بها) واتە : باشە تۆ فلان کەس لەگەڵ زۆر داواى لێبوردن کردن لە خوا (استغفر الله) و وتنى ئەو زیکرە ھەروەھا خیرات کردن و بەخشینی مالدا چۆنى تا بەھۆى ئەووە خوا منداڵت پێ ببەخشی ؟ واتە : پیغمبەری خوا (ﷺ) کابرای رێنموونی کرد بۆ دوو شت : یەگەم : زۆر زیکری (استغفر الله) بکات

دووهم : بە پێى تواناو دەسلالتى مادبى خۆى لە خێرو خیرات کردن درێفی نەکات .

بەلێ کابرا داواى ئەووە زۆر خێرى دەکرد و یارمەتى ھەژارو نەدارانى دەدا و بەردەوام زیکری پیرۆزى (استغفر الله) دەکرد ، جابر - خۆی لێ رازی بیئت - دەئێت : داواى ئەووە ئەو کابرایەم ببینی یەوہ خۆی گەورە نۆ کۆری پێ بەخشی .

۲۸۶. ﴿نافره تىكى ته لاقدر او له خزمهتى پيغه مبهردا (ﷺ) سكالاي كرد

له درى ميړده كهى﴾

عهبدو ئلاى كورى عومهر (رهمزاي خواى لى بيت) نهم به سهر هاته مان بو دمگيرپيته وه
وده ئيت :

(ان امرأة قالت يا رسول الله، إن ابني هذا كان بطني له وعاء، وثدني له سقاء، وحجري له
حواء، وإن أباه طلقني، وأراد أن ينتزعه مني، فقال رسول الله (ﷺ) أنت أحق به مالم
تنكحي).^{۲۸۵}

واته ژنيكى ته لاقدر او هاته خزمهتى پيغه مبهردا وعهرزى كرد نهى پيغه مبهردا خوا نهم
كوربه بچكولهى كه له باوشمدايه پيش نه وهى كه له دايك ببيى سكم بوى كيسه بووه نو مانگ
به چهرمى سكم هه لمگرتووه دواى له دايك بوونيشى مهكم كونده ناوى نهو بووه وه باوشم
ياتاغ وراخهردى نهو بووه وتياخه وتووه ونيسراحتى كردووه نيستا باوكى منى ته لاق داوه
ودهيهوى له منى وهربگيرپيته وه به خوا نازانم له تاوى نهم جگهر گوشه يه م چى بكهم نايا
دهتوانى ليم بستينپيته وه و بيباته وه بولاى خوى ؟

پيغه مبهردا خوا (ﷺ) فهرمووى تو مافت زياتره كه مندا له كهت لابي و بو خوت
به خيوى بكهى تا نهو كاتهى شوو به پياويكى تر دهكهى .

۲۸۷. كە گۆي بېستى بەسەر ھاتى پياۋەكە بوو پېغەمبەر (ﷺ) زۆر

گريا

سەر دەمى بەختەۋەرىيەو رۆزى زىرىنى ئىسلام بەسەر زەۋىدا بىلاۋبۆتەۋە صەحابەكان لە مزگەۋتى پېغەمبەردا (ﷺ) لە خزمەت (رسول الله) دانىشتىۋون ۋەھموو لاشەيان بۆتە گۆچكە بۇ ئەۋەى قەرمائىشتىك لەۋ دەمە پىرۋە بېتە دەرەۋە ۋەئەۋانىش ۋەرى بگرن ۋەدونىاۋ قىامەتى خۇيانى پى ئاۋەدان بىكەنەۋە جارو بارەش قەسەى خۇش ۋەپرسىارو ۋەلامىك دەكەۋىتە نىۋان (رسول الله) ۋەصەحابە دىئۆزۈ ۋەفادارەكانىيەۋە ۋەخۇشەۋىستى خوا زەردەخەنە دەپگرى ۋەددانى پىرۋى ۋەك گەۋەھەر ۋەمرۋارى بەلكو زۆر جوانتر دەدرەۋىشتەۋە صەحابەكانىش زەردەخەنە ۋەپىكەنەن دېتە سەر لىۋيان ۋەنىۋچەۋانىان دەدرەۋىشتەۋە (الله اكبر) لەۋ دىمەنە، (الله اكبر) لەۋ مەجلىسە پىر بەختەۋەرىيە داۋا دەكەم لە خوا منىش ۋەنىۋەش ۋەھموو نىمانداران لە بەھەشتى بەرىندا بە خزمەت مەجلىسى پېغەمبەر ۋەاۋەلانى بگەيەنى (الله امين) بەلى پېغەمبەرى خوا يەك بە يەك سەرنجى صەحابەكانى دەدات ۋەلىيان ۋەورد دەبىتەۋە لە ناو ۋەھموۋياندا ۋە كابرەيەك دانىشتۋە بەلام غەمبارە دلى خۇش نىيە بەلكو زۆربەى كات چاۋەكانى پىر لە فرمىسكى قەتىس ماۋ باشە دەبى چى لى قەۋمابى ؟ خەم خۇرى ۋەھموو ئوممەتى ئىسلام موحەممەد (ﷺ) ۋەرو لەۋ كەسە دەكات ۋەدەفەرمۋى ئەرئى دەكرى پىم بلىئى ھۆى چىيە ۋە غەمبارىت ؟ ھۆى چىيە زەردەخەنە لەسەر لىۋت تۆراۋە ؟ ئەۋىش ۋەلام دەداتەۋە ۋەباسى خۇى دەگىرپىتەۋە بەلى كابرە دەست بە گىرپانەۋەى ھۆى غەمگىنى يەكەى دەكاۋ دەلى : ئەى پېغەمبەرى خوا من لە زەمانى جاھىلىمدا پىش مۇسلمان بوۋىم ھەرچەندە مۇسلمانىش بوۋم بەلام خوا لەۋ گوناھە گەۋرەم خۇش نەبىت پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمۋى بۆم باس بىكە ئەۋ گوناھە گەۋرەيە چىيە كە تۆ كرەۋتە كابرە ۋەتى قوربان من يەكىك بوۋم لەۋ كەسانەى كە زۆر پەم لە بوۋنى كچ بوۋ بەلام ئەۋە بوۋ كاتى كە ئىم ھىنا ۋەمندالمان بوۋ كچمان بوۋ ۋەيستم ھەر بە مەلۇتكەيى بىخەمە ژىر گلەۋە ۋەبىكۆزم بەلام ئىمەكەم زۆر لىم پاراپەۋە كە ۋازى لى بىنم ۋەنەيكۆزم چۈنكە نۆبەرمەيتى ۋەلى پى دەكرىتەۋە

و ئاو دەنگی یەكە لە مالهوه لە گەلیدا منیش لەبەر خاتری خێزانهكەم دڵم نەرم بوو و واژە
لێ هینا بەلێ سال بە سال ئەم كچه گەورە بوو تا بالغ بوو ئەوێندە جوان بوو لە جوانترین
كچی ئەو دەوروو بەرە دەژمێردرا ئەو بوو خەلگی هاتن بۆ خوازبێنی منیش بەمە نارەحەت
بووم دەمارگیری جاهییلیم جوولاً و بێرم کردووە ئەگەر بیدەم بە شوو ھەر عەیبە و كەم و كۆریە
بۆم و چۆن خەلگی ببن بە زاوام خۆ ئەگەر بە شووشی نەدەم ولە مالهوه بیهێلمەووە خەلگی
باشم باس ناکەن و پێی عەیبدار دەبم بۆیە لە دلی خۆم دا بریارمدا كە بیکۆژم بۆ ئەم
مەبەستەش خێزانهكەم بانگ کردو و تەم كچهكەمان حازر بكە دەمەوێ سەردانی خزانمان
بكەم و ئەویش لەگەڵ خۆمدا دەیبەم خێزانهكەم وتی نەخێر چۆن شتی وا دەكەم ژنەكەم
وتی دە سوێندەم بۆ یخۆ و پەیمانم بدەری كە بە سەلامەتی دەیهێنیتەووە بۆم منیش وەعدو
بەلێنیم پێدا ولەگەڵ كچهكەم بە رێ كەوتین تا گەشتینە چۆلەوانیەك دەستی كچهكەم گرت
و بردم بۆ لای بیرێکی قوول سەیری ناو بیرەكەم كرد زۆر قوول بوو لە دلی خۆمدا و تەم : زۆر
باشە لەم بیرەدا دەبخنكێنم و ھەرگیز ناتوانی لەم بیرە قوولە بێتە دەرەووە جا كاتی سەیری ناو
بیرەكەم دەكرد و سەیری كچهكەم دەكرد كچهكەم حالی بوو كە نیازی لە ناو بردنیم ھەیە
چونكە ئەویش دەیزانی كە بوونی كچ مایە عەیب و عارە لەو كۆمەلگایەدا بۆیە زۆر بە
توندی باوەشی پێدا كردم و ماچی كردم و دەستی كرد بە گریان و زۆر پارایەووە كە نەيكۆژم
منیش سۆژم جوولاً و بێرپارم دا كە لە ناوی نەبەم بەلام دیسان دەمار گیری نەقامی و نەزانی
جوولایەووە پێی و تەم چۆن قبوول دەكەی كچت ھەبێ و خەلگی بێنە خوازبێنی و كچهكەت بێتە
ژنی خەلك بۆیە ئەمجارمیان زۆر بە توندی پەلاماری كچهكەم داو لەسەر سەر فرێم دایە ناو
بیرەكەووە و ئەویش قیژاندی و ھاواری كرد بابە گیان لەسەر چی منت كوشت ؟ ئیتەر ھەر ھاواری
دەكرد و دەپارایەووە تا ئەو بوو دەنگی نەماو بە تەواوی خنكا ئیستاش ئەو پێغەمبەری خوا
ئەو دەنگە كە وتی: بابە گیان لەسەر چی منت كوشت ھەر لە مێشكەدا یە ولە بیرم ناچیتەووە
جا لەو دەترسم و چەندە موسلمان بووم و زۆر لەو كەردەویمەم پەشیمانم بەلام تاوانەكەم
ئەوێندە گەورمە دەترسم خوا لێم خۆش نەبێ كاتی كاترا قسەكانی تەواو كرد پێغەمبەری
خوا فرمێسك بە چاوە پێرۆزەكانیدا ھاتە خوارەووە و زۆر گریا ھەموو صەحابەكانیش دەستیان

کرد بە گریان ئەمجا پىغەمبەر (ﷺ) بەو كابرايەى فەرموو : (لو أمرت أن أعاقب أحداً بما فعل في الجاهلية لعاقبتك)

واتە ئەگەر فەرمانم پى بدرايە سزای كەسێك بدم لەسەر ئەو كردهوانەى كە لە سەردەمى ئەفامیدا پىش مەسلمان بوونى كردهوونى ئەوا من سزای تۆم دەدا لەسەر كوشتنى ئەو كچە بەستەزمانە بىتاوانەت.^{۲۸۶}

۲۸۸ - ﴿رازى كردنى دلى منداڵ دەبیتە هوێ رازی كردنى خوای گەوره﴾

جارێكیان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چوو بۆلاى عوسمانى كورپى مەزەعون لەو كاتەدا عوسمان منداڵێكى بچكۆلەى خۆى لایوو لە باوەشى گرتبوو ماچى دەكرد و بە دەمىو پىدەكەنى وىارى وگالتەى لەگەڵدا دەكرد پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووئى ئەى عوسمان ئەمە كورپە ؟ عوسمان وتى : بەلى فەرمووئى ئەى عوسمان ئەم كورپەى خۆت زۆر خۆش دەوئى ؟ عوسمان وتى : ئەرى وەللاھى ئەى پىغەمبەرى خوا بە قەدەر هەردوو چاوم خۆشم دەوئى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووئى : دە گوئى بگرە با منیش شتێك پى بلىم كە خۆشەويستى ئەو منداڵە بە لەلا زياتر بكات عوسمان فەرمووئى بە خۆم ودايكم وپاوكمەو بە قوربانى ببین ئەى پىغەمبەرى خوا بفەرموو و گوئىم لىتە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووئى : (إنه من ترضى صبياً من نسله حتى يرضى ترضاه الله يوم القيامة حتى يرضى) واتە ھەر كەسێك منداڵێكى بچكۆلانەى وەجەى خۆى رازى بكات تا دلى رازى دەبیت خوای گەورەش لە رۆژى قىامەتدا دلى ئەو كەسە رازى دەكات ھەتا دلى رازى دەبیت ---^{۲۸۷}

^{۲۸۶} (دین وژین لە ژێر رۆشناى راسپاردەكانى (رب العالمین) لاپەرە ۲۲۰ - ۲۲۲)

^{۲۸۷} (دین وژین لە ژێر رۆشناى راسپاردەكانى (رب العالمین) لاپەرە ۲۶۰).

۲۸۹. ﴿خۇشەويستى پىغەمبەر (ﷺ) بۇ ھەسەن وھوسەين بى سنوور بوو﴾

تەبەرائى لە سەلمانەوھ (پەزاي خوای لى بى) گىپراوئەتەوھ كە دەلىت : لە دەورى پىغەمبەرى
خوادا بووين ئوم ئەيمەن - پەزاي خوای لى بى - ھات و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
ھەسەن وھوسەين بىز بوون لە مال چوونە دەرەوھ وئەھاتوونەتەوھ دەفەرمووى : كاتەكەى
كاتى نيوەرۇ بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (قوموا فأطلبوا ابني) واتە : ھەست بە
دوای كورەكاندا بگەرپن صەحابەكان ھەر كەسەى بە لايەكدا رۆيشتن و دەستيان كرد بە گەرپان
سەلمان دەفەرمووى منيش بە دوای پىغەمبەرى خوادا رۆيشتم ئەومندەى پى نەچوو
گەيشتەنە بنارى شاخەكە سەير دەكەين وا ھەسەن وھوسەين لە ترسان خۇيان لەپەك
ئالاندووھ و باومشيان بەپەكدا كردووھ لە بەرامبەرياندا مارك كە لە سەر كلك و مستاوھ وزمانى
دەردىنى و بلىسەى ئاگر وژمەر لە دەمىوھ دەر دەچى پىغەمبەرى خوا بەپەلە بەرمو مارەكە
رۆيشت مارەكەش سەرمەنجى پىغەمبەرى خوای داو پاشان رۆيشت و خۆى كرد بە كونيكدان ئىنجا
پىغەمبەرى خوا (ر) چوو بەلای ھەسەن وھوسەين وليكى گردنەومو دەستى بە پروياندا ھىناو
فەرمووى : (بأبي وأمي أنتما ما أكرمكما على الله) واتە : دايك و باوكم بە قوربانان بىت چەند
بەرپزن لای خوا پاشان يەككىيانى خستە سەر شانى راستى وئەوى تریشيانى خستە سەر شانى
چەپى وھىنانىوھ بۇ مائەوھ .

۲۹۰. ﴿ پېغەمبەر ﷺ ﴾ پياۋەكەي راسپارد كە دادگەرىيٰ لە نيوان

مندالەكانىدا ﴿

ئىمامى بەيھەقى گىراۋىيەتەۋە لە ئەنەسەۋە كە پياۋىك لە خزمەت پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دانىشتىو كورپكى ھات ماجى كرد :ولە سەر باۋەشى خۇى دايىنا پاشان كچىكى ھات و وويستى لەسەر باۋەشى باۋكى دانىشى بەلام باۋكى دەستى گرت ولەسەر باۋەشى لايرد لە تەنىشت خۇيەۋەداينىشاند پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بەم دىمەنە نازەھمت بوو ھەرموۋى (فما عدلت بينهما) ئايە بۇچى دادگەر نەبوۋىت لە نيوانياندا ؟ ئايە ئەو مندالە تاۋانى چىنە كە نەتەيشت لە باۋەشتا دابنىشى ؟ تەنھا تاۋانى ئەۋمىيە كە كچە ؟ ئايا نازانى ئەو مندالە كچە چەند دلى شكا ؟ چۇن بەزىمى بە خۇيدا ھاتەۋە ؟ چۇن ھەستىكرد براگەى لاي باۋكى خۇشەويست ترە ؟ كە ئەمەش وا دەكات ئەو كچە لە كاتى گەورەيشدا ئەو ھەلۋىستەى باۋكى لە ياد نەچى ۋرەقى لە باۋك وبراكەى بى.

۲۹۱. ﴿ پېغەمبەرى خوا چەند ووشەيەكى پرشنگدارى فيرى عەبدوئلاى كورى

مەسعود كرد ﴿

ئىبن عەساكىر ۋەدىلەمى لە ئىبن مەسعودەۋە - رەزاي خۋاى لى بى - گىراۋيانەتەۋە كە ھەرموۋىيەتى : عەرزى پېغەمبەرى خوام كرد كە چەند ووشەيەكم فير بكة سوۋدى زۇرى تىدا كۆيىيەتەۋە . واتە : ووشەكان كەم بن بەلام لە مانادا زۇر سوۋدەند بن خۇشەويست (ﷺ) ھەرموۋى: (اعبد الله ولا تشرك به شيئاً) خوا بەھەق بېھەرستە و ھىچ شتىك مەكە بە شەرىك ۋاۋەبەشى (وزل مع القرآن اينما زال) لەگەل قورئاندا بە لە ھەر كۆيەك دا بوو ھەرچى قورئان ھەرموۋى ھەر ئەۋە جى بە جى بكة (واقبل الحق ممن جاء به صغيراً او كبيراً) ۋە ھەق قبول بكة جا ئەۋ ھەقە ھەر كەس ھىتابىتى وتبىتى گەۋرە بىت يان بچووك (وان كان بغىضا بعيدا) با ئەۋ كەسەى قەسەى ھەقەكەت پى دەلى كەسىكى بىگانەش بى ۋكەسىك بى رقىشت لى

بئ (ورد الباطل ممن جاء به صغيرا او كبيرا كان حبيبا قريبا) فهرمووی شتی نارموا ونا به جئ و باتیلش وهرمه گره و وازی لی بی نه و بیدمه دواوه جا هر که س ووتبیتی وهینابیتی بچووک بیت یان گه و ره بیت با نه و که سه ی نه و سه و کرده و نا به جئ و به تاله ده کاو ده لی که سیک بئ خزمت بئ ونزیک وخوشه و یستت بئ ---

۲۹۲. به سه مهاتای عه بدو ئلای کوری بیشیری مازنی له خزمهتی پیغه مهردا (ع.ه.ه.ه.)

عه بدو ئلای کوری بیشیری مازنی - رهزای خوی لی بیت - که سه حابی پیغه مهره (ع.ه.ه.ه.) ده فهرمووی : من مندا ل بووم دایکم بانگی کردم وهیشوو ترئ یه کی دامی که ببهم بؤ پیغه مهری خوا (ع.ه.ه.ه.) منیش بهر له وهی بیگه یه تم له رتگا لی خوارد کاتی گه یستمه خزمهت پیغه مههر وترئ یه کهم دایه دهستی پیغه مهری خوا (ع.ه.ه.ه.) سهیری هیشوو ترئ یه که ی کرد بینی بؤل کیشم کردوو و لی خواردوو بؤیه گوئ ی راکیشام و فهرمووی نه ی فیل باز نه وه بؤچی نه و ترئ بهت والی کردوو ؟ واته : پیغه مهری خوا (ع.ه.ه.ه.) بهم گوئ راکیشانه نه و مندا له ی ناگادار کرده وه که کاریکی نا به جئ کردوو بیگومان نه و ناگادار کردنه وه یه به گوئ راکیشان تهئ سیرو کاریگه ری خوی هه بووه و مندا له که ده رسی لیورگرتوو وه نه و هتا گه و ره بووه و بؤته پیاو نه م با سه ی هر له بیر ه.

۲۸۸

٢٩٢. ﴿ نِیامی عومەر ئاواتە خواز بوو کە کۆرەگەیی وەلامی پرسیارەگەیی پێغەمبەری خۆی بدابایەوه ﴾

صەحابی گەنج و شارەزا عەبدوللای کۆری نِیامی عومەر - خۆی لێ پازی بێ - دەئێت:
جاریکیان کە من تەمەنم منداڵ بوو لە خزمەت باوکمدا چووینە خزمەت پێغەمبەری خوا
(ﷺ) کە چووینە خزمەتی تەماشامان کرد و چەند صەحابی لە پێرو لە گەنج لە خزمەتی
پێغەمبەری خوادا دانیشتبوون و دەوری پێغەمبەریان داوه و بە راستی نوورو بەرەمکەت لە
مەجلسەگە بەرز دەبووه دەئێت : من و باوکم سەلاممان کردو چووین لە شوێنێکدا کە چۆڵ
بوو دانیشتین وگویمان بۆ فەرماشتهکانی پێغەمبەر راگرت جا یەکیک لە ئوسلوبە پێ
حیکمەتەکانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بۆ پازاندنەوهی مەجلیس وکردنەوهی مێشک و دل
ودەروونی گوێگر بۆ فەرموودەکانی ئەوه بوو کە لێ جار پرسیاری لەو گەسانە دەکرد کە گوێیان
بۆ گرتووه بۆ ئەوهی ئەوانیش قەسە خۆیان هەبێ و ئازادی پادەربیرینی بۆچوونەکانیان لێ
زەوت نەکرێت عەبدوللای دەئێت : جا هەر لەو مەجلسەدا پێغەمبەری خوا بە چاوه جوان و پێ
مێهرەبانییەکانی سەیرێکی یەکە بە یەگەیی ناو مەجلسەگەیی کردو فەرمووی : خۆشەویستانم
ئەیی هاوێلە بەرپێزەکانم پرسیاریکتان لێ دەکەم کێتان زانی وەلامم بداتەوه پرسیارەگەشم
نەمەیی (إن من الشجرة شجرة لا سیقط ورقها وإنما مثل المؤمن فحدثوني ما هي ؟)

واتە : بە راستی درەختێک هەیە لە ناو درەختەکاندا هیچ کاتێ گەلاکانی هەلناوێ و زۆر
خۆراگرو پەمگ داکو تراوه و هیزی رمشەبا نایچوو ئێنێت نەم درەختە وەک ئێنسانی نِیاماندار
واپە نِیامانداریش ناوا خۆراگرو بە عەزیمەت و وورە بەرزو چاونه ترس و هەمیشە گەش و دل
کراو هێه فەرمووی دەیی پێم بلێن ئەو درەختە چیە ؟ عەبدوللای دەئێت دانیشتوانی
مەجلسەگە دەستیان کرد بە ناو بردنی درەختەکانی بیابان و شیوو دۆلەکان بەلام هێچیان
وولامەگەیان راست نەبوو منیش کە منداڵ بووم لە مەجلسەگەدا دانیشتبووم یەکسەر بە
مێشکەدا هات کە ئەو درەختە داری خورمایە وویستم قەسە بکەم و بێلیم : ئەیی پێغەمبەری خوا
من دەزانم ئەو درەختە چیە , ئەوه داری خورمایە بەلام کە سەرم هەلپێی تەماشام کرد

ئیمامی ئەبو بەگرو عومەری باوکم دانیشتبووون بۆیە شەرمم کرد قسە لە مەجلیسێکدا بکەم کە ئیمامی ئەبو بەگرو باوکمی تیا دانیشتبۆ ئەووە بوو قسەم نەکرد پاشان پیغمبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی دەمادام کەستان نەتانزانی ئەو درەختە کامەییە وای من بێتان دەئێم : ئەووە درەختی دار خورمایە عەبدوللّا دەئێت : جا کاتێ چووینەووە بۆ مائەووە بە باوکم وت بابە گیان بەخوا من دەمزانی کە ئەو دارە پیغمبەری خوا (ﷺ) دەربارە پرسیاری کرد چیە دەمزانی داری خورمایە بەلام بەخوا شەرمم کرد تۆ وئیمامی ئەبو بەگرو دانیشن و من قسە بکەم ئیمامی عومەر فەرمووی بەلام رۆلە گیان بزانی ئەگەر بتوتایە و قسەت بکردایە لە لای من خۆشتر بوو لەوێ کە رانە حوشتی سوور کە بەنرخترین سامانە لای عەرمب هی من بوایە.

۲۸۹

۲۹۴. ﴿ئەبى شەھم﴾ تەوہی کردو بەئینی دا بە پیغمبەری خوا (ﷺ) ﴿﴾

﴿ئەبى شەھم﴾ - رەزای خۆی لى بێت - بۆمان دەگێژیتەووە و دەئێت : من کەسێک بووم بى ئیش و کار دەسوورامەووە و زۆر حەزم بە نزیکى لە ئافەرتان دەکرد تا ئەووە بوو لەگەڵ کۆمەلەیک دا هاتم بۆ شاری مەدینەى پەرۆز بۆ ئەووە پەیمان بەدەین بە پیغمبەری خوا (ﷺ) و وەعدى بەدەینى کە دیفاع لە ئیسلام بکەین و جیھاد لە پێناوی خوادا بکەین بەلام کە گەشتینە مەدینە کات زۆر درەنگ بوو شەو بوو پیغمبەری خواش چەند ئیشیکى زەرورى هەبوو نەیدەتوانى چاوى بەم کۆمەلە خەلکە بکەوێ لەبەر ئەووە دەبوایە تا بەیانى چاوەڕێمان بکردایە ئەووە بوو بلاق بووینەووە من لە یەکیک لە کۆلانەکانى شاری مەدینەدا لەو شەویدا توشى ئافەرتێک بووم نزیک بوومەووە لە ئافەرتەکە و جل و بەرگەگەیم راکێشا ئافەرتەکە وەلامى نەدایەووە و پوڤشت بۆ بەیانى هەموومان گۆبووینەووە و چووین بۆ خزمەتى پیغمبەری خوا (ﷺ) پیغمبەری خوا زۆر دڵ خۆش بوو سلاوى لە خەلکەکە کردو بە پرووێکی گەشەووە پێشوازی لى کردن و یەکە یەکە دەستى خستە دەستى پیاووەکانەووە و عەھد و پەیمانى لى وەرگرتن تا سەرە گەپشتە سەر

من منیش ومکو ئەو خەڵکە دەستم درێژ کرد بۆ ئەوەی دەست بڤخەمە دەستی (رسول الله) وه وپەیمانی بدهمى بەلام پێغەمبەری خوا دەستی نەهێنایە پێشەوه وفەرمووی : (احسبك صاحب الفيرة ؟) فەرمووی : ئایا تۆ نەبووی دوینی شەو جلی ئافەرتەگەت راگیشا ؟ دەلی زانیم خوای گەوره ئاگاداری کردۆتەوه ئەگینا خۆ کەس ئاگای لە من نەبوو بۆیە دانم نا بە هەڵەى خۆمداو وتم : بەلی فەرمووی : بپرۆ دەست ناخەمە دەستتەوه و پەیمانێتی وەرناگرم چونکە نینسانیک داوین پاك نەبی لە ئیسلامدا جیگای نابیتەوه بەلی پێغەمبەری خوا (ﷺ) پشتی تێ کردم وروپشت منیش زۆر بەلامەوه سەیر بوو ئایا پێغەمبەری خوا هەر لە سەر ئەوەی دەستم بۆ بەرگی ئافەرتیک بردوووە پەیمانم لێ وەرناگرێ و دەست ناخاتە دەستمەوه ئایا ئەمەش بە داوین پیسی حیسابە ؟

بۆیە یەگسەر لە دلی خۆمدا بریارم داو هاوارم کرد ئەو پێغەمبەری خوا پەیمانم لێ وەرگرە ومەحرووم مەکە لەو دەستە پیرۆزەت بەلێن بێ جارێکی تر شتی وا ناکەم ومعد بێ داوین پاك بەم ئەمجا پێغەمبەری خوا ئاوپر بۆ دامەوه وزەردەخەنەیهکی بۆ کردم وفەرمووی : ئایا ومعدو بەلێن دەدەى لەمەودوا رەفتاری وا نابەجێ نەکەیتەوه ؟ وتم بەلێنت دەدەمى فەرمووی دەى کەواتە دەستت بپێنە ئەمجا دەستی خستە ناو دەستمەوه وپەیمانی لێ وەرگرتم.^{۲۹۰}

^{۲۹۰} (ئیمامی نەحمەد روایەتی کردووه).

۲۹۵. ﴿مژدەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بۇ پىاويكى پىر﴾

لە تەفسىرى ئىبن كەئىر ج ۶ ص ۱۱۷ باسى بەسرھاتىك دەكاتىك دەلىت جارىكيان كابرەيكى پىر كەلەبەر پىرى برۇكانى ھاتبوونە سەرچاوى ھاتە خىزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كابرەيك ھەرچى خرابە و تاوانە كرديەتى ھەرچى بى شەرى و كارى نارەوا بوى رى كرديى درىغى لى نەكردووہ ئەو كابرە ئەوئەند گوناھبارە ئەگەر گوناھەكانى بەسەر ھەموو ئەھلى سەر زەويدا دابەش بكرىن لىيان زىاد دەبىت ئايا ئەگەر بەم ھەموو گوناھەوہ تەوبە بكات خوا لى خۇش دەبى ؟ پىاوەكە مەبەستى خوى بوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى ئايا مۇسلمان بوويت ؟ پىاوەكە وتى من بەراستى و لە دلەوہ بروام ھەيە و بە زمانىش دەلىم : (أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له ، واشهد أن محمدا عبده ورسوله) شايتەتى دەدەم كە ھىچ خوايەك نىە شايتەنى پەرستى بى جگە لە زاتى خوا ئەو خوايە ھىچ ھاوبەش و شەرىكى نىە وە من شايتەتى دەدەم كە موحەممەد بەندەى خوايە ، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى : (فإن الله غافر لك ما كنت كذالك ومبذل سيئاتك) واتە ھەرمووى ئەى مامە پىرە بزەنە كە مادام تۆ ئاوا ئىمانت بە خوا و بە پىغەمبەرەكەى ھىناوہ و خۆت بە تاوانبار دەزانى و لە قاپى ئەودا تەوبە دەكەيت ئەوا موزدەت لى بى خوى گەورە لە ھەموو گوناھەكانت خۇش دەبىت و ھەرچى خرابەشە بۆت دەكات بە چاكە ، كابرە بەسەر سورمانەوہ و لە خۇشيان وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئايا خوا ھەموو تاوان و خرابكارىەكانم بەم ئىمان ھىنان و تەوبەكرەنە بۇ دەگۆرپىت بە چاكە ھەرمووى بەلئى دلىابە صەحابەكان دەلىن : كابرە پىرەكە لەخۇشى ئەم موزدەمىە رۆيشت و لە رىگادا ھەر دەموت : (الله اكبر الله اكبر) ھەتا لە چاوان ون بوو .

۲۹۶. ﴿کراسەکەى لە پیغمبەرى خوا (ﷺ) وەرگرت تا ببى به کفن بوى﴾

هاوێلى بەرپەزى پیغمبەرى خوا (ﷺ) تەلەحەى گۆرۈ عوبەیدوللا (خوای لى رازى بىت) یەكێك بوو لە موسلمانە هەزارەكانى چوار دەورى پیغمبەرى خوا (ﷺ) یەكێكیش بوو لەو دە هاوێلى كە مۆژدەى بەهەشتیان پێدراو هەشتەمین كەس بوو كە موسلمان بوو لە مەككەدا پێنجەمین كەس بوو لەسەر دەستى ئەبوبەكرى راستگۆدا موسلمان بوو ، هەر وەها یەكێك بوو لەو شەش كەسەى كە پێشەوا عومەرى كورى خەتتاب بۆ شورا هەلى بژاردن ئەم هاوێلى بەرپەزى پیاویكى هەزار و دەست كورت بوو هەمیشە لەپشتى پیغمبەرى خوا (ﷺ) نوێزى دەكرد و لە هیچ نوێزێكدا دووا نەدەكەوت زۆر خوشەویست بوو لە دلى پیغمبەرى خوا (ﷺ) ئەم پیاو تەنها جلیكى هەبوو لەبەرى دەكرد بۆكاتى نوێزەكان پۆزێك دووای نوێز پیغمبەرى خوا (ﷺ) لەحالى تەلەحەى پرسى ئەویش لەو ئەمدا وتى : سوپاس بۆ خوا و مزەم باشە بەلام پیغمبەرى خوا (ﷺ) ناردى لە مائەوە كراسێكى خۆى هەبوو هینایان و پیشكەشى تەلەحەى كرد كاتێك تەلەحە گەراپەووە بۆ مائەوە هاوسەرەكەى كراسەكەى پیغمبەرى خوا (ﷺ) پى بىنى وتى ئەووە چیت بە پیغمبەرى خوا (ﷺ) وتووە ؟ ئایا شكاتت لای خوای گەورە لى كردوووە ؟ دەخیل شتى وات نەكردبى تەلەحە وتى سوێند بەخوا نەخیر شكاتم نەركدوووە پیغمبەرى خوا (ﷺ) خۆى پیشكەشى كردم وتى : ئەى بۆ قبوالت كرد تەلەحە وتى : سوێند بەخوا تەنها لەبەر ئەووە قبوڵم كرد كە بیکەنە كفن كاتێك كە مردم و مەلانیكەتەكان هاتن و لى یان پرسیم كە دیمبارەى ئەو پیاو جى دەلێت كە خوا ناردویەتى ؟ منیش دەلێم كفنەكەم كراسى ئەو پیغمبەرمیە (ﷺ) هەر لەبەر ئەووش وەرم گرت. ۲۹۱

۲۹۷. ﴿نافرەتە بېۋەژنەكە ئىمانەكەى ليۋان ليۋ بوو لە قەناعەت و

مەمانە﴾

رۆژىك پاش نوپۇزى ئىۋارە پياۋىك دىتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پارچەيەك گۆشتى جوانى ھىنابوۋ بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وت ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم گۆشتە بدە بەيەكىك لە ھەزارە مۇسلمانەكان پىغەمبەرى خواش (ﷺ) تەماشىا كرد ھەزارەكانى چوار دەۋورى ھەموو ناننى ئىۋارمىيان خواردووۋە لەگەل ئەۋەش ئى ى پىرسىن كىتان ئەم گۆشتە دەباتەۋە ؟ وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىۋىستىمان پى ى نىيە نانمان خواردووۋە پىغەمبەرى خواش (ﷺ) بە ئەبوۋ ھورەيىرە ھەرموو : ئەى ئەبوۋ ھورەيىرە ئەم گۆشتە بىيە بۇ ھالان دايكى ھەتيۋان كاتىك ئەبوۋ ھورەيىرە خۋاى ئى رازى بى گۆشتەكەى بردوو لەدەرگاي دا نافرەتەكە پىرسى كى يە ؟ وتى : ئەبوۋ ھورەيىرە ، وتى : خىرە بەم شەۋە ؟ وتى : پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم گۆشتەى بۇخۆت و مئالەكانت ناردووۋە ، نافرەتەكەش وتى : سلاو لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىكە و ھەرزى بىكە مئالەكان نانمان خواردووۋە و خەوتوۋوشن ئەبوۋ ھورەيىرە وتى : ھەلى گرە بۇ سەيىنە يان تا ھەلدەستىن نافرەتەكەش وتى : لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىپىرسە ئايا كەفالىتى دەكات كە مئالەكانم تا سەيىنە دەمىن تا من گۆشتىان بۇ ھەلەبگرم ؟ با پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىننيرت بۇ ئەۋانەى لەمن ھەزارترن ئىتر ئەم ئىۋارمىيە تازە نانمان خواردووۋە و تا سەيىنەش خوا كەرىمە.

۲۹۲

۲۹۸. ﴿بەسەرھاتی گەنجیك كه فریشتەكان خواردنیان دەکرد بە دەمیەوه له

میوه و بەرھەمی بەهەشت﴾

رۆژنیکان پێغمەبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ ھاوڵاتیاندا لەشاری مەدینەنە روشتبوو و دەرەو تەماشایان کرد و وشتە سوارێك بەغار دیت بەرە و رووی پێغمەبەری خوا (ﷺ) ، پێغمەبەری خوا (ﷺ) تەماشای کرد و فەرمووی وادەزانم ئەو سوارە بەرە و رووی ئێمە دێ و دەمیەوێ بگاتە ئێمە پاش کەمێ سوارەکە گەشت و دابەزی و پێغمەبەری خوا (ﷺ) ھاوڵاتی بەخێرھاتنیان کرد و پێغمەبەری خوا (ﷺ) فەرمووی لە کوێوە ھاتووی ؟ لاوەکە بەدەم ھەناسە برکێ و ماندوو بوونی سەفەر و تەپ و تۆزی بیابانەو و تی لەلای خێزان و منال و ھۆزەکەمەو ھاتووم پێغمەبەری خوا (ﷺ) فەرمووی نەئێ دەتەوێ بەرەو کوێ برۆی ؟ وتی : دەمیەوێ بگەم بە خزمەت پێغمەبەری خوا (ﷺ) کە نەئێ دەرەو ئەو کەسە قسە و گەفتوگۆی لەگەڵ دەکات پێغمەبەری خوا (ﷺ) ، فەرمووی باشت دەست کەوت گەنجەکەش تێگەشت کە ئەو پێغمەبەری خوا (ﷺ) لە خۆشیاندا دەم و چاوی گەشایەو ھەزار و ماندوو بوونی سەفەری نەما یەگسەر رووی کردە پێغمەبەری خوا (ﷺ) وتی (یارسول الله علمني مالامان ؟) واتە : ئەئێ پێغمەبەری خوا (ﷺ) شارمەزەم بکە و پێم بڵێ ئیسلام چیه ؟ پێغمەبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئیسلامەتی ئەویمە کە شایەتەمان بێنی بەوێ کە ھیچ پەرستراویك نیە کە شایەنی پەرستەن بێ تەنھا خوا نەبێ شایەتەمان بەدێ کە موخەمەد پێغمەبەری خوا (ﷺ) وە نوێژ بکە و زەمات بەدێ و رۆژووێ پەرمەزان بگری و حەجی مائی خوا بکە گەنجەکە وتی : وا شایەتەمان ھێنا و بپارم دا ئەوێ فەرمووت : بە پشتیوانی خوا جێ بە جێ بکەم گەنجەکە سواری ووشترەکە بۆو و ھیشتا دوو سێ ھەنگاو دوور نەکەوتبوو کە قاجی ووشترەکە کەوتە کونیکەو و ووشترەکە کەوتوو گەنجەکە فری داو ھەر خێرا ھێلان گرتەو دووا ھەناسە داو مرد ، پێغمەبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەو پیاوێم بۆ لا بێنن عەماری کوری یاسر و حوزەیفە چون بەلایەو و ویستیان ھەئێ بستیئن و دایبینیئین بەلام دانەنیشت بەلادا کەوت جۆلانیدیان جۆلەئێ تیا دا نەمابوو بۆیە وتیان : ئەئێ پێغمەبەری خوا (ﷺ) مردوو ،

پێغه مبهری خوا (ﷺ) به ره و لای هات و کاتی نزیک بۆوه ئی سهری دمکرد به لام له ناکاو رووی کرد به ره و لای عمار و حوزمیه وه و فهرمووی : (هانی رأیت ملکین یدسان فی فیه من ثمار الجنة فعلمت انه مات جانعا).^{۲۹۳}

واته به راستی من بینیم که دوو فریشته له لای بونوو خواردنیان دمکرد به دهمیه وه له میوه و به ره می به ههشت بۆیه منیش زانیم که به برسیه تی مردوو ه .

۲۹۹. ﴿پێغه مبهری خوا (ﷺ) له گوشتی مه ره که ی نه خوارد چونکه پرس به خاوه نه که ی نه کرابوو﴾

جاریکیان پێغه مبهری خوا (ﷺ) و چهند هاوه لکی به لا گوندیکدا تیپه رین ئافرمتیک نانیان بۆ ساز دمکات له کاتی نان خواردندا پێغه مبهری خوا (ﷺ) یه کهم دهستی بۆ دمبات و ئیتر ناتوانی ت بیخوات و ده فهرمووی ت : (هذه شاة نجت بغير اذن اهلها) واته : ئهم مه ره به یی پرسی خاوه نه که ی سه ر به رداوه ئافرته که ش ده لئ : ئیمه له گه ل سه عدی کوری مه عازدا نه وه له نیوانمان دا نیه ئیمه ئاژه لی نه وان به یی پرس دهبه یی و نه وانیش هی ئیمه دهبه ن.^{۲۹۴}

^{۲۹۳} (رواه الامام احمد بسند حسن).

^{۲۹۴} رواه الامام احمد برجال الصحيح.

۳۰۰. ﴿سه عدی کوری عوباده پرسیری کرد له پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.)﴾ له بهاری چاکترین خیر﴿

سه عدی کوری عوباده ده لیت به پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.) وت : (یا رسول الله ان امی ماتت فانی الصدقة افضل؟) نهی پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.) دایکم کۆچی دوای کردوو و ئایا چ خیر و سه دهقه یهک له هه موو خیر و چاکه یهک باشتره که بۆی بکه م به خیر ، پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.) فهرمووی : ئاوی بۆ بکه به خیر (حفز بنرا و قال : هذه لام سعد) نیت سه عدیش بیره ئاویکی لیدا و وتی : نه مه بۆ دایکی سه عد خیر و خیرات بۆ.^{۲۹۵}

۳۰۱. ﴿عیکریمه ی کوری نه بو جهل شه کوا ی حالی خوی کرد له خزه ت﴾ پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.) ﴿

موفه سپرینی قورنانه ی قورنانیان ته فسیر کردوو ده لیت : نایه تی (لایسخر قوم من قوم عسی ان یکنوا خیرا منهم) واته با هیچ گه ل و بیاویکتان گالته و مه سخره به گه له بیاویکی دی نه کات له وان هیه گالته پیکراوه کان لای خوا له گالته چیه کان چاکتر بن له بهاری عیکریمه ی کوری نه بوجه هله وه هاته خواره وه کاتی عیکریمه موسلمان بوو هاته خزمه تی پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.) موسلمان ه کان کاتی چاویان پێ که وت وتیان : (ابن فرعون هذه الامه) واته نه مه عیکریمه یه که کوری فیرعه ونی نه م ئوممه ته یه واته کوری نه بوجه هله کاتی عیکریمه گوئ ی ئی بوو که موسلمان ه کان له ناو خۆیاندا به چرپه وه گالته ی پێ ده که ن و ته ماشای په کتر ده که ن و چاو له یه کتر داده گرن و ئاماژه ده که ن که نه وه کوری نه بوجه هله که فیرعه ونی نه م ئوممه ته یه ، عیکریمه شه کزوا ی حالی خوی لای پیغه مبهری خوا (ع.ه.ه.) کردوو وتی من له رابردووی باوکم بهرپرسیار نیم وه من له ناخی دلمه وه موسلمان بووم نیت بۆچی موسلمانان ئاوام پێ بلین ؟ نیت نه م نایه تی هاته خواره وه و قه دهغه ی کرد که س به چاوی سوکوو قسه ی رووشینه ر و گالت نامیز ته ماشای بری ئیماندار ی خوی بکات و قبول نه کرا جارێکی تر له لای عیکریمه باسی نه بوجه هلی باوکی بکری بۆ نه وه ی نه و نازاری پێ نه خوا .

۳۰۲. ﴿ پله و پایه‌ی عه‌بدوڵای کۆری مه‌سه‌ود لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ﴾

نیمامی علی ده‌فه‌رموویت رۆژێکیان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمانی به‌ هاوه‌لی به‌رێز عه‌بدوڵای کۆری مه‌سه‌ود کرد که بجێته سه‌ردارێک و شتیکی بۆ بیئێ له هه‌ندیك پویه‌تدا داری سوکی ده‌ویست جا کاتێ که عه‌بدوڵا جووه سه‌رداره‌که جووه سه‌ر داره‌که قاچی ده‌رکه‌وت چونکه به‌رگه‌که‌ی هه‌لکرا هاوه‌له‌کان ته‌ماشای قاچی عه‌بدوڵایان کرد و هه‌موو ده‌ستیان کرد به‌ بیکه‌نین و ته‌ماشای یه‌کتریان ده‌کرد ناو له‌و کاته‌دا پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) رپووی تیکردن و فه‌رمووی : (ماتضحکون لرجل عبدالله أثقل في الميزان يوم القيامة من أحد).^{۲۹۶}

واته به‌چی پێده‌که‌نن و زمرده‌خه‌نه‌تان دیتێ و گالته ده‌که‌ن به‌ قاچه‌ باریکه‌گانی عه‌بدوڵای کۆری مه‌سه‌ود ؟ ده‌ی سویند بێ نه‌و قاچه‌ باریکه‌ی عه‌بدوڵا له ته‌رازووی کردموه‌گاندای له رۆژی قیامه‌تدا له شاخی ئوحوود قورستره .

^{۲۹۶} رواه الامام احمد بأسناد الصحيح

۳۰۳. ﴿دوور کەوتنەو و لەرهفتاری سەردەمی نەفامی﴾

جابری کوری عبدالله خوی ئی رازی بی دمی پیتەو و دەئیت لە غەزایە کدا لە خزمەتی پیغمبەری خوادا (ﷺ) بووین خەلکیکی زۆری کۆچەران لە خزمەتی دابوین جا لەناو ئەو خەلکە زۆری کۆچەراندایاویکی تیدا بوو کە زۆر کات یاری بە پمەکە ی دەکرد و هەلی دەسوراند و پمەکە ی فری دەدا و دمیگرتەو و لەناکاویکدا سەری پمەکە ی بە پاژنە پی ی کەسینکی مەددینەیی یارمەتیدەر کەوتوو نازاری دا یارمەتی دەرکە ی داو یارمەتی دەرکە زۆر زۆر تۆرە بوو هەتا هاوای کرد و داوای لە یارمەتیدەرانکی خزمی کرد کە فریای بکەون و تۆلە ی بۆ بکەنەو و وتی ئە ی کۆمەلی ئەنصار ئای خزمەکانم و مرن تۆلەم بکەنەو کابرای موهاجیریش کە پمەکە ی پی بوو ترساو ئەویش هاواری کرد کە ی موهاجیرەکان ئە ی خزمەکانم و مرن بەهانا مەو و ا هیرشم دەکەنە سەر لەم کاتەدا پیغمبەری خوا (ﷺ) گۆی بیستی ئەو دەنگە دەنگە بوو بە پەلە هاتە ناو دەو و فەرمووی ئەو چیبە و بە بانگەوازی خەلکی جاھیلی بانگ دەکەن و گەلە کۆمەکی لەیەکتری دەکەن پاشان فەرمووی هیمن بینەو و مرن دانیشن بزائەم لەسەر چی و دەکەن ؟ ئیتر بۆیان باس کرد کە لەسەر ئەو بوو کە پمەکە ی ئەو موهاجیرە بەر پاژنە ی پی ئەو ئەنصار یە کەوتوو و زۆر نازاری داو و ئیتر داوای یارمەتی و گەلە کۆمەکی لە خزمەکانی کردوو و موهاجیرە کەش بەهەمان شیو پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی (دعوها فانها خبیثة) واتە وازی ئی بینن لەو رەفتاری سەردەمی نەزانی کە گەلە کۆمەکی و خزم کۆکردنەو و لەشکر کیشیە بۆ سەر یەکتر و لە جیاتی چارەسەری گرفتێکی بچوو ک دروست کردنی شەڕیکی گەورە و خویناوی ئی دەکەوێتەو چونکە بەراستی ئەو پەیسە و بۆگەنیو و لە ئەهلی موسلمان ناوەشیوتمەو.

۲۱۷

۳۰۴. ﴿ فریشتەکان بەژداریان کرد له به خاک سپاردنی سەعلەبەى کورى

عەبدورەحمان ﴿

جابرى كورى عبدالله خاى ئى رازى بى دىگىرپىتەو و دەلىت لاوىك لەنىو شارى مەددىنەدا موسلمان بوو ناوى سەعلەبەى كورى عەبدورەحمان بوو يەكىك بوو لە ھاوھەلانى ئەنصار ئەم لاوھ خزمەتى پىغەمبەرى خاى (ﷺ) دىگەرد رۇژىك پىغەمبەرى خا (ﷺ) دەنىرپىت بۇ كارىك بەلای مالىكدا تى دەپەرپىت و تەماشای مالىك دىگات نافىرمتىك دەبىنىت لە ژوورموھ خوى دەشوات دەست بەجى ھەست دىگات تاوانى كەردوو لەدەرگاھ سەپرى مالىكى كەردوو دىترسىت نایەتى لەسەر بىتە خوارموھ ئىتر دەرپات بۇ نىو ئەشكەوتى شاخەكانى نىوان مەككە و مەددىنە لەوى ژۆر بە پەشىمانى لە خوا دەپارپىتەو كەلى ى خۆشبىت پىغەمبەرى خا (ﷺ) بۇ ماوھى چل رۇژ ھەوالى نازانىت بۇيە جبرىل (سەلامى خاى ئى بى) دىتە خوارموھ ھەوال دەدات بە پىغەمبەرى خا (ﷺ) كە پەرورەدگار دەفەرمووئىت : لاوىك لەنىو ئوممەتەكەتدا لەو شاخەدايە و پەناى بۆلای مەن ھىناوھ پىغەمبەرى خا (ﷺ) ھەردوو بەرپزان عومەرى كورى خەتتاب و سەلمانى فارسى دەنىرپىت بە دوواى سەعلەبەدا لە رىگە تووشى شوانىك دەبن و پىرسارى ئى دەكەن ئەویش دەلىت : بەدواى ئەو كەسەدا دىگەرىن كە لەترسى دۆزەخ ھەلاتووھ ؟ ئىمە ھەموو شەوىك دەبىبىن لە نىوھ شەودا ھەردوو دەستى لەسەر سەرى داناوھ و ھاوار دىگات و دەپارپىتەو و دىگىر لە ترسى ئى پىرسىنەوھى دوارپۆژ ، ئىمامى عومەر وتى ئەو كەسەمان دەوئىت ئىتر شوانەكە بىردنى بۇ نىزىكى شۆنەكەى سەعلەبە و كاتىك نىوھ شەو ئىمامى عومەر بىنى باوشى پىداكەردوو گووشى بەخۆيەوھ سەعلەبە وتى : نایا پىغەمبەرى خا (ﷺ) بەتاوانەكەمى زانىوھ ؟ ئىمامى عومەر وتى : مە نازانم بەلام مەن و سەلمانى ناردووھ بەشۆننا سەعلەبە وتى دىمەوھ لەگەلتان بەلام بەمەرجىك با لەكاتى نوپژدا بىچىنە لای پىغەمبەرى خا (ﷺ) كە گەرانەوھ بۇ مەددىنە و چوئ بۇ مەزگەوت كاتى نوپژ بوو سەعلەبە گوئى لە دەنگى پىغەمبەر (ﷺ) بوو لە ھۆش خوى چوو دوواى نوپژ پىغەمبەرى خا (ﷺ) ھاتە لای و دەست و قاچى بۇ جولاوند و

سەعلەبە ھاتە ھۆش خۆی پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی بۆ لیمان وون بوویت ؟
 سەعلەبە وتی لەبەر گوناھباریم پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی ئایەتیکت بێ بێم
 ئەگەر ببخوینیت تاوانەکانت ڕادەمائیت ئەویش ئایەتی بەقەرە (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
 الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ { ۲۰۱ }) وتی ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ) تاوانی من لەو
 گەورەترە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی فەرمودەکی خوا گەورەترە و خویندنی
 تاوانەکە ڕادەمائیت : پاشان پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی پێکرد بچیتەو مالی خۆیان و
 ئیسراحت بکات بەلام کە دەچیتەو بۆ ھەشت رۆژ نەخۆش دەکەویت پاشان سەلمان بە
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەئیت کە سەعلەبە نەخۆشە پێغەمبەری خواش (ﷺ) تەشریفی
 دەچیت بۆ سەردانی و سەری لەسەر ڕانی خۆی دادەنیت بەلام سەعلەبە سەری لا دەبات
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموویت : بۆ لای دەبەیت دەئیت : سەری من پەری تاوانە با لەسەر
 ڕانتهو نەبیت پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەپرسیت کویت ئازاری ھەمە ؟ سەعلەبە دەئیت : وا
 ھەست دەکەم میروولە لە نیوان پیست و گوشت و ئیسقانەکاندا دەروات پێغەمبەری خوا
 (ﷺ) فەرمووی ھەزرت لە جیبە ؟ سەعلەبە وتی : ھەزەم لە لێ خۆش بوونی پەرورەدگار
 نێر جبریل (سەلامی خۆی ئێ بێ) ھاتە خوارەو وتی ئەو پێغەمبەری خوا (ﷺ)
 پەرورەدگار سەلامت ئێ دەکات و دەفەرموێت ئەگەر ئەم بەندە منە تا قەرەغی ئاسمان گوناھی
 ھەبیت من ئێ ی خۆش دەبم پێغەمبەری خواش (ﷺ) مژدە دا بەسەعلەبە بەلام کە
 سەعلەبە گوێ بیستی ئەو مۆژدەییە بوو ھاواریکی کردوو گیانی دەرچوو و کوچی دوای کرد ،
 پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد شۆردیان و کفن کرا و نوێزی لەسەر کرد و لەگەڵیدا
 ڕۆیشت بۆ سەر قەبران بۆ بەخاک سپاردنی بەلام پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ڕۆیشتندا لەسەر
 نووکی پەنجەکانی پێی دەڕۆیشت پاشان ھاوێلان لە پێغەمبەری خواپان (ﷺ) پرسى بۆ لەسەر
 نووکی پێت دەڕۆیشتی فەرمووی : بەو خواپەى منى بە پێغەمبەر ڕەوانە کردوو نەمتوانی
 بێم لەسەر زەوى دابنیم ئەوەندە مەلانیکیە دابەزیووە بۆ بەخاک سپاردنی سەعلەبە.^{۲۹۸}

۳۰۵. ﴿خە یثە مە و کۆرەکە ی سەعد هەردوکیان تامەرزو بوون بۆ دەست

کەوتنی بەهەشت﴾

لەرۆژی غەزای بەدردا باوک و کۆرێک ئامادە بوون باوکەکە ناوی خە یثە مە بوو کۆرەکەشی ناوی سەعد بوو لەبەر ئەوەی مالا و منالی ووردیان زۆر بوو پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی یەکیکتان بگەرێنەووە بۆ مالهۆوە چونکە کاروانەکەمان لەدەست چوووە و لەو دەجیّت تووشی شەڕ ببین و نێویش دەبی یەکیکتان بگەرێتەووە بۆلای خێزانە زۆر و هەزارەکتان و ئاگای لییان بێت و بزێوی ژیانی رۆژانەیان بۆ پەیدا بکات پیغمبەری خوا (ﷺ) بەم باوکو کۆرە فەرموو : یەکیکتان بگەرێنەووە بۆلای ژن و مالهەکتان بەلام ئەو باوک و کۆرە هیچیان رازی نەبوون بە گەرانیەووە تا ناچار پیغمبەری خوا (ﷺ) قورعە ی بۆ کردن لە قورعەکەدا ناوی کۆرەکە سەعد دەرچوو واتە ناوی کۆرەکە ی دەرچوو کە لە خزمەت پیغمبەری دا (ﷺ) بمێنیتەووە و دەبی باوکەکە کەناوی خە یثە مە بوو برواتەو بۆ ناو مالا و منالهەکیان ئا لەم کاتەدا باوکە پیرەکە بە چاوی پێر لە فرمیسکەووە چوووە بەردەم کۆرپی و بە زمانی لالانەووە پارانیەووە وتی (یا بني اشرني اليوم) واتە : رۆڵە گیان توخوا هیچم لە تۆ ناوی ئەووە نەبی ئەمڕۆ نۆرە ی خۆت بدەیت بە من من بمێنمەووە و تۆ برۆیتەووە بۆ لای مالا و منال کۆرەکەش بە ئەو پەری نەدەبەووە وەلامی باوکی دەداتەووە وەکو ئەوەی پێ ی بلی بابە گیان دەزانم داوای چی دەکەیت دەلی ئە ی باوکی شیرینم (یا ابت لو کان غیر الجنة فعلت) واتە : بابە گیان بەخوا ئەگەر باسەکە غەیری بەهەشت بووایە بە قسەم دەکردی و پێشەکەشم دەکردی بەلی ئەم کۆرە گەنجە وەکو ئەوەی چاوی لەبەهەشت بیو لەناویا بی و بجێ ئاوا بەیەقینەووە باسی بەهەشتی دەرکرد بەلی باوکەکە بە گریان و دلشکاویەووە گەراییەووە و پاشان جەنگی بەدر دەستی پێکرد و سەعدی کۆری شەهید بوو ئاواتەکە ی هاتە دی و شاد بوو بە بەهەشتی بەرین باوکی پیری کە جەنازە ی تافە کۆرەکە ی گرتە باویش نەیفەرموو : ئای رۆڵە چیمان بەسەر هات ئای من بەم پیریە بەتەنھا ئەم هەموو خێزانە چۆن بەخیو بکەم چونکە ئەوەندە بەتەواوی متمانە ی بەخوا ی گەورە بوو باوکە پیرەکە تەنیا یەک خەمی هەبوو ئەویش

نەو بوو چۆن بگاتە بەهەشت ئەو بەهەشتەى هەموو دووای نوێژێکی بهیانی و ئیوارە داوای
 لە خوا دەکرد کە بەو بەهەشتەى شاد بکات بەم شیوەیە پۆزان هاتن و رۆشتن دووای ئەو
 جەنگی ئوحوود هاتە پێشەو خەپشە مە کە سەعدی کۆری لە غەزای بەدردا شەهید بووبوو
 هاتە خزمەتی پێغه مبهردی خواو (ﷺ) عەرزى کرد ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) : بەراستی
 پۆزى بەدرم لەدمست چوو خۆ بەخواى گەورە سور بووم لەسەر بەژدار بوونم لە جەنگی
 بەدردا ئەو بوو گەیشته رادهی قورعە کردن لەگەڵ کۆرەکەمدا سەعد ئەو بوو ناوی ئەو
 دەرچوو بۆمانەو و شەهیدی دمست کەوت ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) (وقد رايت البارحة
 ابني في النوم في أحسن صورة يسرح في ثمار الجنة وانهارا ويقول : الحق بنا ترافقنا في الجنة
 فقد و جئت ما وعدني ربي حقا) واتە ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) سوێند بەخوا ئەم شەوی
 رابردوو کۆرەکەم لەخەودا بینی لەسەر جوانترین شیوە بوو هەر حەزەت دەکرد تەماشای ئەو
 دەم و چاوە جوانەى بکەى لەبەهەشتدا بوو لە میوەى درەخەتەکانى بەهەشتی دەچنى و
 لەبەهەشتدا پیاسەى دەکرد و ئاوی دەخواردووە و کۆرەکەم پێی وتم : بابەگیان وەرە بۆ لامان
 وەرە با لەهەشتدا بەیەکەو بەین بەراستی ئەوێ خواى گەورە بەئێنى پێدا بووین من پێی
 گەیشتم و لەناوی دام و بەراستی وەعد و بەئێنى خوا حەقە کاتیك ئەو باوکە ریش سپیە ئەو
 خەونەى بۆ پێغه مبهردى خوا (ﷺ) گێراپەو بە گریانەو فەرمووی : (وقد والله يا رسول الله
 أصبحت مشتاقا الى مرافقته فى الجنة وقد كبرت سني و رق عضمي و احببت لقاء ربي ، فادع
 الله يا رسول الله ان يرزقني الشهادة ومرافقة سعد في الجنة) واتە : بەراستی هەسەم بەخوا ئەى
 پێغه مبهردى خوا (ﷺ) تا مەرزۆم و هەموو هیوا و ئاواتم تەنها و تەنها ئەوێ کە بگەمەو بە
 کۆرەکەم لەبەهەشتدا و چۆن لە دنیادا شەو پۆز بەیەکەو بووین و دوو هاوڕێی گیانی بە
 گیانی وا بووین لەبەهەشتیدا ئاوا بەیەکەو بەین و تەمەرزۆی ئەو بەیەک گەیشتنەى ناو
 بەهەشتەى ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) بەراستی پیر بووم و جوومە سالتەو سەر و ریشم سپی
 بوو و پشتم جەماوەتەو و ئەزۆم دەلەرزى و ئێسقانم زەعیف بوو ئەى حەز دەکەم کە بە
 دیداری پەرورەدگارم شاد بێم ئەى پێغه مبهردى خوا (ﷺ) ئەى خۆشەویستی خوا دووعم بۆ
 بکە کە خواى گەورە شەهیدیم بە قسەت بکات و بگەمەو بە هاوڕێیەتى کۆرە تاقانە

خۆشەویستەکەم سەعد لەبەهەشتدا (فادعا لە رسول الله ﷺ) بذالك ، فقتل بأحد شهيدا)
واتە پێغمەبەری خوا (ﷺ) دووعای بۆ کرد کە خوای گەوره شەهیدی بکاتە قسەتی و بە
کورەمەکی شاد بێتەو لەبەهەشتدا ئەوە بوو لە جەنگی ئوحودا شەهید بوو پەزای خوا لەخۆی و
کورە تاقانەکە ی. ۲۹۹

۳۰۶. ﴿موجاهیدیك وازی هیئا لەزەماوەند کردن له پیناوە بەرگری کردن له

نایینهکە ی﴾

پێغمەبەری خوا (ﷺ) وەك سەرکردەیهکی لێهاتوو خەمخۆر و باوەکیکی دڵسۆز بەدەنگ
گیروگرەتی هەموو کەسێکەو دەچوو چاودێری حال و گۆزمرانی بژێوی هەموو هاوێلانێ دەکرد
کاتیك بینی یەكێك لە هاوێلە هەزارەکانی کەناوی سەعد بوو لەبەر هەزاری ناتوانی تهاوسەر
و خیزان پێکەو بنیت ئیتر خۆی راستەوخۆ ئەو ئەرکە ی گرتە ئەستۆ و کەوتە هەولێن بۆ
پاش ئەوێ داوای کچی یەكێك لەهاوێلانێ بۆ کرد ماریی و مەسەرف و مال پێکەو نانی
خستە ئەستۆی سێ کەس لە هاوێلان و بەسەعدی فەرموو بپۆ بۆ لای عوسمانی کۆری عەفان و
دووسەد درهەمی ئی وەر بگرە بپۆ بۆ لای عەبدوڕەحمانی کۆری عەوف دووسەد درهەمی ئی
وەر بگرە بپۆ بۆ لای علی کۆری ئەبو تالیب دووسەد درهەمی ئی وەر بگرە ئیتر سەعد رۆشت بۆ
لای هەرسێکیان و ئەوانیش خاویان ئی رازی بێ هەریەکەیان زیاتری پێشکەش کرد لەوێ
پێغمەبەری خوا (ﷺ) دیاری کردبوو ئیتر سەعد رۆشت بۆ بازار تا شتوومەکو کەل و پەل و
پیداویستەکانی خیزانی بکڕیت کاتیك لەبازار بوو گوێی لە بانگەوازیك بوو بانگەوازی
جیهادی ئی دەدا و دمیوت : ئەو سوارچاکی نیسلام بەرپێکەون بۆ مەیدانی جیهاد کاتیك سەعد
بینی وا هاوێلانێ هەموو کەوتنە خۆ بۆ بەدەنگەو چوونی بانگەوازهکە ئیتر ئەویش سەری
بەرەو ئاسمان بەرز کردەو و وتی : ئەو پەرەردگاری ئاسمانەکان و زەوی ئەو پەرەردگاری
موحەممەد (ﷺ) ئەم پارەیه ئیستا لەدەستایە بیگیرە بە جۆریك سەرفی بکەم کە جینگە ی

رەزاملەندى و پېخۇشبوونى خۇاى پەرورەردگار و پېغەمبەرەكەى (ﷺ) و پروادارن بى ئىتر لەباتى كرىنى كەل و پەلى كال دەستى كرد بە كرىنى ئەسپىك و شمشىرىك و تىروكەوانىكى كرى و خۇى توند پېچايەوہ بەجۇرىك تەنھا ھەردو چاوى ديار بوو ئىتر سوارى ئەسپەكەى بوو رۇيشت و خۇى گەياندە برا موچاھىدەكانى ئەوانىش نەيانناسىوہ و وتيان : ئەو سوارە كى پە ناياناسىن ئىمامى على وتى وازى لى بىنن رەنگە خەلگى بەحرەين يان شام بىت ھاتى پرىسارى دىنەكەتان لى بكات بەلام پىي خۇش بىت خۇى ماومىەك لەگەلتان بىت بەلام بىنيان وا شمشىرى ھەلگىشاوہ و گەيشتە مەيدانى جەنگ و شىرانە دەستى كرد بە جەنگ تا ئەسپەكەى پىكرا و پاشان خۇى قۇلى لى ھەلمالى و دەجەنگى كاتىك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىنى ناسىوہ سەعدە فەرمووى تۆ سەعدى ؟ وتى بەلى دايك و باوكم فيدات بى ئىتر سەعد بى گويدانە دوژمن و بى سل كردنەوہ لە مردن مەزدانە كەوتە گيانى دوژمنانى تا پىكرا و شەھىد بوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) چووہ سەر تەرمەكەى و سەرى لەسەر پانى موبارەكى خۇى دانا و تەپ و تۆزى لە دەم و چاوى بە جلەكانى خۇى سېرى و فەرمووى : ئاى كە بۇنت خۇشە و چەند خۇشەويستى خوا و پېغەمبەرى خواش (ﷺ) پاشان پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەستى كرد بە گريان و پرووى وەرچەرخان و فەرمووى : (ورد الحوض و رب الكعبة) واتە : ئاوى ھەوزى كەوسەرى خواردەوہ سويند بەخۇاى كەعبە ئەبوو لوبابە خۇاى لى رازى بىت پىرسى دايك و باوكم بە فيدات بىت ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەوز چىە ؟ فەرمووى ديارىەكى خۇاى پەرورەردگارە پىي بەخشيوم پانىەكەى لە صەفاومىە بۇ ھەزرمەوت لىوارەكانى بەدووپ و ياقوت دارىژراوہ و ئاواكەى لە شىر سېترە و لە ھەنگوين شىرىترە ھەر كەس جارىك لى خواردەوہ ھەرگىز تىنوى نابىت ئىنجا پروى وەرگىرا فەرمووى : گريانەكەم بۇ سەعد بوو پىكەنىنەكەم دلخۇشىم بوو لەبەر بەرزى پلە و پاىە و رىز و پاداشتى لای خۇاى گەورە پروو وەرگىرانەكەيشم بىنىم ھاسەرانى حورلەينى دەوورىان دابوو لاقيان پىرى خىرخال و پاومەنە بوو لەشەرما پروم وەرگىرا ئىتر پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمانى دا چەك و كەل و پەلەكەى بنىرنەوہ بۇ ھاسەرەكەى.^{۳۰۰}

۳۰۷. ﴿بەسەرھاتى ئەبو مەھزۇرە بانگدەرەكەى مزگەوتى ھەرام﴾

لەدوۋاى رىزگارکردنى طائىف پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەشكرمەكەى بەرە و جەعرانە برد و ئەوئىشى رىزگار كرد گابرايەك لە جەعرانە موستەمان بوو ناوى ئەبو مەھزۇرە بوو ئەم پياوھ دەنگى زۆر خۆش بوو بۆيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پىي خۆش بوو بىيئە بانگبىزى مزگەوتى ھەرام ھەر بۆيە نامەيەكى نووسى بۆ كاربەدەستى شارى مەككە كەناوى عىتابى كورې ئەسید بوو داواى لىكرد كە ئەبو مەھزۇرە بكا تە بانگدەرى مزگەوتى ھەرام ئىتر بەپىي ئەو بىرپارە ئەبو مەھزۇرە بوو بە بانگبىزى ھەمىشەى مالى خوا لە دوۋاى خۆشى ئەم كارە گەورە و گەرنە و پىرۆزە بۆ كورمزاكانى مايەو پۆزىك ئەبو مەھزۇرە بانگ دەدات دەنگە خۆش و زوللەكەى كارايى زۆرى لەسەر دلى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دادەنىت و دەستى پىرۆزى بەسەر و سىكى دا دەھىنى و دوۋاى خىرى بۆ دەكات ئىبن و موھەرىز دەلئىت پۆزىك ئەبو مەھزۇرەم بىنى قزى زۆر درىز بوو لىم پەرسى ئەو بۆچى پەرچە كورت ناكەيتەو ؟ لەوئەلامدا وتى : پەرچىك دەستى پىغەمبەرى خواى (ﷺ) بەر كەوتىت و دوۋاى بۆ كەربىت چۆن كورتى دەكەمەو ؟ لە راستى دا قزى زۆر درىز بوو كاتىك دادەنىشت قزەكەى بەردەدایەو دەگەيشە سەر زەوى.^{۳۰۱}

^{۳۰۱} - الرسول في قلوب اصحابه وليد الاعظمي ص ۱۷۹.

- الاستيحاب لابن عبد البر ۱/۱۲۱

۳۰۸. ﴿بەسەرھاتە ناودارەكەى بەردەم مالى پېغەمبەر: (ﷺ) لە نىوان

نىمامى ئەبوبەكر و نىمامى عەلى دا خاويان لى رازى بى﴾

رۆژنىكىان نىمامى ئەبوبەكر خاوى لى رازى بى لەگەل نىمامى عالى خاوى لى رازى بى ئەبن بە ھاوئل پىكەو بەرە و مالى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) نەرۆن بۆ دىدەنى لەبەر دەرگای مالى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) راڤەومستەن و كىشەى پىشكەوتەن ئەكەوتتە بەينىانەو بەو شىوۋى خوارەو ئەبوبەكر دەلتى ئەى عالى فەرموو پىشكەو نىمامى عالى وتى نەخىر ئەى ئەبوبەكر چۆن مەن پىش تۆ ئەكەوم كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى لەومتى دونيا ھەيە و رۆژ ھەلدەت و ناوا ئەبەت لە دوواى پېغەمبەرەنەو ھىچ كەسك ھىندەى ئەبوبەكر بەرپىز و گەرە نىە ئەبوبەكر دەلتى : ئەى عالى مەن چۆن پىشى تۆ دەكەوم پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ ئافەرمووى : چاكتىن ئافەرتى سەر دونيا كە فاتىمەيە لە چاكتىن پىاوى سەر دونيا كە عەلى يە مارەم بېرەو ، عەلى وتى ئەى ئەبوبەكر دل لە دل مەدە بەرەستى مەن پىش تۆ ئاكەوم چۈنكە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ ئەفەرمووى : ئەگەر بىرو باوهرى ھەموو ئادەمىزادەكانى سەر دونيا بىكىشەى لەگەل بىروباوهرى ئەبوبەكردا ھىشتا باوهرى ئەبوبەكر قورستە و بەسەرھەمووياندا سەر ئەكەوئ ئەبوبەكر وتى : ئەى عەلى ھىچى كە راگىرمان مەكە و پىش كەو چۈنكە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى لەرۆزى دووايدا كە ھەموو ئادەمىزادەكان پەرىشان و نارەحتەن لەبەر راوستانى رۆزى دووايى و كردارىان ئەو كاتەدا نىمامى عەلى و فاتىمە و ھەسەن و ھوسەين بەسوارى دىن و را ئەگىرىن ئادەمىزادەكان پوو لە نىمامى عالى ئەكەن و ئەلەين ئەو پىاوە نورانىە نانسەين چ پېغەمبەرىكە ؟ وەلاميان ئەدرىتەو ئەو پېغەمبەر نىە عەلى كورى ئەبوتالىبە عەلى وتى ئەبوبەكر پىشكەو مەن پىشى تۆ ئاكەوم ئەدى نەتبىستووە كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى ئەگەر مەن خۆشەويست و ھاوئلەكەم لە دونيا بە غەيرى خوا ھەلئەزادىيە ئەبوبەكر ھەلئەبزارد ئەبوبەكر وتى : ئەى عەلى بىرۆ پىشكەو مەن پىشى تۆ ئاكەوم پېغەمبەرى خوا (ﷺ) دەربارەى تۆ فەرموويەتى مەن لە دووا رۆزدا لە گەل عەلىدا ئەبەم خاوى گەرەش ئەفەرموئ ئەى خۆشەويستى خۆم موحەممەد بزانە نىبراھىم سەلامى خاوى لى بى بە دىسۆزترىن باوك بۆ ھەلئەزادى وە عەلىشەم بە دىسۆزترىن

هاوێڵ و برا بۆ هەلبژاردوی عەلی وتی ئاخر ئەبوبەکر چۆن پێشی تۆ ئەکەوم کە خوای میهرمان لەبارەى تۆوه فەرمووێهەتى لە سورەتى زومەر (وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ {۳۳}) واتە ئەو کەسەى ئەلایەن خواوە ئایینی و بەرنامەى راستی هێناوە و باوەرى پێى هەیه بەراستی ئەوانى پارێزگار و خۆ پارێزن یان وەکو ئەبوبەکر کە بەبێ بیر و تێپوانین باوەرى هێنا بەو قورئان و پێغەمبەرە پاک پەموشتە وە ئەم ئایەتە هەموو باوەردارێک لە رابردوو لە ئیستای لەمەودووای ئەگرێتەووە کە ئەو قورئان و ئایینە بەراست بزانن بە شوێنى فەرموودە بەرزەکانیدا بپوات وەبەراستیش تەنها ئەوانەن بپروادارى لەخوا ترس و راستەقینە و خۆیان لەو شانە ئەپارێزن کە ھۆى ناپەزى خوان ئەبوبەکر فەرمووی : ئەى عەلى پێشەکەووە چونکە من پێش تۆ ناکەوم خوا پێزى زۆرى ئى ناوى لەبارەى تۆوه فەرمووێهەتى لە سورەتى بەقەرە (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ {۲۰۷}) واتە لەناو کۆمەلەى ئادەمیزاددا ھىوا ھەیه گيانى خۆى بەخیت ئەکات لەپێگای پەزماھەندى خوادا وە ئىمامى عەلىش یەکیک بوو لەوانەى کە گيانى بەخت کرد لە پێناوى خواو پێغەمبەرى خوادا ، کەلەناو جینگەکەى پێغەمبەردا نوست بەلام خوای گەورە پاراستى و بەسەلامەتى پزگارى بوو لە دووايدا ھاتە مەدەینە بە خزمەتى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) گەشت وەبەراستى خواش خاوەن میهرمانى یوہ بەرامبەر بە بەندەکان خۆى بەم شیوہى ئىمامى ئەبوبەکر و ئىمامى عەلى خوای گەورە لییان رازى بئى لەو ھالەدا بوون جبریل سەلامى خوای لەسەر بئى ھاتە خوارموہ چوو بۆ لای پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەى پێغەمبەرى خوا ئەبوبەکر و عەلى لەبەر دەرگا راوستان پێغەمبەر ھەر خیرا پێشوازی لێکردن کەسەى کرد و کێشەیانە لەسەر پێشکەوتن پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىمامى ئەبوبەکرى لەلای راستى راگرتوو ئىمامى عەلىش لە لای چەپ راگرت و فەرمووی : بابەرۆینە ژورموہ بەراستى پۆزى دوواى لە قیامەت بەو شیوہ کۆ ئەکرێنەوہ و ھەشرمان دەرکێت وە بەو جۆرە پێغەمبەرى خوا (ﷺ) کۆتای بە کێشەى پێشکەوتن ھینا.

۳۰۲

۳۰۹. ﴿لەمالی پیغمبەری خوادا (ﷺ) تەنھا یەك پارچە خورما ھەبوو﴾

ئەبو ھورەیرە رمزای خۆی ئی بئ - لەدوای ئەووی که دایکی موسلمان بوو جاریکیان ئەبو ھورەیرە بەتەواوەتی برسێتی تینی بۆ دینێ و لەدایکی دەپرسێ که نایا هیچ شک دەبێ که بیخۆم ؟ دایکی وتی بەخوا هیچ جۆرە خواردنێک لەمالماندا نیە ئەبو ھورەیرە لەبرسان مالهەو بەجێ دەھێلێ و بەرە و مزگەوت بەرێ دەکەوێ که دەجێتە مزگەوتی پیغمبەری خوا (ﷺ) تەماشای دەکا وا چەند کەسێکی تر لەیارانی پیغمبەری خوا (ﷺ) وا لە مزگەوتن لە ئەبو ھورەیرە دەپرسن و دەڵێن : ئەو ئێوە بەو گەرمایە چ شتێک هیناویتێ دەرمووە ؟ دەڵێ چیتان بێ بێتم بەخوا غەیری برسێتی هیچ شتێکی تر وای ئی نەکردووم لە مال بێمە دەرمووە ئەوانیش وتیان : ئێمەش ھەر لەبرسان لەمال ھاتوینە دەرمووە و خۆ هیچ شوێنیکیش شک نایەین تەنھا مالی پیغمبەری خوا (ﷺ) با ھەموومان بپۆین بۆ خزمەتی دەلێت : که لەدەرگامان داو پیغمبەری خوا (ﷺ) دەرگای ئی کردینەووە چاوی پیمان کەوت فەرمووی : (ماجاء بکم هذه الساعة) واتە : ئێوە خێرە گەشتونەتە ئێرە : وتمان : بەخوا برسێتی پالێ پیوھناوین لەم کاتەدا بێینە خزمەت پیغمبەری خوا (ﷺ) زۆر بەدەم و چاویکی گەش و رویەکی بەزەردەخەنەووە یەك بەیەك بەخیرھاتنی کردین و فەرمووی : با بزانی لەمالی ئێمە هیچمان ھەیە ؟ که چوووە ژوووەوە فەرمووی خەمتان نەبێ وا پارچە یەك خورمای ئی یە لەھەموو مالی پیغمبەری خوا (ﷺ) تەنھا پارچە یەك خورمای ئی یە که چەند دمنکە خورمایەكە بەلام ئەو زاتە بەرزە که لەھەموو کەس سەخیر و دەست و الاتریوو ھەر خیرا خورماکەمی هیناوە ھەرکەسە دوو دمنک خورمای خستە دەستیانەووە و فەرمووی : (کلو هاتین التمرتين واشربوا علیها من الماء فانها ستجزيانکم يومکم هذا) واتە : ھەریەکەتان ئەم دوو دمنکە خورمایە بخوای بەسەردا بخۆنەووە خەمتان نەبێ ئەمڕۆ لەبرسایەتی پزگارتان دەکات و بەستانە ئەبو ھورەیرە دەڵێ : من دمنکە خورمایەکم خوارد و دمنکەکە ترم ھەلگرت و شاردمووە پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (یا ابا هريرة لم رفعت هذه التمرة ؟) واتە : ئەو ئەبو ھورەیرە ئەووە بۆچی ئەو دمنکە خورمایەت ھەلگرت و نەتخوارد ؟ منیش وتم

قوربان بۇ دايكەم ھەلگەزت بەخوئا ئەويش وەك من برسپەتى و ھىچ خواردنىڭكىش لەمالماندا نىە ھەرچەندە بۇخۇم زۇرم برسپە بەلام ئەم دىنكە خورمايەيان با بۇ دايكەم بى و ئەويش تۆزىك لەبرسپاىەتپەكەى لاجى و لەو بەرمەكتەى جەنابت بەرى بگەوى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (كلها فانا سنعطيك لها تمرتين) واتە فەرمووى ئەم دىنكەشيان بۇخۇت بخۇ و دوو دىنكە خورماى تەرت دەمدەينى و بببەرموۋە بۇ دايكت ، دەلتىت منىش ئەمجا دىنكە خورماكەى تەرم خواردوو دوو دىنكىشەم بۇ دايكەم و مرگرت و بۇم بىردەمە بۇ مالئەو.^{۲۰۲}

۳۱۰. ﴿بەسەرھاتى گەنجىك كەخوای گەورە بەھوى پىغەمبەر (ﷺ) لەناگر

رەزگارى کرد﴾

ئىمامى ئەحمەد و تەبەرانى لە صەحابى بەرپەز عەبدوللەى كورپى ئەبى ئەوفائە (خوئا ئى رازى بىت) گىراويا نەتەو كە فەرموويەتى رۆژىكىان لە خەزمەتى پىغەمبەرى خوادا بوين (ﷺ) لەوكتەدا كەسەك بەمەلە و ھەلە داوان ھاتە خەزمەتى و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كورپەكى گەنج وا لەسەر مەرگىدايە و خەرىكە رۆحى دەردەچى ھەرچەندە لەلەى دەلتىن (لا اله الا الله) بەلام ئەم ناپى و شايتەمانى بۇ نايەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : ئايا ئەم كورە گەنجە لە ژياندا نوپىزى دەرگەز ؟ وتى : بەلى قوربان زۇر نوپىزى باشى دەرگەز پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : دەمەستەن با بەكۆمەل بىرۆين بۇ لای ئەم گەنجە بەلى كاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و صەحابەكان گەشتە لای گەنجەكە بىنيان ھالى پەرىشانە و لە دەفە و سەعات دايە كە دونيا بەجى بەلى جا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چوۋە نەزىك سەرى گەنجەكەوۋە و فەرمووى : ئەى كورپى گەنج بلى (لا اله الا الله) گەنجەكە وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) زامەن ئەم قەسەيەى بۇ نايەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) پرووى كەردە خەلگەكە و فەرمووى : كى لە ئىۋە زۇر لەو كورە نەزىك بوۋە و ئاگى لە رەۋشت و كەردارى بوۋە ئايا ئەم كورە گەنجە كەردەمەكانى چۇن بوۋە لە ژياندا ؟ عەرزىان كەرد : ئەم كورە گەنجە ھىچ رەۋشت

و کردەوێهکی خرابی نەبوو تەنها ئەو نەبێ زۆر بۆ دایکی خراب بوو ، پێغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : دایکی زیندوو ؟ وتیان بەئێ : فەرمووی : بڕۆن بۆم بانگ بکەن جا کاتی دایکی کۆرەگە هات پێغمبەری خوا (ﷺ) بەدایکی کۆرەگە فەرموو : تۆ دایکی ئەم کۆرە ؟ وتی : بەئێ : فەرمووی : (ارایت لو احببت نار ضخمة ، فقیل لك ان شفعت له خلینا عنه ، والا احرقناه بهذه النار اکننت تشفعین له ؟) واتە ئەو دایکی ئەم کۆرە گەنجە ئەگەر نایستای ناگرتی گەورە بکرتەووە و بیانەوێت کۆرەگەتی تێ بخەن خەڵکیش پێت بلێن ئەگەر تۆ تکای بۆ بکە ئەو وازی ئێ دەهێنین ئەگینا بەو ناگەر دەسووتینین نایا تۆ تکای بۆ دەکەیت ئەو نەیهێنە ناو ناگەرەگەو ؟ ئافەرەگە وتی : بەئێ ئەو پێغمبەری خوا (ﷺ) تکای بۆ دەکەم هەرگیز دێم قبوڵ ناکات لەبەرچاوی خۆم بەناگەر بیسووتین ، ئەکجا پێغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (فأشهدي الله واشهدي قد رضیت عنه) واتە دەو کەواتە خۆی گەورە بکە بە شاهی وەمنیش بکە بە شاهی کەتۆ لەو کۆرەت رازی بوویت چونکە ئەگەر تۆ ئێ رازی نەبی خواش ئێ رازی نابێ و بە ناگری دۆزەخ دەسووتین ، دایکی کۆرە گەنجەگە وتی : خۆیە و تۆ دێم بە شاهی وە پێغمبەرەگەشت دەکەم بە شاهی کە من لەم کۆرەم رازی بوم و وا گەردنیم نازاد کرد لەو هەموو خرابەییە کە بەرامبەر بە منی کردوویەتی ، ئێنجا پێغمبەری خوا (ﷺ) چوو لە سەری کۆرە گەنجەگە و فەرمووی (یا غلام قل لا اله الا الله) وحده لا شریک له واشهد ان محمدا عبده ورسوله) واتە : پۆلە گیان بلێ جگە لە خوا هیچ خۆیەکی دیکە نیە وەهیچ هاوێشێکی نیە و شاهی دیش دەدەم کە موحەممەد بەنده و پێغمبەری خۆیە کۆرەگەش یەکسەر بە دوای پێغمبەری خوا (ﷺ) شایەتمانی هێنا و پاشان وەفاتی کرد جا پێغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (الحمد لله الذی انقذه بی من النار) واتە : فەرمووی سوپاس و ستایش بۆ ئەو خۆیە کە بەهۆی منهووە لە ناگر رزگاری کرد .

۳۱۱. ﴿رېز و حورمەتى ئيمانداران لاي خواي گەورە﴾

جاريكيان پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بەدمورى كەعبەدا دەسوراپەوۋە فەرموۋى : (ما اطيعك وما اطيع ريك) واتە : ئاي چەند شيرين و جوانى ومچەندە بۇنت خۇشە (ما اعظمك وما اعظم حرمتك) واتە : ئەي كەعبەي خانەي خوا و بېلبېلەي چاۋى ئيمانداران چەند بەرزو گەورمىي و خواي گەورە چەند حورمەتى ئى گرتوۋى (والذي نفس محمد بيده حرمة المؤمن عندالله اعظم من حرمتك ماله ودمه) واتە ئەي كەعبەي خۇشەويست ئەي ئەو جىگايەي مليۇنەھا ئيماندار شەوانە و رۇزانە روت تى دەكەن و تەوافت دەكەن لەگەل ئەوۋدا كە تۆ ئەوۋەندە بەرپىزى بەلام سويىند ئەو كەسەي كە گيانى موحەممەدى بەدەستە رېز و حورمەتى ئيماندار لاي خواي گەورە زۆر گەورەترە لە رېز و حورمەتى تۆ لاي خوا مالى ئيماندار و خوئنى ئيماندار.^{۳۰۴}

۳۱۲. ﴿خواي گەورە ديمەنى جەنگى مۇئەتى ھىنايە بەرچاۋى پېغەمبەرى خوا﴾

(ﷺ)

لەجەنگى مۇئەتەدا لە سالى ھەشتەمى كۆچىدا پېغەمبەرى خوا (ﷺ) سوپايەكى سى ھەزار كەسى نارد بۆ شام بەسەر كىردايەتى زمىدى كۆرى حارىئە و فەرموۋى ئەگەر زەيد توۋشى شتى ھات با جەعفەرى كۆرى ئەبو تالىب سەرۆك و ئالا بەدەست بى ئەگەر جەعفەرىش توۋشى شتى ھات با مۇسلمانان بۇخۇيان فەرماندىمەك ھەلبۇزىر كاتى سوپاي ئىسلام گەيشتە مەعان بىستيان كە دوژمن دوو سەد ھەزار كەسەن كەۋتەنە پراۋىژ لەناۋ خۇياندا و خەرىك بوو رايان بىتە سەر ئەۋەي كە ھەۋال بىدەنەۋە بە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) تا بزەنن يارمەتيان بۆ دەنيرى يان فەرمانى بەچىيە عەبدولاي كۆرى رەۋاحە كەۋتە ھاندانىيان و وتى : خزمىنە بەخوا ئەو شىبەي ئىستا پىتان ناخۇشە ئەۋمىيە كە ئىۋە ھەۋلى بۆ دەمدەن ئەۋىش

شەھىدىيە ئىمە بە باۋەرى ئايىنەكەمانەۋە دە جەنگىن ئىمە يەككى لەو دوو خۇشى چاكەيەمان دەستگىر دەبى سەرگەۋتن يان شەھىدى لەسرەمتاي جەنگەكەدا زەيدى كۆرى خارىنە شەھىد بوو ئىنجا جەغفەرى كۆرى ئەبوتالەيب بوو بەفەرماندەي لەشكرى ئىسلام و ئەۋىش ھەردوو قۇلى لەشەرەكەدا قىرتان و ئالاکەي بەبەينى ھەردوو پانى گرت بوو دوواتر شمشىريان لەھەردوو پانى داو شەھىد بوو ئىنجا عەبدوللەي كۆرى رەۋاحە ئالاکەي ھەلگرت و پاراپى و دوو دىيەكى تووش بوو بەلام ھەر خىرا ئامۇزگارى نەفسى خۇي كىرد و بەجەند دىپەر ھۆنراۋمىيەك بەخۇي وت : ئەي نەفسەكەم خۇ ئەگەر لەم شەپەشدا نەكۆزىيى رۇزىك ھەر دەبى بىرى خۇ لەدەست مردن رىزگارت نابى ئەي نەفسەكەم ئەۋەي چەند سالە ئاۋاتى بۇ دەخۋازى كە شەھىد بوۋنە لە پىناۋى خۋادا و گەيشتنە بە كارۋانى شەھىدانى ئىسلام ۋا ئەمپۇ نىزىك بۆتەۋە دەمپۇ مەيدان و ئالەي ئىسلام بەرزى بىكەۋە و لە دوژمن بدە يان سەرگەۋتنى ئىسلام يان گەيشتنەۋە بە ھاۋەلان زەيد و جەغفەر بەلى چۈۋە مەيدان و شەپىكى زۇر مەردانە و دىلپرانەي كىرد و سەرئەنجام بە پاىەي بەرزى شەھىدى گەيشت ئىنجا مۇسلمانان لەسر وەسىيەت و راسپاردەكى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) خالىدى كۆرى ۋەلىدىيان كىرد بەسەرگەردەي خۇيان و ئەۋىش پاش چەند رۇزىك شەپ كىردن تۋانى سوپاي ئىسلام رىزگار بىكا و بەكەترىن زىيان و كۈشتار بىيانگىرپتەۋە خالىد لەبەي ئەو رۇزەۋە دەلىت لەجەنگى مۇنتەدا رۇزىكىيان نۇ شمشىر لەدەستىدا شكا ۋەشمشىر نەبوو لەدەستىدا خۇي بىگىرت تەنيا شمشىرىكى يەمانى نەبىت لەشارى مەددىنەدا ۋا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەناۋ يارانيدا دانىشتۋە و دەستى بە دەم و چاۋپەۋە گىرتۋە و ھەموو سەحابەكان ۋەردو بىدەنگ سەرنجى دەمدەن و كەسكى قەسەپەك ناكات و كەس گۈيى لەدەنگى ھەناسەپەكىش نىيە پاش ماۋمىيەك خۇشەۋىستى خوا دەستى لەسر دەم و چاۋى لاۋىردو ھەرموۋى ئىستا خۋاي گەۋرە دىمەنى جەنگى مۇنتەي ھىتايە بەرچاۋم چاۋم لى يە زەيد ئالاکەي ھەلگرت و شەھىد كرا پاشان جەغفەر ئالاکەي ھەلگرت و شەھىد كرا ئىنجا بىدەنگ بوو ئەنصارەكان رەنگىيان تىك چۈۋ ترسان لە ھەلۋىستى عەبدوللەي كۆرى رەۋاحە چۈنكە پىش رۇيشتىيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەۋالى دابوۋ كە دوۋاي جەغفەر عەبدوللەي دەبىتە سەرگەردە ئەي بۇ باسى عەبدوللەي نەكرد تۇ بلىي ھەلاتىي ؟ ھەموو

خزمەكانى و مەددىنەيىھەكان ترسان پاشان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : وا عەبدوﻻى كۆرى رەواھە ئالاکەى ھەلگرت و شەھىد بوو ئىنجا فەرمووى : لەبەھەشتدا ھىنرانە بەرچاوم لەسەر تەختى ئالتۇنى دانىشت بوون عەبدوﻻم بىنى تەختەكەى تۆزى نزمترە لە زەيد و لە جەغفەر سەحابەكان فەرموويان : قوربان بۆچى ؟ خۇ ھەر سىڭيان لەيەك شەردا و لەيەك مەيداندا و بەدەستى يەك دووژمن شەھىد بوون ئىتر ھۆى چيە عەبدوﻻ لەبەھەشتدا نەگەيشتۆتە پلەى ئەوان ؟ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : ھەر دوو فەرماندەكە زەيد و جەغفەر بەى دوو دلى و وەستان چۆنە مەيدانى شەر و شەھىد بوون بەلام عەبدوﻻى كۆرى رەواھە ھەندى دوو دلى و پاراپىي و سەلمىنەوہى تووش بوو بۆيە لەبەھەشتدا بەھۆى ئەو دوو دلى و پاراپىيەوہ پلەيەك ھاتە خواروہ و نەگەيشتەوہ بە دوو ھاوئە شەھىدەكەى پېش خۆى.^{۳۰۰}

۳۱۲. ﴿بەسرھاتى سەلەمەى كۆرى ھىشام پالەوانەكەى نىوزىندان﴾

يەككە لەو ئيماندارانەى كە لە زىندانە تاريكەكاندا ئازار و ئەشكەنجەى زۆر نامرۆفانەى چەشت بەدەستى براى خۆى سەلەمەى كۆرى ھىشام بوو (خو ئى پازى بى) ئەو پىشمەرگە خۆپراگرەى ئىسلام براى ئەبو جەھلى دلى رەق و بى باومر بوو كەسەرگىدايەتى بەرەى كوفرى دەگرد لە دژى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و ئىسلام و بېرواداران ئەوئەدە دلى رەق و بى باومر بوو ھەر كەس شوين ئىسلام بگەوتايە توندترىن سزاي دەدا با نزيكترىن كەسيشى بوويە سەلەمە (خو ئى پازى بى) يەككە بوو لەوانە ھەر بەھەتايەتى خۆرى زىپىنى ئىسلام پىڭاى ژيانى بۆ روناك بويەوہ و ئيمانى ھىنا و لەگەڭ دەستە سەرەتايەكانى شۆرشە نوپيەكەدا بەنھيتى بە خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەگەيشت و فېرى ئەو نايەتەنە دەبوون كە دەھاتنە خواروہ و تەوحيپى دەگردن بەلام سەلەمەش وەكو ھەموو مۇسلمانانى تر كەوتە بەر شالۆى ئەشكەنجەدان تا ئەويش وەك ھاوئەلانى تىرى بۆخۇ دەرپاز كردن پىڭاى ناوارمىيان گرتە بەر و بەرەو حەبەشە كەوتنى پى بەلام پاش ماوہيەك واى زانى بارودۆخى شارى مەككە چاك بووہ

^{۳۰۰} دىن وزىن لەژىر رۆشايەكانى (رب العالمين) لاپەرە (۶۵۱-۶۵۲).

بۆيه گهراپهوه مهككه بهلام دووباره ناسايشهكانى نهبوجهل قۆلبهستان كرد و بهرمو
 زىندانە تاريكهكان راپيچيان كرد لهگهڵ زىندانى گرانيشيدا نازار و نهشكهنجەشيان دەدا تا
 له ئاينهكهى پەشيمان بپتهوه بهلام سهلهمه زۆر لهوه گهرومتر بوو كه نهوان بتوانن له
 نايينهكهى پەشيمانى بكهنهوه نينجا بروادارن دهستان كرد به كۆچ كردن بۆ مهدينه و
 پىغه مبهردى خواش (ﷺ) هيجهرتى كرد بهلام لهو كاتهدا سهلهمه و كۆمهلى له هاوهلان له
 زىندانان بوون چەند سالىك تىپهري نهوان هەر له زىندانان بوون هەوالى نهشكهجهدرانيان و
 خوراگرى و نهبهزى نهوان گهيشتهوه پىغه مبهردى خوا (ﷺ) زۆر دلى سوتا بۆيان و له
 قنوتهكانيدا ههميشه دوعاى بۆ دهكردن ههروهكو يەك مانگى تهواو له قنوتى بهيانيدا دوعاى
 رزگار بوونى بۆ دهكردن و دهيفهرموو (اللهم أنج الوليد ابن الوليد اللهم أنج سلمة بن هشام
 اللهم أنج عياش بن ربيعة اللهم أنج المستضعفين فى المؤمنين اللهم اشدو طأتك على مضر اللهم
 اجعلها عليهم سنين كسني يوسف) (اخرجه اصحاب الكت الستة ومنهم البخاري ومسلم فى
 صحيحهما) بهلى نهو كۆمهله موجهيده ههتا جهنگى نهحزاب لهسالى پىنجهمى كۆچيدا هەر
 له زىندانان بوون تا نهبو هورپه دهلى بهيانىهك له قنوتدا پىغه مبهردى خوا (ﷺ) دوعاى بۆ
 نهكردن به پىغه مبهردى خوا (ﷺ) ووت بۆچى دوعات بۆ نهكردن فهرمووى (اوتراهم
 قدموا) واته ئايا نايانبينى بۆ لامان هاتن ؟ سهلهمه و كۆمهلى له هاوهلان نزىكهى يانزه سال له
 زىندانان مانهوه سهلهمه يانزه سال له زىندانەكانى نهبوجهلى برايدا بهدهستى ناسايشهكانى
 نهشكهنجه دهدرا تا رۆژىك خوا بۆيان ناسان دهكات سهلهمه و عياشى كورى نهى رهبىعه و
 وهلىدى كورى وهلىد دهتوانن له زىندان ههلبين و بهره و مهدينه بكهونه رى ههرچەند
 بهدميان مهفرمزهى ناسايشيان بۆ دمردهچيت و رپگاکان دهچن كه دياره نهو كاته خالىدى
 كورى وهلىد بهرپرسي ناسايشهكانى مهككه بوو بهمهفرمزهكانيهوه دووايان دهگهويت تا گوندى
 عهسغان كه لهنيوان مهككه و مهدينه دا بوو بهلام خوا رزگاربان دهكات و دهگهنه شارى
 مهدينه و خزمهتى پىغه مبهردى خوا (ﷺ) ههموو هاوهلان و جهماومردى شار پيشوازيهكى
 گهرمىان لى دهگه خواى گهوره و ميهرمبانيش باسى خوراگرى نهو كۆمهله پيشمهركانهمان
 گيان لهسەر دهستانهمان بۆ دهكات و دهفرمويت له سورتهى (النحل) (تُمْ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ

هَاجِرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهِدُوا وَصَبِرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ { ۱۱۰ } واتە : پاشان ئەو موخەممەد پەرۆردگاری تۆ بە نەیسبەت ئەوانەوێ که هیچرەمتیان کرد پاش ئەوێ نازار و نەشکەنجە دران هەروەها جیهادیان کردو خۆراگر و نەبەز بوون بەراستی پەرۆردگاری تۆ زۆر لێبوردەو میهرەبان بوو نەمامی تەبەری رحمتەوێ خواوێ لێ بێت لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا دەلیت : ئەم ئایەتە لەسەر ئەو موچاھیدە خۆراگرانە ھاتە خوارووە که لە مەککە زۆر نەشکەنجە دران پاشان خۆراگران هیچرەمتیان کرد لەوانەش سەلەمەوێ کۆری ھیشام و عەیاشی کۆری ئەبێ رەببە و ولید و غەیری ئەوانیش ئەم موچاھیدانە لەدوای پزگار بوونیان گەیشتنە شاری مەددینە و بە خزمەتی پیغمبەری خوا (ﷺ) گەیشتنەوێ ھەولیان دما قەرەبووی ئەو ساتانە بکەنوە که لە پیغمبەری خوا (ﷺ) دوور بوون بۆ لەبەر کردن و تیگەیشتنیان لە قورئان ھەروەها بەشداری ھەموو غەزا و جەنگەکانیان کرد تەنانەت سەلەمەوێ قارەمان و خۆراگر لە جەنگی موئەشدا بەشداریەکی بەرچاوی کرد که لە مانگی جەمادی یەکەمی سالی ھەشتەمی کۆچیدا رویدا ئەم جەنگەدا ژمارەوێ موچاھیدانی نیسلام سێ ھەزار کەس بون و ژمارەوێ سوپای شەڕە خۆر و تالانچی دوزمنیش زیاتر لە دووسەد ھەزار کەس بوون ھەبەولای کۆری عومەر خوایان لێ رازی بێت دەلی : کاتێک سوپای نیسلام بەرێ کەوت پیغمبەری خوا (ﷺ) زەیدی کۆری حاریسەوێ کردە ئەمیریان و فەرمووی (ان قتل زید جعفر وان قتل جعفر فعبالله بن رواحة) (رواه البخاری) (۴۶۱) واتە ئەگەر زەید کۆزرا با جەعفەر ئەمیر بێت ئەگەر ئەویش کۆزرا با عەبەولای کۆری رەواحە ئەمیر بێ عەبەولای دەلی کاتێک بەنیو تەرمی شەھیدەکاندا دگەڕاین تەرمی جەعفەرمان بینی زیاتر لە نەووت برینی پێوە بوو ھەموو شوینی دەمی شیر و نوکی پم و تیر بوو ، پاش شەھید بوونی ھەرسێکیان خالیدی کۆری ولید ھەلئێژدرا بەسەرکردەوێ سوپای مۆسڵمانان لەبەرپرستی ناسایشەوێ دەبیته فەرماندەوێ موچاھیدان و ئەویش زۆر زیرەکانە توانی سوپای نیسلام پاشەگەشە پێ بکات پاش وەشانندی گورزیکی جەرگ بر بەسوپای دوزمن کاتێ سوپای نیسلام گەراپەوێ مەددینە پیغمبەری خوا (ﷺ) جەماویری شار چوونە پیشوازیان خەلکەگە وتیان پاتان کردووە (یا فرار فررتم فی سبیل الله) بەلام پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی (لیشوا بافرار

ولكنهم الكرار ان شاء الله) واتە ئەمانە بە پشتیوانی خۆی گەورە رایان نەکردوو و خۆ سازدانیان کردوو بۆ هێرشێ تر لە دوای ئەم ڕوداوووە سەلمە لە ڕوی نەدەهات بچێتە ناو خەڵکەووە بۆیە کاتێک خێزانەکەى دەچێتە لای دایکى ڕودادارن ئوم سەلمە ھاوسەرى پێغمبەرى خوا (ﷺ) ئەویش دەپرسێت ئەو بەچى سەلمەى گۆرى هیشام نابینم لە نوێژدا لە لای پێغمبەرى خوا (ﷺ) خۆ نەخش نیه ئیمە نەمانزانی بێت ؟ ھاوسەرەکەى سەلمەش دەڵێ نەوێلا نەخۆش نیه بەلام ناتوانیت بچیتە ناو خەڵک کە بێیان دەڵێن ڕاکردووگان ئوم سەلمەش بۆ پێغمبەرى خوا (ﷺ) پێغمبەرى خوا (ﷺ) دەفەرموویت (بل هم الكرار في سبيل الله فليخرج) (الاصابة ۶۷۴) واتە ئەوانە پالەوانى خۆسازدەرى ڕێگای خان با بێتە دەرەوە بۆ ناو خەڵک ئێتر سەلمە وەك موحاهیدێكى گیان لەسەر دەست کە هەمیشە ئامادەى مەیدان بوو تا لەسەردەمى خىلافەتى پێشەوا ئەبوبەکرەدا کاتێک سوپای ڕێک خست بۆ ڕوبەر و بونەوێ سوپای ڕۆم سەلمەش لەپێشەوێ موحاهیدان بوو تا لەیەکەم سالى سەردەمى عومەردا خۆى لێ ڕازى بێت لە جەنگى ڕۆمەکاندا لە مانگی موحەررەمدا لە سالى چوار دەى گۆچیدا شەهید بوو پاش لەدەسالى زیندانى و نۆ سالى جیهادى بەردەوام خۆى گەورە لێ ى ڕازى بێ. ^{۳۰۶}

^{۳۰۶} ۱- الاصابة ابن حجر ۶۷/۲

۲- لفرسان حول الرسول ۵۰۵/۱ - ۵۱۴.

۳- صحيح السيرة النبوية ابراهيم العلى ص ۴۹۶ - ۵۰۷.

۳۱۴. ﴿عەبدوللاي كۆرى زەيد ووشەكانى بانگى ئىسلامى فيركرا لەخەودا﴾

عەبدوللاي كۆرى زەيد دەلىت : مۇسلمانان چۈنە خىزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) داوايان
 ئى كەرد كە درووشمىك دىنگىك نىشانەيەك ديارى بىكرىت بۇ ئەودى مۇسلمانانى پى ناگادار
 بىكرىتەو كە كاتى نوپۇز ھاتوو و پروو بىكەنە مزگەوت و نوپۇزى جەماعەت ئەنجام بىدەن
 كۆمەلىك شت پېشىنار كرا لەناوياندا باسى ئەودە كرا كە ناقوس ئى بىرى و ھەر كەگوپيان
 لەدەنگى ناقوسكە بوو بزانن كە ئەودە كاتى نوپۇز ھاتوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرمووى
 ھەرچەندە ناقوس ھى گاوارانە بەلام بەنابەدئەو ھەرمووى : با لەمەو دووا ناقوس ئى بىرىت
 عەبدوللاي كۆرى زەيد دەلىت ئەو شەو كە لە پۇژەكەى دا ئەو بىرپارە درا لەخەوئىدا كەسىكم
 بىنى زەنگىكى گەورەى پى بوو و تەم ئەودە بەچەندە دىفروشى وتى : پىم بلى بۇچىتە ؟ و تەم :
 زەنگى پى ئى دىمەين و مۇسلمانانى پى ناگادار دەكەينەو كە كاتى نوپۇز ھاتوو وتى : نا ئەم
 زەنگەيە بەكەلكى ئەودە نايات بەلام وەرە من شتىكى لەمە باشترت فىر بىكەم نىتر دەستى كەرد
 بە (الله اكبر الله اكبر) تا كۇتاي بانگەكە بەخەبەر ھاتم نىك نوپۇزى بەيانى بوو زۇر
 بەخەوئەكە دلخۇش بووم دەست نوپۇز گرت و بەرە و مزگەوت پۇشتم بۇ خىزمەت پېغەمبەرى
 خوا (ﷺ) وەلەخىزمەتيدا دانىشتم و خەونەكەم بۇ گىراپەو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پرووى
 ئەوئەندەى تر گەشاپەو سوپاسى خۇاى گەورەى كەرد و ھەرمووى بەراستى ئەم خەونە ھەق و
 راستە و بەلام بىلال لەتۇ دىنگى خۇشترە و بەھىزترە ھەر نىستا بېرۇنە سەربانى مزگەوت و
 تۇ بانگەكە كەلەخەوندا پىنات وتى بەھىواشى بىلى و با بىلالىش بەدەنگى بەرز بىلى دەلى :
 لەسەر ھەرمانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لەگەل بىلال چوینە سەربانى مزگەوت من بەھىواشى
 بانگەكەم دەوتو بىلالىش بەدەنگە زولالەكەى بانگەكەى دەوتو تارىكى ئەو شەوئەى شەق كەرد
 ھاتىنەو ناو مزگەوت و عومەرى كۆرى خەتتاب بەپەلە كەمەباكەى بەدوواى خۇيدا رادەكپشا
 ھاتە خىزمەتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى (والذى بعثك بالحق لقد رايت مثل الذى ارى)
 واتە ئەى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) سويند بەخوواپەى كەتۇى بەھەق رەوانە كەدووە بە
 پېغەمبەر منىش ھەمان ئەو ووشانەى بانگان لەخەودا پى و تەم و ئەو خەونەى عەبدوللاي
 كۆرى زەيد بىنىوئەتى و نىستا گوپم لەبانگەكە بوو منىش ھەمان خەونم بىنى و ئەو ووشە
 ناسكانەى بانگان بەمنىش وت پېغەمبەرى خوا (ﷺ) زياتر دلخۇش بوو ھەرمووى : دەى
 سوپاس و ستايش بۇ خۇاى گەورە.^{۳۰۷}

۳۱۵. ﴿پێغەمبەر (ﷺ) داواى کرد که خواى گەوره له‌نیازی ناودلى فوضاله‌ی

کوری عومه‌یر خوش بیٔت﴾

پێشەوا ئەحمەدی کوری عەنبەل خواى ئى رازی بى دمه‌رموئیت هه‌میشه هه‌ول بده
 نیه‌تت خیر بیٔت هه‌تا نیه‌تت خیر بیٔت ئەوا خۆیشت له‌خیرا ئەژیت دوواى ئەوه‌ی شاری
 مه‌ککه‌ فەت‌ح کرا و موسلمانان به‌سه‌رگردايه‌تی پێغەمبەری خوا (ﷺ) به‌سه‌ر به‌رزیه‌وه
 گه‌رانه‌وه بۆ شاری مه‌ککه‌ی پیرۆز جارێکیان پێغەمبەری خوا (ﷺ) دای به‌لای زه‌لامیکدا
 که‌ناوی فوضاله‌ ی کوری عومه‌یر بوو که‌به‌نیاز بوو پێغەمبەری خوا (ﷺ) بکۆژیت
 پێغەمبەری خوشه‌ویست (ﷺ) ئى ى پرسى ها فوضاله‌ ها نه‌وه بیرت له‌چی ده‌کردوه و
 خه‌پاڵی چی ئى ى دا‌بویت ؟ فوضاله‌ وتى هیچ نه‌بوو ئەه‌ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) له‌ دلى
 خۆمدا یادى خوام ده‌کرد پێغەمبەری خوا (ﷺ) ده‌ستی کرد به‌ پیکه‌نین و فه‌رمووی : داوا
 ده‌که‌م که‌ خواى گەوره له‌و نیازت خوش ببیٔت ئینجا ده‌ستی موباره‌کی خسته‌ سه‌ر سنگی
 فوضاله‌ ، فوضاله‌ ده‌لٔیت سویند به‌خوا هیشتا پێغەمبەری خوا (ﷺ) ده‌ستی لانه‌بردبوو
 له‌سه‌ر سنگم وام هه‌ست ده‌کرد که‌سم خوشنه‌ویستوه به‌قه‌دەر پێغەمبەری خوا (ﷺ) .

۳۱۶. ﴿ پیغمبەری خوا (ﷺ) بە ئێنەکە ی بردە سەر بۆ ئەبی هە یثە م ﴾

ئەبو ھورەیرە ئەو بەسەر ھاتە دەگێڕتەووە و دەئێت رۆژێکیان پیغمبەری خوا (ﷺ) لەکاتی کەدا لەمال دەچوووە دەرەووە کە پیشتەر ھەرگیز لەو کاتەدا نەچووویوووە دەرەووە توشی ئەبوبەکر بوو خوا ئی رازی بێ ، فەرمووی (ما جاء بك يا ابي بكر ؟) ئەووە چی تۆی ھیناوتە دەرەووە لەم کاتەدا بۆ ئەم شوینە ئەی ئەبوبەکر ؟ ئەبوبەکر خوا ئی رازی بێ وتی : (خرجت القى رسول الله (ﷺ) وانظر في وجهه والتسلم عليه) واتە : بە ئومیدی بەخزمەت گەیشتنی تۆ ھاتومەتە دەرەووە ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) لەو کاتەدا عومەریش خۆی ئی رازی بێت ھاتە دەرەووە پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (ماجا بك يا عمر ؟) واتە ئەی عومەر چی تۆی لەم کاتەدا تۆی لەمال ھیناوتە دەرەووە ؟ عومەر خۆی ئی رازی بێت وتی (الجوع يا رسول الله) واتە ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) بەخوایا برسیەتی منی ھیناوتە دەرەووە لەتاو برسیەتی نارامم ئی براوە و لەمال ھاتە دەرەووە پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (وانا قد وجدت بعض ذالك) واتە : منیش ھەر شتێکی ئاوا کە برسیەتیە لەمال ھیناومیتە دەرەووە ئەمجا ھەرسێکیان رۆشتن بۆ مائی (ابی ھیشم بن التیھان الانصاری) ئەم پیاووە خەلکی مەدەدینە بوو نازەلی زۆر و باخی خورمای چاکی ھەبوو کە چوونە باخەکە یەووە لەوئ ئەبوو لە خێزانەکەیان پرسی ئەووە ئەبی ھەیثە م لە کوئ یە ؟ وتی چوووە ئاوی سارد لەو کانیە بەئینیت ژنەکە زۆر بەجوانی پیشوازی ئی کردن و جیگای بۆ داخستن و بەخیرھاتنی کردن پاش کەمێک ئەبو ھەیثە میش ھاتەووە و زۆر خوشحال بوو کە پیغمبەری خوا (ﷺ) لەگەڵ ئەبوبەکر و عومەردا خۆیان ئی راوی بێت لوتفیان کردوووە و سەردانیان کردوووە دوای بەخیرھینانیکی گەرم ھەر خیرا چوو خورمای تازە ی بۆ ئی کردنەووە و لەگەڵ ئاوی سارد بۆی دانان پیغمبەری خوا (ﷺ) و ھەردووک ھاوئەکە ی لەخورما و ئاومەکیان خوارد پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : (هذا والذي نفسي بيده من النعيم تسألن عنه يوم القيامة ضل بارد ، ورطب طيب ، و ماء بارد) واتە ئا ئەووە ی خواردمان سوئند ئەو کەسە ی نەفسی منی بەدەستە کە زاتی خۆی گەورمە ئەووە ئەو نەمەتە یە کە خۆی گەورە لە قیامەتدا لێمان دەپرسیتەووە

لەسەری سێبەرێکی فێنک و خورمایەکی تازە و ئاوێکی سارد و سازگار (۳۱۲) پاش ئەوەی کە خواردنەگەیان خوارد پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەئێنی بە ئەبی ھەيثە م دا کە ئەگەر ھاتوو مەر و مالاتی بێ باومرەم دەست کەوتوو خەڵکانیشم ئ بەدیل گرتن ئەو کۆیلەپەکت بەدەمی پوژگار تێبەری پوژنک سێ گەسیان بەدیلی ھێنايە لای پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەویش دووانی دایە موسلمانان پاشان یەکیکیان مایەو و لەو لاوہ فاتیمە کچی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ھاتوو داوای کرد تا ببیتە یارمەتی دەرێک بۆی بەلام پێغەمبەری خوا (ﷺ) داواکە ی فاتیمە کچی قبوڵ نەکرد و فەرمووی پێش تۆ بەئینم بە ئەبی ھەيثە م داوہ و دەبی بەئینەگەم نەشکینم و بەوفا یم بەرامبەری.^{۳۰۸}

٣١٧. ﴿عومەری کۆری خەتتاب خۆی ئی رازی بێت دادوەری کرد لەنیوان جوله کە یەك و مونا فیه قیكدا﴾

لە عەبدوڵای کۆری عەباسەووە خوا لەخۆی و باوکی رازی بێ گێر دراو مەتووە کە پۆزێکیان کابرایەکی جوله کە و کابرایەکی مونا فیه واتە دوو پوو لەسەر شتێک دەبێتە کێشەیان نەوانیش کێشە کە دەگە یەننە لای پێغه مێردی خوا (ﷺ) دووای گۆن گرتن لە هەردوو لا پێغه مێردی خوا (ﷺ) هەق دەدا بە کابرای جوله کە کە بەلام مونا فیه کە بەم حوکمە رازی نەبوو بۆیە وتی : حەز دەکەم سەرێکیش لە ئەبوبەکر پەزای خۆی ئی بێ بدەین و بزانی نەو دەلی چی سەبارەت بەم کێشە یەمان کاتی چۆنە لای ئەبوبەکر نەویش هەمان حوکمی پێغه مێردی خوا (ﷺ) دا بەلام کابرای مونا فیه هەر دلی دانەمرکا بۆیە وتی حەز دەکەم سەرێکیش لە عومەری کۆری خەتتاب خۆی ئی رازی بێت بدەین و بزانی نەو دەلی چی کە هاتنە لای عومەر کابرای جوله کە قەسی کرد و وتی : ئەو عومەر نێمە چۆنە لای پێغه مێردی خوا (ﷺ) و حوکمیکی دا بەلام ئەم پیاووە دلی ناوی نەخواردووە و بۆیە وتی : با بچین بۆ لای ئەبوبەکر کاتی چوین نەویش هەمان حوکمی دا بەلام ئەم کابرایە هیشتان دلی دانەمرکا وای نیستا هاتوینە لای تۆ بزانی حوکمی تۆ چیه ؟ عومەر خۆی ئی رازی بێت فەرمووی پێغه مێردی خوا (ﷺ) حوکمی بۆکرد و رازی نەبوو ؟ وتی بە ئی فەرمووی : پاشان ئەبوبەکریش حوکمی دا هەر رازی نەبوو ؟ وتی بە ئی عومەر فەرمووی دەتۆزێک بوو مستن نیستا دیمەووە چوووە زۆرەووە و شمشیرێکی لەگەڵ خۆی هینا و لەمەلی کابرای مونا فیه قی داو فەرمووی : ئەمەش حوکمی عومەرە.

٣١٨. ﴿كَلِمَاتٍ لَهُ قِسْطٌ لَّهِ عَرَابِيَةً كَلِمَاتٍ لَهُ قِسْطٌ لَّهِ عَرَابِيَةً﴾ (عَبَّاسٌ) بەردەوام

دەیفەرموو (سبحان الله سبحان الله)

لەفەرمودەییکی صەحیحدا کە نێمیی ئەبو داود رێواییەتی کردووە دەئێت جارێکیان کابرایەکی ئەعەرابی دەستەکی لەبیابانەو بەهەڵە داوان و شێزمیی هاتە خزمەتی پێغه مێردا ﷺ خوا (عَبَّاسٌ) وتی (یا رسول الله جهلت الانفس ، وضاعت عيال ، ونهكت الاموال ، وهلك الانعام فاستسقى الله لنا فانا نستشفع بك على الله و نستشفع بالله عليك) واتە کابرای ئەعەرابی وتی : ئەی پێغه مێردا ﷺ خوا (عَبَّاسٌ) تێمان بۆ هاتوووە خەریکە مالا و مائەمان لەدەست دەچێت مائەمان تەواو بوو مائەت و مەهرمان بەهێلاک چوو لەدەست ووشکە سائی و بێ بارانی جا داوامان بۆ لەخوا بکە بەئکو بارانمان بۆ ببارینێ خۆ ئێمە کەسمان نیه پەنای بۆ بەرین ئەگەر ئێشمان بەخوا بێت دەبێت تۆ تکامان بۆ بکە لەخوا ئەگەر ئێشمان بەتۆ بێ ئەوا دەبێ داوا لەخوا بکەین تکامان بۆ لەتۆ بکات پێغه مێردا ﷺ خوا (عَبَّاسٌ) کە گوئی لەم قسەیه بوو لەکابرا تووێرە بوو فەرمووی : (ويحك اتدري ما تقول ؟) واتە : هەهه هاوار بۆتۆ ئەو تۆ دەزانی دەلی ی جی ؟ ئەمجا پێغه مێردا ﷺ خوا (عَبَّاسٌ) بەردەوام دەیفەرموو (سبحان الله ، سبحان الله) تا ئەوەندە (سبحان الله)ی فەرموو کە لەدەم و چاوی صەحابەکاندا بەدی دەرکە کە پێغه مێردا ﷺ خوا (عَبَّاسٌ) نا رحمت و دڵنەنگە پاشان پێغه مێردا ﷺ خوا (عَبَّاسٌ) بە کابرای ئەعەرابی فەرموو : (ويحك انه لا يستشفع بالله على احد من خلقه ، شأن الله اعظم من ذلك) واتە : فەرمووی : هەهه مالا وێران بزانە بەراستی خۆی گەورە ناکرێ بە تکاکار لەسەر هێچ کەس لە دروستکراوەکانی پایە و حالی خۆی گەورە زۆر گەورەترە لەوێ کە لەگەڵ مەخلوق و دروستکراویکی خۆی یەکسان بکریت .

٣١٩. ﴿کۆمەلەیک پرسیار و وەلامی پرشنگذار لەنیوان پیغمبەری خواو (ﷺ) پیاویکی دەشتەکی﴾

خالییدی کۆری وەلید (خوای ئی پازی بێ) دەگیرێتەووە گە کابرایەکی دەشتەکی ھاتە خزمەتی پیغمبەری خوا (ﷺ) عەرزی کرد ئەی پیغمبەری خوا (ﷺ) ھاتومەتە خزمەتت تا ھێندە پرسیار ئی بکەم لەدنیای و قیامەتدا پیویستم بە شتی تر نەبێت پیغمبەری خوشەویستیش (ﷺ) فەرمووی : چێ ئارموزو دەکەیی بپرسە .

پیاوھکە وتی : دەمەوئ ببمە زانائەین کەس ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : لە خوا بترسە زانائەین کەس دەبیت .

پیاوھکە وتی : دەمەوئ ببمە دەولەمەندترین کەس ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : قەناعەت بکە دەبیت بە دەولەمەندترین کەس .

پیاوھکە وتی : دەمەوئ دادپەرورەترین کەس بم ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی چێ بۆخۆت پێت خوشە بۆ خەلکیش پێت خوش بێت دادگەرترین کەس دەبیت

پیاوھکە وتی : دەمەوئ خێرۆمەندترین کەس بم ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : سوود ببەخشە بە خەلکی خێرۆمەندترین کەس دەبیت .

پیاوھکە وتی : دەمەوئ لەھەموو کەس زیاتر لە خوا نزیک بم ؟

پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی زۆر یادی خوا بکە لەھەموو کەس زیاتر لەخوا نزیک دەبیت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى باۋەرم تەۋاۋ بىت ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : رەۋشت چاك بكة باۋەرت تەۋاۋ دەبىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە چاكە خوازان بىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : وا خوا بېەرستە ۋەك بىبىنىت چونكە با تۆ نەبىبىن خۇ ئەۋ نەتبىنىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە گوئى راپەلان بىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : فەرزەكانى خوا پيادە بكة لە گوئى راپەلان دەبىت .

پياۋەكە وتى : ئەمەۋى بە پاكى بە بىنىنى خۋاى گەۋرە شاد بىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى بەلەش قورسى مەينەرەۋە و خۆت بشۇ بىگوناح بە بىنىنى خوا شاد دەبىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت لە قىامەتدا لە نووردا حەشر بىرىم ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى ستم لەكەس مەكە لە قىامەتدا لە نووردا حەشر دەكرىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى لە قىامەتدا خوا رەحمم ھى بكات ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : رەحم بەخۆت و خەلگى بكة ، خواش لە قىامەتدا رەحمى ھى دەكات .

پياۋەكە وتى : دەمەۋى تاۋانم كەم بىت ؟

پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : زۆر تەۋبە و ئىستىغفار بكة تاۋانت كەم دەبىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىي بەرپىزىتىن كەس بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : شىكاتى ھالىت مەبەرە لاي كەس بەرپىزىتىن كەس دەبىيت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت بەھىزىتىن كەس بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : پىشت بەخا بېستە .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىي رۆزىم فراۋان بىت ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : بەدەست نوپۇزەۋە بە .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىي لە خۇشەۋىستانى خواۋ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : ئەۋ شتەنت خۇش بوپت كە خواۋ پېغەمبەرىكەى خۇشيان دەۋىت .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت لە قىامەتدا لەخەشم و تورپى خوا دۇنيا بىم ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لەكەس تورپە مەبە .

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت نزا و دوام قىبول بىت ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لەھەرام دۈۋر بىكەۋەرمەۋە

پياۋەكە وتى : دەمەۋىت خۋاى گەۋرە لە قىامەتدا تاۋانەكانىم بۇ بشارىتەۋە ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : لە دۇنيادا تاۋان و عەببى براكانت بشارەۋە .

پياۋەكە وتى : جى لەتاۋان رىزگارم دەكات ؟

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : فرمىسك و ملكەجى و نەخۇشى .

بیاوەکە وتی : چ چاکەپەک لای خوا گەورمیه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی پەوشت چاکی و تەوازە و ئارام و خوڤری لەسەر بە لا و نارهەتی .

بیاوەکە وتی : چ تاوانیک لای خوا گەورمیه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : پەوشت خراپی و پەزیلی و تەماع .

بیاوەکە وتی : تورپی خوا لە دنیاو قیامەتدا بەچی دادەمرکیتەوه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : بەخێرکردنی نەینی و بەجێهێنانی سیلەى رحەم .

بیاوەکە لە دوواھەمین پرسیاردا وتی : بەچی ناگری دۆزەخ دەکوژیتەوه ؟

پێغمەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : بە ئارام گرتن لەسەر نارهەتی دنیا.^{٣١٠}

۳۲۰. ﴿لَاوِيكَ سَيِّدَاوَاكَرَى هەبوو لە پێغه مەری خوا (ﷺ)﴾

ومفدیک هاتنه لای پێغه مەری خوا (ﷺ) ئەویش هەرجیان وویست بۆی جی بەجی کردن پاشان کەخەریک بوو بڕۆن پێی فەرمووون کەسی تەرتان لەگەڵدا یە ؟ وتیان بەلێ لاویکمان لەگەڵ دایە لای شتەکانمان بەجێمان هێشتوووە فەرمووی : دەی بینێرن بۆلام کەلاوەکە هات پێغه مەری خوا (ﷺ) پێی فەرموو جیت داوایە تا بۆت جی بە جی بکەین ئەویش وتی : پێغه مەری خوا (ﷺ) پێویستی من وەک هاوێلانم نیە من دەمەوێ دوو عام بۆ بکەم کەخوا لێم خۆش بێت و رحەمەم بێ بکات و دڵم دەوڵەمەند بکات پێغه مەری خوا (ﷺ) دەستی بەرز کردەووە و دوعای بۆ کردوو فەرمووی : (خۆیە لێ ی خۆش ببە و رحەمی پێ بکە و دڵی دەوڵەمەند بکە) ئینجا لاوەکە و ومفدەکە هەموویان گەرانەووە جی و پێی خۆیان پاشان لەسالی دەمی کۆچیدا لە مینا پێغه مەری خوا (ﷺ) ئەو ومفدەیی بینیوە ئەحوالی ئەو لاوەی لێ پرسی ئەوانیش وتیان : ئەو پێغه مەری خوا (ﷺ) هەرگیز کەسی وەک ئەومان نەدیوە ئەو زۆر پازیی بەبەشی خوا ئەگەر خەلکی هەموو دنیا دا بەش بکەن ئاوپیان لێ نادا ئەو پێغه مەری خواش (ﷺ) فەرمووی : (من هیوادارم کە بە کۆیی بمریت) پیاوێکیش پرسیاری کرد باشە ئەو پێغه مەری خوا (ﷺ) هەموو کەسێ بە کۆیی نامریت (نە) ئەویش فەرمووی : (نەخێر کەسی وا هەیە خەیاڵ و هەست و هۆشی پەرتەوازه بوو بە دنیا دا و پەل دەکوێ بە هەموو لایەکدا کاتی ئەجەلی دێ خوا دەبیاتەووە ئێتر هەر پەلەیی لەهەر لایەک بێت و سەرگەرمی هەر شتێک بێت واتە : پێچەوانەی موسڵمانی کاملە کە هەموو هەست و هۆش و خەیاڵی لای رەزامەندی خۆیە و یەک پارچەییە و یەک مەبەست و یەک ئاوات و ئامانجە. ^{۳۱۱}

۳۲۱. ﴿خوای گەورە تۆۋى باۋەرى ناشتېۋو لەدەروۋنى مەغازى كۆرى

جەبەلدا﴾

رۆژنىك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەمەغازى كۆرى جەبەلى پەرسى ئەى مەغاز چۆنىت و چۆن رۆژت ئى بۆتەۋە ؟ وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەباۋەرمەۋە رۆژم ئى بۆتەۋە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : ئەى مەغاز ھەموو قسە و باسنىك راست و درووستىكى ھەيە نىشانەى باۋەرى تۆ چىنە ؟ وتى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھىچ بەيانىيەك نەبوۋە كە ھەستىم وا بزانم دىگەمە ئۆۋارە و ھىچ ئۆۋايەكەش نىيە بەتەماى بەيانى بىم ھەر ھەنگاۋىكەش دىنىم بەھىۋاى ئەۋە نىم ھەنگاى دوۋاى ئەۋ بىنىم ۋە وا دىزانم كە ھەموو گەلان ۋەستىنراۋن و ھەر كەس نامەى كىردەۋى خۇى بەدەستەۋىيە خاۋەن باۋەرىن لەپەانى پىغەمبەرگانىياندا و كافران و بى باۋەرىنىش لەگەل بىتەگانىياندا كەلەدنىادا دىيانپەرستىن ۋە وا دىزانم چاۋم لەپاداشتى بەھەشتى و تۆلەى دۆزەخىانە ، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى : (رىگەت دۆزىۋەتەۋە ونى مەكە و لەدەستى مەدە خوا تۆۋى باۋەرى لەدەروۋنتدا ناشتەۋە).^{۳۱۲}

۳۲۲. كابرالى جوولەكە شەرم دايگرت كە خوزەيمە شايتەكەى دا ﴿

رۆژىك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) قەرزى جوولەكەيەكى لا دەبىت دەيداتەو و كەس ناگای ئى نابىت جوولەكەكە دىت و داواى قەرزەكەى ئى دەكاتەو و پىغەمبەرى خواش (ﷺ) دەفەرموویت : (فلاڭە رۆژ دامىتەو) ئەویش دەئى : كى شايتە بابىت لەویدا ، خوزەيمە كە ھاوئى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى من شايتەم كەپى داويتەو كابرالى شەرم دايگرت و رۆيشت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : خوزەيمە خۆتۆ لەوئى نەبووى چۆن شايتەى وات دا ؟ ئەویش وتى : قابىلە ئىمە بىر وات پى بکەين كە ھەوالى ئاسمانمان بۆ دىنى و بىر وات پى نەكەين كە قەرزى ئەو كابرالىت داوتەو ؟ بىگومانم كەراست دەفەرموویت ، پىغەمبەرىش (ﷺ) ئەو يەقىنەى خوزەيمەى زۆر نىرخاند فەرمووى (ھەر كەس خوزەيمە شايتەى بۆ بدات بەسيەتى) دوواى وەفاتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كە قورئان كۆكراپەو ھەموو نايتەك دەبوايە نوسرابىتەو و دوو كەسەش لەبەرى بووايە ئىنجا تۆماریان دەرکرد تەنھا يەك ئايەت نەبى كە نووسرابوو بەلام تەنھا خوزەيمە لەبەرى بوو لەبەر قسەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئايەتەكەيان تۆمار كرد و وتیان : شايتەى خوزەيمە بەسمانە.

۳۱۳

۳۲۳. ﴿پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دۇستايەتتەكى پتەوى ھەبوو لەگەڭ زاهىرى

كۆرى حىرام﴾

ئەنەسسى كۆرى مالىك دەلتىت : كابرايەكى دەشتەكى ناوى زاهىرى كۆرى حىرام بوو جارووبار دەھاتە شارى مەددىنەو و كارو پىشەى خۇى دەگرد و دەگەرايموۋ لەگەڭ خۇيدا ھەندىك كەشك و رۆنى گوندى دەھتئا بەدىارى بۇ خزمەتى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كاتىكىش بگەرايەتەوۋ بۇ گوندەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەندىك خورما و شتى ترى تايبەتى لەگەڭ بەرپى دەگردەوۋ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم كابرايەى زۇر خۇشەوۋىست دەپقەرموو (ان زاهرا بادىقتا و نحن حاضروه) واتە : زاهىر گوندە بۇ ئىمە ئىمە شارىن بۇ ئەو ئەم كابرايە ھەتا بلىى ناشىرىن و ھەزار بوو دەم و چاوى رەش بوو ېرچى ئالوز بوو سەرى خوار و خىچ بوو لاواز و بى ھىز بوو رۇژىك لەگوندەكەى خۇيەوۋ دەرچوۋ ھاتە مالى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەلام پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەمال نەبوو نەوېش ھەندى شتى گوندى ھىنابوو بۇ فروشتن بۇيە پرووى لەبازار كرد بۇ فروشتىيان كاتىك پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەمەى زانى بەرەو بازار بەدوۋايدا چوو ئى گەرانى لىكرد ھەتا پىي گەيشت ئەو سەرقالى فروشتن بوو ئارمقى گەرمى ھاۋىنى ئى دەچۇرايەوۋ جل و پۇشاكى لادىي لەبەر دابوو بەشىۋاز و بۇنى ناشىرن و ناخۇشەوۋ لەناو ئەو بازاردا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لەپشتەوۋ گرتى زاهىرىش پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نەدىت نەيزانى ئەوۋ پىغەمبەرى خوايە (ﷺ) كە گرتوۋەتى بۇيە ترساو دەيوۋوت : بەرم دە تۇ كىتت ؟ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىدەنگ بوو خۇى ئاشكرا نەكرد زاهىرىش ھەر ھەۋلى ئەوۋى دەدا خۇى رىزگار بكات لەو گرتنە پرووى كرددەوۋ دوۋاۋە پىغەمبەرى خواى (ﷺ) دى ئەو كات دلى دلتيا بوو لە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ترسەكەى ئى رۇيشت بۇيە پشتى خۇى بەسنگى پىغەمبەروۋ (ﷺ) دەنا كاتىك زانى ئەوۋ پىغەمبەرى (ﷺ) بۇيە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) دەستى كرد بە سۆحبەت و گالتە كردن لەگەڭ زاهىردا بەدەنگى بەرزەوۋ بەخەلگى دەفەرموو (من يشتري العبد؟ من يشتري العبد؟) واتە كى بەندە و كۆيلە دەكرىت ؟ كى بەندە و كۆيلە دەكرىت ؟ زاهىرىش وا جوان سەيرى حالى خۇى دەكات كە ھەزارىكى زۇر بىدارە و بى نەۋازە نەمال نەجۋانى ھىچيانى نىە بۇيە وتى : كەۋاتە ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) سوئند بەخۋا كەس من لەتۇ ناكرىت كەم بەھام بەلام پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى بەلام تۇ لەلاى خواى گەورە بى بەبھا نىت بەلكو زۇر بەسەنگ و بەبەھايت لای خواى گەورە.^{۳۱۴}

^{۳۱۴} (استمع بحياتك ، چىز لە ژيانى خۇت ۋەرگەرە — نوسىنى دكتور موحەممەد عەرىفى ۋەرگىزىنى نەبەرەكر تۇفىق لاپەرە ۴۶ — ۴۸).

۳۲۴. ﴿فَرِيشَتَه كَانْ كَوَيَّيَانْ دَهْگَرْتْ لَه قورئان خويندنه كهى نوسه يدى كورى﴾

حوزەير

نوسه يد زۆر تامەزۆرى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بوو نوسه يد لہ و ساتەوہ کہ نىمانى ھىنا و چووہ ناو پىزى کاروانى خوا وىستان ئىتر بەيەكجارى خۆى بۆ خوا ساغ کردەوہ و ھەمىشە خەرىكى عىبادەت و زىکر و خواناسى بوو ھەروہا خەرىكى شەو نوڤز و قورئان خویندن بوو جگہ لەوہى زۆر دەنگى خۆش بوو ئەوئەندە بە دڤسۆزى قورئانى دەخویند ھاوہلان پىش بركن و كى بەركىيان دەکرد بۆ گوئى ئى گرتنى ، نەك ھەر ھاوہلان لەسەر زەوى بەلكو فرىشتەكانىش لہ ئاسمانەوہ بۆ گوئى بىستنى دەنگى قورئان خویندننى نوسه يد ئەھاتنە خوارەوہ ئەوہتا ئەبى سەعیدى خودرى لہ نوسه يدەوہ دەگىرپتەوہ کہ دەئى شەوئىك لەسەر شوپن خەرمانى خورما بووم لەنىوہ شەودا قورئانم دەخویند ئەسپەكەم را دەچلەكى دىسانەوہ بەردەوام بووم لہ خویندن ھەر را دەچلەكى ترسام بەدەم راپەرپنەوہ بەحىاى كورم بشىلى كە لەو لای خۆمەوہ نووست بوو بۆيە ناچار ھەلسام بچم بۆ لای ئەسپەكە و وازم لہ قورئان خویندن ھىنا بىنىم تارمايپەك بەسەر سەرمەومىيە و لەسەر وو تارمايپەكەوہ رۆشنايى وەك چرا دەبىنم بەرز دەبىتەوہ بەرە و ئاسمان تا لەچاوم وون بوو بۆ سەپەينى رۆيشتەم بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) گىراپەوہ وەك چۆن روى دابوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (تِلْكَ الْمَلَائِكَةُ كَانَتْ تَسْمَعُ لَكَ و لَوْ قَرَأْتَ لِأَصْحَابِكَ يَرَاهَا النَّاسُ مَا تَسْتَرُ مِنْهُمْ) .^{۳۱۵}

واتە: ئەوانە فرىشتە بوون گوئيان لہ قورئان خویندنەكەت گرتووە ئەگەر بەردەوام بویتايە تا بەيانى ئەونىش دەمانەوہ و خەلك دەيان بىنى ئەوى كە ئىيان شاراوہ بوو .

۳۲۵. ﴿چىرۆكى ھاوسەرگىريەكەى رەببىعەى ئەسلەمى﴾

رەببىعەى ئەسلەمى خىۋاى لى رازى بىخ ئافرىتىكى خىۋاست نەيتىۋانى مەرمىيى بىداتى ، رەببىعە رۆيشت بۆلەي پېغەمبەرى خىۋا (ﷺ) ھەۋالى پېدا پېغەمبەرى خىۋا (ﷺ) فەرمىنى كىرد بەھاۋەلە بەرىزەكانى كە ھاۋكارى كۆ بىكەنەۋە ، ھاۋەلە بەرىزەكان بۆيان كۆكردەۋە رەببىعە ھەلى گىرت و پېشكەشى ھاۋسەرى كىرد پاشان رەببىعە گەرايەۋە بۆ جارى دىۋەم بۆ لى پېغەمبەرى خىۋا (ﷺ) ھەۋالى پېدا كە ناتىۋانى و ھىچى نىيە بۆشاپىيەكەى يەكلى ئە ھاۋەلە بەرىزەكانى بەرانىكى دايە ، پېغەمبەرى خىۋا (ﷺ) فەرمىۋى بىرۆ بۆ لى خاتىۋە عانىشە ھەندى جۆى لى ۋەربىگىرە و بىكەن بە نان بۆ شاپىيەكە ، ئا بەم شىۋەيە مۇسلىمانەكان ھاۋكارى بىرايەكەيان كىرد بۆ تەۋاۋ كىردى ئۇن ھىنانەكەى ، بىراكەيان دىخۆش و شادىۋمان كىرد.^{۳۱۶}

^{۳۱۶} چىرۆكى رەۋشە جۋانەكان لاپەرە ۸۶.

۳۲۶. ﴿بەسرھاتى ئەو شەھىدەى نوورىكى گەورە لە لاشەكەيەو بەرە و

ئاسمان بەرز بوويەو﴾

خالىدى كورى سەئىد يەككە لە مەفرىزە سەرتايىيەكانى شۆرشەكەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەتايىبەتى دەسلەتدارانى شارى مەككە بە درىندانەترىن شىوہ لە پرووى ئەم شۆرشە خوايىدەدا وەستان، يەككە لە سەرانى دەسلەتدارانى مەككە سەئىدى كورى عاص بوو، كە باوكى خالىدە ھەموو شىوازىكى دزايەتلىكردنى پىغەمبەرى ﷺ گرتبوو بەر ئەوھندە بە توندو تىزى لە پرووى بالۆبوونەوھى ئىسلامدا دەوھستا تا سەرنجى كۆرەكەى راكىشا بۆ ئەوھ كە ھەزىكات بە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ بگات و بىيىنىت و بزانى ئەم بانگەوازەى ئەو چى يە ؟ شەوئك خالىد خەوئك دەبىنى لە خەوھەكەيدا لە قەراغى شىوئكى ناگردا راوھستاوھ گەورمىي و پانى شىوھەكە مەگەر ھەر خوا بزانيەت، يەككە دىت پالى پىوھ دەنىت بۆ ناو ناگرەكە بەلام پىغەمبەرى خوا ﷺ دەستى دەگرئ و ناھىلى بکەوئتە ناو ناگرەكەوھ يەكسەر لە خەوھەكەى راوھچلەكئ و خەبەرى دەبىتەوھو دەلئ سۆيئد دەخۆم بەخوا ئەم خەوھ راستە يەكسەر سەبەينئ دەروات بۆلاى ئەبووبەكرى صديق و خەوھەكەى بۆ دەگىرئتەوھ چونكە پىشەوا ئەبووبەكر زانائىرەن كەس بوو لە تەفسىرى خەودا ئەبووبەكرىش پىي دەلئ ھىواى داھاتووى خىرت بۆ دەخوازم ئەوھ پىغەمبەرى خوايە ﷺ دواى كەوھو مسوئمان بە ئىسلام ناھىلى بچىتە ناگرەوھ بەلام باوكت دەچىت ئىتر خالىد دواى پىغەمبەر ﷺ دىكەوئت تا بەخزمەتى دەگات و پىي دەلئ تۆ خەلك بۆچى بانگ دەكەى؟ پىغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووى ﴿ ادعوك الى الله وحده، لا شريك له وأن محمد وعبدہ ورسولہ ، وتخلع ما أنت عليه من عبادة حجر لا يسمع ولا يضر ولا يبصر ولا ينفذ ولا يدري من عبده ممن لا يعبدہ) واتە من بانگ دەكەم بۆ باوھەيئان بە خواى پەروەردگای تاك و تەنھا كە ھىچ ھاوبەشى نىھو موھەمەدیش بەندەو نىردراوئەتى بانگت دەكەن بۆ واھەيئان لەو بتەى دەپەرستى كە بەردىكى كەرو لائە نابىستئ و بئ توانايەو نابىنى و بئ سوودەو ناشزانئ كئ دەپەرستئ و كئ نايپەرستئ (خالىد وتى : ﴿ اشهد ان لا اله الا الله واشهد انك رسول الله) ئىتر پىغەمبەرى خوا ﷺ زۆر دلخۆش بوو بە مسوئمان بوونى خالىد بەمەش خالىد بوو بە پىنجەمىن كەس كە ئىيمانىان ھىنا پاش ماومىەك باوكى بە مسوئمان بوونى خالىدى زانى و زۆر لە سەردلى قورس بوو ناردى بە شوئنيا كاتىك ھات گۆچانىكى بە دەستەوھبوو لە سەروچاوى خايلدا شكەندى و وتى : سۆيئد

بەخۇا ناھىيلىم ھىچ بىخۇيت تا دەمرىت يان واز لەدىنى موحەمەد دەھىنى خالىد وتى : ئەگەر تۆ خواردنم ئى دەگىتەوۋە خۇاى گەورەو پەرورەدگار رزق و رۆزىم بۇ دەنىرىت. ئىتر خالىد رۆيشت بۇلاى پىغەمبەرى خۇا بەسەرۋچاۋى خۇيناۋىيەوۋە.^{۳۱۷}

خالىد بوو بە پىنچەمىن برۋادار و پىش ئەۋىش ئەم بەرپىزانەش مەسۇلمان بوو بوون (ئەبۇبكرى صديق، عەلى كورپى ئەبو تالىب، زەيدى كورپى خاريسە، سەعدى كورپى ئەبى ۋەقاص) خالىد ھەر بەو لىدانە رزگارى نەبوو باۋكى ھەردوۋ كورەكەى (ئەبان و عمرو رافعى) خەزمەتكارى نارد بە شۇنىدا خالىد لەگەلىان چۈۋىيەوۋە بۇ مالىۋە باۋكى پىي ووت پىت دەلىم واز لەم ئاينە بەينەو لەسەر ئاينى باو بابىرت بە ئەگەرنا بەخۇا خواردن ئى قەدەغە دەكەم، خالىد ووتى : جا خۇا رزقەم ئەدا ئىتر باۋكى گەۋتە لىدانى زۆرى لىدايەوۋە فەرمانى دا كرىدانە ژوۋىكەوۋە زىندانىان كىردو خواردن و خواردنەۋەى ئى قەدەغە كىرد ھەما سى رۆز نەى ھىشت كەس بىچىت بەلايدا لە رۆزى چوارمدا ھەندى خەزم و كەس پىرسى باۋكىيان كىرد لە زىندانە كە سەردانى خالىدىان كىردو لىيان پىرسى ھالىت چۇنە؟ خالىد وتى لەنىۋ نازو نىعمەتى خۇادا (عزوجل) تەپاۋ تەل دەكەم ووتيان : كاتى ئەۋە نەھاتوۋە بىرى لە ھالى خۇت بىكەيتەوۋە بىيتەوۋە سەر ھۇش و بىرو ژىرىت بىخەيتە كارو بە قەسەى باۋكت بىكەيت؟ خالىد ووتى بە ھەزلى خۇا ساتىك ھۇش و بىرو ژىرىم لىم دوور نەگەۋتۆتەوۋە بۇ بەگۈيىكرىدى باۋكىشەم ھەرگىز بۇ نافەرمانى خۇا بە قەسەى باۋكم ناكەم ووتيان بۇ ئەۋەى باۋكت لىت خۇشې و لەم زىندانە رزگارت بىيت بەچىد ووشەيەك ۋەسفى لات و عوززا بىكە خالىد ووتى : لات و عوززا دوو بەردى كەپرو لائن و من شىتىكىان پىندا ھەلئادەم كە خۇاۋ پىغەمبەرى خۇا پىيان ناخۇشې و رازى نەبن باۋكىشەم چى لەدەست دى با بىكات تەنھا دەسەلاتى بەسەر ئەشكەنچەدانمدا ھەيە ناتوانىت بىرو باۋەپم بگۆرپىت لەدۋاى نەۋەىش باۋكى خالىد ئەۋەندى تر رىق ئەستور بوو، فەرمانىدا لە زىندانەكەشدا چۈرپەلى بىسەستى و ھەموو رۆزىكىش بە كۆت و زىجىرەوۋە لە كاتى گەرمەى نىۋەرۋدا بىبەن لەسەر شاخ بەرۋوتى لەسەر ئەۋ بەردە گەرمەنە پالى خەن و بەردى گەۋرەش لەسەر سىكى دابىن تا پەشىمان دەيىتەوۋە بەلەن ھەركاتىك خالىدىان دەرەكەرد بۇ بەر ھەتاۋە گەرمەكە خالىد دەيوت : (الحمد لله الذي اكرمى بالايمن واعزبى لاسلام) واتە : سوپاس بۇ ئەۋ پەرورەدگارەى بە نىمان رىزى لىنام و بە نىسلام سەربەرزى كىردم بەخۇا ئەم ھەموو سزاۋ ئەشكەنچەيە ناكاتە يەك ساتى ئاگرى دۆزەخ ئىتر با

سه عىدى باوكم چى له دهست ديت كه متهرخه مى نهكات من ههركيز واز له دينى خوا ناهينم
ماومهيهكى زور خاليد له زينداندا مايهوه به لام تنهها زيندانى نهبوو بهلكو له گهه كوت و
زنجره كهدا كيفل به دهستهكانى سه عىدى سهركردهى بيابوهران بى شهرمانه و نامرؤفانه ترين
شيوه نهشكه نهجهى دمروونى و جهستهيان دها به لام خاليد نهشكه ندمو نازار نهك له وورده
دانه به زاند بهلكو وازى له دمعوهش نههينا ههركاتيك براكانى دليان بوى دمسووتاو سهريان
ليدهدا خاليد باسى ئيسلامى بو دهكردن و بانگى دهكردن بو نيمان هينان و هه ميهشه ماناى نه م
سروودهى دهووتهوه:

له گهه زىادبوونى سيدارهو كوت و زنجيرو بهريهستا

له گهه ناھى خروشاوى رهش و پرووتانى ژير دهستا

ههركه دهبى بازووى خويناوى مهشخهلى قورنان هه لگرى

چونكه پيوسته بهردهوام خوین برژى به سهر مبهستا

بهلى خاليد توانى گاريگهرى له سهر براكانى دابنى و وایان لييكات ريگهى ههلاتنى بو ئاسان
بكه تا له نيوه شهويكدا له زيندان ههلبى و خوى بگهيه نيته خزمهت پيغه مبهرى خوا ﷺ
ههركه به رزگار بوونى خاليد له زيندان ههردوو براكهشى خويان گه يانده خزمهت پيغه مبهرو
ﷺ خاليدى برايان نهوانيش مسولمان بوونى خويان راگه ياند كاتيك سه عىدى باوكيان زانى
ههردوو كوردهكى تريشى مسولمان بوون و مائيان به جيهيشتووه نهوانيش وا لای پيغه مبهرى
خوان ﷺ وتى : من يهكيك له كهسه دهسترويشتووهكانى مهككه ههرسى كور كه م چوونه ريزى
تاقمهكهى موحه مدهوه و وازيان له ناينى باب و باپيرانيان هيناوه نير چوون له پرووم بى
له مهككه دا دانيشم نير پهيمانيدا مهككه به جى بهيلىت و بهمال مندالهوه روشتن بو گونديك
له نزيك تانييف و تامردن نهگهرايهوه لهو سات و كاته شدا پيغه مبهرى خوا ﷺ بو رزگار كردنى
ههندى له هاوالاتى له نازارو نهشكه نهجهى سه رانى مهككه ناردنى بو حه بهشه نير كۆمه لىك له
هاوه لان كۆچيان كرد بو حه بهشه و خاليديش يهكيك بوو لهوانه له گهه هاوسه ركهيدا كه ناوى
نامينهى كچى خه لهف بوو كۆچيان كردو ماوهى حه فده سال له حه بهشه مانه وه بهكارى
دمعووه بانگه وازهوه خهريكبوون بهلى خاليد و مال و مندالى له حه بهشه مانه وه نهگه رانهوه
تا دواى فهتخى خه بيهر نهوجا كۆچيان كرد له حه بهشه وه بو مهدينه به لام پيغه مبهرى خوا
ﷺ له دهستكهوتى جهنگى رزگار كردنى خه بيهر بهشى خاليدى دانا وهك چوون بهشى
به شداربووانى دانا پاش ماومهيهك پيغه مبهرى خواش ﷺ خاليدى كرده والى يه مهن ههتا
پيغه مبهرى خواش ﷺ كۆچى دواى كرد خاليد ههركه والى بوو پاشان گهرايهوه مهدينه

کاتیکیش جەنگی رۆم دەستی پێکرد خالیدو ئەبان و عەمری بۆ بەشداریان کردو رۆژی زۆر قارەمانانەیان بینی بە تاپبەتی عەمر کاتیک کافرەکان بینیان زۆر شیرانە شەڕ دەکات و روو لە ھەر لایەک دەکات دوژمن خۆی پێناگیرێت ناچار بوون یەک تیپی سەر بەخۆیان دانا بۆ شەڕکردن لەگەڵ عەمردا نێر عەمر بریندار دەبێت و شمشیرێک بەر سەری دەکەوێت بەلام ھەر واز لە ھێرش ناهێنێت تا دوژمن زەفەری پێدەبەن و شەھیدی دەکەن پاشان ھاوێلانی دەچنە سەر تەرمەگەیی زیاتر لە سێ برینی نووکی شمشیری پێو دەبێت بەلام خۆینی عەمرو ھاوێلانی بە فیرۆ ناروات و سوپای ئیسلام توانی سەرکردەیی رۆمەکان (سکلاریوس) بکوژن و نزکیەیی دەھەزار کوژراو و برینداریان بە دوژمن بە جێ ھێشت خالیدو ئەبان بۆ بەشداریان تێیدا ھەموو بەشداریبوون تا جەنگی (ئەجنادین) پوویدا زۆر پالەوانانە بەشداریانکرد و زۆربەی زانیان دەلێن ھەردووکیان لەو جەنگەدا شەھید بوون ئەو کەسی خالیدی شەھید کرد پاشان مسوڵمان بوو پرسیار دەکات ئەو پیاوێکی ھە ؟ دەلێن بۆ چی دەپرسیت؟ ئەویش دەلێ کاتیک شەھید بوو نووریکی گەورەم بینی لەلاشەگەپەو بەرەو ئاسمان بەرز بوویەو (زەھەبی) رەحمەتی خۆی لەسەربۆ دەلێت خالیدی کۆری سەعید پیاویکی زۆر قەشەنگ بوو لەجەنگی ئەجنادیندا شەھیدکراوە. (سیر اعلام النبلا- ٢٦٠).^{٣١٨}

^{٣١٨} ١- البداية والنهاية ابن کثیر ٣/٣١-٣٢.

٢- الإصابة ، ابن حجر ، ٢/٢٠٣.

أصحاب الرسول ، محمود المصري ٢/٢٦٥- ٢٧٠.

۳۲۷. ﴿بەسەرھاتی ئەو ئافرەتەى شووکردنەکەى بانگەوازو مارەییەکەى

ئیسلاام بوو﴾

یەكێك لەو ئافرەتانەى كە پێنوووس ناتوانى باسى ھەلۆیستە مەردانەكانى بكات (ئوممو سولەیمی كچی مەلحانە) ئوممو سولەیم كە دایكى ئەنەسى كۆرى مالیكە- خویان ئى رازى بى - ھەر بە ھەلھاتنى تیشكى زۆرىنى ئیسلاام بە ئاسمانى شارى مەدینەدا بە تاببەتى پاش ھیجرەتى یەكەم سەفرو بانگەوازی ئیسلاام موصەبى كۆرى عومەیر - خوى ئى رازى بى - دلى بە نوورى ئیمان پرووناك بوویەو موسولمان بوو ھەر بە موسولمان بوونی كەوتە بانگکردنى ھاوسەرەكەى (مالىكى كورى نە ضر) بەلام مالیك نەك ھەر موسولمان نەبوو بەلگۆ ھەولێ زۆرى دەدا تا (ئوممو سولەیم) لە ئیسلاام پەشیمان بكاتەو بەلام ئوممو سولەیم بەشیومیەكى زۆر خەگیمانە بەردەوامبوو لەبانگکردنى و دەیوت : تۆ چۆن بتێك دەپەرستى كە دارتاشەكان لە دار دروستیان كردوو ئێر دایكى ئەنەس لەگەل بانگکردنى ھاوسەرەكەیدا ھەولیدەدا ئەنەسى كۆرىشى لەسەر ئیمان و عەقیدە پەرورەدە بكات بۆیە مێردەكەى پێى دەئێت : سەر لە كۆرەكەم مەشیوینەو بەرەو خراپەى مەبە دایكى ئەنەسیش دەئێت : من عەقیدەى تەوحیدی فێر دەكەم دەیخەمە سەر رینگای راست ئێر مالیكى ھاوسەرى نەیتوانى لەگەلێا بژی بە رەق ھەلساوى بەرەو شام بەرێكەوت ھەر لەوئى لەلایەن چەند ناحەزێكەو دەكوژرێت و ھەر لەوئیش بەخاك دەسپێردرێت كاتێك ھەوالى كوژرانى دەگاتەو دایكى ئەنەس زۆر دلگران دەبێت كە بەكافرى سەرى نایەو موسولمانى نەھێنا ئێر ئەنەسى كۆرى گەورە بوو دایكى بپرایدا نەزرى كرد ھەمیشە لە خزمەتى پێغەمبەرى خوا ﷺ بێت، بۆیە ئەنەس تا ماوەى دەسال واتە : تا كۆچى داوى پێغەمبەر ﷺ ھەر لە خزمەتیدا بوو لەلایەكى ترمەو كاتێك بپاو مافوولۆ گەورە بپاوانى شارى مەدینە بیستیان كە (ئوممو سولەیم) بێمژن كەوتوو ناردیانە خوازبێنى یەكێك لەوانەش ئەبو تەلحەبوو پێش ئەوێ موسولمان ببى كاتێك خوازبێنى كرد (ئوممو سولەیم) پێى وت : بپاوى وەك تۆ داواى رەمت ناكړیتەو بەلام تۆ كافرى و من موسولمانم لەبەرئەو ناتوانم ئیسلاام رێگەم نادات شووت پى بكەم ئەگەر موسولمان ببیت شووت پى دەكەم و مارەییەكەشم تەنھا موسولمان بوونتە و ھىچى ترم ناوێت ئینجا وتى : بپاوى وەك تۆ چۆن بیر ناكاتەو ئاخىر تۆ بتێك دەپەرستى لە دار دروستكراو ئەگەر سەرما تینت بۆ بێنى دەیسوتینیت و دەبێتە خۆلەمیش وا نییە؟ ئەبو تەلحە وتى بەلێ وتى : ئێر چۆن شەرم ناكەیت كەشتى وا

دەپەرستىت؟ ئەى بۇ خوايەك كە دروستى كىرەووت و ئەو ھەموو نازو نىعمەتەى پىغەمبەرستىت ناپەرستىت؟ ئىتر دواى ماومىيەك وتووۋىز راگۆرپنەو ئەبو تەلجە وتى : (اشھد أن لا اله الا الله وأشهد أن محمداً رسول الله) ئىتر ئوموسولەيم بە ئەنەسى كۆرى وت : لەگەل ئەبو تەلجە برۆ مارەم بېرەو مارەيەكەشم تەنھا ئىسلامە كە ئەبو تەلجە ھەئىبزاردووە.^{۳۱۹}

ئىتر ئەبو تەلجەو ئوموسولەيم بوون بە ئومونەى ژن و پىاوى خاوەن پەيام و پەرورەدەگراوى قورئان و ھەئۆستەگانىان تەعبىرى لە بىرو باوەرەكەيان دەکرد بۆيە ئەبو تەلجە بەشدارى ھەموو جەنگ و غەزاگانى دەکردو لە غەزى حونەندا تەنھا خۆى زياتر لە بىست جەكدارى ھىرشكارى بى باوەرپانى كوشت ئەو دوو بېرۋادارە ھەموو ژيانى خۇيان تەرخانكردبوو بۇ خزمەتى ئىسلام و پەيامە پىرۆزەكەى پاش ماومىيەك خاوى پەرورەدگار كۆرپكى پىغەمبەرى كە زۆر خۇشيان دەويست نازناوى (أبا عومەر) بوو پىغەمبەرى خواش ﷺ زۆرجار يارى لەگەل دەکردو دەيدواند ئەبا عومەير بالئندەيەكى ھەبوو پىي دەوترا (نوغەير) پىغەمبەرى خوا ﷺ كە تووشى ئەبا يومەير دەبوو پىرسىارى بالئندەكەى لىدەكردو دەستى بە سەرىدا دەھىناو دەيفەرموو (يا أبا عمير ما فعل النخير؟) واتە : ئەبا عومەير نوغەير چىكرد؟ ماومىيەكى پىچوو ئەبا عومەير نەخۇش دەكەوئ ئەبو تەلجە زۆر پەرۋشى بوو رۆژىك ئەبو تەلجە لەمال دەردەچىت (ئەبا عومەير) كۆچى دوايى دەكات ئىتر ئوموسولەيم خۆى دەيشوات و كفن و دفنى دەكات و بۆنى خۇشى پىو دەكات و لەگۆشەيەكى ژوورەكەدا شتىك دەدات بە سەرىداو بەمالو مندالى دەئىت : كەس ھەوالى مردنى ئەبا عومەير بە باوكى نەدات تا خۇم پىي دەئىم ئىوارە ئەبو تەلجە دەگەرپتەو ھەوالى ئەبا عومەير دەپرسىت داپكى دەئىت : زۆر باشە خەوئكى لىكەوتبوو قەد خەوى وا خۇشى لىنەكەوتوو ئىتر نان و خواردن نامادە دەكات و كاتى نووستنىش خۆى بۇ ھاوسەرەكەى نامادە دەكات و سەرجىي ئەنجام دەدەن و سبەينى بە ئەبو تەلجە دەئىت تۆچى دەئىت ئەگەر دراوسىيەك شتىكى لە دراوسىكەيان خواست و پاشان خاوەن شتە داواى كىردەو ئايا بۆى ھەيە نەيداتەو يان نكۆلى تىدا بكات؟ ئەبو تەلجە دەئى : كارىكى خراپى كىردو ھە باداشتى چاكەشى نادىتەو ئىنجا ئوموسولەيم دەئىت : دەى ئەبا عومەيرىش لای تۆ ئەمانەت بوو خاوى گەورە پىي بەخشىبووئى ئىستا لىي وەرگرتىنەو دەپرۆ بەخاكى بسپىرەو تەسلىمى پەرورەدگارى بکە ئىتر ئەبو تەلجە يەكسەر ھەوالەكە بە پىغەمبەرى خوا ﷺ دەدات پىغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووى (اللهم بارك لهما فى

لېلتىھما) واتە (پەرورەردگارغا فەرۋ بەرمەكت بېرژىنە بەسەر ئەمشەوياندا) ئىتر ھەر ئەو شەۋد خوا بەرەكەتلىك بەسەردا دەرژىنى و سكى پېر دەبىت پاش تەۋابوونى كاتەكەى خوا كورپىكىان پى دىبەخشىت و ئومموسولەيم بە ئەنەسدا دەينىرېت بۇ خزمەتى پىغەمبەر ﷺ و چەند دىنكە خورمايەكېش دەنېرېت پىغەمبەر ﷺ مەنەلەكەى لېۋەردەگىرېت و دىفەرموئىت : ھىچى لەگەندايە دەلى بەلى چەند دىنكە خورمايەكى لەگەندايە ئىتر پىغەمبەر ﷺ خورماكە دەجوئىت و دەيدات لە مەلاشۋى مەنەلەكەو ناۋىشى دەنېت عەبدوللا. ^{۳۲۰}

ئىنجا ئىمامى بوخارى لە ئىبن عوبەينەۋە دەگىرېتەۋە لە پىاۋىكى ئەنصارمۇ دەلېت : نۇ كورپى ئەو عەبدوللايەم بىنى ھەموۋىيان قورئان خوئىنبوون شايانى باسە نەو كەلە ئافرىتە شۇخە كەم وئىنەيە جگە لە بانگەۋازكردنى لە زۆربەى غەزاكانىشدا بەشداربوو لەگەل پىغەمبەرى خوادا ﷺ بۇيە ئەنەس - خۋاى لى رازى بى - دەگىرېتەۋە دەلېت لە جەنگى ئوچوددا عائىشەو ئومموسولەيم بىنى بائىان لېھەمالىبوو كۈندە ئاۋيان لەسەر پىشت ھەلگىرتىبوو دىيان ھىتان بۇ مۇجاھىدان و دەيانكرد بە دەميانەۋە كە تەۋاۋ دەبوو دەجوون ئاۋى تىريان دەھىنايەۋە. ^{۳۲۱}

ھەروەھا ئەنەس دەگىرېتەۋە دەلى ئومموسولەيم لەجەنگى حۈنەپىندا خەنجەرىكى پېبوو لە پىشتى بەستىبوو لە كاتىكدا بە عەبدوللا ۋەسكى پېبوو كاتىك ئەبو تەلحە خەنجەرەكەى بە قەدىيەۋە بىنى چوۋ بە پىغەمبەرى خۋاى ﷺ ۋت : پىغەمبەرى خۋاش ﷺ بە زەردەخەنەۋە فەرموۋى : ئەى ئومموسولەيم ئەم خەنجەرەت بۇ چىيە ؟ لە ۋەلامدا ۋتى : ئەگەر موشرىكىك لىم نىزىك بوۋىيەۋە بەم خەنجەرە زكى دىدېم ھەروەھا شەرى ئەو كەسانەى پى دەكەم ، كە رادەكەن و بەجىت دەھىلن ھەروەك شەرى ئەو دۈزمنانەى خۋاى پىدەكەم كە شەرى تۇ دەكەن شايتەتى باسە ئومموسولەيم ھەر تەنھا مۇجاھىدە نەبوو بەلكو گىرنگى زۆرى بە زانىست داۋەو چۈاردە فەرموۋەدى رىۋايەت كىردوۋە ھەروەھا كۆمەلى لە ھاۋەلان فەرموۋەدىان لىبۈە رىۋات كىردوۋە لەۋانە ئەنەسى كورپى و عەبدوللاى كورپى عەباس و ھەمرى كورپى عاص و عەبدولرەھمانى كورپى عەۋف و زىلى كورپى سابت ئەبو ھورەيرە - خۋاى لى رازى بى ، دەگىرېتەۋە پىاۋىك ھاتە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ ۋوتى : ئەى پىغەمبەرى

^{۳۲۰} رواه البخارى ۵۴۷۰، ومسلم ۲۱۴۴، وأحمد ۱۸۱/۳

^{۳۲۱} رواه البخارى

خو ﷺ برسپەتى تىنى بۇ ھىناوم پىغەمبەرى خواش ﷺ باردى بۇلاى خىزانەكانى تا خواردنى بۇ ئامادە بىكەن بەلام كەسيان ھىچيان نەبوو ئىتر پىغەمبەرى خوا پرووى كرده نامادەبووان و فەرمووى (الا رجل يضفه الليلة يرحمه الله) واتە : رەحمەتى خوا لەو پياوھى نەمشەو ئەم پياوھ بەرپتەوھ پياوئىك لە ئەنصارەكان كە ئەبو تەلجەى ھاوسەرى ئومموسولەيم بوو دەيباتەوھ بۇ مائەوھ بەلام لە مائەوھ خواردنىكى كەمى مندالەكان نەبى ھىچيان نابىت بۇيە لەگەل ئومموسولەيم بەرنامەيەك دادەنن بەمشۆمىيە سەرمتا مندالەكان بخەوئىنن و پاشان خواردن بەرپت بۇ مياوانەكەو كاتى نان خواردن چراكە بكوژىنپتەوھ تا ئەبو تەلجە نەبىنپت كەنان دەخوات و وابزانى لەگەلئىدا نان دەخوات ئىتر ئومموسولەيم بەو شۆمىيەى بەرنامەيەكى دانابوو ئەنجامى دەدات مياوانەكە نان دەخوات خۇشيان و بەمندالەكانىشەوھ بە برسپەتى سەر دەنپتەوھ بۇ سبەينى كە ئە بو تەلجە بە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ دەگات پىغەمبەر ﷺ دەفەرموئىت :

(لقد عجب الله من فلان وفلان) رواه البخارى - پاشان خواى گەورە ئەم ئايەتەى ناردە خوارەوھ (وَيُزَوِّنَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ) الحشر ۹ ، واتە ئەو برپوا دارانە فەزلى برپوا دارانى تر دەدەن. بەسەرخۇياندا ھەرچەند خۇيان زۆر ھەزارو نەدارىشن شايانى ئاماژە بۇ كەردنە پىغەمبەرى خوا ﷺ سەرى ئى دەدا لە مائەوھ جارپىكان پىغەمبەرى خوا ﷺ سەرى لىدەداو ھەر لەمالئاندا نوئىزى سوننەت دەگات و بە ئومموسولەيم دەفەرموئىت: (ئومموسولەيم) كە نوئىزە فەرزەكانات كەرد لە پاش نوئىزەكان (ايە الكرسى) بخوئنەو پاشان سى و سى جار بلى (سبحان الله) و سى و سى جار (الحمد لله) و سى و سى جار (الله أكبر) بىكە پاشان لە خوا بپارىرەوھ ولامت دەدرپتەوھو پىت دەوترپت بەلئى بەلئى. ^{۳۲۲}

۳۲۲ - ۱- رواه مسلم والبخاري و أبو يعلى.

۲- صفة الصفوة ابن الجوزي ۴/۶-۴۹.

۳- مجلة الرية الإسلامية الحدود (۹) سنة ۳۵ آب ۲۰۰۲

۴- رياض الصالحين، تحقيق عبدالعزيز رباح أحمد يوسف الدقاق

۵- نساء في حياة الرسول ﷺ نجوى عبدالعزيز ص ۷۳-۷۵.

۳۲۸. ﴿بەسەرھاتی میقدادی کۆری ئەسودو ھاوڕیکانی لە خزمەتی پێغەمبەردا ﷺ﴾

لە ھاوھەلی بەرپێز میقدادی کۆری ئەسودەو- رەزای خۆی ئی بێ - دەگێرێوە کە ووتویەتی : من و دوو ھاوڕێم لە برسان چاومان کزو گوێمان گران بوو بوو داوای ھاوکاریمان لە صەحابەکان کرد کە ھەندیک خۆراکمان بدەن بۆ ئەلام ئەوانیش ھەرەکو ئێمە ھەزارو نەدار بوون بۆیە کەسمان دەست نەکەوت کە ھاوکاریمان بکات و شتیگمان بدات بێخۆین بۆیە چووینە خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ باسمان کرد کە برسێتی کاری کردووەتە سەر بینینی چاوەکانمان و بیستنی گوێکانمان و حالمان خراپە بەلکو شتیگمان پێ ببەخسی ئەویش فەرمووی لێکردین بۆمالی خۆیان و کە چوینە مالی پێغەمبەر ﷺ سێ بزنی ئی بوو کە گوانیان پەر لە شیر بوو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی : ئەی میقداد ھەرسێ بزنی بەدۆشەو شیرمەکیان بکە بە جوار بەشەوە منیش وەکو ئێوە برسێم و میقداد دەلێت : لە خۆشیاندا ھەر خێرا ھەرسێ بزنی بەدۆشەو شیرمەکیان کردووە پاشان جوار پەرداخەم ھێناو بەیەکسانی کردمە ناویانەو پێغەمبەری خوا ﷺ پەرداخێک و من پەرداخێک و دوو ھاوھەلەکی تریش یەکی پەرداخێک من و دوو ھاوھەلەکی بەشەو شیری خۆمان خواردووە بە تەواوەتی تێرمان خواردووە و ئاسوودەییەک بەھەناوماندا ھات لەو کاتەدا کەسێک ھات بە شوێن پێغەمبەری خوا ﷺ بانگی کرد بۆ کارێکی پێویست بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ فریانیانە کەوت بەشەو شیرمەکی خۆی بخواتەو شەو بەشیکی رویشت و پێغەمبەری خوا ھەر نەھاتەو لەدێ خۆمدا ووتم : بەخوا دیارە پێغەمبەری خوا لە مائیک لای داووە ئیستا تێری خواردووە بێشتەو بۆ مائەو پێویستی بەو شیرە نیە بۆیە ھەستام بەشەو شیرمەکی ئەویشم خواردووە ھەر ئەوھندە لە خواردنەو شیرمەکی بوومەو نێر شەیتان دەستی کرد بەدەلە راوکی بۆم و پێی دەوتم : نای چیت کرد نایە بەشەو شیرمەکی موحەممەد خواردووە؟ ئیستا دێتەو زۆری برسێو بە تەمای ئەو بەشەو شیرمەکی بەلام کە زانی بەشەکی خوراوەتەو نێر بە ھیلاک دەچی چونکە دوووعات ئی دەکات

و بەم شىۋىيە مال و ئىرانى دونىيا و قىيامەت دەلىت : ھەردوو ھارپىكەم خەوتن بەلام من لە داخان نەخەوتەم جل و بەرگەكەم ئەومىدە كۆن بوو ئەومىدە كورت بوو بۆۋە لە دىراۋى و پىنەكردن ئەگەر سەرى خۇمەم پى دادەپۇشى ئەوا تا ئەزىنۇم دىردەكەوت ئەگەر قاچەم پى دادەپۇشى ئەوا سەرم دىردەكەوت بەخەمو خەفەتەو دەنىشتىبوم كاتىكەم زانى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھاتەو چوۋە لاي پەرداخە شىرەكەيەو بەلام تەماشاي كىرد شىرى تىدا نەماوەو خوراۋەتەو بۆيە ھەردوو دەستى موبارەكى بەرزكردنەو بۇ ئاسمان لە دلى خۇمدا وتم : ئەى ھاۋار بەمالەم بەخوا ئىستا دووعام لىدەكات و بەھىلاك دەچەم بەلام نا ئەو پىغەمبەرى رەحمەتەو وشەى زەحمەت بەدەمى پىرۇزىدا نايەت، مىقداد وتى گۆنەم شل كىرد تا بزانەم لە دوو عاكەيدا چى دەفەرموئىت : گۆنەم ئى بوو فەرموۋى : (اللهم اطلع من اطعمني واسق من سقاني) واتە : خۋاى گەورە خۇراك بەدىتە ئەو كەسەى كە خۇراكەم دەداتى و ئەو كەسەش تىراۋ بىكەى كەمن تىراۋ دەكات مىقداد وتى كە گۆنەم لەم دووعايە بوو ئەو ھەلەم قۇستەو لەجىگاپەكەم ھاتە دىردەو و رام كىرد چەقۇم بىرد يەكئى لەو سى بىزە كاميان زۆر قەلەو سەرى بىرەم و پىغەمبەرى خۋاى ﷺ پىنى تىر بىكەم ھەرچەندە ھى خۇم نەبوون بەلام ووتەم با ئەو دووعايەى پىغەمبەرى خوام لە دەست نەچىت دواتر ھەرچۇن بوو نەرخى بىزەكە ھەر پەيدا دەكەم بەلام سوپاس بۇخۋاى گەورە كە چووم چى بىيىنەم وا گوانيان خەرىكە لە شىردا دەتەقەت، بىرەم كىردەو باشە ھەيوان ئىۋار بىدۇشەى چۇن بەو خىراپە گوانى پىر دەبىتەو لە شىر؟ مىقداد فەرموۋى تەماشام كىرد مەنچەلىكى زۆر گەورە دىاربوو كەلەبەر گەورەى ھەرگىز شىريان تىدا نەدۇشى بوو ئەو مەنچەلە گەورەىم بىردو (فجعلت فيه حتى علتة رغوۋە) دەستەم كىرد بە دۇشىنى ھەتا كەف سەر مەنچەلەكە كەوت بەلئى ئەو مەنچەلە گەورە پىر لە شىرەم بىردە خىزمەت پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرموۋى (اشربتم شرايكم الليلة) ؟ واتە ئايا شىرەكەى ئىۋارمەتان خواردەو؟ مىقداد دەلىت : خۇم لە ۋەلامەكەى دىزىو ووتەم : ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ شىرەكە بىخۆرەو خواردىو سى جار ووتەم قوربان ئەم جارەش بىخۆرەو ئەم جارەش بىخۆرەو پىغەمبەرى خوا ﷺ سى جارەكە خواردىو ھەتا تىرى خواردەو ئىتر كە زانىم

دووعاىەكەم مسۆگەرکرد (ضحكت حتى ألقيت إلى الأرض من الضحك) لە خوشيا دەستم کرد بە پىكەنين هەتا ئەوەندە بى کەنیم بە پشتا کەوتمە سەر زەوى پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى (إحدى سؤاتك يا مقداد) ئەمەش يەكێك لە گالتەو گەپ و بەزمەكانتە ئەى مىقداد ئەم پىكەنينەت بى هۇ نىە چیت کردوو بە بگێرەرەو مەنیش چى پرووى دابوو بۆم گىراپەو پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: (هذه بركة ما هذه إلا رحمة من الله) فەرمووى ئەمە بەرەكەتە بەراستى پىروونەو گوانى ئەو بزە ئەو هەموو شىرە زۆرە لەكاتىكدا كە ئىوارە دۇشراوە غەبرى رەحمەتى خوا نەبىت هىچى تر نىە بەرەكەتەكەى كرده بەرەكەتى خواى گەرە نەيفەرموو ئەو بەرەكەتى دوو عاى من بوو پاشان فەرمووى : ئەى باشە بۆچى ئەو دوو هاوئەشمان خەبەر نەكردەو تا ئەوانیش لەو نىمە خواردمانەو بەخۆنەو مىقداد دەلێت : وتم : سویند بەو خواىەى كە تۆى کردوو بە پىغەمبەرى هەق و راست گویم بەو نەداوە كى لى خواردووئەو كى لى نەخواردووئەو دواى ئەو دواى دووعاى تۆم مسۆگەر کردو ئەو بەرەكەتە بەر مەنیش كەوت واتە : لە خوشيان لە بیرم چوو هەلىان سىنم.^{۲۲۲}

۲۲۹. ﴿پىاوه ئەغرابىيەكە كە گوى بىستى فەرمايشتەكەى پىغەمبەر ﷺ بوو بەتەواوى دۇنيا بوو﴾

رۇزنىڭ لە رۇزان لەرپشمالىكى غەربىدا لە بىاباندا ئافرىتىڭ ھاوار دەكات مىندالى دىمىت زىاتر ئازارى مىندال بوونەكە زىاد بوو ھەتا گەيشتە ئەوپەرى ئازارمەكە و مىندالەكە بوو بەلام مىندالەكە رەش پىست بوو كابرا سەيرى خۇى كرىدى سەيرى ئافرىتەكەى كرىد وا سەير دەكات ھەردوكيان سېى پىستىن بۇيە سەرى سورما ئەى چۆن ئەم مىندالە رەش پىستە بۇيە شەيتان دوو دلى خستە دلىمەو لەوانەيە ئەم مىندالە لەتۆ نەبىت لەوانەيە كابرايەكى رەش پىست داوین پىسى لەگەل دا كرىبىت ئەم مىندالە لەووە بوپىت لەوانەيە كابرا بۇ تىكچون دەجىت بۇيە كاروانى كرىد بۇ شارى مەددىنە ھەتا چووە خزمەت پىغەمبەر ﷺ وەھەندىڭ ھاوەلانىشى لە خزمەت دا بوون كابرا وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ﷻ خىزانەكەم لە ژىر نىكاخى مىندا مىندالىكى رەش پىستى بوو ئەمەش لەرەگەز و تىرەمان ھەرگىز رەش پىستمان تىادا نەبوو پىغەمبەر ﷺ سەيرى كرىد و رۋانى بۇى زانى دوو دلى ھەيە لە مىندالەكەى پىغەمبەر ﷺ دىمىتوانى نامۇزگارىەكى رىڭ و پىكى بىكات مە ھەردەم گومانى باش بە خەلگەنى تر بەرىت گوناھ و تاوان نەداتە پال ژنەكەى خۇى بەبى ھىچ زانىريەك بەلام پىغەمبەر ﷺ دەيەوئىت ھەلسوكەوتىكى واى لەگەل بىكات چارەسەر رىڭ بىت لەشپوزىكى تر بەوۋى وىستى ئەم كابرايە خۇى بەخۇى ئەم كىشەيەى خۇى چارەسەر بىكات بۇيە پىغەمبەر ﷺ ئەمۋنەى بۇ دەھىنىتەوۋە پەشپۈمەيەك وەلامەكەى ئى نىزىك بىتەوۋە بۇيە پىغەمبەر ﷺ تەماشى كابراى كرىد شوئەوارى لا دىى پىوۋبوو لە ھەمان كاتدا ھەموۋى جۆرە ھزرىڭ بە مىشك و ھۇشيدا دىت دىربارەى ئافرىتەكەى پىغەمبەر ﷺ پىى فەرموو : ئايا خاۋەن حوشىرىت؟ كابرا وتى : بەلى پىغەمبەر ﷻ رەگەزەكانيان چۇنە؟ وتى : سوورن پىغەمبەر ﷻ ئايا رەشيان تىدايە؟ كابرا وتى : نەخىر پىغەمبەر ﷻ ئايا لەناوياندا نىە رەنگى رەش و سېى تىكەل بوو بىت؟ كابرا بەلى پىغەمبەرى ﷻ ئەى بۇچى ئەمە ھەيە؟ وەك ئەوۋى پىغەمبەر ﷻ پىى فەرموۋىت مادام ھەموو حوشترەكان بە نىرومى سوورن ھىچ رەنگىڭيان تىادا نىە بىجگە لە سوور ئەى چۆن و بۇچى بەچكە حوشترى رەش بە سوورو سوور بە رەش تىايدا دىمىت رەنگەكەى جىاوازە لە رەنگى نىرو مى كابرا ھەندىڭ بىرو تىارمانى كرىد لە پاشاندا وتى : لەوانەيە لەباو باپىرپانەوۋە ئەم جۆرە رەنگانە ھەبىت ھەر بۇيە ئەم بىچوۋەش چوۋتە سەر باو باپىرپانان بۇيە تىادا

دەرگەوت پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: لەوانەيە. مىندالەكەي تۆش لەباو باپىرانتان تۆيان خىزانەكەت رەش پىستى تىادا بوو بى.^{۳۲۴}

كابرا ئەم وەلامەي پىغەمبەرى گوئى لى بوو ھەندىك بىر كىرەنەھەي كىردو ھىز ھەمان ھىزى خۆيەتى بۆيە دىنباو رازىش بوو بە وەلامەكەي پىغەمبەر ﷺ بۆيە گەرايمە بۆلای ئافرىمت و مىندالەكەي خۇي.

۳۳۰. ﴿پىغەمبەر ﷺ داوكارىيەكانى ھۆزى ئە قىنى رەت كىردەھە﴾

كاتىك ئىسلام سەرى ھەلدا ھۆزەكان نوپنەريان دىھاتنە لاي پىغەمبەر ﷺ لەوانە وىندى ئە قىف بوو چەند كەسنىك بوون كاتىك ھاتنە لاي پىغەمبەر بىردى بۆ مىزگەوت بۆ نەھەي گوئى بىستى قورئان بن ئەوان پىرسىارى پىباو زىناو ئارىقىان كىرد فەرموۋى: ئەمانە ھەموو ھەرامن بىتىكىان ھەبوو ناۋى (الربە) بوو (الطاغىيە) زۆر لىي دىترسان پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى بىشكىن ووتيان نىمە لەباو باپىرانتانەھە بۆمان ماۋتەھە تەنھا سى سال باپىنئىتەھە؟ پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى نەخىر چۈنكە ئەھە بىرو باۋىرە تەنازۋول كىرد تىايدا ھەرگىز نابىت بۆيە عومەر وتى: ئەھە بىتە لەچى دىترس؟ ووتيان: نىمە بۆلای تۆ نەھاتوۋىن ئەي عومەر ئەۋىش بى دىنگ بوو وتيان: بۆ دووسال؟ فەرموۋى: نەخىر ووتيان: بۆ يەك سال فەرموۋى نەخىر ووتيان تەنھا بۆ مانگىك فەرموۋى نەخىر كاتىك زانىان ئەھە بىرو باۋىرە ئىسلام بەبى بىرو باۋىرە ھىچ سوۋدىكى نىە دابەزىن وتيان: تۆ خۆت بىرو خىنە ئەي پىغەمبەرى خوا فەرموۋى مىن كەسنىك دىنئىرەم ئەم ئىشەتان بۆ بىكات كاتىك ھاتنەھە بۆ لاي ھۆزەكەي خۇيان ئەوان مىسۋلمان بوون بەلام ترسىان ھەرمابوۋ لە بىتەكەي خۇيان بۆيە موغىرە چەند ھاۋەلىك چوون بۆ روۋخاندن و شكاندىنى بىتەكە موغىرە وتى: ئىستا ھەموو ھۆزەكانى ئە قىف بە بىكەنەن دىخەم؟ كاتىك چەك و شتىكى بەدەستەھە گىرت چوۋ لە بىتەكەي دا خۇي بوراندەھە ھەندىك لافافىرى بەخۇي كىرد ئەۋانىش لە دوورەھە سەپىريان دىكرىد ووتيان: تەۋاككەس ناتۋانى ئەھە بىنە بروخىننى بەلام موغىرە ھەستايەھەم بەرد بە بەرد ھەمەي لەسەر يەك لادا وتى: ئەھە بىتە ھىچ سوۋدو زىانى بۆ ئىۋە نىە.^{۳۲۵}

^{۳۲۴} رواه مسلم وابن ماجه واللفظ لابن ماجه.

^{۳۲۵} استمع بىياتك - چىز لە زىانى خۆت ۋەرگەرە نوۋمىنى دىكرىد مۇھەممەد غەرىفى ۋەرگىرەنى نەبىركى تولىق ،

۳۲۱. ﴿مُسْئَلَمَانان توورەبوون لە ھەئسوكەوتى پياوھ دەشتەكیەكە﴾

كاتێك كابراییەكی دەشتەكی كەسێكیان كۆشتبوو بۆ خوێن ، و فیدیەكەى ھاتە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ بۆ ئەوێ یارمەتى بدات بۆ كۆمەك كردنى لەسەر خوێن دانەكەى بۆیە پېغەمبەر ﷺ ھەندىك شتى پێى بەخشى لە پاشاندا وەك دڵنەواپىيەك فەرمووى چاكەمان لەگەڵ كردى یان چۆن؟ ئەویش وتى : نەچاكەت كرد نە چىگەى بۆ گرتە ھەندى لە مسوئلمانان توورەبوون خەرىكبوو بۆى ھەستەن بەلام پېغەمبەر ﷺ نامازەى بۆ كردن كەنەكەن ھەستەن بۆ لێدانى كابرای دەشتەكی لە پاشاندا پېغەمبەر ﷺ ھەستایەوھە چووھە مالاوھە ھەندىك شتى لەوێشدا دەست كەوت بانگی كابرای دەشتەكی كرد فەرمووى تۆ ھاتى بۆلاى ئێمە داوات لێ كردین ئێمە ھەندىكمان پێى بەخشیت تۆ یش ئەوھت وت كەوتت ئىستاش ئەوھندەى تۆم لەمالى خۆم بۆ ھیناوى كابراراش وتى: بەئێ باشەو خوا خێرت بنووسى كە چاكترین كەس و كارى بۆ ئێمە پېغەمبەر ﷺ ئەم سوپاس كردەى كابرار لەلا باش بوو بۆیە لەوھ ترسا لە دلى ھاوھەلەندا شتىك مابێت نەوھكو لە چىگایەكدا ببینن و ناھەزى رەقیبان لێى بێتەوھە بۆیە بە كابرار دەشتەكی فەرموو: ئەوھى لەلاى من دەمىلێت ئەوا لەناو ھاوھەلەندا بیلێرەوھە بۆیە كابرار دەشتەكی ھاتە ناو ھاوھەلەن بە پېغەمبەرى ﷺ وت : خوا خێرت بنووسى تۆ چاكترین كەس و كارى بۆ ئێمە بۆیە كابرار خەرىك دەبێ دەرچى و بگەرێتەوھە پېغەمبەر ﷺ وویستى وانەپەكی تەكنىكى سەرنج راکێشانى دڵان بە ئەوان بدات بۆیە فەرمووى : ئەوھى من و ئەو كابرار بە دەشتەكیە وەك ئەوھى كابرار بەك وایە حوشترەكەى لەدەستدا رابكات خەلىكیش شوپى بکەون حوشترەكەش زیاتر بترسى و غاردانى تیژتر بكات بۆیە كابرار بەخەلىك دەلێت: ئەى خەلىكینە لێم گەرپن حوشترى خۆمەو دەزانم چۆن دەمىگێرەوھە ھەندىك خواردنى بۆ نامادە دەكات لەسەرخۆ بۆى دەروات حوشترەكەش خاومەكەى خۆى دەناسیتەوھە بەرھەو خواردنەكەى دەگەرێتەوھە ھەتا جەلەوى بەدەستەوھە دەگرت و سواری دەمبێت بە لەسەر خۆپەوھە ئەگەر ئێوھ بەقسەى كابرار دەشتكىتان بكردایە وەك ئەوھى ئەو وتى ئەوا ئەویش دەچووھە ناگرى دۆزەخەوھە بەوھى پەشیمان دەبۆوھە لە ناين و بە كافرێ دەمرد.

۳۲۱

۳۲۲. ﴿نەگەر ھاوێلان تورە بکړن خوای گەورە توورە دەبی﴾

ئەبو سوفیان تێبەری بەلای سەلمان و سوهەیب و بیلالدا ووتیان: شمشیری خوا جیی خۆی نەگرت لە گەردنی دوژمنی خوادا نەبویەکر کە لەوێدا بوو پێی وتن: ئەم ووتەیه بەرپەش سپی و گەورە پیاوی قورمیش دەئێن؟ دوایی کە نەبویەکر ھاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ ھەوالەکە ی پێ گەیاند ئەویش فەرمووی: ئەبویەکر دوورنێە ئەوانت زویر کردیی ئەگەر تۆ زویرت کردبە بەراستی خوات زویر کردوو ئەبویەکر ھاتەوہ بۆلایان و وتی: براکانم خۆ زویرم نەکردوون؟ ووتیان: نەخێر برا خوا نیت خۆش بێت. ^{۳۲۷}

۳۲۳. ﴿دوا کاری عەرەبە دەشتیەکیەکە وەک داواکاریەکە ی پیرەژنەکە ی بەنی ئیسرائیل نەبوو﴾

رۆژێک پێغەمبەر ﷺ دەبێت بەمیوانی عەرەبیکی دەشتەکی زۆر رێز لە پێغەمبەر ﷺ دەگریت و خزمەتی دەکات ئەویش پێی دەفەرموی: چیت دەوی داواکە کابرا وتی ئەی نێردراوی خوا خوشترێک بە پێداویستیەکانیەوہو بزنێک کە خیزانم بیدۆشی ئەمە ی دووجار دووبارە کردوہو پێغەمبەر ﷺ پێی فەرموو: نەت توانی وەک پیرەژنەکە ی بەنی ئیسرائیل بێت ھاوێلان ووتیان: ئەی نێردراوی خوا پیرەژنەکە ی بەنی ئیسرائیل چی یە ؟ فەرمووی: کاتێک موسا - سەلامی خوای ئی بێت - ویستی لەگەڵ بەنی ئیسرائیلدا شەو دەرچێ رێ ی ئی تێک چوو زانایانی بەنی ئیسرائیل ووتیان: ڕەنگە حیکمەتی تیا بێت وون بووین و ڕێمان ئی تێک چووہو بۆ ئەوہی کە ھەر خۆمان نەرۆین و دەمانەوی پێت بڵێن کە یوسف پێغەمبەر - سەلامی خوای لەسەربێ - پەیمانی ئی وەرگرتووین کە نەگەر لە میسر دەرچووین لاشە ی ئەویش لەگەڵ خۆمان ببەین موسا- سەلامی - خوای لەسەربێ فەرمووی کامتان دەزانن قەبری یوسف لە کوێ یە ؟ ووتیان: تەنھا پیرێژنێکی بەنی ئیسرائیل دەزانن قەبری یوسف لە کوێ یە ناردی بەدوای داو کە ھات پێی فەرموو: قەبری یوسفم پێ نیشان بدە وتی: بەخوا پێشانت نادەم ھەتا وەکو نەبمە ھاوێلت لە بەھەشتدا ئەویش پێی ناخۆش بوو ڕەنگە لەبەر ئەوہی کە ئەو داوايە ی بۆ چووہو بەھشت بەدەست ئەو نیە یان لەبەرئەوہی کە ئەو

بەرسىيارەى بۇ پېشانىدانى قەمىرەكەى ئەو دەتتى و ئەومىندە گەورمىيە بەرامبەر بەھەشت بى ؟
خوای گەورە سىروشتى بۇ نارد كە پەيمانى بەھەشتى بەدرى كە پەيمانى چوونە بەھەشت و
ھاوەلىتى دايە ئەویش شونىكى پېشانىدان كە ناوى تيا وىستابوو ووتى : ئاودەكە لایەن كە لایان
بەرد ووتى : دەى ئىرە ھەلکەنن كە ھەلىان كەند لاشەى پېغەمبەر یوسف – سەلامى خوای ئى
بى – دەركەوت لاشەكەى ھىچ تىك نەچووبوو كە دەریان ھىنا دەدرەوشایەوو رىگای بەو شەو
بۇ رووناك كەردنەوو رىى خۇيان دۇزىەوو.^{۳۲۸} دەلىن لاشەى یوسف و موسا- سەلامى خوايان
ئى بى – لە ھەلەستىن نىزراون.

۳۲۴. ﴿ جەریر جەلەكەى پېغەمبەرى ﷺ ماچ كەرد ﴾

رۆژىك ھاوەلىك كە ناوى جەریر بوو ھات بۇ مەجلىسى پېغەمبەر ﷺ لەبەرئەوى جىگا
نەبوو لەناو دەركاكەدا وویستى دانیشى پېغەمبەرىش ﷺ جلیكى خۆى بۇ ھەلدا كە لەسەرى
دانیشى ئەویش جەلەكەى گەرت و ماچى كەرد و رازى نەبوو لەسەرى دانیشى ووتى ئەى
پېغەمبەرى خوا چۆن مەن لەسەر جلی تۆ دادەنیشم خوا ریزت ئى بگەرتت ھەك ریزت لەمەن
گەرت.^{۳۲۹}

^{۳۲۸} بەھارى دۆلەن نورسىنى ئەندازىار عوسمان ، ل ۱۵-۱۶.

^{۳۲۹} بەھارى دۆلەن نورسىنى ئەندازىار عوسمان ، ل ۱۳۴.

۳۲۵. ﴿لە دوای مردنی عاصمی كۆرى سابت خواى گەورە تەرەكەى پاراست﴾

موجاهیدانى ئىسلام لە جەنگى بەدردا توانیان گورزىكى جەرگەر وا لە دوژمنان بوەشىن
 كە ھەرگىز بە خەيالىاندا نەھاتبوو پىغەمبەر ﷺ ۋە ھاوەلانى بگەنە قۇناغىك بەو جۆرە
 تواناى بەرگريان ھەبىت بۆيە سەرانی قورمىش تووشى ھستىا بوون و برىاريان دا كە گريان لە
 سەر كوزراوھەكانيان قەدەمگە بگەن ھەروھە نەيانھىشت خەلكى دىلەكانيان بە پارە نازاد بگەن
 چونكە پىغەمبەرى خوا ﷺ برىارى دابوو ھەر دىلىك دەمندالى برواداران ھىرى خویندەوارى
 بكات و نازاد بى ئەوانەش خویندەواريان نىە لەبەرانبەردا بە ھەندى پارە نازاد دەكرىن.^{۳۲۰}

ھەروھە سەرانی قورمىش بۆ تۆلە سەندەوھ برىارى شەرىكى سەر تاسەرياندا بۆيە
 جەنگى نوحود ھاتە پىشەوھ ھەموو چىن و تويزەكانيان بەشداری جەنگى كرد بە تايبەتى
 ئافرەتان كە ھىندى خىزانى ئەبو سوھيان سەرگردايەتى دەكردن پىاوانيان ھاندەدا بۆ شەرو
 دەيان وروژاندن و باسى قارەمانىھەتيان بۆ دەكردن ھەروھە پاش كۆتايى شەركە سولافەى
 كچى سەعد كە يەكك بوو لە ئافرەتانی قورمىش ھەم لە شەرەكەدا بەشداربوو ھەم دوای
 شەرەكە بەدوای تەرمى مێردەكەى و كۆرەكانىدا دەگەرپا تەرمى مێردەكەى لە شوپىنكىدا
 دۆزىھوھو لەسەر لوتكەى كۆوى نوحودىش تەرمى ھەرسى كۆرەكەى كە ناويان (مسافح ، كلاب
 و جلاس) بوو دۆزىھوھ ھەرچەندە جلاس گيانى تىدامابوو دايكى دەمى نا بە بن گويىھوھو پى
 وت : كى كوشتنى كۆرى خۆم؟ لەوھەلامدا وتى : عاصمى كۆرى سابت ھەرسىكمانى كوشت پاش
 ماوھىك ئەویش گيانى دەرچوو نىتر سولافە پەيمانى بە (لات و عوزا) دا كە ئەبى تۆلميان
 بسىنى نابى دانىشى نابى ھرمىسكى چاوى ووشك ببىتەوھ تا قورمىش تۆلەى بۆ دەستىنيت و
 كاسەى سەرى عاصمى بۆ دەھىنيت و ھەرمى تىدا بخواتەوھ.^{۳۲۱}

^{۳۲۰} الرقيق المختوم ، ص ۲۵۶ .

^{۳۲۱} صور من حياة الصحابة ، ص ۳۹۸ .

ھەرۈھە بىلەن كىرگەن ھەركەسىگە سەرى عاصمى بۇ بەھىنىڭ ئەۋا دە وشتر پاداشت
 ۋە مەدەگىر ئەم ھەۋالە بەنىۋ قورمىشدا بىلەن ۋە ھەركەسىگە كەلگەن كەلگەن ھەۋالە
 زانىنى عاصم ۋە ھەركەسى ھەۋلىدە ئەۋ دەستكەۋتە بۇخۇى بېت،^{۳۲۲} تا رۇزى كارمىنى
 رەجىج ھاتە پېش لە سالى چۈرى كۆچىدا كاتىك پېغەمبەرى خوا ﷺ لەسەر داۋاى تىرەى
 (عضل) ۋ (قارە) دە ھەۋەلى نارد بۇ بانگەۋازو بىلەن كىرگەن ھەى ئىسلام ۋ عاصمى كۆرى سابىتى
 كىرگە ئەمىرىان كاتىك بە غەدرو خىيانەت لەلەيەن دوۋسەد چەكدارى تىرەى (بەنى الحىان) ھە
 دەۋەردان ۋ داۋايان لى كىرەن خۇيان بىدەن بە دەستەۋ ھەۋەلەكانى چاۋمىۋانى بۇچۈۋنى عاصم
 بوۋن كە ئەمىرىان بوۋ ئەۋىش پىنى ۋوت: برايانى خۇم مەن بۇخۇم نامادەنمىم خۇم بىدەم بە
 دەست كافرەۋە ئىتر شەمشىرەكەى ھەلگىرت ۋ ۋوتى پەرۋەردىگار مەن بەرگىرى لە ئاينى تۇ
 دەكەم ئاينى تۇ دەپارىزم تۇش لاشەى مەن ۋ گۇشت ۋ ئىسقانى مەن لە دەستى كافران بىپارىزە
 ھەرۈھە ۋوتى: پەرۋەردىگار ھەۋالى ئىمە بگىيەنە بە پېغەمبەر چۈنكە غەدىران لى كىرەن
 ئىتر لە ھەر چۈار لاۋە تىر بارانايان كىرەن عاصم ۋ شەش كەسى تىران لەۋىدا شەھىد كىران
 ھىزى خىيانەتكارى (بەنى لىحانىش) داۋاى لەۋ سى كەسەى تىر كىر كە مابوۋن خۇيان بىدەن
 بە دەستەۋ لەسەر بەللىن ۋ پەيمان خىراپەيان لەگەل ناكەن ئىتر خۇبەيب ۋ زەيد خۇيان دا
 بە دەستەۋ ئەۋەى تىرىشان شەھىد بوۋ خۇبەيب ۋ زەيدىان بىرەن ۋ لە مەككە دا فرىشتانەن ۋ
 پاشان بەداردا ھەللىان ۋاسىن ۋ تىر بارانايان كىرەن ۋ شەھىد كىران ھىزى پائو ۋوتى كافىرەكان
 زانىيان لەنىۋ كۆزۋاۋەكاندا عاصمى تىلدايە كەۋتەنە گەپان بەداۋى تەرمەكەيدا تا دەۋىترەكە
 ۋەربىگىر بەلام خۋاى پەرۋەردىگار نىزاكەى عاصمى ۋەربىگىر ۋ تەرمەكەى بە زەردەۋالەۋ ھەنگ
 پاراست ۋ نەيانەشت ھىج كەسىگە بچىتە سەر تەرمەكەى زۆر ھەۋلىاندە بەلام بە ناچارى
 رۇپۇشتەن ۋ بەجىيان ھىشت ۋوتيان داۋاى رۇز ئاۋابوۋن دەچىنەۋە، چۈنكە ئەۋكاتە ھەموۋ
 دەچنەۋە لانەۋ مالى خۇيان بەلام نەيانزانى پاراستنى تەرمەكەى دەسلەتلى خۋايەۋ ئەۋ
 مىروانەش بە فەرمىانى خوا تەرمەكەيان پارستوۋە ۋ ئەۋانە لەسەربازانى خۋان ۋ خۋاى
 پەرۋەردىگارىش كەس نازنىت ژمارەۋ جۆرى سەربازەكانى چەندە ھەرچەندە كات ھەۋىن بوۋ
 ھىج ھەۋرو ھەلەيكىش بە ئاسمانەۋە نەبوۋ لەناكاۋ خۋاى بالا دەست ھەۋرى ھىناۋ بارانلىكى
 بەخۋرى باراندا كەدەشت ۋ دەرو چەم ۋ شىۋەكان لافاۋ گىرتىۋە ۋ تەرمى پىرۇزى عاصمىش
 لافاۋ بىردى ۋ نەدۇزراپەۋە ھىزى كوفىرو گومرايى ۋ راۋ رۋوتىش ئاۋاتيان بىردە گلو ئەۋ

دەستکەوتەیان دەست نەکەوت بۆیە کاتێک هەوایی پاراستنی تەرمی (عاصم) گەشت بە پێشەوا عومەری کۆری خەتاب خۆی ئی رازی بێ - وتی خوا بەندە ی برۆاداری خۆی دەپارێزێت عاصم نەزری کردبوو کە لە ژیا نیدا نە دەستی بەر کافرو بت پەرستان بکەوێت و نەئەوانیش دەستی بەر ئەو بکەوێت لەدوای مردنیش خۆی گەورە تەرمەکە ی پاراست و بێ باوەرپان دەستی بەر تەرمەکە ی نەکەوت.^{۲۳۲}

۳۳۶. ﴿بەسەرھاتی شو جاعی کۆری وەھەب ھاو ئە فیدا کارەکە ی دەوری پیغمبەر ﷺ﴾

ھاو ئە ی پیغمبەر ﷺ شو جاعی کۆری وەھەبی ئە سەدی لە شاری مەککە چاوی بە دنیا هەلەیناوە لە سەرھاتی بانگەوازی نیسلامدا نیعمانی هیناوەو چوو مە ریزی کاروانی خواو یستەنەو لە گەل ھاو ئە لاندنا هیج رمتی کردوو بە حەبەشەو دواتر گەراو مەتەو بۆ مەککەو دواتریش لە گەل دەست پێکردنی هیج رمتی ھاو ئە لاند بۆ مەدینە شو جاعیش هیج رمت دماکت و خزمو کەس و کارو تیرمەکە ی (شو جاع) زۆر بە ی زۆریان مسو لمان بوون بۆیە زۆر بە یان هیج رمتیان کرد بۆ مەدینە بە گەشتنی شو جاع بە مەدینە نێر بوو بە یە کێک لە پێشمەرگە گیان لە سەر دەستەکانی نیسلام و لە هەموو جەنگ و غەزا کاند بە شداری کردوو بە قارەمانانە و لە هیچ غەزایەکی پیغمبەردا ﷺ دوانە کەوتوو بە لکو لە هیچ سەر یە کیش دوانە کەوتوو و زۆر قارەمانانە و چا و نەترسانە و بوێرانە بە شداری کردوو سەربازێکی گیان لە سەر دەست و گوێرپا ئە ل بووو شیاوی ئە و مبووو پیغمبەری خوا ﷺ پلە ی بە رزبکاتەو بە یە لە سالی هەشتەمی کۆچیدا پیغمبەر ﷺ بۆ چالاکیەکی پار تیزانانە بۆ خێلی ھاو زن کە ناوچە یە ک کە پێنج رۆژ رێگە لە مەدینەو دووربووو پێیان دەووت ناوچە ی (السی) نێر شو جاع خۆی و تێپەکە ی بە رێدە کەون بە شەو رێگا دەبێن و بە روژیش خۆیان حەشار دەمدن تا دماگەنە شوینی مەبەست و دماوان ئە و چالاکیە ی بۆیان دیار ی کراو ئە نجامی بدن و بە سەرکە و توو یی بگە رێنەو لە ماوە ی پێنج رۆژدا چالاکیە کە ئە نجام دەدن و دواتر دەستکە و تە کە دابەش دماگەن

۲۳۲ - ۱- البداية والنهاية، ابن كثير.

۲- الرحيح المختوم، المبار کفوری.

۳- أصحاب الرسول، محمود المصری.

و ھەريەكى پازدە حوشترىان بەردەكەوئى لە راستىدا شوجاع ئەو چالاكىيە وا نەجام دەدات كە زۆر كارايى لەسەر خىلى ھەوازن دادەنى و دواى ئەو چالاكىيە زۆربەيان دىنە خزمەتى پىغەمبەرو مسوئلمان دەبن لە سالى شەشەمى كۆچىداو لە مانگى (ذى الحجه) داو لە پيش ھەتھى مەككەدا پىغەمبەرى خوا ﷺ نوپنەرى خوى دەنيرئ بۆلاى سەرۆك و پاشاكانى ناوچەكە يەككە لەو سەفېرو نوپنەرانەى پىغەمبەر ﷺ شوجاع دەبئ كە پىغەمبەر ﷺ بە نامەيەكەو دەينيرئ بۆلاى سەرۆكى غەساسىنەكان (حارسى كورى ئەبى شەمىرى غەسانى) و بانگى دەكات بۆ ئىسلام بوون شوجاع باسى سەفەرە دىپلوماسىيەكەى خوى دىگىرپىتەموو دەلئى : نامەكەى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەلگرت و رۆيشتەم بۆلاى پاشاى غەساسىنەكان لە دىمەشق ئەوكاتە پېيان دەوت (غوطە) دادەنىشت دەلئىت گەيشتە دىمەشق و چووم بۆ كۆشكى سەرۆكايەتى پاشاو دارو دەستەكەى زۆر سەرقال بوون، چونكە چاومروانى ھاتنى ھرقىل پاشاى رۆم بوون كە بەنيازى سەردانى قودس بوو لەدواى سەرگەوتنىا بەسەر فارسدا دەلئىت من دووسئ رۆژ مامەو مەجال نەبوو پاشا بىيىنم بۆيە بە سكرتيرەكەيم وت من نىردراوى پىغەمبەرى خوا ﷺ بۆلاى پاشا ئەويش وت: تا فلان رۆژ نايىبىنى چونكە سەرقالئى خۆسازدانە بۆ پىشوازى لە قەيسەرى رۆم سكرتيرەكەى كەناوى (مورە) بوو پىرسارى پىغەمبەرى خواى لىكردن منىش باسى پىغەمبەرى خوا ﷺ بۆ كرد باسى رەوشتە جوانەكانى و خەسلەتە بەرزەكانى و باسى ناينى پىرۆزى ئىسلامم بۆ كرد كە بۆ رزگار كردنى مرۆف لە كۆت و بەندى بىتەرستى و مرۆف پەرستى و بەردو دار پەرستى و سامان و مائىپەرستى ھاتوو مرۆف لە خوى ھالى بكات ھاتوو مرۆف ڤىرى تەوھىدو يەكتاپەرستى و عبادەت بۆ خواگردنو مرۆف دۆستى و رىزو خۆشەويستى بكات ھىندە باسى ئىسلام و پىغەمبەرى خوا ﷺ بۆ كرد تا قورگى پىرپوو لە گريان و چاوەكانى فرمىسكى بە خورەم لىدەبارى بەدەم ھەنسكى گریانەو وتى من باسى ئەو پىغەمبەرەم لە ئىنجىلدا خويندۆتەو من باوهرم پىئى ھەيە و بەراستى دەزانم بەلام ناوېرم مسوئلمان بوونى خۆم ئاشكرا بكەم، چونكە پاشا دەمكۆزئى شوجاع دەلئى بەراستى رىزى دەگرتەم و خزمەتى دەكردم ھەرھەدا دەلئى مامەو ھەتا رۆژئىك حارس ھات و لەسەر كورسىەك دانىشت و تاجىكى شاھانەى لەسەرى نابوو رىگەيدا چوومە لايى و نامەكەى پىغەمبەرى خوا ﷺ پىندا كە نووسرابوو : (بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى العارث بن ابي شمر سلام على من اتبع الهدى وامن بالله وصدق فانى ادعوك انى ان تؤمن بالله وحده لا شريك له يبقى ملكك محمد رسول الله).

نامەكەى خويندەنەو ئىنجا ھېرى داو تورە بوو وتى : كى دىتوانى ئەم دەسلەتەو سامانەم
 لى بسىنى و لە چىگم دەرھېتى من وا دەرۆم بۇ گيانى ئەگەر لە يەمەنىش بى ھەردەچم بۇى
 ئادەى خەلگم بۇ كۆكەنەو ئىتر ھەر دەقىرپاندو قەسى دەکرد پاشان ھەلساو ھەرمانى کرد
 ئەسبى بۇ ئامادە بکەن ئىنجا روى کردە من و وتى ھاوئەلەگەت مەبەستى پىغەمبەر بوو
 ئاگادار بکە پاشان نامە دىنوسى بۇ قەيسەرى برادەرى و ھەوالى نامەكەى پىغەمبەر ﷺ
 بىرپارەكەى خۇشى پىدەدات بەلام قەيسەر لەوئەلەمدا دىنوسى نەكەى ھېرش بەرىت بۇى
 ھەروازى لى بەئىنە کاتىك وەلامى قەيسەرى بۇھات منى بانگکردو بىى وتم : کەى دەگەرپىتەو
 بۇلای ھاوئەلەگەت ؟ وتم : سبەئىنى ئىتر ھەرمانى کرد سەد مسقال ئالتونى پىدام و ھەرمانىدا
 جل و بەرگو مەسرەفى رىگەم بدەئى ھەرومھا ھەرمانى دا سىرتىرى تايبەتى خۇى مۇرى
 بەرىشم بکات ئىتر مۇرى بەرپى کردم و بىى وتم : سەلام و رىزى من بگەيەنە پىغەمبەرى خوا
 ﷺ منىش کە گەرپامەو خەزمەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ ھەوالى ھەلوئىستى حارسى پىدام
 ھەرمووى دەسلەتەى نامىنى پاشان سەلامى مۇرىم بى گەياندو ھەوالى ئىمان ھىنانىم بى
 گەياند پىغەمبەر ﷺ ھەرمووى : پاستى کردو ھەرومە ئىنجا حارسى پاشاى غەساسىنەکانىش لە سالى
 رىزگارى مەكکەدا مردو کۆچى دواى کرد کۆتايى بە دەسلەتەى ھات، شوجاع پىشمەرگەيەكى
 بەوھافا ھاوئەلەكى گيان لەسەر دەستى پىغەمبەرى خوا بوو تا پىغەمبەر ﷺ کۆچى کرد بۇلای
 ھەرومردگارى گەرپامەو ئىتر شوجاع زىيانى لى تارىک بوو ھەزى دەکرد ساتى زووتر شەھىد بىى
 و بەسەرپەزى بىروات بۇ خەزمەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ تا لەسەردەمى خىلافەتى پىشمەوا
 ئەبووبکر دا - خواى لى پازى بى - جەنگى ھەلگەرپاوەکان دەستى پىکرد شوجاعىش زۆر
 قارمانانە بەشداری کردو رۆلى مەردانەى بىنى تا لەو شەھەدا شەھىد بوو لەسالى پازدەى
 کۆچىدا - ھەزراران پەزاو رەحمەتى خواى لى بى. ^{۳۳۴}

۳۳۴ ۱- البدایة والنہایة، ابن کثیر

۲- طبقات ، ابن سعد.

۳- فرسان النہار من الصحابة الأخبار دکتور سید بن حسین العفانی .

۳۲۷. ﴿بەندەيەك خوا نوورى خستبوويه دئيهوه﴾

رۆژنىك پېغەمبەر ﷺ بە لاوئىكى فەرموو كە ناوى _ حارثە) بوو (كىف اصيحت يا حارثە)؟ لەجى دايت ئەى حارثە وتى (اصيحت مؤمنا حقا يارسو الله) بوومەنە بروادارىكى تەواو ئەى پېغەمبەرى خوا ئەويش فەرمووى : بزانە دەئى ي چى ؟ هەموو قسەيەك بەلگەى دەوى بەلگەى تۆ چى يە ؟ لەسەر قسەكەت وتى : وام لىھاتووہ بە رۆژ بە رۆزووم و بەشەويش شەو نوێژ دەكەم و ھەر وەك ەعرشى خوا بەسەر سەرمەوہ ببينم وايە بەھەشت لەبەرچاومە كە چاكە كاران لەنازو نيعمەتدان و دۆزەخيشت لەبەرچاومە كە خراپەكاران سزا دەدرين پېغەمبەرىش ﷺ فەرمووى (عرفت فالزم، عبد نور الله الايمان في قلبه) رى خۆت دۆزىووتەوہ بەردەوام بە ، بەراستى ەبديكىت خوا نوورى خستۆتە دلتەوہ جا ئەم حارثە يە لە غەزادا شەھيد بوو دايكى ھاتە لاى پېغەمبەر ﷺ وتى : حارثە جى و رى چۆن دەيت؟ ئەگەر لەبەھشتايە با دلخۆش بىم و ئەگەر واش نىە با شيومنى خۆمى بۆ بكەم پېغەمبەر ﷺ فەرمووى (أجنتە ھى، بل ھى جنان، وان ابنك أصاب الضردوس الأعلى) واتە : ھەر بەھەشت بگرە چەندەھا بەھەشت كورمكەى تۆ بەراستى لە فيردەوسى ئەعلادايە دايكەكەش رۆيشت و لەبەر خۆيەوہ دەپوت (بخ بخ لك يا حارثة) واتە : بەھ بەھ بۆخۆت و جيت ئەى حارثە.^{۳۲۵}

۳۳۸. بەسرھاتى ئەعراپىيەكەى بەنى فەزارە لە خزمەتى پىغەمبەردا

ئەعراپىيەك حوشرىك بۇ پىغەمبەرى خوا ﷺ دىننىت و پىشكەشى دىكات و دەلى : ئەى پىغەمبەرى خوا ئەمە ھەدىو ديارى منەو پىشكەشت بى پىغەمبەرى خواش ﷺ لى و ھەردىگى و سوپاسى دىكات و ھەمىشەى خۇى ھەزى دىكرد پاداشتى بداتەو ھەشتىكى پىشكەش بىكەتەو ھەزى كاتى ئەعراپىيەكە وويستى بگەرتەو ھەزى گوندەكەى خۇى پىغەمبەر ﷺ حوشرىكى زۇر چاكتى لەو ھەزى خۇى پىشكەش كىردەو ھەرموى : ئەمەش ديارى ئىمەىيە بۇ تۇ بەلام ئەو كەسە كە لە ئەعراپى بەنى فەزارەبوو لەو كەسانە بوو كە بەمىشك ووشك و قسە رەق ناسرابوون لە ھەلامى پىغەمبەرى خوا ﷺ لە جىياتى سوپاس و مەمنونى زۇر بە رەقى و زمانىكى تال و زىر ھەلامى داپەو ھەرموى : ئەمە پاداشتى ديارىيەكەمە جا ئەمە جى يە ؟ لە رىواپەتىكدا دەلىت : پىغەمبەرى خوا ﷺ شەش حوشرى داپە كەجى ئەو ھەزى دىكە ئاوى نەدەخواردەو ھەزى دەپوت ئەو حوشرى من بە ديارى بۇتۇم ھىنا رەقى ئەمانە نەبوو دەپواپە پاداشتى من زۇر زىاتىر بواپە ئەو ھەزى قسەى ناخۇش كىرد كە پىغەمبەرى خوا ﷺ ناچار بوو بىچىتە سەر مىنبەر ھەرموى :

ئەى خەلىكە كەسى وا ھەپە ھەدىو ديارىم بۇ دىننى پاشان منىش بەو ھەزى لەدەستمان بى دەمەوى پاداشتى بدەمەو ھەزى بىبەخشمەو كەجى ئەو كەسە ھەزى نارازىو ھەزى قسەى ناخۇش دىكە دەى سوپىد بەخۇاى گەورە لە دواى ئەمسالەو ھەزى ديارى لە ھىچ ھەزىيەك ھەزى ناگىر جگە لە ئەنصارىيەكەنى مەدىنەو ھەزى مەككەو ھەزى سەقىف و ھەزى دەوس نەبى چونكە ئەم چوارە بە بەرچاوتىرى و بەخشمەى و رەموش بەزى ناسراون.^{۳۳۶}

۳۳۹. ﴿پېغەمبەر ﷺ بۇ چۈنەنكەي زىيادى كۆرى لە بېدى راست كىردەۋە﴾

جارىك پېغەمبەر ﷺ ۋەستاۋ پرووى كىردە ئاسمان ۋەك ئەۋەدى بىر بىكەتەۋە يان چاۋمىروانى شىتېك بېت لە پاشاندا فەرموۋى : (هذا اوان ان يختلس العلم بين الناس حتى لا يقدرُوا منه على شيء) واتە : ئىستا كاتى ئەۋە ھاتوۋە كە زانست خۇى بشارىتەۋە لە نىۋان خەلگىدا ھەتا ھىچ توانايىيەكەيان بەسرەيدا نامىنى مەبەستى پېغەمبەر ﷺ ئەۋە بوو كە خەلگى پىشت لە قورئان و فېربوۋنى حوكمەكانى دەكەن بۇيە ھاۋەئىكى گەنجى خوڭن گەرم بەناۋى زىيادى كۆرى لەبېدى ئەنصارى ھەستاۋ زۇر بەدل گەرمىيەۋە وتى : ئەي پېغەمبەرى خوا ﷺ چۇن زانست لەناۋ ئىمەدا ھەل دەگىرى؟ لەكاتىكدا كە ئىمە قورئانمان خوڭندوۋە بە خىزان و منداالانىشمان فېركردوۋن بۇيە پېغەمبەر ﷺ سەيرى كىرد ۋا سەيرى دەكات گەنجىكى خوڭن گەرمەۋ دلى بە ئابىن دەسوۋى بۇيە پېغەمبەر ﷺ ۋويستى ئاگادارى بىكەتەۋە بۇ تىگەپىشتەكەي فەرموۋى :

(ثكلتك امك يا زياد ان كنت لا عدك من فقهاو اهل الدينه) واتە داپكت بۇت بگرى ئەمەش ۋوشەپەكە نەرىتە نەك دوۋەى لى بىكات فەرموۋى من تۆم بەيەكك لە زاناكانى شارى مەدىنە دادەنا ئەمەش خۇى لەخۇيدا چاكى ئەۋە كابرايە دەردەخات لەناۋ ئەۋە ھەموۋ خەلگەدا كە لايەنىكى پىرشىنگدارە بۇ زياد لە پاشاندا پېغەمبەر ﷺ فەرموۋى : (هذه التوورات والانجيل عند اليهود والنصارى فهاذا نضع عنهم؟) واتە ئەۋە تەۋورات و ئىنجىلە لەناۋ جوۋلەكەۋ گاورەكاندا چ سوۋدىكى بى گەياندوۋن؟ مەبەست ئەۋەيە تەنھا بوۋنى قورئان لەناۋ خەلگەدا بەس نىيە بەلكو خوڭندەۋە كارپىكردى ئەۋە سوۋد مەندىيە.

۳۴۰. ﴿كابرايهكى دهشتهكى مۆژده پيدانهكەي پىغەمبەرى ﷺ وەرنەگرت و رەتى كردهوه﴾

پىغەمبەر ﷺ جارىك لە جىگەيەك دابەزى ناوى جەعرانە بوو لەنيوان مەككەو مەدينەدا بوو كابرايهك ھات و داواى كۆمەكى و يارمەتى ئى كرد پىغەمبەرىش ﷺ سۆزى پىدا كە يارمەتى بدات بەلام كابرا زۆر بە پەلە بوو پىغەمبەرىش ﷺ دەرڤەتى نەبوو كە كارمەكى بەو پەلەيە بۆ جى بەجى بگات بۆيە كابرا وتى : ئەي موحەممەد ئەوھى كە وصەلت پى داوم پىم نادەيت پىغەمبەرىش ﷺ ۋەك دلدانەوھيەك ڤەرمووى مژدەو دلتىابە پىت دەدم چ ووشەيەك ھەيە لە و ووشەيە جوانترو بەرزتر و ناسك ترو نەرم ترو خۆشتر مژدەت ئى پى بەلام كابرا ھىچ كاريگەرى لەسەرى نەبوو بەلكو بە دەنگىكى زۆر بەرزەوھە وتى زۆرت وت مژدەت ئى پى بۆيە پىغەمبەر ﷺ لەم ووشەيە توورە دەپىت بەلام ڤق و كىنەى خۆى دەخواتەوھە بۆيە پىغەمبەر ﷺ ڤووى كرده باوكى موساو بىلال كە لەگەلى دانىشتبوون لە پەناى ئەو كابرايەدا ڤەرمووى ئەو كابرايە مژدەى ناوى ئىوھ وەرن مژدەى خۆتان وەرگرن ئەوانىش ووتيان بەلى ئىمە ئەو مژدەيە وەردەگرن ئەي پىغەمبەرى خوا ﷺ لە پاشاندا داواى ڤاپىكى كردو ناوى تىدا بوو ھەردو دەستى خۆى تىدا شۆردو دووعاى تىادا خويىند لە پاشاندا ڤەرمووى : لىي بخۆنەوھە بە ڤووى خۆتانەوھە بىھيىنن گەردن و لاشەى خۆتانى پى تەر بگەن ئەوانىش ئەمەيان كردو زۆر دڤخۆش بوون دايكى سەلەمەش لەوى بوو نزيك بوو لىيان دانىشتبوو لەو دىوى پەردەوھە ئەويش وويستى ئەو پىرۆزى و بەرەكەتەى پىغەمبەرى ﷺ لە كىس نەچى بۆيە بانگى كردن لەو دىوى پەردەوھە وتى : ھەندىك بۆ دايكى خۆتان بەيلىنەوھە ئەوانىش ھەندىك ئاويان ئى ھىلايەوھە بۆيان نارد ئەويش وەرى گرت.

٣٤١. ﴿عەبدوڵلای کۆری مەسعود - رەزای خۆی ئی بی - که گۆی بیستی فەرمايشته که ی پێغەمبەر ﷺ بوو له جیگای خۆی دانیشته﴾

جابر - خۆی ئی رازی بی - دەئیت رۆژی جومعه که پێغەمبەری خوا ﷺ چوووه سەر مینبەری پیرۆزی فەرمووی : ئەو خەلکیه دانیش له شوینی خۆتان لهو کاتەدا عەبدوڵلای کۆری مەسعود- خۆی ئی رازی بی - دەهات بەرهو مزگەوت گەیشته دەرگای مزگەوت و که گۆی ئی بوو پێغەمبەر ﷺ فەرمووی : دانیش یەك هەنگاوی تری هەلنەهێناو له شوینی خۆی دانیشته، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی : ئەو عەبدوڵلا وەرە پێشەوه بۆناو مزگەوت مەبەستم ٣٣٨
تۆ نەبوو.

٣٤٢. ﴿خۆی گەوره داوکاریه که ی خۆبه یی کۆری عەدی جی به جی کرد﴾

خۆبه یی کۆری عەدی - خۆی ئی رازی بی - کاتیک به دیلی کهوته بهر دەستی کافرەکانی مەککه و بریاری کوشتنیان بۆ دەرکرد و بەدار خورمایه کدا هەلیان واسی و خەریکی تیرباران کردنی بوون بۆ ئەوهی به ئازاریکی زۆرەوه بیکوژن ناو بهناو تیریان تی دەرگرت و لهو کاتەدا که چەند تیریک لەلاشە پیرۆزیدا بوون و خۆین له جەستە دەهاته خوارەوه ئەبو سوفیان ئی نزیک بۆوه ووتی : ئەو خۆبه یی (ایسرك أن محمداً عندنا نضرب عنقه وانك في اهلك).

واته : ئایا حەزرت دەرکرد و خۆزگە ناخوازیته که ئیستا موحەممەد لای ئیمە دیل بوايه و له گەردنیمان بدایه و تۆش بەسەلامەتی لەناو مائو مندالی خۆتدا ژیاونت بەسەر بێردایه؟ خۆبه یی - خۆی ئی رازی بی - به بی دوو دلی و زۆر به دلیرانه وتی (لا والله مايسرنی انی فی اهلی وان محمداً ﷺ فی مکان الذی هو فیہ یصبیه شوکة تؤذیه) واته : نەخیر سویند به خۆی گەوره حەزناکەم و ئاوات ناخوارم که من له ناو مندالی خۆمدا سەلامەت و بیوهی بژیم بەلام پێغەمبەری خوا ﷺ لەناو جیگای دانیشنداو لەناو مائی خۆیدا تاکە دەرکێک نازاری بدات ئەبو سوفیان که ئەم وەلامی له خۆبه یی - خۆی ئی رازی بی بیست ناوا بهو پەری قەناعەتی و دڵەوه وەلامی دایهوه وتی:

(ما رأيت أحدا يحب أحد كحب أصحاب محمد محمداً) واتە : من نەمبینووە کەسێک ناوا بەدڵ و بەگیان کەسێکی خوش بویت بە وێنەی خوشەویستی راستەقینەی هاوێلانێ موخەممەد بۆ موخەممەدی سەرکردەیان ئینجا تیریان بۆ هاوێشت و سەرنجام شەھیدیان کرد لەسەر مەرگدا کۆتا وشەی خۆبەیب خۆای ئی رازی بێ ئەو بوو کە ووتی : (خوایە گیان خۆت ناگاداری کە من دەم و چاوی کافر نەبێت هیچم ئی دیار نیە خوایە بۆخۆت سەلامی من بگەپەنە بە پێغەمبەری خوشەویستم ﷺ لە هەمانکاتدا ئەو داوایە لە خوا گەورە کرد پێغەمبەری خوا ﷺ لەناو مزگەوتە کەیدا بوو لە شاری مەدینە لە گەڵ هاوێلە نازیزەکانیدا لە ناگاو بەبێ ئەوێ کەس هاتبێتە مزگەوتەووە و سەلامی ئی بکات فەرمووی : (وعليك السلام و رحمه الله وبركاته) ناگاداربێ ئیستا خۆبەیب شەھید کرا خۆای گەورە داواکەیی خۆبەیبی دڵسۆزی ئیسلامی جی بەجی کردو سەلامەکەیی بە جیری ئی ئەمیتدا گەیانەدە خوشەویستەکەیی موخەممەد ﷺ. ۲۳۹

۳۴۲. ﴿بیلال لە رێگادا بە شوین پێی موبارەکی پێغەمبەر ﷺ دەروێشت﴾

بیلالی حەبەشی تەماشای دەکات و پێغەمبەری خوا ﷺ بەرەو شونیک دەروێشت بیلالیش - خۆای ئی رازی بێ - لە ترسی ئەوێ کە نەوێکو پێغەمبەر ﷺ تووشی مەترسیەکی بێت لەلایەن جۆلەکەو دۆزمنانەووە بۆیە بە شوینیدا روێشت رێگا کە تۆزیک قور بوو کاتێک کە پێغەمبەری خوا ﷺ کە هەستی کرد کەسێک بە شوینیەو مەیتێ ئاوری دایەووە ئەووە بیلالە بەلام هیچ جێگایەکی پێی دیار نیە فەرمووی ئەی بیلال ئەووە بە کوێدا روێشتووێت خۆ تەنها جێگە پێی من دیارە ؟ بیلال - خۆای ئی رازی بێ - وتی : ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ قاچم خستۆتە سەر شوین پێیەکانی تۆو حەزم کرد کە لە هەنگاوی رێگەشدا بە شوین پێی موبارەکی جەنابتدا بڕۆم. ۲۴۰

۲۳۹ رواه البخاری.

۲۴۰ نووری مینەر، بەرگی یەكەم، لاپەرە ۲۹۲.

۳۴۴. بەسەرھاتی ئەبوبکر صدیق و رەبیعهی ئەسلەمی لە خزمەتی

پێغەمبەردا ﷺ

رُؤُوسُكَ ئەبوبکر قەسەیهکی رەق بە رەبیعهی ئەسلەمی دەلی و ھەر زوو پەشیمان دەبێتەووە دەلی: رەبیعه قەسەم پێی بڵێرمووە بۆ ئەوەی بێی بە ھەق بەھەق ئەویش رازی نابێ پێی بڵێتەووە ئەبوبکریش دەلی: ناخر لای پێغەمبەر ﷺ شکاتت ئی دەکەم ئەویش دەلی: ھەرگیز ئەو قەسەم پێی نالێمەووە ئەبوبکر دەرواڵ بۆلای پێغەمبەر ﷺ و رەبیعهش بەدوایدا خزمانی رەبیعه دەیبینن دەلێن ئەو چیە؟ ئەویش مەسەلەکیان بۆ دەگێڕێتەووە ئەوانیش دەلێن: خوا رەحمت پێی بکات لەسەرچی شکاتت ئی دەکات ئەو ھێتسا ئەوەی ووتووە کە ووتووێتە؟ رەبیعهش دەلی بێی دەنگ بن ئەو ئەبوبکرە خوا لە بارمیەووە دەفەرمووێ: (تَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ) التوبه: ۴۰ بە قوربانە برۆن لاچن نەک ئاوڕبەداتەووە بێتانبینێ و وابزانێ گەلە کۆمەکیان کردووە لە دژی ئەو توورە بێی و پێغەمبەریش ﷺ لە بەر توور بونەکە ی ئەوان و لێم زویر بێی و رەبیعه تیاچێ پاشان بە تەنیا رۆی و بە دوا ئەبوبکرە تا گەشتنە لای پێغەمبەر ﷺ و ئەبوبکر بۆی گێرایەووە پێغەمبەریش ﷺ سەری ھەلێری و بە رەبیعهی فەرموو: چیتە رەبیعه چیت ھەپە لەگەڵ ئەبوبکرە؟ رەبیعه وتی، ئەی پێغەمبەری خوا ئەو قەسەیهکی پێی ووتووم و پێم ناخۆش بوو ئینجا ووتی پێم بڵێرمووە بۆ ئەوەی ھەق بە ھەق بێت و منیش رازی نەبووم پێغەمبەر ﷺ فەرموو: چاکت کرد ئەی رەبیعه پێی مەلێرەووە بەلکو بلی خوا لێت خۆش بێت ئەی ئەبوبکر رەبیعهش وتی خوا لێت خۆش بێت ئەی ئەبوبکر ئەبوبکرە بەگێرانەووە ھەستاو رۆشت.^{۳۴۱}

۳۴۵. ﴿ئەبو ھورەیرە ووشە زێڕینەکانی لە پێغمبەر ﷺ وەرگرت﴾

ئەبو ھورەیرە بۆمان دەگێڕێتەووە دەئێت پێغمبەری خوا ﷺ لەناو ھاوھەلەکانیدا دانیشتبوو فەرمووی (من يأخذ مني هذه الكلمات فيحصل بهن، او يعلم من يحصل بهن؟) واتە: چ کەسێک نامادەیی تێداپە کە نەم چەند ووشەپەم ئی وەرگیرئ و پاشان کاریان پئی بکاو بە کردەووە لە ژیاویدا جئ بە جئیان بکات یان فئیری کەسئکیان بکات کە ئەو کەسە بە کردەووە جئ بەجئیان بکات و کاریان پئی بکات ئەبو ھورەیرە دەئێت : وتم : ئەو پێغمبەری خوا ﷺ من ئەو ووشە زێڕینانەت ئی وەرمەگرم. ئەبو ھورەیرە - خوای ئی رازی بئ دەئێت (فأخذ ببدي، وعد خمسا) واتە : دەستی گرتە و پئنج شتی ژمارد پێغمبەری خوا ﷺ فەرمووی :

یەگەم إتيق المحارم تكن أعبد الناس واتە خو پاریزبە لە ھەرەمکراوەکان دەبئ بە خواپەرستەری کەس.

دوووم : وارض بها قسم الله لك تكن أغني الناس : واتە رازی بە بەوہی کە خوای گەورە دیاری کردووە دەبئ بە دەوئەمەنترین کەس.

سئ یەم و أحسن إلى جارك تكن مؤمنا واتە چاکا کاربە لەگەئ دراوسئ کەت دەبئ بە ئیماوندەر.

چوارەم : وأجب للناس ما تحب لنفسك تكن مسلما: واتە پئت خوئ بئ بئ خەئکی لە خئرو چاکە کە تووشیان ببئ لەوہی کە بئ خوئ بئ خوئ دەبئ بە موسئمانئکی راستەقئینە.

پئنجەم ولا تكثر الضحك، فإن كثرة الضحك تميت القلب واتە زور پئ مەگەنە چونکە پئکەنئنی زور لە رادەبەدەر دئ دەمرئئ.

۳۴۶. ﴿بەسرھاتى دوو برايه كەي سەردەمى پىغەمبەر ﷺ﴾

ئەنەسى كۆپ مالىك خۇاى لى رازى بىت دەتت لەسەردەمى پىغەمبەرى خۇادا ﷺ لە شارى مەدىنەدا دوو برا ھەبوون يەككىيان رۆژانە دەھاتە خزمەت پىغەمبەرى خۇا گوىى لە ھەرمائىشتەكانى دەگرت ار جوان لە بەرى دەكرن و بە خەلگى دەگەياندن برايه كەي تىرىشى ئىشى دەكردو سەنئەتكار بوو رۆژى برا ئىشكەرەكە شكاتى لە براكەي كرد لە خزمەتى پىغەمبەرى خۇا ﷺ وتى :

(يا رسول الله، ان هذا اخي لايعنني بشء) واتە ئەي پىغەمبەرى خۇا ﷺ نەم برايم بە ھىچ جوړى ھاوكارىم ناكات و كارىكم لەگەل ناكات و پارمىەك پەيدا ناكات و ھەر خەرىكى فېربوونى زانستى شەرىعە ھەردەمى من يارمەتى بىدم و گوزەرانى بۇ دابىن بكەم پىغەمبەرى خۇا ﷺ ھەرمووى (لعلك ترزق به) بە خۇا رەنگە خۇاى گەورە بەھوى ئەو برا فېر خوازەتەو رزق و رۆژى تۆش بدات و بەرەكەتت بۇ تى بخت تۆ بەھوى ئەوئەو نان بخۆيت نەك ئەو لەژىر مەنتى تۆدا بژىت. ^{۳۴۲ ۳۴۳}

۳۴۷. ﴿رېنمايىە كەي پىغەمبەر ﷺ بۇ ئافرەتتىكى ھەوى دار﴾

رۆژىك ژنىك بە پىغەمبەرى ﷺ وت من سەر بە ھەوئىم خۇ قەيناكات ئەگەر لاى ھەوئىكەم خۇم ھەلگىشم و بلىم مېردەكەم فلان شتى بۇ كىردووم و بۆشى نەكردىم پىغەمبەر ﷺ ھەرمووى : (المتشبح بها لم يحط كلا بس ثوبي زور). ^{۳۴۴} واتە : ئەوئەي خۇى ھەلگىشى بە شتىكەو كە نەببىت و ھەرى نەگرتبىت ھەك كەسىك وايە كە دووبەرگى دۆرى پۆشيببىت چونكە لەلايەكەو دەركات كەخۇى ئەوشتەي نىە وە لەلايەكى تىرىشەو دەركە كەسىكى دىكەو دەركات كەشتىكى بېداوئە لە راستىشدا بېنى نەداوئە.

^{۳۴۲} حديث حسن صحيح من الرمزى (۱۸۷۶).

^{۳۴۳} حديث صحيح أخرجه الرمزى (۲۳۴۶) ولي الصحيحة (۲۷۶۹)

^{۳۴۴} رواه البخاري ومسلم

۳۴۸. ﴿نافرەتيك له خزمەتى پېغەمبەردا ﷺ شكاۋى كرد له باوكى خۇى﴾

رۆۋىك نافرەتيك ھاتە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ و شكاۋى له باوكى كردوو وتى باوكم بەبى رەزامەندى خۆم بەشووى داوم بە ئامۇزاكەم پېغەمبەر ﷺ دەست بەجى ناردى بە دوى باوكى نافرەتەكەداو له بەرچاوى نافرەتەكەو گشت ئامادىبووان فەرمووى : كەس نابىت بە زۆر كچى بدات بە شوو ئىنجا نافرەتەكە ووتى : ئەى پېغەمبەر خوا من پازىم كە شوو بكەم بە ئامۇزاكەم بەلام ويستم بەم كردارەم نافرەتان ئاگادارىكەم لەوھى كە شوو كردنيان بەرەزامەندى خۇيان دەبىت و كەس زۆرى نىيە له سەريان.^{۳۴۵}

۳۴۹. ﴿كابرا ئەعراپىيەكە ھەتا مرد ھەربە خەفەتبارى ژيا﴾

ئىمامى بوخارى دەئىت كابرايەك چووە خزمەت پېغەمبەرى خوا ﷺ پېغەمبەر ﷺ فەرمووى : ناوت چى يە ؟ كابرا وتى (خذن) واتە : غەمگىن پېغەمبەر ﷺ فەرمووى : نا نابىت تۆ ناوت غەمگىن و خەفەتبار بىت تەماشىا بكەن ئەومند دلسۆزە رازى نابىت كەسنىك له ئوممەتى بەناویش خەفەتبار بىت نەك بە ژيان و كردار بۆيە فەرمووى (بل انت سهل) بەلگو تۆ ناوت ئاسانكارە كابرا ئەعراپىيەكى مېشك ژىنگاوى بوو وتى (لا أغیر اسما سمانىيە ابى) واتە نەخىر ئامادەنىم ناوئىك كە باوكم ئى ناوم بېگۆرم بە ناوئىكى تر ئەم پياوۋە رەتى ئەو ھەموو دلسۆزىيە پېغەمبەرى خۇاى كردەوۋو رەحمەتى نەويست و زەحمەتى ھەلئىزارد بۆيە ھەتا مرد بە غەمبارى و خەفەتبارى ژيا.

^{۳۴۵} بەرەو پەرورەدەى ئىسلامى نروسىنى ، نەندازيار عوسمان ، لا پەرە ۹۲.

۳۵۰. <وتەكانى عەبدوللاى كورپى عومەر بوون مايدى سەر سورمانى هاوئلانى>

پىغەمبەر ﷺ

جاريكيان پىغەمبەرى خوا ﷺ بە هاوئلانى فەرموو كى لە ئىوھ چۆتە بەھەشتەو؟
 عەبدوللاى كورپى عومەر - خواى ئى رازى بى ، وتى : من ئىمامى عومەر - خواى ئى رازى بى
 - كەلەوى دانىشتبوو وەلامەكەى عەبدوللاى كورپى بەلاوھ سەير بوو ئىنجا پىغەمبەرى خوا
 ﷺ فەرمووى كى لە ئىوھ ئاوى بەھەشتى خواردۆتەوھ ؟ عەبدوللا - خواى ئى رازى بى
 فەرمووى : قوربان من پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى : ئەى كى لە ئىوھ خواردنى بەھەشتى
 خواردوھ ؟ عەبدوللا - خواى ئى رازى بى - فەرمووى : من ، پىغەمبەر ﷺ فەرمووى : ئادەى
 بزانم چۆن ؟ بزانم چۆن لە خواردن و خواردنەوھى بەھەشتى خواردوھوھىشتا لە دونيادى
 چویتە ناو بەھەشت و بەھەشت بە چا و بىنيوھ، عەبدوللا - خواى ئى رازى بى فەرمووى
 ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ تۆ ھەوالىت داوينى كە لە ئىسراو مىعراجدا بەھەشتى ديوھو لە
 ئاوەكەيت خواردۆتەوھو لە لە خواردنەوھەكەيت خواردوھ جا كە تۆ چوويت ماناى واىھ ئىمەش
 چووين و ھەوالى تۆش گومانى تىدانىھ ھەرومكو من چوويم واىھ ئەمەش جىي سەر سورمانى
 هاوئلان بوو كەوا عەبدوللا - خواى ئى رازى بى - بە ووردى بىرى كردهوھو بە جوانى دەرى
 بىرى.

۳۴۶

۳۵۱. ﴿پێغمەربەر ﷺ رێنمایەکی گەنم فرۆشێک دەکات﴾

لە صەحیحی (موسلیمدا) هاتوو، کە جاریکیان پێغمەربەری خوا ﷺ رۆشت بەلای پیاویکدا کە خواردەمەنی دەفرۆشت گەنمی دەفرۆشت پروکاری دەرەوی زۆر جوان بوو بەشیوەی سەرنجی پێغمەربەری خواي پراکێشا پێغمەربەر ﷺ دەستی خستە ناویەو تەماشای کرد ناووەی تەرەو بۆنی کردوووە فەرمووی : ما هەنا ؟ ئەووە بۆچی وا تەرە ؟ کابرای فرشیار وتی : (اصابته السماء یار سول الله) واتە : ئەو پێغمەربەری خوا ﷺ ئەومباران لێیداو ئەو تەرە کردوووە پێغمەربەر ﷺ فەرمووی : (فهل جعلته فوق الطعام حتی یراه الناس، من غشنا فلیس منا) واتە : فەرمووی ئەو بۆچی نەم تەر بووت نەخستۆتە سەرەو تەوێک خەلکی ببینن وە بزانی ئەو جوانەکی لەسەرەو سەرنجیان پراکێشی ژێرەو وانیە و بەکەلک نەماوە ئینجا فەرمووی : هەر کەسێک غەشمان لێ بکات لە ئێمە نیە.

۳۵۲. ﴿پێغمەربەر ﷺ پیاوێکی راسپارد کە پابەند بێ بەریزی یەکەمی

نوێژ﴾

جاریک کابرایەک هاتە خزمەتی پێغمەربەری خوا ﷺ عەرزێ کرد : ئەو پێغمەربەری خوا ﷺ کردەویەکم پێ بێ ئەگەر ئەنجامی بدم لەسەری بەردەوام بێ بەهۆی ئەو کردەووە جوانانەو بچمە بەهەشت پێغمەربەر ﷺ فەرمووی : بێ بە بانگییزی مزگەوت کابرا وتی ئەگەر نەتوانی بانگ بدم دەنگی بانگم نەبوو چ کردەویەکی تر بکەم، پێغمەربەر ﷺ فەرمووی : پێش نوێژی بۆ مسوڵمانان بکە کابرا ووتی : ئەگەر نەتوانی ئێمەتی بکەم و پێش نوێژی بۆ مسوڵمانان بکەم چ کردەویەکی تر ئەنجام بدم، پێغمەربەر ﷺ فەرمووی : (فعلیک بالصف الاول) ئامۆزگاریت دەکەم بەردەوام هەول بده کە لە پیزی یەکەمی نوێژدا بیت.^{۲۴۷}

۳۵۳. ﴿پىاۋەكە مرد لە كاتىكدا خۋاى گەورە لىي تۈرە بوو﴾

ئەنھەسى كۆرى مالىك دەلىت : (كنا عند رسول الله ﷺ) واتە : ئىمە كۆمەلى ھاۋەلەكان لە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ بوۋىن (فجاء رجل، فقال : يا رسول الله مات فلان، قال : أليس كان معنا أنفأ؟ قالوا : بلى ، قال سبحانه الله كأنها أخذة على غضب ، المحروم من حرم وصيته)

واتە : پىاۋىك بە ھەلە داۋان ھاتە خزمەت پېغەمبەرى خۋاۋ ەرزى كرد فلان كەس مرد پېغەمبەر ﷺ ھەرموۋى ئايە ئىستا لامان نەبوۋ؟ خۇ كەمىك لەمەوبەر بەيەكەۋە بوۋىن ووتيان بەلى ئەى پېغەمبەرى خۋار ھەر ئەو پىاۋەى كەمىك لەمەو بەر لەگەل ئىمە جىابوۋىيەۋە مرد پېغەمبەرى خۋا ﷺ ۋەكو ئەۋەى دەرستىكى گەورە لەو كاتەدا كە گونجاۋە بۇ ئەم مەبەستە بە ئوممەتەكەى بلى نمونهى بەم پىاۋە ھىنايەۋە ھەرموۋى پاكو بېگەردى بۇخۋا ئەلئى ئەم پىاۋە لەسەر تۈرەبوۋنى خۋا لىي مردوۋە چونكە ۋەسىيەتى نەكردبوۋ كە مرد بېبەش ئەو كەسەيە كە لەۋە صىيەت نوۋسىنى شەرعىانە پېش مردنى بى بەشە.

۳۵۴. ﴿خەلگە سەريان سورماۋ دەمو چاۋيان تىك چۈۋ كە گۈي بىستى

ھەۋالىك بوۋن لە پېغەمبەر ﷺ﴾

نىمامى مالىك لە كىتبى (الموطأ) دا دەلىت زەيدى كۆرى جەھەنى وتويەتى لە پۇژى غەزى خەيپەردا پىاۋىك كە لەو غەزايەدا لەگەلمان بوۋ مرد خەلگەكە چۈۋنە خزمەت پېغەمبەرى خۋا ﷺ پىيان راگەياند : كە فلان كەس مرد كە كەستىكى دلسۆزو نازابوۋ مردوۋە، بەلام پېغەمبەرى خۋا ﷺ ھەرموۋى (صلوا على صاحبكم) واتە : ئىۋە خۇتان نوۋزى مردوۋ لەسەر برادەرەكەتان بگەن و من ناچم نوۋزى لەسەر بگەم خەلگەكە ھەموۋيان سەريان سورماۋ دەم و چاۋيان تىك چۈۋ لە بىستى ئەم ھەۋالە كە ديارە ئەم پىاۋە كارىكى نەۋەندە نا بەجىي كردوۋە كە شاينى ئەۋەى ماۋە پېغەمبەرى خۋا ﷺ نوۋزى جەنازەى لەسەر بگات و ئەو ھەموۋ ھەزل و گەۋرەيەى لە دەست چۈۋ پېغەمبەرى خۋا ﷺ ھەرموۋى بۇيە نوۋزى لەسەر ناكەم چونكە (إن صاحبكم قد غل في سبيل الله) واتە ھاۋەلەكەتان دزى كردوۋە لەو مالى كە لە غەزاكەدا دەستكەۋتى مسولمانان بوۋە زەيدى كۆرى خالىد دەلىت (ففتحنا متاعه فوجدنا خرزات من خرز يهود ما تساوى درهمين).

واتە ئىمەش كەلوپەلەكەيمان كەردەۋە ھەندىك ووردهشتى جۈلەكەكانمان دۇزىيەۋە كە بەھەر ھەموۋى بايى دوۋ دەرھەم نەدەبوۋ. ^{۳۴۸}

۳۵۵. ﴿پرسىارەكەى پىياويكى دەشتەكى دەربارەى ئەحكامەكانى ناين﴾

پىغەمبەر ﷺ جاريك لەسەر مېنبەرەكەى راوستاو ووتارى دەخويندەمە بۆ خەلكى كابرايەك ھاتە ژوورى مزگەوتەمە سەپرى پىغەمبەرى ﷺ كرد لە پاشاندا وتى ئەى پىغەمبەر ﷺ كابرايەك پرسىار لە ناينى خۆى دەكات نازانى ئاينەكەى جىيەو چۆنە؟ پىغەمبەر ﷺ رووى كرده لای ئەو كابرايە وا سەپىر دەكات كابرايەكى دەشتەكەى لەوانەىيە نامادى ئەوئى تىدا نەبىت كە چاومروانى بكات ھەتا ووتارەكە تەواو دىمىت بۆيە پىغەمبەر ﷺ خۆى بۆ يەكلايى دەكاتەمە بۆ ئەوئى ئاينەكەى تى بگەيەنەت، چونكە لەوانەىيە كابرا لە مزگەوت دەرچى و جاريكى تر نەگەرپتەمە بۆ مزگەوت، ديارە كابرا پرسىارەكەى زۆر بەلاوہ گرنگ دىمىت ھەتا واى لى دەكات كە ووتارەكە بە پىغەمبەر ﷺ بېرىت و بۆ ئەوئى ئەحكامەكانى ناينى تى بگەيەنەت پىغەمبەر ﷺ بىرو ھزرى لە بۆچوونەكانى بەرامبەرى دەكردەمە نەك بۆچوونى خۆى بە تەنھا پىغەمبەر ﷺ دابەزى لەسەر مېنبەرەكەى داواى كرد كورسەكى بۆ بھىنن كە بەرامبەر كابراى دەشتەكى دانىشت ئاينەكەى خستە ناو زارىيەو تىگەيشنە پىويستەكانى لە ناينى تى گەياند ھەتا تىگەيشت لە پاشاندا ھەستاو كابراى بەجى ھىشت و گەرايەو سەر مېنبەرەكەى و ووتارەكەى دەست پى كەردەمە ھەتا تەواوى كرد. ^{۳۹۱}

^{۳۹۱} استمع بھايتك چىز لە ژيانى لە خۆت وەرگرە: نووسىنى دكتور موحەممەد عەريفى وەرگىزانی: نەبويەكر

۳۵۶. عامری کوری رەبیعی کە گۆی بیستی ووتە کە ی پێغمبەر ﷺ بوو یە کسەر گۆزە ئارەقە کە ی پزاندا

پێغمبەر ﷺ لە پێش بوونی بە پێغمبەر و لەپاش بوونی بە پێغمبەر ﷺ هەرگیز ئارەقی نەخواردۆتەوه زۆرجاریش خەڵک دیاری هێناوه بۆ پێغمبەر ﷺ بۆ بەکارهێنانی یان ئەویش دەیکردەوه بە دیاری تەنانەت زیرو زیو حەریرشیان بە دیاری بۆ دەهێنا ئەویش بە خێزانەکانی یان خەڵکی تری دێبەخشێوه کاتی کە عامری کوری رەبیعی گۆزە پێ ئارەقە کە ی خستە پێش پێغمبەر ﷺ وەک دیاری پێغمبەر ﷺ سەیری گۆزە کە ی کردوو بە لایەوه جێی سەر سورمان بوو بۆیە فەرمووی ئە ی عامر تۆ نازانی ئارەق حەرام بووه؟ عامر ووتی نەخیر پێغمبەری خوا فەرمووی : حەرام بوو عامر هەڵی گرتەوه هەندێک بە گۆی عامریان و ت برۆ بیفرۆشە پێغمبەر ﷺ گۆی ئی بوو فەرمووی نەخیر ئەگەر خوا شتیکی حەرام کرد نرە کەشی حەرام دەکات بۆیە عامر یە کسەر پزاندا بە زەویدا.^{۳۵۰}

۳۵۷. بەسەرھاتی عەبدولای کوری سەعدی کوری ئەبی سەرح ئەو کەسە ی لە نوێژی بە یانییدا ئە سوژدەدا مرد

کەسیکی خەڵکی مەککە ناوی عەبدولای کوری سەعدی کوری ئەبی سەرح بوو موسلمان بوو کاتی وەحی پێغمبەری خوا ﷺ بوو هەر ئایەت و سورەتیکی قورئان بەاتایە خوارەوه لە دەمی پێغمبەری خوا ﷺ دەبیست و دەینوسیەوه پاش ماوەیەک لە ئیسلام پاش گەز بۆوه و هەلگەرایەوه و مورتەد بۆوه کاتی کە پێغمبەری خوا ﷺ فەتەحی مەککە ی کرد فەرمووی بیکوژ و فەرمووی خوینی بەهەدەر چوو ئەم پیاو کە زانی کاری تەواو بووه و سزای خیانتەکانی وەرەگرت رای کرد بۆ لای ئیمامی عوسمانی کوری عەففان کە برا شیری ئیمامی عوسمان بوو ئیمامی عوسمانیش لەگەڵ خۆی هێنای بۆلای پێغمبەری خوا ﷺ بۆ ئەوێ کە پێغمبەری خوا ﷺ بیهەشی و ئەمانی پێ بدات کە صەحابەکان نەیکوژن کاتی کە ئیمامی عوسمان ئەم پیاوێ لەگەڵ خۆی هێنا بۆ خزمەت پێغمبەری خوا ﷺ داوای ئەمانی بۆ کرد پێغمبەری خوا ﷺ لەو کاتەدا لەناو کۆمەلەی زۆر لە هاوێلانێ دابوو کاتی کە ئیمامی عوسمان

رۆيشت و دوور كەوتنەو كابرالە كوشتن رزگارى بوو پېغەمبەرى خوا ﷺ بەوانەى چوار دەورى فەرموو (اما كان فيكم رجل رشيد يقوم الى هذا حيث راني كفت يدي عن بيعته فيقتله ؟) واتە ئەو كەسكى ئازا و رەشىد و چالاكتان تېدا نەبوو كاتىك كە زانى من ئەوئەندە بېدەنگ بووم بى توو پەلامارى ئەو كابرالە بدات و بىكوژىت من بۆيە ئەو ھەموو ماومە ھەم نەكردوو وەلامى داواكەى عوسمانم نەدايەو بۆ ئەو ھى كەسى لەئىو ھەموو پەلامارى بدات و بىكوژىت بەلام كەستان ئەوئەتان نەكرد صەحابەكان تېكرا فەرموويان : ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەى بۆجى ئامازەيەكت نەداينى ؟ بۆجى چاويكت ئى دانەگرتىن و بەتيلە چاويك فەرمانى كوشتنىت پى نەداين تا يەكسەر بمان كوشتاىە ؟ پېغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى (ان النبي لا يقتل بالاشارة وفي رواية انه لا ينبغي لنبي ان يكون له خائنة اعين) (۲۵۵) واتە بەراستى نابى پېغەمبەر بە ئامازە فەرمان بە كوشتنى ھىچ كەسكى بدات لە رىوايەتلكدا بە راستى بۆ پېغەمبەر نەھاتوو، كە ئامازەى چاوى ھەبى بە نيەتى لەناوبردنى كەسكى ئىبن ھىشام دەفەرموى: ئەم پياو ھەبدوللاى كورى سەعدى كورى ئەبى سەرھە كاتى ئەو لىبوردنەى لە پېغەمبەرى خوا بىنى و ئەم دەنگ و باسەشى بىستەو ەزۇر بە دل و بەكول مسولمان بۆو مسولمانىكى زۇر دلسۆزى ئى دەرچوو وە زۇر خزمەتى بە ئىسلام كەدو ە پىشەوا ئىبن كەسىر لەكتىبە نايەبەكەيدا البدايە والنھاىە ج ۴ ص ۲۹۶ فەرموويەتى: (مات و موساجد فى صلاه الصبح) واتە: ئەم ھەبدوللايە لە نويزى بەيانيدا لەكانى سوجدەدا مرد.

۳۵۸. ﴿عومەر پرسیارەکی کۆچەرائی ئاراستە ی پیغمبەر ﷺ کرد﴾

ئەبو نەعیم لە (الحلیه ج، ۱، ص ۷۸۲) لە پەوبانەووە - خۆی ئی پازی بی - هیناویەتی دەئیت: لەگەڵ پیغمبەر ﷺ لە رێبەگدا بووین و ئیمەش لەگەڵی بووین کە کۆچەران وتیان : ئەگەر بمانزانیایە ج سامانی باشە کاتێ خۆ ئایەتی لەسەر زێڕو زیو دابەزاندوو؟ عومەر وتی ئەگەر دەتانهوئیت لای پیغمبەر ﷺ ئەو پرسیارەتان بۆ دەکەم وتیان : بەئێ ئەویش چوو بۆ لای پیغمبەر ﷺ منیش سواری ووشرەکەم بووم و کەوتمە شوینی وتی پیغمبەری خوا کۆچەران کاتێ بیستیان خوا چی لەسەر زێڕو زیو دابەزاندوووە وتیان خۆزگە دەمانزانی ج سامانی باشترە کاتێ خوا ئەمە ی لەسەر زێڕو زیو دابەزاندوووە فەرمووی : (لیتخذ احدکم لسانا ذکرا وقلبا شاکراو زوجة مؤمنة تعین احدکم علی ایمانه).

واتە: با هەر کامتان زامانیکی بە زیکرو دلێکی سوپاسگوزارو هاوسەرێکی باوەرپدار بگرێتە خۆ کە یارمەتی نیمانتان بدات لە گیرانەوهدیهکی دیکەدا (و زوجة تعینه علی الآخرة) واتە هاوسەرێ بۆ رۆژی دوا ی یارمەتی بدات.^{۳۵۱}

^{۳۵۱} - رواه ابو داود (۲۶۸۳).

- رواه احمد والترمذي وابن ماجه

۳۵۹. ﴿وہسیہتی نوح - سەلامى خۋای لی بی - بۆ کورەكەى﴾

بەزار لە عەبدوللای كۆرى عومەرەو ھىناوئەتى دەلتىت : پېغەمبەر ﷺ ھەرمووى : ئايە
 ۋەسىيەتى نووختان بۆ كۆرەكەى پىي بلىيم ؟ ووتيان : بەلى ھەرمووى : نوح ۋەسىيەتى كرد بۆ
 كۆرەكەى و بە كۆرەكەى ھەرموو : ئەى كۆرى شىرىنم من ۋەسىيەتت بۆ دەكەم بە (لا اله الا الله)
 چونكە ئەگەر بخرىتە تايەكو ئاسمانەكان و زەوىش بخرىتە تايەك ئەو (لا اله الا الله) لەوان
 قورسترە ئەگەر ئەئقەيەك بوایە لىيان قورستر و زالتىر دەبوو تا پوخت بۆلاى خوا بچىت
 ۋەفەرمانت پى دەكەم بە وتنى (سبحان الله العظيم و بحمدہ) چونكە پەرستشى دورستكراوانە
 بەوھش رۇزيان دەبرىتەو ۋە رېگريشت لى دەكەم لە دووشت ھاوھل دانان و خۆ بە زل زانين
 چونكە ئەو دوانە رىگرن لە بەرەو خواچوون دەلتىت : ووترا ئەى پېغەمبەرى خوا ئايە ئەگەر
 كەسى خواردن بىنى و دەستەيەك لەسەرى بن يان جلى پاك و چاك بپۆشى ئەو خۆ بەزل
 زانىنە ؟ ھەرمووى :

(ليس يعنى بالكبر انما الكبر ان تسفه الخلق و تغصص الناس) واتە : لە بەخۆ زلزانين نىيە
 بەلگەو خۆ بەزلزانين ئەوھىيە خەلك بە گەمژە بزاني و سووك و كەم لەگەلىان بچولتەوھ.
 ۳۵۲

۳۶۰. ﴿بەسەرھاتى مسولمان بوونى طوفە يلى كۆرى عەمرى دەۋسى لە خزمەتى پىغەمبەردا ﷺ﴾

طوفە يلى كۆرى عەمرى دەۋسى نوپنەرى ھۆزەكەى بوو ھات بۇ بازارى (عكاظ) بۇ خوپىندىنەۋى ھۇنراۋەو شانازى كردن بە سەرۋەرىكەنى ھۆزەكەىۋە كە ئەبو جەھل و پىۋانى قورەيش بىنيان ووتيان ئەگەر موخەمەد دەستى بگاڭە طوفە يلى مسولمانى دەكات بۆيە ميوانداریەكى چاكيان بۇ سازکردو تىيان گەياند كە بەھىچ جۆرىك لە موخەمەد نزيك مەكەۋە تازيانت پى نەگەمەنى ئەۋەندىيان تانەو تەشەر لە موخەمەد دا طوفە يلى بىرپارى دا كە لەكاتى طە ۋافى كەعبەدا گوى ى خۇى بە لۆكە بناخنى و بەھىچ جۆرىك گوى لە موخەمەد نەگىر لە كاتى طە ۋافدا پىغەمبەر ﷺ لەلای كەعبەدا نوپىزى دىمكردو گوفەيل پەنگو رووى پىغەمبەرۋە شان و شكۆى كاريان تىكرد بۆيە لە دلى خۇى دا وتى : مالت ويران بىت طوفە يلى خەلگى بە شاعىرىكى چاك و پاىەبەرزت دىزانن و قىسەى چاك و خرابى خەلگى دىتوانى ھەلئەنگىنى چى ئەبى ئەگەر گوى لە موخەمەد بگرى ئەگەر خراب بوو بەگوى ى مەكەو خۇ ئەگەر چاكىش بوو ئەۋە ھەقە دواى بىكەۋى طوفە يلى لۆكەكانى لە گوى ى دىمەھىناۋ گوى ى لە پىغەمبەر ﷺ گرت كە سورەتى (الرحمن) ى دىخوپىندەۋە زۆر كارى كرده سەر دل و دىروونى بۆيە دواى رۆيشتەۋە پىغەمبەر ﷺ دواى كەوت و بۇ مائەۋىيان و لەۋى مسولمان بوو نىنجا وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا من قىسەم دىروات لەناۋ گەلەكەمدا كە گەرامەۋە بانگيان دىكەم بۇ ئىسلام بەلكو لە خوا بىپارىتەۋە كەرامەتىكم پى بىدات تاۋەك بەلگەو نىشانەيەكبى بۆم بۇ ئەۋەى زووتر بىروام پى بىكەن پىغەمبەرىش ﷺ دەستى موبارەكى بەرزكردەۋە قەرموۋى : خوايە بەلگەو نىشانەيەك بىدە بە طوفە يلى كە پارمەتى بىدات لەۋ نىمەتە خىرەى كە ھەمەتى جا كە طوفەيل گەپايەۋە لە پىگا ناۋچەۋانى دىمەروشاىەۋە ترسا گەلەكەى ۋابزانن بىتەكانيان دىستيان لى ۋەشانەۋە بۆيە دوۋعاى كرد كە خوايە رۆشنايى يەكەم ، خواى گەۋرەش دوۋعاكەى گىراگردو نىنجا سەرى گۆچانەكەى دىمەروشاىەۋە يەكەم كەس كە بە طوفەيل گەمىشت عەمرى باۋكى بوو بە خىرەاتەۋەى كردو كەۋتنە گشتوگۆ ۋ باسى بەسەرھاتى خۇى بۇ گىرپايەۋە وتى : من لەتۆ بەرىم ئەگەر مسولمان نەبى باۋكى مسولمان بوو پاشان دايكى و ھاۋسەرەكەيى و عەمرى كۆپىشى مسولمان بوون نىنجا كەۋتە بانگ كىردى گەلەكەى و ئەۋانىش بىروايان نەھىنا بۆيە گەپايەۋە خزمەت پىغەمبەر ﷺ بە دلى شكاۋەۋە ووتى : ئەى

پهوانه کراوی خوا به لکو دووعا له گه له دلرپه کهم بکهی خوا تهفرو تونایان بکات
 پێغه مبهری رحمت بۆ جیهانی ش ههرمووی ئیماندارى به زۆر نیهو ئیمه دووعایان بۆ
 دهکهین که خوا هیدایهتیان بدات نینجا به طوفهیلی ههرموو بگه پیرهوه ناو گه له کهمت و
 به نهرم و نیانی و له سه رخۆ بانگیان بکه بۆ نیسلام به ئی طوفهیل گه پرایه وه و له سه رهخۆ
 کهوته بانگه وازکردن به کهم کهس که نیمانی هیناو مسولمان بوو نهو هورمیره بوو که پاشان
 بوو بهو بلیمه تهی که زۆری ههرموو دهکانی پێغه مبهری له بهربوو بانگه وای بهردهوام بوو تا
 سالی چهوته می کوچی که پێغه مبهردا ﷺ فهتحي خه یبهری کرد لهو سانه دا طوفهیل به خۆی و
 ههشتا خیزانه وه هيجرمتیان کرد بۆ مه دینه کاتی گه یشتنه مه دینه پێغه مبهردا ﷺ به (لا اله
 الا الله) و (الله اکبر) کردنه وه به دهنگی بهرز پيشوازيان کردن و نه وانی ش هه موویان
 به یعه تیاندا به پێغه مبهردا ﷺ طوفهیل له رۆزی فهتحي مه کهکه دا به هه رمانی پێغه مبهردا ﷺ
 بتی (ذالکفین) ی شکاند له دواى وفاتی پێغه مبه ریش ﷺ طوفهیل سه ربازیکی به وه فوا
 گو پرایه ل بوو بۆ نه بو به گر - خواى لى رازى بى - وه له شه رى (په مامه) دا له گه ل باوکی و
 کو په که ی دا به شداریان کرد دژى موسه یله مه ی درۆزن رۆزى په کهم باوکی طوفهیل شه هید بوو
 له به یانی رۆزى دوايشدا طوفه یل به کو په که ی وت : کو پى خۆم نه مشه و له خه ومدا بېنیم
 سه رم تاشرا وه له وه ده چوو بالته په که ی ش له دم بێته ده رى و ئافه رتیکیش با وه شی بۆ
 کردمه وه و زۆر به سۆزه وه گرتمیه خۆى تۆش کو پى خۆم ده تو یست به خیرایی پیم بگه ی ت به لام
 نه گه یشتى جا من به وه لیکی ده ده مه وه که سه رتاشینه کهم په رپینی سه رم بى و بالنده که ش
 گیانم بى که ده رده چى و ئافه رته که ش زه وى په که با وه ش بۆ ده کانه وه به شه هیدی نه مگر یته
 خۆى به خوا ده می که ناواتى بۆ ده خوازم وه نه وه ش که پیم نه گه یشتى به وه ی ده زانم که له
 گه لما شه هید نابیت و ده زانم که هه ولى شه هید بوونته خواش بۆخۆى چاکتر ده زانى کو پى
 خۆم گویم لى بگره من ده زانم شه هید ده بم و بۆنى به هه شت ده کهم وه سیه تم بۆته نه ومیه له
 پى ی خوا دا تى بکۆشه تیکۆشانیک که مر دن و شه هادمت ناوات بیت و خه م مه خۆ بۆ مر دنى
 باوکت و برا شه هیده کانی نه م شم شیر شه م دواى من بۆ تۆ بیوه شی نه له پى ی خوا دا و هی رشی
 پى بکه ره سه ر دوژمن له راستى نه وان له پینا وى (طاغوت) دا ده جهنگن و ئیمه ش له پینا وى
 بهرز را گرتنى هه رموو ده ی خوا و ژیر خستنى وشه ی کا هرا ندا ده جهنگین وه ئیتر برۆ به لای
 کارته وه کو پى خۆم هه رگیز خوات له یاد نه چى په رومر دگا ده فه رموئى : (یا ایهاالنبن امنوا اذا
 لقیتهم فته فاثبتو واذکروا الله کثیرا لعلکم تفلحون) پاش نه م ئامۆژگارى په به نر خه طوفه یل

چوو و ناو شەڕەکەو و دوژمنی تارو مار کردو و بەرپەنگێک حەماسەتی هەبوو و هەڵمەتی دەبرد تا بێکراو شەھید بوو و گەشتە ئاواتی هەتاھەتایی عەمری کۆری طوفەیلیش لەسەر رێبازی گیان فیدایی و فیداکاری بەردەوام بوو لەسەر وەسیەتەکەی باوکی تا لە جەنگی (یەرموک) دا ئەویشت شەھید بوو چوو و ریزی ئەو ئیماندارە خواناسانەی کە پەرەمردگار لە بارەیانەو و دەفەر مۆیت:

(من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى تحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا).^{۳۵۲}

واتە لەناو ئەو بێڕا دارانەشدا پیاوانی وایان هەبوو ئەو پەیمانەی بە خۆیاندا بوو راستیان لەگەڵکردو زۆر بەباشی پابەندیشبوون پێیەو و کاتیکیش کەوتنە جەنگەو و مەردانە جەنگیان کرد، ئینجا بووشیان نەزرو پەیمانی خۆی بردە سەر و جەنگەو و مەردانە جەنگی کرد تا شەھید کرا هەشیان بوو و هەردەم چاوەڕوانی شەھیدی بوو لە رۆی خوادا بە هیچ جۆرێکیش لانیەو و پەیمانی خۆیان نەگۆری .

۳۶۱. ﴿بەرەکەتی خۆی گەورە بە ناشکرا دیاربوو بە نان و گۆشتەکەو﴾

ئەبو یەعلا موحەممەدی کۆری مۆنکە دیرەو لە جابرمو و دەگیرپێتەو کە پێغەمبەری خوا ﷺ ماوەی چەند پۆز بوو شتیکی وای نەخواردبوو کە مڕۆف هیزو تاقەت و توانای ئی و مەبگری سەردانی هەموو خێزانەکانی کرد بەلام لای هیچیان خواردنیکی باشی دەست نەکەت پێغەمبەر ﷺ چوو بۆ مائی کچەکە فاتیما و فەرمووی : (يا بنية هل عندك شيء ؟ فإني جائع) واتە : ئەی کچی شیرینم هیچت لایە بێخۆم چونکە بە راستی من زۆرم برسی یە ؟ فاتیما وتی : نە بەخوا بابە گیان بە قوربانت بێم هیچمان نیە پێغەمبەری خوا ﷺ ماومێک لەلای فاتیما کچی دانیش و پاشان بەرمو مالهو و گەراپەو و زۆر دوور نەکەوتبوو کە دراوسی یەکی مائی فاتیما دوو کۆلیرە گەرم و هەندێ گۆشتی برژاوی بۆ هێنان هەر خێرا خاتوو فاتیما کۆلیرەو گۆشتەکە لە نەنەبەرەیهکەو پێچاوە لە دلی خۆیدا وتی شەرت بێ هەتا پێغەمبەری خوا ﷺ لێی نەخوات خۆم و هاوسەرو منالم دەمی ئی نەدەین ئینجا بانگی حەسەن

یان حوسینی کۆری کردو ناردی بە شوێن پێغەمبەری خواداو بانگی کردموه که پێغەمبەری
خوادا ﷺ ھاتەوہ بۆمالی فاتیمە خاتوو فاتیمە فەرمووی باوکە گیان خوای گەورە شتیکی بۆ
ناردووین بۆتۆ شاردومەتەوہ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی ئادەدی بیهێنە فاتیمە دمفەرمووی
منیش چووم نانەبەرەگەم ھێنا لەبەردەم پێغەمبەری خوادا کردموه تەماشامان کرد پەرە لە
کولێرەو گوشت کاتی تەماشام کرد حەبەسام خواپە گیان خۆ ھەر دوو کولێرە بوو چۆن ئیستا
نەو ھەمووہ یەگەسەر زانیم ئەمە بەرەکی خوای گەورەییە زۆر سوپاسی خوام کردو سەلاواتم
لەسەر پێغەمبەردا پێغەمبەری خواش کہ نەو ھەموو خواردنەدی بینی زۆر سوپاسی خوای
گەورەدی کرد ئینجا فەرمووی ئەی کچی شیرینم ئەمەت لەکوێ بوو؟ وتم : (یا أبت هو من
عندالله، إن الله يرزق من يشاء بغير حساب) واتە ئەی باوکی شیرینم ئەمە رزقیکە لەلایەن
خواوە، خوای گەورە بیهوێ بیەوێ رزقی ھەر کەسێ بدات ئەیدات بەبێ حیساب پێغەمبەری خوا
سوپاسی خوای گەورەدی کردوو فەرمووی :

(الحمد لله الذي جعلك يا بنیة شعبة بسيدة نساء بني إسرائيل) واتە : سوپاس و ستایش
بۆ ئەو خواپەیی کہ ئەی کچەگەم کردوویتی بە ھاوشیوہی گەورەدی ئافرەتانێ بەنی ئیسرائیل
کہ مەریەمەییە چونکہ ئەویش ھەرکات رزق و رۆزیەکی لابوایە و پرسیاری ئی بکرایە ئەمەت
لەکوێ بوو ؟ دمیفەرموو: ئەمە لەلایەن خواوہییە و بەراستی خوای گەورە رزقی ھەر کەسێ
دەدات کہ بیهوێ بەبێ حیساب ئینجا پێغەمبەر ﷺ ناردی بە شوێن عەلی داو پاشان ھەموو
خیزانەکانی داو لەسەرەک سفرە دانیشتن لەگەڵ ئیمامی عەلی و فاتیمە و حەسەن و حوسەین
و ھەموو خیزانە بەرپزەکانی نانەکەیان بەپەگەوہ خوارد ھەموو تیریان خوارد ھیشتا
نانەبەرەگە پەر بوو خاتوو فاتیمە دمفەرمووی ئەمجا بەشی دەرە دراوسێکانم ئی داو
بەمشێوہی خوای گەورە بەرەکی بەسەردا رشتین.

۳۶۲. ﴿بەسەرھاتی مسوئەمان بوونی عەدی کۆری حاتیم لە خزمەت پێغه مەردا ﷺ﴾

عەدی دەلێت : هیچ پیاویکی عەرب لە من زیاتر رقی لە پێغه مەری خوا ﷺ نەبوو کاتی ناویم بیست پیاو ماقوولێک بووم و نەصرانی بووم و جواریهکی دەست گەوتی ھۆز مەکم بۆ خۆم و مەن گەرت من بۆخۆم دیندار بووم و پادشای قەومە کەشم بووم کاتێک کە ھەوایی پێغه مەری خوا ﷺ بیست رەقە لێی بوو خزمەت گوزاریکی عەربیم ھەبوو کە و شتری بۆم بەخێو نەکرد پێم ووت : مالت کاوڵ بێ لەناو و شترەکانم دا کۆمەلە و شترێکی تیزرەو و قەلەو جیا بکەرەو و لە نزیکم دا بیان بەستەرەو جە نەگەر بیست سوپای موحەممەد ڕووی لەم ناوہ کردوو و ئەوا ئاگادارم بکەرەو نیومرۆیەکیان ھاتە لام و ووتی : ئەی عەدی ھەر کاتێک نیازت بوو بێ کە ئەگەر سوارچاکی موحەممەد دایان بەسەرت دا نێستە بێ کە چونکە من چەند ئالایەکم بینین و دەربارمان پرسیارم کرد ووتیان : ئەمە سوپای موحەممەد ئەلێ و وتم : دەی و شترەکان بێنە پێشەو و ئەویش ھێنایە پێشەو و ئەو بوو کەس و کارو مال و مندالەم سوارکردن پاشان وتم خۆم ئەگەیمەنمە نەصارا ھاودینەکانم لە شام رێگە جەوشەبەم گرتە بەر و لە شوینی خۆمان کچیکی حاتیم بەجێ ھێشت سوپای ئیسلام ھێرشی کردە سەر طە ی و خەلکیکی زۆر بەدیل گیرا بە تاییبەت سەفانە ی خوشکی عەدی ئەویش ھێنرایەو و بۆ مەدینە و پێغه مەری خوا ﷺ ھەوایی عەدی نەزانی کە بەرەو شام ھەلاتوو و خوشکە کەشی لەگەڵ نافرەتە دیلەکان دا لە ژوورێکی نزیک دەرگای مەزگەوت دا بەند ئەکرێت کاتێک کە پێغه مەری خوا ﷺ تێپەری کە نافرەتێکی ژیری سەلیقەدار بوو ھەستا ووتی : ئەی پێغه مەری خوا باوگم کۆچی دوایی کردو خاوەنە کەشم دیار نیە چاکەم لەگەڵدا بکەو نازادەم بکە خوا چاکت بۆ بکات فەرمووی (ومن وافدك) واتە خاوەنە کەت کی یە ؟ وتی عەدی کۆری حاتیم فەرمووی : (الفار من الله و رسولہ) واتە : ئەو ی کە لە خواو پێغه مەری کە ھەل ھاتوو ؟ نێر بە جێ ئەھێلێ بۆ سبەینی بە ھەمان شێو لەبەر دەمیا ئەو مستی و ھەمان وت و وێر ڕوونە دانەو و بەجێ ئەھێلێ بۆ دووسە ی سەفانە دەست لە تکا کردن ئەشوا بەلام پیاویک لە دوای پێغه مەری نامازە ی بۆنە کات ھەتا قسە بکات نێر ھەلنەستیت و ئەلێت ئەی پێغه مەری خوا باوگم کۆچی دوایی کردوو خاوەنە کەشم دیار نیە چاکەم لەگەڵ بکەو نازادەم بکە خوا چاکت بۆ بکات فەرمووی : (قد فعلت، فلا تعجلي بخروج حتى تجدي من قومك من

يكون لك تقه، حتى يبلغك إلى بلادك، ثم اذنبنی) واته باشه بهلام پهله مهكه بۆ دمرچوون ههتا خزمیكى متمانه پێكراوت دهست بكهوی و بت گهیهنیتته ولاتی خۆت نهوسا ناگادارم بکه سهفانه پرسباری نهوکهسه نهکات که ناماژمی بۆ نهکات نهائین ههلی گوری نهبو تالیب بووه دواى ماومیهک کهس و کارو ناسراوانی پهیدا نهبن و پێغه مبهری خوا ﷺ ناگادار نهکات که بیاوی متمانه پێکراوی دهست کهوتوون پێغه مبهری خوا ﷺ پۆشتهی نهکات و ولاغی بۆ سواربوون نهداثی و پارهى مهسرهفی نهداثی و لهگهڵ بیاوه ناسراومکاندا دیت ههتا نهگاته شام له کاتیکیدا که عهدیى لهناو مالو مندالی دا دانیشتیوو سهیر دهکات وا ئافهرتیک لهناو کهژامیهکدا بهرمو نهوان دیت نهائیت : کهکهی حاتیمه سهیر نهکات نهبنی نهوه که نهگاته بهرموه دهست به گلهی و لۆمهى عهدیى نهکات و نهائیت : ههی رهحم بری ستهمکار ژن و مندالهکى خۆت دهربازکردو شهرف و نامووسى باوکت بهجی هیشت وتی : خوشکه گیان من کردم تۆ نهی کهى ماومیهک لای نهبیته نهوسا لای نهپرسى : ئهم بیاوت چۆن دیتته بهرچاو ؟ نهائیت بهخوا من وای بهچاک نهزانم به زووترین کات خۆت بگهیهنیتته لای خۆ نهگهر پێغه مبهر بى نهوا ههرکهس زووتر شوینی بکهوی فهزل و پایهى زیاتری دهست دهکهوی و گهر پادشایش بى بیاوی وهک تۆ ههرگیز بهلایهوه بى ناز نابى نهائیت : بهخوا ئهم بۆچوونه راسته عهدیى بهرمو مهدينه نهکهویتته رى و خۆی نهگهیهنیتته خزمهتى پێغه مبهرى خوا ﷺ له کاتیکیدا که لهمرگهوتدا دهبى سهلامی لى نهکات نهویش دهپرسى که ئهم بیاوه کى په نهویش دهلى عهدیى کورپ حاتیمم بۆ زیاده ریز لى گرتن له عهدیى نهی باتهوه بۆ مالهوه له رینگا بیرمهزنیکی لاواز رى به پێغه مبهرى خوا ﷺ دهگرت و ماومیهکی زۆر نهی وهستینی و باسی پێوستی خۆی نهکات بۆی عهدیى له دلى خۆی دا دهلى : بهخوا ئهمه پادشا نیه دواى نهوه پێکهوه چوونهوه بۆ مالهوه پێغه مبهرى خوا ﷺ له مالهوه تهنها پشتی پهکیان بۆ دانیشن ههبوو که لهچهرم دروست کرابوو بهپیشانیش پرکرا بۆوه دای نا بۆ عهدیى تا لهسهرى دانیشی و فهرمووی (اجلس على هذه) نهائیت : بهلکو تۆ لهسهرى دابنیشه فهرمووی : (بل انت) ئیتر عهدیى لهسهرى دانەنیشی و پێغه مبهرى خوا ﷺ خۆی لهسهر زموى پهکهدا دانەنیشی دیسان عهدیى بهخۆ نهلى : به خوا ئهمه کارى پادشا نیه له ریاپهتیکدا عهدیى نهائیت : شاهیدی نهدهم که تۆ بهرزى و دهسهلات و خراپهکارى سهر زهویت ناویت که هاوهلانی بینیان پشتی پهکهی به عهدیى داو خۆی لهسهر زهویهکه دانیشت ووتیان : نهی پێغه مبهرى خوا ئهمه به تۆوه دیتمان تا ئیسته به کهسمانهوه نهدیوه فهرمووی : (هذا کریم قوم، فاذا

اتاکم کریم قوم فاکرموه) فەرمووی عەدیی سەردارو پایەداری کۆمەلەیکە ھەر کە گەورە
 کۆمەلەیک ھاتە لاتان ریزی ئی بگرن پاشان پێغه مبهردی خوا ﷺ فەرمووی (ایە یاعەدی ابن
 حاتم الم تکن رکوسیا) واتە تۆ لەسەر دینی رکوسوی نەبوویت؟ رپکوسی دینیک بوو
 لەنیوان نەصاراو صابینە دا ئەویش ئەلئیت : بەئێ نەپرسی (او لم تکن تسیر فی قومک بالمرباع)
 واتە : ئەو تۆ چواریەکی دەست کەوتەکانی قەومەکەت ئەبرد بۆ خۆت؟ ئەویش ئەلئیت
 بەئێ : ئەفەرمووی (فإن ذلك لم یکن یحل للک فی دینک) واتە : لە دینەکەت دا بۆت ھەڵاڵ
 نەبوو ئەلئیت ئەرئ بەخوا ئیتەر بەمە بۆ عەدیی ساغ ئەبیتەووە کە پێغه مبهردو ئەوێ کە
 خەلک نای زانی ئەو ئەو زانی پاشان پێغه مبهردی خوا ﷺ فەرمووی (لعلک یاعەدی إنما
 یمنعک من دخول فی هذا الدین ماتری من حاجتھم فواللہ لیوشکن المال أن یفیض فیھم فلا یوجد
 من یأخذہ، ولعلک إنما یمنعک من دخول فیہ ماتری من کثرہ عدوئھم و قلة عددھم، فواللہ
 لیوشکن أن تسمع بالمرأة تخرج من القادسیة علی بعیھا حتی تزور البیت لا تخاف ولعلک إنما
 یمنعک من دخول فیہ انک ترى أن الملك والسلطان فی غیرھم، وایھم اللہ لیوشکن أن تسمع
 بالقصور البیض من أرض بابل قد فتحت علیھم) واتە : ئەو عەدیی لەوانەییە ئەو دەست کورتی
 یەو کە بە مەسولمانەکانەو ئەو بینی لە مەسولمان بوون قەدەمغەت بکات دەبەخوا ھاکا سامان
 لە ناویاندا ئەومەندە زۆربوو کە کەس وەری نەگرت ئەوانەش ئەو زۆربەو دوژمنان و کەمی یەو
 مەسولمانان کە ئەبینی لە مەسولمان بوون قەدەمغەت بکات دەبەخوا ھاکا بەرگوت بکەوئ کە
 ئافرمەتیک لە قادسیەو بە تەنیا سواری و شترەکەو ببیت و بیت زیارەتی مالی خوا بکات و
 لەھیچ نەترس ئەوانەش کە ببینی وا مۆلک و دەسەلات لە دەستی غەیری مەسولمانەکان دایە
 لە مەسولمان بوون قەدەمغەت بکات دەبەخوا ھاکا ببستت کە کۆشکە سپی یەکانی بابل بە دەستی
 مەسولمانەکان فەتھ کران ئیتەر عەدیی مەسولمان ئەبیت لە ریوایەتی ئیبین جەریردا واهاتوو کە
 عەدیی ئەئێ : ھاتمە خزمەتی پێغه مبهردی خوا ﷺ و خاچیکێ زێرین لە ملم دابوو فەرمووی :
 (یاعەدی أطرھ هذا الوثن من عنقک) واتە : عەدیی ئەو بتە لەملت دا فرئ بدە منیش فریم دا
 کە گەپشتمە لای لە سورەتی (براءة) بوو قورئانی دەخویند ئەو مەبوو ئایەتی (اتخذوا احبارھم
 وریمنا نھم اربابا من دون اللہ) ئەخویند منیش وتم : ئەو پێغه مبهردی خوا ئیمە قەشەکان نا
 پەرسین فەرمووی : (الیس یحرمون مآحل اللہ فتحرمونہ ویحلون ما حرم اللہ فتعلمونہ؟)
 واتە : ئەو شتی کە خوا ھەڵاڵی کردبێ ئەوان ھەرامی ناکەن و ئیوہش ھەرامی بکەن و
 شتیکیش کە خوا ھەرامی کردبێ ئەوان ھەڵاڵی ناکەن و ئیوہش ھەڵاڵی بکەن؟ ئەئێ : وتم

بەلێ فەرمووی (فتلك عبادتهم) واتە دەی ئەوە پەرستنیانە لە رێوایەتییکی تردا بەلێنی دەست خستنی گەنج و گەوهەر و زیرو زیوی کیسرای کۆری هورمزی بێ دا لەلایەن مسوڵمانەکانەوه عەیدش بەسەر سوڕمانەوه ئەپرسی: کیسرای کۆری هورمز؟ ئەفەرمووی: کیسرای کۆری هورمز سێ جار ئەفەرموی هاکا روژی هات کابرا بگرێ بەدوای کەسیکا زەکاڵەکی ئی وەربگرێ کەچی دەستی نەکەوی جا عەدیی دەری ئەبڕێ کە لەو سێ بەلێنە بەلێنی هاتنی ئافرەت لە حیرمە یان قادسیەوه بە تەنیا بۆ حەج و دەست کەوتی گەنج و گەوهەری کیسراو زۆربوونی پارکە هیچ کەس زەکاڵ وەرنەگرێ دوانیان هاتوونەتە دیی ئافرەت لە حیرمە بەتەنیا ئەچی بۆ حەج و خۆشی لەگەڵ ئەو ئەسپ و سوارانەدا بوو کە هێرشیان کردۆتە سەر مەدائینی پایتەختی ساسانی دای ئەو سویند ئەخوا کە سێ هەم بەلێنیش دیتە دیی چونکە فەرماشتی پێغەمبەری خوا ^{٣٥٤} ﷺ.

٣٦٢. ﴿بەسەرھاتی نۆعە یمان و حۆشتری عەرەبە بیابان نشینەکە﴾

کابرایەکی عەرەبی خەلکی بیابان هاتە شاری مەدینەو حۆشترەکی لە پەنای مزگەوتی پێغەمبەرەوه ﷺ بەستەوهو بۆ خۆشی چوو مزگەوتەکی پێغەمبەرەوه ﷺ دەستی کردە نوێژکردن و پاشان مایەوه بۆ ئەوەی پشویەکیش بدات هەندێ لە صەحابەکان بانگی کەسیکیان کرد کە ناوی (نۆعەیمان) بوو کەسیکی زۆر سووێتجی و قسە خۆش بوو بانگی نۆعەیمانان کرد بڕدیان بۆلای حۆشترەکی کابرای عەرەب و ووتیان : (لو نحرثها فاکلناها) واتە : خۆزگە هەر ئیستا ئەم حۆشترە سەر بپریایەو بمانخواردایە بەراستی ئێمە مرخمان لە گۆشتەکی خۆش کردوووە حەیفە ئەم گۆشتە جوانەمان لەدەست بچێ نۆعەیمان وتی : ئەی باشە کابرای خاوەنی چی ؟ ئەی کێ بۆی دەبژێرێ؟ صەحابەکان ووتیان تۆ حەقت نەبێ پێغەمبەری خوا ﷺ خۆی پارەکی دەدات ئەم کابرایە ئەم حۆشترە بۆ فرۆشتن هیناوهو ئیستا پشویەک بدات دەیات بۆ بازار دەفرۆشی جا حەیف نیه ئێمە نەبخوین و لەدەستمان بچێ پێغەمبەری خوا ﷺ دێ ئێمە ناشکینێ و مافی خاوەنەکی دەداو بایی چەندێ بێ لە بازار پارەکی دەدات بەلێ نۆعەیمان پەلاماری حۆشترەکی داو سەری بپری لەو کاتەدا کابرای خاوەن حۆشتر لە مزگەوت هاتە دەرەوهو کە حۆشترەکی بەسەر پراوی بینی پڕ بەدەنگی هاواری کرد ئای

فريام كەون حوشرتمكەيان سەر بېرىم پېغەمبەرى خوا لەمالهوه گوئى لە دىنگى بوو بە پەلە
هاتە دىمروەو كە ئەمەى بىنى فەرمووى : (من فعل هذا ؟) واتە : ئەمە كى ئەم كارەى كردووە؟
صەحابەكان ووتيان نوعميمان پېغەمبەرى خوا ﷺ گەرا بە شوئىنى نوعميمان دا بەلام ديار
نەبوو نىتر دەستى كرد بە گەران بە شوئىندا لەم مال بۆ ئەو مال هەتا لە مالى (طیاعة بنت
ازبیر بن عبدالمطلب) دۆزىهوه كە نوعميمان خۆى لە چالێكدا شاردبوو لەقى خورماى بەسەر
خۆیدا دابوو پياويك نامازەى بۆ چالەكە كردو بە ئەسپاى وتى : ئەى پېغەمبەرى خوا ﷺ ئەم
بىنىوہ زەحمەتە لىرمبى بە پەنجەش نامازەى بۆ چالەكە دىمكرد پېغەمبەرى خوا ﷺ چووہ
سەر چالەكە نوعميمانى گرت و دىمى هینا و سەپرى كرد هەموو دەم و چاوى نوعميمان خۆلاوى
بووہ فەرمووى : (ما حملك ما صنعت؟) واتە ئەى نوعميمان ئەوچى پالى پىوفناى تا ئەم
كارە بكەى؟ نوعميمان وتى (الذين دلوك على يا رسول الله، هم الذين امروني) واتە : ئەى
پېغەمبەرى خوا ﷺ بە خوا ھەر ئەوانەى كە شوئىنى خۆشاردنەوہ كەمیان نیشانى جەنابت دا
ھەر ئەوانەش بوون كەپيان ووتەم : حوشرى ئەو كابرايە سەر بېرم و تۆ پارەكەى بەدى (فجمل
رسول الله ﷺ يمسح التراب عن وجهه ويضحك ثم فرح واعطاه ثمن الناقة) واتە نىتر
پېغەمبەرى خوا ﷺ تەپ و تۆزو خۆلەكەى لەدەم و چاوى نوعميمان سېرى و پىكەنى پارەى
حوشرەكەى دا بە خاوەنەكەى و هەمووات تىر گۆشت بوون بەدەم گالتەو قسەى خۆشەوہ.^{۳۰۰}

۳۶۴. ﴿بەسرھاتى مسوئلمان بوونى زەيدى كورى سەئەنە لە خزمەتى پېغەمبەردا ﷺ﴾

حاکم رىوايەتى کردووه لە عەبدوللای كورى سەلامەوہ كە دەئیت كاتیک خوا وىستی ھىدايەتى زىدى كورى سەئەنە بدات زەيد ووتى : ھىچ نەماوہ لە نیشانەگانى پېغەمبەرايەتى لە موخەممەد نەبىيىم تەنھا دووشت نەبىت كە حىلەمەكەى پېش ھەلجۈونى دەكەوى وە ھەر چەندە زياتر تورە بكرى زياتر ئارام دەگرى بۆيە دەمويست لىى نزيك ببەموو خۆم تاقي بگەمەوہ پۆزىك پېغەمبەر ﷺ لە مالمەوہ ھاتە دەرئ و ەلى لەگەلدا بوو پياويكى دەشتەكى بە سواری و لاخەكەيەوہ ھات و وتى : ئەى پېغەمبەرى خوا خەلكى فلان دى مسوئلمان بوون وە من پېم وتبوون ئەگەر مسوئلمان ببن رزق و پۆزىتان زۆر دەبى وا ئىستاش تووشى ووشكە سالى بوون ئەترسم وەك چۆن بەخۆشى مال و چاكەوہ موسئلمان بوون ئاوا لىى دەرچن لەم بارو زرووفەدا ئەگەر دەتوانىت بەلكو ھەندى يارمەتيان بۆ بنىرى پېغەمبەرىش ﷺ بە ئىمامى ەلى فەرموو : ھىچمان لەبەر دەستايە بۆيان بنىرى؟ وتى نەخىر ھىچمان لانەماوہ زەيد دەلى منىش فەرسەتم زانى وتم : ئەى موخەممەد ھەندى خورمام بدەنى لە فلان باخ و بىستان لە پېشەوہ پارەكەيت دەدەمى ئەويش فەرمووى : نا ئەى جوولەكە خورمات دەدەينى، ھەقى ئەو پارمىيە بەلام مەرج نىي ھى فلانە باخ بىت منىش وتم : باشەو ھەشتا مسقال ئالتونم دايە كە دوايى خورمام بدەنى ئەويش دايە كابر او فەرمووى : بړۆ بەعەدالەت بەشى بگە لەناوياندا زەيد دەلى پېش ئەوہى كاتى دانەوہى قەرزەكە بىت بە ئەنقەست ھاتم و يەخەيم گرت و بە توورمىي وتم : ھەقەكەم بدەمى ئەى موخەممەد بە خوا ئۆوہى (بەنى عەبدولوتەليب) ھەروا قەرز كۆيرن خۆم ھەر دەمرانى وان لەم قسانەى من عومەر رقى ھەستاو سەيرى كردم و پىي وتم: ئەى دوژمنى خوا چۆن ئاوا بە پېغەمبەر ﷺ دەئيت ؟ بەو خوايەى كە بەھەق ناردوويەتى ئەگەر لەبەر ئەو نەبوايە لەگەردنم ئەدايت پېغەمبەرىش ﷺ بە ھىمنى و زەردەخنەوہ سەيرى عومەرى كردو فەرمووى ئەى عومەر ئىمە ھەردووگمان شتىكى ترمان لەتۆ دەويست كە بەمن بلئى بە چاكى قەرزەكەم بدەمەوہ بەويش بلئى بە جوانى داواپكاتەوہ وە نىنجا بړۆ ھەقەكەى بدەمەوہ بىست صاعيشى بۆ زياد بگە جا كە عومەر زيادەى دامى وتم : ئەمەيان بۆچى يە وتى : ئەوہ لەبەر ئەومىيە كە تۆم ترساندووه پېم ووت : دەمناسى ؟ وتى : نەخىر تۆ كىيت ؟ وتم : زەيدى كورى سەئەنە وتى : تۆ زاناي جوولەكەيت ؟ وتم : بەلى وتى : باشە جى واى لى كردووى ئاوا بگەيت بە پېغەمبەر ﷺ ئاواى پى بلئيت ؟

وتم ، ئەى عومەر من ھەموو نىشانەكانى پىغەمبەرايمتى ئەوم لا ئاشكرا بوو تەنھا دوان نەبىت كە حىلمەى پىش توورەى دەكەوئ و چەندەش زياتر تورەى بكەى زياتر ئارام دەگرئ و ھەلئاجئ وەمنىش ئىستا ئەوم ئى بىنى ئەى عومەر تۆ بە شاھەتە ئەوا من رازىم كە خواى پەرورەدگام بئ و ئىسلام ئاينم بئ و موخەممەدىش ﷺ پىغەمبەرم بئ وەمن دەولەمەندترىنى جولەكەگانم بە شاھەت بە كە نىوہى مالەكەم خىربىت بۆ ئوممەتى موخەممەد ﷺ عومەر وتى : بەشى ھەمووى ناكات بلئ : ھەندىكيان منىش ووتم : ھەندىكيان نىنجا زەمىد لەبەردەم پىغەمبەر ﷺ و يارانیدا وتى (اشھد ان لا اله الا الله و اشھد ان محمدا عبده ورسوله) .

۳۶۵. ﴿عومەرى كورې خەتتاب - خواى ئى رازى بئ - بەدەنگى بەرز گرىا كە چاوى بە حالى پىغەمبەر ﷺ كەوت﴾

رؤژىك پىشەوا عومەرى كورې خەتتاب دەچىتە خزمەتى پىغەمبەرى خوا ﷺ لە ژوورەكەى خۆیدا دەبىنى پىغەمبەر ﷺ لەسەر ھەسرىك راکشاوہ كە ھەسەرەكە لەبەر كۆنى قەراغەكانى نەماوہو پىغەمبەرى خواش ﷺ سەرى لە سەر سەرىنىك بوو پىستىكى خۆشەكرائى دابوو بەسەرىدا لاتەنىشتەكانى وىنەى ھەسەرەكەى لىدەرچووبوو لە قوژبىنىكى ژوورەكەشدا ھەندئ جۆ لە قاپىكدا دانراوو لەگەل ھەندئ لەو گىايەى كە پىستەى بئ خۆش دەگرئ كاتىك ئىمامى عومەر ئەم دىمەنە دەبىنئ دەست دەكات بە گریان و خۆى پىناگرئ و دەنگى گریانى بەرز دەبىتەوہو پىغەمبەرى خواش تەماشائى عومەرى دەكرد بە خور فرمىسك لە چاوەكانى دەھاتە خواروہو پرسىارى كردو فەرمووى : ئەوہ دەگرىت ئەى كورې خەتتاب؟ پىشوا عومەر وەلامەكەى قولپەى گریان و خورزىمى فرمىسكەكانىدا تىكەل بوو بوون و وتى : ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ چۆن نەگرىم وا دەبىنم ئەو ھەسەرە چۆن كارى لەسەر لاتەنىشتە كردووہو وىنەى لەسەر پەراسوہكانت دەرچووہ ئەوہش خەزىنەكەتە كەچى تىداپەو ديارە؟ ئەوہش كىسراو قەيسەرە چۆن دەژىن و لەسەر قەرەوئلەى ئالتون و دۆشكى ناورىشم دەنوون و تۆش لەسەر ئەو ھەسەرە زېرە ئەوان لەناو ئەو ھەموو نازو نىعمەتەى خدا لەناو باخ و باخاتى پەر لە ميوہداو تۆش ناوا دەژىت؟ لە كاتىكدا تۆ پىغەمبەر و ھەلبىزىردراو و خۆشەويستى خواى پىغەمبەرى خوا ﷺ بەدەم زەردەخەنەوہ فەرمووى : ئەى كورې خەتتاب

نەمانە خوشيەكانى ژيانيان بۇ پېشخراوه بەلام لە بران و كۆتاييداايە ئىمەش كۆمەلىكىن خوشيەكانمان بۇ ھەلگىراوه بۇ دواپۇز ئايا رازى نيت؟ ئىمە ژيانى نەبىراوى دوا پۇرژمان ھەبى و ئەوانىش ژيانى كەم و كورتى دونيا؟ نىمامى عومەر وتى : بەلى.^{۳۵۶}

ئىنجا ئىمامى عومەر وتى ئايا ناكىرى پاخەرىكى لەم ھەسەرە نەرمەرت بۇ پاخەمىن؟ پېغەمبەرى خواﷺ ھەرمووى (مالى والدنيا؟ ما مثلى ومثل الدنيا الا كراكب سار في يوم صائف، فاستظل تحت شجرة ساعة ثم راح وتركها).^{۳۵۷}

واتە : من لەكوئى و دنيا لە كوئى؟ نموونەى من و دنيايەك وەك سوارىك وايە كە لە گەرمای ھاویندا بەدەشتىكى چۆلدا دەپروات و لەبەر گەرما ماومىەك لەبن سىبەرى دارىكدا دەمىنىتەوہ پاشان دەپروا بەجىي دەھىلى.

^{۳۵۶} رواه الحاكم ۴/۱۰۴، وابن حبان ۴۱۸۸، وأحمد ۱/۱۳۳

^{۳۵۷} رواه الرمذي (۲۳۷۷) وابن ماجه (۴۱۰۹).

٣٣٦. ﴿پێغەمبەر ﷺ﴾ وەسفێ قەیسێ کۆری سەعدی کرد بەوەی کە لەلانی سەخواوەتدا گەورە بوو ﴿

پێغەمبەری خوا ﷺ لە مانگی رەجەبی ساڵی هەشتەم دا بانگی کردە ئەبو عوبەیدەو ئالای فەرماندایەتی سێ سەد پیاوی موهاجیر و ئەنصاری دایە دەست کە عومەری کۆری خەتتابیشیان لەگەڵ دابوو فەرمانی بەسەردا دا تا بەسریەکیەو هێرش بکاتە سەر هۆزی جوهەینە کە تا ئەوکاتەش مسوڵمان نەبوو بوون و ناوچەکیەیان لە مەدینەو پێنج شەو دووربوو، پیاوانی ئەم سەریە هەر هەموویان پیادەبوون و تەنها چەند وشتێکیان پێ بو بۆ هەلگرێتی نان و خۆراکیان جا مێزوو نووسان ئەو میان باس کردوو کە بەرلەوێ بگەنە ناوچە جوهەینە تووشی برسێتییەکە و مەهابوون کە گەڵای خەبەطیان خواردوو (خەبیط) ناوی گەڵای درەختیکە کە ئەو مەزینە و ووشک دەکرێتەو ئەهەپری و تێکەڵ بە نارد دەرکێت لەبەرئەوێ کە ئەم سوپایە ئەو مەزینە برسی بوون سەربازەکان گەڵای خەبەطیان ئەخوارد بۆیە ناوێرا سەریە خەبیط بەو برسێتییە ئەو مەزینە لاوازبوون کە ئەگەر تووشی دۆژمن ببوونایە توانایان نەبوو بچن بەگژی دا لەم غەزایەدا کە سەریە مسوڵمانە کە خەریک بوو لەبەرساندن تیا بچن سەخواوەتی گەنجیکێ ئەنصاری دەرکەوت، کەناوی قەیسێ کۆری سەعدی کۆری عوبادە بوو لەگەڵ سەریە کەدا بوو دیارە سەعدی کۆری عوبادە باوکی سەرداری خەزرج بوو قەیسێش بە سەخاوەت ناوبانگی دەرکەبوو قەیس گەنجیکێ بێ مال و سامان بوو کە دیتی و سەریە مسوڵمانە کە بە دەست برسێتییەو گریان خواردوو چوو بۆلای ئەعەرابیەکی بێ مەالیەکی دۆستی مسوڵمانان لە جوهەینە داوای ئی کرد کە چەند وشتێکی پێ بفرۆشێ تا سەریان بپێ بۆ سوپا مسوڵمانە کە بەو مەرجە کە لە مەدینە خورمێ بداتێ کابرای جوهەینی بە قەیس وێ : بەخوا نات ناسم تۆ کێیت؟ وێ : مەن قەیسێ کۆری سەعدی کۆری عوبادە کۆری دلەیم ئەعەرابیە کە دەری بپێ کە دۆستایەتیەکی پتەوی لەگەڵ سەعدی سەرداری یەشریب هەیه ئەو مەبوو پێنج وشتێ پێ فرۆشت هەریە کە بە دووبار خورمێ ووشک لە خورمێ ئالی دلەیم داوای ئەوێ داوای شاهیدی کرد قەیس چەند هاوێتیکێ ئەنصارو موهاجیری لەگەڵدا بوون و کردنیە شاهی کە یەکیان عومەر بوو عومەر ووتی مەن شاهیدی نادەم ئەمە قەرزدار دەبیت و سامانی شێ نیه بەلکو سامان هی باوکیەتی کابرای جوهەینی وێ بەخوا سەعد لەسەر کێشێک خورما دەست لە کۆرەکە ی هەلناگریت دەم و چاویکی گەشاو و رەفتاریکی

مەردانەش ئەبىنەم قەيس و شىركەنى ھىنان و ھەر رۆژە يەككىيانى سەر دەپرى كە رۆزى جوارەم ھاتە بەرھوۋە ئەبو عوبەيدە ئەمىر نەى ھىشت و شىرى جوارەم سەر بېرى و پىتى وت : نەتەوى قەرزەكەت بىرئىتەوۋە بى ئەوۋى سامانت ھەبى؟ نابىت سەرى بېرىت قەيس ووتى: ئەبو عوبەيدە تۆ وى ئەبىنى كە باوكم قەرزى خەلگى ئەداتەوۋە و يارمەتى ئى قەوماو ئەدات و لەگرانى دانان ئەدات، كىشىك خورماي كۆمەلىك جىھادكار لە پىناۋى خوادا نەبىزىرى؟ خەرىك بوو ئەبو عوبەيدە نەرم بېرى و وازى ئى بېتىنى كەچى عومەر وتى عەزىمەى لەگەلدا بەكاربەينە ئەوش بىرىارى دا و نەى ھىشت و شىرى جوارەم سەر بېرى بەمە دوو و شىرى بى مانەوۋە ئەومبوو لە رىگا بە نۆبە سوارى ھەردووكيان ئەبوون ھەتا گەشتەوۋە مەدىنە دىنگ و باسى برسەيتى سوپاى ئىسلام بەسەد گەشت وتى : ئەگەر مەن قەيس بىناسم ئازەلىان بۆسەر نەبىرىت كە قەيس گەشت و سەدى باوكى تووشى بوو لىتى پىرسى لەگاتى برسەيتى ئەو خەلگەدا چىت كەرد؟ وتى : ئازەلم سەر بېرىن وتى : چاكت كەردوۋە وتى : پاشان چى ؟ وتى سەرم بېرى وتى : چاكت كەردو وتى : پاشان چى ؟ وتى : سەرم بېرى وتى : چاكت كەردوۋە سەر بېرە وتى : پاشان چى؟ وتى : قەدەغەكرام : وتى كى قەدەغەى كەرىت؟ وتى ، ئەبو عوبەيدەى كۆرى جەراھى ئەمىر وتى : بۆچى ؟ وتى : وى ئەگەياند كەمەن سامانم نىە بەلگو سامان ھى باوكمە منىش وتم : باوكم قەرزى دوورىنە ئەبىزىرى و يارمەتى ئى قەوماو ئەدات و لەگرانى دا نان ئەدات ئەوۋە لەگەل مەن دا ناكات ؟ سەد وتى : جوار باخچەت پىشكە بىن دەربارەى ئەوش كىتابىكى بۆ نووسىم و ھىنانى بۆ ئەبو عوبەيدە و ئەویشى كەردە شاھىد بۆلەى عومەرىش بۆ ئەویشى شاھىدى نەداو وتیان: كەمەرىن باخچە پەنجا بار خورماي تىا ئەبىت كابرەى بىابان نىشەن ھات و قەيسىش قەرزەكەى بۆ بىزاردەوۋە و شىرى داپە بۆ سواربوون و جل و بەرگى پىشكەش كەرد كە ئەم دىنگ و باسە گەشتە پېغمبەرى خوا ﷺ قەرموۋى (ئەفە بىت جود) واتە: ئەو لەلانەى سەخاومت دا گەورمبوۋە.

٣٦٧. ﴿خەزینەى خۆای پەروردگار گەورەیه﴾

جاریك پیاویك بەسەر و پێی پەتی و جل و بەرگیكى شپۆوە دیتە خزمەتی پێغمەمبەرى خوا ﷺ داواى یارمەتی دەكات و پێغمەمبەرى خواش ﷺ یارمەتی دەدات جاریكى تر داوا دەكات ھەر یارمەتی دەدات بۆ جاری سێھەم داوا دەكات پێغمەمبەرى خوا ﷺ ھىچى پێى نامینیت یارمەتی بدات بە زەردەخەنەو بەكابرا دەلى براى خۆم ھەر شتیكت پێویستە برۆ لە بازار ھەلبەرگە لەسەر من كاتێك شتیك ھاتە دەستم قەرزەكەت بۆ دەمەمەو پێشەوا عومەرى كۆرى خەتتاب دەلى : ئەى پێغمەمبەرى خوا ھەتا ھەتیوو یارمەتیتدا ئیتەر كە نیتە ھاوکاری بكەیت خۆای پەروردگار تەكلیفی شتیك ناكات كە مەروۇ دەسلاتی بەسەریدا نەبیت بەم ووتەیهى عومەر پێغمەمبەرى خوا ﷺ دەم و چاوى گۆراو رنگى تێكچوو و پێى ناخۆش بوو، بەلام پیاویك كە لە تەنیشیانەو بوو وتى : پێغمەمبەرى خوا ﷺ چۆن ھەزەت لى یە بەخەشە چونكە خەزینەى پەروردگار گەورەیه ئیتەر بەو قەسەیهى كابرا پێغمەمبەرى خوا ﷺ زەردەخەنەیهى كەر وەك پشتگیریەك بۆ قەسەكەى.

٣٥٩

٣٦٨. ﴿خاوەن شت شایستە ترە كە شتەكەى ھەلبەریت﴾

رۆژێك پێغمەمبەرى خوا ﷺ لەگەڵ ئەو ھورمیرە - خۆای لى رازی بى - رۆشت بۆ بازار پارچەپەك قوماشى بە چوار درھەم كرى، كاتێك خاوەنى قوماشەكە ھات بۆ ئەوھى قوماشەكە ببیویت پێغمەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى : بپێو بەزىادەو كابرا وتى : ئەم قەسەم لەكەسى تر نەبىستوو ئەبو ھورمیرە - خولى لى رازی بى وتى بەسە بۆ ئاوا ساردو سىرى ؟ ئایا پێغمەمبەرەكەت ناناسى ؟ كابرا مەترەكەى فرێداو كەوت بەسەر دەستی پێغمەمبەردا تا ماچى بكات پێغمەمبەرى خوا ﷺ دەستی كابرای دوورخستەو فەرمووى : ئەوھ چى دەكەى : ئەوھ عەجەمەكان بەرامبەر پاشاكانیان دەیکەن من پاشا نیم بەلكو پیاویكەم لە ئیوھ ئینجا كابرا قوماشەكەى پێواو پێغمەمبەر ﷺ لى وەرگرت ئەبو ھورمیرە - خۆای لى رازی بى - وویستی ھەلبەریت پێغمەمبەر ﷺ رازی نەبوو پێى فەرموو خاوەن شت كە نەتوانیت ئەوكاتە برا مسولمانەكەى ھاوکاری دەكات.

٣٦٠

٣٥٩ رواه الرمذي : ٣٤٨.

٣٦٠ چیرۆكى رەوشە جوانەكان ، لاپەرە ٩٧.

٣٦٩. ﴿پێغه مبهردا ﷺ که گوی بیستی سکاڵای پیاوه که بوو تووڤه بوو﴾

جاریکیان که سێک هاته خزمهت پێغه مبهردا ﷺ عهززی کرد (یا رسول الله اني لأتأخر عن الصلاة في الفجر مما يطل بنا فلان فيها) واته : ئه ی پێغه مبهردا ﷺ به پاستی من بپهشم و به شداری ناکهم له جه ماعهتی نوێزی به یانی دا ئه و هه موو خێرو پاداشته گه ورم له دمهت دهجی به هوێ ئه و ه ی که فلان کهس پێشنوێزیمان بۆ دهکات و ئه و نه دده نوێز که درێژ دهکاته وه به پاستی من خۆم بۆ راناگیرێ و ئیتر له بهر نه وه ناچم بۆ مزگه و ت و نوێزی به یانی ه کهم له ماله وه ده کهم که پێغه مبهردا ﷺ ئه مه ی بیست: (فغضب رسول الله ﷺ مارایته غضب في موضع كان اشد غضبا منه يؤمئذ، ثم قال : يا ايها الناس ان منكم منفرين، فمن ام الناس فليتجاوز ، فإن فيهم الضعيف والكبير وذال الحاجة).^{٣٦١}

واته : پێغه مبهردا ﷺ به شیویه کی و توڤه بوو که هه رگیز له هیج جیگایه که داوا توڤه نه بوو بوو پاشان فهرمووی ئه ی خه لکینه به پاستی هه ندی له ئیوه هه ن که خه لکی دوور ده خه نه وه له نیسلام له په مته تی خوا له پاداشتی زۆر له مزگه و ت له جه ماعه ت له جومه ده ی ناگاداربین و بزاین هه ر که سی پێش نوێزی بۆ خه لکی کرد با پێش نوێزی ه کی کورت و بوخت بیت ئه و نه دده درێژ نه کاته وه خه لکی بیزار بین چونکه به پاستی له ناو ئه و که سانه دا که نوێزی له دوا وه ده که ن که سانیکی تێدایه که لاوازه و به سالا چوو وه توانای زۆر و مستان و مانه وه ی نه وه که سانیکی له ریزی جه ماعه ته که دا که خاومن کارن و نیش و کاریان هه یه و چاومرێ ی ئه وه ن نوێز ه که یان بکه ن و برۆنه وه سه ر کاره گانیان.

^{٣٦١} متفق علیه بخاری (٧٠٤) ومسلم (٤٦٦).

٣٧٠. ﴿حهفتا هزار فریشته نامادهی ناشتنی سه عدی کوری مه عاز بوون﴾

سه عدی کوری مه عاز - خوی ئی رازی بی - ئهم هاوهله نازیزه له شهردا بریندار بوو پاشان بهو برینهوه له مالهوه وفاتی کرد پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی : (اهتز عرش الرحمن لموت سعد بن معاذ) متفق علیه.

واته : عهرشی خوا هاته جوولهو له رزه بو مردنی سه عدی کوری مه عاز، واته : له خووشی بهرزبوونهوهی رۆحی پاکی سه عدی کوری مه عاز بو باره گای خوی گه وره عهرشی خوا هاته جولان کاتیك سهد وفاتی کردو هه والیان دا به پیغه مبهردی خوا ﷺ ئه موند به په له رۆیشت هاوهلان که له گه لیدا بوون په تی نه عله گانیان پچرا ووتیان ئه ی پیغه مبهردی خوا ﷺ بو واخیرا دهرۆیت ؟

فهرمووی : (اني اخاف ان تسبقنا اليه الملائكة فتغسله كما غسلت حنظلة) واته : بهراستی لهوه ترسام که فریشته گان پيش ئیغه بگه نه سه ری و بیشۆرن، ههرومکو هه نظه له یان شوست، پاشان که جوونه مزگه وتهوه بو نه وهی نوێزی مردووی له سه ر بکه ن پیغه مبهردی خوا ﷺ خوی کو ده کردموه و خوی بجووک ده کردوه عه رزیان کرد به قوربان خو جیگا زۆره فهرمووی نه ماوه هه موو مزگه وته که نه ومنددی فریشته تیدا یه جیگا نه ماوه هه موو نه و فریشته نه هاتوون نوێزی مردووی له سه ر بکه ن ئه مجا که بر دیان بو سه ر قه بران و ته سلیم به خاک کرا پیغه مبهردا ﷺ فهرمووی (هذا العبد الصالح تحرك له العرش) واته ئهم بهنده چاکه عهرشی بو هاته جولان (وفتحت أبواب السماء) واته هه موو دهرگا گانی ئاسمانی بو کرانه وه (وشهده سبعون ألفا من الملائكة) واته : ههفتا هزار فریشته نامادهی ناشتنی بوون که (لم ينزلوا إلى الأرض قبل ذلك) واته : نه و فریشته نه هاتوونه سه ر زهوی (لقد ضم ضمة ، ثم أفرج عنه) واته زهوی گووشی به گوشینیکی تووند پاشان بهریدا.^{٣٦٢}

٣٧١. ﴿عه بدولای کوری رهواحه داواکاریه کی جوانی خسته روو له

خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ﴾

(ابن جریر) له محمدی کوری (کعب) ی (قرطی) یه وه دهگیرته وه دهلیت : عبدالله ی کوری رهواحه به پیغه مبهری خوا ی ووت : مه رج بگره له سه ره مان بو خوا و نه فسی خوت ؟ پیغه مبهری خواش ﷺ فه رمووی (مه رجی په رومردگار نه وه یه بیپه رستن و هاوه لی بو پهیدا نه کهن ، مه رجی خوشم بریتیه له وهی چو ن پارێزگاری له خوتان و مال و مندالتان ده کهن ناواش پارێزگاری له من بکهن ، نه وانیش وتیان : نه گهر و امان کرد چیمان دهستگیر ده بێت ؟ فه رمووی : به هه شت ، وتیان : به راستی بازرگانیه کی سودمه نده بویه نه ده میگۆزینه وه و نه ده ستیشی لی ده کیشینه وه ئینجا نایه تی (إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ { ١١١ }) واته : به راستی خوا گیان مائی له ئیمانداران کرپوه به وهی که به هه شت بو نه وانه و به شیان نه و بر واداران به نه گ ده کهن له رپی خودا و ئینجا بی با و مران ده کوژن و خوشیان شه هید ده بن نه وه به لێنکی راسته و خوا بریاری داوه له سه ره خو ی له ته ورات و ئینجیل و هورناندا جا کتیه به لێن و پهیمانی خو ی و هفادارتره له خوا ؟ که واته مزده به خشین و شادمان بن به و فروشتنه تان که مامه له تان پی کرد به راستی هه ره نه وه یه که یشتن به نامانجی زور گه و ره .

٣٧٢. ﴿خودای گەوره هەر پاکه و هەر پاکیش وەردەگیریت﴾

(واحدی) و (اصبهانی) له (ترغیب) دا له جابیرهوه دهگیرنهوه : دهلیت
 پێغمەری خوا ﷺ باسی له حرام کردنی مهی دهکرد عەرەبیکی دهشتهکیش ههستا
 و وتی : من پیاویکم پێشهم بازرگانی بوو بهشەرابهوه و لەریگه‌ی ئەم بازرگانیهوه
 مانیکم کۆ کردوه نایا نهو ماله بهکه‌لکم دیت نه‌گەر له نیستا به‌دواوه گوێ رایه‌لی
 خوا بکه‌م و لهو ماله‌ش ببه‌خشم ؟ پێغمەری خوا ﷺ فه‌رمووی : خوای گەوره
 پاکه و به‌ته‌نهاش هەر پاک و بیگەرد و وەردەگیریت په‌رومردگاریش بو‌ چه‌سپاندن و
 شاهیدی دان له‌سەر نهو قسه‌یه‌ی پێغمەری خوا ﷺ نایه‌تی (قُلْ لَا يَسْتَوِي
 الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا اُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
 {١٠٠})

واته : نه‌ی پێغمەری خوا ﷺ پێیان بلی : پیس و پاک یه‌کسان نین هه‌رچه‌نده
 زۆریه‌تی نه‌و پیسه‌ سه‌رنجی راکی‌شایه‌ت گه‌واته نه‌ی هۆشمه‌ندان له‌خوا بترسن و
 هاریزگار بن بو‌ نه‌وه‌ی سه‌رفراز و سه‌رکه‌وتوو بن .

٣٧٣. ﴿مالیکی کوری صەیف سەرپێچی نواند بەرامبەر پێغه مبهري

خوا ﷺ﴾

(ابن ابی حاتم) له سه عیدی کوری جو به میر مه ده گرت ته وه ده ئیت : پیاو ئیک به ناوی مالیکی کوری صیف هات بۆ لای پێغه مبهري خوا ﷺ سەرپێچی نواند له بهرامبەر پێغه مبهردا ، پێغه مبهري خواش ﷺ پێی فهرموو : سو ئنت ددهم به وهی ته وراتی دابه زان دو وه بۆ سه ر (موسا) ئایا له ته وراتدا باسی نه وه کرا وه په روه ر دگار خه شم و قینی له قه شه ی قه ئه و گرتو وه ؟ مالیکیش قه شه یه کی قه ئه و زل بوو بۆیه تو په بوو ووتی : خوا هیچ نیگایه کی نه نار دو وه بۆ سه ر مرۆڤ ، هاو ریکانی شی وتیان : نه ی هاوار نه وه تۆ چی ده ئیت نه ی بۆ (موسی) نیگا دانه به زیوه ؟ ئینجا په روه ر دگار نایه تی (و ما قدر والله حق قدره) دابه زان د .

٣٧٤. ﴿راسپارد ده که ی پێغه مبهري خوا (ﷺ) بۆ رافعی کوری موعه للا﴾

له نه یو سه عیدی کوری رافعی کوری موعه للا وه هاتو وه که له مزگه وت نو ئزی کرت دو وه پێغه مبهري خوا (ﷺ) داو په تی به لای دا بانگی کردو وه یه ک سه ر وه لامی نه دا و ته وه نه بو سه عید ووتی : نو ئزه که م ته وا و کرد له پاشاندا چو ومه خزمه تی نه بو سه عید ووتی : پێغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی : چی رێگری لی کردی که وه لام نه ده ی ته وه ؟ وتی : نو ئزم ده کرد بۆیه وه لام نه دا ی ته وه فهرمووی : مه گه ر خوای گه وه ناهه رمو ئت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ { ٢٤ })

واته : نه ی نه وان ه ی با و مر تان ه ی نا وه به ده م بانگه وازی خوا و پێغه مبه ر مه بچن کاتی که بانگتان ده کات بۆ به رنامه و رێبازی که ده تان زیه نی ته وه و ژبان به خشه ؟ جا فهرمووی : پێش نه وه ی له مزگه وت بچیه ده رمه وه گه ورم ترین سو رمه ت پی نشان ده م له قورئان ؟ وتی : نه ی پێغه مبهري خوا فهرمو ده که ت له بهر ده که م فهرمووی : نه و سو رمه ت سو رمه تی (الحمد لله رب العالمین) ه که ناویشی هه وت نایه تی دوو باره بوو وه میه هه روه ها ناویش قورئانی گه ورمیه که به من به خشا وه .
٣٦٣

۳۷۵. ﴿ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) نامۇزگارى عوسمانى كورى مە ظعونى

کرد که دوور بکه ویتەوہ له گۆشەگیرى ﴾

عوسمانى كورى مە ظعونى (خوا لىنى رازى بىت) ئەوئندە زىادەروى كوردبوو لە خواپەرستىدا خەرىك بوو لە سنورى ناوئىدىتى و ميانەروى دەردەچوو لە ترسى خىواى پەرورەدگار بەلام مامۇستاي مەروفايەتى پېغەمبەرى خۆشەويست (ﷺ) عوسمانى گىرايەوہ ناو بازىنى ناوئىدىتى و (اعتدال) لە عانىشەوہ (خوا لىنى رازى بىت) دەلىت : خىزانى عوسمانى كورى مە ظعون كە ناوى (خەولەوى كچى حەكىم) بوو ھاتە لام سەر و شكلى نا رىك و پىك بوو واتە : دياربوو گوئ بەخۇى نادات پىرسىم چىتە ؟ بۆچى بەم شىئومىيەت ؟ ئەويش وتى : ھاوسەرەكەم شەو تا بەيانى شەونويژ دەكات و رۆژىش بە رۆژوو ئەبىت واتە : كاتى نىيە بۆ نافرمان كاتى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ھات بۆلاى عانىشە خاتوون ، عانىشە ئەمەى بۆ باس كەرد پېغەمبەرى خواش (ﷺ) بە عوسمان گەيشت و پىنى فەرموو : (يا عثمان ان الرهبانية لم تكتب علينا ، امالك في اسوة ؟ فوالله اني اخشاكم لله ، و احفظكم لحدودہ) .^{۳۶۴}

واتە : فەرمووى : نەى عوسمان گۆشەنشىنى بۆ ئومەتى ئىسلام نەوسراوہ مەگەر تۆ ناتەوئ شوئىن مەن بکەوى و چاو لە مەن بکەيت ؟ دەى سوئند بەخوا مەن لە ھەموتان زياتر لەخوا ئەترسم و لە ھەموتان زياتر سنورەگانى دەپاريزم .

۳۷۶. ﴿بەسرھاتى جولەيىب و چۈنەتتى ژن ھىنانەكەي﴾

خاومنى ئەم چىرۆكە لە دنيادا جگە لە باومرەكەي ھىچى شك نەمەرد ئەمبو بەرزى
نەسلەمى چىرۆكى ژن ھىنانى (جولەيىب) بەم شىۋەيە دەگىرىتەۋە و دەلىت :

جولەيىب يەكك بوو لە پىشتىوانان و ھاۋەلانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) عادەتتىن واپىو
نەگەر كچيان ھەبۋايە نەياندەدا بەشوو ھەتا پېغەمبەرى خوايان (ﷺ) لى ناگادار نەكردەۋە تا
بزانن ئەو ئەيەۋى يان نا ئەۋمبوو جارېك پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بە پياۋىكى لە پىشتىوانان
فەرموو (يافلان زوجنى ابنتك) واتە : ئەي فلان كچەكەتم بدمىە ئەۋىش ووتى : بەلى جاكى
لەتۇ باشترە فەرموۋى : (انى لست لنفسى ارىدھا) واتە : مەن بۇ خۇم داۋاي ناكەم وتى : ئەي
بوكى فەرموۋى : بۇ جولە يىب وتى : ئەي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) بابازنەم دايكى كچەكە دلى
چى ھات بۇ لاي دايكى كچەكە وتى : داخۋازى كچەكەتتى كىردوۋە وتى : بەسرچاۋ جا چى لەۋە
باشترە كچەكەم بېيتە خىزانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەۋىش وتى : نايەۋى بۇ خۇي بەلگو بۇ
جولەيىب وتى : بەراستتە ؟ سۆيىند بەخۋا نايدەمە جولەيىب ، ئەۋە بوو كاتى باۋكى كچەكە
ھەلسا بگەرېتەۋە بۇ لاي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋە ۋەلامەكەي پى بگەيەنېت كچەكەيان
بەشەرمەۋە وتى : كى مەنى لە نىۋە خواستوۋە ؟ ووتىيان : پېغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى : دەي
دەتانەۋى فەرمانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پەت كەنەۋە بىدەنەۋە دەستى دلىنام كە بەراستى
ئەۋە وىلەم ناكات ئەۋەبوو باۋكى كچەكە چوۋ بۇ لاي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پىنى ووت : ئەۋە
دەيدەمە دەستى تۇ بىفەرموۋ بىدە بە جولەيىب (ئىسحاقي كورى عەبىدولاي كورى ئەبو تەلەھ)
بە ئابىتى وت : ئەزانى پېغەمبەرى خوا (ﷺ) چ دوعايەكى بۇ ئەۋ كچە كىرد ؟ پىرسى چ
دوعايەكى بۇ كىرد ؟ وتى : فەرموۋى (اللهم صب عليها الخير صبا ولا تجعل عيشها كداكدا)
واتە : ئەي خۋاي پەرۋەردگار خىر و بىرى بەسەردا بىرىزە و مەھىلە ژيانى مەينەتى و
كۆپرەۋەمى بېت . ئابىت دەلىت : ئەۋە بوو پېغەمبەرى خوا (ﷺ) كچەكەي لە جولەيىب
مارەكرد ۋەلەيەكى لە غەزاكانىدا پېغەمبەرى خوا (ص) پىرسى ؟ (هل تفقدون من احد ؟)
واتە : كەس ھەيە ديارنەبى و بەدۋايدا بگەرنى ؟

ووتيان : فلان و فلان ديارنين ديسان فەرمووى : (هل تفقدون من احد ؟) ووتيان : فلان و فلان ، ئەمجارەشيان فەرمووى : (هل تفقدون من احد ؟) ووتيان : نەخىر شىئەر ھەر ئەوانەى كە وتمان فەرمووى : (ولكن افقد جليبيبا فاطلبوه في القتلي) واتە : بەلام من بەدواى جولهيبىب دا دەگەرئىم لەناو كوزراوەكاندا بۆى بگەرئىن گەران تا دۆزىانەو لەنىوان ھەوت كەسدا گەوتبوو كە گوشتبوونى و دواتر خۆيشى شەھىد كرابوو پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى : (هذا منى و انا منه ، اقتل سبعة ثم قتله ؟ هذا منى و انا منه ، اقتل قتله ؟ هذا منى و انا منه) واتە : پىغەمبەرى (ﷺ) دەفەرموئى : جولهيبىب لە منە و منىش لە ھەوت كەسى گشتوو و ئەوجا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەلىگرت و ھاوەلانیش گۆريان بۆ ھەلكەند ئەو جىيەكى نەبوو لەسەرى دابىنىن بىجگە لە بالەكانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەتا خستيانە گۆرەگەى ثابت دەلەيت : ئەوەبوو لەناو ئەنصاردا ھىچ بىوھزنىك نەبوو لە بىوھزەكەى جولهيبىب بژئوى باشر بىت و بە بژئوى تر بىت.^{٣٦٥}

^{٣٦٥} ھەبىسى دەلەيت : لە صحىحدا ھاىرە بەئى ھاس كەردلى داخوآزى و زەواج وە احمد گىرايمەتو و پىاوانىش پىاوانى مەسھىن (المجم) ژمارە (١٥٩٧٧).

٣٧٧. ﴿پیغمبەری خوا (ﷺ) جاهییمە ی سەلەمی راسپارد کە چاکە کاربی

بەرانبەر دایکی﴾

هەمیشە هاوێلان راویزیان بە پیغمبەر (ﷺ) دەکرد رۆژێک کاتێ مسوڵمانان سەرقاتی خو ئامادەکردن بوون بۆ جیهاد کەسێک بەناوی جاهییمە ی سەلەمی (خوا لێی رازی بێت) ویستی لەگەڵیاندا دەر بچیت، چوووە خزمەتی پیغمبەر (ﷺ) تا راویزی پێ بکات کاتێ پیغمبەری خوا (ﷺ) وتی: ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) دەمەویت برۆم بۆ غەزا هاتووم راویزت پێ بکەم؟ پیغمبەر (ﷺ) لێی پرسى: ئایا دایکت هەیە؟ وتی: بەلێ، پیغمبەر (ﷺ) فەمووی: برۆ خزمەتی دایکت بکە چونکە بەهەشت لەژێر پێی ئەو دایە چونکە پیغمبەر (ﷺ) دەیزانی دایکی جاهییمە پێویستی بە خزمەت و چاودێری هەیە و کەوتۆتە تەمەنەو تەنھا ئەو کورەشی هەیە بۆیە نامۆزگاری کرد کە بروات خزمەتی بکات ئەو جیهادە لە پێناوی خوادا فەرمووی (فَالْزَمَهَا فَإِنَّ الْجَنَّةَ عِنْدَ رَجُلِهَا).^{٣٦٦}

^{٣٦٦} أخرجه: السامی و أحمد و الطبرانی في الاوسط و رجاله ثقات.

٣٧٨. ﴿پێغه‌مبه‌ری خوا﴾ به‌بۆرده‌که‌ی شانی موباره‌کی فاتیمه‌ی کچی

ئه‌سه‌دی گه‌ن کرد

كاتێ عه‌بدول مه‌له‌یبی باپیری پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستی به‌وه‌کرد كه ئه‌جه‌ل نزیك بووته‌وه ئه‌بو تالیبی كوری راسپارد كه (محم‌دی كوری عبدالله)ی ب‌رازای ب‌گرت‌ه خۆی واته :

سه‌رپه‌رشتی بكات له‌وانه‌یه عه‌بدول مه‌له‌یب مه‌به‌ستی له‌وه بوبێت كه ده‌ستی سۆزو ئه‌مین له مائی ئه‌بو تالیب دایه‌و به‌تایبه‌تی لای فاتیمه‌ی خێزانی بو‌باش سه‌رپه‌رشتی كردنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌وه بوو فاتیمه (ره‌زای خ‌وای لی‌بی‌ت)ی ئه‌وپه‌ری پارێزگاری لێ‌كردو له‌گه‌ن هاوسه‌ره‌كه‌یدا ئه‌بوتالیب چاودێریان لێ‌كرد و هه‌میشه دهبینی كه ئه‌و خ‌واردنه‌وه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ له‌گه‌ن مندا‌له‌كانیدا به‌شداری له‌ خ‌واردندا ده‌كرد به‌ به‌ره‌كه‌ت بوو له راستیدا ئه‌م ئافه‌رته رێزداره چاودێریه‌کی تایبه‌تی پێغه‌مبه‌ری ﷺ ده‌كرد و جیاواز له هه‌موو مندا‌له‌كانی له سیره‌ی (الحلبیه ١/١٨٩) دا نوسه‌ره‌كه‌ی باسی حا‌لی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌كات له مائی مامیداو ده‌لیت : مندا‌له‌كانی مامی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ كه‌له‌خه‌و هه‌لده‌سان پ‌وو هه‌ل‌سكاوو سه‌رو په‌رج هه‌ل‌سكاو چاویان ریب‌و‌قاوی بوو، به‌لام پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ كاتێ له خه‌و هه‌ل‌ده‌سا دم و چاوی ره‌ونه‌قی د‌مداو چاوی په‌ر له‌كل بوو له‌ (ئه‌نه‌س)ی كوری مالیكه‌وه ده‌لیت :كاتێ فاتیمه‌ی كچی ئه‌سه‌دی دایکی ئیمامی عه‌لی - ره‌زای خ‌وایان لی‌بی‌ت - وه‌فاتی كرد پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ چه‌و ژوره‌وه و بۆ‌لای و له‌لای سه‌ریه‌وه دانیش‌ت و فه‌رمووی : ((رح‌مك الله یا امی، كنت بعد امی تجو عین و تشبعینی ، وتعزین وتل‌سینی وتمنعین ، نفس‌ك طی‌با و تطم‌عینی ، تریدین ب‌ذلك وجه الله والدارا الا‌خره‌) واته :- ره‌حه‌تی خ‌وات لی‌بی‌ت دایه له د‌وای دایكم تۆ خ‌ۆت برسی ده‌كرد و منت تێر ده‌كرد تۆ خ‌ۆت بێ به‌رگ بووی به‌لام هه‌میشه من پ‌وشراو بووم هه‌موو خ‌واردن‌پێ‌کی باش‌ت له‌خ‌ۆت هه‌رام ده‌كرد و د‌ه‌رخ‌واردی منت د‌مدا هه‌موو ئه‌مانه‌ش له‌به‌ر خ‌باتری خ‌وای رۆژی د‌وایی بوو ، وه د‌وایی شه‌رمانی كرد كه سێ جار به‌ش‌و‌رد‌بێت ئین‌جا ئه‌و ناوه‌ی كه كافوری تێدا‌بوو كه‌پشت پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ به ده‌ستی خ‌ۆی ك‌ردی به‌سه‌ریداو گ‌راسه‌كه‌ی خ‌ۆی دا‌گه‌ند‌و ك‌ردیه به‌ری فاتیمه و - خوا لێی رازی بێت ،

بەو بوردەش بەسر شانىيەو بەو كفىنى كرد، بوردە جل و بەرگىكى خەتدارە يان پۇشاكىكى خورىيە دەپچىرئەت لەخۆو بە سەرما پاشان نوسامەى كورى زەيدو ئەبو ئەيووبى ئەنصارى و عومەرى كورى خەتاب و غولامىكى بانگ كرد بۇ گۆر ھەلگەندىن ئەوانىش گۆرمەكەيان ھەلگەند تا گەيشە گۆرىچكە (اللحد) كە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) خۆى ھەلگەندى بەدەستى خۆى خۆلەكەى لا برد و كاتى لىبۆو لە ناويدا راکشاو فەرمووى: ((الله الذى يحيى ويميت وهو حي لا يموت، اغفر لأمى فاطمة بنت اسد، ولقنها محتها، ووسع عليها مدخلها، بحق نبيك والانبياء الذين قبلى فإنك ارحم الراحمين)) واتە: ئەى ئەو خوايەى دروست كراوەكان دەژىنەت و دەيانەرنەيت وە خۆى ھەرگىز نامرئەت لە داىكم فاتىمەى كچى ئەسەد خۆشە زمانى پاراوگە بۇ پەرسىارەكانى گۆر و گۆرمەكەى بۇ فراوان بكە بەھەقى پىغەمبەرەكەت و ئەو پىغەمبەرەنەى پىش من ھاتوون چونكە بەراستى تۆ بە بەزمىترىن كەسى لە دوايدا چوار جار تەكبىرى لەسەر كر دوو دواتر لەگەل عباس و ئەبەبەكرى صديق دا - خوالىيان رازى بىت - خەستىانە ناو گۆرەكەو وە لە عبدالله ى كورى عباسەو دەئەيت: كاتى فاتىمەى داىكى نىمامى على - خوالىي رازى بىت وەفاتى كرد پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كراسەكەى خۆى لەبەر كرد و لەگەلدا لە ناو گۆرەكەدا راکشاو ووتيان: ئەى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) پىشتەر ئەمەمان لەتۆ نەبىنيو فەرمووى ((انه لم يكن احد بعد ابي طالب أبري منها، انما البستها قميصي لتكسى من حل الجنة وافطبت معها ليهون عليها))^{۳۱۷}. واتە: لەراستيدا لە دواى ئەبو تالب ھىچ كەس ھىندەى ئەم چاكەى بۆم نەبوو وەبۆيە كراسەكەى خۆم لەبەر كرد تاوكمو لە جل و بەرگى بەھەشت بپۆشى و لەگەلدا لە گۆرەكەيدا راکشام تاوكمو نارەحەتى گۆر لەسەرى سو ك بىت.

^{۳۱۷} ((ھە يە مە دە ئەيت: - (الجمع) (۲۵۷/۹) دا طە بە رانى لە (الأوسط) دا گىراو بەتيەو و ئايادا سەعدانى كورى وەلىدى السابرى ھە يە كە نەناسىو جگە لە و ھەموو پياوانەى ترى فەرموودە كە جنى متمانەن).

٣٧٩. ﴿رحم و سۆزى خواى گەورە زۆر فراوانە﴾

كابرايەكى دەشتەكى ھاتە خزمەتى پېغەمبەر (ﷺ) كاتى گەشتە مزگەوت و دابەزى و لاخەكەى بەستەو و نىنجا چوو و مزگەوت و لەدواى پېغەمبەر (ﷺ) نوێزى كرد لەدواى ئەوى لەنوێژ تەواو بوون بە دەنگىكى بەرز ھاوارى كرد ووتى :- خودايە رحم بەمن و محمد بكەى وەھىچ كەسكى تر مەخەرە ژىر رحم و بەزىت، پېغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەستايەو و رونىكردو و بۆ ئەو كابرايە و سەرچەم باومرداران ڤەرمووى : (رحم و سۆز و بەزى خوا زۆر بەرفراوانە بەلام تۆ ئەى كابرا ھەستاي ئەو رحمةتەت بچوك كردهو تەنھا بۆ دوو كەس كاري وامەكە چونكە خواى گەورە خامنى رحم و بەزىيە، بەزى خودا سەد بەشە يەك بەشى ناردوو بۆ سەر زەوى ئەومتا جنۆكە و مرۆڤ و ئاژەل و درەخت و ھەموو شتەكانى گرتۆتەو و ئەو و نۆ بەشەكەى ترى داناو بۆ دواوژ كە تايبەتە بە باومردارانەو.^{٣٦٨}

٣٨٠. ﴿ئوم سەلەمە پاداشتى ئارامگرى دەسكەوت﴾

ئوم سەلەمە - خوالى رازى بىت - دەگىرتەو لە پېغەمبەرى خودا (ﷺ) بىستومە ڤەرموويەتى ((ھەر مسولمانىك توشى بەلايەك بىت بلىت :- ئىمە لای خودا ھاتووين دەگەرىنەو بۆلای ئەو : ئەى پەرورەدگار يارمەتيم بدە لەو بەلايەو لەبرى ئەو باشترم پېبەخشە خواى گەورە پاداشتى بەلاگەى نافەوتىنيت . لەو بەخششە باشترى پېدەبەخشيت دەلتيت : منيش بە باشى لەبەرمكرد و لە دواى ماومەك مىردەكم (ئەبوسەلەمە) مرد ئەموت: ئايا چ مسولمانىك ھەيە لە ئەبوسەلەمە باشتر بىت خۆراگربووم داواى پاداشتم لەخواى گەورەكرد وە نزام كرد، بەو نزايەى پېغەمبەرى خودا (ﷺ) ڤەرمانى پىكردبووم لەدواى ئەوى چوارمانگ و دەرۆز رۆشت بەسەر مردنەكەيدا شووم كرد بە پېغەمبەرى خودا (ﷺ) منداڵەكانى بۆ بەخيوكردم دەيوت: چۆنى دەڤەرمو پېغەمبەرى خوا وام ووت : خواى گەورەش لەو باشتر پاداشتى دامەو كە ئەويش پېغەمبەرى خودا (ﷺ) بوو ھەربۆيە (ئوم سەلەمە) بوو خىزانى پېغەمبەرى خودا (ﷺ) بۆ دايكى باومرداران ئەمەش بە بەرەكەتى ئارامگرى.^{٣٦٩}

^{٣٦٨} (رواه البخاري).

^{٣٦٩} (٣/٣٤٩) ارواه المسلم.

٣٨١. عه‌بدوڵای کوری عومه‌ر پابه‌ندبوو به‌ سووننه‌ته‌کانی پێغه‌مبه‌ری

خودا(ﷺ)

عبداللهی کوری عومه‌ر زۆر ده‌ستی ده‌گرت و پابه‌ندبوو به‌سووننه‌ته‌کانی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ)، له‌ نافع‌وه ده‌لێت: عبداللهی کوری عومه‌ر شوێن پێی پێغه‌مبه‌ری خودای (ﷺ) هه‌نده‌گرت، له‌هه‌ر شوێنێک نوێژی تێدا بک‌ردبایا هه‌تا جارێکیان پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) له‌ژێر دارێکدا دابه‌زی دواى نه‌وه عبداللهی کوری عومه‌ر -خوالێی رازیبێت- زوو زوو ده‌چۆ لای نه‌و داره‌و ئاوی ده‌دا تا ووشک نه‌بێت. ^{٣٧٠}

هه‌ر له‌ نافع‌وه له‌ عبداللهی کوری عومه‌ره‌وه ده‌لێت :- پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) فهرمووی ((لو ترکنا هذا الباب للنساء)) واتا: نه‌گه‌ر نه‌م ده‌رگایه‌مان جێهێشتبايه‌ بۆ ئافه‌رمان باش بوو، نافع ده‌لێت : دواى نه‌وه عبدالله له‌و ده‌رگایه‌وه هاتوو چۆی نه‌ده‌گ‌رد تا وه‌فاتی کرد. ^{٣٧١}

هه‌ر له‌ نافع‌وه له‌ عبداللهی کوری عومه‌ره‌وه خوا لێی رازیبێت له‌سه‌ر رێگای مه‌که‌که‌ سه‌ری وولاخه‌که‌ی ده‌گ‌رت لغاوه‌که‌ی و پێچی پێده‌گ‌رده‌وه‌و ده‌یووت به‌لکوو سمیک بکه‌وێته‌ سه‌ر سم واته‌: به‌لکوو نه‌مه‌ وا ده‌رچیت پێی وولاخه‌که‌ی بکه‌وێته‌ سه‌ر شوێن پێی وولاخه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ)، وادیاره‌ پێغه‌مبه‌ری خودای (ﷺ) ی بېنیوه‌ که‌له‌وشوێنه‌ وولاخه‌که‌ی تێپه‌رانده‌وه‌.

^{٣٧٠} (٣/٣٤١) ارواه المسلم.

^{٣٧١} (اسد غابه).

٣٨٢. ﴿چىروكى ئەبو قەتادەي ئەنصارى لە جەنگى حونەيندا﴾

ئەبو قەتادە دەگىرىتەو دەلىت: لە رۆژى جەنگى حونەين لەگەن پىغەمبەرى خودا(ﷺ) چو بوونە دەرەو كاتى بە دوژمنان گەشتىن پياوكم بىنى چووبووه سەر ووى موسولمانان لە دواو بوى چووم و شمشىركم دا لە گەردنى و درەكەيم برى پرووى تىكردم و وهك ئەووى خوى فرىدايه باوشم دەمرانى بۆنى مردنى لىدئت ئەو جار بەرىدام و كەوت و مرد و دەلىت: پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ئەو رۆژە فەرمووى (من قتل قتلا له بينه، فله سلبه): واتە ھەر كەسك يەكك بكوزئت وە بە لگەى ھەبئت ئەوا غەنيمەتەكەى بۆ خوى دەبئت دەلىت: منىش ھەلسام و وتم كى شايتىم بۆ دەدات ؟ و چىرۆكەكم بۆ گىرايهو پياوكم ھەلسا ووتى: راست ئەلىت : ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) وە غەنيمەتەكەى ئەو پياووش لاى منە ئەبو بەكر ووتى : نا بەخوا ھەرگىز شىرك لە شىركەكانى خوا نا جەنگى لە پىناو خواو پىغەمبەرەكەيدا و غەنيمەتەكەى بە تۆ بدات پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى : ئەبوو قەتادە راست دەلىت ئەوجا غەنيمەتەكەى پىدام و درەكەم فروشت دام بە باغىك لە بەنى سەلەمە ئەمە يەكەمىن شتىك بووو لە ئىسلامدا دەستم كەوت.

٣٧٢

۳۸۳. ﴿چېرۇك و بەسەرھاتى ئەبا عامر لەجەنگى حۈنەين دا﴾

داۋى ئەمەۋى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە حۈنەين بۈيۈك ئەبا عامرى بەسەر سوپاي(اوطاس) دەۋە نارد ئەمەۋىيۇ بە (دورمىدى كورى صەمە) گەشت كۈشتى و خۋاي پەرومردگار شىكستى بە ھاۋرىكانى (دورمىد) ھىنا بەلام پياۋىك بە تىرىك داي لە ئەزىزى ئەبا عامر و لە جىگاي خۋى خستى، ئەبو موسا دەئىت : وتم : مامە گيان كى بوو تىرەكەى لىدايت؟ ئەۋىش نامازەى بۇ كرد رۆيشتەم بەدۋايدا پىي گەشتەمەۋە كەمنى بىنى پىشتى ھەل كىردو رايكرد پىم ووت : شەرم ناكەيت ؟ مەگەر عەرەب نىت؟ بۇچى ناۋمستى پىۋانە شەر بگەين؟ دەئىت : ئەو جا ۋمستۋا بەيەك گەشتىن يەك و دوو لىدان لەنىۋانماندا روويدا و كۈشتەم پاشان گەرامەۋە بۇ لاي ئەبا عامر پىم ووت : خۋاي پەرومردگار ئەۋى دا بە كۈشت كە تىرەكەى لىداۋوۋىت ووتى : ئەم تىرە لە ئەزىزۇم دەرىنە منىش دەرمەئىنا دەبىنم ناۋى لىدئىتە دەرمەۋە ووتى : برازا گيان بېرۇ بۇلاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) و سەلامى منى پىيگەيەنە و پىي بلى : داۋاي لىخۋىش بوونم بۇ بىكات، ئەۋجا ئەبا عامر منى لە جىي خۋى دانا بەسەر خەلكەكەۋەو زۆرى نەبىر خۋى ۋمفاتى كرد كە گەشتىنەۋە لاي پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ھەۋالەكەم پىندا ئەۋىش ھەئسا دەست نوۋىزى گرت و دەستەگانى بەرز كىردەۋە ھەرموۋى((خۋايە خۋشەبە لە بەندەكەت ئەبا عامر ئەۋمىندە دەستى بەرز كىردەۋە سىپايى ژىر بالىم چاۋ پىكەۋەت، پاشان ھەرموۋى((اللهم اجعله يوم القيامة فوق كثير من خلقك))ۋاتە : ئەى پەرومردگار لەرۋىزى قىامەتدا بىخەرە سەروى زۆرىك لە دروستكراۋانت منىش ووتە ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بۇ منىش داۋا بگە ؟ ھەرموۋى ((اللهم اغفر لعبد الله بن قيس ذنبه، وأدخله يوم القيامة مدخلا كريما)) ۋاتە پەرومردگار لە تاۋانى عەبدوللاى كورى قەيس خۋىش بە چونكە ئەبو موسا ناۋى:عبداللانى كورى قەيس بوو ۋە لە رۆزى قىامەتدا جىگايەكى رىزدارى بۇ ئامادە بگە.

۳۷۲

۳۸۴. ﴿پىاۋە نەنصارىيەكە كە گۆي بېستى ئايەتەكە ى قورئان بوو دەست

بەردارى ھەردووك كورەكەى بوو﴾

رېۋايەت گراۋە كە پىاۋىكى نەنصارى لە نەۋەى سالى كورى عەۋف پېش ھاتنى ۋەھى بۇ پېغەمبەرى خودا(ﷺ) دوو كورى دەبن بە گاور كە پېغەمبەرى خودا(ﷺ) كۆچ دەكات بۇ مەدىنە ۋ پىاۋەكە مسوئلمان دەبىت دوو كورەكەى لەگەل چەند پىاۋىكى گاۋردا رۇنيان پى دەبىت ۋ دېنەۋە بۇ مەدىنە، باۋەكەكە كە يەخەى دوو كورەكەى نەگرى ۋ پېيان ئەلئى : ھەتا مسوئلمان نەبن ۋازتان لېناھىنم ئەم ناكۆكىيە دەگەيەننە لاي پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ۋ پىاۋەكە ئەلئىت: نەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) ئايا رەۋايە بە چاۋى خۇم سەمىر بىكەم ۋ ھەندىكەم بېچىتە ناۋ ناگرەۋە؟ ۋاتە: كورەكانەم بەشېكن لە خۇم بۇ ئەم بابەتە خۋاى گەۋرە ئەم ئايەتەى ناردە خۋارمەۋ ((لا إكراه في الدين قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ)) ۋاتە: بەھىچ جۇرئىك زۇرى كردن لە دىن دانىيە بۇ ھاتنە ناۋ ئىسلام چۈنكە بەراستى لەيەك جىابۇتەۋە رېنموۋنى ۋ شارمزاى لە گومرايى ۋ سەرلېشىۋاۋى ئەم ئايەتە تايبەتە بە ئەۋانەى ئايىنى ئاسمانيان ھەيە ئىنجا ھەركەس لەرئى بىى برۋاى بگەرئەۋە بىى باۋەرىيەت بەھەر پەرستراۋىك جگە لەخوا ۋەبرۋا بېئىت بەخوا ئەۋا بېگومان بەتوندى دەستى گرتۋە بەدەستە گىرەيەكى قايمى بەھىزى ۋا كە ئىسلام يان نىمانەكەيەتى كە بچران ۋ بەريۋونى بۇ نىيە ۋەخوا بىسەرى زاناييە رۇيشت دەست بەردارى ھەردوو كورەكەى بوو. ^{۳۷۴}

۳۸۵. ﴿چىرۆكى﴾ (صرمة) ى كورى قەيس لە خزمەتى پېغەمبەرى خودا (ﷺ) ﴿﴾

ئىمامى ئەحمەد لە موسنەددا لە موغازى كورى جەبەلەوھ لە فەرمودىيەكى درىژدا دەربارەى نوپۇزۇ زەكات رىوايەتى كىردوۋە كەوتۈپتەى :- مسولمانەكان مادام نەخەوتىبون خواردنىيان ئەخوارد و ئاويان ئەخواردەوھ وھ ژن و مېردىيان ئەگەرد كە ئەخەوتن دەستيان ئەگەرت و پاشان ئەوھىبوو پىاويكى ئەنصارى كەپتى ئەوترا (صرمة) واتە: كورى قەيس بە رۇزۇو بوو و كارى ئەگەرد ھەتا ئىوارەى لىھات ھاتەوھ مالىھەو نوپۇزى عىشاي كىردو خەوت ئىتر نە نانى خواردو نە نانى خواردەوھ ھەتا رۇزى لىبويەوھ پېغەمبەرى خودا (ﷺ) چاۋى پىكەوت و زۆر ماندو دىاربوو بۆيە فەرموۋى ((مالى اراك قد جھنت جھدا شىدىدا) واتە : فەرموۋى: چى يەوا زۆر ماندو ھىلاك ئەتېنىم؟ ئەۋىش ھەۋالەكەى دايە ھەرۋەھا عومەرىش دواى ئەۋەى كە خەۋى لىكەوتىبوو چوبوھ لاي ژنەكەى ئەۋىش ھاتە خزمەتى پېغەمبەرى خودا (ﷺ) و لە پەشىمانى كارمەكى دا ئەگىراو باسەكەى بۇ گىرايەوھ ئەۋىبوو خوداى گەورە ئەم ئايەتەى ناردە خوارەوھ:-

((أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيِّمِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لَبَاسُ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيِّمَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {۱۸۷}﴾ البقرة.

واتا: پىتان پىدراۋە لە شەۋانى رۇزۇۋى رەمەزاندا درووست بوون لەگەل ژنەكانتان ، ئەۋان بۇ ئىۋە پۇشاكن و ۋە ئىۋەش بۇ ئەۋان پۇشاكن خوا دەيزانى كە ئىۋە ناپاكىتان لە خۇتان دەگەرد بۆيە پەشىمانى لىگىراگەردن ۋە لىتان خۇش بوو ئىتر لە ئىستاوھ لە شەۋا بچنە لايان ۋە بە دل بخوازن ئەۋەى كە خوا بۆى نوسيون لە منداال ۋە بخۆن و بخۆنەوھ ھە تا بۇتان جىيا دەبىتەۋە رۇشتەى سېى رۇژ لە رۇشتەى رەشى شەۋ لە شەبەقدا لە پاشان رۇزۇمگەتان تەۋاۋ بىكەن تا شەۋى دوايى ۋە مەچنە لاي ژنەكانتان لە كاتىكدا كە لە مزگەوتدا مابنەۋە بۇ خوا پەرسى ئەمانە سنورانى خوان و نىزىكيان مەگەۋنەۋە ئاۋا خوا باسى فرمانى خۆى دەكات بۇ خەلىكى تا خۇيان بپارىزن.

٣٨٦. ﴿ پێغمەبەری خودا (ﷺ) ڤەرمانی کرد بە موغیرە ی کۆری شوعبە کە

سەیری دەستگیرانە کە ی بکات ﴾

سەعیدی کۆری مەنصور و ئیبن نەجار لە موغەیرە ی کۆری شوعبەو (خوایێ پازی
 بێت) هیناویانە کە وتیەتی : کچیکی ئەنصارم خوازبێتی کرد بۆ پێغمەبەریشم (ﷺ) باس کرد
 ئەویش پێمی ڤەرموو (رایتھا ؟) واتا : بینیتە؟ ووتم : نەخیر ، ڤەرمووی (فأنظر اليها فإن
 إحدى أن يؤدمن بينكما) سەیریکە چونکە ئەو نەبێتە مایە ی هۆگریتان منیش چووم بۆ لای و
 ئەووم بۆ دایک و باوکی باس کرد و ئەوانیش هەر یەکەیان سەیری ئەوی تری کرد منیش
 هەستام و لە مائەکە هاتمە دەرەوە کچەکە ووتی : ئەو بیاووم بۆ بانگ بکەنەو ئەو بوو لە
 پشتی پەردەکەو وەستاو ووتی : نەگەر پێغمەبەری خودا (ﷺ) ڤەرمانی پێدا بێت بە سەیر
 کردنم ئەوا سەیرم بکە ئەگینا ماوحت نادەم سەیرم بکە ی ئیت سەیرم کرد و مارەم کرد ئیت
 هیچ ئافەرتیکی ترم مارە نەکردووە کە بە لامەو لەو خوشەویستر و بەرپزتر بێت.

٣٨٧. ﴿پیاوه ئه‌عرابیه‌که‌ له‌گه‌ڵ خوادا راستی کرد گه‌وره‌ترین سه‌ره‌فرازی بو‌خۆی مسو‌گه‌ر کرد﴾

به‌یهه‌قی و نه‌سانی ڕیوایه‌تیان کردووه‌ که‌ پیاویکی ئه‌عرابی دێته‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری
خودا(ﷺ) ئیمان دێنێت و شوێن ئیسلام ده‌که‌وێ ئه‌لێت : له‌گه‌لتدا کوچ ده‌که‌م ئه‌ویش دایه
ده‌ست یه‌که‌ک له‌ هاوه‌ڵان که‌ له‌ غه‌زای خه‌یبه‌ر هاته به‌ره‌وه‌و پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) شتیکی
ده‌ست که‌وت دابه‌ش کردو به‌شی گه‌یه‌ری ئه‌عراشی داو به‌شه‌که‌ی دایه ده‌ست هاوه‌ڵه‌کانی
چونکه‌ نه‌و خه‌ریکی له‌ وه‌راندنی ووشره‌کانیان بوو , که‌ ئه‌عرابیه‌که‌ گه‌رایه‌وه به‌شه‌که‌یان پێدا
ئه‌ویش ووتی : ئه‌مه جیه‌یه‌؟ ووتیان به‌شی خۆته پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) بو‌تی داناوه به‌شه‌که‌ی
هه‌لگرت و هێنایه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) ووتی ئه‌مه جیه‌یه‌؟ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ)؟
فه‌رمووی: ((قسم لك)) واته‌: واتا به‌شی خۆته بۆم داناویت , ووتی: من بۆ ئه‌وه شوێنی
تۆ نه‌که‌وتووم به‌لکو بۆ ئه‌وه شوێنت که‌وتووم که‌ تیرێک بێت و بدا لێرم ئاماژه‌ی بۆ قورگی
کرد ووتی بم‌رم و بچمه به‌هه‌شته‌وه فه‌رمووی: ((ان تصدق الله يصدقك)) واته‌: فه‌رمووی
((نه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ خوادا راست بکه‌یت خواش راست بۆ دێنێته پێش پاشان هه‌ستان بۆ جه‌نگی
دوژمن نه‌وه‌نده‌ی پێنه‌چوو به‌ شه‌هیدی هێنایانه‌وه خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ)
فه‌رمووی: ئه‌مه خۆیه‌تی؟ ووتیان به‌ئێ: فه‌رمووی: (صدق الله فصدقه) واته‌: له‌گه‌ڵ خوادا
راستی کرد و خوداش راستی بۆ هێنایه پێش پێغه‌مبه‌ری خودا(ﷺ) به‌ جبه‌که‌ی خۆی کفنی
کرد پاشان هێنایه به‌رده‌می و نوێزی له‌سه‌ر کرد و یه‌کێ له‌ دوعاکانیشی ئه‌وه بوو(اللهم هذا
عبدك خرج مهاجرا في سبيلك قتيل شهيدا وانا عليه شهيد))

واته‌: فه‌رمووی: خواجه ئه‌مه به‌نده‌ی خۆته و له‌پێناوی تۆدا کۆچی کردووه وه به‌ شه‌هیدی
سه‌ری ناومه‌ته‌وه و منیش له‌ سه‌ری شاهێدم.

۳۸۸. ﴿چىرۆك و بەسەرھاتى مسولمان بوونى عەبدوللانى ذوالبجادين لە

خزمەتى پېغمبەرى خودا﴾ (ﷺ)

محمدى كورى سەئىد دەلىت: (ذوالبجادين) ھەتيويكى نەداربوو باوكى مردو ھىچى بۇ بەجىنەھىشت بوو مامى بوە كەفلىلى بەختوگردنى تاوگو برېك حالى باش بوو كە پېغمبەرى خودا(ﷺ) ھاتە مەدىنە (ذوالبجادين) دەرونى تامەزرؤى ئىسلام بوو لەبەر مامىشى نەدەوئرا باسى بكات ھەتا سالان و چەند غەزايەك تېپەرىن ئىنجا بە مامى ووت: مامە من دەمىكە چاوەرىم بەلكو مسولمان بيت بەلام واديارە تۆ موخەممەت ناوئىت دەى مۆلەت بدە من بامسولمان بەم مامى ووتى : سوئند بەخوا ئەگەر شوئىن موخەممەد بکەويت ھەرچىەكى پېمداوئىت لئىت ئەسەنمەو ھەتا جلەكانىشت ئەوئىش ووتى: دەى سوئند بەخوا من شوئىنى موخەممەد كەوتووم و بەرد پەرستىم واز لئەئناو ھەمەش لە دەستمايە ھانى ببە، ئەوئىش ھەموو شتەكانى لئەسەندەو و جلەكانىشى لەبەرىدا دامالى، ئەوئىش ھات بۆلای دايكى پارچە بجادىكى بە دووبەش بۇ برى يەككىيانى كرده شەروال واته : نئوانى ناوك و ئەژنؤى پئىداپؤشى و ئەوئىشيانى دا بەسەر شان و ملیدا وە پاشان ھات بۇ مەدىنە لە بورھان كە كئوئىكە لەلای راستى تېپەربوونە لە مەدىنەو ھەمەكە دەمەو بەيان لە مزگەوت راكشا پېغمبەرى خودا(ﷺ) بەيانيان لە خەلكى ورد دەبوئەو ھەمەكە تەماشای دەگرد ئەوئىش تا بزائى غەرىب و كەسى نەناسراو دەرنەكەوتووم، دەبىنئىت عبدالله لەوئىيە پرسى (من انت؟) واته : تۆ كئىيت؟ ئەوئىش ناوى خۆى پئووت و پئىشى ووت: كە مسولمانە وە ناوى عبدول العزى بوو پېغمبەرى خودا(ﷺ) پئىى ھەرموو : تۆ عبدالله ى خاوەنى دوو بجادى پاشان ھەرموو : ((انزل منى قريبا)) واته لە نزيك منەو ھەمەكە رەو، ئەوئىش زۆر لەگەلئىدا لەمیانەكانى دەمايەو ھەتا وای لئەت ھۆرئانئىكى زۆرى خوئندو لەبەرىگرد. ۳۷۰

٣٨٩. چیرۆک و بەسەرھاتی طلیحە ی کوری خویلید کە ناسراوە بە هەلگەراوەی تۆبەکار ﴿﴾

(طلیحە) ناوی طلیحە ی کوری خویلیدی کوری نوفلی ئەسەدیە ھاوێی پێغه مێردی خودا(ﷺ) و کەسیکە لە نازیەتیدا بە نموونە دەھێنرێتەو، لە بەنی ئەسەدە کە یەکیکە لەو تیرانە ی لە نیوان نەجد و فورات دا نیشتەجێبوون سالی نوێ کۆچی شانیدی بەنە ی ئەسەد کە(طلیحە) شیان لە ناودابوو ھاتنە مەدینە تا لەسەر دەستی پێغه مێردی خودا(ﷺ) نیسلام بوونی خۆیان رابگەپەنن (طلیحە) مسوڵمان بوو بەلام دواتر لە دین ھەلگەرایەو بەو دەش ستمی لەخۆی کرد و لە (نجد) بانگەوازی پێغه مێردی کرد چەند رووبەر و بوونە و مێھەکی لەگەڵ مسوڵماناندا ھەبوو کە تیایدا شکستی ھێناو سەر شۆر بوو ئەو بوو پێش و فاتی پێغه مێردی خودا(ﷺ) نازاوە سەری کێشابوو کە(طلیحە) یەکی بوو لەوانە ی دەستیان تیا دا بوو ئەو مێھو (خیال) ی برای نار دە لای پێغه مێردی خودا(ﷺ) تا ھەوایی ئەو ی پێدات ئەمیش وەکو ئەو بووتە پێغه مێردو بانگی بکات بۆ واز ھێنانی لە دوژمنایەتی کردن و ئاشت ببنەو ئەم جۆرە پەخشانانە ی ئەوتەو (والحمام والیمام , والصر و الصرام, قد صمن قبلکم بأعوام, لیبلغن ملکنا العراق والشام) واتە: بەئێوە کوتر بازووری کە جۆرە بالدارێکە نازا و پالەوان چەندین سال پێش ئێوە بەرپۆزوو بوون تا بگەنە عێراق و شامی موڵکمان. پێغه مێردی خودا(ﷺ) ززاری کوری ازووری ئەسەدی نارد تا رووبەر ووی طلیحە ببنەو ئەو بوو (ضرار) طلیحە توشی ترس کرد مسوڵمانان لە زیاد بووندا بوون. ھەرچی کۆمەلەکی طلیحە ش بوو کە میان دەکرد تاوێکو چارە شمشیرمکی بۆ ھێناوە بەروودا بەلام طلیحە خۆی ئی لادا ئەو مێھو طلیحە شەر کەریکی ناوازمبوو لە ھیزدا ئەو ی قۆستەو ووتی: کە چەک کاری تێناکات و لەو ماو مێھدا پێغه مێردی خودا(ﷺ) وە فاتی کردو خەلکی لای (ضرار) یان چۆلکردو لە دەوری طلیحە کۆبونەو ھەرچی ضرار و ئەوانە ی لەگەڵیدا مابوونەو لە دەستی طلیحە خۆیان رزگار کرد, ئینجا مەترسی طلیحە بۆ سەر مسوڵمانان زیادیکرد لەبەر ئەو پێشەوا خەلیفە ئەبوبەکر چەند لیوایەکی نامادەکرد بۆ شەرکردن لەگەڵ ھەلگەراوەکاندا و خالیدی کوری وەلیدی لەگەڵ پێنج ھزار سەربازدا نارد بۆ طلیحە و لەگەڵ طلیحە بەیەک گەشتن کە سوپاکە ی زیاتریو لە سوپاکە ی خالید طلیحە لە مال دانیشتیو شەریش لە ھەوشە ی مائەکەیدا ھەلگیرسابوو ئەو بوو (عیینە ی کوری حصن) زوو زوو لەنیوان طلیحە و

سوپا كەيدا دەھات و دەچوو لىي دىمېرسى جېرىل نەھاتە لات؟ ئەوئىش ئەيووت نەخىر شەرىش بەردەوام بوو خەرىك بوو شىكىستان ئەھىنا و لە كۆتايدا ئىدىيەى كىرد كەوا سىروشتى بۆ دابەزىوھ و پىي ئەلئىت: (ان لك رحا كرحاة، وحديثا لاتنساه) واتە تۆيش دەستھارىكت ھەپە ھاوشىوھى ئەو وەفەرمايشىكت ھەپە كەلەبىرى ناكەيت (عينة) خىرا ھاوارى كىرد لە خەلكەكە ووتى: ئەوھ سوئىند بەخو درۆزنە لەبەرئەوھ بىرۆن و ھەلپىن طليحە ش پاش شىكىست ھىنانى دانى نا بە درۆكەيداو خىزانەكەى ھەلگىرت و بەسوارى ئەسپەكەى رايان كىردوو ووتى: ھەركامتان توانى وەك من با مال و خىزانەكەى رىزگار بىكات و رابىكات شەر لەسەر رەچەلەكتان بىكەن ھەرچى ئاينىشە شەرى لەسەر نەكەن واتە: مەبەستى لەوھ بوو كە طليحە پىي راگەياندىبوون چۈنكە ووجودى نەبوو. طليحە بۆخۆى رىكىخستبوو بەوجودە رايكرد بۆ شام و جەنگەكەى كۆتاي پىھات طليحە لە شام خۆى گەياندە (ال جفنه) غەسانى،^{۲۷۶} لەوئىدا بەخۇيدا چوھوھو ھاتەوھ باوھى ئاينى راست و دروست و پاك و پىر بەرەكەتى ئىسلام و چوھ دەرەوھ بۆ عەمرە ئەوھ بوو كە بەلای مەدىنەدا تىپەربوو لەرىي مەككەدا بە ئەبۇبەكرى صدىق خوالىي رازىبىيان ووت: ئەوھ طليحە يە فەرمووى: چى لىبىكەم وازى لىيىنن ئەو خوا رىنمونى كىردووھ بۆ ئىسلام طليحە لە شام مايەوھ تا ئەبۇبەكر خوالىي رازىبىيت. وەھاتى كىرد ئەوھبوو ئەبۇبەكر رىگرى كىردبوو لەوانەى پىشتر لە ئىسلام ھەلگەرابوونەوھ لە ناو سوپادابىن و بەشدارى (فتوحات) بىكەن بۆيە طليحە لە مالى خۇيدا مايەوھ پاشان پىشەوا عومەرى كورى خەتاب. خوالىي رازىبىيت. رىگەى پىدان بە مەرحىك سەر كىراپەتايان پىنەسپىرئىت طليحە ھات بەيەعت بە عومەر بىدات ئەو ووت و وىژە لەنىوانياندا روويدا، عومەر ووتى: بە طليحە تۆ بىكوژى عكاشمەى كورى محصنى پىاو چاكىت لەگەل ئابىتى (اقرم) دا سوئىند بەخو ھەرگىز خۆشم ناوئىت ئەوھبوو طليحە كەسىكى قەسە ئامادەبوو ووتى: ئەى ئەمىرى باومىرداران ئەوان دوو پىاون خوا لەسەر دەستى من رىزى لىنان و منى سەر شۆر نەكرد بە دەستى ئەوان وە خەلكىش لەگەل بوونى پىشنىھى خراپىش ئەكرىت رىك بىكەون خەلىفە عومەرىش قەسەكانى بەدل بوو و لىي رازى بوو پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لە فەرموودەيەكدا فەرموويەتى:-

((يضحك الله الى رجلين قتل احدهما الاخر، يدخلان الجنة، يقاتل هذا في سبيل الله فيقتل،

ثم يتوب الله على القاتل فيسلم، فيقاتل في سبيل الله فيشهد) رواه البخارى ومسلم.

^{۲۷۶} (سير اعلام النبلاء (۱/۳۱۷) البدايه والنهايه (۵/۱۹۶).

واتە خۆی پەرورمەردگار بە دەم دوو پیاووە پێدەکەنێ کە یەکیکیان نەوێ دیکە ی کوشتووە دەچنە بەهەشتەو یە کە میان: کە لە پێناوی خوادا جەنگاوە کوژراوە پاشان لە بکوژمکە ی خوش دەبێت و موسوڵمان دەبێت و نەویش لە پێناوی خوادا دەجەنگێت و شەھید دەبێت.....

نەوە بوو طلیحە چوێ ژێر ئالای ئیسلام وەک خەباتکاریک لە پێناوی خوادا سالی چوار دە ی کۆچی لەگەڵ سوپای سەعدی کوری ئەبو و مفاص دا بو ژگار کردنی عێراق کە و تە پێ سوپای موسوڵمانان زیاد لە سی هەزار جەنگاوەر بوون کە سی هەزاریان لە بەنی ئەسەد بوون و طلیحە یەکیک بوو لەوان سەرکردایەتی نە دەکردن هەرچی سوپای فارسەکانە خۆی دەدا لە سەدو بیست هەزار سەعد حەزی کرد سەرھەتا قەرەوێکی پشکنین بنیڕیت و یەکیک لە سوپاکە ی فارس دیل بکات تا وەکو هەوالی لیوەرگریت، ئەو بوو بو ئەم جوړە کارانەش کەسانی شیاوو زۆر بە جەرگ و لیھاتوونە بوا یە هەتیان دەبژارد ئەو بوو (عەر کوری معد) ی لەگەڵ چوار کەسدا بە جیا نارد طلیحە شی بە تەنھا نارد و هەرچی عەر و هاوئەکانی هەرکە بینیان سوپای فارسەکان لە قادسیە نزیک دەبنەو گەرانەو، بە ئەم طلیحە بە تەنھا پوشت تا لە شەودا بە دزیووە چوو ناو سەربازگەکە ی پوشتەم و مایەو و چاودیزی سوپاکە ی دەکرد لە کۆتایی شەودا ئەسپێکی بە دل بوو بە شمشیرمکە ی کە مەندەکە ی بری و بو ی دەرچوو ئەو بوو ناگر پەرستەکان هەستیان پێکرد و بە داویدا پوشت بە ئەم پێی نەگەشتن، پیاوێکیان نەبێت کە لە طلیحە نزیک بویەو و پرمەکە ی بو هەڵدا لە دواوە بە ئەم طلیحە خۆی لیلادا و نەپێکا هەرچی سوارمکە ی بەردەم طلیحە ی گرت بە ئەم طلیحە دەستپێشخەری کرد و پرمەکە ی زوتر بو هاویش و کوشتی، ئەم جارە یەکیکی تر شوینی کەوت ئەویش هەر وەک ئەو تر بە دەستی طلیحە کوژراو یەکیکی تریش کە شوینی کەوت طلیحە دیلی کرد و لەگەڵ خۆی راپێچی کردو دایە دەست سەعدی کوری ئەبی وەفاص- خوا لێی رازا بێت- پوشتەم بە خۆی و فیلهکانیەو هات و شەپ هەلگیرسا طلیحە یەکیک بوو لەوانی ووتاری بو سوپای ی موسوڵمانان دەدا و ئەو پەری هیمەت و کوششی دەکرد بە گرنگترین کار هەڵدەستا ئەویش هێرکردنە سە فیلهکان بوو جیدەستی خۆی وەک پالەوان دیاری کرد ئەو بوو خەلیفە عومەری کوری خەتاب- خوا لێی رازی بێت- چوار شمشیر و چوار ئەسپی نارد بو سەعدی کوری ئەبی وەفاص وەک خەلات

بۆ پالەوانانی سوپا طلیحەش شەپۆریکی لەوانە بەرکەوت وە لە جەنگی تێدا کە لە جەلەولا رویدا دیسان طلیحە پالەوانی جەنگەکە بوو، لە جەنگی نەهاوەندیشتا فارسەکان: ژمارەیهکی یەكجار زۆر سەربازیان کۆکردبوو بۆ ڕوو بە ڕوو بۆنەوی موسوڵمانان ئەومبوو خەلیفە عومەری کۆری خەتاب نەعمانی مەقنە بە سی هەزار جەنگاو مەروە بۆ ناردن و فەرمانی کرد کە لەگەڵ هەریەکە لە طلیحە و عەمری کۆری مەعدی یەکرێب و عەمری کۆری سەلەمەیدا ڕاویژ بکات ئەومبوو نەعمانی وەک پێش قەرەوێکی پشکنین ناردنی و هەریەکەیان لە ڕێگەیەگەووە ڕۆیشتن ئەو دوانە عەمری کۆری مەعد یەکرێب و عەمری کۆری ئەبی سەلەمە هەروا گەرانەووە هیچیان پێنەکرا طلیحە ش بەتەنها (١٣٠) کەم ڕۆیشت تا گەیشته نەهاوەندوو لەوێ ئەووی ویستی بۆی دەرکەوت. پاشان گەراپەووە ئەومبوو کە ماوێهەکی زۆر دیار نەما، موسوڵمانان وایان گومان برد کە دووبارە هەلگەراوتمەووە لە ناين. بەلام هەرکە بینیان وا گەراپەووە دەستیان بە الله اکبر کرد، ئەویش هەرجی بینی بووی گێراپەووە بۆ نەعمان هەردوو کۆمەلە بەیەک گەیشتن ئەو ڕۆژە . طلیحە گەورەترین شەری کردوو بەهەزار سوارچاک هەژماردەکرا هەروەک خاومنی (الطبق الطبقات)،^{٣٧٧} باسی دەکات ئەو ڕۆژە نەعمان خوالیی رازیبیت شەهید کراو طلیحە ش خوا لێی رازیبیت پاش ئەووی کارگەلێکی بە سوپای فارس کرد شەهید کرا، پێشەوا زەهەبی دەلێت: طلیحە - خوالیی رازیبیت - ڕۆژی نەهاوەند ئەرکی خۆی جێبەجێکرد بەزێادەووە و پاشان شەهید بوو.

^{٣٧٧} (موجمەدی کۆری سەعد لە (الطبقات) داو لە (الطبقة) (الرابعة من الصحابة) دا باسی طلیحە ی کردووە دەلێت: لە نازایەتی و بەرجاو رونیدا لە جێی هەزار یار بوو لە جەنگدا، البداة/٥/ ١٩٦

٣٩٠. ﴿پىغەمبەرى خودا﴾ ﷺ (وھىفى (ذول بىجادىن) ى كرد بە تۆبەكار)

لە عوقبەى كورى عامرەوھ — خوالىي رازىبىت دەلىت: پىغەمبەرى خودا ﷺ) بە پىاويك كە بە (ذول بىجادىن) ناودەبرا فەرمووى: (انە اواد) واتە : كەسىك زۆر ئاھ و ھەناسە ھەلبىكىشەت و پەرىشان بىت لەبەر ئەوھى بە بەسەر كەردنەوھى قورئان زۆر يادى خواى دەكردوو لە دوعا كەردندا دەنگى بەرز دەكردەوھ لە (الادرع) ھوھ دەلىت : پاسەوانىم بۇ پىغەمبەرى خودا ﷺ) شەويك بۇ كارىكى خۆى چووھ دەرمەوھ منى بىنى دەستى گرتەم و رۇشتىن لەرپىگا بە پىاويك گەشتىن نوپىزى دەكرد و بە دەنگى بەرز قورئانى دەخويند پىغەمبەرى خودا ﷺ) پىي ووت : ((عسى ان يكون مرثيا)) واتە : ئەشى رىباباز بىت دەلىت منىش ووتەم: ئەى پىغەمبەرى خودا ﷺ) نوپىز دەكات و دەنگى بۇ قورئان خويند بەرز دەكاتەوھ ؟ دەلىت : پىغەمبەرى خودا ﷺ) دەستى بەردام و پاشان فەرمووى: ((انكم لن تنال و هذا الامر بالغالبة)) واتە ئىوھ ئەم ناينە بەسەر يەكتەبوندا زالبوون بەدەست ناھىتن. پاشان شەويكى تر چوھ دەرمەوھ منىش پاسەوانىم دەكرد, دەستى گرتەم و بەلاى پىاويكدا تىپەرىن دەنگى بۇ قورئان خويند بەرز كەردبۇوھ.

ووتەم: ئەشى كەسىكى رىباباز بىت, پىغەمبەرى خودا ﷺ) فەرمووى: ((كلا انە اواب)) نەخىر بەلگو ئەوھ كەسىكە زۆر دەگەرىتەوھ بۇلاى پەروەردگارى و داواى لىخۇش بوونى لىدەكات سەيرم كەرد دەبىنەم عبداللىھى كورى (ذول البىجادىنە).^{٣٧٨}

^{٣٧٨} (ھە يە مى دەلىت: احمد گىزاوئەتەوھ پىاوانى فەرمودە كە صەحىح (الجمع) بە ژمارە (١٥٩٨٢)).

۳۹۱. چىرۆكى نوسەيىبەى كچى كەعب و خوشەويستىيە بىسنوورەكەى بۇ

پىغەمبەرى خودا (ﷺ)

نوسەيىبە كچى كەعبى ئەنصارىيە - خوالىي رازىيىت - براگەى عبداللەى كورى كەعبى مازنىيە كەيەككە لەوانەى بەشدارى جەنگى بەدرىان كىردوۋە، ھەرھە عبدالرحمەن ى براى لەوانەبوو كە ھەمىشە چاۋ بەفرمىسك بوو لەترسى پەرۋەردىگارى، ئوم عەمارەشيان پىۋوتوۋە واتە: بەنوسەيىبەى كچى كەعب لەشەۋى عەقەبەدا بەشداربوۋە، ھەرۋەھا لە ئوحد و حودەيبىيە و حونەين و يەمامەدا بەشداربوۋە، ئافرىقى تىكۆشەرىۋە لەشەردا كارگەلىكى ئەنجامداۋە ھەرۋەك لە غەزادا دىستى براۋە،^{۳۷۹} خاتوۋ نوسەيىبە لەگەل ھاۋسەرەكەى غەزىيەى كورى عەمرو ھەردوۋ كورەكەيدا بەشدارى ئوحدىيان كىردوۋە، لەۋشەردا بۇ ئاۋدان بە جەنگامرەكان چوبو كوندەيەكى پىۋو ئەيگىراۋ لەگەل ئەۋەشدا شەرىشى دەكردوۋ لە دوانزە لاۋە برىندار كرا پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دىفەرەموۋ: (لقام نىسبە بنت كعب الیوم، ى يوم احد، خير من مقام فلان و فلان) واتە: جىگەى نوسەيىبەى كچى كەعب لەم پۇژەدا واتە: لەپۇژى ئوحدو لە جىگەى فلان و فلان باشترە لەم پۇژەدا نوسەيىبە- خوا لىي پازى بىت- بە تونترىن شىۋە دىجەنگاۋ جەلەكانى بە كەمەرىۋە توند كىردىۋو تا سىيانزە جارى برىندار كرا خەمرەى كورى سەئىدى مازنى باسى نەنكى دەكرد لە ئوحدو يەشدارى كىردىۋو بۇى گىرابۇۋە كە چاۋى بە ئىيىن و قومىشە كەۋت كە بە شمشىردەيدا لە دەمارى مىلى نوسەيىبە كە ئەمە كەۋرەترىن برىنى بوو يەك سالى تەۋاۋ تىمارى دەكرد پاشان بانگەۋازى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) ھاۋارى كىرد بچن بۇ لى (حمراۋ الاسد) نوسەيىبەش جەلەكانى توند كىردەۋە ھەرچەندى دەكرد خويىنى برىنەكەى نە دىگىر سايەۋە - پەزەى خۋاى لىيىت ئوم عەمارە دەلىت پۇژى ئوحد بىنىم پىغەمبەرى خودا (ﷺ) بە تەنھا ماۋە چەند كەسكى كەم نەبى لە دەۋرى بوۋن كە ژامرىان لە دە كەس تىپەرى نەدەكرد من و كورەكانم و ھاۋسەرەكەم لە دەۋرو بەرى ماينەۋە پارىزگاريمان لىدەكرد لە كاتىكدا خەلكى بە شاۋى تىدەپەرىن پىغەمبەرى

خودا(ﷺ) منی بینی که قه ئه ئانم پینه بوو کابرایه کیش له و لوه خه ریک بوو هه لدهات قه ئه ئانیکی به دهسته وه بوو پیی فه رموو قه ئه ئانه که ت بده به که سیک شهر بکات نه ویش قه ئه ئانه که ی داناو منیش هه ئم گرت به ردهوام پیغه مبه ری خودا(ﷺ) پیده پاراست نای له و رۆژه نه سپ سواره کان که خالیدی کوری وه لید پش موسو ئنم بوونی سه رگرده یان بوو بیان پیکردین خو ئه گهر وه ک ئیمه به پیاده شه پیان بکرایه نه واه به یارمه تی خوا تیکمان ده شکاندن نه وه بوو کابرایه ک به سه ر نه سپه که یه وه به ره و رووم هاتوو ویستی لی ئدا منیش به قه ئه ئانه که م ریکریم لیکرد و نه ی توانی هیچ بکات و پشی هه لکرد عورقوب دای له نه سپه که ی نه ویش له سه ری که و ته خواره وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) هاواری کرد (یا ابن ام عماره، امک امک) واتا نه ی کوری نوم عوماره دایکت دایکت ده ئیت : کورپه که شم یارمه تیدام تا کابرام کوشت عه بدو لای که ری زهیدی کوری نوم عه ماره ده ئیت : نه و رۆژه بریندار کرام و خوینی برینه که م نه نه و مستایه وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فه رموو ی برینه که ت به سه ته دایکم هات بو لام و برینه که ی بو به ستم و پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فه رموو ی : (انهض بني، فضارب القوم) واتا هه ئسه کورم لی یان به و، به ردهوام ده ی فه رموو نه وه ی تو به رگی ده گری کئ هه یه به رگی بگری نه ی نوم عه ماره، نوم عه ماره ده ئیت نه و کابرایه ی که له کورپه که می دابوو هات به ره و روومان پیغه مبه ری خودا(ﷺ) فه رممی (هذا ضارب ابنك) واته نه و به و بوو له کورپه که تی دا ده ئیت : منیش ریکام پیکرت و له لاقیمدا و به سه ر وو ئاخه که یه وه که و ته خواره وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) زه رده خنه یه کی کرد تا کاکیلیم بینی فه رموو ی : (الحمد لله الذي ظفرك) واتا سو پاس بو نه و خوا یه ی سه ری خستیت وه پیغه مبه ری خودا(ﷺ) سه یری برینه که ی نوم عه ماره ی ده کرد و به کورپه که ی ده فه رموو : (امك امك اعصب جرحها اللهم اجعلهم رفقاني في الجنة) واتا دایکت دایکت برینه که ی بو به سه ته نه ی په رومردگار بیانکه به ها وه ئم له به هه شتا نوم عه ماره ده ئیت و وتم ئیتر هیچ باکم نیه له دنیا هه رچیم به سه ر بیت.^{٢٨٠}

پاش ئه‌ومێش که پێغه‌مبەری خودا (ﷺ) وفاتی کرد و بەره‌و رحمة‌تی په‌روه‌ردگاری رۆشت، ئوم عەمماره‌ به‌رده‌وام بوو له‌ تیکۆشان له‌ پێناو ئاینه‌که‌یدا و به‌وه‌فابوو بۆی تا دواهه‌مین هه‌ناسه‌ی له‌ موحه‌مه‌دی کوری یه‌حیای کوری هه‌بانه‌وه‌ ده‌ئیت : ئوم عەمماره‌ له‌ ئوحووددا له‌ دوانزه‌ لاوه‌ بریندار کراو له‌ رۆژی یه‌مامه‌دا ده‌ستی په‌ری و هه‌ر له‌و رۆژهدا جگه‌ له‌ ده‌ستی له‌ پانزه‌ لاوه‌ بریندار کرا ئه‌وه‌ بوو به‌ برینداری هاته‌ مه‌دینه‌ بیه‌را که‌ ئه‌بویه‌کر — ره‌زای خوای لیبیت — له‌و کاته‌دا که‌ پێشه‌وای مسوڵمانان بوو ، سه‌ردانی ده‌کردوو هه‌وال پرسی لیبه‌کرد.^{٣٨١}

حبیبی کوری زه‌ید که‌ موسه‌یله‌مه‌ی درۆزن له‌ت و په‌تی کرد گوزی ئوم عەمماره‌ بوو پاش گه‌شتیکی موباره‌کی پر له‌ به‌ره‌گه‌ت کاتی ئه‌وه‌ هاتبوو ئه‌و جه‌سته‌ ماندوو هه‌باتکاره‌ بگاته‌ ئه‌و مه‌نزله‌ی که‌ په‌روه‌ردگار په‌یمانی پێدابوو. ئه‌وه‌ بوو فه‌رمانی خوای په‌روه‌ردگاری به‌جیه‌ئناو رۆحی پاکی بۆ ئه‌و جیه‌ی فره‌ی. که‌ په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموویت : ((فی مقعد صدق عند ملک مقتدر)). سوره‌ القمر ایه ٥٥.

واته‌ : ((له‌ نشینگه‌یه‌کی په‌سندان لای پاشایه‌کی به‌ ده‌سه‌لاتی توانا)) ده‌سا خوۆشی له‌خۆت ئه‌ی ئوم عەمماره‌.^{٣٨٢}

^{٣٨١} (ابن سعد ٨/٤١٦).

^{٣٨٢} (البدایة والنهاية ٨/٥).

٣٩٢. ﴿جبريل (سەلامى خۋاى لىبىيت) ۋەلامى سەلامەكەى عبدالله ى كورى

عەمر كورى عاص ى دايەۋە﴾

لە عبدالله ى كورى عەمر كورى عاصەۋە دەئيت : رۇزىكىان لەگەل پېغەمبەرى خودا(ﷺ)
لە مائان بووم فەرموۋى: ((هل تدرى من معنا في البيت؟)) واتە : دەزانى ئىستا كىمان لەم
جىيەدا لەگەل دايە ؟ پىرسىم : كى ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ)؟ فەرموۋى : ((جبريل "سەلامى
خۋاى لىبىيت" ۋوتم :سەلام و رەحمەتى خوات لەسەرىيەت ئەى جبريل))
پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرموۋى : ((انه قد رد عليك السلام)) واتە : جبريل جوابى
سەلامەكەتى دايەۋە. ٣٨٣

٣٩٣- ﴿نەبو(غزە)ى شاعىر پاشگەزبۇۋە لەۋ بەئىنەى كە دابوۋى بە

پېغەمبەرى خودا (ﷺ)﴾

لە (حمراء الاسد) پېغەمبەرى خودا(ﷺ)نەبو (غزە)ى شاعىرى كەۋتەۋە بەردەست , كە
لەگەل سوپاى كافرەكان ھاتبوو بۇ جەنگى ئوحد لەكاتىكدا كە ئەۋ كەسە پېغەمبەرى
خودا(ﷺ) لە غەزاي بەردا چاكەى لەگەلدا كىردبوو, بەرىدا بوو لەدۋاى ئەۋەى كە بەئىنى
دابوو كە بە ھىچ شىۋىمىيەك جارىكى تر بە ھۇنراۋەكانى خەلك ھان نەدات دۇى پېغەمبەرى
خودا(ﷺ) و لە دۇى موسولمانان نەجەنگىت, پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمانىدا بە كۈشتى
ئەۋىش ۋوتى: ئەى موحەممەد چاكەم لەگەلدا بگەۋ وازم لىبەينە لەبەر خاترى كچەكانە, ۋە
پەيمانەت دەدەمى كە جارىكى تر پەيمان ناشكىنم ۋەك ئەۋەى كە شكاندم پېغەمبەرى
خودا(ﷺ) فەرموۋى: ((نا به خوا بهرت نادم تا هم جارمى بجيتەۋە بۇ مەككەۋ دەست بە
سىئىلتدا بەئىت ۋ بلىت فىلەم لە موحەممەد كىرد؟دووجار چونكە مروۋفى پروادار دووجار لە
كونىكەۋە ناگەزىرەت فەرموۋى: ((بىدە لەملى ئەى زوبەير, ٣٨٤ ئەۋىش لە مىلى داۋ تۆلەى
پەيمان شكىنەكەى ۋەرگرت.....

٣٨٣ (حديث: حسن رواه (الطبراني) المجمع (١٥٩٠٤)).

٣٨٤ (رواية البيهقي في السنن الكبرى) كتاب السر/باب مايفعله بالرجال البالغين منهم ٦٥/٩ وأصل الحديث: في الصحيحين.

٣٩٤. کەعبی کوری زوھەیری کوری ئەبو سەلما بەتەوبەکاری و مسوڵمانی

هاته خزمەتی پێغەمبەری خودا ﷺ ﴿﴾

کەعبی کوری زوھەیر یەكێك بوو لەوانەى كە زۆرێك هەجووی پێغەمبەری خودا ﷺ کردبوو و ئەویش خوینی ئەوەی حەلāl کردبوو جا کاتێك كە پێغەمبەری خودا ﷺ لە طانیف گەراپەووە کەعبی کوری زوھەیر كە خویش و باوکیشی شاعیر بوون دنیای لیھاتیبۆو یەك و نەیدەزانی خۆی لەکوێ حەشار بەدات ئەووە بوو بوجەیری بۆی هەلنا تا بە تەوبە کاری و مسوڵمانبوونەووە بێتە خزمەتی پێغەمبەری خودا ﷺ، ئەگینا دواى بۆخۆی گیر دەخوات ئەووە بوو لە ستایشی پێغەمبەری خودا قەصیدە بەناوبانگەكەى (باند سحادى رێكخست و هاتە مەدینە و كە پێغەمبەری خودا ﷺ) لە نوێژی بەیانى بۆووە كەعب هاتە خزمەتی و لەبەردەمیدا دانیشت و دەستی خستە ناو دەستی و پێغەمبەری خودا ﷺ) نەیدەناسی و ووتی : كەعبی کوری زوھەیر بەتۆبەو مسوڵمانیەتی هاتە خزمەت و داوای ئەمانەت لیئەكات نایا لێی و مەرگرت؟ پیاویكى ئەنصاری هەلێ کوتایە سەری و ووتی : ئەى پێغەمبەری خودا ﷺ) لێم گەڕێ بۆ دۆژمنى خوا تا لەملى بدم فەرمووی: ((دعه عنك فقد جاء تائباً نازعاً)).

واتە: وازی لیبێتە بە تەوبەکاری وگۆلدا ئەووە هاتوووە پاشان قەصیدەكەى ووت : ئەلێن كە ئەو قەصیدە بە سەر پێغەمبەری خودا ﷺ) دا ئەلێت، عەباكەى سەرشارنى خۆى ئەدا پێى كە ئەووە بوو پاشان كەوتە دەست خەلیفەكان.^{٣٨٥}

^{٣٨٥} (قە سطرە لانى لە (المواهب) دا ٧٠/٣ وتیەتی لەریوایەتی نەبوە کرى کورى ئەلبارىدا هاتوووە كە کاتى نەگاتە ئەو دێرە:

مهند من سیرف الله مسلول

إن الرسول لنور يستضاء به

پێغەمبەری خودا ﷺ) بۆردەیکى لەبەردابو هەلیدا بۆى و مەعاویدە دەهزاری پێدا بەلام كەعب ووتى ئیشارى هیچ كەسێك ناکەم بۆ کراسى پێغەمبەری خودا ﷺ) کاتێك كەعب کۆچى دواى کرد مەعاویدە بیست هەزار درهەمى بۆ وەرەسەكەى ناردوو بۆردەكەى لیژەرگرتن جا ئەو بۆردەیه نەووە كە لەلای سولتانەكانە.

۳۹۵. ﴿سەد و چل ھەزار مەلانىكە دابەزىن بۇ نوپۇز كۆردن لەسەر جەنازەگەى

معاويەى كۆرى معاويەى موزەنى﴾

لە ھەرمودەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) جەخت كراوەتەو لەسەر گەورمىي و بەرمكەتى سوپەتى (ئىخلاص) بۇ نمونە : پياويك گوئى لە پياويكى تر دەبىت (قل هو الله احد) زۆر دووبارە دەكاتەو دەيت بۇ لاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) و باسى ئەو پياوۋى بۇ دەكات، پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە وەلامى دا ھەرمووى : بەو خوايەى گيانى منى بە دەستە (قل هو الله احد) يەك لەسەر سىي قورنانه بوخارى گىراويەتيەو جارىكى دىكەش پېغەمبەرى خودا(ﷺ) سريەيك دەنيرى و پياويك دەكاتە سەركردميان ئەويش كاتىك پىش نوپۇزيان بۇ دەكا لە كۆتايى قورنان خويىندەكانيدا (قل هو الله احد) دەخوينى دېنەو لاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) باسى دەكەن، كە ئەو پياوۋە (قل هو الله احد) ى زۆر دەخوينىت ئەويش ھەرمووى لىي بېرسن بزائن بۇوا دەكات ؟ كە لىيان پەرسى ووتى : ئەو سووپەتە سىقاتى خواى مېھربانى تيايە و من ھەز دەكەم بىخوينم و خۆشم دەوى پېغەمبەرى خوداش (ﷺ) ھەرمووى : ھەوالى بدەنى كە خوا خۆشى دەوى ، موسليم و نەسائى گىراويانەتەو . معاويەى كۆرى معاويەى موزەنى ھاوۋەلىك بوو ديار نەبوو ئەوۋى پەلەى بەرزى ئەوى دەرخت رۆزى مردنەگەى بوو ئەوۋش بەسرھاتەكەيەتى ئەو ھاوۋەلە – خوا لىي رازى بىت – لەگەل پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بەشدارى غەزاي كردوۋە و گوپرايەل و دامەزراو بووۋ لە پۇزى غەزاي تەبوكدە توشى گرانەتايەكى قورس دەبىت و چى ھەولى چارەسەرى بۇ ئەدەن چارەسەر نابى بۇيە پېغەمبەرى خودا (ﷺ) ھەرمانى پىدەدات كە لە مەدينە بىمىنىتەو پاش ماومىك بەر لەوۋى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بگەپتەو معاويە وەفات دەكات ھەر ئەو شەوۋ جىرىل – سەلامى خواى لىبىت- دەچىتە لاى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە خىمەكەيدا ھەوالى دەداتى كە معاويە وەفاتى كردوۋە و ھەرمووى : وەرە لە دەرەۋى خىمەكە نوپۇزى (غائب)ى لەسەر بگە چونكە دوو رىز مەلانىكەت لە ئاسمانەو دابەزىون كە ھەر رىزەى ھەفتا ھەزار مەلانىكەتە و چاۋەپى تۆن ئىمامەتيان بۇ

بکهیت و نهوانیش دهمانهوێت نوێژی (غائب) ی له سه ر بکه ن پێغه مبهری خودا (ﷺ) فهرمووی: باشه به چی گه یشتو ته نه و پله یه؟

جبریل سه لامی خوای لیبیت- فهرمووی: نه و پیاوه سورمتی ((قل هو الله احد)) ی زۆر خۆش نهوێست و هه میشه نهووت نه و سورته سیفاتی خوای په رومردگاری تیا یه.^{٣٨٦}

٣٩٦. ﴿عبداللّٰی (ذو البجادیٰ) به خته وهری راسته قینه ی ده سته کوه ت﴾

(ذو البجادیٰ) له گه ل پێغه مبهری خودا (ﷺ) به ریکه وت بۆ غه زای ته بووک و له وێ و هفاتی کرد عبدالله ی کوری مه سعود چیرۆکی و هفاتی ده گیرێته وه و ده لێت: ناوهراستی شه و هه ستام و کاتی له گه ل پێغه مبهری خودا (ﷺ) له ته بووک بووین له لای سه ربازگه که وه مه شخه لیکم چاو پیکه وت به داگیرساوی به ره و شوینه که چووم ده بینم پێغه مبهری خودا (ﷺ) و نه بو به کوه عومه ر - خوالییان رازی بیت-

- له وێن و عبدالله ی (ذو البجادیٰ) و هفاتی کردو وه و خه ریکن گۆری بۆ هه لده که نن و پێغه مبهری خودا (ﷺ) له ناو گۆره که یدایه و نه بو به کوه عومه ریش خوالییان رازی بیت- ده یدهنه ده ستی پێغه مبهری خودا (ﷺ) ده فهرمو ویت: (أدنیا الی اخاکم) واته : براهه تانم لێنرێک بکه نه وه نهوانیش نزیکیان کرده وه بۆی کاتی ئاماده ی کردو وه له جێی خۆی داینا فهرمووی: ((اللهم انی قد امسیت راضیا عنه , فارض عنه)) واته نه ی خودای په رومردگار من لێی رازیم ده سا تۆش لێی رازی به, عه بدولا ی کوری مه سعود ده لێت: خۆزگه خاومنی ئه م گۆره من بووما یه.^{٣٨٧}

تاومکو دواکه ی پێغه مبهری خودا (ﷺ) بیگر تیا به ته وه .

^{٣٨٦} (له خزمه ت قورئالدا) نووسینی: نه نذا یار عوسمان, لاپه ره: ٣٩٩.

^{٣٨٧} (ابن حجر له (الاصابه) (٩٩/٤) باسی کردو وه.

۳۹۷. ﴿چىرۆك و بەسەرھاتى (ابو خىثمە) لە غەزائى تەببوك دا﴾

(ابن اسحاق) دەئىت: لەپاش دەرچونى پىغەمبەرى خودا ﷺ بەجەند رۆژىك (ابو خىثمە) گەرايەووە مالى خۆى لەرۆژىكى زۆر گەرمدا بىنى ھەردوو خىزانەكەى دوو كەپريان بۆ نامادەكردوووە لەناو باحەكەيدا و ھىنكىيان كردۆتەووە و خواردنيان نامادە كردوووە نەوئىش تەماشائى كردوو ووتى : پىغەمبەرى خودا ﷺ لەبەر گەرمائى خۆربىت و لەناو تۆزو رەشەبا؟ (ابو خىثمە) ش لەسپىبەرى ھىنك و خواردنى خۆش و ئافرەتى جوان لە مالى خۆيدا ئەمە ھەرگىز دادگەرى نىيە ئىنجا ووتى: دانانىشم تاودەكو تويشوووم بۆ نامادە نەكەن بەلكو بگەمە خزمەتى پىغەمبەرى خودا ﷺ لە رىگە پىش گەشتنى بە تەببوك لەگەڵ (عمر بن ھەب) بوون بە ھاوئى كە گەشتنە تەببوك (ابو خىثمە) داواى كرد كە عومەر دوابكەوئىت و ووتى : من گوناھىكم ھەيە بامەن پىش تۆ بچمە لاى پىغەمبەرى خودا ﷺ جا كاتىك نزيك بوويەووە خەلكەكە ووتيان : سوارىك بەرەو لامان دىت پىغەمبەرى خودا ﷺ ھەرمووئى : ياخو (ابو خىثمە) بىت ووتيان: بەئى خۆيەتى ئىتر ھاتە لاى پىغەمبەرى خودا ﷺ و سلاويكى لىكرد پىغەمبەرى خودا ﷺ پىي ھەرموو: ئەو ھاكتەرە ئەى (ابو خىثمە) ئىنجا دوعاى چاكەى بۆ كرد.

۳۸۸

۳۹۸. ﴿پياوھ ئەعراپىيەكە زېرەكەى پېدرا چونكە چاك ستايشى خواى پەرورەدگارى كرد﴾

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەنەسەوھ - خوالى رازىبىت - ھىناوئەتى و صەحىحە دەلىت : پېغەمبەرى خودا(ﷺ) بەلای دەشتەكەكدا رۆى كە نوپزى دەكرد دەمووت: ئەى ئەوھى چاوەكان نایبىنن گومانەكان تىكەلى نابن و مەصفكاران ناتوانن و مەصفى بکەن روداوەكان نايگۆرن و ژمارەى دلۆپى بارانەكان و ژمارەى گەلای دارەكان و ژمارەى ئەوانە دەزانىت كەشەو تارىك و رۆژ رۆشنیان دەكاتەوھ و دەزانى چ ئاسمانى لە ئاسمان و زەوىەك لە زەوىدا و دەريايەك لە ناخيدا و شاخى تيايدا جى ھەيە چاكترين تەمەنم لە كۆتايىيەو چاكترينى كارم لە كۆتايى تەمەنم و چاكترينى رۆژانم ئەوكاتە داينى كە تيايدا دەگەمەوھ پىت پېغەمبەرى خودا(ﷺ) كەسىكى راسپارد تالای دەشتەكەكە بىت و پىي فەرموو (ئەگەر نوپزەكەى كرد بېھىنە بۆلام) كاتى نوپزى كرد ھىناى لە ھەندى كانەوھ برى زىر بە ديارى ھىنرا بوو بۆ پېغەمبەرى خودا(ﷺ) كاتى دەشتەكەكە ھات زېرەكەى بۆ خستە روو و فەرمووى : ئەى دەشتەكى تۆ لە چ ھۆزىكىت ؟ ووتى : ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) لە بەنى عامرى كورى صەعصەعە فەرمووى:

(هل تدري لم وهبت لك الذهب؟) واتە : دەزانىت بۆجى زېرەكەم پىدايت ؟ ووتى : لەبەر پەيوەندى نىوان ئىمە و تۆ ئەى پېغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى : (إن للرحم حقاً ولكن وهبت لك الذهب بحسن ثنائك على الله عزوجل)

واتە: خزمایەتى مافى خۆى ھەيە بەلام زېرەكەم پىدايت لەبەر چاك ستايش كردنت بۆ خواى پەرورەدگار.

٣٩٩. ﴿دووعای پیغمبەری خودا﴾ (ﷺ) لە ئەبوو عامری فاسق گیرابوو ﴿

لەکاتی گەرانهوێ پیغمبەری خودا (ﷺ) لە تەبووک بەرو مەدینە ئەم نایەتانه دابەزین:
 ((وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ
 وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْتَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {١٠٧} لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدَ أُسَسَ عَلَى
 التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحْيُونَ أَنْ يَمُوتُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطْهَرِينَ {١٠٨}))
 التوبة.

واتە: لە دوو روھکاندا کەسانی وا هەن وەکو ئەبو عامری راھیبی عیساویی کە لە مەدینەدا
 دژ بە پیغمبەرو مسوڵمانان و بۆ بەھیزکردنی کوفرو بێ باوهری خوێان و بۆ پەرت کردنی
 ریزەگانی کۆمەلەی باوھرداران و دورخستنەوھیان لە پیغمبەری خودا (ﷺ) و بۆ ئەو بیکەنە
 کەمین و روانگە بۆ ئەو کەسانە کە پیشتر بەر لە دروستکردنیدا دژی خواو پەيامبەرە کە
 دمجەنگان دەگیرنەو کە ئەبو عامری فاسق هەمیشە ھەرەشە لە پەيامبەری خوا دەکرد کە
 بە: ھەموو ھیزیکێ دژایەتی بکاو ھەرکەسیکیش شەری لەگەڵ بکات ئەم نامادە دەبێت
 ھاوکاری بکات، جابە ھەرمانی ئەو دژو نەیارە پیغمبەرە ئەو مزگەوتیە کرایەو، ھەتا
 بێتە جینگە پیلان و فاک و فیک دژ بە مسوڵمانەکان کەچی بە ھەموو ھیزیکیان سوێند
 دەخۆن کە: تەنھا چاکو خێرمان لە کردنەوێ ئەو مزگەوتەدا مەبەست بوو، خۆ
 خوابوخۆی چاک بە ناگیە کە درۆزن و دێشیان چی تێدا یە و مەبەستیانیان چی بوو؟
 ھەرگیز تۆش ئەو پیغمبەری خودا (ﷺ) لە مزگەوتی وادا رامەوستەو نوێژ مەکە دلتیابە ئەو
 مزگەوتیە مزگەوتی (قبا) کە ھەر یەکەم رۆژ لەسەر بناغە تەقوا دامەزرا بە ھەفتە تۆ
 نوێژی تیا بکەیت، ھەتا مزگەوتی (ضیرار) لەم مزگەوتەدا کۆمەلە پیاویکی تێدا یە لە
 پشتیوانان زۆر ھەزریان لە ھەموو چلک و چەپەتیە کە و لە ھەر تاوان و گوناھێک پاک ببەو
 دیارە خواش بۆخۆی پاکانی خوش دەوێت ھۆی دابەزینی ئەم نایەتە پیرۆزانە: پیش ھاتنی
 پیغمبەری خودا (ﷺ) بۆ مەدینە پیاویک لە خەزرج ھەبوو ئەبو عامری راھیبی پێی دەوتر
 لە سەردەمی نەھامیدا بوو بوە گاوری پیاویک بوو لە ناو ەشیرەتە کە خۆی ریزیان لێدەگرت

بەلام كاتىك پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ھاتە مەدىنەو مەسولمانان لە دەورى كۆبونەو ئەبوو عامر دەستى كرده دزايەتى ئاپنى خواو ھەلھات بۆ مەككە جا لە رۆزى ئوھوددا ئەم بىباومرە ھەنى چالى لە نىو رىزەكاندا ھەلگەندىبوو پىغەمبەرى خودا(ﷺ) كەوتە يەككىيانەوھو ددانى پىرۆزى شكاو سەرىشى برىندار بوو، لەسەرھاتى جەنگەكەشەوھ ئەبوو عامر ھات و بانگى ئەنصارەكانى كرد بۆ ئەوھى واز لە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بەھىن، ئەوانىش ووتيان : خوا چاوى كەست پى گەش نەكاتەوھ ئەى ناپاكى دوژمنى خوا ئەوئىش ئەيووت : خزمەكانم پاش خۆم خراپيان بەسەر ھاتووھ ، پىغەمبەرى خودا(ﷺ) لەپىش دا بانگى كرد بۆ ئىسلام و رازى نەبوو بۆيە دوئى لىكرد لە دورىدا بە دەربەدەرى بمرىت ، دوئاكەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ى لىگىرابوو. چونكە پاش جەنگى ئوھود رۆيشت بۆلاى ھىرقل بۆ ھاندانى لەسەر جەنگى مەسولمانان ھەر لەوئى ماپەوھو نامەى نوسى بۆ منافقەكانى مەدىنەو داواشى لىكردبوون جىگاپەك دروست بگەن وەكو مەلئەندىك بىت ئەگەر گەرايەوھ بۆ لايان ئەوانىش ئەو مزگەوتەيان دروست كرددو داوايان كرد پىغەمبەرى خودا(ﷺ) نوپزى تىدا بگات، بەلام پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دوئى خست تاوھكو گەرانەوھى لە تەبووك پىش گەرانەوھشى جبرىل- سەلامى خواى لىبىت- ئاگادارى كرددوھ لە مەبەستيان لە دروست كردنى مزگەوتەكە، بۆيە پىش گەيشتنى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بۆ مەدىنە فەرمانى كرد ئەم مزگەوتەيان روخاند.^{۲۸۱}

۴۰۰. ﴿بەسرھاتى سى ھاۋەل كەلە ئاسمانەۋە خوا چاۋپۇشى لىكردن﴾

بەسرھاتى ئەم سى كەسە لەسەر زارى كەعبى كورى مالىك — خوالى رازىبىت — باس كراۋە لە كىتەبەكانى ژياننامەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ڧەرمودەۋە تەڧسىر بەچەند رىۋايەتلىك نرىكن لە يەكترىەۋە , صحىحى بخارىش بەورتىن شىۋە باسى ئەم بەسرھاتەى كردوۋە , كەعبى كورى مالىك — خوالى رازىبىت خۇى باسما بۇ ئەكات و ئەئىت : لە ھىچ غەزايەك دوانەكەۋتوۋم لە پىغەمبەرى خودا(ﷺ), لە تەبۈوك ئەبىت , لە غەزاي بەدرىش دواكەۋتېوۋم بەلام كەس لەسەر دواكەۋتنى بەدر لۆمەى نەكرا . لەشەۋى ھەڧەبەش لەگەل پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بوۋم , نەنانەت ئاۋاتم نەدەخواست لە جىاتى ئەۋە ئامادەى بەدر بوۋمايە , ئەگەرچى بەدر زىاتر لەناۋ خەلكى باس دەكرىت, مەن لەكاتى غەزاي تەبۈوكدا لەھەموۋ كاتىكم بەتۋاناۋ خۇش گوزمرانترېوۋم, ھەرگىز پىشتەر دوۋ و لاخەم پىكەۋە نەبوۋە , پىش كاتى ئەۋ غەزايە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) لە ھىچ غەزايەكدا راستەخۇۋ باسى نەدەكرد بۇكۆى دەچىت, جگە لەم غەزايە كەلە گەرمایەكى سەختدا بوۋ , رىگەكەشى زۆر دور بوۋ بۇيە بە راشكاۋە باسى ئاراستەى غەزاكەى كرد بۇ ئەۋەى مەسۇلمانان ئامادەى خۇيان ۋەرگرن, ژمارەى مەسۇلمانانىش زۆر بوۋ لەگەل پىغەمبەرى خودا(ﷺ) , بەلام تۇمارگەيەك نەبوۋ كە ناۋى ھەموۋيانى تىادا كۆبكرىتەۋە , بۇيە ھەرگەسىك بىۋىستايە دۋابكەۋىت دەرئەدەكەۋت ئەگەر ۋەحى ئاشكرى نەكردبايە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دەرچوۋ بۇ ئەم غەزايە, لەكاتىكدا بەروبوۋم و سىبەر خۇش بوۋ, ئەۋان ئامادىبوۋن و منىش دەستەم كرده خۇ ئامادەكردن , بەلام دەگەرەمەۋە ھىچەم ديارنەبوۋ, لەدلى خۇمدا ئەم ۋوت مەن تۋاناي دەرچوۋنم ھەيە, كات تىپەردەبوۋ منىش ھىشتا خۇم ئامادە نەكردبوۋ ۋوتەم : لەپاش دەرچونيان بە رۇژنىك دوۋرۇژنىك فرىايان دەكەۋم, ھەر برىيارم دەداۋ جىيەجىم نەدەكرد تاۋەكو تەۋاۋ دوركەۋتەۋم, خەرىك بوۋ دەرچەم و خۇزگە دەرچومايە , بەلام قەسمەتم نەبوۋ. كە دەرەدە چۈم بۇ بازار جىگەى داخ بوۋ ئەۋانەى دەم بىننەن يان مەناقى بوۋن يان كابرەيەكى لاۋاز بوۋ . كەخۋا رىگەى داۋە دواكەۋىت ئىنجا پىغەمبەرى خودا(ﷺ) باسى مەنى نەكرد تاۋەكو گەيشتە تەبۈوك

رۇژىكىيان لەوى فەرمووى: (كەعب چى كرد؟) پياويك لە بەنى سەلەمەو ووتى: جەلەكانى و لەخۇباي بوونى دواي خست موعازى كورى جەبەل ووتى: بەراستى قەسەيەكى خراپت كرسويند بەخوا ئەي پىغەمبەرى خودا(ﷺ) جگە لە چاكە هيچمان لىي نەبينيو، بەلام پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بىدمنگ بوو لەوكاتە پياويكى پۇشاك سېي بينى تراويلكە دەشاردەو پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: ياخوا ئەبو خە يثە مە بىت و ئەو بوو . ھەرئەويش بوو كە كەمىك خورماي بۇ غەزاكە بەخشى و موناقيقەكان تانەيان لىدا كەعبى كورى مالىك دەئيت: كاتىك زانيم سوپاكە بەرەو مەدينەدەگەرئەو خەم و خەفەت داىگرتەو نىنجا دەمووت: سېي جۆن لە تورپى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دەرىچەم لەو بارەشەو پەنام بىردە بەر ھەموو كەسكى ژىر و ھۆشمەند لە كەس و كارم كاتىك ووتيان: پىغەمبەرى خودا(ﷺ) نزيك بوويەو نيازى پوچەلم لەسەر لاچوو دئنياش بووم كە بەھىچ شتىك رزگارم نابىت بۆيە بريارمدا قەسە راست بكەم كە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دەگەرەيەو مەدينە سەرەتا دووركات نوئىزى دەكرد لە مرگەوتەكە نىنجا بۇ خەلگى دا دمنىشت كاتىك ئەوئى كرد دواكەوتەكان دەھاتن و پۇزشيان دەھيناپەو سوينديان دەخواردوو زياتر لە ھەشتا كەس دەبوون پىغەمبەرى خودا(ﷺ) قەسەكانى ليومرگرتن و داواي ليخوش بوونى بۇ كردن راستى ئەوانيشى ھەوالەي خوا كرد. منيش ھاتم و سەلامە كرد پىغەمبەرى خودا(ﷺ) زەردەخەنەيەكى كردوو ھەكو زەردەخەنەي تۆرەكراو فەرمووى: ھەرە منيش رپۇيشتەم لەبەر دەستيدا دانىشتەم فەرمووى: بۇ دواكەوتى؟ ئايا ولاخت نەكريبوو؟ ووتەم بەئى: سويند بەخوا نەگەر لەلاي كەسكى دونيا وويست دانىشتەم دەمتوانى لە تۆرەي دەرىچەم لە راستيدا تواناي قەسەكردنیش ھەيە، بەلام بەخوا نەگەر نەمرؤ درۆيەكت لەگەل بكەم و رازيت بكەم دورنيە خواي گەورە تۆ تورمبكات لىم نەگەر قەسەيەكى راستيش بكەم و دلگرانبيت لىم خوازيارم لە خواي گەورە سەرمجامى باش بىت سويند بەخوا ھىچ پاساويكەم نەبوو سويند بەخوا ھەرگيز ئەوئەندەي ئەوكاتە بەتواناو خۇش گوزەرانتر نەبووم كەدواكەوتەم لەو غەزايە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: نەمە راستى كرد ھەئەسە تاكو خواي گەورە ھوكم دەكات لەم مەسەلەي تۆ پياوانىك لەبەنى سەلەمە سوينم كەوتن و پىيان ووتەم: سويند بەخوا پىشتەر نەمان بينيويت گوناھىكت كرىبىت

ئایا نەتوانی پۆزشتیک بۆ پێغمبەری خودا (ﷺ) بهێنیتەو، وەکو ئەوانی تر ئەومندە بەس بوو. کە تەوہیت بکردایە و پێغمبەری خودا (ﷺ) داوی لێخۆش بوونی لەخوا بۆ بکردبای، سۆتند بەخوا ئەومندە سەرزەشتیان کردم تاوەکو خەریک بوو بگەرێمەوہ لای پێغمبەری خودا (ﷺ) ووتە: کەسی تر ئەم ھسانەى منیان کردووہ ؟ ووتیان: بەئێ : دوو کەسى تر ئەوانیش ئەم ھسانەى تۆیان کردووہ ھەمان وەلامى تۆش درانەوہ ووتە: گێ بوو ؟ ووتیان: (مرارہ یں الربیع العمرى) و (ھلال بن امیة الواقفی) باسى دووبیاویان بۆ کردم نامادەى بەدربونەوہ پێشەنگیکى باشن کاتیک باسى ئەو دوو کەسەیان بۆ کردم رویشتم ئینجا پێغمبەری خودا (ﷺ) لەنیوان ھەموو ئەوانەى دواکەوتن لە غەزا کە قەدەغەى کرد لە مسوئلمانان قسە لەگەڵ ئەو سێ کەسەدا بکەن، ئیتەر خەلکی لیمان دورکەوتنەوہ و ھەموویان گۆران بەرامبەرمان، تەنانەت ھەستم کرد زەویش بەرامبەرم گۆراوہ، ئەو زەویە نیە کە دەمناسی پەنجا شەو بەوشیوہ ماینەوہ دوو ھاوڕیکەم لەمال دانیشتن و دەگریان بەلام من لەوان لاوترو بەھیزتر بووم، دەرەچووم و دەچومە نوێژەکان و لەبازار دەگەرام، بەلام کەس قسەى لەگەڵ نەدەکردم ئیجا دەھاتمە نوێژەکان سلاوم لە پێغمبەری خودا (ﷺ) دەرکردو لەدلی خوێدا ئەمەووت : ئایا لێوی جولاندەوہ بۆ وەلامى سەلامەکەم؟ ئینجا لە تزیکی نوێژم دەرکردو بەدزی سەیرم دەرکرد ئەگەر برۆیشتام بۆ نوێژ تەماشای دەرکردم ئەگەر تەماشام بکردبایا رووی لیومردەگیام . کاتیک ئەم حالە ھەر بەردەوام بوو چومە سەر دیواری مالى ئەبو قەتادە کە نامۆزام بوو زۆریش خۆشەویست بوو لەلام سلاوم لیکرد بەلام سلاوئەکەى وەلام نەدامەوہ ووتە: ئەى ئەبو قەتادە سۆتندت دەدەم بەخوا ئایا تۆ نازانى من خواو پێغمبەرم خۆش دەوێت؟ بێدەنگ بوو دووبارەم لیکردەوہ ھەر بێدەنگ بوو سێیەم جار سۆتندم دا ووتی: خواو پێغمبەرمەکەى باشتەر دەرمان فرمیسکی چاوم ھاتە خوارى و گەرامەوہ و ئینجا بەناو بازاری مەدینەدا رێم دەرکرد یەکیکم بینی لەو جوتیارانەى لەشامەوہ دین و خواردن دەھینن بۆ مەدینە دەیفروشن ووتی : گێ کەعبی گوری مالیکم بێ نشان دەدات، ئیتەر خەلکەکە ناماژەیان بۆمن کرد ، ئەویش ھات و نوسراویکی لە پاشادی غەسسانەوہ دایە دەستم، تیایدا نوسرابوو پیمان گەشتووہ کە ھاوئەکەت لالوت بوہ لیت خواش تۆی نەخستوہتە وولاتى شەرمەزاری و

لە ناوچوون بۆيە وەرە لامان دلئەوايت بکەين کاتىک خویندمەو ووتىم : ئەمەش بەلایەکی تر نامەگەم بردوو خستەم نىو تەنورەگەو، کاتىک دەرۆزى مابوو بۆ تەواو بوونی پەنجا رۆژەگە کەسک لەلای پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ھات و ھەرمانى پىگەردم لە خىزانەگەم دوربکەومەو، ووتىم : لىي جىبابمەو ىان چىبکەم ؟ ووتى : نەخىر تەنھا نىزىک مەبەو لىي ھاورىگانىشم ھەر وایان پىوترا.

دەلئىت: بەخىزانەگەم ووت: بىرۆ لای کەس وکارت تاكو خواى گەورە لەم مەسەلەيە حوکم دەکات ئىنجا خىزانى ھىلالى کورى نۆمەيە چوہ لای پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ووتى: مېردەگەم پىاوئىكى پىرەو کەس نىە بەخىوئىکات ئايا پىت ناخۆش نىيە خزمەتى بکەم؟ ھەرمووى : نەخىر بەلام لىت نىزىک نەکەوئتەو، ووتى : سوئند بەخوا خەرىكى گریانە لەو رۆژەو، منىش ھەندىک پىيان ووتىم : داواى مۆلەت بکە لە پىغەمبەرى خودا(ﷺ) وتىم: وەلامى چۆن دەبىت کەم پىاوئىكى گەنجەم , دەلئىت : دەشەوى تر بەم شىوہ مامەو، بۆ پەنجا رۆژ لەو رۆژەو قەسەمان لەگەن نەدەگرا، نوئىزى بەيانىم کرد لەسەربانى خانويەك بووم يادى خوام دەکردو زۆر نارەحەت بووم دنىام ئى تەنگ ببو، گوئىم لە بانگ کەرىک بوو لەسەر کىوى سەلەوہ ھاوارى دەکرد نەى کەعبى کورى مالک مژدەت لىيئىت، منىش يەگسەر سوژدەم برد بۆ خوا و زانىم شادىمان بۆ ھات لەکاتى نوئىزى بەيانىشدا پىغەمبەرى خودا(ﷺ) خەلکى ناگادار کردەو لە وەرگىرانى تەوبەگەمان، خەلکى پىرۆزبايىان لىدەکردىن کەسئىکىش بەسەر ئەسپکەوہ ھاتە لام و کەسئىکىترىش لە ئەسەلم بەپەلە ھاتە لام دەنگى سەر کىوہگە پەلە تىر بوو لەسەر ئەسپکە کاتىک مژدە دەرەگە ھات بۆلام ھەردوو پۆشاگەگەم داکەندو پىم بەخشى لەم رۆژەشدا ھەر ئەوہم ھەبوو دوو پۆشاکی تىرم خواست و لەبەرم کرد رۆشتم بۆ لای پىغەمبەرى خودا(ﷺ) و خەلکى دەستە دەستە دەھاتنە لام و پىرۆزباى تەوبەگەيان لىدەکردم. کەعب دەلئىت : چومە مژگەونەگەو پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دانىشتبوو خەلکىش بەدەورىدا بوون، تەلحەى کورى عوبەيدوللا بەراکردن ھاتە لام و تەوقەى لەگەن کردم و پىرۆزباى لىکردم، سوئند بەخوا ھىچ کام لە مجاھىدەگان ھەلنەسا جگە لەو ھەرگىزىش ئەوہى ئەو لەبىر ناگەم.

كەعب دەئىت : كاتىك سلاوم كرد له پىغەمبەرى خودا(ﷺ) بەرويهكى كەشەوه پى ووتم : مۇدەت لىبىت بە چاكترىن رۇز تىپەربوو بەسەرتدا، لەو رۆژەوه لەدايك بویتە ووتم : ئايا لەتۆومىه ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) يان لە خواومىه؟ فەرمووى : بەلكو لەلاى خواومىه پىغەمبەرى خودا(ﷺ) كە دلى خۇش دەبوو، روومەتى وەك مانگ دەدرموشاىه وە ئىنجا لەبەر دەستى دانىشتەم و ووتم : ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ھەرچى مالىم ھەيە دەيكەمە خىر بۆ خواو پىغەمبەرەكەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرمووى: ھەندىك مالىت بابمىنىت چاكترە، ووتم : كەواتە : بەشەكەى خەيبەرم دەھىلمەوه ووتم: ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) خواى گەورە بەراستگۆى رزگارى كردم، بۆيە ھەتا ماوم ھىچ قەسەيەك ناكەم راستى نەبىت سۆيىد بەخوا كەس ناناسم لەرىگەى راستگۆيىه وە ھەمىندەى من چاكەى دەستكەوتىت، لەو رۆژەشەوه ھەرگىز درۆيەكم نەكردوو، داواكارم خواى گەورەش بمانپارىزىت. لەومىندەى تەمەنم ماوه دەئىت : ئىنجا خواى گەورە ئايەتەكانى دابەزاند:

((لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ { ١١٧ } وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَن لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ { ١١٨ } يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ { ١١٩ }))
التوبة.

واتە:چون بۆ جىھاد فەرمان و كارىكى براوى خوايە بۆيە ھەرچۆرە دواكەوتنىك بىت بى بىيانوى شەرىى وەرناگىرىت و ناپەسەندە و تۆلەى ھەيە و بۆيە خوا لەو كارەى پەيامبەرىش خۇش بوو كەمۆلەتى دەستەيەك لەدوو روەكانىدا كە : لەگەلى نەچن بۆ جەنگى تەببوك وەلە كۆچكەران و پشتىوانانىش كە ھەندىكيان چوونە جىھاد و ھەندىكيان خۇيان بە زمويەدا نووساند خۇش بوو ئەوانەيان كەلەجەنگە سەختەكەى تەببوك دا دواى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) اللە عليە وسلم(كەوتن و پەيرەميان لىكردوو چوونە تەببوك پاش ئەو خەرىك بوو ھەندىكيان دليان لاپى بىت و نەچنە جىھادەكەو، پاشان دووبارە خوا تەوبەكەى لىومردمگرت، چونكە

به راستی خوا بهرام بهر به وانه زۆر به لوتقه زۆریش له گه ئیان به میهره خوا تهویهی لهو سێ
 کهسهش وهرگرت که خۆیان له غهزا که گرت به دواوه واته : له مه دینه مانه وه نه چونه جهنگی
 ته بووک تا له خهفه تا وای لیهات نه مه زهویه هراوانه یان لا تهنگ بوو. له خهه و خهفه تا
 له گیانی خۆیان بێزار بوون چونکه پێغه مبهری خودا (ﷺ) بپاری دابوو نابێ هیچ کهسێک
 ته نانهت سلاویشیان لێ بکات ههتا فه رمانی خوا دیت ئیتر زانیان که هیچ به نایه کیان نه ماوه
 مه گهر هه مر به نا به خوا بهرن له پاشان خوا رێنمایی تهویهی کردن بۆ نه وهی تهوبه بکه ن ئیتر
 نه وانیش تهویه یان کردوو خوا به خشی نی به راستی ته نها نه و خوا به قه بولکاری تهوبه و
 لێ بورد مه زۆریش دلۆ فان و میهر مانه نهی نه وانه ی با و مر تان هی ناوه له ناهه رمانی خوا پارێز
 بکه ن و هه می شه له گه ل دهسته ی راستان بن گهر مه ترین نیعه مه تی خوا ی گه و ره له سه رم پاش
 مو سه لمانیه تی راست گو ییم بوو له گه ل پێغه مبهری خودا (ﷺ).^{٢٩٠}

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

وصلی الله علی حبیبنا محمد وعلی آله وصحبه وسلم

سەرچاوهكان

١. پوختهی تهفسیری قورئان : نامادهکردنی مامۆستا موحهمهد ملا صالح .
٢. تهفسیری ئاسان : مامۆستا بورهان موحهمهد ئەمین .
٣. تهفسیری ڤامان له مانا و مەبەستی قورئان : نویسنی ئەحمەد کاکە مەحمود .
٤. موفره داتی ئاسان بۆ لێکدانەوهی ووشه و زاراوه کانی قورئان نامادهکردنی ڤزگار کهریم و ناصح فهتاح .
٥. البداية والنهاية : الامام ابن كثير
٦. السيرة النبوية : لابن هشام
٧. سيرة الرسول جمع و ترتيب محمود المصري
٨. سير اعلام النبلاء : الامام الذهبي
٩. صحيح السيرة النبوية : ابراهيم العلي
١٠. نور اليقين في سيرة سيد المرسلين : تأليف الشيخ محمد الخضري
١١. الاساس في السنة وفهما السيرة النبوية: سعيد حوى
١٢. اصحاب الرسول جمع و ترتيب محمود المصري
١٣. صيغة الصفوة : الامام ابن الجوزي
١٤. پوختهی سهحیحی بوخاری : وەرگیرانی لیژنەیهک
١٥. پوختهی سهحیحی موسلیم دانانی زکی الدین عبدالعظیم عبدالتوی المنذری وەرگیرانی لیژنەیهک .
١٦. التاج الجامع للأصول في احاديث الرسول (ﷺ) دانراوی مامۆستا شیخ مەنصور علی ناصف وەرگیرانی نووری فارس حەمە خان .
١٧. ژياننامەى پيغەمبەر (ﷺ) خستنه ڤووی ڤوداوهكان و شيكردنهوهى بهسەرھاتهكان : نویسنی : دکتۆر . علی محمد صلابی . وەرگیرانی : ئیحسان برهان الدین .
١٨. ژيانى نازیزمان (ﷺ) . : نویسنی : مامۆستا حەبییب محمد سعید .

١٩. حياة الصحابة كاندهلوی ته حقیقی فه رمووده كان شیخ موحەممەد ناصرالدین الالبانی . وەرگیڕانی : نیهاد جەلال .
٢٠. سوّمای دیدە : عادل شاسواری .
٢١. ژیاانی پێغەمبەری خودا (ﷺ) لەقورئان و فەرموودهکاندا : نووسینی موحەممەد مەلا فائیک شارمزووری .
٢٢. ریاض الصالحین : دانراوی ئیمامی نه وه وی وەرگیڕانی نوری فارس حەمه خان .
٢٣. ژوانگەیی سەرورمان : نووسینی مامۆستا موحەممەد سەنگاوی
٢٤. انیس المؤمنین دوستی بڕواداران ئامادەکردنی صفوک صەعدوللا المۆختار وەرگیڕانی عەبدوللا حەسەن سەعید .
٢٥. استمتع بحياتك – چێژ لە ژیاانی خۆت وەرگرە . نووسینی : دکتۆر موحەممەد عەریفی . وەرگیڕانی : ئەبوبەکر توفیق .
٢٦. پێغەمبەری خودا (ﷺ) پێشەوايه : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٢٧. دین و ژین لەژێر پۆشنایی راسپاردەکانی (رب العالمین) نووسینی : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٢٨. نووری مینبەر : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٢٩. ئاسوودەیی نیسلام : فاتح مەلا رەسوڵ شارەستینی .
٣٠. بیاوان و ئافەرتانی دەووری پێغەمبەر(ﷺ) نووسینی سعد يوسف ئەبو عزیز وەرگیڕانی : تارا حەمه سعید حەمه کەریم .
٣١. نوسراوەکانی ئەندازیار عوسمان موحەممەد رەشید .
٣٢. چیرۆکی ئادابە ئیسلامیەکان : نووسین و وەرگیڕانی دەستەیهك له مامۆستایان .
٣٣. چیرۆکی رەوشتە جوانەکان . : نووسین و وەرگیڕانی دەستەیهك له مامۆستایان .
٣٤. سونەنی ئەبو داود : نووسینی : ئەبو داود سلیمان بن الاشعث السجستانی : وەرگیڕانی : ناصح ابراهیم سازانی .

ناوەڕۆک

- ٤..... بێشەکی
- ١- ھەر پیغمبەرنیک وەک ئەووی ھینابیت گەلەکی نازاریان داوە.....
- ٢- ئەگەر ئەھلی ئاگر بوايە جلی غەیری سپی ئەبەردا دەبوو.....
- ٣- پیغمبەر ﷺ زۆر بەتوندی پەيوەست بوو بەو وەحیدی کە بۆی دەھات.....
- ٤- جبریل لەسەر تەختیک بوو بەحەواوە.....
- ٥- بەبێ ھیچ دوو دلی و گومانیک بپرای بە پیغمبەر ﷺ ھینا.....
- ٦- بەسەرھاتی یەكەم کەس قورئانی بەدەنگ خویند دواي پیغمبەر ﷺ.....
- ٧- بەسەرھاتی یەكەم کەس کەسەلامی کرد ئە پیغمبەر ﷺ بەسەلامی ئیسلامەتی.....
- ٨- بەسەرھاتی یەكەم و تار دەر کە بانگەوازی خەلکی کرد بۆلای خواو پیغمبەر ﷺ.....
- ٩- عەمپی کۆری عەبەسە بانگەشەي کە ئەو چواریەکی ئیسلامە.....
- ١٠- پیاوێ نیراشیە کە قەرزەکی ئە ئەبو جەھل وەرگرتەو.....
- ١١- ھانی کۆرەکی ئەدا تا کۆمەکی ناینی تازە بکات.....
- ١٢- کە ووتەي راھیبەکی گێرایەو پیغمبەر ﷺ بەو دڵخۆش بوو.....
- ١٣- بەسە ئەگەر ھیچی تریش نەبێستم باکم نیە.....
- ١٤- فەرمانی کرد بە کچە کە سینگێ دابپۆشی و ترس بە دلی دا نەیت.....
- ١٥- کەسیکم نەبوو بەرگریم لێبکات تا بچم بەدەمیەو.....
- ١٦- ئەوانەي پیغمبەری خوايان نازار دەدا خواي گەرە توڵەي ئی سەندنەو.....
- ٢٢..... سوک و پيسوای کردن.....
- ١٧- ھەتا ئە ژياندا بوو توشی لەرزۆکی بوو.....
- ١٨- خوا زیندوت دەکاتەو و دەتخاتە ناو ئاگری دۆزەخ.....
- ١٩- ئەي خزمەکانم فریای خۆتان بکەون.....
- ٢٥.....

- ٢٠- وه ئیدی کۆری موغه ییره دان دهنی به راستی بهرنامه دی نیسلام..... ٢٥
- ٢١- قوره یش لای نه بو تالیب سکالایان کرد له باره ی پیغه مبه ر (ﷺ)..... ٢٦
- ٢٢- نه قامی و سه رگه شی نه بو جه هل بی نه ندازه بوو..... ٢٦
- ٢٣- شه یتانه دۆراوه که ی قوره یش ته نها خه جائه تی و سه رشۆری بو مایه وه..... ٢٧
- ٢٤- به سه رهاتی قه رزه که ی خه بباب که له لای عاصی کۆری وائل بوو..... ٢٨
- ٢٥- سویند به خوا نه گه ر بانگی هاوړیکانی کردبا فریشته زه بر به دهسته گانی سزا دهیانگرت..... ٢٨
- ٢٦- هاویه ش په رستان له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) سوچه دیان برد..... ٢٩
- ٢٧- دارنک سه لامی کرد له پیغه مبه ری خوا (ﷺ)..... ٢٩
- ٢٨- ئین و زه مبه ری نه یتوانی به په رچی پیغه مبه ر (ﷺ) بداته وه..... ٣٠
- ٢٩- وتیان دهنگ به زر بکه ینه وه یان نزمی بکه ینه وه هر ده ییستیت..... ٣٢
- ٣٠- خوای گه وره پښگری ئیکرد که دهریان بکات..... ٣٣
- ٣١- یاخی بوو باوه ری نه هیناو ووشه ی یه کتا په رستی نه ووت..... ٣٣
- ٣٢- خۆنه که به هه رکه سیکیان که وت به بی باوه ری کوژا..... ٣٤
- ٣٣- ناره حه تترین کاری قوره یش به رامبه ر به پیغه مبه ر (ﷺ)..... ٣٥
- ٣٤- گیرا بوونی نزای پیغه مبه ر (ﷺ) له قوره یش..... ٣٦
- ٣٥- نه بو تالیب پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ناداته دهستی بیباو مران..... ٣٧
- ٣٦- نه بویه کر (خوای ئی رازی بیّت) په نادانی ئین و دوغنه ی رهت کردموه..... ٣٩
- ٣٧- به سه رهاتی مؤسلمان بوونی حوسه ینی کۆری عوبه یده ی خوزاعی..... ٤٠
- ٣٨- جبریل سه لامی خوای ئی بی له ناو په نه هه وره که دا بوو..... ٤٢
- ٣٩- هه ر له و رۆژموه نازناوی راستگۆی ئی نرا..... ٤٢
- ٤٠- یه که م وشر له پیشیا نه وه نه و وشره بوو که پیغه مبه ر (ﷺ) وه صفی کردبوو..... ٤٣
- ٤١- عوسمانی کۆری مه ظعون رازی نه بوو به په نادانی بتپه رستان..... ٤٣
- ٤٢- به سه رهاتی مه یسه ره ی کۆری مه سروق له گه ل پیغه مبه ری خودا (ﷺ)..... ٤٥

- ٤٢- بە ئافەرەتەکەى وت پێغەمبەرىک نیردراوه داوین پیسی قەدەغەکردوه..... ٤٦
- ٤٤- ئەياسی کۆری مەعاز لە گۆی گرتنى بۆ پێغەمبەر (ﷺ) موسلمان بوونی پێوه دیاربوو..... ٤٧
- ٤٥- پیاویکی جوولهکە وتی: بەخوا ئێوه بەختتان لە دەست داوه..... ٤٩
- ٤٦- مەفروقی کۆری عەمر کە گۆی بیستی ووتەکەى پێغەمبەر (ﷺ) بوو ووتی بەخوا ئەمە ووتەى دانیشتوانی زەوى نییه..... ٥٠
- ٤٧- دوو رۆژی ترم نەدیتن کە لە و دووانە بچن..... ٥٥
- ٤٨- پێغەمبەر (ﷺ) لە پاش موسلمان بوونیان ناوی دوو دزەکەى گۆری بە جووته پێز لینگیراوهکە..... ٥٦
- ٤٩- بۆرهیدەى کۆری حەسیب بەخۆى و هەشتا مال موسلمان بوون لە خزمەتى پێغەمبەردا (ﷺ)..... ٥٧
- ٥٠- پاش پێنموونی خوا چەند قەسەىەکی جوولهکەکان بۆ هۆکاری موسلمان بوونیان..... ٥٨
- ٥١- موصەبى کۆری عومەیر لەشارى مەدینهدا ناز ناوی قورئان خوینی ئى نراوو..... ٥٩
- ٥٢- موصەب بۆیەکەمین جار نوێژى هەینی کرد لە مەدینه دا..... ٦٣
- ٥٣- سەرناکەومە سەربانیك تۆ لە ژێرىدا بیت..... ٦٤
- ٥٤- خانووەکەى ئەبو نەیبوب هەرماوه ونزیک مژگەوتى پێغەمبەرى خوايه..... ٦٥
- ٥٥- جوولهکەکان پەیمانیاں دا بەلام بەئینەکیان نەبرده سەر..... ٦٥
- ٥٦- رۆوداویك رۆوى دا لە نیوان ئەبو بەکرو فینجاصى جوولهکەدا..... ٦٧
- ٥٧- سویندى خوارد کە ئە کتیبەکەیاندا سیفەتى پێغەمبەرى تیادا یه..... ٦٩
- ٥٨- پیلانەکەى شاشى کۆری قەیس سەرى نەگرت..... ٧٠
- ٥٩- پێغەمبەرى خوا (ﷺ) ستایشى یارمەتى دەرمان دەکات..... ٧١
- ٦٠- دادومرەکی راست وەرماوى کرد لە نیوان دوو کەسەکەدا..... ٧٢
- ٦١- یەکسەر برۆیاى هینا بە قورئان وچاویان پڕ بوو لە فرمێسک..... ٧٣
- ٦٢- جامە دزراوهکە وەرگیرایهوه لێیان..... ٧٤

- ٦٣- خۆی گەورە هەورە بروسکە یەکی بۆناردو سوتاندی..... ٧٥
- ٦٤- رەبیعه داوای کرد بێتە هاوڕێ ی پیغمبەر (ﷺ) ئە بەهەشتدا..... ٧٦
- ٦٥- بەسەرھاتی عەرەبە دەشتەکیە کە ئەگەل پیغمبەردا (ﷺ)..... ٧٦
- ٦٦- خۆزگە ژێر خەریکی نەرممان بۆ دا نایتایە..... ٧٧
- ٦٧- پیغمبەر (ﷺ) مۆلەتی ئەدا بە مرثد کە عەناق مارە بکات..... ٧٧
- ٦٨- بەسەرھاتی ئەو مائە ی کە پێیان دەوترێ (ئوبەیری)..... ٧٩
- ٦٩- بەراستی خوشەویستی راستە قینە دەبی ناوایی..... ٨٢
- ٧٠- خێزانەکانی پیغمبەر (ﷺ) دەستیان هەنگرت ئە داواکاریەکیان..... ٨٣
- ٧١- جوولەکەکان وەلامی پیغمبەریان پێ ئەدرایەو..... ٨٥
- ٧٢- بەسەرھاتی پیاوێ چاوشینە کە کە چاوەکانی وەک چاوی شەیتان بوو..... ٨٧
- ٧٣- رووخساری پیغمبەر (ﷺ) گەشایدەو وەک ئەوێ ژێر پۆش بیت..... ٨٨
- ٧٤- خێزانەکی وتی فروشتنە کەت بە قازانجە..... ٨٩
- ٧٥- برسێتی بە رووخساری پیغمبەر (ﷺ) دیار بوو..... ٩٠
- ٧٦- پیغمبەر (ﷺ) راویژی کرد بە جبریل سەلامی خۆی ئی بی..... ٩٠
- ٧٧- ئە مائی پشتیوانان کەس هیندە مائی ئەبوسە عید دەوڵە مەند ئەبوو..... ٩١
- ٧٨- پا بە ندبوونی سەویان بە ووتە پیرۆزەکی پیغمبەر (ﷺ)..... ٩١
- ٧٩- پیغمبەری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد راخەرمکە بگێرێ ئەو بۆ ئافەتە کە..... ٩٢
- ٨٠- ئەبو جوحەیفە تا مرد تیری سکی نانی ئەخوارد..... ٩٢
- ٨١- هاوێلان بە فەرماشتەکی پیغمبەر (ﷺ) زۆر دڤخوش بوون..... ٩٣
- ٨٢- بەسەرھاتی زەمامی کۆری سەعلە بە ئە خزمەت پیغمبەری خودا (ﷺ)..... ٩٣
- ٨٣- پیغمبەری خوا (ﷺ) دوو عایەکی جیای کرد بۆ ئەبو رەیحانە..... ٩٥
- ٨٤- ئەگەر چووبانە ناو ناگرمکەو ئەو لێی دەرنە دەچوون..... ٩٥
- ٨٥- هەردووکیان گریان ئەبەر کاریگەری ووتەکی پیغمبەر (ﷺ)..... ٩٦
- ٨٦- کامتان دەچن ئەگەل ئەم خاوەن مافەدا..... ٩٦

- ٨٧- نۆسه‌ید که‌له‌که‌ی موپاره‌کی پێغه‌مبه‌ری (ﷺ) ماچ کرد..... ٩٧
- ٨٨- که‌ پیاوکه‌ گۆی بیستی ووته‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو به‌نده‌مکان ئازادکران..... ٩٧
- ٨٩- به‌سه‌ر هاتی نه‌بو راشید له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ)..... ٩٨
- ٩٠- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) جوعه‌یلی کۆری سوراقه‌ی سپارد به‌ نیمانه‌که‌ی..... ٩٩
- ٩١- فریشه‌یه‌ک وه‌لامی بو دمه‌دایه‌وه‌ وه‌ گه‌ ئیدا بوو..... ١٠٠
- ٩٢- به‌سه‌ر هاتی سه‌عه‌دی کۆری عوباده‌ له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ)..... ١٠١
- ٩٣- پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) شایه‌تی خوزه‌یمه‌ی به‌ شایه‌تی دوو پیاو دانا..... ١٠٢
- ٩٤- به‌راستی ترسان له‌ خواى گه‌وره‌ ده‌بی ناوابی..... ١٠٣
- ٩٥- پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمانی کرد چاکه‌ی له‌گه‌ڵ بنوێنن هینده‌ی نه‌برد دمه‌له‌مه‌ند بوو..... ١٠٣
- ٩٦- پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) پشتگیری قسه‌کانی سه‌لمانی کرد که‌ ئا‌راسته‌ی نه‌بو دمه‌ردای کردن..... ١٠٤
- ٩٧- به‌سه‌ر هاتی نه‌و پیاوه‌ی که‌ له‌لای پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) نا‌رمزایی
- دەرپری به‌رامبه‌ر دراوسیه‌کی..... ١٠٥
- ٩٨- خوا راست ده‌کات و سکی براکه‌ت درۆ ده‌کات..... ١٠٦
- ٩٩- ره‌بیه‌ی کۆری که‌عب دوا‌رۆژ هه‌له‌ده‌بژێری به‌سه‌ر دنیا‌دا..... ١٠٦
- ١٠٠- پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ئامۆزگاری وه‌فدی به‌نی عامر ده‌کات..... ١٠٧
- ١٠١- له‌ به‌ر نه‌و به‌ ئینه‌ی که‌ دا‌بوویان به‌شدارێ جه‌نگه‌که‌یان نه‌کرد..... ١٠٨
- ١٠٢- هه‌تا موس‌لمان نه‌بوو ڕیگه‌ی پێ نه‌درا به‌شداریان له‌گه‌ڵدا بکات..... ١٠٩
- ١٠٣- ره‌وشتی به‌رزێ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) له‌ ڕۆیشه‌ن به‌ڕیگادا له‌گه‌ڵ هاوه‌لانیدا..... ١١٠
- ١٠٤- هه‌ر که‌ میقدادی کۆری عه‌مر قسه‌کانی کردن پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌ باشی وه‌لامی دایه‌وه‌
- ودوو‌عای بو‌کرد..... ١١١
- ١٠٥- پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) به‌ووته‌که‌ی سه‌عه‌دی کۆری مو‌عاز د‌لخۆش بوو..... ١١١
- ١٠٦- عومه‌یری کۆری نه‌ له‌حمام تامه‌رزو بوو بو‌ ده‌ست که‌وتی به‌هه‌شت..... ١١٣
- ١٠٧- به‌سه‌ره‌اتی مه‌عازی کۆری عه‌مری کۆری نه‌ له‌ج‌م‌وح ومعو‌زی کۆری
- عه‌ف‌را له‌ جه‌نگی به‌دردا..... ١١٤

- ١٠٨- ههوان دانه که ی پێغه مبهرا (ﷺ) له باره ی عوقبه ی کوری نه بی موعه یت ده قواو ده ق هاته دی..... ١١٦
- ١٠٩- سهوده ی کچی زه مه وه ته یه کی له ده م ده رچوو پێغه مبهرا (ﷺ) بی ناخو ش بوو..... ١١٨
- ١١٠- جو به ییری کوری مطعم هه ر که گو ی بیستی چه ند نایه تیک بوو ئیسلام چوو ه قولایی دلیه وه..... ١١٩
- ١١١- هه ر که پێغه مبهرا (ﷺ) هه وان ه که ی دا به مه بیاس به ته وا ی دنیای بوو..... ١٢٠
- ١١٢- ناواته خواز بوو به قاچه شه نه که یه وه به ناو به هه شتدا بگه ری..... ١٢٢
- ١١٣- هه رام سکا لای کرد له مه عاز لای پێغه مبهری خوا (ﷺ)..... ١٢٣
- ١١٤- سما کی کوری خه رشه شمشیره که ی پێغه مبهری (ﷺ) به هه قی خوی وه رگرت..... ١٢٤
- ١١٥- به سه ر هاتی پابتی کوری وه قش ویه مانی کوری جابر له جهنگی نو حوددا..... ١٢٥
- ١١٦- نو سه ییری کوری پابت له روژی نو حوددا ئیسلام چوو ه دلیه وه..... ١٢٥
- ١١٧- موخه یریق وه سیه تی کرد که ما ن و سامانه که ی بد ریته پێغه مبهری خوا (ﷺ)..... ١٢٦
- ١١٨- مه ربه یی کوری قه ییزی مو نافیق رق و کینه ی خوی نا شگرا کرد به رام بهر پێغه مبهری خوا (ﷺ)..... ١٢٧
- ١١٩- به سه ر هاتی رافیه ی کوری خو ده یج و سه مه ی کوری جو نده ب له جهنگی نو حوددا..... ١٢٨
- ١٢٠- به سه ر هاتی وه بی کوری قابووسی موزه نی و حاریسی کوری قابووسی برا زای له جهنگی نو حوددا..... ١٢٩
- ١٢١- به سه ر هاتی جه نه نه ی کوری نه بو عامیر - نه و که سه ی که شه یید کرا فری شته کان شو ر دیان..... ١٣٠
- ١٢٢- به سه ر هاتی عه بدو ئلای کوری عه مری کوری هه رام - خوی لی رازی بی - له غه زای نو حوددا..... ١٣١
- ١٢٣- نه نه سی کوری نه ضر به راستی به ئینه که ی خوی به جوانی به جی گه یاند..... ١٣٣
- ١٢٤- به سه ر هاتی نه به لغه یدا ق قزما ن له جهنگی نو حوددا..... ١٣٤
- ١٢٥- که هه ئیان گرت وه وهک گا ده یی و راند..... ١٣٤

- ١٢٦- به سه رهاتی رافعی کۆری خه دیج و نووکه ئاسنه که ی ناو سنگی ١٢٥
- ١٢٧- هه ره هه موویان رازی بوونی پیغه مبهریان (ع) پی خوش بوو ١٣٦
- ١٢٨- عه بدو لله ی کۆری ئوبه ی دوو روو رازی نه بوو پیغه مبهرا (ع) داوای
لی خوشبوونی بو بکات ١٣٧
- ١٢٩- پیغه مبهری خوا (ع) دهنه وایی بیشری کۆری عه قه ربه دهکات ١٣٩
- ١٣٠- نزا کردنی پیغه مبهری خوا (ع) بو جه منه ی کچی جه حش گیرابوو ١٣٩
- ١٣١- ئافه رته که ی هۆزی دینارو خوشه ویستی بی سنووری بو پیغه مبهری خوا (ع) ١٤٠
- ١٣٢- عه بدو لای کۆری ئونه یس فه رمانه که ی پیغه مبهری خوای (ع) جی به جی کرد ١٤١
- ١٣٣- به سه رهاتی کاره ساته که ی بیر ی مه عونه ١٤٢
- ١٣٤- وه فاداری پیغه مبهری خوا (ع) به رامبه ر به ئین و په یمانه کانی
له نه و په ری په لدا بوو ١٤٤
- ١٣٥- عامیری کۆری فوه هیره له دوا ی شه هیدبوونی به رزکرایه وه بو ئاسمان و دوا یی
دوویاره دانرایه وه ١٤٥
- ١٣٦- روژی نه چکه که روژیکی سه ر سوپهینه ری خوای په رومردگار بوو ١٤٥
- ١٣٧- به سه رهاتی ژنه یارمه تیدمه رکه که پاکانه ی کرد بو عو ثانی کۆری مه ظعون
خوای لی رازی بیته ١٤٦
- ١٣٨- به سه رهاتی نه و ئافه رته ی که خیره کانی ده به خشیه هاوسه ره که ی ١٤٧
- ١٣٩- دوا ی ساتیک پیاوکه که به ستنه وه دهریازی بوو ١٤٨
- ١٤٠- به سه رهاتی عومه ری کۆری خه قتاب وهیشامی کۆری جه کیم له باره ی
خویندنی قورئان ١٤٩
- ١٤١- ئافه رته که ی لی ماره کرا به و نه ندازه قورئانه ی که له به ری بوو ١٥٠
- ١٤٢- مه عقه لی کۆری یه سار که گوئیستی نایه ته که بوو خوشکه که ی ماره
کردمه وه له پیاوکه ١٥١
- ١٤٣- پیغه مبهرا (ع) دادومری کرد له نیوان دوو ژنه که ی تیره ی هوزه یل ١٥١

- ١٤٤- پێغه مېردی خوا (ﷺ) داواکاری هەردوو کە خزمە کە ی پەت کردەوه ١٥٢
- ١٤٥- بەسەر هاتی موسلمان بوونی ئە مامە ی کۆری ئاشال ١٥٣
- ١٤٦- ئافەرەتەکان کە گۆنیان ئە عومەر بوو عەباکانیان پێچا ئە خۆیانەوه ١٥٤
- ١٤٧- کچە هەتیو کە گریا کە گۆنی ئە ووتە کە ی پێغه مېرد (ﷺ) بوو ١٥٥
- ١٤٨- بەسەر هاتی ئەبو بە کری صديق و حەنظە ئە ئە خزمە تی پێغه مېردا (ﷺ) ١٥٦
- ١٤٩- جوهری یە ی کچی حارث ئافەرەتیک ی بە خێرو بەرە کە ت بوو بۆ هۆزە کە ی ١٥٧
- ١٥٠- بەسەر هاتی ئەبی یەسر ئەو کە سە ی کە ژنیکی ماچ کرد ١٥٨
- ١٥١- جوولە کە یە ک داوای گرەنتی کرد ئە پێغه مېرد (ﷺ) ١٥٩
- ١٥٢- بەراستی پیاو کە قسە کە ی راست و تەواو بوو ١٥٩
- ١٥٣- پیاو کە مل کە چ بوو بۆ هەق ١٦٠
- ١٥٤- پارێزگاری کرد ئە ئاشکرا کردنی نەین ی پێغه مېرد (ﷺ) ١٦٠
- ١٥٥- عومەری کۆری ئەبی سە ئەمە پابەند بوو بە کارە جوانەکان ی پێغه مېرد (ﷺ) ١٦١
- ١٥٦- دەستی شەیتان ئە گەل دەستی هەردووکیان دا بوو ١٦٢
- ١٥٧- پیاو ئە نصاریە کە پابەند بوو بە نوژی بە کۆمەل ١٦٢
- ١٥٨- بەسەر هاتی پیاو خاوەن تەوەرە کە ١٦٣
- ١٥٩- بەنو سە ئەمە شوینە کە ی خۆی ئە گۆری ئەویدا مایە وه ١٦٣
- ١٦٠- پێغه مېرد (ﷺ) ئەو ووشانە ی فیری هەردووکیان کرد کە جبریل فیری کرد بوو ١٦٤
- ١٦١- قویە یصە ی کۆری المخارق و شەیدایی بۆ وەرگرتنی زانست ١٦٥
- ١٦٢- پیرە ژنە کە کە شادوومان بوو بە مۆژدە کە ی پێغه مېرد (ﷺ) ١٦٥
- ١٦٣- پیاو دەشتە کە یە کە پابەندی فەرمانە کە ی پێغه مېرد (ﷺ) بوو ١٦٦
- ١٦٤- تە لەحە ی کۆری بەررا و خوشە ویستی بی سنووری بۆ پێغه مېرد (ﷺ) ١٦٦
- ١٦٥- کۆری کە شانازی پی دەکریت بە سەر فریشتەکاندا ١٦٧
- ١٦٦- بەسەر هاتی ئە قیتی کۆری صەبرە ئە خزمە تی پێغه مېردا (ﷺ) ١٦٨
- ١٦٧- حارثی کۆری خوزاعی پابەند بوو بە وە ئینە ی کە دا بوو بە پێغه مېرد (ﷺ) ١٦٩

- ١٦٨- ههردوو لا پاشگهز بوونهوه و خۆیان سپارد به فهرمانی پهرومردگار..... ١٧١
- ١٦٩- پێغه مبهری خوا که گوی بیستی قسهی جووله که کان بوو توو په بوو لییان..... ١٧٢
- ١٧٠- خوای گه و ره پێغه مبهری ناگدار کرد سه بارهت به قسه و باسی جووله که کان..... ١٧٣
- ١٧١- وابضه ی کورێ معبد پر ساری کرد له پێغه مبهردا (ﷺ) ده باره ی چاکه..... ١٧٤
- ١٧٢- هه ماهه نگ بوونی بۆ چوونی عومهر له سی شونندا له گه ل بریاری خوای پهرومردگار..... ١٧٤
- ١٧٣- به سه رهاتی عوقبه ی کورێ عامیر له کورێ پێغه مبهری خوا دا (ﷺ)..... ١٧٥
- ١٧٤- پێغه مبهردا (ﷺ) که گوی بیستی عانیسه بوو پیکه نی..... ١٧٦
- ١٧٥- پێغه مبهردا (ﷺ) له هه ئسوکه وتی کابرا ده شته کیه که توو په بوو..... ١٧٦
- ١٧٦- هه واندانه که ی پێغه مبهری خوا (ﷺ) له باره ی جگمی کورێ هندی بکری ده قاو ده ق هاته دی..... ١٧٧
- ١٧٧- مه عازی کورێ جه به ل وه عدی کورێ عوباده نامۆزگاری جووله که کان یان کرد..... ١٧٧
- ١٧٨- که نه زه که که نازاد کرا چونکه نیماندار بوو..... ١٧٨
- ١٧٩- پیاوه که ههردوو ک دهستی خۆی پر کرد له خێرو چاکه..... ١٧٩
- ١٨٠- به سه رهاتی (العذراء) ته شته گوره که ی پێغه مبهردا (ﷺ)..... ١٧٩
- ١٨١- به سه رهاتی که غه ری کورێ یه ساری موزه نی و نه بو به کری صدیق..... ١٨٠
- ١٨٢- په نهجه ته قانندن کاری شه ی تانه..... ١٨٠
- ١٨٣- نامۆزگاریه که ی پێغه مبهردا (ﷺ) بۆ جو به ییری کورێ مطعه م بوو به مایه ی خێرو به ره که ت..... ١٨١
- ١٨٤- که شیر ه که ی به دیاری بۆن ناردن د نیا بوون که لییان توو په نه بووه..... ١٨١
- ١٨٥- ده شته کیه که نه گه ی شته سه بی نیواره مرد..... ١٨٢
- ١٨٦- پێغه مبهردا (ﷺ) به هه مان نه ته ی خۆیان وه لای جووله که کان دایه وه..... ١٨٣
- ١٨٧- فهرمانی به کوره که ی کرد له دوا ی پێغه مبهردا (ﷺ) بروات..... ١٨٣
- ١٨٨- ده قانیه ک رهوی دا له نیوان نه بو به ک و عومهر دا..... ١٨٤

- ١٨٩- بەسەرھاتی ووتە بێژمەکی تیرمی بەنی سەعد وگفتوگۆ کردنی
لەگەن پێغه مێردا (ﷺ) ١٨٥
- ١٩٠- سەرە بزنیک حەوت مان گەراو ئەوجا گەیشتهوه دەست کەسی یەکەم ١٨٥
- ١٩١- بیلال چاومێوانی نەکرد وپە ئەی کرد ١٨٦
- ١٩٢- ھەرکە پێغه مێردی خوا (ﷺ) گۆی بیستی ووتەکی
عەمری کۆری عاص بوو پێکەنی ١٨٦
- ١٩٣- گەرماي توند ھەناسەي دۆزەخە ١٨٧
- ١٩٤- پیاوێکە ئە پۆشاکەکی پێغه مێردا (ﷺ) کفن کرا ١٨٧
- ١٩٥- خاوەنی وویستەکان تەنھا خواي گەورەيە ١٨٨
- ١٩٦- ئامۆزگاریەکانی پێغه مێرد (ﷺ) بۆ عەبدوڵلای کۆری فضالە ١٨٨
- ١٩٧- عەمری کۆری عاص بێدەنگ بوو نەبادا پێغه مێرد (ﷺ) ئە پێزبەندی
خۆشەویستەکانیدا بیخاتە کۆتایی ١٨٩
- ١٩٨- ھاوێ ئە نەساریەکە بە خیرایی ئە ڕاکردندا ناسرا بوو ١٩٠
- ١٩٩- نۆم و مەرقەي کچی ئەو فل بە شەھیدە ناوی دەبرا ١٩٠
- ٢٠٠- بەسەرھاتی پیاو ئە نەساریەکە کە پابەند بوو بە خۆیندنی سوورەتی ئیخلاص ١٩١
- ٢٠١- بەسەرھاتی خەواتی کۆری جوبەیری ئە نەساری ئە خزمەتی پێغه مێردا (ﷺ) ١٩٢
- ٢٠٢- بەسەرھاتی عەمری کۆری سەئەمە وپیش نوێژی کردنی بۆ ھۆزەکی ١٩٣
- ٢٠٣- کاتیک گە نەجەکان پێغه مێردیان بینی بلاوێیان کرد ١٩٤
- ٢٠٤- کەچاوی بە حائی کۆرەکی کەوت چاوە پیرۆزەکانی پێغه مێرد (ﷺ)
- فرمێسکیان باراند ١٩٤
- ٢٠٥- پێغه مێردی خوا (ﷺ) دەشتەکیەکی فیزی نوێژ کرد ١٩٥
- ٢٠٦- پێغه مێرد (ﷺ) کاری نافرەتەکی بە گەورە سەیر کرد ١٩٥
- ٢٠٧- پێغه مێردی خوا بە شیوەیەکی زۆر تووند سەرزەنشتی ئە قەرەعی کۆری حابسی کرد ١٩٦

- ٢٠٨- ھەرکە گۆی بیستی ووتەکە ی پێغمبەر بوو ئەبو بەکر
لە خوشیدا سوپاسی خۆی کرد..... ١٩٧
- ٢٠٩- خۆی پەروردگار بۆ وپۆزی دیاری دەکات لە بینی فەجرو پۆژە لاتدا..... ١٩٨
- ٢١٠- سەلمانی فارسی بە بینینی چەند نیشانەیکە لە پێغمبەری خوا
یەکسەر موسلمان بوو..... ١٩٨
- ٢١١- سەرکەوتنی ئیمامی عەلی بەسەر عەمری کۆری عەبدوودا لە جەنگی خەندەمقدا..... ٢٠٤
- ٢١٢- بەسەرھاتی ئەبو لویابە ی کۆری عەبدووونزیر لە غەزای ئەحزاب دا..... ٢٠٥
- ٢١٣- دوو عاکانی پێغمبەر (ﷺ) و موعجیزە ی سەرکەوتن لە غەزای خەندەمقدا..... ٢٠٩
- ٢١٤- خۆی گەورە پێنمایی تاقە پیاوێکی کردوو سوپای کافرەکانی
پەرتەواژە کرد لە غەزای خەندەمقدا..... ٢١١
- ٢١٥- جوولەکە ی بەنو قورە یظە پابەند نەبوون بە نامۆگاریەکە ی ئیبن ھەیبان..... ٢١٨
- ٢١٦- پێغمبەری خوا (ﷺ) حوکمیکی توندی دەرکرد لە بارە ی
ھەنگەر او ھەکانی عوگەل و عورەینە..... ٢٢٠
- ٢١٧- نەخشەکە ی عەبدوولای کۆری عەتیک و ھاو ئەکانی دژی ئەبو را فیع سەری گرت..... ٢٢٢
- ٢١٨- لە حودەیبییەدا موعجیزە یەکی گەورە ی پێغمبەری خوا (ﷺ) دەرکەوت..... ٢٢٦
- ٢١٩- لە کاتی ووتوو وێژی پێغمبەری خوا و عورە ی کۆری مەسعوود لە
حودەیبییەدا ڕووداوێکی سەیر ڕووی دا..... ٢٢٩
- ٢٢٠- بەسەرھاتی ئەبو جەندەلی کۆری سۆھەیل لە کاتی مۆرکردنی
ڕیکەوتنامە ی حودەیبییەدا..... ٢٢٢
- ٢٢١- بەسەرھاتی سەئەمە ی کۆری ئەکوھ پانەوانە ناودارەکە ی غەزای (ذی قرد)..... ٢٢٩
- ٢٢٢- پێغمبەر (ﷺ) ڕیگاکانی چاکە ی پیشانی مەعازی کۆری جەبەل دا..... ٢٤٦
- ٢٢٣- لە مانی پێغمبەردا (ﷺ) تەنھا یەک پەرداخ شیر ھەبوو..... ٢٤٧
- ٢٢٤- منداڵەکە بەرگە تازەکە ی پۆشی و دڵخۆش بوو..... ٢٤٧

- ٢٢٥- به سه رهاتی خودهیر نه وه که سه ی که خوای گه وره جبریلی نارد له لای
 پێغه مبهردا (ﷺ) له پیناوی نه ودا ٢٤٨
- ٢٢٦- به سه رهاتی نه و پیاوه ی که فریشته کان شه رمیان لی ده کرد ٢٥٠
- ٢٢٧- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) سالم مولای نه بو حوزه یفه ی به چاکه کار وه سف کرد ٢٥٠
- ٢٢٨- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) وه سفی عه بدو لای کۆری عومه ری کرد به پیاو چاک ٢٥١
- ٢٢٩- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) که گو ی بیستی قورئان خویندنه که ی زهیدی
 کۆری ثابت بوو سه رسام بوو پینی ٢٥٢
- ٢٣٠- حارثه ی کۆری نوعمان دوو جار جبریلی پینی له ژبانی خو ی دا ٢٥٢
- ٢٣١- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) رینگای نه دا نافرته که نه زه که ی به ریته سه ر ٢٥٤
- ٢٣٢- پێغه مبهردی خوا (ﷺ) که نجینه یه کی به هه شتی پیشانی نه بو موسا دا ٢٥٥
- ٢٣٣- پیاوه نه سه دیه که که گو ی بیستی ووته که ی پێغه مبهرد بوو
 داوای هه یج شتیکی نه کرد ٢٥٦
- ٢٣٤- پیاوه جوله که که هه ر که زانی زاوای پێغه مبهردی خوا یه (ﷺ) دیناره که و
 نارد که ی به خشیه ئیمامی عه لی ٢٥٧
- ٢٣٥- که گو نیستی نایه ته که بوو هون هون فرمیسک به چاوه
 پیرۆزه کانیدا هاته خوار موه ٢٥٨
- ٢٣٦- عومه ری کۆری خه تتاب زور دلخوش بوو به و ته پیرۆزه که ی پێغه مبهردی خوا (ﷺ) ٢٥٨
- ٢٣٧- عه بدو لای کۆری عومه ر پابه ند بوو به رنماینیه که ی پێغه مبهردا (ﷺ) ٢٥٩
- ٢٣٨- پیاوه که گو ی له فه رمایشته که ی پێغه مبهردا (ﷺ) بوو پینش نه وه ی
 خزمه تکاره که بگاته لای ٢٥٩
- ٢٣٩- فریشته کان سه ردانی عهرانی کۆری حوصه ی نیان ده کرد ٢٦٠
- ٢٤٠- به سه رهاتی موسلمان بوونی جه ریری کۆری عه بدو لای له
 خزمه تی پێغه مبهردا (ﷺ) ٢٦٠

- ٢٤١- بەسەر هاتی ئەسمانی کچی یەزید و شانلیکی ئافەرتان
لە خزمەتی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٦٢
- ٢٤٢- عکاشەی کۆری محسن شکۆمەندی دونیاو قیامەتی بە دەست هینا ٢٦٢
- ٢٤٣- مالیکی کۆری حویرث ڕەتی کردەووە پێش نوێژی بۆ میوانەکانی بکات ٢٦٤
- ٢٤٤- ئافەرتەکەی تیرە ی بەنی ئەسەد پابەند بوو بە یادی خوا ٢٦٥
- ٢٤٥- خوریمی ئەسەدی پابەند بوو بە ڕێنماییەکانی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٦٥
- ٢٤٦- پێغه مێردا (ﷺ) نامۆزگاری ئەبو بەکر و عومەری کرد
لە بارە ی شەو نوێزەکانیان ٢٦٦
- ٢٤٧- کە فەرماشتە کەی پێغه مێردا (ﷺ) خوا هاتە وە یادی ئەبو بەکر زۆر بە سەختی گریا ٢٦٧
- ٢٤٨- هەواڵ دانە کەی پێغه مێردا (ﷺ) لە بارە ی عەبدوللای
کۆری عەبباس دەقاو دەق هاتە دی ٢٦٨
- ٢٤٩- پێغه مێردا (ﷺ) نزای تەمەن درێژی کرد بۆ دایکی خالید ٢٦٩
- ٢٥٠- ئەبو بەکر هەرکە گوێ بیستی گورانی دوو کچە کە بوو توورەبوو ٢٦٩
- ٢٥١- ڕێنمایی یە کەی پێغه مێردا (ﷺ) بۆ ئەسمانی کچی ئەبو بەکر ٢٧٠
- ٢٥٢- خۆ بە گەورە گرتن ڕەت کردنە وە ی راستیە ٢٧٠
- ٢٥٣- عەبدوللای کۆری رەواحە بە ڕیتی جۆو لە کەکانی ڕەت کردەووە ٢٧١
- ٢٥٤- حەکیمی کۆری حزام جل و بەرگی ژێ یەزنی بە دیاری برد بۆ پێغه مێردا (ﷺ) ٢٧١
- ٢٥٥- عومەر پۆشاکە کەی دا بە برا بیباو مەکە ی ئەبەر جی بە جی کردنی
فەرمانە کەی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٧١
- ٢٥٦- ئیمانە کەی (أبو ثعلبة بن جراح) لیوان لیو بوو لە دنیای و متمانە ٢٧٢
- ٢٥٧- بەسەرھاتی عوینە ی کۆری حیصن و ئەفرەمی کۆری حابیس
لە خزمەتی پێغه مێردا (ﷺ) ٢٧٤
- ٢٥٨- پێغه مێردا (ﷺ) مانای هاوێشەتی فیزی پیاو ئەنصاریە کە کرد ٢٧٥
- ٢٥٩- ڕیزو ئەدەبی عەبدوللای کۆری عەبباس بەرامبەر پێغه مێردا (ﷺ) خوا بی ئەندازە بوو ٢٧٥

- ٢٦٠- بەسەر هاتی نه زری ژنه رەشه دەف لێدەرکە ئە خزمەتی پێغه مبهردا (ﷺ) ٢٧٦
- ٢٦١- پێغه مبهری خوا (ﷺ) نزی کرد بۆ حوزەیفە و دایکی ٢٧٧
- ٢٦٢- پێغه مبهردا (ﷺ) ڕووی وەرگیرا ئە خاوەنی باڵە خانە بەرزەکە ٢٧٧
- ٢٦٣- بەسەر هاتی ئەو هاوڕێی کە سکالای کرد ئە براهەکە ٢٧٨
- ٢٦٤- بەسەر هاتی شووشە زێڕەکە مانی پێغه مبهردا (ﷺ) ٢٧٩
- ٢٦٥- بەسەر هاتی نه زەرکە ئەبو ئیسرائیل ٢٧٩
- ٢٦٦- عەبدوللای کۆری موعەففەل پەییوەندی پێچراند ئەگەڵ خزمەکە ٢٨٠
- ٢٦٧- کە فەرمانەکە پێغه مبهری پێگەشت پیاو ئە خوشەکە هەموو
تفاقی کە خۆی دایە ئەسەمیه کە ٢٨٠
- ٢٦٨- نوبە ی کۆری کە عەب دەستی کرد بە گریان ئە خوشی ئەو ی ٢٨١
- ٢٦٩- عەبدوللای کۆری عەمر ناواتە خواز بوو مۆلەتەکە ٢٨١
- ٢٧٠- پێغه مبهری خوا قبوو ئێکە دایە ٢٨١
- ٢٧١- ئوم شۆرمیک ئە ئاسمانەوه سەتلیک ناوی بۆهات ٢٨٢
- ٢٧٢- پرسیارەکە ئوم سەئەمە ئە پێغه مبهری خوا (ﷺ) ئە بارە ٢٨٢
- ٢٧٣- درێژی پۆشاک ئافەرتان ٢٨٤
- ٢٧٤- ئافەرتیک بەسەر وولاییکەوه راجە ئەکە ئە خزمەتی پێغه مبهردا (ﷺ) ٢٨٤
- ٢٧٥- پێغه مبهری خوا (ﷺ) بە ئێنەکە بە جی گەیاندا بۆ عەبدوللای ٢٨٥
- ٢٧٦- کۆری ئەبو ئەحمەسانە ٢٨٥
- ٢٧٧- بەسەر هاتی کللی دەرگای کە عەبە وینە مانی { بەنی عبد الدار } ٢٨٦
- ٢٧٨- وەفاداری پێغه مبهری خوا (ﷺ) بەرامبەر خێزانەکە ٢٨٦
- ٢٧٩- خەدیجە - خوا ی رازی بی ٢٨٩
- ٢٨٠- بەهەشتی ئی حەرام کرا چونکە خۆی گوشت ٢٩١

- ٢٧٧- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ن‌زای کرد بۆ پیاوه‌که‌ که‌ ده‌سته‌کانی جوان بێته‌وه..... ٢٩١
- ٢٧٨- ئامۆزگاریه‌ ناودارو گرنگه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ پیاویکی د‌ل ر‌ه‌ق..... ٢٩٢
- ٢٧٩- ئافه‌رتیك به‌هه‌شتی بۆ مسوگه‌ر بوو له‌به‌ر خاتری دوو کچه‌کانی..... ٢٩٣
- ٢٨٠- نیه‌تی د‌ل له‌ کارو که‌سابه‌تدایه..... ٢٩٤
- ٢٨١- نهمامی عه‌لی نیشی بۆ پیره‌ ژنیك کرد به‌ شازده‌ ده‌نك خورما..... ٢٩٦
- ٢٨٢- پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئامۆزگاری میوه‌ فرۆشیک ده‌کات..... ٢٩٧
- ٢٨٣- دادپه‌روم‌ری پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ دانه‌وه‌ی قه‌رزدا..... ٢٩٧
- ٢٨٤- راست کۆیی له‌ قسه‌دا درووشمی مرو‌قی ب‌رواداره..... ٢٩٩
- ٢٨٥- ر‌هنمایی یه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ پیاویکی ئه‌نصاری بوو
به‌مایه‌ی خ‌یرو به‌ره‌گه‌ت..... ٢٩٩
- ٢٨٦- ئافه‌رتیکی ته‌لاقدراو له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر دا (ﷺ) س‌کالای
کرد له‌ دژی میرده‌که‌ی..... ٣٠٠
- ٢٨٧- که‌ گۆی بیستی به‌سه‌ر هاتی پیاوه‌که‌ بوو پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) زۆر گریا..... ٣٠١
- ٢٨٨- ر‌ازی کردنی د‌لی مندال ده‌بیته‌ ه‌وی ر‌ازی کردنی خ‌وای گه‌وره..... ٣٠٢
- ٢٨٩- خ‌وشه‌ویستی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ حه‌سه‌ن و حه‌سه‌ین ب‌ی سنوور بوو..... ٣٠٤
- ٢٩٠- پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیاوه‌که‌ی ر‌اسپارد که‌ دادگه‌ریی له‌ نیوان منداله‌کانیدا..... ٣٠٥
- ٢٩١- پێغه‌مبه‌ری خوا چه‌ند وشه‌یه‌کی پ‌ر‌شنگداری ف‌یری عه‌بدولل‌ای ک‌وری مه‌سعود کرد..... ٣٠٥
- ٢٩٢- به‌سه‌ر هاتی عه‌بدولل‌ای ک‌وری بیشیری مازنی له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ)..... ٣٠٦
- ٢٩٣- نهمامی عوم‌ه‌ر ئاواته‌ خ‌واز بوو که‌ ک‌ورم‌که‌ی وه‌لامی پ‌ر‌سیاره‌که‌ی
پێغه‌مبه‌ری خ‌وای بدابایه‌وه..... ٣٠٧
- ٢٩٤- (ئه‌بی شه‌هم) ته‌وه‌یه‌ی کردو به‌ئینی دا به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)..... ٣٠٨
- ٢٩٥- م‌ژده‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ پیاویکی پ‌ر..... ٣١٠
- ٢٩٦- ک‌راسه‌که‌ی له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) تا ب‌بی به‌ کفن ب‌وی..... ٣١١
- ٢٩٧- ئافه‌رته‌ ب‌یوم‌ژنه‌که‌ نهمانه‌که‌ی لیوان لیو بوو له‌ قه‌ناعه‌ت و متمانه..... ٣١٢

- ٢٩٨- بەسەرھاتی گەنجیک کە فریشتەکان خواردنیان دەکرد بە دەمیەوه
 ٣١٣..... لە میوه و بەرھەمی بەھەشت.
- ٢٩٩- پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە گوشتی مەرکەیی نەخوارد چونکە
 ٣١٤..... پەرس بە خواوەنەکەیی نەکرابوو.
- ٣٠٠- سەعدی کۆری عوبادە پرسیاری کرد لە پێغەمبەری خوا (ﷺ)
 ٣١٥..... لەبارەی چاکترین خێر.
- ٣٠١- عیكریمەیی کۆری ئەبو جەھل شەکوای حائیی خۆی کرد
 ٣١٥..... لە خەزەت پێغەمبەری خوا (ﷺ).
- ٣٠٢- پلە و پایەیی عەبدوللای کۆری مەسعود لای پێغەمبەری خوا (ﷺ).
 ٣١٦.....
- ٣٠٣- دوور گەوتنەوه لەدەفتاری سەردەمی نەفامی.
 ٣١٧.....
- ٣٠٤- فریشتەکان بەژداریان کرد لە بەخاک سپاردنی سەعەبەیی کۆری عەبدوڕەحمان.
 ٣١٨.....
- ٣٠٥- خەیتە مە و کۆرەکەیی سەعد هەردوکیان تەمەرزو بوون بۆ دەست گەوتنی بەھەشت.
 ٣٢٠.....
- ٣٠٦- موحاممەدیی وازی هینا لەزەماوەند کردن لە پیناوەرگری کردن لە نایینەکەیی.
 ٣٢٢.....
- ٣٠٧- بەسەرھاتی ئەبو مەحزورە بانگدەرەکەیی مزگەوتی حەرام.
 ٣٢٣.....
- ٣٠٨- بەسەرھاتە ناودارەکەیی بەردەم مائی پێغەمبەر (ﷺ) لە نیوان نیمامی
 ٣٢٥..... ئەبویەکر و نیمامی عەلی دا خویان ئی پازی بی.
- ٣٠٩- ئەمائی پێغەمبەری خوا (ﷺ) تەنھا یەك پارچە خورما هەبوو.
 ٣٢٧.....
- ٣١٠- بەسەرھاتی گەنجیک کە خوای گەورە بەھۆی پێغەمبەر (ﷺ) لەناگر بژگاری کرد.
 ٣٢٨.....
- ٣١١- ریز و حورمەتی نیماندان لای خوای گەورە.
 ٣٣٠.....
- ٣١٢- خوای گەورە دیمەنی جەنگی موئەیی هینایە بەرچاوی پێغەمبەری خوا (ﷺ).
 ٣٣٠.....
- ٣١٣- بەسەرھاتی سەلەمەیی کۆری هیشام پائەوانەکەیی نیوزیندان.
 ٣٣٢.....
- ٣١٤- عەبدوللای کۆری زەید ووشەکانی بانگی ئیسلامی فێرکرا لەخەودا.
 ٣٣٦.....
- ٣١٥- پێغەمبەر (ﷺ) داوای کرد کە خوای گەورە لەنیازی ناودۆی فوضالەیی
 ٣٣٧..... کۆری عومەیر خوش بیت.

- ٣١٦- پيغه مبهري خوا (ﷺ) به ئينه كه ي برده سه ربؤ نه بي هه يته م ٣٣٨
- ٣١٧- عومهرى كورى خه تىتاب خواى لى رازى بيت دادومرى كرد له نيوان
جوله كه يهك و مونا فيقيكدا ٣٤٠
- ٣١٨- كه گوئى له قسه ي نه عرابيه كه بوو پيغه مبهري خوا (ﷺ) به ردموام
دهيفه رموو (سبحان الله سبحان الله) ٣٤١
- ٣١٩- كۆمه ئېك پرسىار وه لامى پرشنگدار له نيوان پيغه مبهري خواو (ﷺ)
بياوئىكى دهشته كى ٣٤٢
- ٣٢٠- لاويك سى داواكارى هه بوو له پيغه مبهري خوا (ﷺ) ٣٤٦
- ٣٢١- خواى گه و ره تووى باومرى ناشتبوو له دمروونى مه عازى كورى جه به لدا ٣٤٧
- ٣٢٢- كابراى جووله كه شهرم داىگرت كه خوزه يمه شايه تيه كه ي دا ٣٤٨
- ٣٢٣- پيغه مبهري خوا (ﷺ) دوستانه تيه كى پته وى هه بوو له گه ن زاهيرى كورى حيرام ٣٤٩
- ٣٢٤- فريشته كان گوئيان دهگرت له قورنان خونينده كه ي نوسه يدى كورى حوزهير ٣٥٠
- ٣٢٥- چيروكى هاوسه رگيريه كه ي ره بيهدى نه سه مى ٣٥١
- ٣٢٦- به سه رهاتى نهو شه هيدى نوورئىكى گه و ره له لاشه كه يه وه به ره و
ناسمان به رز بوويه وه ٣٥٢
- ٣٢٧- به سه رهاتى نهو نافرته ي شوو كرده كه ي بانگه وازو مارميه كه ي نيسلام بوو ٣٥٦
- ٣٢٨- به سه رهاتى ميقدادى كورى نه سومدو هاوړيكانى له خزمه تى پيغه مبهردا ﷺ ٣٥٧
- ٣٢٩- بياوه نه عرابيه كه كه گوئى بيستى فه رمايشته كه ي پيغه مبهردا ﷺ
بوو به ته واوى دنيا بوو ٣٦٣
- ٣٣٠- پيغه مبهردا ﷺ داواكاريه كانى هوزى نه قيفى رته كردموه ٣٦٤
- ٣٣١- مسوئلمانان توور به بوون له هه ئسوكه وتى بياوه دهشته كيه كه ٣٦٥
- ٣٣٢- نه گه ر هاوه لان توور به بگريئ خواى گه و ره توور به ده بى ٣٦٦
- ٣٣٣- دوا كارى عه ربه دهشته كيه كه وهك داواكاريه كه ي پيرمه ژنه كه ي
به نى ئيسرائيل نه بوو ٣٦٦

- ٣٣٤- جەریر جلهكهی پێغه مبهردی ﷺ ماچ کرد..... ٣٦٧
- ٣٣٥- له دوای مردنی عاصمی کوری سابت خوای گهواره تهرمهكهی پاراست..... ٣٦٨
- ٣٣٦- به سهرهاتی شوجاعی کوری وهههه هاوه نه فیداکارهكهی دهوری پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٧٠
- ٣٣٧- بهندهیهك خوا نووری خستبوویه دنیهوه..... ٣٧٣
- ٣٣٨- به سهرهاتی نه عرابیهكهی بهنی فهزاره له خزمهتی پێغه مبهردا ﷺ..... ٣٧٤
- ٣٣٩- پێغه مبهرد ﷺ بو چوونهكهی زیادی کوری له بیدی راست کردوه..... ٣٧٥
- ٣٤٠- کابرایهکی دهشتهکی موژده پێدانهكهی پێغه مبهردی ﷺ و مرنه گرت و رعتی کردوه..... ٣٧٦
- ٣٤١- عهبدووللای کوری مهسعود - رمزای خوای لی بی - که گوی بیستی فهرمایشتهكهی پێغه مبهرد ﷺ بوو له جینگای خوی دانیش..... ٣٧٧
- ٣٤٢- خوای گهواره داوکاریهكهی خویهیی کوری عهدی جی به جی کرد..... ٣٧٧
- ٣٤٣- بیلال له رینگادا به شوین پنی موبارهکی پێغه مبهرد ﷺ دهویش..... ٣٧٨
- ٣٤٤- به سهرهاتی نه بویکری صدیق و رهبعهی نه سهمی له خزمهتی پێغه مبهردا ﷺ..... ٣٧٩
- ٣٤٥- نه بو هورهیره ووشه زهرینه کانی له پێغه مبهرد ﷺ و مرگرت..... ٣٨٠
- ٣٤٦- به سهرهاتی دوو برایهكهی سهردهمی پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٨١
- ٣٤٧- رینهمایهكهی پێغه مبهرد ﷺ بو نافرهتیکي ههوی دار..... ٣٨١
- ٣٤٨- نافرهتیک له خزمهتی پێغه مبهردا ﷺ شکاتی کرد له باوکی خوی..... ٣٨٢
- ٣٤٩- کابرا نه عرابیهك ههتا مرد هه به خهفه تباری ژیا..... ٣٨٢
- ٣٥٠- وته کانی عهبدووللای کوری عومهر بوون مایهی سهه سورمانی هاوهلانی پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٨٣
- ٣٥١- پێغه مبهرد ﷺ رینهمایه گهنم فروشیک دهکات..... ٣٨٤
- ٣٥٢- پێغه مبهرد ﷺ پیاوکهکی راسپارد که پابه ند بی به ریزی یه کهمی نوێژ..... ٣٨٤
- ٣٥٣- پیاوکه مرد له کاتی کدا خوای گهواره لینی توهره بوو..... ٣٨٥
- ٣٥٤- خهتکه سهریان سورماو دهمو چاویان تیک چوو که گوی بیستی ههوالیک بوون له پێغه مبهرد ﷺ..... ٣٨٥

- ٢٥٥- پرسیارمکهی پیاویکی دهشتهکی دهرباری نه حکامه گانی ناین ٢٨٦
- ٢٥٦- عامری کۆری رهیبههێ که گۆی بیستی ووته کهی پێغه مبهردا ﷺ بوو
- یه کسەر گۆزه نارمه کهی پێژاند ٢٨٧
- ٢٥٧- به سهرهاتی عه بدولای کۆری سه عدی کۆری نه بی سهرح نهو که سهی
- له نوێژی به یانیدا له سوجددا مرد ٢٨٧
- ٢٥٨- عومەر پرسیارمکهی کۆچه رانی ناراسته ی پێغه مبهردا ﷺ کرد ٢٨٩
- ٢٥٩- وهسیه تی نوح - سه لامی خوای لی بی - بو کۆرمکهی ٢٩٠
- ٢٦٠- به سهرهاتی مسولمان بوونی طوفه یلی کۆری عه مری دموسی
- له خزمه تی پێغه مبهردا ﷺ ٢٩١
- ٢٦١- به رمه که تی خوای گه وره به ناشکرا دیار بوو به نان و گوشته که وه ٢٩٢
- ٢٦٢- به سهرهاتی مسولمان بوونی عه دیی کۆری حاتیم له خزمه ت پێغه مبهردا ﷺ ٢٩٥
- ٢٦٣- به سهرهاتی نوعه یمان و حوشتری عه ره به بیابان نشینه که ٢٩٨
- ٢٦٤- به سهرهاتی مسولمان بوونی زهیدی کۆری سه عنه له خزمه تی پێغه مبهردا ﷺ ٤٠٠
- ٢٦٥- عومهری کۆری خه تهاب - خوای لی رازی بی - به دهنگی به رز گریا که
- چاوی به حالی پێغه مبهردا ﷺ که وت ٤٠١
- ٢٦٦- پێغه مبهردا ﷺ وه سفی قه یسی کۆری سه عدی کرد به وهی که
- له لانه ی سه خاوه تدا گه وره بووه ٤٠٢
- ٢٦٧- خه زینه ی خوای په رومردگار گه وره یه ٤٠٥
- ٢٦٨- خاوه ن شت شایسته تره که شته که ی هه ئیگریت ٤٠٥
- ٢٦٩- پێغه مبهردا ﷺ که گۆی بیستی سکالای پیاومه که بوو توو ره بوو ٤٠٦
- ٢٧٠- هه فتا هه زار فریشه ناماده ی ناشتنی سه عدی کۆری مه عاز بوون ٤٠٧
- ٢٧١- عه بدولای کۆری ره واحه داواکاریه کی جوانی خسته روو
- له خزمه تی پێغه مبهردا ﷺ خوا ٤٠٨
- ٢٧٢- خودای گه وره هه ر پاکه و هه ر پاکیش و مرده گریت ٤٠٩

- ٣٧٣- مالیکی کوری صەیف سەر پێچی نواند بەرامبەر پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤١٠
- ٣٧٤- راسپاردەکەی پێغه مێردی خوا (ﷺ) بۆ رافعی کوری موعەللا ٤١٠
- ٣٧٥- پێغه مێردی خوا (ﷺ) ئامۆزگاری عوسمانی کوری مە فلعونی کرد
- کە دوور بکە ویتەوه لە گۆشە گیرى ٤١١
- ٣٧٦- بە سەرھاتی جولە بییب و چۆنیەتی ژن هینانە کەى ٤١٢
- ٣٧٧- پێغه مێردی خوا (ﷺ) جاهیەمەى سە ئەمەى راسپارد کە چاکە کاربى بەرامبەر دایکى ٤١٤
- ٣٧٨- پێغه مێردی خوا (ﷺ) بە بورده کەى شانی موبارەکی فاتیمەى
- کچی ئە سەدى کفن کرد ٤١٥
- ٣٧٩- رەحم و سۆزی خواى گەورە زۆر فراوانە ٤١٧
- ٣٨٠- ئوم سە ئەمە پاداشتی ئارامگری دەسکەوت ٤١٧
- ٣٨١- عەبدوڵای کوری عومەر پابە ندبوو بە سووننە تەکانی پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤١٨
- ٣٨٢- چیرۆکی ئە بو قەتادەى ئە نصاری لە جەنگی حونەیندا ٤١٩
- ٣٨٣- چیرۆک و بە سەرھاتی ئە با عامر لە جەنگی حونەین دا ٤٢٠
- ٣٨٤- پیاووە ئە نصاریە کە کە گوی بیستی نایە تە کە ی قورنان بوو
- دەست بەرداری هەردوو کورە کەى بوو ٤٢١
- ٣٨٥- چیرۆکی (صرمە) ی کوری قەیس ئە خزمەتی پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤٢٢
- ٣٨٦- پێغه مێردی خوا (ﷺ) فەرمانی کرد بە موغیرەى کوری شوعبە
- کە سەیری دەستگیرانە کەى بکات ٤٢٣
- ٣٨٧- پیاووە ئە عرابیە کە ئە گەل خوادا راستی کرد گەورەترین
- سەرفرازی بوخوێ مسوگەر کرد ٤٢٤
- ٣٨٨- چیرۆک و بە سەرھاتی مسوئمان بوونی عەبدوڵلای ذوالبجادی
- نە خزمەتی پێغه مێردی خوا (ﷺ) ٤٢٥
- ٣٨٩- چیرۆک و بە سەرھاتی طلیحە ی کوری خوێلید کە ناسراو بە
- هەنگەر اوەى تۆبە کار ٤٢٦

- ٣٩٠- پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) وه‌صفی (ذول بجا‌دین) ی کرد به‌ تۆیه‌کار..... ٤٣٠
- ٣٩١- چیرۆکی نوسه‌یه‌ی کچی که‌عب و خوشه‌وێستیه‌ بێسنووره‌که‌ی
- بۆ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)..... ٤٣١
- ٣٩٢- جبریل (سه‌لامی خوا‌ی لی‌بی‌ت) وه‌لامی سه‌لامه‌که‌ی عبدا‌لله‌ ی کوری
- عه‌مر کوری عاص ی دایه‌وه‌..... ٤٣٤
- ٣٩٣- نه‌بو (غزە) ی شاعیر پاشگه‌زی‌ووه‌ له‌و به‌ئینه‌ی که‌ دا‌بو‌ی
- به‌ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)..... ٤٣٤
- ٣٩٤- که‌عبی کوری زوه‌یری کوری نه‌بو سه‌نا به‌ ته‌ویه‌کاری و
- مسو‌لما‌نی ها‌ته‌ خزه‌ته‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)..... ٤٣٥
- ٣٩٥- سه‌د و چل هه‌زار مه‌لا‌ئیکه‌ دا‌به‌زین بۆ نوێژکردن له‌سه‌ر جه‌نا‌زه‌که‌ی
- معاویه‌ی کوری معاویه‌ی موزه‌نی..... ٤٣٦
- ٣٩٦- عه‌بدو‌للا‌ی (ذو البجا‌دین) به‌خته‌ومری راسته‌قی‌نه‌ی ده‌ستکه‌وت..... ٤٣٧
- ٣٩٧- چیرۆک و به‌سه‌رهاتی (ابو خیثمه‌) له‌ غه‌زای ته‌بووک دا..... ٤٣٨
- ٣٩٨- بیاوه‌ نه‌عرا‌بیه‌که‌ زی‌ره‌که‌ی پێ‌درا چونکه‌ چاک ستایشی خوا‌ی په‌رومرد‌گاری کرد..... ٤٣٩
- ٣٩٩- دوو‌عای پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) له‌ نه‌بوو عامری فاسق گیرابوو..... ٤٤٠
- ٤٠٠- به‌سه‌رهاتی سی‌ هاوه‌ل که‌له‌ ئاسما‌نه‌وه‌ خوا‌ چا‌وپۆشی لی‌کردن..... ٤٤٢
- سه‌رچاوه‌کان..... ٤٤٨

خوینەری بەرێز:

ئەم کتیبەیی بەردەستت پیکهاتوووە لە (٤٠٠) چیرۆک و بەسەرھاتی راستەقینە کە لەماوەی ژيانی پیغەمبەردا (ﷺ) روویانداوە تیکرای ئەم چیرۆک و بەسەرھاتانەش راستەقینەن لە فەرموودە صەحیحەکان و سەرچاوە باوەڕ پیکراوەکانە و وەرگیراون وە ھەریەکێک لەمانە مایە سەرنج و تێرمانە و سوود و پەندە تایبەتی لیۆمەردمگیریت ھیوادارم تۆی بەرێزیش ئەم کتیبە بەچاوی دل بخوینیتەووە و لە ئاکاری پۆزانەو شەوانەو ناختدا ڕەنگ بداتەووە

مافی لەچاپدانەویدی پارێزراوە بۆ نووسەر
ژماردی سپاردن (1499) ی سالی ٢٠١٤ ی دراوهدتی
نرخ (٧٠٠٠) دینار